İvan Gonçarov

YAMAÇ

2

KÜLTÜR BAKANLIĞI

YAMAÇ

İ. GONÇAROV

Kültür Bakanlığı Yayınları : 343
Yazın Dizisi : 13

Onay : 19 Haziran 1979 gün ve 831.0 · 1037 sayı.
Baskı sayısı : 7.000
Sevinç Basımevi, ANKARA 1979

İVAN GONÇAROV

YAMAÇ
2

Çeviren
Ergin Altay

Kültür Bakanlığı Yayınları

Birinci baskı, Ekim 1979

Kapak : Said Maden

Günümüzün insanı, bildikleriyle yetinmeyen, hızla değişen koşullarda kendini yenileyebilen, özgür, barışçı, insancıl, hoşgörülü, toplumuyla bütünleşmiş, kendi kişiliğini geliştirirken başkalarının gelişmesine de çalışan toplumsal bir varlık olmak durumundadır.

Bu, çağın gereklerine uygun, ama kendi benliğinden, geçmişinden, toplumunun öz kaynaklarından kopmamış bir insandır. Çünkü insan, ancak ulusal özelliklerini koruduğu oranda, çağdaş uygarlığa, evrensel kültür değerlerinin oluşmasına ve zenginleşmesine katkıda bulunabilir.

İnsan, içinde yetiştiği çevrenin bir ürünüdür. Benzer koşulları paylaşanlar benzer biçimde düşünürler. Kültür, toplumu oluşturan bireylerin duyuş, düşünüş ve davranış birliğidir. Duyuş, düşünüş ve davranış birliği ise, bir ulusun, bir toplumun öbür toplumlardan değişik olan koşullarının etkisiyle oluşur. Bu anlamda kültür, ulusal bir nitelik taşımaktadır; ama özellikleri çok başka olan toplumların bile birbirlerine benzeyen bazı koşullara sahip olması ve çağdaş dünyada bu benzer koşulların hızla artması, kültürün evrensel yanını ortaya çıkarır.

Uluslararasındaki kültür alışverişinin artması, insanların birbirlerini daha iyi anlamalarına, ortak yanlarını bulmalarına, evrensel barışın oluşmasına katkıda bulunur. İşte, bu nedenle kitap, iletişimi kuran araçlardan biri olduğu gibi, kültürün ulusallıktan evrenselliğe ulaşmasında da en önemli etkendir.

Kitap, insanlığın belleğidir. Zaman içinde her şey unutulabilir. Ama yazıya geçmiş her şey belge niteliği taşır. "Söz"ü sonsuzlaştıran, kitaptır. İnsanlık tarihinin gerçek anlamda değer bulması, "yazı"nın bulunmasından sonradır. Tarihi yaratan insan, kendini tarih içinde yazıyla, "kitap"la var etmiştir.

İnsan kendi çevresinin bilgilerini sindirdiği oranda dünyadaki bilgi birikimlerinin de farkında olmalıdır. Bununla yetinmeyip, kendi çağından önceki bilgileri de kavramalıdır. Ancak böylece "zaman"ı aşar, bütün zamanları kavramış gerçek bir "aydın" olabilir.

Geçmişten geleceğe doğru gelişen düşünsel ürünleri saptayıp topluma ulaştırmak, bizim çalışma alanımızı çizmektedir. Klasik ve çağdaş yapıtlarla kültür alanını canlı tutmak gerekir. Öncelikle ele alınması gerekli geçmiş ve çağdaş kendi yaratı ürünlerimizin yanı sıra, başka toplumların benzer ürünlerini de değerlendirmek, kültür anlayışımızın doğal bir sonucudur.

Kültür Bakanlığının yayınları, özlemi duyulan insanın, Türk insanının, bu anlayış içinde oluşmasına katkıda bulunma amacını gütmektedir.

Doç. Dr. Ahmet Taner Kışlalı
Kültür Bakanı

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I

Rayski kendini en ileri dünya görüşünün adamı, yani bir genç saymasa bile, geri kafalı hiç saymazdı. Gelişmeye inanırken, hatta onun «kaplumbağa adımı» yürüyüşüne canı sıkılırken; bilimin sağladığı, tarihin bize bıraktığı, daha çok da kişisel yaşamımızın kazandırdığı inançları, gözlemleri, deneyimleri (doğmakta olan **quasi**[1] yeni düşüncelerle, heyecanlı gençliğin sarıldığı az ya da çok parlak, zekice varsayımların etkisi altında) ucuz bir biçimde yadsıyarak, kendini zaman içinde yeri henüz belirginleşmemiş birtakım on yılların çerçevesine sokmaya hiç de acelesi olmadığını açıkyüreklilikle söylerdi.

Artık acele etmemek, sakıngan olmak çağının geldiğini söylerken yaşını sürüyordu öne; hayallere kapılmadığı zamanlar, yaşımın gerektirdiği biçimde davranabiliyordu da.

Düşüncelerin olağan gelişimine, bilimin utkularına ilgi duyuyor; ama -**pas de géants**[2] atmadan, akla yakın her çeşit düşünceyi, çoğu zaman da akıl almaz denevleri sunan yeni inanca bağlanmak için hiç acele etmeden- bu gidişin sonuçlarını bekliyordu.

Sanatta yürekli atılımlara saygı duyuyor; yaşamı parçalamayan, onun yalnızca biçimini değiştiren yeni düşünceleri, buluşları alkışlıyor; yaşamın yeni gereksinmelerinin doğal, zorlamasız doğuşunu -yeni yeşillikleriyle gelen ilkbaharı selamladığı

(1) Düzme, sahte (Latince)
(2) Dev adımlar (Fransızca)

gibi- geride kalan düzeni, yaşama gücünü yitiren ilkeleri yararsız, bayağı bir düşmanlıkla yolcu etmeden, onların tarihsel kaçınılmazlığına, -ne denli parlak yeşil olursa olsun- «yeni ilkbahar yeşilliğiyle» olan tartışma götürmez, sürekli bağına inanarak selamlıyordu.

Bu yüzden, inatçı geçmişin kampına, kendi başına buyruk-luğun zorbalığına, büyük toprak sahiplerinin açgözlülüğüne heyecanlı bir tartışmada bombalar savururken, insanlarda insan ararken, iyi insan olmanın yollarını göstermeye çalışırken büyükannesiyle -onun eski, ezberlenmiş ilkelerinin altında bir sağduyunun, bir yaşam bilgeliğinin gizlendiğini; yeni yaşamın kesinkes benimsediği, ancak geçmişin çirkin biçimlerinin, tabakalarının arasında kalmış ilkelerin tohumlarının bulunduğunu görerek- şefkatle, hoşgörüyle tartışıyordu.

Vera'da bir zekâ gözüpekliği, ruh özgürlüğü, yeni bir şeyin susamışlığını bulmak önce şaşkına çevirmişti onu, sonra güzelliğin -iç ve dış güzelliğin- çok üstün gücü gözlerini kamaştırmıştı, sonunda da -Vera'nın «akılsız» olduğunu söylemesi üzerine- biraz korkutmuştu onu.

— Akıllı bir kız değilim ben! demişti Vera.

Ürpermişti sonra.

— Ama garip, diye mırıldanmıştı Rayski.

Düşünmeye başlamıştı.

Evet, Marfenka gibi saf bir çocuk da değildi o, bir «küçük hanım» da. Bir kızın, evleninceye dek aklına, kişiliğine, bilgisine, tüm eğitimine öylesine uzun süre verilmeye çalışılan o eskimiş, yapma biçim sıkıyordu onu, huzursuz ediyordu.

Bu biçimin koşullu yalanını hissediyor, gerçeğe ulaşmaya uğraşırken ondan uzaklaşıyordu. Rayski'nin Nataşa'da, Belovodova'da boşuna aradığı şey özellikle çoktu onda: Heyecan, özgünlüğün ilk izleri, değişik bir zekâ, kişilik... gerçek bir kadını oluşturan, kendi yaşamına da, başkalarının yaşamına da, daha birçok yaşama da yön veren, onu kaderinin götürdüğü her yerde tüm çevresini aydınlatan güçlerin hepsini bulmuştu Vera'da.

Çocuk sayılırdı daha, ama dev bir güç vardı onda: Bu gücün aksamadan gelişmesi, olumlu bir yön tutması gerekiyordu yalnızca.

Rayski, aradığı şeyi bulması için bütün gücüyle yardım etmek isterdi Vera'ya; böylesine soylu, verimli bir toprağa bilgilerinin, deneyimlerinin, gözlemlerinin tohumlarını atmak isterdi. Bu da bir serap değildi, insanlaşmanın bir utkusu, hepimizi bekleyen, her çeşit gelişme için kesinkes gerekli bir görevdi.

Ama ne büyük engeller çıkmıştı Rayski'nin karşısına? Bir kere, Vera itiyordu onu; kişisel haklarının içine, kendi kızlık duvarının arkasına çekiliyor, gizleniyordu, demek... istemiyordu. Öte yandan, durumundan hoşnut değildi, kurtulmaya çalışıyordu ondan, öyleyse başka bir havaya, başka bir besine, başka insanlara gereksinmesi vardı. Kim verecekti ona bu yeni havayı, besini? Neredeydi bu insanlar?

Akrabası olduğu için yakındı ona Rayski: Rasgele de olsa, hak ederek de olsa, Vera için bu önemli kişi ancak o alabilirdi, olmak zorundaydı. Büyükannesi de yazmıştı ona bunun böyle olmasını istediğini.

Zekiydi Vera, Rayski ondan daha tecrübeliydi, yaşamı da tanıyordu. Vera'yı o kurtarabilirdi kaba yanlışlıklardan, gerçekle yalanı tanımayı o öğretebilirdi ona. Bir düşünür gibi, bir sanatçı gibi çalışacaktı Rayski. Bu özgürlük tutkusuna besinini verecekti: İyilik kavramıyla gerçek kavramını. Bir sanatçı olarak da, ışığa yönelik ruhsal güzelliği uyandıracaktı Vera'nın içinde! Onun kaderini, yaşamının ereğini kestirebilir, sonra da... sonra da onunla birlikte gerçekleştirebilirdi her şeyi!

Hep bunu istiyordu işte Rayski: «Birlikte!» Bu istekten kurtaramıyordu kendini bir türlü, öyleyse kişisel çıkar gözetmeden edemiyordu: İkinci engel de buydu.

Üçüncü engel -henüz sis içinde, varsayımsaldı, ama ufukta görünüyordu artık- en büyük engeldi: Şimdilik bir kuşkuydu bu, önünde başka birisinin olduğu, Vera'nın, içini açtığı, yaşamının ereğini «birlikte» gerçekleştireceği birinin olduğu kuşkusu...

- Iğrenç bir şey olur bu, hepsinden kötü olur! diye geçiriyordu içinden.

Bu üçüncü engel üzerine, başka bir «dost» üzerine kuşkularının açıklığa kavuşmasını, doğrulanmasını beklemeden, bir şey öğrenmeye çalışmadan, Vera'nın dostluğunu kazanmaya uğraşmayı bırakıp kaçması gerektiğini düşünüyordu.

Vikentyev'in kendi kendini aldatması bağışlanabilirdi. Ama Rayski, birçok kereler ağzı yanmış Rayski nasıl bilmezdi tüm aşk hayallerinin, gözyaşlarının, tüm ince duyguların, periyle satirin altlarına girip gizlendikleri çiçeklerden başka bir şey olmadıklarını...

Bütün bunların sonucu biliniyordu; peri ile satir insana -yani karı ile kocaya, ya da bütün bir ömür sevilecek iki dosta- dönüşmezlerse, her şey bir iz bırakmadan yok olup giderdi.

Göğüs geçirerek mırıldandı Rayski:

— Benim perim satir seçmiyor beni kendine, karı ile kocaya dönüşmenin de, mutlu olmanın, uzun dostluk yolculuğuna çıkmanın da olanağı yok öyleyse! Ama güzelliğinin hakkından gelirim onun: Bir anlamı yoktur benim için...

Sabahları her çeşit cenge hazır, güçlü hissediyordu kendini. Sabahlar beraberlerinde güç, bir sürü umut, düşünce, o güne ilişkin niyetler getirir: Kişi daha bir inatla eğilir işinin üzerine, yaşamın ağırlığım daha bir yürekli taşır omuzlarında.

Sabahları Rayski de unutuyordu Vera'yı. Boşlukta uçuşan düşünceler, sabahın dirilişi, evin içindeki karşılaşmalar, yeni yeni kişiler, kırlar, gazete, yeni bir kitap ya da kendi romanının bir bölümü çekiyordu onu. Günün izlenimleri ancak bir araya toplaşmaya başlarlar, -bazılarında bilerek, bazılarında bilmeyerek- «günün olayları» şöyle bir geçerler gözler önünden.

Gün boyunca biriken düşüncelerinden, isteklerinden, duygularından, karşılaşmalarından, gördüğü kimselerden ne kadarının yitip gittiğini anlamak için Rayski de yokluyordu kendini akşamları. Her şeyin yittiğini, içinde yalnıca Vera'nın kaldığını görüyordu. Yatağında, canı sıkkın, dönüp duruyordu... her za-

man, kafasının içinde aynı düşünceyle uykuya dalıyor, gene aynı düşünceyle uyanıyordu.

— Bir şeyler yapmalıyım... diyordu kendi kendine.

Yapacak bir «iş»i olmadığı için «seraplara» sarılıyordu: Arabaya binip büyükannesiyle birlikte otun nasıl biçildiğine, yulafın nasıl ekildiğine bakmaya gidiyor, tarlalarda dolaşıyor, Marfenka ile köye gidip geliyor, köylülerin eksikleriyle ilgileniyordu. Başka eğlenceler de buluyordu kendine: Volga'nın karşısında Konçino'ya, Vikentyev'in annesine konuk gitmişti, Mark ile balığa çıkmıştı, gene kavga etmişlerdi, nefret etmeye başlamışlardı birbirlerinden, ava gitmişti... gerçekten de oyalanıyordu.

«Bu güzel işte, diye geçiriyordu içinden, biraz daha çalışırsam yerine getireceğim Vera'ya verdiğim sözü.» Üç gün görmediği oluyordu Vera'yı.

Kahvesini odasına istiyordu Vera. Rayski bazen dışarıda yiyordu yemeğini, işler en iyi biçimde yürüyordu...

Kentin dış mahallesinde güzel bir kız bile farketmişti Rayski, bir keresinde sokaktan geçerken başıyla selam vermişti ona, gülümseyerek içeri kaçmıştı kız. Bunun bir yöneticinin kızı olduğunu öğrenmişti Rayski, ama -bizde yönetici çok olduğu için- adamın nerenin yöneticisi olduğunu öğrenememişti.

Ne var ki bu yöneticinin, kızını iyi yönetmediğini farketmişti, çünkü kız -Rayski görmüştü bunu- sokaktan başka geçenlere de gülümsüyordu.

Bir öpücük yollamıştı ona, karşılık olarak sevimli bir selam almıştı. Sonra atla birkaç kere yaklaşmıştı penceresine, konuşmuştu onunla, onun çok güzel bir kız olduğunu, ona vurulduğunu söylemişti. Sözcükleri uzata uzata karşılık vermişti kız:

— Atıyorsunuz! İnanacağımı mı sandınız? Bilirim, erkeklerin tümü alçaktır!

— Tümü mü?

— Elbette! Kaç tanesi geçti elimden... ne mal olduklarını bilirim! Sandığınız kadar aptal değilim! Çekin arabanızı!

Taşralı bir kızın tecrübeyle edindiği bu «bilgeliği» uzun süre düşündürmüştü Rayski'yi.

Doğrusunu söylemek gerekirse, tüm gücüyle kavuşmaya çalıştığı utkuyu gerçekleştirmek için bu çabasının altında, Vera'yı içtenlikle rahat bırakıp gitmek niyetinin mi, yoksa ona yaranmak, «fedakârlık» etmek, «yüce gönüllü» olmak niyetinin mi gizlendiğini kendi kendine sormadan- büyükannesine onunla birlikte ziyaretlere gideceğine söz vermiş, pazar günü «börek yemeye» gelecek konuklarının yanına çıkmaya bile razı olmuştu.

II

Pazar günü Tatyana Markovna'nın konuk salonuna girdiğinde büyük bir kalabalık vardı orada. Her şey pırıl pırıldı salonda. Koyu kırmızı ipek kaplı koltukların kılıfları çıkarılmıştı. Aile büyüklerinin portrelerini ıslak bezle temizlemişti Yakov... öteki günlerden daha bir canlıydı bakışları. Yerleri balmumuyla ovmuşlardı.

Yakov siyah bir frak giymiş, beyaz kravat takmıştı. Yegorka ile Petruşka'nın, bir de köyden uşaklığa yeni alınmış, dik durmayı henüz öğrenememiş Stepka'nın üzerlerinde, üçüne de kısa gelen, giysi dolabının küf kokusu sinmiş, eski uşak resmi giysileri vardı. Tam öğlen saati bir çeşit tatlı salça kokusu olan tütün içmişlerdi salonda.

Berejkova üzerinde ipek bir giysi, şapkası ensesine düşmüş, şalı omuzlarında kanepede oturuyordu. Çevresinde koltuklarda yarım daire biçiminde sırayla oturmuşlardı konuklar.

Baş köşede Nil Andreyeviç Tıçkov vardı. Fraklı; göğsünde nişanıyla, gür kaşlarıyla, ablak yüzüyle, papyonunun arasına iyice gömülen çenesiyle, hoşgörülü konuşmasıyla her davranışındaki soylulukla karşısındakinde saygı uyandıran bir ihtiyardı.

Sonra gene fraklı Tit Nikonıç geliyordu. Her zamanki gibi alçakgönüllü, kibardı. Büyükanneye saygı dolu bir sevgiyle bakıyor, herkese gülümsüyordu. İpek cüppesiyle, işlemeli geniş kuşağıyla bir papaz, belediye danışmanları; kısa boylu, şişko garni-

zon komutanı -albay gözleriyle yüzü «insana dehşet verecek derecede» kanlıydı-; kentten birkaç bayan, köşede fısıltıyla konuşan birkaç genç memur; Marfenka'nın ürkek ürkek bakınan, birbirinin korkudan terlemiş ellerini var güçleriyle sıkan, kızarıp bozaran birkaç kız arkadaşı...

Sonra, çiftliği kente çok yakın, ziyaretler için kente gelmiş bir toprak sahibi vardı. Delikanlı üç oğlu da yanındaydı. Babalarının gururu, mutluluğu olan bu delikanlılar tam gelişmemiş iri cins köpeklere benziyorlardı: Pençeleriyle başları tam anlamıyla gelişmiştir böyle köpeklerin, ama bedenleri gelişmemiştir henüz, kulakları alınlarının üzerine sarkar, kalın kuyrukları yere değecek kadar uzamamıştır daha. Durmadan sağa sola saldırırlar, boylarına göre çok uzun, kaba görünüşlü bacaklarını nereye koyacaklarını bilemezler, başkalarınınkinden ayıramazlar; öz babalarına havlarlar, önlerine atılan bir lif parçasını, ya da -ağızlarına gelirse- öz kardeşlerinin kulağını kemirmeye hazırdırlar.

On dört yaşında yavrularını babaları konukların hepsine birden, sonra her konuğa ayrı ayrı, geleceğe ilişkin umutlarının verdiği hazla başı dönerek tanıtmıştı. Onların doğumları, öğrenimleri, yetenekleri, zekâları, yaramazlıkları üzerine ayrıntılı bilgi veriyor; konuklardan onlara sorular sormalarını, onlarla Fransızca konuşmalarını istiyordu.

Çocuk sayıp bir köşeye oturtmuşlardı onları. Yuvada, ağızları hep açık, yem bekleyen sarı gagalı karga yavruları gibi, genç yüzlerinde aptal bir anlatım, ağızları yarım açık, bakıyorlardı herkesin yüzüne.

Bacakları oturdukları sandalyenin altına sığmıyor, salonun ortasına doğru uzanıyor, birbirine karışıyor, gelip geçene engel oluyordu. Uslu olmaları, alçak sesle konuşmaları buyrulmuştu; ama on dört yaşında bu yavruların göğüslerinden fısıltı yerine gökgürültüsünü andıran kalın sesler kopuyordu. Babaları kibar oturmalarını, kolcuklarını önlerinde kavuşturmalarını söylemişti, oysa bu henüz ince «kolcuklarda» kocaman, köşeli birer yumruk büyümüştü bile.

Nereye saklanacaklarını, ne yapacaklarını bilemiyorlardı zavallılar, kızarıp bozarıyor, oflayıp pofluyor, buram buram terli-

yorlardı. Sonunda Tatyana Markovna biraz onlara acıdığı için, biraz da kalabalık ettikleri, Marfenka'nın kulağına fısıldadığı gibi «balık koktukları» için- bahçeye yollamıştı onları. Orada kendilerini özgür hisseden çocuklar koşmaya, atlayıp zıplamaya başlamışlardı. Kahvaltıya çağırılıncaya dek koşmuşlardı orada.

En son Rayski gelmişti salona. Konuklar böreği bitirmiş, salçalı bir şeye başlamışlardı. Gelişinden çok söz edilen bir aktörün taşrada sahneye ilk kez çıktığında kendini hissettiği durumda hissetmişti Rayski kendini bir an. Ansızın herkes susmuş, yemeği bırakmış, dikkatle ona bakmaya başlamıştı.

Onun kim olduğunu herkes çok iyi bildiği halde, Rayski'yi tanıtırken,

— Rahmetli yeğenim Soniçka'nın oğlu, torunum, dedi Tatyana Markovna.

Bir konuk hafifçe doğrulup, öne eğilerek selam verdi. Nil Andreiç, Rayski'nin yanına gelmesini bekleyerek gülümsüyordu ona- Bayanlar birbirlerini cilveli cilveli dürtmeye, yan gözle aynaya bakmaya başlamışlardı.

Tabakları ellerinde, kahvaltılarını ayakta yiyen köşedeki genç memurlar bedenlerinin ağırlığını bir ayağından ötekine verdiler; kızlar alabildiğine kızardılar, büyük bir tehlikeyle karşı karşıyaymışlar gibi sıktılar birbirlerinin elini. Uslu uslu yemek bekleyen on dörtlük yavrular birden atılacak oldular öne, sonra geri çekildiler, kasketlerini düşürdüler ellerinden.

Rayski hafifçe öne eğilerek selamladı herkesi, büyükannesinin yanına kanepeye oturdu.

Genç memurlardan biri fısıldadı ötekine:

— Amma da yerine çöktü! Oysa ekselansları ona bakıyor... Büyükanne,

— İşte Nil Andreiç, dedi, hanidir görmek istiyordu seni...

Sesini alçaltarak fısıldadı:

— **Ekselansları** diyeceksin ona, unutma.

Rayski alçak sesle sordu büyükannesine:

— Şu bayan kimdir: Ne güzel dişleri, göğüsleri var!

— Ayıp, ayıp Boris Pavloviç! diye fısıldadı büyükanne, benim yüzüm kızarıyor!

Sesini yükseltti sonra:

— İşte Nil Andreiç, Boris'ciğim hanidir tanıştırılmak istiyordu size...

İtiraz etmek için ağzını açacak oldu Rayski, ama Tatyana Markovna ayağına bastı.

Nil Andreiç gülümseyerek,

— Niçin ziyaretine gelmediniz bu ihtiyarın? dedi. İyi insanları evimde konuk etmekten haz duyarım. Biliyorum, yenilerin canı sıkılıyor yanımızda, hoşlanmıyorlar bizden... öyle değil mi? Siz de yenilerdensiniz kuşkusuz? Doğru söyleyin.

Börek alırken karşılık verdi Rayski:

— İnsanın yenisi eskisi olmaz:

Büyükannesi fısıldadı kulağına:

— Yemeyi bırak şimdi, biraz konuş onunla, sonra yersin!
Rayski yüksek sesle,

— Hem yerim ben, hem konuşurum, dedi.

Tatyana Markovna bozuldu, öte yana döndü öfkeyle. Nil Andreiç,

— İlişmeyin ona anacığım, dedi, afiyetle yesin, gençtir! (Rayski'ye döndü.) Söyler misiniz anam babam, insanları nasıl anlıyorsunuz siz? Merak ettim doğrusu!

— Üzerimde bıraktıkları izlenime göre.

— Aferin! Gerçeği severim! Pekala, sözgelimi beni nasıl anlıyorsunuz?

— Korkuyorum sizden.

Nil Andreiç keyifli keyifli güldü.

— Söyleyin, neden korkuyorsunuz? Açık konuşmanıza izin veriyorum!

— Neden mi korkuyorum? Bakın işte...

Büyükannesi fısıldadı ona :

— «Ekselansları» de.

Ama Rayski duymamıştı. Sürdürüyordu konuşmasını :

— Herkesi haşladığınızı söylüyorlar. Ayine gelmedi diye birine etmediğinizi bırakmamışsınız, büyükannem anlatıyordu...

Tatyana Markovna ne yapacağını şaşırdı. Şapkasını bile çıkarıp yanına koymuştu : Birden çok sıcak gelmişti ona salon.

— Ne diyorsun Boris Pavloviç, diye başladı, benim için... Ama birden sustu. Nil Andreiç,

— Bırakın anacığım, bırakın! dedi. Benden söz ettiğiniz için Tanrı'ya şükürler olsun : Benim üzerime gerçeğin söylenmesini severim!

Ama büyükanne kendinde değildi : Bu toplantıyı düzenlediğine bin pişmandı.

Nil Andreiç, memurların topluca durdukları kapıdan yana döndü,

— Haşlıyorum, değil mi? dedi.

Memurlardan biri, bir ayağını öne atıp ellerini arkasına götürerek canlı, yanıt verdi :

— Evet ekselansları! Bir keresinde beni...

— Ne için?

— Kıyafetim bozuktu.

— Tamam, ayinden sonra bana gelmişti bir pazar : Çok teşekkür ederim... hoşnut olduğumu da bildirdim zaten! Gelgelelim, frak yerine açık yakalı bir redingot vardı üzerinde...

Rayski karıştı söze :

— Benimki gibi mi?

— Evet, aşağı yukarı... Pantolonu ekoseli, yeleği çizgili... tam bir palyaço!

Başka bir memura döndü Nil Andreiç :

— Ya seni haşladım mı?

Memur başını saygıyla eğerek saçını da düzeltmişti bu arada karşılık verdi:

— Suçluydum ekselansları.

— Neydi suçun?

— Babamın yüzünden...

— Ah evet, babanı sıkıştırıyordun: Yaşlı adamcağızın bir zayıf yanı vardır, içer. Utandırmaya çalışıyordu onu, babasını... para vermiyordu ona! Ben de haşladım: Sorun ikisine de, minnettardırlar bana!

Memurlar bu özgü karşısında hazdan, ayak değiştirdiler gene.

Tıçkov sürdürüyordu konuşmasını:

— Sorarım size, iyice mi kötüye mi bir gidiştir bu? Nasıl düşündüklerini biliyorsunuz: «Tüm eski, kötüdür, yaşlılar aptaldır, onlardan kurtulmanın zamanı gelmiştir artık.» Fırsatını bulsalar neler yapmazlar... hepimizi canlı canlı gömmeye, sonra da geçip yerimize oturmaya hazırdırlar. Böyle bir gidiştir işte bu! (Bir bayana döndü.) Fransızca bir söz vardı Natalya İvanovna, nasıldı?

— **Ote toi delà pour que je m'y mette**[1]...

— Düdük gibi şeyler giyen bu akıllıların istediği budur işte!

Gene o bayana döndü Nil Andreiç, Rayski'nin ceketini göstererek,

— Bu kıyafete Fransızlar ne diyorlardı Natalya İvanovna? diye sordu.

Bayan yapmacık bir alçakgönüllülükle,

— Bilmiyorum! dedi.

Nil Andreiç parmağını gözdağı verir gibi salladı kadına, kurnaz gülümsedi.

(1) Kalk yerini bana ver. (Fransızca)

— Vay! biliyorsun anacığım, biliyorsun! Herkesin içinde söylemeye utanıyorsun, o kadar! Aferin sana bunun için!

Rayski'ye dönüp ekledi:

— Gördüğünüz gibi, bir gençte böylesine bir kendini beğenmişlik, arsızlık, yani «ben akıllıyım, kimseyi tanımak bile istemiyorum» düşüncesi farkedince haşlıyorum da haşlıyorum. Bağışlayın!

Toprak sahibi,

— Çok doğru, dedi, hiç iyiye bir gidiş değil bu. Macarlarla Lehler başkaldırıyorlar, neden? Bu yeni düşüncelerden hep!

Rayski,

— Öyle mi sanıyorsunuz? diye sordu.

Toprak sahibi, Rayski'ye biraz daha yakın oturup,

— Evet efendim, dedi, bence öyle, sizin bu konuda düşüncelerinizi öğrenmek isterdim... Ömrümüz köyde geçiyor bizim, dünyadan haberimiz yok, bu yüzden aydın bir kimseyi dinlemekten haz duyarız...

Rayski alaylı, başını hafifçe eğerek selam verdi. Toprak sahibi sürdürdü konuşmasını:

— Oysa gazetelerde çeşitli haberler okuyoruz, sözgelimi dün okudum, İsveç kralı, Cristiania kentini ziyaret etmiş... ama nedenini bilmiyoruz bu ziyaretin.

— Merak mı ediyorsunuz?

— Kralın Cristiania'yı ziyaret etmesinin özel bir nedeni yoksa ne diye yazsınlar bunu gazeteye?...

Rayski,

— Büyük bir yangın olmamış mı orada, yangından söz edilmiyor mu haberde? diye sordu.

Toprak sahibi İvan Petroviç şaşkınlık içinde açtı gözlerini.

— Hayır, dedi, yangından söz edilmiyordu, yalnızca şöyle yazıyordu: «Haşmetmeap bölge halk kurulunu ziyaret ettiler.»

Tit Nikonıç ile belediye danışmanı bakıştılar, gülümsediler. Bir sessizlik oldu.

Biraz sonra aynı konuk,

— Bir şey daha sormak isterdim size, diye başladı, şimdi Napoleon geçti tahta Fransa'da...

— Evet, ne olmuş?

— Ama zorla geçti...

— Kim demiş zorla? Seçtiler onu...

— Ne de seçtiler ya! Asker yollayıp gözünü korkutmuşlar halkın, bazılarını da parayla satın almışlar, öyle diyorlar... İnsaf yani, böylesi seçime ölüler bile güler!

Bu köy politikacısı ilgilendirmeye başlamıştı Rayski'yi, meraklı,

— Bir bakıma zorla bile olsa, elden ne gelir? diye sordu.

— Nasıl sabredebiliyor halk, ona karşı silahlanmıyor?

Nil Andreiç kesti sözünü:

— Hele bir dinle!... Hem nasıl silahlansın?

— Her devletten asker toplayıp ordu kursun, ölen Bonaparte'ın üzerine yürüdüğü gibi yürüsün üzerine... Kutsal bir birlik olurdu o zaman...

Rayski,

— Seferin planını da siz hazırlardınız, dedi, kim bilir, belki katılırdınız bile bu sefere...

Konuk alçakgönüllü,

— Nerede! diye karşılık verdi. Merak ettiğim için söyledim öyle... Bir şey daha sormak istiyorum size...

— Niçin ille de bana?

— Başkentte yaşıyorsunuz, her şeyin kaynağında, anlayacağınız... bizim gibi köylü değilsiniz... Şunu sormak istiyordum size: Osmanlılar oldum olası ezerler Hıristiyanları, yakar yıkarlar; kadınları...

Nil Andreiç girdi araya:

— Dikkat et İvan Petroviç, uygunsuz bir şey söyleyeceksin sonunda... bak, Nastasya Petrovna şimdiden kıpkırmızı oldu...

Bayanlardan biri şalını kibarca düzeltirken,

— Nereden çıkardınız bunu ekselansları... dedi, niçin kızaracakmışım? Neden söz ettiklerini bile duymadım.

Nil Andreiç parmağını salladı ona.

— Çapkın!

Papaza döndü sonra:

— Doğru söyleyin peder, günah çıkartırken kocasından dert yanmadı mı size? Kocasının...

Kadın hemen kesti sözünü:

— Ah, neler söylüyorsunuz öyle, ekselansları!

— Pekala, pekala! Evet İvan Petroviç, kadınlara ne yapıyorlarmış Osmanlılar? Neler okudun, anlat hadi, Nastasya Petrovna öğrenmek istiyor. Ama dikkat et Nastasya Petrovna, sakın gideyim deme oraya!

Nil Andreiç'in susmasını sabırsızlıkla bekleyen İvan Petroviç, Rayski'ye döndü gene.

— Şunu sormak istiyordum: Niçin gereken dersi vermiyorlar Osmanlılara?...

Nil Andreiç gülümseyerek, şakacı,

— Kadınlar çok arka çıkıyorlar onlara da ondan! dedi. İşte, en başta da şu...

Aynı bayanı gösteriyordu.

— Ah Tatyana Markovna... ekselanslarının bugün neyi var böyle?...

Yapmacıktan bozulmuştu kadın.

İvan Petroviç bırakmıyordu Rayski'yi:

— Size, bunca Hıristiyanın Osmanlılara karşı niçin başkaldırmadıklarını, Tanrımızın tabutunu özgürlüğe kavuşturmadıklarını sormak istiyordum...

Rayski,

— Doğrusunu isterseniz, bu konuda az düşündüm, dedi, ama bundan böyle özel bir ilgi göstereceğim bu konuya, siz de kişisel görüşlerinizi bana açıklarsanız, doğu sorununun çözümlenmesi için elimden geleni yaparım...

Konuk heyecanla kesti Rayski'nin sözünü:

— Ah, izin verin de sırası gelmişken sorayım, **«doğu sorunu»** diye buyurdunuz, gazeteler de **doğu sorunu** diye yazıyorlar: Neyin nesidir bu **doğu sorunu** dedikleri?

— Biraz önce sözünü ettiğiniz Osmanlılar sorunu işte.

İvan Petroviç dalgın,

— Ya... dedi. Sorun falan yok ortada!

Gözleri kanlı albay karıştı söze, kısık bir sesle,

— Herkes bir «sorun»dur tutturmuş gidiyor! dedi. Petersburg'da bizim alay yaverinden bir mektup aldım, o da günümüzde herkesin orduda değişiklikler «sorunuyla» ilgilendiğini yazıyor...

Bir sesizlik oldu. İvan Petroviç, bir an sustuktan sonra yeni bir heyecanla,

— Ya da, sözgelimi İrlanda'yı alalım! diye başladı. Gazetelerin yazdıklarına göre yoksulluk içinde kıvranıyormuş halk, yiyecek bir şey yokmuş, bir patates varmış, o da çok yemeye gelmiyormuş...

— Evet, ne olmuş?

— İrlanda, İngiltere'ye bağlıdır, İngiltere ise zengin bir ülke, oradaki kadar varlıklı toprak sahipleri bir yerde yok. Neden onların buğdayının, hayvanının yarısını alıp İrlandalılara vermezler?

Nil Andreiç karıştı birden söze:

— Nedir senin savunduğun kardeşim, başkaldırma mı?

— Ne başkaldırmasından söz ediyorsunuz ekselansları?... Merak ettiğim için soruyorum...

— Vyatka'da ya da Perm'de kıtlık olsa, elinden buğdayının yarısını alıp oraya yollayacak olsalar hoşuna gider mi?...

— Olur mu öyle şey! Biz başka.

Nil Andreiç üstüne üstüne gidiyordu:

— Peki, ya köylüler duyarlarsa böyle dediğinizi? O zaman ne olur? Hı?

Toprak sahibi,

— Tanrı göstermesin! dedi.

Tatyana Markovna,

— Tanrı korusun! diye ekledi.

Nil Andreiç,

— Zaten şimdi bile, bir şey görmedikleri halde diktiler kulaklarını! dedi.

Berejkova korkmuş,

— Bir şey mi oldu? diye sordu.

— Öyle ya, arada bir özgürlükten söz ediyorlar. Valiye Mamışçev'in köyünde durumun pek sakin olmadığına ilişkin bir rapor geldi...

Toprak sahibi ile Tatyana Markovna gene,

— Tanrı korusun! dediler.

Toprak sahibi,

— Çok doğru söylüyor ekselansları, çok doğru! diye ekledi. Köylüye özgürlüğü verdin mi tamamdır! Serbest bıraktın mı, soluğu meyhanede alırlar, balalayka çalarlar sabah akşam, birbirlerini keserler, şapkasını çıkarmadan gelir geçerler insanın yanından.

Nil Andreiç yan gözle Rayski'ye bakarak,

— Bunu onlardan önce yapan var, dedi. Hem sonra, kötülük bulaşıcı bir hastalık gibi yayılır her yana. Önce ayinlere gitmemeye başlar bir genç: «Nasıl söylesem, canım sıkılıyor,» sonra bayramlarda büyükleri ziyaret etmeyi gereksiz görür: «Köleliktir bu,» der, daha sonra acayip giysilerle gelmeye başlar

göreve, (gene Rayski'ye baktı yan gözle) sakal bile bırakır -daha bir sürü şeyler- sesini çıkarmazsan bir gün gelir, gökte Tanrı'nın olmadığını, edilen duaların boşa gittiğini fısıldar kulağına!...

Salonda bir kıpırdanma oldu. Toprak sahibi, papaza döndü.

— Evet evet, çok doğru, dedi, bir komşumda böyle bir öğretmen vardı, şaşarsınız sayın peder, papaz okulundandı hem! Önceleri akıllı usluydu, büyük çocuklara durmadan bir şeyler fısıldıyordu, kimse ne anlattığını bilmiyordu, günün birinde küçük kız annesine ne dese beğenirsiniz: «Tanrı yokmuş anneciğim, Nitika Sergeiç birisinden duymuş...» Sorguya çektiler öğretmeni: «Tanrı mı yokmuş? Nereden duydun bunu?» Piskoposa gitti komşum, papaz okulunu tüm taradılar...

Papaz,

— Evet, anımsıyorum, yasak kitaplar bulmuşlardı.

— Gördünüz mü ya!

İvan Petroviç Rayski'ye döndü gene.

— Allahaşkınıza söyleyin! Niçin bir kaynaşma var bütün uluslarda?

— Hangi uluslarda?

— Sözgelimi şu Hintliler: Biliyorsunuz, hepsi düzenbazdır, Hıristiyan değildirler, sürüden farksızdırlar, çıplak dolaşırlar, çok da içerler... oysa ülkeleri son derece zenginmiş, ananas yetişirmiş ki... Daha ne istiyorlar?

Rayski susuyordu. Canı sıkılmaya başlamıştı.

«Ne çirkin bir düşünce» diye geçirdi içinden. «Slav erdemi, konukseverliği bu işte! Büyükannemin yanında daha nelere raslayacağım!»

Öteki konuklar -bol bir kahvaltıdan sonra üzerlerine ağırlık çöktüğü için- susuyorlardı. Hepsinin yerine İvan Petroviç konuşuyordu:

— Sözgelimi, Çinlilerden Amur'u aldılar bizimkiler; orası da zengin bir ülkedir, bundan böyle çayımızı dışardan almayıp, kendimiz yetiştireceğiz...

Tiçkov,

İvan Petroviç, kardeşim, dedi, taşıma suyla değirmen dönmez...

— Sırf merak ettiğim için biraz konuşmak istedim onunla, başkentten geliyor... Gene gazetelerin yazdığına göre, papa...

Tam o anda büyük bir gürültüyle Polina Karpovna girdi salona. Önü çok açık -öyle ki beyaz, dolgun omuzları handiyse açıktaydı- muslin bir rob vardı üzerinde. Genç subay arkasındaydı gene. Başıyla her yana selamlar veriyordu.

— **Bonjur, bonjur!** Bu ne sıcak!

Gelip kanepeye, Rayski'nin yanına oturdu. Rayski,

— Burada sıkıştık! dedi.

Yandaki sandalyeye geçti. Polina Karpovna durdurmaya çalıştı onu, ama durdurmamıştı :

— **Non, non, ne vous derangez pas** [1].

Bir fırsatını bulup fısıldamıştı :

— Ne kötü! Bir sürü konuğunuz var, oysa sizi yalnız görmek istiyordum...

Rayski yüksek sesle sordu :

— Niçin Bir işiniz mi vardı?

Polina Karpovna gülümseyerek,

— Evet, işim var! diye fısıldadı.

— Nedir?

— Portre ne oldu?

— Portre mi, ne portresi?

— Benim portrem! Söz vermiştiniz bana, portremi yapacaktınız : Unuttunuz mu?... **ingrat!** [2]

Nil Andreiç sözcükleri uzatarak seslendi öteden :

— O! Dalila Karpovna! Merhabalar, nasılsınız?

---

(1) Hayır, hayır, rahatsız olmayın. (Fransızca)
(2) Nankör! (Fransızca)

Polina Karpovna, Nil Andreiç'e arkasını dönmeye çalışarak soğuk,

— Merhabalar! dedi.

— Ne o, tatlı bir bakış armağan etmeyecek misiniz bana? İzin verin de kuğu boynunuzu seyredelim...

Kapının yanındaki kalabalıkta gülüşenler oldu, kadınlar bile gülümsemişlerdi. Polina Karpovna fısıldadı Rayski'ye :

— Kaba herif, saçmalamadan duramaz!

Nil Andreiç,

— Ne o, yaşlılardan tiksiniyor musun? dedi. Evlenmek istiyorum seninle. Neyim eksik... yaşlı mıyım yoksa? General karısı olacaksınız...

Polina Karpovna öte yana bakarak,

— Bu onurda «gözüm yok» benim... dedi. **Bonjur** Natalya İvanovna : Nereden aldınız bu güzel şapkayı : **M-m Pichet**'den mi?

Natalya İvanovna Rayski'ye ürkek bir göz atıp,

— Kocam Moskova'dan getirtti, dedi.

— Çok, çok hoş bir şapka!

Nil Andreiç üsteliyordu :

—Hadi canım, dönün de yüzüme bakın : Gerçekten evlenmek istiyorum sizinle. Evimde bir yaşam arkadaşı gerek bana; alçakgönüllü, uslu, cilveden uzak, süse püse pek düşkün olmayan... benden başka erkeğe dönüp bakmayacak bir yaşam arkadaşı... Eh, tıpkı sizin gibi işte...

Polina Karpovna duymuyordu sanki Nil Andreiç'in dediklerini, yelpazesini sallıyor, Rayski ile konuşmaya çalışıyordu.

Acımasız Nil Andreiç ısrar ediyordu :

— Kentimizde tüm annelere, kızlara örneksiniz : Kilisede ayakta duruyorsunuz, tasvirden gözünüzü ayırmıyorsunuz, sağınıza solunuza bakmıyorsunuz, genç erkekleri gözünüz görmüyor...

Kapının yanında daha bir yüksek sesle gülüşmeler oldu, gülümsediklerini gizlemek için yüzlerini buruşturdular kadınlar.

— Tatyana Markovna, konuğuna Nil Andreiç'in saldırısını yumuşatmak amacıyla

— Börek yiyiniz Polina Karpovna, dedi, uzatın tabağınızı.

— **Merci, merci,** istemez, yeni kahvaltı ettim!

Ama bir yararı olmadı bunun. Nil Andreiç yeniden saldırıya geçti:

— Giyinişiniz de tam bir rahibenin giyinişi: Omuzlarınızla kollarınızı açıkta bırakmıyorsunuz... ilerlemiş yaşınıza uygun giyiniyorsunuz...

Polina Karpovna,

— Ne diye uğraşıyorsunuz benimle! dedi. (Rayski'ye döndü.) **Est-il bête, grossier?** [1]

Tıçkov kesti sözünü:

— Evet, evet **«parle-vu franse»**... [2] evlenmek istiyorum hanımefendi, bunun için uğraşıyorum sizinle: Tam birbirimize göreyiz!

Kritskaya, Nil Andreiç'e bakmadan karşılık verdi:

— Size göresi biraz zor bulunur!

— İnsaf yani, nasıl birbirimize göre olmayız: Siz, toprağı bol olsun, İvan Yegoriç ile evlendiğinizde ben yedinci derece memurdum daha. Kaç yıl oldu?...

Genç subaya döndü Polina Karpovna.

— Çok sıcak! dedi. **On étouffe ici: allons au jardin!**... [3]

O anda Vera göründü kapıda.

Herkes ayağa kalktı, çevresini aldı, konuşma yeni bir yön tuttu. Bu hava, bu insanlar canını sıkmaya başlamıştı Rays-

(1) Aptal mıdır, görgüsüz mü? (Fransızca)
(2) Fransızca biliyor musunuz... (Fransızca)
(3) İnsan patlar burada, bahçeye çıkalım! (Fransızca)

ki'nin, dışarı çıkmaya hazırlanıyordu, ama Vera'nın gelişiyle içini öylesine bir «dostluk» duygusu doldurmuştu ki, çakılıymış gibi kaldı sandalyesinde.

Vera şöyle bir göz gezdirdi salonda, bazı konuklarla iki üç tümce konuştu, gözlerini onun robundan, pelerininden ayırmayan kızlardan bazılarının elini sıktı, bayanlara serinkanlı gülümsedi, gidip sobanın yanındaki sandalyeye oturdu.

Memurlar üstlerine başlarına çeki düzen veriyorlardı. Nil Andreiç hazla, sesli öpmüştü elini, kızlar gözlerini ayırmıyorlardı ondan.

Marfenka bir an oturamıyordu yerinde: Kâh birisinin bardağına şarap koyuyor, kâh börek dağıtıyor, kâh arkadaşlarıyla konuşarak onları oyalamaya çalışıyordu.

Nil Andreiç,

— Vera Vasilyevna! dedi. Savunun beni güzelim!

— Sıkıştırıyorlar mı sizi yoksa?

— Hem de nasıl! Dalila... yo hayır, Pelageya Karpovna...

Kritskaya kalkıp kapıya yürüdü. Herkesin duyabileceği kadar yüksek sesle fısıldadı.

— **İmpertinent!** [1]

Tatyana Markovna durdurmaya çalıştı onu:

— Nereye Polina Karpovna? Börek yemeyecek misiniz? Durdur onu Marfenka! Polina Karpovna!

— Hayır, hayır Tatyana Markovna: Sizi severim, minnettarım da size (salondan çıkmıştı Polina Karpovna) ama sizin evinizde bile olsa, böyle kaba bir insanın yanında oturamam... Kocam sağ olsaydı, yapamazdı bunu...

— Hadi kusuruna bakmayın, takıldı size, kötülüğünden yapmadı, çok saygıdeğer bir insandır...

— Hayır, hayır, rica ederim bırakın, başka zaman, o yokken gelirim...

---

(1) Küstah! (Fransızca)

Gururu kırılmış, gözleri dolu dolu bindi arabasına Polina Karpovna, gitti.

Konuk salonunda herkes neşeliydi, Nil Andreiç konukların takdir dolu gülüşünü dudaklarında mağrur bir gülümsemeyle karşılıyordu. Yalnızca Rayski, bir de Vera gülmüyordu. Polina Karpovna ne denli gülünç olursa olsun, bu insanların davranışlarındaki kabalık ile ihtiyarın çıkışı şaşırtmıştı Rayski'yi. Susuyor, bacağını sallıyordu.

Tatyana Markovna, bu olaya besbelli canı sıkılmış, salona dönüp, bir şey söylemeden yerine oturunca Nil Andreiç,

— Ne o, kızıp gitti mi? diye sordu. Önemi yok, ders olsun bu! Öyle çırılçıplak çıkmasın bir daha herkesin ortasına. Hamam değil burası!

Kadınlar başlarını öne eğdiler, kızlar kulaklarına kadar kızardılar, birbirlerinin elini olanca güçleriyle sıktılar.

— Evet, kilisede sağma soluna dönüp durmasın bir daha, genç genç çocukları gezdirmesin peşinde...

Gençlerden birine döndü, sert,

— Söyle bakalım İvan İvanıç, dedi, bir zamanlar evinden çıkmıyordun! Hâlâ gidiyor musun ona?

— Geçmişte kaldı onlar ekselansları, kompliman yapmaktan bıktım.

— İyi ki vazgeçtin! Genç kadınlar, kızlar için ne güzel bir ders! Oysa kırkını geçeli çok oluyor! Pembe giysiler giyiyor, fiyonglar, kordelalar takıp takıştırıyor... (Rayski'ye döndü.) Haşlamazsın da ne yaparsın böylesini! Görüyorsunuz, yalnızca kötülükler için korkuncum ben, oysa siz korkuyorsunuz benden! Kim saldı içinize bu korkuyu?

— Kim mi? dedi Rayski. Mark...

Bir kıpırdanma oldu salonda. Bazıları ürpermişlerdi.

Tıçkov kaşlarını çatarak,

— Kimin nesidir bu Mark? diye sordu.

— Buraya sürgün gelen Mark Volohov.

— Şu haydut mu? Tanışıyor musunuz onunla sahi?

— Arkadaşız.

Yaşlı adam,

— Arkadaş mısınız? dedi. (Islık çaldı.) Neler duyuyorum Tatyana Markovna?

Büyükanne,

— İnanmayın Nil Andreiç, ne dediğini bilmiyor... diye başladı. Ne arkadaşı...

— Ne diyorsunuz büyükanne! Odamda yemek yemedi mi, gece konuğum olmadı mı? Ona sermeleri için kuştüyü yatak yollayan siz değil miydiniz?...

Tatyana Markovna öfkeli,

— Boris Pavloviç, kes sesini lütfen! diye fısıldadı.

Ama olan olmuştu. Tıçkov şaşkın bakışlarını Tatyana Markovna'nın yüzüne dikmişti, Kadınlar acıyarak bakıyorlardı büyükanneye, erkekler ağızlarını açmışlar, kızlar birbirine sokulmuşlardı.

Vera'nın alt çenesi titriyordu gülümsemekten. Hazla bakıyordu herkese, Rayski'ye de ona verdiği bu beklenmedik haz için dostça bir bakışla teşekkür ediyordu. Marfonka büyükannesinin arkasına sinmişti.

Nil Andreiç şaşırmış,

— Neler duyuyorum! diye mırıldandı. O haydudu evinize aldınız demek!

— Ben almadım Nil Andreiç, Boris Pavloviç getirmiş gece. Odasında kimin yattığını bilmiyordum bile!

Rayski'ye döndü Nil Andreiç.

— Geceleri onunla sağda solda sürtüyorsunuz demek! dedi: Peki onun şüpheli bir kişi, devletimizin, ulusumuzun düşmanı, bir dinsiz olduğunu bilmiyor musunuz?

Kadınlar,

— Ne korkunç bir şey! diye fısıldadılar.

Nil Andreiç sürdürüyordu konuşmasını:

— Beni de o tanıttı size demek?

— Evet, o tanıttı.

— Yırtıcı bir hayvana mı benzetti beni, insanları yuttuğumu mu söyledi?

— Hayır, yuttuğunuzu değil de, nedense kendinizde, onları küçük düşürmek hakkını bulduğunuzu...

— Siz de inandınız?

— Bugüne kadar, hayır.

— Ya bugün?

— Artık inanıyorum.

Bir dehşet, şaşkınlık havası esti salonda. Konuklardan bazıları öteki salona geçtiler sessizce, olayları oradan izlemeye koyuldular.

Tıçkov kaşlarını çatarak, şaşırmış, mağrur,

— Öyle mi? diye sordu. Niçin?

— Şimdi bir kadına hakaret ettiğiniz için.

— Dinleyin Tatyana Markovna!

Büyükannesi yatıştırmaya çalışıyordu Rayski'yi:

— Borisciğim! Boris Pavloviç!

Nil Andreiç söyleniyordu:

— Şu... şu şıllığı, içi geçmiş yosmayı, hoppayı...

— Size ne ondan? Hem başkalarını yargılamak hakkını kim verdi size?

— Peki delikanlı, siz ne hakla çıkışıyorsunuz bana? Elli yıldır devlet hizmetinde olduğumu, bu elli yıl içinde bir bakandan en küçük bir uyarı bile duymadığımı biliyor musunuz?...

— Ne hakla mı çıkışıyorum? Evimde bir kadına hakaret ettiniz, buna karşı çıkmasaydım, zavallı bir insan durumuna

düşerdim. Bunu anlayamamanız, sizin için daha kötü bir nottur!...

— Hâlâ gençlik iddiasında hafif, hoppa bir kadın olduğunu, ailesine karşı görevlerini yerine getirmediğini tüm kentin bildiği bir kadını evinize alırsanız...

— Ne olurmuş alırsam?

— O zaman siz de, Tatyana Markovna da haşlanmayı hak etmiş olursunuz... Evet anacığım, çoktandır konuşmak istiyordum sizinle... evinize kabul ediyorsunuz onu...

Rayski,

— Hafiflik, hoppalık, cilve pek o kadar önemli kusurlar değildirler, dedi; tüm kent sizin de rüşvetlerle kendinize bir servet yaptığınızı, öz yeğeninizin varını yoğunu elinden aldığınızı, zavallıyı sonra da akıl hastanesine attırdığınızı biliyor... ama sizi de kabul ettik evimize, oysa bu, cilveden çok daha önemlidir! Bunun için de haşlasanıza bizi!

Konuklar anlatılmaz bir dehşete kapılmışlardı! Kadınlar topluca kalkıp, Tatyana Markovna'ya bir şey söylemeden çıktılar arkalarından, koyun gibi hep birden, kızlar koştular; hepsi arabalara binip gittiler. Tatyana Markovna kapıyı gösterdi Marfenka ile Vera'ya.

Marfenka çıktı, Vera kaldı.

Nil Andreiç'in yüzü bembeyaz olmuştu.

— Kim, kim iletti sana bu dedikoduları, söyle! Mark denen haydut mu? Şimdi doğru valiye gideceğim. Tatyana Markovna, ya bu delikanlının (Rayski'yi gösterdi.) ayağı basmaz evinize bir daha, ya da sizinle tanışmıyoruz! Yoksa yirmi dört saat içinde onu da, bu evi de, sizi de dünyanın bir ucuna sürdürürüm...

Öfkesinden tıkanacak gibi oluyordu Tıçkov, ne söylediğini bilmiyordu. Hırıltılı bir sesle,

— Kim, kim söyledi bunu ona, bilmek istiyorum? diye devam etti. Kim?... söyle!...

Birden ayağa kalktı Tatyana Markovna.

— Kes artık saçmalamayı Nil Andreiç! Mosmor oldun: Hırsından çatlayacaksın neredeyse. Su iç biraz! Sorduğun şeye bak, kim söylemiş?

Bir an durduktan sonra ekledi:

— Evet ben söyledim, doğruyu da söyledim! Kentte bilmeyen var mı bunu?

Nil Andreiç bağırmaya başlamıştı:

— Tatyana Markovna! Nasıl?...

— Altmış yıldır Tatyana Markovna derler bana! Ee, neymiş «nasıl» olan? Kendin kaşındın! Ne diye havlar durursun herkese? Yalan mı, başkasının evinde bir kadına hakaret ettin, ev sahibi durdurdu seni... kibar bir insan gibi davranmıyorsun!...

Gene bağırmaya başladı Tıçkov:

— Nasıl konuşabiliyorsunuz benimle böyle!

Rayski yaşlı adamın üzerine atılacak oldu, ama büyükannesi kolunu sallayarak durdurdu onu. Tatyana Markovna'nin bu hareketinde öylesine sert bir buyruk vardı ki, kıpırdayamamıştı yerinden Rayski, olacakları beklemeye başlamıştı.

Birden ayağa kalktı Tatyana Markovna, şapkasını giydi, şalını boynuna doladı, Nil Andreiç'in karşısına dikildi.

Rayski şaşkın bir durumda bakıyordu büyükannesine. Nil Andreiç kaçırıyordu şimdi bakışını Tatyana Markovna'dan, yaşlı kadın zorluyordu onu buna. Birden uzamıştı boyu, bir büyüklük gelmişti üzerine; öyle ki, Rayski bile bir korkuya kapılmıştı.

— Kimsin sen? dedi. Bir memur parçası, bir **parvenu**...[1] üstelik bir kadına, hem de soylu bir kadına karşı bağırıyorsun. Kendini bir şey sandın, ders istiyorsun! Öyle bir ders veririm sana, ki ömür boyu anımsarsın sonra! Geçmişi unuttun anlaşılan, gençliğinde daireden babama evrak getirip götürdüğün gün-

(1) Türedi, zıpçıktı. (Fransızca)

leri, yanımda ayakta beklediğin günleri... Bayramlarda kaç kere armağan aldın benden? Birazcık dürüst olsaydın, anımsatmazdım sana bunları. Evet, torunum doğru söylüyor, çok para çaldın... Kibarlığımızdan göz yumduysak, sesini çıkarmaman, karanlık geçmişini unutturmaya çalışman gerekirdi. Oysa azıttıkça azıttın sen, burnun büyüdükçe büyüdü, ama gurur kötü bir sarhoşluktur, kendini kaybettirir insana. Kendine gel, ayağa kalkıp saygıyla eğil: Karşındaki Tatyana Markovna Berejkova'dır! Şuraya bak, görüyor musun torunum Boris Pavloviç Rayski'yi... tutmasaydım onu, şimdiye dek çoktan merdiven başından aşağı atmıştı seni, ama sana dokunup ellerini pisletmesini istemiyorum... uşaklar da yeter sana! Benim koruyucum var, sen de kendine bul!

Olanca boyuyla dikilip, ellerini birbirine vurarak,

— Hizmetçiler! diye bağırdı.

Gözleri çakmak çakmaktı. Duvarda portreleri asılı mağrur bakışlı kadınlardan birine benziyordu o anda.

Tıçkov sersemlemişti, boş bakışlarını dolaştırıyordu salonda. Tatyana Markovna'nın parlayan bakışları karşısında ezilmiş, arkasına bakmaya cesaret edemeden, acele kapıya yürürken çabuk çabuk konuşuyordu:

— Petersburg'a yazacağım... kent büyük bir tehlike içinde...

Gitmişti Tıçkov, ama Tatyana Markovna gözleri öfkeden çakmak çakmak, heyecandan şalını ikide bir çekeleyerek olduğu yerde duruyordu hâlâ. Rayski kurtuldu şaşkınlığından, onu tanımıyormuş gibi ürkek ürkek sokuldu yanıma. Orada duran büyükannesi değil, daha önce hiç görmediği yabancı bir kadındı sanki.

— Odun kafalıdan size gerekli saygıyı göstermesini, önünüzde eğilmesini boşuna istediniz, dedi. Büyüklüğünüzü anlayamadı. İzin verin ben, bir torunun büyükannesinin önünde eğildiği gibi değil, bir erkeğin bir bayanın önünde eğildiği gibi eğileyim önünüzde. Hayranım Tatyana Markovna'ya, kadınların en iyisine... kadınlığının önünde saygıyla eğiliyorum!

Büyükannesinin elini öptü. Tatyana Markovna,

— Bu saygını benim için büyük bir onur kabul ediyorum Boris Pavloviç, dedi, hak edeceğim de onu. Bu güzel davranışına karşılık işte sana benden bir öpücük... Bir büyükannenin değil, bir kadının öpücüğüdür bu...

Yanağından öptü Rayski'yi.

O anda başka biri de öteki yanağından öptü.

— Bu da başka bir kadının; diye fısıldadı Vera.

Çabucak çıktı salondan.

Rayski, kollarını Vera'nın arkasından uzatarak, tutku dolu bir sesle,

— Ah! dedi.

Tatyana Markovna,

— Sözleşmemiştik onunla, dedi, ama ikimiz de anladık seni. Pek az konuşuruz biz, ama birbirimize benzeriz!

Rayski büyükannesine, onu ilk kez şimdi görüyormuş gibi heyecanlı bakarak,

— Büyükanneciğim! dedi. Olağanüstü bir kadınsınız siz!

Tatyana Markovna, Rayski'nin omuzuna hızlı hızlı vurarak,

— Sense akılsızsın, ama iyi bir akılsız! diye karşılık verdi. Hadi kalk valiye git şimdi, o herif gidip bir sürü şey saçmalamadan olanları olduğu gibi anlat; ben de Polina Karpovna'ya gidip özür dileyeceğim.

III

Evinde Nil Andreiç'i handiyse baygın indirdiler arabadan. Kâhya kadın sirkeyle ovdu şakaklarını, karnına hardal yakısı koydu, Tatyana Markovna'ya «ağzına geleni» sayıp döktü.

Ama evde olanlar yetmiyordu Nil Andreiç'e. Yarın valinin ona koşmasını, olayın nasıl olduğunu sormasını, onun durumuyla yakından ilgilenmesini istiyordu. Rayski'yi, tehlikeli bir kimse olarak kentten sürmesini; Berejkova'yı da, Volohov'u bir daha evine almayacağına imzalı kağıt vermeye zorlamasını önerecekti valiye.

Ama üç gün geçmişti aradan: Ne vali gelmişti, ne vali yardımcısı, ne de danışmanlardan biri.

Bundan önceki vali ihtiyar Pafnutyev -konuk salonlarında, o oturmadan kadınlar bile oturmazlardı- rütbeye en küçük bir saygısızlığa göz yummazdı, oysa şimdiki vali pek önemsemiyordu bunu. Memurların nasıl giyindikleriyle bile ilgilenmiyordu, kendi de eski bir redingotla dolaşıyordu, düşündüğü tek şey vardı: «Petersburg'a herhangi bir olayın aksetmemesi.»

Nil Andreiç Tıçkov, düşman kampında nelerin olup bittiğini sorup öğrenebilmesi için, daha önce emrinde çalışmış genç memurlardan birinin uğramasını bekliyordu. Ama onlardanda gelen giden yoktu.

Sonunda dişini sıkıp, dolaşırken şöyle bir uğramış gibi, bir iki eve gitmiş, ama kabul edilmemişti. Uşaklar sanki meraklı bakmışlardı yüzüne.

«Durum kötü,» diye geçiriyordu içinden, evden çıkmıyordu artık.

Hem valinin hem de Malinovka'nın aile doktorunu çağırttı pazar günü.

Doktor yüzüne bakmamaya çalışıyordu Nil Andreiç'in, bakınca da uşaklar gibi «meraklı» bakıyordu. Acele ediyordu. Tıçkov kahvaltıya kalmasını önerince, Berejkova'nın evinde **«Frühstück»**e[1] davetli olduğunu, valinin de, ötekilerin de oraya gideceklerini, piskoposu katedralden doğru oraya giderken gördüğünü, bu yüzden acele ettiğini... söyledi. Nil Andreiç'in perhiz yapması, dinlenmesi gerektiğini söyleyip gitti.

Tıçkov, derin bir soluk aldıktan sonra,

— Sıkıntı! diye mırıldandı.

Başını önüne eğdi. Otoritesinin temelli yıkılıp gittiğini, soyunun artık tükendiğini, general Tiçkovlardan sonuncusu olduğunu anlamıştı!

---

(1) **Frühstück**: Kahvaltı. (Almanca)

Daha dün ona öylesine sırnaşan eski memurlarının da gözleri açılmıştı sanki birden, Rayski'nin davranışındaki «gerçeği» görmüş, bunca zaman düzme bir korkuluğun önünde boşuna eğildikleri için utanıyorlardı. Hepsi Rayski'ye koşuyordu şimdi.

Rayski romanının taslağında kısaca söz etmişti ondan. Bunu niçin yaptığını kendi de bilmiyordu. Son satırı yazarken, ilerde kahramanları arasında Tıçkov'un bir rolü olabileceğini hiç sanmadığı halde,

— Opyonkin gibi bu da rasladı öyle! diyordu.

Rayski pazar günkü kahvaltının etkisinden üç gün kurtulamadı.

Bir büyükanne, konuksever bir ev sahibesi olan Tatyana Markovna'nın ansızın dişi bir aslana dönüşmesi şaşırtmıştı onu.

Yaşlı kadının parlayan gözleri, o mağrur duruşu, kör inançlar ve tembel alışkanlıkların arasından ansızın boşalan dürüstlüğü, açık yürekliliği, sağduyusu aklından çıkmıyordu.

Bir tuval gerdi, büyükannesinin o duruşunu, öfkesini, görkemli görünüşünü yakalamak, yaptığı resmi aile portrelerinin bulunduğu galeriye koymak niyetindeydi; başarılı bir biçimde çizdi Tatyana Markovna'yı.

Elinden gelse daha çok severdi büyükannesini. Tatyana Markovna da şimdi eskisinden daha bir yumuşak bakıyordu ona. Ama yaşlı kadının, -kendi deyimiyle- «ataklığından» için için bir huzursuzluk duyduğu, -Rayski'nin deyimiyle- bu «kendi kendiyle çelişkisini» sessizce ortadan kaldırmaya çalıştığı belliydi.

Kırk yıl korkmak bir insandan; «ciddi», «saygıdeğer» diye söz etmek ondan, onun kınamasından çekinmek, başkalarını da korkutmak onunla... sonra bir gün ansızın kovmak onu! Pişman değildi Tatyana Markovna yaptığına, haklı buluyordu kendini, kırk yıl bile bile yalana boyun eğdiğini, torununun... haklı... olduğunu düşünüyordu.

Dünyada açıklıyamazdı bunu ona: Henüz pek gençti torunu, belki burnu büyürdü sonra; başka türlü, kendi bildiği gibi, torununa karşı kendini güç duruma düşürmeden, ona gururlanma fırsatı vermeden gösterecekti ona yakınlığını.

Tatyana Markovna'nın Rayski'ye şimdi daha bir yumuşak bakmasının, için için ona eskisinden daha çok saygı duymasının nedeni buydu işte.

Ama gene de sıkılıyordu canı, yalnızca içindeki «kendi kendiyle çelişkisi» değildi bunun nedeni; evinde olay çıktığı için, yaşlı, «sevgide...» hayır, «ciddi», «nişanı olan» bir insanı kovduğu için de sıkılıyordu canı.

İçini çekip duruyor, ama eskiye dönmeyi istemiyordu. İstediği, bu olayın on yıl geriye gitmesi, bir mucizeyle çok eskiden olmuş bir olaya dönüşmesi, hepten unutulmasıydı.

Rayski'yi en çok Vera'nın beklenmedik öpücüğü heyecanlandırmıştı. Sevincinden az kaldı ağlayacaktı. Gerçek kişiliğini ortaya koyan basit, önceden hazırlanmamış bu içten olayın onu, öylesine ağır ağır, güç yollardan geçerek varmaya çalıştığı şeye -yakınlaşmaya- götüreceğini düşünerek Vera'nın öpücüğüne büyük umutlar bağlıyordu.

Ama yanılmıştı. Bu öpücük herhangi bir yakınlaşmaya götürmedi onu. Olayın kendi gibi, Rayski'nin davranışı karşısında Vera'nın yakınlığının beklenmedik bir kıvılcımıydı bu öpücük, o kadar. Genç kızın içinde bir şimşek çakmış, sonra kaybolmuştu...

Kuşkusuz, Rayski'nin iyi bir özelliği neden olmuştu bu şimşeğin çakmasına; ama Vera'nın onun kişiliğinin üstünlüğünden kuşku ettiği yoktu zaten; yalnızca -Rayski'nin istediği gibi- daha bir yakınlık istemiyordu, son derece sınırlı bir ilgiden ötesini göstermiyordu ona.

Sözünü sıkı sıkı tutuyordu Rayski: Vera'nın odasına gitmiyor, onunla yalnızca akşam yemeklerinde görüşüyor, az konuşuyor, hiç izlemiyordu onu.

Vermişti kararını:

— İki kere konuşacağım onunla, Belovodova ve Marfenka konularında olduğu gibi kesin kararımı vereceğim -her zamanki gibi hayal kırıklığına uğrayacağım gene- sonra çekip gideceğim!

— Yegor! dedi. Valizimi getir, bak bakalım kilidi, kayışları tamam mı: Yakında gideceğim.

Evin içi sessizdi. Mark ile bahse girişinin üzerinden iki hafta geçmişti işte, hâlâ tutulmamıştı Boris Pavloviç, kızıp köpürmüyordu, çılgınlıklar yapmıyor, gün boyunca büsbütün unutuyordu Vera'yı; yalnızca akşam olunca, bir de sabahları -çağrışımlaymış gibi- beliriyordu kafasının içinde.

Onunla hâlâ ilgilendiğini belli etmemeye çalışıyordu Vera'ya, bunu başarabiliyordu da. Öylesine akılsızca, gülünç bir biçimde açığa vurduğu kapılışının anısını bile silip atmak istiyordu.

— Bu duruma gelecek miydim? Tapındığım puttan utanıyorum şimdi... utku yakın demektir!

Kendini Vera'ya ilişkin en küçük ayrıntıları düşünürken yakaladığı, -dönüp bakmadan- onun odaya girdiğini gördüğü, ne söylediğini, niçin sustuğunu, ona nasıl baktığını bildiği halde, için için seviniyordu gene Rayski.

— Hepsi boştur bunların, seraptır, serap! diyordu. Çözümleme dokundu izlenime... yok etti onu!

Tatyana Markovna'nın portresi ile, romanının hayli ilerleyen taslağı üzerinde çalışıyordu. Vera ile ilk karşılaşmasının izlenimini yazıyordu; aksesuar olarak kişilere, Volga'dan görünümlere, çiftliğinin genel görünümüne de yer vermişti... yavaş yavaş geliyordu kendine. «Serap»ı somut bir varlık olmaya başlamıştı. Yaratıcı gücün sırları açılıyordu önünde.

Neşelenmişti artık, özgür hissediyordu kendini. Yanındaki yabancı, sevimli bir kızmış gibi, iki kere de dolaşmaya çıkmıştı Vera ile; herhangi bir amaç gütmeden, bir şeye varmaya çalışmadan tüm bilgisini, düşüncelerini, duyduğu ilginç olayları sayıp dökmüştü; hayal dünyasına heyecanla dalmış, şakalar etmiş, dünya görüşünü kuşkularıyla birlikte anlatmıştı... Sözün kısası, sakin ama hoş bir yaşantısı vardı; bir şey istemiyor, Vera'ya bir şeyler kabul ettirmeye çalışmıyordu.

Vera'nın ondan artık korkmadığını, ona inanmaya başladığını, ruhunun kapılarını sıkı sıkı kapamadığını, onu görünce

bahçeden kaçmadığını -yanında biraz kaldıktan sonra Rayski kendi gidiyordu- görmek sevindiriyordu onu. Vera rahatlıkla kitap istiyordu ondan, hatta odasına kendi geliyordu kitap almaya, istediği kitabı verirken tutmuyordu onu Rayski, «düşüncelerine önderlik» etmek için diretmiyordu, okuduğu kitap üzerine bir şey sormuyordu. Bazen Vera kendi anlatıyordu izlenimlerini.

Akşam yemeklerinden sonra sık sık büyükannenin odasında birlikte oturuyorlardı... onu dinlerken sıkılmıyordu Vera, şakalarına gülümsediği bile oluyordu. Bazen sayfanın sonunu dinlemeden, konuşmalarını bitirmeden kibarca özür dileyip bir yere gidiyordu, bir saat, iki saat sonra dönüyor, ya da hiç dönmüyordu... nereye gitiğini sormuyordu Rayski.

Çalışmalarının dışında, kentte tanıştığı birkaç kişinin dostluğu da oyalıyordu Rayski'yi. Akşam yemeklerini valinin evinde yiyordu bazen. Otkupsçikin kent dışında düzenlediği yaz eğlencesine bile -Marfenka ve Vera ile- gitmişti. Ancak, Otkupsçikin kızına tutulmamakla, yaşlı kadının bu konuda sorduğu sorulara kızın «daha çocuk» olduğunu söylemekle üzmüştü büyükannesini.

Vera son derece kayıtsızdı ona karşı: Bundan kuşkusu yoktu Rayski'nin, öyle gerektiği için boyun da eğiyordu buna. Gerçi Vera'nın güvenini, dostluğunu kazanmak yolunda birtakım başarıları olmuştu, ama henüz yetersizdi bu dostluk, Güveni de, Rayski'nin onun peşinde çirkin bir biçimde çaşıtlık ettiğinden artık kuşkulanmamasından öteye gitmiyordu.

Rayski kendini, eski sağlığına yeniden kavuşmuş bir deliye -yalnız bırakmaktan artık kimsenin korkmadığı, odasında pencereleri kapamadıkları, yemekte eline çatal bıçak verdikleri, sakal tıraşını kendi olmasına bile izin verdikleri bir deliye- benzetince gülümsüyordu Vera, çenesi titriyordu. Ne ki, delinin yakın geçmişteki çılgınlıkları bütünüyle unutulmamıştır... onun güzel bir sabalı pencereden atlamayacağını, ya da kendi gırtlağını kesmeyeceğini kesinkes hiç kimse söyleyemez.

Vera'nın dostluğu henüz -Rayski'ye kişisel sırlarını açmasa bile, onun düşüncelerine, bu konuda bilgisine, dostluğuna baş-

vuracak, nihayet, ilgi duyduğu şeyleri, kimlerden hoşlanıp kimlerden hoşlanmadığını ona açıklayacak kadar- ilerlememişti daha.

İşten bir düşüncesini bile açıklamıyordu Vera; kesinkes açığa vurduğu tek isteği vardı : Özgür olmak. Yani onu kendi haline bırakmaları, onunla ilgilenmemeleri, varlığını unutmaları.

— Eh, bunu gerçekleştirdik artık, diye geçiriyordu içinden Rayski. Sonra? Hep böyle mi gidecek? Daha bir dikkatli olmak gerek!...

Rayski'ye kuzenim demeyi bırakmıştı sonunda Vera, ağabey diyordu; ama **sen** demiyordu, **sen** sözcüğünün -ortada bir hak söz konusu değilken- yanlardan birine bazen istenmeyen çok şey karşılıksız bir dostlukla sıktığını söylüyordu.

Bir gün çaydan sonra yalnız kaldıklarında,

— Ee, hoşnut musun benden bakalım? dedi Rayski.

Vera merakla baktı Rayski'nin yüzüne.

— Neyinizden? diye sordu.

Rayski şaşırmış,

— Ne demek, neyimden? dedi. Bendeki değişiklikten.

— Değişiklik mi?

— Evet! Görüyorsun! Çalışıp, bakışlarımı da, isteklerimi de yumuşattım, sustum, görmedim seni : Çok çaba harcadım! Oysa sen farketmedin bile bunu! Ben deniyorum kendimi, sense... Ödülü bu işte!

Vera umursamaz,

— Bunu unuttuğunuzu sanıyordum! dedi.

— Sen unuttun mu peki?

— Evet, bu da bir ödüldür.

Şaşkın şaşkın bakıyordu Vera'ya Rayski.

— Ne güzel bir ödül : Unutmuşsun! dedi.

— Evet, bir zamanlar beni canımdan bezdirdiğinizi unuttum. Şimdi sizi başlangıçta, buraya geldiğinizde olmanız gerektiği gibi görüyorum.

— Hepsi o kadar mı?

— Siz ne istiyorsunuz?

— Ya dostluk?

— Bu dostluktur zaten. Çok iyi anlaşıyoruz...

İçin için köpürüyordu Rayski: «E! Olmaz böyle, hayır!...» Kendini yoklayınca içinde gizli bir isteğin olduğunu hissediyordu: «Haktanır» davrandığı için Vera'dan bir «bahşiş» almak isteğiydi bu.

— Ne güzel bir dostluk! dedi. Senin üzerine bir şey bilmiyorum, hiçbir şeyini güvenmiyorsun bana, aramızda en küçük bir açıklık yok, iki yabancı gibiyiz...

— Hiç kimseye hiçbir şeyimi söylemem ben: Büyükanneme bile, Marfenka'ya da...

— Doğrudur, büyükannem de Marfenka da canayakın, temiz yürekli insanlardır, ama aranızda bir uçurum var... seninle benim aramızda ise ortak çok şey...

Vera şakacı,

— Evet, unuttum, dedi, «akıllı» bir kızdım ben.

— Gelişmiş bir kişiliğin var: Aklın susmuyor bir an, yüreğin henüz konuşmaya başlamamış olsa bile, heyecanlı bir bekleyiş içinde bulunuyor... Farkındayım...

— Neyin farkındasınız?

— Sanki saklandığının, bir şeyi saklamaya çalıştığının... Tanrı bilir içini!

— Ondan başka da kimse bilmesin!

— Tepeden tırnağa kişiliksin Vera!

— Suç mu bu?

— Seninkisi bir özenti değil de, gerçekten kişilikse, ender raslanır bir özelliktir bu!

Vera, karşılık vermeyi gereksiz buluyormuş gibi kaldırdı omuzlarını. Rayski ekledi:

— Peki birisine açılmak, düşüncelerini onunla paylaşmak; yaşamındaki karanlık bir noktayı, anlaşılmayan bir olayı, bir bilinmezi başka birinin aklıyla, tücrübesiyle çözmeye çalışmak istemez misin? Çünkü senin için yeni çok şey...

— Hayır ağabey, şimdilik böyle bir isteğim yok, günün birinde olursa, size gelirim.

— Senin için her şeyi yapmaya hazır -fedakârlıklar bile edebilecek.... bir ağabeyinin, bir dostunun olduğunu unutma Vera.

— Fedakârlıklar etmenizin nedeni ne?

— Çünkü çok çok... -«güzelsin» demek istiyordu Rayski, ama Vera'nın ona sert baktığını farkedince- zekisin, değişik bir kişiliğin var, dedi, ayrıca çok istiyorum bunu!

— Ya ben istemiyorsam?

— Eh, aramızda dostluk yok demektir o zaman.

— Dostluk öylesine bencil bir duygu mu yani? Dost yalnızca yaptıklarıyla mı değerlendirilir? Kişilikleri için, zekâları için sevemez mi insanlar birbirlerini. Birisini sevsem, onu minnet altında bırakmaktan, ya da kendim minnet altında kalmaktan kaçınırdım.

— Niçin?

— Nedenini daha önce söylemiştim size: Dostluğu lekelememek için. Eşitlik kalmaz o zaman, dostlar duyguyla değil, iyilikle bağlı olurlar birbirlerine... minnet duygusu karışır işe, dostlardan biri ötekinden yüksek olur: Özgürlük neresinde bunun?

— Ne güzel bir yaradılışın var Vera: Her yerde özgürlük arıyorsun! Kim fısıldadı kulağına şu özgürlüğü?... Bir özgürlük meraklısı yapmış olsa gerek bunu! Öyleyse, iki dostun birbirinden sigara istemelerinin, ya da benim, yere düşürdüğüm şu başörtünü kaldırmanın olanağı yoktur! Kölelik girer araya çünkü. Gözünü aç: Mantıkla mantıksızlık arasında olduğu gibi, özgürlükle kölelik arasında da bir adım vardır! Kim aklına soktu bunu?

Ayağa kalkarken esneyerek karşılık verdi Vera:

— Hiç kimse.

Rayski telaşlı,

— Canını mı sıktım Vera? diye sordu. Bir yoklama, soruşturma olarak kabul etme bunu lütfen, her şeyde kötü bir niyet arama. Basit bir konuşmaydı bu...

— Beyazı siyahtan ayırabilecek kadar «akıllı»yım ağabey, sizinle konuşmaktan da haz duyuyorum. Canınız sıkılmazsa, bu akşam gene gelin odama, ya da bahçeye: Konuşmamızı sürdürelim...

Az kaldı sevinçle fırlayacaktı yerinden Rayski.

— Sevgili Vera! dedi.

— Ancak, canınızı sıkacağımı sanıyorum: Hep susuyorum ben, yalnız siz konuşuyorsunuz...

— Hayır hayır, hep böyle, olduğun gibi, olmak istediğin gibi ol Vera...

— İzin veriyor musunuz ağabey?

— Gülme lütfen, vallahi şaka etmiyorum...

— Ah, Vikentyev gibi yemin bile ettiniz... Sözümüzü unutmamalıyız. Akşama görüşürüz!

IV

Rayski akşam da bundan fazlasını elde etmedi. Konuştu, hayaller kurdu, Vera'nın kadife bakışlı koyu kahverengi gözlerine bakarken ansızın heyecana kapıldı birkaç kere, bu gözlerin kayıtsız bakışını görünce, duruldu...

Karşısında son derece güçlü, insana acı veren, çılgınca bir mutluluğun belirtilerini taşıyan çok güzel, ama ulaşılmaz bir umut vardı: Rayski, isteklerini açığa vurmak hakkı şöyle dursun, Vera'ya bir kızkardeşe ya da tanımadığı, yabancı bir kadına baktığından değişik bakmak hakkından bile yoksundu.

Böyle olması da gerekiyordu. Başta kabul etmişti bunu. Bu yabancılaşmaya onu iten yalnızca genç kız temizliğinin arı-

lığı, -Marfenka'da olduğu gibi- bilinçsiz, kötülüğü tanımamış bir saflık olsaydı, bu saflığın kutsallığına kesinkes saygı duymaya başlayıp çoktan huzura kavuşmuştu.

Ama Vera'da yoktu bu bilinçsizlik: Onda bir tecrübe (elbette olamazdı tecrübesi, Rayski inanıyordu buna) bir bilgi olmasa bile, açık seçik bir tecrübe önsezisiyle bilgi önsezisinin olduğu kesindi; Rayski'nin hiç de alçakgönüllü olmayan bakışına, onun hoşuna gitmek çabasını da bilgisizlikle değil, gururla karşı duruyordu. Demek biliyordu tutkulu bakışın, güzelliğe kapılışın ne anlama geldiğini, kişiyi nereye götürdüğünü. Sonra, aşırı sevginin ne zaman, niçin gurur kırıcı olduğunu...

Nasıl olmuşsa, heyecanların dünyasını, duyguların cengini görmüş, incelemişti, bir tutkunun sonunun nereye varacağını -belki acı sonucu bile- sezinliyor, bu acıklı sonun bir kadının dünyasında ne denli derinlere işlediğini de anlıyordu.

Zamanından önce kazanılmış bu duyarlık, tecrübenin ürünü olamazdı. Yaşamın gelecekteki ayrıntılarını sezinlemek yetisi genellikle gözlem gücü yüksek, zeki insanlara (özellikle kadınlara- çoğu zaman, önceliğini içgüdünün yaptığı bir tecrübe olmadan) verilir.

Bu yeti, saf yaradılışlı insanların anlayamayacağı (ama bulutları yarıp geçen bir şimşeğin ışığında, çevrenin tüm ayrıntılarını yakalayabilen keskin bakışlar için açık seçik olan) birtakım imalarla tecrübeye hazırlar onları.

Vera'nın gözleri de öyleydi: Kilisede olsun, sokakta olsun, kalabalığa şöyle bir göz atınca görmesi gereken kişiyi görüyordu hemen. Bir bakışta Volga'da bir gemiyi de, öte yanda bir kayığı da, adada otlayan atları da, bir mavunada yedekçileri de, bir martıyı da, uzaktaki küçük köyde bir evin bacasından çıkan dumanı da farkediyordu. Görünüşe bakılırsa, gözleri gibi zekâsı da çabuk, keskindi.

Duyguların oyununda ya da savaşında her şeyi bilmiyordu Vera kuşkusuz, ancak -her şeyden belli olduğu gibi- orada bir sevinçler üzüntüler dünyasının gizlendiğini, zekânın da, gururun da, utangaçlığın da, mutluluk huzurunun da bu kasırgaya karıştı-

ğını, insanı heyecanlandırdığını anlıyordu. İçgüdüsü tecrübesinden çok öndeydi.

İşte bu konuda konuşmak istiyordu Rayski Vera ile. Bu heyecanlar dünyasını onun böylesine yakından nasıl tanıdığını, onun tapınışından böylesine bilinçli, mağrur, inatçı niçin kaçtığını öğrenmek istiyordu.

Ama Vera, Rayski'nin onun sırlarını öğrenmek çabalarını görmezlikten geliyordu. Rayski ağzından bu konuda bir şey kaçırırsa susuyordu. Bir kitapta bundan söz ediliyorsa, Rayski heyecanlı bir dille konunun üzerine üzerine giderken son derece kayıtsız dinliyordu onu.

Vera'yı anlamak, onu yaşama döndürmek («ama sevgiden öte yana değil» diye geçiriyordu içinden) çabaları boşa gittikçe yüreği öfkeyle doluyordu Rayski'nin, sinirleri bozuluyordu gene, huysuzlaşıyor, sertleşiyordu. Öyle anlarmda neşesi kaçıyor, çalışmaktan nefret ediyor, kendini oyalama çabaları bir şeye yaramıyordu.

Canı sıkıldığı böyle günler,

— Deneme değil, bir işkence bu! diyordu.

Korka korka, bu taktiğin sonunun nereye varacağını, onu nereden aldığını soruyordu kendi kendine.

Heyecanlı değilken çevresine bakındığında, okullu bir çocukmuş gibi ona akıl veren, onunla alay eden, onun dostluğuna hiç umut olmayan bir kayıtsızlıkla karşılık veren bir kızın önünde böylesine küçülebildiği için utanıyordu kendi kendinden.

Vera'ya kuşkulu kuşkulu bakarken yakalıyordu kendini gene. Bir iki kere de Marina'ya küçük hanımın evde olup olmadığını sormuştu; bir keresinde, Vera'yı evde bulamayınca yarım gün oturmuştu yamacın başında, gelmeyince kendi gitmişti odasına, kayıtsız görünmeye çalışarak, nerede olduğunu sormuştu. Vera daha kayıtsız karşılık vermişti:

— Volga'nın kıyısındaydım.

Rayski, Vera'nın yalanını yüzüne vurmak, yamacın başında oturup beklediğini, onu orada görmediğini söylemek istemiş, ama

tutmuştu kendini. Yalnız elinde olmadan şaşkın bakmıştı, Vera'nın gözünden kaçmamıştı bu. Ancak, Rayski'nin niçin şaşırdığını, kendisinin Volga kıyısından hangi yoldan döndüğünü açıklamayı gerekli bile görmemişti.

Ama kıyıda ya da uzak bir yerde olmalıydı, biraz yorgundu çünkü, eve döndükten sonra potin değil terlik, entari değil bluz giymişti, elleri de biraz sıcaktı.

Rayski kesin huzura kavuşmak için çalışmayı sürdürüyordu; gene kentte dolaşıyor, yöneticinin kızıyla konuşuyor, kızın ona verdiği yanıtlar karşısında çılgın bir neşeye kapılıyordu. Kimileyin, yeniden Marfenka ile ilgilenmeye, onda şiir dolu, biraz hayalci, biraz fırtınalı bir duygunun -ama bu duygunun kendisine karşı olmasını istemiyordu- kıvılcımını attırmayı bile denediği oluyordu; yaşamın yeni, taze bir havasını estirmek istiyordu genç kızın içinde, ama onun aydınlık, temiz, durgun yaradılışının karşısında tüm çabaları etkisiz kalıyordu.

Marfenka'nın ruhunda bir şeyleri kıpırdatabildiği oluyordu sanki bazen; onun dediklerini kabul ediyordu Marfenka, Rayski'nin anlattıklarını -«akıllıca» ya da «zekice» bir şeylerse- dalgın dinliyordu sonuna dek; ama beş dakika sonra üst katta bir yerde şarkı söylediği duyuluyordu gene: «Biricik sevgilim benim, bilemezsin ne çok severim seni...» ya da bir buket çiçek, bir güvercin ailesi resmi, kedisinin resmini yaparken görüyordu onu Rayski, o da olmazsa bir yerde oturup, şarkı söyleyerek «mutlu sonlu» bir kitabı okumaya koyuluyordu, ya da durmadan konuşuyor, Vikentyev ile tartışıyordu.

Bir hafta daha geçmişti aradan, Mark'ın aptalca kehanetinin süresinin dolmasına pek az kalmıştı, Rayski «aşktan uzak» hissediyordu kendini hâlâ. İçinde bir aşkın olduğuna inanmıyor, her şeyi hayal gücünün, merakının aşırı duyarlığına veriyordu.

Bazen öyle oluyordu ki, birkaç gün yok oluyordu bu duyarlık, Vera'yı da Marfenka gibi görüyordu: İkisi de tatile gelmiş enstitülü, çok güzel iki kız gibi görünüyordu ona, ikisinin de enstitülü kızlara özgü sırları, sevimlilikleri vardı, ikisi de -ancak enstitülü kızların görebilecekleri gibi- toz pembe görüyorlardı

yaşamı; her şeyi alt üst edecek tecrübeye dek de öyle göreceklerdi...

Vera gelip gidiyordu, farketmiyordu bunu Rayski, ürpermiyordu, heyecanlanmıyordu, onun bir bakışını ya da sözcüğünü yakalamaya çalışmıyordu. O sabah kalktığında da son derece sağlam -yani kayıtsız, yalnızca Vera'dan bir şey almak isteğinden değil, onun dostluğunu kazanmak isteğinden bile uzak- hissetti kendini.

«Tam anlamıyla soğuk, sakinim artık; anlaştığımız gibi, hazır olduğumu, denemenin sona erdiğini, onun bir dostu olduğumu açıklayabilirim Vera'ya. Birkaç güne kadar da gideceğim. Evet, bir de «Barbarla» görüşmem, son pantalonunu da elinden almam gerek : Bahse girmesin bir daha!»

Bu arada valizini tavan arasından indirmesini, hazırlamasını bir kere daha anımsatmıştı Yegor'a.

Mark'ı o gün nerede bulabileceğini sormak için Leontiy'e gitti, ikisini kahvaltıda buldu. Mark, Rayski'ye bakarak,

— Size bir şey söyleyeyim mi, dedi, biraz daha yürekli olsanız kusursuz bir insan olabilirsiniz.

Rayski,

— Birisine ateş edecek, ya da gece meyhane soyacak kadar mı? diye karşılık verdi.

— Gece meyhane soyacak yürek nerede sizde! Gereği de yok zaten... büyükannenizin evinin meyhaneden kalır yanı yok. Hayır hayır, o ihtiyar domuzu evinizden kovmanız da yeter. Büyükannenizle birlik olup kovmuşsunuz onu, öyle diyorlar, aferin!

— Nereden biliyorsunuz bunu?

— Bütün kentin dilinde! Çok güzel doğrusu! Tam minnettarlığımı sunmaya gelecektim size, bir de duydum valiyle ilişki kurmuşsunuz, evinize çağırmışsınız onu, büyükannenizle birlikte köpekler gibi susta durmuşsunuz önünde!... Bu çok iğrenç işte! Oysa onu da aynı amaçla, tekme tokat merdivenden aşağı yuvarlamak için çağırdığınızı sanmıştım.

Rayski,

— «Halk yiğitliği» bu oluyor galiba? dedi.

— Ne yiğitliği olduğunu bilmiyorum, ama bu yiğitliğin bir örneğini göstereceğim size bir gün. Kaldığım evin çevresinde bir polis memuru dolaşmaya başladı son günlerde: Sayın vali beni merak ediyorlar anlaşılan. Sağlığımı, keyfimin yerinde olup olmadığını öğrenmek için adam yolluyorlar. Eh, bir diyeceğim yok buna!... İki buldog yetiştiriyorum ben de; en çok bir hafta sonra tek kedi kalmaz çevrede... Şimdi tavan arasında, karanlıkta tutuyorum onları, albay ya da onun uşakları buyururlursa, yavrularım kaçacaklar tavan arasından... kapıyı yanlışlıkla açık unutmuş olacağım kuşkusuz...

Rayski,

— Size «Allahaısmarladık» demeye geldim, dedi, yakında gidiyorum!

Mark şaşırmış,

— Gidiyor musunuz? diye sordu.

— Ne olacaktı?

Mark sakin, ciddi,

— Sizinle birkaç sözcük konuşmam gerekiyordu... dedi.

Bu kez Rayski şaşırmış baktı Mark'a.

— Ne istiyorsunuz? dedi. Söyleyin! Gene para mı?

— Belki para da isterim... ama şimdi başka şey üzerine konuşmak istiyorum sizinle. Sonra uğrarım, şimdi olmaz...

Mark, yanlarında oturan Kozlov'un karısına, onun yanında konuşmak istemediğini anlatmak için başını eğdi.

Rayski'nin gideceğini duyunca ellerini birbirlerine vurdu Leontiy. Karısı yüzünü astı,

— Nasıl olur, bırakan kim? diye fısıldadı. İyi vallahi! Ulinka'nızı unuttunuz galiba? Kocam yokken bir kere bile gelmediniz bana...

Rayski'nin elini tuttu, gözlerinin içine hüzün dolu bir gülümsemeyle bakarak uzun süre bırakmadı...

Mark birden,

— Peki parayı getirdiniz mi? diye sordu. Bahse girdiğimiz üç yüz rubleyi?

Rayski mağrur baktı ona.

— Pantalonunuz nerede? dedi.

— Şaka etmiyorum ben, verin üç yüz rubleyi.

— Niçin? Âşık değilim, görüyorsunuz.

— Hayır, görüyorum, sırılsıklam âşıksınız.

— Nereden anladınız?

— Suratınızdan.

— Bakın: Bir ay geçti, bahis süremiz bitti. Pantalonunuz gerek değil bana, redingotumun üzerine onu da bağışlıyorum size.

Kozlov karıştı söze:

— Sahi... gidiyor musunuz?... Ya kitaplar?

— Hangi kitaplar?

— Senin kitapların... hepsi tamam, listeye göre, sırayla...

— Biliyorsun, sana armağan etmiştim onları.

— Şakayı bırak şimdi, söyle nereye yollayayım onları?...

— Hadi hoşça kalın, zamanım yok. Kitaplardan da bir daha söz etme bana, hepsini yakarım... Eh, insanın suratından âşık olup olmadığını anlayan bilge, hoşça kalın! Bir daha karşılaşır mıyız, bilmem...

Mark,

— Parayı verin, dedi, ayıp bir şey sizin bu yaptığınız. Görüyorum, aşk var içinizde, ama bir kök gibi içerde henüz, dışarı çıkmadı, yakında çıkacak... Baksanıza, yüzünüzde var o ışık! Keşke süre vermeseydim! Aptallığımdan üç yüz ruble kaybettim!

— Hoşça kalın!

Mark,

— Gitmeyeceksiniz, dedi.

Rayski Leontiy'e döndü.

— Bir kere daha uğrarım sana Kozlov... önümüzdeki hafta gidiyorum.

Mark,

— Evet, gitmeyeceksiniz! diye yineledi.

Leontiy sordu :

— Peki roman ne oldu? Burada bitirmek istiyordun onu hani?

— Sonuna geldim sayılır... bir düzene koymak gerekiyor, o kadar, onu da Petersburg'da yaparım.

Mark,

— Romanınızı da bitiremeyeceksiniz! dedi.

Rayski hızla döndü, bir şey söylemek istedi, ama canı sıkkın, başını çevirdi, çıktı.

Leontiy sordu Mark'a :

— Romanını bitiremeyeceğini nereden biliyorsun?

Mark alaylı alaylı gülerek karşılık verdi :

— O kim, roman bitirmek kim! Başarıyı tanımamış biridir o!

V

Rayski, Vera ile bir an önce konuşmak için -ama aralarında kararlaştırdıkları anlamda konuşmayacaktı onunla- eve yürüdü. Kendi üzerinde kazandığı utku öylesine kesindi ki, kurtulduğu zayıflığından utanıyordu şimdi, onu bu duruma düşürdüğü için Vera'dan da biraz öç almak istiyordu.

Yolda, Vera ile son konuşması için on değişik biçim düşünmüştü. Vera'nın karşısına yepyeni, beklenmedik bir kişilikle; yürekli, alaycı bir tavırla, her çeşit umuda karşı umursamaz, onun güzelliğine karşı duygusuz çıkacağını, Vera'nın onu öyle görünce nasıl şaşıracağını, belki de... üzüleceğini hayal ediyordu!

Sonunda Vera ile dostça, kibar bir ağabey gibi, duygululuktan tam anlamıyla uzak, konuşmaya karar vermişti. Geçmişteki tutulmalarının tümünü -kibar, Vera'nın anlayacağı bir biçimde elbette- anlatmak, Belovodova'yı Vera'nın bilmediği yücelere çıkarmak, onu güzelliğin parlaklığıyla, kadın zerafetiyle bezemek -öyle ki, zavallı Vera düpedüz bir Pamuk Prenses sanmalıydı kendini Belovodova'nın yanında- sonra da bu güzelliğin bile onun hayal dünyasında ancak bir hafta yaşayabildiğini anlatmak düşüncesi bile gelmişti aklına.

— Marfenka'yı heyecanla övmek istiyordu. Sonunda şöyle üstünkörü de Vera üzerine birkaç şey söyleyecekti, onun güzelliğinden, kendisinin geçici tutuluşundan hoşgörüyle söz edecekti, ötekileri ön plana çıkarıp Vera'yı karanlıkta, arka planda bırakacaktı.

Hayalinde bütün bir tablo yaratırken içi sevinçle ürperiyordu: Vera ile kendisinin durumlarını, -belki de neden olacağı- Vera'nın şaşkınlığını, (şimdi henüz anlamadığı, ama Rayski gidince anlayacağı) üzüntülerini düşünüyordu.

Bu tabloyu böyle olduğu gibi almak, romanını onunla bitirmek istiyordu. Vera ile arasındaki ilişkilerinin üzerine esrarlı bir yarım örtü atacaktı: Erkek anlaşılmamış, değeri bilinmemiş; içinde aşka da, insanların bu basit olaya yükledikleri anlamların tümüne de bir küçümsemeyle gidiyordu; kızsa içinde bir sızı -akın değil, önsezinin sızısı- kaybettiği şeyin üzüntüsü; yüreğinde kara bulutlara bürünmüş endişeler, evleninceye dek -belediyenin danışmanıyla evlenecekti sonunda- sürecek sonu gelmez, ağır bir hüzün, gözleri yaşlı bir başına kalacaktı... Aslında hiç de sanmıyordu böyle olacağını, ama roman gerçek demek değildi; gerçeklerden bu sapmaya «edebiyatın yöntemleri» diyordu.

Bunun gerçekte de, romanda da ne denli etkili olacağını düşünürken heyecandan soluğu kesiliyordu.

Büyükannesiyle karşılaşınca yüzünü buruşturdu. Yaşlı kadın Yegorka'dan, beyefendinin ona valizi gözden geçirmesini, çamaşırlarla giysileri gelecek haftaya hazırlamasını buyurduğunu öğrenmişti.

Haber evin her yanında duyulmuştu. Yegorka'nın, tozunu, örümceğini temizlemek için valizi ambara götürüşünü herkes görmüştü. Valizi taşırken, avluda yanından geçen Anyutka'nın kafasına indirmekten de geri kalmamıştı onu, hizmetçi kız elindeki kaymak dolu tencereyi düşürmüştü, Yegorka kıkır kıkır gülüp kaçmıştı.

Beklenmedik haber şaşırtmıştı büyükanneyi. Rayski'ye sitemler etmiş, sorular sormuştu :

— Aklını mı kaçırdın sen Borisciğim?

Sonunda kurtuldu büyükannesinin elinden Rayski. Eski eve gitti.

Bambaşka bir kişilikle ortaya çıkmanın sabırsızlığıyla yüreği sıkışarak, sessizce yürüdü Vera'nın odasına kadar, halının üzerinde sessiz adımlarla yaklaştı Vera'ya.

Vera dirseklerini masaya dayamış oturuyor, mavi, kötü bir kâğıda yazılmış bir mektubu okumaya çalışıyordu. Rayski şöyle bir göz atınca mektubun karmakarışık bir elyazısıyla yazıldığını, kırmızı bir mühürle kapatılıp öyle gönderildiğini farketmişti. Alçak sesle,

— Vera! dedi.

Vera korkuyla öyle bir ürperdi ki, Rayski titremeye başladı. O anda Vera'nın eli mektupla birlikte cebine gitmişti.

İkisi de kıpırdamadan birbirine bakıyorlardı.

Rayski geri geri çekilerek, ama odadan çıkmadan,

— Affedersin, işin mi vardı? dedi.

Vera gözlerini Rayski'nin yüzünden ayırmadan, yerinden kalktığı gibi öyle ayakta duruyor, eli cebinde susuyordu. Korkusundan yavaş yavaş kurtulup kendine geldi.

Rayski onun cebine bakarak,

— Mektup mu? dedi.

Vera daha da soktu elini cebine. Rayski'nin içini bir anda kuşkular doldurdu. Vera'nın geçenlerde, Volga kıyısında olmadığı halde, orada olduğunu söyleyerek onu aldattığını anımsamıştı.

Korkuyla «Ne biçim şeydir bu?» diye geçirdi içinden. Zoraki gülümseyerek,

— İlginç bir mektup, büyük bir sır olsa gerek! dedi. Pek telaşlı sakladın onu.

Vera kanepeye oturdu. Hâlâ gözlerini ayırmıyordu Rayski'den, ama bakışı kayıtsızdı şimdi.

«Yo, diye geçirdi içinden Rayski, aldatamazsın beni artık bu kayıtsızlığınla!» Heyecandan titreyen sesiyle şakacı,

— Getir mektubu... dedi.

Vera şaşkınlık içinde baktı ona, elini daha da çok bastırdı cebine.

— Göstermeyecek misin?

Vera başını salladı. Sonra,

— Niçin? diye sordu.

— İlgilendirmez beni kuşkusuz. Sana yazılmış bir mektuptan bana ne? Ama bana güvendiğini, benimle gerçekten dost olduğunu kanıtla. Görüyorsun, kayıtsızım sana karşı. Kuşkularını dağıtmak, senin sakınganlığınla, benim kapılışımla alay etmek için geldim buraya. Yüzüme bak: Şimdiye dek olduğum gibi miyim?...

İçinden de şöyle geçiriyordu: «Öf, Allah kahretsin, aklımdan bir türlü çıkmıyor şu mektup!»

Vera, Rayski'nin gerçekten kayıtsız olup olmadığını anlamak için baktı yüzüne. Yüzü kayıtsız olabilirdi belki, ama sesiyle sadaka dileniyordu sanki.

Rayski yarı üzgün,

— Göstermeyecek misin? dedi. Eh, nasıl istersen!

Kapıya döndü. Vera seslendi arkasından:

— Durun!

Sonra cebinin içinde bir an dolaştırdı elini, bir mektup çıkarıp uzattı Rayski'ye.

Rayski mektubu şöyle bir çevirdi elinde, imzaya baktı: **Pauline Kritzki** [1]. Mektubu Vera'ya geri uzatıp,

— Bu değil, dedi.

Vera soğuk,

— Başka bir mektup mu gördünüz? diye sordu.

Rayski, Vera'nın gene yalanını yakalamış olmamak için, gördüğünü itiraf etmekten çekiniyordu.

— Hayır, dedi.

— Eh, okuyun öyleyse.

Mektup şöyle başlıyordu. «**Ma belle, charmante, divine** *Vera Vasilyevna!* [2] *Heyecan içindeyim. Sevimli, soylu, iyi yürekli ağabeyinizin önünde saygıyla eğilirim!*

Benim öcümü aldı, sevinçten göklerde uçuyorum, ağlıyorum. Ne büyüklüktü o öyle! Söyleyin kendisine, benim şövalyemdir, ömrümün sonuna dek kölesi olacağım! Ah, nasıl sayıyorum... söylemek istiyorum... dilimin ucuna geliyor ama cesaret edemiyorum... Niçin cesaret edemeyeceğimi? Evet, seviyorum onu, hayır, tapıyorum ona!... Tüm erkekler diz çökmelidirler onun önünde!!....

Rayski geri vermek istedi mektubu. Vera,

— Hayır, devam edin, dedi, sizi ilgilendiren bir dileği var orada.

Birkaç satır atladıktan sonra okudu Rayski:

«*Söyleyin ağabeyinize, yalvarın ona -size karşı derin bir sevgisi var, oh, yadsımayın bunu, size ne tutkulu baktığını gördüm... Tanrım, niçin sizin yerinizde değilim!... Söyleyin ona canım Vera Vasilyevna, portremi yapsın, söz vermişti. Aslında portre falan umurumda değil, isteğim portremi yaparken onun yanında olmak, onu görmek, yüzünü seyretmek, onunla konuşmak, aynı havayı ciğerlerime çekmek!... Hissediyorum, ah hissediyorum...*, **Ma pauvre tête, je deviens folle! Je compte sur**

---

(1) Polina Kritskaya. (Fransızca)

[2] «Benim güzel, göz kamaştırıcı, Tanrısal Vera Vasilyevnam. (Fransızca)

vous, ma belle et bonne amie; et j'attends la réponse...» [1]

Rayski mektubu masanın üzerine koyduktan sonra sordu Vera :

— Ne yanıt vereyim?

Vera'nın bu sorusunu duymamıştı Rayski; susuyor, öteki mektubun kimden olduğunu, Vera'nın onu niçin sakladığını düşünüyordu.

— Kabul ettiğinizi yazayım mı?

Rayski daldığı düşüncelerden kurtulup canı sıkkın,

— Tanrı korusun... sakın! dedi.

— Nasıl olur ama? «Sizinle aynı havayı ciğerlerine çekmek...» istiyor.

Vera'nın çenesi titremeye başladı.

— Cehennemin dibine kadar yolu var, boğuluyorum ben o havada...

Vera, Rayski'nin yüzüne çapkın çapkın bakarak, derinden gelen bir fısıltıyla,

— Ya ben dilersem sizden bunu? dedi.

Rayski'nin yüreği hop etti.

— Sen mi? diye sordu. Senin için neden gerekli bu?

Vera,

— Eh işte, onun hoşuna gidecek bir şey yapmak istiyorum... dedi.

Ama bunu, Rayski'yi biraz olsun kendinden uzaklaştırmak için istediğini eklemedi.

Polina Karpovna'nın Rayski'ye kene gibi yapışacağını, onu uzun süre de elinden bırakmayacağını biliyordu.

---

(1) Ah zavallı başım benim, aklımı kaçırıyorum! Size güveniyorum, benim iyi yürekli, güzel dostum, yanıtınızı bekliyorum. (Fransızca)

— Bu dileğini yerine getirirsem, bunu bir dostluk belirtisi olarak mı kabul edeceksin?

Vera evet anlamına eğdi başını.

— Peki ama bir fedakârlık değil mi bu?

— Çok istiyordunuz, işte size bir fedakârlık etmek fırsatı...

Rayski üzerine basa basa,

— Çok istiyorsun bunu! dedi.

Vera birden korkuya kapıldı, geri çekilerek,

— Hayır, hayır, bir şey istediğim yok benim! dedi.

— Bak, korktun benim fedakârlığımdan! Çok güzel: Bana borçlu kalmamak için sen de küçük iki fedakârlık yap. Öyle ya, dostlukta borcu sevmezsin sen: Görüyor musun, benimsiyorum senin ilkelerini, anlaşacağız.

Vera soru dolu bakışlarla bakıyordu Rayski'ye.

— Birinci isteğim, Polina Karpovna'nın portresini yaparken sen de yanımda ol, yoksa daha birinci çalışmada kaçarım: Kabul mü?

Vera evet anlamına isteksiz, dalgın salladı başını. Kurnazlığı boşa gitmişti, kendisinin de Rayski'nin yanında oturması gerekiyordu bu durumda; Rayski'den bu fedakârlığı istemiyordu şimdi.

— İkinci isteğim... dedi Rayski.

Sustu. Vera merakla bekliyordu.

— İkinci isteğim, öteki mektubu göster bana!

— Hangisini?

— Çabucak cebine sakladığını.

— Mektup falan yok cebimde.

— Var: İşte, ucu görünüyor.

Vera gene cebine soktu elini.

— Bir mektup gördüğünüzü söylemiştiniz, dedi, gösterdim size onu. Daha ne istiyorsunuz?

— Bu mektubu öylesine korkuyla saklamazdın... Gösterecek misin?

Vera, elini cebinde dolaştırarak -gerçekten de bir kâğıt hışırdıyordu orada- sitemli,

— Gene bildiğinizi okuyorsunuz, dedi.

— Yo hayır, istemez... şaka ettim. Yalnız, allahaşkına, zorbalık, çaşıtlık değil, basit bir merak olarak kabul et bunu.

Gitmek için ayağa kalkarken ekledi:

— Neyse, sırların da senin olsun!

Vera soğuk, karşılık verdi:

— Sır falan yok ortada.

Rayski birden,

— Yakında gidceğimi biliyor musun? diye sordu.

— Biliyorum, duydum... yalnız, doğru mu bu?

— Niçin kuşku ediyorsun?

Vera, bakışını yere indirmiş, susuyordu.

— Hoşnut musun?

Alçak sesle yanıt verdi Vera:

— Evet...

Rayski, Vera'nın yanına giderken, üzgün,

— Niçin? diye sordu.

— Niçin mi?...

Bir süre düşündü Vera, sonra elini cebine soktu, başka bir mektup çıkardı, şöyle bir göz gezdirdi, mürekkep kalemini aldı, değişik yerlerinde bazı sözcükleri, satırları özenle karaladıktan sonra Rayski'ye uzattı.

— Nedenini daha önce de söylemiştim size, dedi, alın okuyun!

Gene cebine soktu elini.

Rayski okumaya başladı. Vera pencereden dışarı bakıyordu.

Mektup ince bir kadın elyazısıyla yazılmıştı. «*Tepeden tırnağa suçluyum, sevgili Nataşa*»...

— Kimdir bu Nataşa?

— Papazın karısı, okul arkadaşım.

— Papazın karısı ha! dedi Rayski. Mektuplaşıyorsunuz demek: Ah, çok ilginç!

Hazdan dizlerini bile birbirine sürtmüştü. Okumaya koyuldu.

«Tepeden tırnağa suçluyum, sevgili Nataşa: Eve döndükten sonra yazmadım sana. Her zaman olduğu gibi üşendim, ayrıca başka nedenler de vardı. Şimdi öğreneceksin... En önemli nedeni biliyorsun, şu... (üç sözcük karalanmıştı burada)... *kimileyin bayağı korkutuyor beni. Ama görüştüğümüzde konuşuruz bu konuyu.*

Öteki neden, akrabamız Boris Pavloviç Rayski'nin gelişi. Bizimle kalıyor, işin kötüsü, hemen hiç de çıkmıyor evden, öyle ki, iki hafta ondan saklanmaya çalışmaktan başka bir şey yapmadım. Ne çok akıl, çeşitli bilgiler, aydınlık yetenekler, aynı zamanda da gürültü, ya da -kendi deyimiyle- «yaşam» getirdi beraberinde... bütün bunlarla bizden -yani büyükannemden, Marfenka'dan, benden- Marfenka'nın kuşlarına kadar tüm evi büyük bir canlılıkla, heyecanla doldurdu! Önceleri olsa beni de ilgilendirirdi belki bu, ama şimdi bunun benim için ne denli ağır, çekilmez bir şey olduğunu bilirsin...

Öte yandan konuğumuz, kendi çiftliğine gelince, yalnızca çiftliğin değil, çiftlikte canlı her şeyin de kendisinin malı olduğunu sanmaya başladı. Nereden gelip nereye vardığı bile bilinmeyen bir akrabalık hakkına dayanarak, sonra bizi küçükken gördü diye, çocukmuşuz ya da öğrenci kızlarmışız gibi davranıyor bize karşı. Durmadan saklanmaya çalışıyorum ondan; ama ancak uyurken beni görmesine, ne hayal ettiğimi, neyi umduğumu, beklediğimi bilmesine engel olabildim, o kadar...

Bu iz sürmeden handiyse hasta oldum, hiç kimseyle *görüşmedim,* hiç kimseye *-sana bile- yazmadım, cezaevine kapatmışlar beni sanki... Benimle oynuyor gibi, hem de istemeye istetemeye. Bakıyorsun bugün ilgisiz, soğuk, ama yarın gözleri parlıyor gene, delilerden korktukları gibi korkuyorum ondan. İşin en kötü yanı da, kendinde olmaması, kendini bilmemesi. Bu yüzden sözlerine, niyetlerine güvenmenin olanağı yok: Bugün bir karar veriyor, yarın başka bir şey yapıyor.*

Kendisi için dediği gibi, «sinirli, aşırı duyarlı, tutkulu» bir insan, sanıyorum doğru da bu. Aktör değildir, rol yapmıyor: Bunun için fazla zeki, bilgili, üstelik dürüst bir insan... «Yaradılışım böyle!» diye savunuyor kendini.

Bir çeşit artist: Hep resim yapıyor, yazıyor, piyanoda içinden geldiği gibi bir şeyler çalıyor (doğrusu çok da güzel çalıyor) sanattan söz ediyor, ama galiba biz günahkârlar gibi, hiçbir şey yapmıyor, hemen bütün zamanını -kendi deyimiyle- «güzelliğin önünde eğilmekle» geçiriyor. Sözün kısası, bizim Daşenka Semeçkina gibi şipsevdi bir insan. Anımsarsın Daşenka Semeçkina'yı: Hani bir zamanlar bir Alman takviminde resmini gördüğü bir İspanyol prense âşık olmuştu da yakaladığı herkese, akortçu Kişa'ya bile bu aşkından söz eder dururdu. İyi yüreklilik de var onda, soyluluk da, dürüstlük de, neşe de, düşünce özgürlüğü de; ancak bütün bunlar dalga dalga dışa vuruyorlar, bu yüzden, ona karşı nasıl davranacağını bilemiyor insan.

Şimdi benim dostluğumu elde etmeye çalışıyor, ama onun dostluğundan da korkuyorum, ondan gelecek her şeyden de, sonra... (üç satır karalanmıştı burada). *Ah, buradan gitse ne iyi olurdu! Onun bir gün...* (birkaç sözcük daha karalanmıştı) *düşünmek bile dehşet veriyor bana.*

Oysa tek şey gerekli benim için: Huzur! Doktor da sinirli olduğumu, iyi bakılmam, sinirlenmememem gerektiğini söylemiş, -Tanrı'ya şükür- bunu büyükanneme de anlatmıştı: Rahat bırakıyorlar beni. Çevremde çizdiğim dairemden dışarı çıkmıyorum; hiç kimse de daireme girmiyor, böyle bir düzen kurdum, tüm huzurum, tüm mutluluğum bu.

Rayski -nasıl olursa olsun- bu sınırı geçerse yapacak tek şey kalıyor bana: Buradan kaçmak! Bunu söylemek kolay... ama nereye kaçacağım? Bir yandan da kendi kendimden utanıyorum: Bana -kızkardeşine karşı çok iyi, çok sevimli davranıyor; yakın bir dostluk, şefkat gösteriyor bize; burayı... yaşadığımı öğrendiğim, gerçek yaşamı tattığım bu cenneti bize armağan etmek istiyor!... Bize hak etmediğimiz bu sevgiyi niçin gösterdiğini; gözüme girmek, -bu konuda ona en küçük bir umut vermediğim halde- benim sevgimi kazanmak için böylesine çalıştığını dü-

şündükçe üzülüyorum. Ah, bu çabalarının boş olduğunu bilseydi!
Eh, şimdi de başka bir şey anlatacağım sana...»

Mektup buruda kesiliyordu. Rayski sonuna dek okumuştu mektubu, hâlâ -daha bir şeyler bekleyerek, satırların arkasında bir şeyler okumaya çalışarak- bakıyordu. Vera'ya değgin hemen hiçbir şey yoktu mektupta : Kendisi gölgede kalıyor, yalnız Rayski'ye tutuyordu ışığı... hem de ne parlak bir ışıktı bu!

Rayski elinde mektubu evirip çevirerek düşünüyordu. Sonra birden kaldırdı başını. Vera'ya bakarak kararlı,

— Gene o mektup değil bu, dedi, mavi kâğıda yazılmıştı sakladığın, oysa bu beyaz kâğıda yazılmış...

Ama Vera yoktu odada...

VI

Rayski odasına gitti, açıklayıcı belge olarak Vera'nın mektubunu hiç değiştirmeden baştan sonra yazdı. Sonra derin düşüncelere daldı. Vera'nın onun üzerine yazdıkları değildi düşündüğü. Vera'nın onunla ilgili acımasız düşünceleri, onu Daşenka diye şıpsevdi bir kızla karşılaştırması gücendirmemişti Rayski'yi. «Sanatçı yaradılışından ne anlar Vera!» diye geçiriyordu içinden.

Rayski, bu mektubun onun kafasındaki soruya -gidişini Vera'nın nasıl karşılayacağı sorusuna- yanıt olduğu kanısındaydı. Gideceğine; Vera'nın hoşnut olup olmayacağını umursadığı yoktu şimdi, bu «fedakârlığı» yapmak da istemiyordu artık.

Yalnız, kuşkular yılanı sokulmuştu ruhuna, kaba bir bencillik doldurmuştu içini : **Ben** ön plana çıkmış, kendi için fedakârlıklar istiyordu.

Hep düşünüyordu Rayski : Kimdendi öteki mektup? Bütün gün dalgın dolaştı, uykudaymış gibi yedi yemeğini, büyükanneyle de Marfenka'yla da konuşmadı hiçbir şey söylemeden ayrıldı konukların yanından, Yegorka'ya valizi tavan arasına geri götürmesini söyledi. Hiç de çalışmadı.

Bu mektup düşüncesi parlak bir ışık düşürmüştü gene Vera'nın üstüne. Güzellik kılığına bürünmüş esrarlı, dev bir kin biçimini almıştı Vera, Rayski'nin hayal dünyasında. Bu yüzden daha da güçlü, zehirli görünüyordu ona bu güzellik. Kıskançlık nöbetleri gelmeye başlamıştı Rayski'ye. Eve gelen gideni tek tek gözden geçiriyor, Marfenka ile büyükannenin ağzını yokluyor, onların kimlerle mektuplaştıklarını öğrenmeye çalışıyordu.

— Kim yazacak bize? dedi büyükannesi. Bana hiç kimse yazmaz, Marfenka'ya ise geçenlerde bir tüccar mektup yolladı...

Marfenka karıştı söze:

— Mektup değil, ondan aldığım yünle dantelin hesabıydı yolladığı.

Rayski,

— Peki Vera'ya yollamadı mı? diye sordu.

— Ona da yolladı: Papazın karısı için bir şeyler almıştı...

— Mavi kâğıda mı yazmıştı?

— Evet, nereden biliyorsunuz bunu? Her zaman mavi kâğıda yazar tüccar.

Yanıt vermedi Rayski. Rahatlar gibi olmuştu.

Sonra «Peki niçin saklasın bu mektubu?» sorusu gene kıpırdamaya başladı birden, kuşku bütün gün kemirdi içini gene.

Bahçe yolunda yürürken birden durdu, boş bakışlarını çevresinde dolaştırarak, «Aman! bana ne, diye geçirdi içinden, bu heykele âşık değilim ya!»

Vera'nın, perdesi esintiyle hafiften sallanan penceresine öfkeli öfkeli bakarak «İşte yılanın yuvalandığı yer!» diye geçirdi içinden.

— Bakmadan geçeceğim, diye mırıldandı, yoksa kendisiyle ilgilendiğimi sanır... mendebur!

Ne var ki ayakları Vera'nın kaldığı eski evin kapısına doğru götürüyorlardı onu. Ama kapıyı açacak gücü bulamadı kendinde, dönüp çabuk adımlarla odasına gitti, dirseklerini masaya dayadı, akşama dek öyle oturdu.

«Romanımı ne yapacağım şimdi? diye düşünüyordu. Bitirmek istiyordum onu, oysa gene bir kenara itildi, sonunun ne olacağı belli değil!»

Odanın köşesine fırlattı defterlerini.

Vera'nın dışında her şey uçup gitmişti kafasından: Büyükannenin konukları da, Mark da, Leontiy de, onu kuşatan yaşam da... Kaidede -güneş ışığının altında, mermer kayıtsızlığıyla pırıl pırıl- bir başına duruyordu Vera; sert bir komutan tavrıyla yasaklıyordu Rayski'nin yaklaşmasını. Önünde gözlerini kapıyordu Rayski, başını eğiyordu, içinden şöyle geçiriyordu: «Vera, Vera, acı bana, bak, zehirli güzelliğin öldürdü beni. Hiç böyle olmamıştım ömrümde... vb.»

Vera kâh (gerçek bir gece gibi, yıldızlı bir pırıltıyla, hırçın bir gülümsemeyle, birisine esrarlı, sevgi dolu bir fısıltıyla, Rayski'ye alaylı bir gözdağıyla) bir parlayıp bir kayboluyor; kâh ürkek, çekingen oluyor; kâh korkusuz, öfkeli görünüyordu!

Gece uyumadı Rayski, gündüz de kimseyle konuşmadı, çok az yedi... biraz zayıflamıştı bile. Çok da basit bir şey, önemsiz bir soruydu kafasını kurcalayan: Kimdendi mektup?

Vera mektubun falanca erkekten ya da filanca kadından olduğunu söyleseydi bitecekti her şey, huzura kavuşacaktı. Öyleyse, doymak bilmez bir meraktan başka bir şey değildi içindeki. Vera bu merağını giderseydi, huzursuzluğu da geçerdi. Tüm esrar bundaydı.

— Ne pahasına olursa olsun, bu mektubun kimden geldiğini öğrenmek gerek, diye karar verdi kendi kendine, yoksa deli olacağım. Bunu öğrenince huzura kavuşacağım ancak, sonra çekip gideceğim!

Çaydan kalkar kalkmaz Vera'nın odasına gitti. Vera yoktu. Marina küçük hanımın şapkasını, pelerinini giyip, şemsiyesini alıp çıktığını söyledi.

— Nereye gitti?

— Tanrı bilir, bir yerlerde dolaşıyordur, nereye gittiğini söylemez hiç.

— Hiç mi?

— Hiç. Sorulmasını da istemez, kızar.

Akşam yemeğinde de yoktu Vera. Yeni bir huzursuzluk oldu bu Rayski için. Büyükannesine,

— Vera nerede? diye sordu.

Büyükanne kaşlarını çattı yalnızca, ama bir şey söylemedi. Marfenka'ya sordu.

— Bilmiyorum ağabeyciğim. Pencereden bakarken gördüm, köye gidiyordu.

— Akşam yemeğini nerede yiyecek?

— Köylülerden süt ister, ya da geç gelir, Marina'ya yiyecek bir şeyler getirmesini söyler.

Büyükanne söylendi kendi kendine:

— Her şeyi bir acayip bu kızın! Tıpkı annesi! Bir sinirdir tutturmuş. Doktor da sinirlerinin bozuk olduğunu söylüyor. «İlişmeyin ona, iyi bakın, ne derse yapın!» Herkes sinirliyim deyip ipe sapa gelmez şeyler yapıyor!...

Rayski,

— Peki, bir başına nereye gittiğini sormuyor musunuz ona? dedi.

Tatyana Markovna alaylı karşılık verdi:

— Nasıl sorarsın: Kızıverir sonra! Üç gün kapanır odasına! Hele bir açsın ağzını büyükannesi!...

Rayski alçak sesle,

— Bir başına nereye gidebilir?... dedi.

Marfenka,

— Hep bir başına gezer, diye cevap verdi.

— Ya sen?

— Olur mu öyle şey: Korkarım.

— Neden?

— Az şey mi var korkacak! Yılanlardan, kurbağalardan, köpeklerden, büyük domuzlardan, hırsızlardan, ölülerden... Arina'dan da korkarım.

— Hangi Arina'dan?

— Deli bir kız var köyde.

— Ya Vera?

— Hiçbir şeyden korkmaz o: Gece kiliseye kapatın onu isterseniz, gene korkmaz.

— Yarın sor bakalım ona Marfenka, bugün nereye gitmiş?

— Kızar.

— Her şeyden korkuyorsunuz siz de!

Devrisi gün genc sabahtan gitti Vera, akşam döndü. Can sıkıntısından, bilinmezlikten ne yapacağını bilmiyordu Rayski. Vera'yı izlemeyeceği üzerinde anlaşma yaptıklarını unutup bahçede, çayırda aradı onu, köyde dolaştı, köylülere bile sordu onu görüp görmediklerini, evlere baktı.

Rayski, koruda dalgın dolaşırken yamaçtaki sık çalıların arasından çıkan Vera'yı birden karşısında gördüğünde ortalık kararmıştı. Titremeye başladı Rayski, Vera'ya doğru koştu. Öyle koşmuştu ki, Vera da ürpermiş, olduğu yerde kalakalmıştı.

— Kim var orada? diye sordu.

— Sen... misin... Vera?

— Evet benim, ne olacaktı?

— Herkes seni arıyor, nereye kaybolduğunu bilen yok!

Vera kaşlarını çatarak,

— Kim arıyor? diye sordu.

— Büyükannemle Marfenka çok merak ettiler...

— Nereden esmiş akıllarına? Şimdiye dek hiç merak etmezlerdi de bugün mü ettiler?... Söyleseydiniz boşuna zahmet ettiklerini, beni kimsenin merak etmesini istemediğimi.

— Sonra... ben de...

— Siz mi? Söyler misiniz niçin?

— Bir şey gelebilir başına...

— Örneğin?

— Örneğin... bir kaza olabilir; az mı olaylar oluyor? Sarhoş köylüler dolaşıyor her yerde...

Marfenka'nın korktuğu şeyleri anımsayıp şakacı, ekledi Rayski:

— Yılanlar, hırsızlar, köpekler, domuzlar, ölüler!... Korkutabilirler seni...

— Siz korkuttunuz beni şimdi. Orada ne hırsız var. ne ölü...

Yamacı gösteriyordu Vera. Rayski,

— Kaza geliyorum demez, bir anda her şey olur biter, dedi. Kimileyin kolayca felakete sürüklenir insan...

Vera,

— Pekala, dedi, felakete sürüklenmeden önce sizden ya da büyükannemden izin alırım!

Yürüdü sonra. Rayski mırıldandı:

— Gururlu yaratık!

Yüksek sesle ekledi:

— Bir dakika, Vera, affedersin, papazın karısına yazdığın mektubu geri vermedim sana. Al. Kendim vermek istedim onu, yoktun.

Vera mektubu alıp cebine koydu.

Rayski, Vera'ya doğru eğildi, yumuşak, ama sesi titreyerek sordu:

— Ya öteki?

— Hangi öteki?

— Cebindeki, mavi kâğıda yazılı olan.

Duracakmış gibi çarpıyordu yüreği Rayski'nin. Cevap bekliyordu.

Vera cebini dışarı çıkardı. Rayski,

— Ah, şimdi yok! dedi. Kimden gelmiş olabilir o mektup?

Vera bir an sustu.

— O mu?... dedi. Papazın karısından. Bir türlü cevap vermemiştim mektubuna.

Rayski,

— Papazın karısından! diye haykırdı.

— Evet! Elbette! diye doğruladı Vera.

Uzaklaştı. Bir anda büyük bir ağırlık kalkmıştı Rayski'nin omuzlarından.

— Papazın karısından! diye yineledi. O kadar kafa patlattım, düşündüm, oysa ne basitmiş sorunun cevabı! Papazın karısından. Gerçekten de: Aynı cepte mektupla ona yazılan cevap! Apaçık ortada olan bir şey bu! Vera'nın onu bana göstermek istemeyişi de anlaşılıyor: İçinde onu yazanın sırlarını bulunduran bir mektubunu kim kime gösterir?... Evet, anlaşılıyor! Zamanında söyleseydi ya bunu: Bana acı çektirmek haz veriyor ona! Doğrusu o saçma üzüntüden, sinir bozukluğundan huzura ne çabuk bir geçiş oldu bu! İşte tüm bedenime bir rahatlık, uyum doldu gene! Tanrım, ne güzel bir akşam! Gökyüzü ne aydınlık, hava ne ılık, ne hoş! Ne sağlıklıyım, ruhumda ne büyük bir huzur var! Her şeyi öğrendim artık, burada yapacağım bir şey kalmadı, iki gün sonra gidiyorum!

Avluda seslendi:

— Yegor!

Hizmetçiler bölümünün penceresinden Yegor'un sesi duyuldu:

— Buyrun efendim.

— Yarın sabah erken indir valizimi tavan arasından!

— Başüstüne efendim.

Bir anda atmıştı üzerinden bitkinliğini, neşelenmişti. Eve koştu, yiyecek bir şeyler istedi, büyükannesine bir sürü şeyler anlattı, Marfenka'yı tam beş kere kahkahalarla güldürdü, üç günün acısını çıkarırcasına yiyerek sevindirdi büyükannesini. Tatyana Markovna,

— Oh, Tanrı'ya şükürler olsun! dedi. Üç gündür gölge gibi dolaşıyordun ortalarda, gene toparladın kendini!... Vera nerede, gördün mü onu?

Rayski birden,

— Mektup papazın karısındanmış! dedi yüksek sesle.

Marfenka ile büyükanne bir ağızdan sordular :

— Hangi mektup?

— Size sorduğum, mavi kâğıda yazılmış mektup.

Rayski, bu anahtarı elde etmek böylesine kolayken üç gün üç gece kafa yorduğu için kendi kendine şaşarak üç gecenin uykusuzluğunu çıkardı o gece!

— Evet, basit bilinmezlere güçlükle varılır çoğu zaman! Oysa Kolomb ne kolay buldu Amerika'yı...

Kendi karşılaştırmasına kendi şaşarak sustu.

Sabah dinç, neşeli; içi huzur, güç, umut dolu kalktı... hem de neydi bunun nedeni? Mektubun papazın karısından gelmiş olması!

Çabucak oturdu defterinin başına; çektiği acıları, kuşkularını, onlardan kurtuluşunu yazdı. Düşünceler, olaylar, konuşmalar birbirini izliyorlardı. Vera'nın mektubunu anımsadı, papazın karısına Vera'nın onunla ilgili neler yazdığını bir kere daha okumak istedi canı, mektubun kopyasını aldı.

Baştan sona yutarcasına okudu onu. Vera'nın başarılı bir biçimde anlattığı Rayski üzerinde dudaklarında bir gülümsemedüşünceye daldı. Onun için, Vera'nın sevgisini kazanmak umudunun olmadığı yazılı satırı hafiften göğüs geçirerek bir kere daha okudu; ne denli sıkıcı bir insan olduğunu okudu üzülerek. Ama yüreğinde bir huzur vardı, oysa dün neydi öyle! Ne büyük bir endişe, huzursuzluktu o!

— Evet, dedi kendi kendine, gidiyorum, huzurunu, özgürlüğünü vereceğim ona. Gururlu, yenilgi nedir bilmeyen bir yürek bu, benim de yapacağım bir şey yok : Birbirimize karşı kayıtsızız!

Dalgın dalgın bir kere daha göz gezdirdi satırlarda... birden gözleri alabildiğine açıldı, yüzü bembeyaz oldu.

«Hiç kimseyle görüşmedim, hiç kimseye sana bile yazmadım...» diye okumuştu.

Dudakları titriyordu, bakışlarını odanın içinde dolaştırarak mırıldandı :

— **Hiç kimseyle, hiç kimseye**... altlarını çizmiş bu sözcüklerin. Demek **biri** var burada; görüştüğü, mektup yazdığı **biri!** Tanrım! Mavi kâğıda yazılı mektup papazın karısından değildi!

Dehşet içindeydi Rayski. Gene bir ürperti doldurdu içini, başını ellerinin arasına alarak uzandı kanepeye.

VII

Devrisi sabah saat onda odasının kapısı vuruldu. Rayski benzi uçuk, yüzü asık, açtı kapıyı, donup kaldı.

Vera ile Polina Karpovna duruyorlardı karşısında. Polina Karpovna'nın üzerinde göğsünü yarı yarıya açıkta bırakan, kısa kollu, çiçeklerle, fiyonklarla, kurdelelerle süslü saman sarısı, çok ince tül bir rob vardı. Bu haliyle daha çok, kibar kadınların ya da köpeklerle gösteriler yapan hokkabazların tıraş ettirip, kurdelelerle, tasmalarla, fiyonklarla süsledikleri beyaz, küçük finoları andırıyordu.

Rayski dehşet içinde baktı ona, sonra canı sıkkın, Vera'ya bir göz attı, gene Polina Karpovna'ya baktı. Beriki, dudakları ıslak ıslak, sessiz, baygın bakıyordu Rayski'ye. İçini dolduran heyecandan, sıcaklıktan «krem» dedikleri, şeker gibi erimişti biraz.

Üçü de susuyordu. Kritskaya ağırbaşlı, fısıldadı sonunda

— Ayaklarınızın dibindeyim!

Rayski sert,

— Ne istiyorsunuz? diye sordu.

— Ayaklarınızın dibindeyim... soylu davranışınız... Ne söyleyeceğimi bilemiyorum, çok heyecanlıyım...

Mendilini gözlerine götürdü Polina Karpovna. Rayski sabırsız,

— Vera, ne demek oluyor bu? diye sordu.

Polina Karpovna çabuk çabuk konuşarak,

— Önemli değil, önemli değil, affedersiniz... dedi. **Vos moments sont précieux!** [1] Ben hazırım.

Vera açıkladı sonunda :

— Portresini yapmayı kabul ettiğinizi yazdım Polina Karpovna'ya.

Rayski,

— Ah! dedi.

Alnını oğuşturdu bastırarak. Dişlerini sıkarak «Portre yapacak durumum mu var?» diye geçirdi içinden. Sonra kararlı,

— Gidelim, hemen başlayacağım! diye ekledi, salonda bekleyin beni!

Kritskaya çabuk çabuk konuşarak,

— Pekala, pekala, emredersiniz, dedi, biz de...

Vera'yı, kolundan tutup götürürken ekledi :

— **Allons, chére** Vera Vasilyevna! [2]

Rayski, portre üzerinde çalışırken Vera yanlarında duracak olmasaydı kaba bir biçimde terslerdi Polina Karpovna'yı. Yalnız kalır kalmaz itiraf etmişti bunu kendi kendine.

Gerçi Vera'nın güvensizliği, handiyse düşmanca tutumu öfkelendirmişti onu, esrarlı mektup heyecanlandırmıştı, sanki gene nefret etmeye başlamıştı Vera'dan ya, onun yanında beş dakika olabilmek için bir fırsatı kaçırmıyordu gene de. Mektubun kimden geldiğini öğrenmek isteği daha da yakıyordu içini şimdi.

Çok önceleri Vera'nın portresini yapmak için gerdiği tuvali aldı köşeden, boyalarla paleti hazırladı. Sessizce geldi salona, asık yüzle, tek heceli sözcüklerle, pencereleri kapamak için perde getirmesini söyledi Vasilisa'ya, yalnızca bir pencereyi açık bıraktı. Alttan alttan birkaç kere baktı Kritskaya'ya, oturması için bir koltuk çekti, kendi de oturdu.

Polina Karpovna uysal bir incelikle,

— Söyleyin nasıl oturayım, dedi, siz oturtun beni!...

Rayski soğuk,

(1) Her dakikanız değerlidir sizin. (Fransızca)
(2) Gidelim, sevgili Vera Vasilyevna. (Fransızca)

— Nasıl isterseniz öyle oturun dedi. yalnız kıpırdamayın, konuşmayın da... çalışmama engel olursunuz!

Polina Karpovna,

— Soluk bile almayacağım!... diye fısıldadı.

Başını nazlı nazlı yana eğdi, gözlerini yarım kapadı, tatlı bir gülümseme kondurdu dudaklarına.

«Öf, ne iğrenç bir surat! diye geçirdi içinden Rayski. Dur hele, nasıl yapacağım resmini, göreceksin!»

Ona bakmaya gelen Marfenka ile büyükanneyi handiyse kollarından tutarak çıkardı salondan. Beyefendinin «portre» yapmaya başladığını görünce, valizi tavan arasına geri götürsün mü diye sormaya geldi Yegor. Rayski bir şey söylemeden yumruğunu salladı ona.

Boris, «iğrenç surata» gittikçe daha bir öfkeli bakarak tebeşirle çizmeye başladı başı. Tebeşiri öylesine sıkıyordu ki, parçaları sağa sola uçuşuyordu.

Vera kapının dibinde oturuyordu, elindeki bir dantelaya iğneyi sokup çıkarıyor, sık sık esniyor, Polina Karpovna'nın yüzüne bakınca gülümsemesini tutmaya çalıştığı için çenesi titriyor, dudakları kıpırdıyordu.

Kritskaya fısıltıyla sordu Vera'ya :

— **Suis-je bien comme-ça?** [1]

— **Oh, oui, tout-à fait bien!** [2] dedi Vera.

Rayski can sıkıntısını açığa vuran bir hareket yaptı.

Polina Karpovna korkmuş,

— Soluk almayacağım! diye kekeledi.

Öyle kaldı.

Rayski başı çizdikten sonra paleti aldı, Kritskaya'ya ters ters bakarak gözleri, burnu yapmaya başladı...

---

(1) Böyle iyi miyim? (Fransızca)

(2) Oh, evet, çok iyi! (Fransızca)

«Güzelliğini senden başka herkes çoktan unutmuş, pis kocakarı, diye geçiriyordu içinden, senin için kötü olan da bu işte!»

Polina Karpovna, Rayski'nin ona baktığını farkedince daha da tatlı gülümsemeye çalıştı.

Kıpırdamadan oturmak, soluk almamak için -aşağı yukarı başarıyordu da bunu- kendini zorlamaktan, yirmi dakika sonra alnı boncuk boncuk terlemiş, şakaklarında bukleleri ıslanmıştı.

— Çok sıcak! diye fısıldadı.

Ama Rayski ona sert sert bakarak acımasız, kullanmayı sürdürüyordu fırçasını. On beş dakika daha geçti aradan. Kritskaya güç işitilir bir sesle fısıldadı:

— **Un verre d'eau!** [1]

Rayski sert,

— Bekleyin biraz, şimdi olmaz! dedi. Dudakları bitirmek üzereyim.

Dudaklarının yapıldığını duyunca zorladı kendini Polina Karpovna. Düzenli aralıklarla kesik kesik, derinden soluyordu; öyle ki, göğsü de terlemişti, ama kıpırdamaya korkuyordu. Oysa Rayski, ne yaptığının farkında olmadan habire boyuyordu.

Vera,

— Polina Karpovna yoruldu! dedi.

Cevap vermedi. Rayski Kritskaya huzursuzdu: Alt dudağı sarkıyordu hep. Onu yerinde tutmaya çok çalıştığı halde başaramıyordu bunu. Göğsünden bir hırıltı gelmeye başlamıştı.

Rayski fırçasını kullandığının farkındaydı yalnızca. Kritskaya iki kere bir şeyler mırıldanmıştı, iki üç de ter damlası düşmüştü alnından eline.

— Biraz daha durun, dedi Rayski.

Polina Karpovna ıslığı andıran bir sesle karşılık verdi:

— Soluk bile almıyorum!

(1) Bir bardak su! (Fransızca)

Rayski de yorulmuştu, ama öfkesinden içi içini yiyordu; ne yorgunluk duyuyordu, ne de kurbanına acıyordu. Beş dakika daha geçti böyle.

Kritskaya,

— **Oh, oh... je n'en puis plus...**[1] oh, oh! diye başladı.

Düşecek gibi oldu. Rayski ile Vera koşup tuttular onu, kanepeye oturttular. Su, yelpaze, kolonya getirdiler... Polina Karpovna'nın açılması için elinden geleni yaptı Vera. Sonra bahçeye çıktı Kritskaya. Rayski Vera ile kaldı. Öfkeli, çabuk bir göz attı ona,

— Mektup papazın karısından değildi! diye mırıldandı.

Vera da şimşek gibi çabuk bir bakışla karşılık verdi onun bu bakışına, sonra bakışını yüzünde durdurdu, değişti bakışı, camdanmış gibi saydamlaştı, «esrarlı» oldu...

Rayski ellerini tuttu Vera'nın, dudakları kupkuru, alçak sesle,

— Vera, Vera! dedi. Güvenin yok bana!

Ellerini çekerek sabırsız, karşılık verdi Vera:

— Ah, bırakın beni! Ne güveninden söz ediyorsunuz? Neden gerekli size benim güvenim?

Bahçeye, Polina Karpovna'nın yanına gitti.

Rayski düşünüyordu: «Evet, haklı kız: Ne diye güvenecek bana? Oysa benim için ne büyük önemi var onun güveninin, Tanrım! Huzura kavuşsam, sırrı öğrensem (var ortada bir sır) sonra da gitsem! Vera'nın kim olduğunu, nasıl bir insan olduğunu öğrenmeden gidemem!»

Antreye çıktı,

— Yegor! dedi. Şimdilik tavan arasına geri götür valizi!

Yarım saat daha çalıştı Kritskaya'nın portresi üzerinde, iki gün sonra gene gelmesini söyledi, aklından bir an çıkmayan soru üzerinde -mektubun kimden olduğu sorusu üzerinde- eski

(1) Dayanamayacağım artık. (Fransızca)

heyecanıyla düşünmeye koyuldu gene. «Öğrenmek, sonra da gitmek...» varabildiği tek sonuç buydu işte. Ona acı veren bu sırdı!

Büyükannesine, Marfenka'ya, Tit Nikonıç'a, Marina'ya kuşkuyla bakıyordu. Vera'nın sır ortağı, en yakın hizmetçisi olarak da en çok Marina'dan kuşku ediyordu.

Ne var ki Marina, kimileyin kucağında eteklerle, ütüyle, kimileyin Saveliy'in elinden kurtulmaya çalışarak -o anda ya çığlık çığlığa bağırır, ya da yayvan yayvan gülümserdi- kalçalarını oynatarak bir o yana bir bu yana bir kertenkele gibi koşuyor; Rayski'nin sorularından, kocasının arkasından fırlattığı bir tuğladan ya da odundan sıyrıldığı gibi sıyrılıyordu. Rayski'yi görünce başını öte yana çeviriyor, arsız bakışlı gözlerini yere indiriyor, onun yanından kaçmak için fırsat kolluyordu.

«Şu şeytan her şeyi biliyor galiba!» diye geçiriyordu içinden Rayski, ama onu sorguya çekmekten korkuyordu: Hem tiksinti veriyordu ona bu, hem «çaşıtlıkla» suçlanmak istemiyordu.

Kendi kendini yola getirmek, sözcüğün basit anlamıyla bir dost olmak için ne heyecanlı söz vermişti! İki hafta süre istemişti! Tanrım! Elden ne gelir! Ortada sevgi de, tutku da yokken ne saçma bir acı yaratmıştı kendine! Hiç tadı olmayan, bile bile yaratılmış bir acıydı bu! Sonra onun -hiçbir şeyi umursamayan, özgür, gururuna düşkün (gururuna düşkün sayardı kendini) Rayski'nin- Vera'yı sevdiği, bunun -Mark denen o hinoğluhinin hiç utanmadan dediği gibi- «suratından belli olduğu» anlaşılmıştı birden!

Öte yandan, bu cengin arasında bir tutku önsezisiyle de duracakmış gibi çarpıyordu yüreği: Gelecekteki heyecanların hazzıyla ürperiyor, henüz çok uzaklardaki gökgürültüsünün çatırtısına sevgiyle kulak veriyor; ruhunda bir tutku oynaşsa, içindeki yaşam tortusunu bir ateş süpürüp atsa, bereketli bir yağmur sulasa bu kurak tarlayı, varlığını saran yosunları... diye düşünüyordu.

Bu tatlı boraların yanında sanatın, ünün adı mı olurdu! Gençlerin, tüm güçlerini vererek, heyecansız, yürekleri çarpmadan peşlerinde hırsla koştukları düşüncelerin dolaştığı politika

ve toplum boralarının acı duman kaplı, boğucu çukurları neydi bunların yanında? Kafaya bağlı bu tutkular soğuk bencilliklerin bir oyunudur; güzellikten de, yakıcı hazlardan da, acılardan da yoksun düşüncelerdir bunlar... hem çoğu zaman kişinin kendinin değil, başkalarından kaptığı, kopya ettiği düşünceler!

Bahçede dolaşırken temiz havayı ciğerlerine çekerek yüksek sesle konuşuyordu kendi kendine:

— Hayır, tüm klasik esintisiyle olağan, yaşam dolu, bedensel bir tutku istiyorum ben. Evet, tutku, tutku!...

Ama Vera vermiyordu ona bu tutkuyu: Bu onun genç kızlık gururunu bile okşamıyordu!

Vera'ya yakın olmak umudunu Rayski'nin içinde kürükleyen, yalnızca gurur değildi. Pek yakışıklı, kendine güvenen, kafasız çoğu erkeğin yaptığı gibi, karşısındakinin kalbine zorla girmek, ne pahasına olursa olsun başarıya ulaşmak gibi küstahça bir iddiası yoktu. Vera'yı etkileyebileceğine ürkek, kör bir umudu vardı, o da sönüp gitmişti.

Ama Vera'nın bayan arkadaşına yazdığı mektubu okuyunca, kendi bile farkında olmadan sessizce filizlenmişti içinde bir umut. Onda, Rayski'de bir şey olduğunu yazıyordu Vera: «Akıl, çeşitli bilgiler, aydınlık, yetenekler, gürültü ya da yaşam getirmişti... önceleri olsa onu da ilgilendirirdi belki bu, ama şimdi hayır...»

Peşimizi hiçbir zaman, umutsuz hiçbir durumda bırakmayan bu belki, Rayski'yi de tutkunun -ateşine olmasa bile- ancak güçlüklerin, gerçekten «gururuna düşkün» kişilerin ucuz kurtulabildikleri sıcak atmosferine sokmuştu.

Evet, bir umut vardı içinde; duygularına karşılık bulmak, Vera'ya yakın olmak umudu; kendisinin de henüz iyice bilmediği, ama bu sıcak, çekici atmosferden çıkmasının her gün biraz daha güçleştiğini sezinlediği gibi duyduğu bir şeyin umudu...

Bir hafta değil, bir ay önce, ya Vera gelmeden, ya da onunla ilk görüşmesinden hemen sonra kendini kurtarmalı, gitmeliydi...

Yegorka'nın valizi tavan arasından bir daha indirmesi artık uzak bir olasılıktı!

Sıcak yaz geceleri büyükannesinin kuştüyü yataklarında uykusuz, bir o yana bir bu yana dönerken mırıldanıyordu:

— Ya tutku ver bana, içinde yok olacağım -hazırım bunaama kana kana içeciğim tam bir tutku, ya da açıkça söyle kimden olduğunu o mektubun, kimi sevdiğini, çoktan beri mi sevdiğini, bu sevginin dönüşünün olup olmadığını... o zaman huzura kavuşurum, çekip giderim, İçinde bulunduğum umutsuzluğumdan kurtulurum!

Ama anlamsız bir umut inatla fısıldıyordu kulağına hâlâ: «Umutsuzluğa kapılma, korkma onun sertliğinden: Daha yaşı ne başı ne, birisi senden önce kalbine girmiş olsa bile, yenidir bu, duygusu kök salmış olamaz... Bu evde, ondan ayrılmayan bunca bakışın altında; bunca kör inancın, korkunun, büyükannesinin ahlak dersinin baskısı altında gelişmiş olamaz bu duygusu. Sabırlı ol biraz, çıkarıp atacaksın içinden onu, o zaman...»

Kurtaramıyordu kendini bu düşüncelerden.

Bir keresinde ortalık kararırken,

— Yanına gideceğim, diye verdi kararını, dayanamayacağım artık! Her şeyi söyleyeceğim ona, her şeyi ...ne derse öyle olacak! Ya kurtulurum ya da... mahvolurum!

VIII

Çaldı Vera'nın kapısını.

— Kim o? diye sordu içerden Vera.

Rayski başını kapıdan ürkek ürkek uzatarak,

— Benim, dedi, girebilir miyim?

Vera elinde bir kitap, pencerenin önünde oturuyordu, ama kitabın onu pek az ilgilendirdiği belliydi; dalgındı çünkü. Cevap yerine, bir sandalye sürdü Rayski'ye doğru. Rayski,

— Bugün pek sıcak yok, dedi, hava çok güzel!

— Evet, Volga boyuna gittim, orası serindi bile. Değişecek galiba havalar.

Sustular. Neden sonra sordu Rayski:

— Kilisede bugün niçin çan çalıp durdular öyle, bayram falan mı yarın?

— Bilmiyorum, niçin sordunuz?

— Eh işte, çan sesinden, bir de sineklerden uyuyamadım. Ne çok sinek var büyükannemin evinde: Niçin acaba?

— Sanırın reçel kaynattıkları için.

— Evet, doğru! Bakıyorum, bir köşeye siniyor Paşutka, yalanıyor... Hizmetçiler bölümünde herkesin, Marfenka'nın bile ağzı simsiyah... Sen reçel sevmiyor musun Vera?

Başını salladı Vera. Bir an sustuktan sonra,

— Dün tavan arasına çıkardı Yegor valizinizi, gördüm... dedi.

— Evet, neden sordun?

— Eh...

— Gidip gitmeyeceğimi, ne zaman gideceğimi mi öğrenmek istiyorsun?...

— Hayır, öyle sordum işte...

— Açık konuş Vera! Olağan bir şeydir merak etmen! Bu soruna, bunun sana bağlı olduğu yanıtını vereceğim.

— Gene mi bana?

— Evet, gene sana: Biliyorsun bunu zaten.

İlgisiz, pencereden dışarı baktı Vera.

— Çok önem veriyorsunuz bana, dedi.

— Peki, öyle olsaydı ne yapardın?

— Kendim için bir şey yapmazdım, ama bu sizin için gerekli olsaydı daha mutlu, daha rahat, daha huzur içinde, daha neşeli olmanız için gerekeni yapardım...

— Dur, kavramları birbirine karıştırıyorsun; cinslerine, gruplarına göre ayırmalısın onları: Bir yanda «daha huzur içinde, daha rahat» öte yanda «daha neşeli, daha mutlu». Şimdi ver kararını!

— Hangisinden daha çok hoşlandığınıza sizin karar vermeniz gerek.

— Biliyorum, kaçamak konuşmayı pek seversin, düşüncelerini ya da isteklerini birden açığa vurmazsın hiç, önce çevrelerinde dolanır durursun. Seçim özgürlüğüm yok benim Vera: Benim yerime sen karar ver, ne dersen onu alacağım. Beni unut, kendi adına, kendin için konuş.

— Dediğimi yapmayacağınıza göre konuşmanın gereği yok!

— Niçin böyle düşünüyorsun?

Yanıt yerine sordu Vera:

— Yegorka kaç kere indirdi valizinizi tavan arasından, sonra geri götürdü?

Yani gitmemi kesinkes istiyormusun.

Yanıt vermedi Vera.

— Söyle, yarın gideyim.

Rayski'nin yüzüne baktı Vera, sonra pencereye döndü.

— İnanamıyorum size, dedi.

— Dene bir kere, söyle... belki inanırsın.

Birden,

— Öyleyse, gidin! dedi Vera.

Rayski soluğunu tutmaya çalışarak,

— Hay hay! dedi. Buradan gitmek benim için ağır, handiyse olanaksız bir şeydir, ama varlığım seni sıkıyorsa...

«Belki **hayır, sıkmıyor** der,» diye geçirdi içinden, sustu.

Vera ayağa kalkıp pencereye yürürken,

— Öyleyse gidin! diye yineledi.

Rayski zoraki gülümsedi.

Gideceğim, kovmana gerek yok. Ama yüreğimin üzerindeki ağırlığı hafifletebilir, bu gidişimi çabuklaştırabilirsin...

— Nasıl?

— Gene söylüyorum, sana bağlıdır bu.

— Ne yapmam gerektiğini söyleyin. «Fedakârlık» mı istiyor-

sunuz? Valizinizi tavan arasından kendim indirmeye bile hazırım.

Bu şakaya karşılık vermedi Rayski. Vera soruyordu:

— Evet?

— Önce söyle bana, bir sevdiğin var mı?

Vera hızla döndü Rayski'ye, şaşkın baktı yüzüne. Rayski ekledi hemen:

— Sonra, mavi kâğıda yazılmış mektup kimdendi? Papazın karısından olmadığını biliyorum!

Vera gözlerini iri iri açarak,

— Gidişinizle bunların ne ilgisi var? diye sordu.

— Açıklayacağım Vera; ama açıklamamı anlayabilmen için böyle şaşırmaman, tersine sabırla dinlemen, sonra da iyice düşünmen gerek...

— Anlaşılması çok güç, karışık bir şey mi bu?

— İyi yüreklilik gerek bunun için, yakın ilgi gerek, başlangıçta bana öylesine severek verdiğin, ama sonra nedense geri aldığın dostluk gerek...

Vera daha bir yumuşak,

— Dostluğa dostlukla karşılık veririm ben ağabey, dedi.

— Sana karşı dostluk yok mu bende yani?

Hayır anlamına başını salladı Vera.

— Nedir öyleyse içimdeki: Görüyorsun, yalnızca akrabalık değil beni sana yaklaştıran...

— Dostluk da değil...

— Peki aşk mı?

— Aşkın gereği yok bana: Paylaşamam onu...

— Biliyorum. Onun bende de olmaması için ne yapman gerektiğini anlatmak istiyorum ben de sana zaten!

— Sanırım, bunun için her şeyi yapabilirim ...

— Tersine: Yapabileceğin en iyi şey, benden sevgi istemekti. Oysa mağrur bir tavırla ittin beni, böylece gururuma dokun-

dun, sonra esrarlı birtakım şeylerle kuşattın kendini, merak uyandırdın içimde. Gerisini de güzelliğin, zekân, kişiliğin tamamladı... işte sana çılgınca âşık bir insan var şimdi karşında! Seve seve atlardım tutkular uçurumuna, bu sele bırakırdım kendimi: Bunu aradım, tutkuyu hayal ettim hep, ömrümün geri kalan bölümünü verirdim ona... ama sen istemedin, istemiyorsun... değil mi?

Yandan Vera'nın yüzüne bakıyordu. Vera sakin, kararlı,

— İstemiyorum, dedi.

— Kendin de gördün, içimdeki bu sevgiyi dostluğa dönüştürmek için olanca gücümle çalıştım, her yola başvurdum; ama genç, güzel bir bayanla dostluğun benim için olmayacak bir şey olduğuna daha da inandırdı beni bu çabam, şimdi bu durumdan yalnız iki çıkış yolu görüyorum...

Bir an sustuktan sonra ekledi:

— Bu yollardan birini sen kapadın. Duygularıma karşılık görmekti bu yol. Tutkuya fedakârlıkla, mutlulukla varılır; sonra da -duruma göre- istediğin şeye dönüşür bu tutku: Dostluğa, belki hiç değişmeyecek derin, kutsal bir sevgiye (buna inanmıyorum ben); ama neye dönüşürse dönüşsün, her durumda bir hazza, huzura dönüşmüş olur... Bu mutluluğa olan... her çeşit umudu alıyorsun elimden... değil mi?

Vera'nın Gözlerinin içine heyecanlı bakarak, yüzüne yaklaştırdı gene yüzünü.

— Evet, her çeşit, diye yineledi Vera.

— Eh... umutsuzluğun acısını içinden çıkarıp atmak, ya da umudu kökünden öldürmek için...

— Ne yapmak gerek?

— Şimdi söylediğimi... Yani sevdiğini itiraf etmeli, mavi kâğıda yazılmış mektubun kimden olduğunu söylemelisin! İkinci çıkış yolu da budur...

Vera, Rayski'ye döndü, mağrur,

— Ya hiçbirini yapmazsam? diye sordu.

Rayski heyecanlı,

— Gururu, küçümsemeyi bırak! dedi. Tutkuyu körükleyen karşıtlıklardır bunlar, oysa umutla geldim ben sana: Çılgın düşümü paylaşamasan bile, bana sade bir dostluk göstermeyi reddetmeyeceğin, hatta yardım edeceğin umuduyla... Ama dehşetle görüyorum Vera, kötü yüreklisin...

— Sizse bencilsiniz Boris Pavloviç! Bir hayale kapılmışsınız, nedense benim de bu hayalinizi paylaşmak, hafifletmek, iyileştirmek zorunda olduğumu düşünüyorsunuz. Siz beni ne ilgilendirirsiniz, ben sizi ne ilgilendiririm? Bir şey isterim ben sizden, huzur: Buna da hakkım var, yel gibi özgürüm, hiç kimsenin değilim, hiç kimseden de korkmuyorum...

— Bir hafta öncesine değin ben de özgür, mağrurdum... gel gör ki şimdi ne mağrurum, ne özgür... senden de korkuyorum!

Vera önemsemez bir tavırla baktı Rayski'ye, omuzlarını kaldırdı. Rayski, kendi kendine mırıldanıyormuş gibi,

— Cezalandır beni böyle bakışlarla, cezalandır, dedi; aynı şey bir gün de senin başına gelirse görürsün!

— Korkmuyorum, gelmeyecek!

— Çocuklar da korkmazlar, dadılarının onlara «kurtla» verdikleri gözdağına «Öldürürüm ben onu!» diye karşılık verirler. Sen de bir çocuk gibi yüreklisin şimdi, ama zamanı gelince zavallılaşacaksın...

— Hiç kimseden korkmuyorum, diye yineledi Vera, sizin kurdunuz o tutkudan da! Boşuna korkutmaya çalışmayın beni: Siz kendiniz üzerinize saldırttınız kurdu, acımıyorum bile size!

— Kötü yüreklisin! Ya ateşli bir hastalığa yakalansaydım? Büyükannemle Marfenka başucumdan ayrılmazlardı, her şeyime koşarlardı, iyileşmem için didinirlerdi. Ama sen umursamazdın hastalığımı, başını uzatıp bakmazdın bile kapımdan, nasıl olduğumu sormazdın...

— Hastalık başka...

— Şimdi sağlıklı mıyım sanki? Hasta değil miyim sanıyorsun? Sensin hastalığım!...

— Ben suçlu muyum bunda?

— Volga kıyısında üşütüp yatağa düşseydim gene suçlu olmazdın!

— O durumda başvurulacak yollar, ilaçlar var...

— Burada da var aynı şeyler, çok etkili olacak birini de gösteriyorum sana. Şaka etmiyorum Vera, yeni yeni filizlenmeye başlayan tutkuyu umutsuzluk öldürebilir ancak.

— En küçük bir umut veriyor muyum size? Hiçbir zaman sevmeyeceğim sizi, söyledim size!

— Belki. Ama önemli olan sana inanmamamdır; ya da, arada inansam bile, ancak bir gün sürüyor bu inancım, sonra gene umutlar doğuyor içimde. Tutku ancak, doğmasına neden olan şeyin ölmesiyle, yani onu körüklemeyi bırakmasıyla ölebilir.

— Bu «fedakârlığı» yapamayacağım sizin için ağabey: Ölemeyeceğim!

— Gereği de yok bunun zaten! Sevip sevmediğini, bir de mektubun kimden olduğunu söyle, benim için ölmenle aynı şey olur bu.

Heyecanlı, ciddi konuşuyordu Rayski. Vera düşüncelere daldı; bir pencereden yana, bir Rayski'ye dönerek -besbelli- kendi kendiyle cenkleşiyordu. Sesini alçaltarak,

— Pekala... dedi.

Bir an sustuktan sonra ekledi:

— Başkasını... seviyorum...

Oturduğu sandalyeden ayağa fırladı Rayski.

— Kimi? diye haykırdı.

— Ne o, korktunuz mu? İstediğiniz bu değil miydi? Huzura kavuşun, sonra da gidin: Biliyorsunuz artık.

Vera'yı dinlemeden yineledi Rayski:

— Kimi?

— Size ne bundan?

— Adını söyle, adını! Kim yazdı o mektubu sana?

Sesi titriyordu. Vera serinkanlı,

— Hiç kimse! dedi. Yalan söyledim, hiç kimseyi sevmiyorum, mektup da papazın karısındandı!

Rayski'nin yüzüne -onun ona baktığı gibi- heyecanlı, gözleri çakmak çakmak bakıyordu; gözleri yavaş yavaş yitirdiler o koyu kadife parıltısını, aydınlandılar, sonunda saydam oldular. Anlam da, Vera'nın içinde olup bitenlerin izleri de kalmamıştı onlarda; hiçbir şey anlaşılmıyordu artık bakışından.

— Söyle allahaşkına, bu uçurumun kenarında bırakma beni: Gerçeği, yalnızca gerçeği söyle... sıyrılır kurtulurum bu durumdan; en küçük bir yalan mahveder beni!

— Bakın ne diyeceğim ağabey, sinsi bir oyun oynamıyorsunuz ya benimle?...

— Vallahi bilmiyorum: Bir oyunsa, daha çok, son meteliğini oyun kâğıdının üzerine koyarken öteki eliyle cebindeki tabancayı yoklayan bir adamın oyununa benziyor bu. Ver elini bana, bak yüreğim nasıl çarpıyor, sonra söyle bana bunun nasıl bir oyun olduğunu. Bu işkenceye bir son vermek istiyor musun? Gerçeği söyle öyleyse... tutku diye bir şey kalmayacak o zaman ortada, huzura kavuşacağım, seninle birlikte güleceğim, yarın da gideceğim. Bunu sana söylemek için geliyordum buraya...

— Yalnızca bencil değil, zorbasınız da ağabey: Ağzımı açıp, sırf sizi denemek için, sevdiğimi söyleyecek oldum, görüyorsunuz durumunuzu: Kaşlarınızı çattınız öfkeyle, sorguya başladınız. Aydın bir insansınız, **homme blasé, grand coeur** [1], özgürlük şövalyesisiniz... utanın! Evet, anlıyorum, dost bile olamazsınız siz!

Pencereyi kaparken sesini alçaltarak kararlı ekledi Vera:

---

(1) Görmüş geçirmiş, yücegönüllü bir insan. (Fransızca)

— Seviyorsam ne olacak?

Rayski sakin,

— Hiçbir şey! dedi.

Şaşırmış bakıyordu ona Vera: Gerçekten hiçbir şey olmayacak mıydı? Rayski devam ediyordu:

— Güvenin etkisini görüyorsun. Sakinim, içimde her şey durgun, tüm umutlarım sinekler gibi ölüyorlar...

Vera sesini daha da alçaltarak,

— Eh, tutalım ki... seviyorum, diye başladı.

— Şu tutalım sözcüğünü geri al: Kuşku gizlidir onun altında, kuşkunun altındaysa gene umut.

— Pekala, seviyorum.

Rayski fısıltıyla sordu:

— Kimi?

— Gene ad istiyorsunuz!

— Evet, ad gerekli, ancak o zaman huzura kavuşur, giderim. Yoksa inanmam, ortada bir bilinmezlik olduğu sürece inanmam...

— Marfenka her şeyi anlattı bana, sevgi özgürlüğünü aşılamaya çalışıyormuşsunuz ona, büyükannemi dinlememesini salık veriyormuşsunuz, oysa şimdi siz büyükannemden betersiniz! Başkalarının sırlarını öğrenmek istiyorsunuz...

— Bir şey istediğim yok benim Vera, buradan huzur içinde gitmemi sağlamanı istiyorum, o kadar! Senin özgürlüğünü kısıtlayana lanet olsun...

— Kendi kendinizi lanetliyorsunuz. Ad nenize gerek? Bunu büyükannem merak etse anlarım: Onun düşüncelerine göre «değmez» birini seveceğimden korkardı. Ama siz bir öğretmensiniz!...

— Birisini sevmeni yasaklar mıydım sanıyorsun? Kimi seçmiş olursan ol, istersen... Nil Andreiç'i seç, hiç umursamam! Gerçeğe inanmam, heyecanımı yitirmem için ad gerekli benim için yalnızca. Biliyorum, o zaman canım sıkılmaya başlayacak, sonra gideceğim...

Derin düşüncelere daldı Vera. Alçak sesle,

— Tutku her çeşit seçimi olumlu mu karşılar? dedi.

— Evet Vera, her çeşit. Marfenka'ya söylediğim şeyi sana da söylüyorum: Seveceğin insanın buna değip değmediğini kimseye sormadan sev, korkmadan yürü...

— Oysa daha dün felaketten sakınmam için uyarıyordunuz beni!...

— Hırsızlardan, köpeklerden sakın diyordum, tutkudan değil!

Vera şaka ediyormuş gibi,

— İstediğimi sevebilirim demek? dedi. Hem kimseye sormadan...

— Evet, ne büyükanneye, ne başka birine...

— Size de mi?

— Hele bana hiç! Sana yardım etmeye, tutkunu körüklemeye hazırım... Görüyor musun, yücegönüllülük bekliyordun benden, işte benim yücegönüllüğüm! Sırdaş seç kendine beni, kendim iteyim seni bu ateşin içine...

Vera yan gözle baktı Rayski'nin yüzüne.

— Adını söyle Vera, o mutlu kişinin!...

— Pekala, pekala... sonra, ne zaman ki...

— Giderim, öyle mi?

Vera'nın ellerinden tutmuş, gözlerinin içine heyecanla bakıyordu Rayski. Sarhoşmuş gibi uğuldamaya başlamıştı kafasının içi.

— Ah, tutkuyu tadabilseydim! diye ekledi. Bak Vera, bu durumdan bir kurtuluş yolu daha var benim için, sözünü etmeye korkuyordum, çok sertsin çünkü: Tutku ver bana! Yapabilirsin bunu. Unut sevgini... henüz yeniyse, içine kök salmamışsa, ve... Hayır hayır, başını sallama, saçma bir şeydir bu, biliyorum. Evet Vera, kovma beni, yanında olmama, seni dinlememe, haz duymama, acı çekmeme izin ver arada sırada; bırak uyumayayım, yaşayayım: Ağaç gibiyim şimdi! Her yanda uyku,

anlaşılmaz bir can sıkıntısı var, bir amacım yok, sanat çalışmalarım yürümüyor, bir şey yapamıyorum. «Ciddi uğraş» dedikleri her şey son derece bayağı, değersiz görünüyor bana. Ömrümün geri kalan bölümünü bir şeye, olağanüstü büyük bir emeğe vermek istiyorum, ama yeteneğim yok buna, hazır değilim: İş diye bir şey yoktur bizde! Ya da havai fişek gibi, bir tutku gibi dağılıp yok olmuştur! Sende her şey var Vera, fırtınanın patlaması için her şey var sende. Tutuşturdun da onu: Bir kıvılcım daha, bir cilve ışığı, bir yalan olsa... başlayacağım yaşamaya...

Vera,

— Peki ben ne yapacağım o zaman? dedi. Paylaşmadığım bu ateşi mi seyredeceğim? Ağzınızdan çıkanı kulağınız duymuyor Boris Pavloviç!

— Sana ne bundan Vera? Karşılık verme bana, istemiyorum, ama kovma da beni, bırak burada kalayım. Yalnızca senin bakışının değil, birisinin seni raslantıyla çağrışının bile beni ateşin ya da buzun içine atacağını hissediyorum...

Vera meraklı,

— Sonu neye varacak bunun? diye sordu.

— Bilmiyorum. Belki aklımı yitirir, kendimi Volga'ya atarım, belki de ölürüm... Hayır, yedi canlıyımdır, hiçbir şey olmayacak; aradan altı ay, belki bir yıl geçince yaşamaya başlarım gene... Tutku ver bana Vera... esirgeme benden bu mutluluğu!...

Dudaklarıyla dili kupkuru olmuştu Rayski'nin.

— Tuhaf bir dilek bu ağabey! Tutkuya inanmıyorum ben. Nedir tutku? Dediklerine bakılırsa derin, güçlü bir sevgide mutluluk olurmuş...

Rayski kesti Vera'nın sözünü:

— Yalan, yalan!

— Sevgi mi yalan?

— Evet, «kutsal, derin, yüce sevgi» dedikleri yalandır! Tutkunun mezarında yükselen uydurma, yapma bir hayaldir! Bele-

diye bütçesini, meyhaneleri, modayı, kâğıt oyununu, baloları düşünüp buldukları gibi bulmuşlardır onu da insanlar! Yüce sevgi... tutkuya giydirilmek istenen giysidir bu. Ama tutku durmaz bu giysinin içinde, yırtıp atar onu. Yaşayan bünyelere yalnızca tutku koymuştur doğa, başka hiçbir şey vermemiştir. Tektir sevgi, iki sevgi olamaz! En soğuk yaradılışlı, duygusuz bir insanı al; kentin dış mahallesindeki şu tüccarın kızını, ya da kentteki en iyi niyetli, saygılı, ağırbaşlı memuru, soylular başkanını al... kimi istersen al: Hepsi -yaradılışındaki ateşe göre bazıları bir kere, bazıları birçok kereler; aldıkları terbiyeye göre bazıları ince bir biçimde, bazıları kaba, hayvanca hissetmiştir bunu. Günün birinde alevlenmiştir içlerinde tutku, ürpermişlerdir, acı duymuşlardır. Kişinin kendinden geçmesidir bu, başka bir yaşamı, güçlerinin baş döndüren oyununu duymasıdır... mutluluktur!...

Sustu Rayski. Vera sabırsız,

— Evet? diye sordu.

Heyecandan konuşmakta güçlük çekerek heyecanlı sürdürdü konuşmasını Rayski:

— Eh, bu ateşin, yaşam şimşeğinin soğumuş izinde bir huzur, tatlı bir fırtınadan sonra gelen dinlendirici bir gülümseme, geçmişe değgin soylu bir anı, bir sessizlik uzanır! İşte bu sessizliği, bu izi kutsal, yüce sevgi diye adlandırmışlardır insanlar; tutku yanıp bittikten, kül olduktan sonra... Tutkunun ne güzel bir şey olduğunu görüyor musun Vera! Onun bir izinin bile kişinin tüm yaşamına ne parlak bir damga vurduğunu; insanların gerçeği -yani tutkunun artık yok olduğu; onu farketmedikleri, ellerinden kaçırdıkları gerçeğini- nasıl kabul edemediklerini; sonra tüm yaşamlarının, yanarken tutkunun çıkardığı renklere nasıl büründüğünü görüyor musun!... İşte bu renkler hem aşktır, hem dostluk, hem de insanları bazen bir ömür boyu yanyana tutan o güçlü bağ... Hayır Vera, kişioğluna başka bir şey veremez bu mutluluğu: Hiçbir ün, Hiçbir onur, Şehrazad'ın hiçbir zenginliği, yaratıcı güç bile, hiçbir şey... yalnızca tutku verir! Böylesine bir tutkuyu tatmak istemez miydin Vera?

Düşüncelere dalmış, dinliyordu Vera.

— Evet, dedi, sizin anlattığınız gibiyse, bu denli çok mutluluk varsa onda...

Ürperdi birden, pencereyi açtı. Rayski anlatıyordu:

— Tutku... sarhoşluğun kaba ağırlığı olmayan sürekli bir baş dönmesidir bu, kişinin ayakları dibinde hiç solmayan çiçekler... Bir put vardır karşısında, tapınmak gelir içinden ona, uğruna ölmek gelir. Başına taşlar yağar, ama sen -tutkundangül sanarsın onları, dış gıcırtısı müzik gibi gelir sana, sevdiğinin vuruşları annenin okşamalarından yumuşak gelir. Endişeler, yaşamın çatışmaları, her şey yitip gider... yalnızca sonsuz bir utku doldurur içini. Şöyle bir bakış... sana... (Vera'ya yaklaştı) elini tutmak (elini tuttu) içinde ateşi, gücü duymak, ürpermek...

Gene ürperdi Vera, Rayski de.

— Vera bu duruma çok yakınım; yumuşak bir bakış daha, bir el sıkış... yaşamaya başlarım, mutlu olurum... Söyle ne yapmam gerek?

Vera susuyordu.

— Vera!

Rayski'yi dinlerken daldığı düşüncelerden ağır ağır sıyrıldı Vera, Rayski'ye döndü, sevgiyle, handiyse şefkatle tuttu elini, derinden gelen bir fısıltıyla, yalvarmaklı,

— Gidin buradan! dedi.

Yaralanmış gibi kalktı yerinden Rayski.

— Çok hainsin Vera! dedi. Pekala, adını söyle öyleyse.

Dalgınlığından iyice kurtulmuştu Vera. Şaşkın,

— Adını mı? diye sordu. Kimin adını?

Rayski,

— Bir de, mavi kâğıda yazılmış mektubun kimden olduğunu, diye ekledi.

Vera tepeden tırnağa alaylı süzdü onu. Yüksek sesle,

— Hiç kimseyi sevmiyorum, dedi, yalan söyledim, canımın sıkıntısından...

— Ya mektup?

Vera küçümser bir tavırla,

— Papazın karısındandı! dedi.

— Başka bir şey söylemeyecek misin?

— Gene aynı şeyi.

— Nedir o?

— Gidin!

Rayski soğuk,

— Böyle gidemem! dedi.

Vera uzun uzun baktı Rayski'nin yüzüne. Başını uysal bir küçümsemeyle eğerek,

— Siz bilirsiniz, dedi, sizin eviniz burası!

Sonra yumuşak, handiyse gülümseyerek ekledi:

— Şimdi bağışlayın beni, yarın erken kalkmak istiyorum!

Rayski yüreği sızlayarak «Kovuyor!» diye geçirdi içinden. Ne söyleyeceğini bilmiyordu. Birden kapının kolunu çevirdi biri dışardan.

IX

Vera ile Rayski birlikte sordular:

— Kim o?

Kapı açıldı, Vasilisa'nın dalgın yüzü göründü. Yaşlı kadın alçak sesle,

— Benim, dedi. Burada mıydınız Boris Pavloviç? Sizi arıyorlar, çabuk olun, antrede kimse yok. Yakov ayine gitmiş, Yegorka'yı Volga'ya balığa yollamışlar... Paşutka ile ben varız yalnız.

— Kim arıyor?

— Jandarma. Vali yollamış, bir sakıncası yoksa hemen ona uğramanızı diliyor, şimdi gidemezseniz yarın sabah erken istiyor sizi, çok önemliymiş!

Rayski şaşırmış,

— Ne oldu acaba? dedi. Pekala, gideceğimi söyle...

Vasilisa yalvarmaklı kesti sözünü:

— Ne olur hemen gidin! Bir de şu konuğunuz var orada...

— Kim?

— Şu delibozuk...

— Delibozuk mu?

— Görürsünüz, sopa yiyeceğim onun yüzünden... Yan gelip uzandı salonda kanepeye, sizi bekliyor. Hanımefendiyle Marfenka da kentten dönmediler hâlâ...

— Adını sormadın mı Vasilisa?

— Söyledi ama unuttum.

Rayski ile Vera şaşkınlık içinde bakıştılar.

— Allah bilir, kentten bir konuk gelmiştir... ne sıkıntı!

— Hayır hayır, geceyi odanızda sarhoş geçiren adam...

— Mark Volohov mu yoksa?

Vera bir hareket yaptı.

— Çabuk gidin, öğrenin bakalım niçin gelmiş? dedi.

— Ne o korktun mu? Ama ne köpektir Mark, ne ölü, ne de hırsız! Yersiz yurtsuzun biri, o kadar...

Rayski'yi dinlemeden, telaşlı,

— Gidin, gidin, diyordu Vera. Merak ettim.

Vasilisa da telaşlıydı:

— Çabuk olun Boris Pavloviç, lütfen! Paşutka ile ben odamızın kapısını bile kilitledik.

— Niçin?

— Korkuyoruz.

— Neden korkuyorsunuz?

— Korkuyoruz işte. Pencereden avluya atladım da öyle geldim. Bir işler çevirmese bari orada!

Rayski güldü, Vasilisa ile yürüdü. Bir saat sonra geleceğini söyleyip yolladı jandarmayı, Mark'ın yanına gitti, odasına götürdü onu.

— Ne o, gece yatısına mı geldiniz? diye sordu.

Mark ile konuşurken gizli bir alay oluyordu artık sesinde. Ama şimdi bir endişe vardı Mark'ın yüzünde. Ancak ışığı getirdiklerinde Rayski'nin heyecanlı yüzünü görünce, her zamanki o soğuk nefret dolu tavrıyla güldü. Alaylı,

— Ben de gittiniz sanıyordum! dedi.

Rayski umursamaz, karşılık verdi:

— Gidebilirim daha.

— Hayır, geçti artık: Gözlerinize baksanıza!

Rayski aynaya baktı.

— Ne varmış gözlerimde! dedi. Hiçbir şey yok!

— Zayıflamışsınız, süzülmüşsünüz.

Mark'a bakmamaya çalışarak karşılık verdi Rayski:

— Saçmalamayı bırakın, iyisi mi söyleyin, niçin gece geldiniz gene?

— Bilmiyor muydunuz, gece kuşuyum ben: Gündüzleri pek ilgileniyorlar benimle. Büyükannenizin evine söz gelsin istemem. Kusursuz bir kadındır büyükanneniz... Tıçkov'u kovdu!

Birden ciddileşti Mark.

— Bir iş için geldim, dedi.

— Sizin de işiniz olur muydu? Doğrusu çok ilginç!

— Evet, sizden çok işim vardır gene... Anlatayım: Bugün polise gittim, kendiliğimden değil kuşkusuz, komiser çağırdı... Hatta kendi gelip bir çift kupa at koşulu arabasıyla götürdü.

— Neden o? Bir şey mi oldu?

— Önemsiz: Burada bazı kimselere kitap dağıtmıştım...

— Nasıl kitaplar? Leontiy'den aldığınız benim kitaplarım mı?

— Onları da, başkalarını da. Burada yazılı hepsi.

Bir kâğıt parçası uzattı Rayski'ye.

— Kimlere dağıtıyordunuz bu kitapları?

— Herkese, daha çok da gençlere: Papaz okulundan alıyorlardı, liseden alıyorlardı; bir öğretmen...

— Okuyacak kitapları, yok mu?

— Olmaz olur mu! Sözgelimi, Kozlov beş yıldır Sellustius'u[1], Kenophon'u[2] Homeros'u, Horatius'u[3] anlatır durur: Bir yıl baştan sona, öbür yıl sondan başa doğru... Kabak tadı verdi artık... Beyinler örümcek bağlamış lisede.

— Yeni kitapları yok mu?

— Var: Başka bir eşek, Rus edebiyatı öğretmeni de kâh Karamzin'i, kâh Puşkin'i sunuyor. Hiçbirinin kafası çalışmıyor...

— Siz de çalıştırmak istediniz... bakalım neyle?

— Oh, ne mağrur söylediniz «bakalım» diye! Nil Andreiç gibi!

Rayski elindeki kâğıt parçasına şöyle bir göz attı, sonra Mark'ın yüzüne dikti gözlerini.

— Ne diye öyle şaşkın şaşkın bakıyorsunuz yüzüme?

— Sahi bu kitapları verdiniz mi onlara?

— Verdim, ne olmuş?

Rayski şaşkın şaşkın bakmayı sürdüyordu Mark'a.

— Gençlere bu kitapları ha! diye mırıldandı.

Mark,

— Evet, Tanrı'ya inanıyorsunuz siz galiba? dedi.

Rayski hâlâ bakıyordu ona. Mark soğuk, sordu gene:

— Ayine gittiniz mi bugün?

— Gittiysem ne olacak?

— Evet, âşık olabilmenizden, ağlayabilmenizden belliydi bu... Tıçkov'u niçin kovdunuz öyleyse: O da inanır Tanrı'ya!

— Ben sormuyorum size inanıp inanmadığınızı. Alayda alay komutanına, üniversitede rektöre inanmadıktan, şimdi de vali-

(1) Sallutius (M.Ö. 86-34) Romalı bir tarihçi. (Ç.N.)
(2) Ksenophom (M.Ö. 434-359) Yunanlı bir tarihçi. (Ç.N.)
(3) Horatius. (M.Ö. 65-8) Romalı bir ozan. (Ç.N.)

yi, polisi -böylesine açık seçik şeyleri- yadsıdıktan sonra Tanrı' ya nasıl inanırsınız! Bu ziyaretinizin asıl nedenine gelelim, benimle ne işiniz var?

— Anlatayım, bir çocuk -mübaşirin çocuğu- verdiğim kitapta Fransızca bir şeyi anlamamış, annesine göstermiş, o kocasına, kocası da savcıya. Kitabın yazarının adını duyunca küplere binmiş savcı, durumu valiye bildirmiş. Çocuk gizleyecek olmuş, kırbaçlamışlar: Kırbacın altında, kitabı benden aldığını söylemiş. Bugün de beni sorguya çektiler...

— Ne dediniz?

Mark, Rayski'nin yüzüne bakarak gülümsedi.

— Ne mi dedim? Kitapların kimin olduğunu, onları nereden aldığımı sordular...

— Ee?

— Sizden aldığımı... söyledim: Bazılarını beraberinizde getirdiğinizi, bazılarını da kitaplığınızda bulduğumu; sözgelimi Voltaire'i...

— Teşekkür ederim: Bu onuru niçin bağışladınız bana?

— Çünkü, Tıçkov'u kapı dışarı etmenizden bu yana büsbütün mahvolmuş bir insan saymıyorum sizi.

— Önce, buna izin verip vermediğimi sormalıydınız... hem dürüst bir davranış mı bu?

— İzin istemek âdetim değildir. Bunun dürüst bir davranış olup olmadığına gelince, bunu sonra konuşuruz. (Kaşlarını çattı Mark) Dürüstlük nedir sizce?

— Bunu da sonra konuşuruz. Ancak, izin vermeyeceğim buna...

— Ne dürüst bir davranıştır bu, ne de dürüst olmayan, ama benim için yararlı...

— Benim için de zararlı: Çok güzel bir mantık doğrusu!

Mark,

— Evet, ben de düşündüm mantığı, dedi, yalnız korkarım iki ayrı mantık var bizde...

Rayski ekledi:

— İki de ayrı dürüstlük kavramı.

— Size bir şey hapmazlar: Vali seviyor sizi, hem sonra, sürgün gelmiş değilsiniz buraya. Oysa bu iş için beni üçüncü bir yere sürerler: İki yerden sürüldüm zaten.

Dalgın, ekledi Mark:

— Başka zaman olsa umursamazdım, ama şimdi... burada kalmak istiyorum... bir süre için...

Rayski soğuk,

— Ee dedi. Sonra?

— Hepsi bu kadar. Yaptığım işi size anlatmak, bir de suçu üzerinize almak isteyip istemediğinizi sormak için geldim.

— İstemezsem ne olacak? İstemiyorum da!

— Yapacak bir şey yok, Kozlov'a yükleyeceğim o zaman suçu. Zaten büsbütün küf bağladı: Varsın otursun biraz cezaevinde, sonra gene anlatmaya başlar eski Yunanlıları...

— Hayır, başlayamaz, görevden atarlar onu, ekmeğinden olur.

— Belki de... mantığa ters düşer bu! En iyisi sizin almanız suçu üzerinize.

— Neye dayanarak istiyorsunuz benden bu hizmeti? Bana ne sizden?

— Sizden para alırken dayandığım şeye, benim için gerekliydi para, sizde de vardı... Burada da aynı durum: Suçu üzerinize alırsanız bir şey yapmazlar size, oysa beni fena yaparlar... sanırım bir mantıktır bu!

— Ya benim başıma bir şey gelirse?

— Ne gibi? Nil Andreiç haydut mu diyecek sizin için, vali yukarı mı yazacak, içeri mi atacaklar sizi?... Ödlekliği bırakalım: Korktuğumuz sürece yola getiremeyiz valileri...

— Oysa kendiniz korkuyorsunuz suçu üzerinize almaktan!

— Korkmasına korkmuyorum da, şimdilik buradan gitmek istemiyorum.

— Neden?

— Eh işte, canım istemiyor. Sonra kendim gidip söyleyeceğim kitapların benim olduğunu. Günün birinde siz de bir suç işlerseniz benim üzerime atın: Kabul edeceğim...

Rayski dalgın,

— Nasıl alırım bu suçu üzerime, dedi, çok garip bir hizmet istiyorsunuz benden!

— Bakın ne diyeceğim: Deneyin bir kere. Durum çok ciddileşirse -kabul edin, olasılığı yoktur bunun- yapacak bir şey kalmaz o zaman, benim üzerime atın suçu. (Söylendi Mark:) Ne kötü oldu! Her şeyi berbat etti şu çocuk. Oysa kıpırdanmaya başlamışlardı...

— Şimdi valinin yanına gidiyorum, dedi Rayski, beni çağırtmış. İzninizle!

— Ya! Çağırttı demek!

— Ne yapmam, ne söylemem gerekiyor?

— Olayın kahramanı kendiniz olduğunuzu söylerseniz vali örtbas eder bu işi; hiçbir şeyi Petersburg'a duyurmak istemez çünkü. Ama bana gelince değişir iş, gözetim altındayım burada, her ay sağlığımın yerinde olup olmadığını, günlerimi nasıl geçirdiğimi bildirmek zorundadır yukarı. Beni buradan sepetlemeyi çok istiyor. Batıyorum gözüne! Kentten ayrılmama izin verildiği gün bayram edecek. Geçenlerde «pişmanlık belirtileri gösterdiğimi» yazdı Petersburg'a; şu kitap olayı da bana dokunmadan yanımdan geçip giderse son derece güvenilir, kusursuz bir yurttaş -Roma'da, Isparta'da bile görülmemiş derecede güvenilir, kusursuz bir yurttaş- olduğumu bildirecektir: O zaman serbest bırakacaklardır beni! Anlayacağınız, suçu üzerinize almakla valiye de iyilik etmiş olacaksınız...

Umursamaz, bitirdi sözünü Mark:

— Bununla birlikte, canınız nasıl isterse öyle yapın! Gidelim, geç kaldım.

— Nereye? Kapı bu yanda...

— Hayır, bahçeye kadar gidelim, orada yamaçtan aşağı ine-

ceğim, öyle gerekiyor... Olayın sonucunu adada balıkçının evinde bekleyeceğim.

Yamaçta çalıların arasında gözden kayboldu Mark. Rayski valiye gitti, gece saat biri geçiyordu eve döndüğünde. Geç yattığı halde, olanları Vera'ya anlatmak için sabah erken kalktı. Vera'nın perdeleri sıkı sıkı kapalıydı.

«Uyuyor» diye geçirdi içinden, bahçeye gitti.

Leylak rengi perdenin kalkmasını bekleyerek bir saat bir aşağı bir yukarı dolaştı yolda. Ama perde inikti hâlâ. Marina'nın geçmesini bekledi avludan. O da yoktu görünürlerde.

Çok geçmeden büyükannenin yatak odasının penceresi açıldı, holde semaver fıslamaya başladı, güvercinlerle serçeler Marfenka'dan yem almaya alışık oldukları yerde toplaşmaya başladılar. Kapılar açılıp kapanıyor, avluda arabacılar, uşaklar gidip geliyorlardı, ama perdenin kıpırdadığı yoktu.

Sonunda Ulita göründü, hizmetçi kadınlar kızlar bir aşağı bir yukarı gidip geliyorlardı avluda, yalnızca Marina yoktu. Saveliy, yüzü asık, rengi kaçmış, göründü küçük odasının kapısında, boş boş bakmaya başladı avluya. Rayski seslendi ona:

— Saveliy!

Ağır adımlarla yaklaştı Saveliy.

— Marina'ya söyle, Vera Vasilyevna kalkıp giyinince hemen bana haber versin.

Saveliy, her zamankinden daha bir canlı,

— Marina yok! dedi.

— Ne demek yok? Nereye gitti?

— Gün ağarmadan küçük hanımla birlikte Volga'nın karşısına, papazın karısına gitti.

— Hangi küçük hanımla, Vera Vasilyevna ile mi?

— Evet efendim.

— Donup kalmıştı Rayski, dehşet içinde bakıyordu Saveliy'in yüzüne. Bir an sustuktan sonra.

— Neyle gittiler, kim götürdü onları? diye sordu.

— Kupa at koşulu yaylıyla Prohor götürür getirir küçük hanımı.

Rayski susuyordu. Saveliy,

— Akaşama dönecekler, diye ekledi.

— Dönerler mi dersin?

— Dönecekler efendim. Prohor arabayı geri getirecek, Marina da dönecek. Küçük hanımı götürür, aynı gün döner her zaman.

Rayski, gözleri yuvarlarından uğramış, Saveliy'e bakıyor, ama görmüyordu onu. Uzun süre öyle kaldılar.

Saveliy tane tane konuşarak,

— Başka bir emriniz var mı efendim? diye sordu.

Birden kendine geldi Rayski.

— Hı? Ne dedin? Evet. Sen... de bekliyor musun Marina'yı?

Saveliy canı sıkkın,

— Cehennemin dibine kadar yolu var! dedi.

— Niçin dövüyorsun onu? Hanidir söylemek istiyordum sana Saveliy, dövmeyi bırak onu artık.

— Şimdi dövmüyorum efendim.

— Çoktan beri mi?

— Bir haftadır uslandı, ben de...

Düşündüğü için alnında karışıklar belirmeye başlamıştı. Rayski,

— Gidebilirsin, dedi, soracağım başka bir şey yok sana. Yalnız bir daha dövme Marina'y, diliyorum bunu senden. Bırak istediği gibi yaşasın: Senin için de, onun için de böylesi daha iyi...

Başı önünde, Vera'nın penceresine canı sıkkın bakarak eve, yürüdü. Saveliy, Rayski'nin son söylediğine akıl erdirememiş, olduğu yerde duruyor, önüne bakıyordu. Şapkası elindeydi hâlâ...

«Bu da bir tutku! diye geçiriyordu içinden Rayski. Zavallı Saveliy! Ben de bir zavallıyım!»

X

Vera'nın gitmesinden sonra korkunç bir yalnızlığın içine düştü Rayski. Tüm dünya boşalmış gibi yapayalnız hissediyordu kendini. Kupkuru bir çölün ortasındaydı sanki; bu çölün yeşillikle, çiçeklerle dopdolu olduğunu farketmiyor; doğanın, yılın en güzel, en sıcak günleriyle pırıl pırıl doğanın onu sardığını, ısıttığını hissetmiyordu.

Tatyana Markovna'nın titizliğini, Marfenka'nın çabukluğunu, onun neşeli, çevik, yerinde duramayan Vikentyev ile konuşmalarını, kimileyin konukların gelişini, gülünç Polina Karpovna'nın, huzursuz Opyonkin'in ortaya çıkışını, güzel giyimli, saçları özenle taranmış hanımefendilerin, şık delikanlıların ziyaretlerini... hiçbirini, hiçbirini görmüyordu. Bu insanlar da, onlarla karşılaşmak da ne bir neşe veriyordu ona, ne bir sıkıntı; ne ısıtıyordu içini, ne de soğutuyordu.

Yalnızca bir şeyi -leylak rengi perdenin kımıldamadığını, pencerenin kapalı olduğunu, sevgili sandalyenin boş durduğunu, Vera'nın olmadığını- görüyordu... Tüm ev, tüm çevre ölmüş gibi, hiçbir şey, hiç kimse yoktu sanki...

Vera'yı sevmek istemiyordu, istese bile olanağı yoktu bunun zaten: Tüm haklar, tüm umutlar alınmıştı elinden. Vera'nın, üzerinde en çok durarak ondan istediği «hemen gitmesiydi». Oysa yalnızca o vardı Rayski'nin aklında, yalnızca onunla doluydu tüm varlığı, başka hiçbir şeyle değil!

Vera'nın güzelliği bile yitirmişe benziyordu üzerindeki etkisini. Başka bir güç çekiyordu onu şimdi Vera'ya. Kendisini ona bağlayanın çok şeyler vaadeden ılık umutlar, sinirlerinin titreşimi değil, anlaşılmaz bir düşmanlığın, beynindeki yakıcı bir sızının, sevgiye yabancı, hatta ters birtakım bağların olduğunu hissediyordu.

Aklının almadığı bir şey acı veriyordu ona şimdi: Herkesin gözü önünde evden, bahçeden nasıl kayıplara karışıyordu Vera? Son -Volga'nın derinliklerinden bir deniz kızı gibi çıkıp- bakışları aydınlık, saydam; yüzünde bir gizlilik, aldatma anlatımıyla,

dilinde bir yalanla, başında -gerçek bir deniz kızı gibi- su bitkilerinden bir çelenkle nasıl çıkıveriyordu ortaya yeniden?

Bu ışıl ışıl, esrarlı gece ne tehlikeli, hüzün dolu bir güzellikle kamaştırıyordu Rayski'nin gözlerini o zaman!

Dahası vardı: Yarı yarıya açmıştı ona Vera sevdiğini, yaşamını dolduran birisinin -yanında bu yerleri, bu ağaçlar, bu gökyüzünü, Volga'yı güzel gördüğü birisinin- olduğuğunu!

Ancak, bu gizli kapıyı bir an açmış, hemen kapamıştı, -bütün bu sırların anahtarını beraberinde götürerek- kayıplara karışmıştı ansızın; kişiliğinin, aşkının, düşüncelerinin, duygularının, tüm yaşamının -her şeyin- anahtarını götürmüştü! Gene sıkı sıkı kapalı bir kapı vardı Rayski'nin önünde!

Büyükannesiyle oturmuş, Vera'dan söz ediyorlardı. Canı sıkkın, kendi kendine,

— Bütün anahtarları götürdü! diye mırıldandı.

Ama duydu bunu Tatyana Markovna, telaşlandı birden,

— Nerenin anahtarlarını götürdü? diye sordu.

Rayski yanıt vermedi.

Tatyana Markovna ayağa kalktı, ceplerini, sonra kutuyu karıştırdı.

— Söyle, diyordu. Hangi anahtarları götürdü? Bütün anahtarlar burada galiba! Marfenka, buraya gel: Nerenin anahtarlarını götürdü Vera Vasilyevna?

— Bilmiyorum büyükanneciğim, yazı masasının anahtarlarından başka anahtar almaz yanına Vera.

— Baksana götürmüş, Boris öyle söylüyor. Git sen de bak odana, Vasilisa'ya da sor: Anahtarların hepsi tamam mı, o Marina rezili ile birlik olup kilerin falan anahtarını ele geçirmiş olmasınlar... Çabuk koş! Ne diye saklıyorsun Boris Pavloviç, söyle nerenin anahtarını götürdü, gördün mü onları?

Rayski öfkeli,

— Evet, gördüm! dedi. Gösterip hemen sakladı...

— Peki ama nasıl anahtarlardı bunlar? Şunun gibi geniş ağızlı mı?..

Bir anahtar gösterdi Tatyana Markovna. Rayski,

— Aklının, yüreğinin, kişiliğinin, düşüncelerinin, sırlarının anahtarlarını götürdü, dedi.

Büyükannenin yüreğinin üzerinden bir ağırlık kalktı sanki,

— Anlaşıldı! dedi. Evet, bu sözünde gerçek payı var. Hiç kimseye bırakmaz bu anahtarları. Oysa büyükannesinin kuşağında asılı dursalar çok daha iyi olurdu!

— Öyle mi dersiniz?

— Evet, öyle derim.

Rayski, Tatyana Markovna'nın yanına oturup sordu birden:
— Söyleyin büyükanneciğim, nasıl bir kızdır Vera?

— Kendin de görüyorsun, daha ne söyleyeyim? Gördüğün gibi...

— Bir şey görmüyorum ama ben.

— Hiç kimse görmüyor zaten. Doğrusunu istersen, kendi aklı, kendi isteği her şeyin üstündedir! Büyükannesinin bile soru sormasından hoşlanmaz: «Hayır, bir şey yok, bilmiyorum, farkında değilim...» başka cevap alamazsın ağzından. Kucağımda büyüdü, bunca yıldır yanımda kaldı, ama gene bilmiyorum aklında nelerin olduğunu, neyi sevdiğini, neyi sevmediğini. Hasta olsa bile anlamazsın: Sızlanmaz, ilaç falan istemez, yalnızca daha az konuşur. Tembel değildir, ama bir şey yapmaz: Ne dikiş diker, ne kanaviçe işler, ne müzik sever, ne de kimsenin evine konuk gider. Acayip bir şey oldu çıktı! Yürekten güldüğünü ya da ağladığını bir kere bile görmedim! Gülümseyecek bile olsa, yaptığı günahmış gibi saklar gülümsemesini. Hoşlanmadığı bir şey olunca, canı bir şeye sıkılınca kulesine çekilir hemen, acısını da sevincini de bir başına yaşar orada. Böyle işte!

— Güzel bir şey bu, büyükanne: Kendi kişiliği, kendi istekleri var... Yaradılışının güçlü olduğunu gösterir. İnşallah öyledir!

— Evet, bir kızın kendi isteklerinin olması!.. Bir de bunu sokma aklına Boris Pavloviç, çok rica ederim! Aklılı, temiz, dürüst bir insansın; kuşkusuz, iyiliklerini düşünürsün kızların, ama bazen saçmalamaya başlıyorsun!...

— Kime, ne saçmaladım büyükanne?

— Kime mi? Büyükannesine sormadan sevmesini salık vermişsin Marfenka'ya. Kendin söyle, doğru bir şey mi bu yaptığın? Senden beklemezdim bunu! Anladık, kendin saygı duymuyorsun büyükannenin düşüncelerine, ama o kızcağızdan ne istiyorsun?

— Ah büyükanne, ne zorbasınız, dediğiniz dedik! İnsanın buyrukla sevemeyeceği üzerine az mı tartıştım sizinle!..

— Bak Borisciğim, Nil Andreiç'i kovduk gitti, burada olsaydı gereken cevabı verirdi sana. Ben beceremiyorum. Bildiğim bir şey var: Saçmalıyorsun! Ama gücenme... Yeni ilkeler mi bunlar?

— Evet büyükanne, yeni ilkeler. Geçmiş yüzyıl gerilerde kaldı artık; iki kere yaşanmasının da olanağı yoktur. Yenisine geçmek gerek!

— Peki senin yeni yüzyılında her şey güzel midir bakalım?

— Siz karar verin büyükanne: Bir kızın yaşamında bir kez açar ilkbahar. Sevgidir bu. Böylesine bir baharın açmasına engel olmak, onu bastırmak, temiz havasını çekip almak, çiçeklerini koparmak... söyler misiniz, sözgelimi, Marfenka'yı kendi eğilimlerine, kendi isteğine göre değil de, sizin anlayışınıza göre sevmeye ne hakla zorluyorsunuz?

— Sen de sor bakalım Marfenka'ya, büyükannesinin onaylamadığı bir mutluluğu ister mi, öyle mutlu olmak ister mi?

— Sordum.

— Ne cevap verdi?

— Size sormadan bir adım atmayacağını söylüyor.

— Gördün mü!

— Akla uygun bir şey mi bu? Özgürlük, haklar ne oluyor o

zaman? Marfenka da düşünen bir yaratık değil mi? Kendi isteklerinizi, mutluluk anlayışınızı ne diye benimsetesiniz ona?...

— Kim benimsetiyor? Sor kendisine! Yanımda ürkmüş, çekingen, mutsuz gibi olsaydılar haklıydın, ama görüyorsun, diledikleri gibi özgür yaşıyorlar, istediklerini yapıyorlar...

Rayski içten,

— Evet, bu doğru büyükanne, dedi, bu bakımdan haklısınız. Onlarla sizi birbirinize bağlayan korku da değil, sert zincirler de, otoritenin tokmağı da... Bir güvercin yuvasının sıcaklığı bağlıyor sizi birbirinize... Büyük sevgileri, saygıları var size, öyle ki... Ama önemli olan yetiştirmedir: Niçin eski kavramlarla dolduruyorsunuz kafalarını, kuşlar gibi yetiştiriyorsunuz onları? Bırakın yaşamın özünü kendileri çıkarsınlar biraz da... Bir kuşu kafese kapat, özgürlüğü unutur hayvancağız, kafesin kapısını sonuna dek açsan bile uçup gitmez bir daha! Kuzinim Belovodova'ya da söylemiştim bunu: Kafestekinin aynı olmasa bile, bu da bir çeşit tutsaklıktır...

— Ne Marfenka'nın kafasını, ne de Vera'nın kafasını bir şeyle doldurdum ben. Sevgiden bir sözcük bile etmedim onlara... etmeye de korkuyorum; ama Marfenka'nın bana sormadan birini sevmeyeceğini görüyor, biliyorum.

Rayski dalgın,

— Belki de öyledir, dedi.

— Peki sen ya da başka biri ona bu özgürlüğünü bulduursa, o da dinlerse ne olur?..

— Çok mutsuz olur kızcağız, buna inanıyorum büyükanne. Yalnız şu var, Marfenka ona söylediklerimi size ilettiğine göre; onu anladığımı ona son öğüdümün sizin sözünüzden çıkmaması, Peder Vasil'i dinlemesi olduğunu da söylemiştir...

— Bunu da biliyorum: Her şeyi anlattı; onun iyiliğini istediğinin farkındayım. Bırak onu, dokunma, yoksa kendisinin istemediği bir mutluluğu ben değil, sen saracaksın başına; yani beni suçladığın şeyi -despotluğu- kendin yapmış olacaksın. (Bir an sustu Tatyana Markovna.) Nasıl anlıyorsun sen büyükanneni: Köklü, soylu, geçmişi parlak bir aileden zengin bir genç ev-

lenmek istese onunla, ama Marfenka istemese, zorla mıyım onu sanıyorsun?

— Pekala büyükanne, Marfenka'yı size bırakıyorum, ama Vera'ya ilişmeyin. Marfenka'ya benzemez Vera. Ona da Marfenka'ya uyguladığınız yöntemi uygularsanız, mutsuz edersiniz onu!

— Kim, ben mi? diye sordu büyükanne. Yeter ki gururu bıraksın o, büyükannesine güvensin: Belki onun için de başka bir yöntem bulurdum...

— Yalnız, sıkmayın onu, bırakın dilediğini yapsın. Bazı kuşlar kafeste yaşamak için doğmuşlardır, bazıları da özgürlük için... Kendi başına kaldırabilir yaşamın yükünü öyleleri...

— Ben engel mi oluyorum ona yani? Sıkıyor muyum onu? Güvenmiyor bana, sırlarını açmıyor, susuyor, kendi bildiği gibi yaşıyor. «Anahtarları» bile istemiyorum ondan, oysa bakıyorum sen telaşlanıyorsun!

Tatyana Markovna, dikkatli dikkatli bakıyordu Rayski'nin yüzüne.

Büyükannesi, «despotluğunun» bir anne şefkati, sevgili öksüzlerinin mutluluğu için yorulmak bilmez bir ilgi üzerine kurulu olduğunu ona birden öylesine açık seçik kanıtlayınca kulaklarına kadar kızardı Rayski. Tatyana Markovna,

— Bir polis memuru gibi, dışarda her şeyin yolunda olmasına bakıyorum ben, diye ekledi, çağrılmadığım sürece de evlere girmiyorum.

— Doğrusu, özgürlüğün doruğu, tacıdır bu! Büyükanne! Tatyana Markovna! Akıl yönünden de, ahlak yönünden de, toplumsal yönden de gelişmişliğin yücelerindesiniz siz! Eksik yanı kalmamış, kişiliğini bulmuş bir insansınız! Bizler, buna erişmek için çalışıp didinirken siz hiç çalışamadan nasıl elde etmişsiniz bunu? Bir kadının önünde eğilir gibi saygıyla eğilmiştim önünüzde bir keresinde, şimdi gene eğiliyorum, övünüyorm sizinle: Çok büyüksünüz!

İkisi de sustular. Sessizliği bozan Rayski oldu:

— Söyler misiniz büyükanneciğim, neyin nesidir şu papazın karısı, Vera ile aralarındaki ilişki nedir?

— Natalya İvanovna, papazın karısı. Vera ile okumuş pansiyonda, orada arkadaş olmuşlar. Sık sık gelir bize. Çok temiz yürekli, iyi, alçakgönüllü bir kadın...

— Vera niçin seviyor onu bu kadar? Zeki, ilginç, kişiliği güçlü bir kadın olsa gerek?

— Ne demezsin! Kişilik ne gezer onda! Aptal değildir, okulda başarılı bir öğrenciymiş, çok kitap okuyor, giyim kuşama düşkün! Papaz yoksul sayılmaz: Kendi toprağı var. Çiftçi Mihaylo İvanıç sever onu... Çok zengindir Mihaylo İvanıç! Ne ararsan bulunur evinde. Birkaç at, bir araba armağan etti ona; bir dediğini iki etmez. Zekidir papaz, gençtir. Yalnız aşırı davranışları var: Zengin toprak sahipleri gibi yaşamaya alıştırmış kendini. Fransız kitapları bile okuyor, puro içiyor, oysa sırtındaki cüppeye yakışmayan şeylerdir bunlar...

— Ya karısı büyükanne? Ondan söz edin bana biraz: Söylediğiniz gibi, kişiliği bile yoksa, ne için seviyor Vera?

— Kişiliği olmadığı için.

— Bunun için sevilir mi insan? Olacak şey mi bu, büyükanne?

— Hem de nasıl! Bana bir şeyler öğretmeye kalkıştın ama, bazı şeylerin başka türlü olamayacağının da farkında değilsin...

— Ne gibi?

— Güçlü güçlüyü sevmez hiçbir zaman. Yan yana geldiklerinde, keçiler gibi toslaşmaya başlarlar! Ama bir güçlüyle bir güçsüz iyi geçinirler. Biri günü için sever ötekini, öteki de...

— Güçsüzlüğü için, öyle mi?

— Evet, yumuşak başlılığı, uysallığı için, onun isteklerine boyun eğdiği için...

— Çok doğru büyükanne, bir bilgesiniz siz! Evet, eksiksiz bir bilgeliğiniz var! Büyükanneciğim, sizi eğitmekten vazgeçiyo-

rum, bundan böyle söz dinler bir öğrencinizim. Yalnız bir dileğim olacak, evlendirmeyin beni. Bunun dışında her sözünüzü dinleyeceğim. Evet, papazın karısı üzerine bilgi veriyordunuz?

— Evet, papazın karısı... temiz yürekli, yumuşak başlı bir tavuktur, durmadan bir şeyler mırıldanır, şarkı söyler, -özellikle Vera ile- fiskos etmeye bayılır: Kıkır kıkır gülerek bir şeyler fısıldar kulağına. Vera bir şey söylemeden dinler onu, arada bir başını sallar evet anlamına, ya da bir sözcük söyler. Vera'nın bakışı -kaprisi bile- kutsaldır onun için. Vera'nın söylediği her şey akıllıcadır, iyidir. Vera'ya gerekli olan da budur zaten: Arkadaş değil, söz dinler bir köle gereklidir ona. Anladın mı şimdi: Papazın karısını öylesine sevmesinin nedeni budur işte. Üstelik, Vera'nın hoşlanmayabileceği bir şey yapınca büyük bir telaşa, korkuya kapılır birden Natalya İvanovna; hemen gözlerini, boynunu öpmeye, «bağışla beni canımın içi, bir tanem,» diye yalvarmaya başlar... Vera sesini çıkarmaz!

Rayski «Demek öyle! diye geçirdi içinden. Mağrur, bağımsız yaradılışlı bir insan... köleleri seviyor! Oysa özgürlükten, eşitlikten söz eder hep. Ama önünde benim eğilmemi kabul etmek lütfunda bulunmadı. Hele dur sen!»

Vera'nın, Natalya İvanovna'dan başka birini daha sevip sevmediğini öğrenmek için sordu Rayski:

— Peki sizi de sever mi, büyükanneciğim?

Tatyana Markovna, bundan hiç kuşkusu yokmuş gibi,

— Sever! diye yanıt verdi, ama ona özgü bir sevgidir bu. Hiçbir zaman belli etmez sevdiğini! Oysa, belki canından çok sever beni.

Kendini avutacak oldu Rayski: «Kim bilir, belki beni de seviyordur, ama belli etmiyordur sevdiğini!» Ama çok sürmedi bu umudu.

— Peki büyükanne, belli etmiyorsa, nasıl biliyorsunuz sizi sevdiğini?

— Nasıl olduğunu kendim de bilmiyorum, ama seviyor.

— Ya siz onu?

Alçak sesle yanıt verdi Tatyana Markovna:

— Seviyorum.

İçini çekerek ekledi:

— Oh, hem ne çok seviyorum! (Gözleri bile dolu dolu olmuştu.) Ama bilmiyor bunu, günün birinde anlar...

Rayski, kafasının içindeki, ona acı veren «soruya» büyükannesinden bir yanıt alabilmek umuduyla, kararsız,

— Vera'nın son zamanlarda biraz... dalgın olduğu falan dikkatinizi çekti mi? diye sordu.

— Senin çekti mi?

— Yo... ama... sanki biraz... Yalnız şu var ,onun her zamanki durumunu bilmediğim için...

— Dikkatimi çekmese sevgi denir mi benimkine! Her gece sabahlara dek uyku girmiyor gözüme, ilkbahardan bu yana niçin böyle tuhaflaştığını düşünüyorum hep. Bir neşeleniyor, bir derin düşüncelere dalıyor. Sık sık huysuzluk ediyor, bazen parlıyor biden. Kocaya varmak zamanı geldi, hepsi o! (Kendi kendine konuşuyormuş gibi mırıldanmıştı bunu Tatyana Markovna.) Doktora sordum, sinir diyor: Bir sinirdir tutturmuşlar... neymiş sinir? Eskiden sinir minir bilmezlerdi doktorlar. Belim ya da başım ağrıyor derdin, ona göre ilaç verirlerdi sana... Şimdi sinir diyor, kesip atıyorlar! Sözgelimi, biri delirdi mi, «Acısından aklını oynattı zavallım,» derlerdi eskiden, ya da «Aklını kaçırdı, kafasını üşüttü...» falan; ama şimdi «Beyninde bir düzensizlik var...» diyorlar.

Rayski alçak sesle,

— Âşık değil ya? dedi.

Ama pişman oldu birden; sözünü geri almak istedi, ama çok geçti artık.

Büyükannenin tepesine bir balyoz inmişti sanki. Hemen önünde bir şimşek çakmış gibi haç çıkararak,

— Tanrı korusun! diye mırıldandı. Bir bu acı eksikti!

— Tam da buldunuz acıyı büyükanne: Onun için mutluluk olan şey sizin için acı oluyor!

— Şakaya alına bunu Borisciğim; onun Marfenka'ya benzemediğini demin kendin söyledin! Ortada bir neden yokken istediği kadar huysuzluk etsin, sessizliğe gömülsün, tek başına hayaller kursun... önemi yoktur! Ama bu yılan, aşk denen yılan içine sokulursa kötü olur durumu! Bu «belayı» değil kızlarım için, senin için bile istemem. Peki nereden çıkardın âşık olduğunu? Vera'yla mı konuştun, bir şeyler mi farkettin?

Elini Rayski'nin omuzuna koydu, yalvarmaklı ekledi Tatyana Markovna:

— Her şeyi olduğu gibi anlat bana yavrum!

— Bir şey yok büyükanne, içiniz rahat olsun. Sizin deyiminizle «saçmaladım» düpedüz, demin anahtarlar konusunda olduğu gibi, telaşlandınız birden...

Tatyana Markovna kaptı Rayski'nin ağzından sözü:

— Evet, «anahtarlar»... (Yüzü bile değişmişti.) Ne demek istiyordun bununla? Yürek anahtarından falan söz etmiştin: Ne anlama geliyor bu, Boris Pavloviç? Huzurumu kaçırma, bir şeyler biliyorsan açık açık söyle...

Kendine kızıyordu Rayski. Bütün gücüyle büyükannesini avutmaya çalıştı, bir ölçüde başardı da bunu.

— Sizin dikkatinizi çeken şeylerden başkaca bir şey farketmedim büyükanne. Sizlerden sakladığımı bana açacak değil herhalde! Gördüğünüz gibi, nereye gidip geldiğini, papazın karısının nasıl bir kadın olduğunu bile bilmiyordum. Çok sordum, ama bir sözcük söylemedi! Siz anlattınız bana.

Rahatlayan Tatyana Markovna,

— Doğru, söylemez, dedi. Bir şey alamazsın ağzından! Söylemez! Papazın o fiskosçu karısına kafasının içindeki her şeyi açmıştır, ama o da canını verir, Vera'nın bir sırrını vermez. Kendi sırlarını hemen döker ortaya, işin yoksa topla... ama Vera'nınkileri ölür de açıklamaz!

İkisi de sustu.

— Âşık olabileceği kim var burada zaten? diye başladı büyükanne. Kimse yok.

Rayski canlı,

— Kimse yok mu? dedi. Âşık olabileceği hiç kimse yok mu?... Tatyana Markovna başını salladı. Dalgın,

— Ormancı mı acaba... dedi, iyi insandır: Farkındayım, Vera'ya ilgisiz de değil... İyi bir kısmet olurdu Vera için... ama...

— Ama ne?

— Tuhaf bir kız bizimki. Bir erkek nasıl yaklaşacağını bilemez ona, nasıl evlenme önerisinde bulunacağını bilemez! Oysa çok iyi, ağırbaşlı, üstelik varlıklı bir insan bu ormancı: Binlerce rublelik ormanı var...

— Ormancı! diye yineledi Rayski. Ne ormancısı? Ne biçim bir insan? Genç, okumuş, ilginç bir kişi mi?

Vasilisa girdi, Polina Karnovna'nın geldiğini; Boris Pavloviç'in onun portresi üzerinde çalışıp çalışmayacağını sorduğunu bildirdi. Tatyana Markovna,

— Bir dakika konuşmaya bile bırakmaz insanı bu kadın! diye söylendi. Nerden çıktı gene! Söyle buyursun, kahvaltı da hazır olsun.

— Söyleyin, başka zaman gelsin büyükanne, ne diye buyur ediyorsunuz onu? Vasilisa, söyleyin, Vera Vasilyevna gelinceye dek çalışmayacağım portresi üzerinde.

Vasilisa gitti, hemen döndü.

— Sizi çağırıyor, dedi, arabadan inmiyor.

XI

Polina Karpovna Rayski'ye neler söyledi, bilinmez. Ama beş dakika sonra Rayski şapkasını, bastonunu almış, arabaya binmişti. Kritskaya, çevresine mağrur bakarak, utkusuyla gururla-

narak, önce kentin ana caddesinden geçirdi onu hızla, sonra bir savaş ganimeti gibi, evine götürdü.

Polina Karpovna'nın arkasından odaya doğru merak içinde yürüyordu Rayski, onun cilveli fısıltısına, tutkulu bakışına gülümseyerek karşılık veriyordu. Ona karşı ilgisiz olmadığını itiraf etmesi için sıkıştırıyordu onu Polina Karpovna. Rayski hemen «evet» demişti, bunun sonunun neye varacağını bekliyordu merakla.

Polina Karpovna sevinç içinde,

— Oh, biliyordum, biliyordum! dedi. Gördünüz mü! Ben dememiş miydim?

Önce perdeleri indirip odanın içini yarı karanlık yaptı, sonra arkasını ışığa vererek kanepeye yarı oturdu, ya da yarı uzandı.

— Evet, biliyordum bunu, dedi. Oh, ilk karşılaştığımız andan beri farkındaydım **que nous nous convenons**... evet, **cher m-r**[1] Boris, öyle değil mi?

Kendinden geçmişti, Rayski'yi nereye oturtacağını bilemiyordu. Güzel bir kahvaltı hazırlamalarını, soğuk köpüklü şarap getirmelerini söyledi. Rayski'yle kadeh tokuşturdu, kendi de bir yudum şarap aldı ağzına. İçini çekiyor, oflayıp pufluyor, yelpazesini sallayarak serinlemeye çalışıyordu. Sonra oda hizmetçisi kızı çağırdı, mağrur bir tavırla, kimseyi kabul etmeyeceğini söyledi; uşak girdi odaya, ona da aynı şeyi söyledi, salonda pancurları bile indirmelerini buyurdu.

Büyük aynanın karşısında en güzel pozunda oturuyor, hazdan kendinden geçmiş, bir şey söylemeden gülümsüyordu konuğuna. Ne yaklaşmaya çalışıyordu ona, ne elinden tutmaya, ne de daha yakınına oturmasını söylüyordu. Yalnızca güzel, ilginç görünmeye çalışıyordu ona, arada bir yanlışlıkla «ayakcığını» gösteriyordu, bu çabalarının Rayski'ye nasıl etki ettiğini anlamaya çalışıyordu gülümseyerek. Rayski onun yanına gelecek olsa, kibarca çekilir, yanında yer verirdi ona...

(1) Birbirimize yaklaşacağımızı... evet, sevgili Boris. (Fransızca)

Rayski merakla bakıyordu yüzüme, nasıl bir kadın olduğunu anlamaya çalışıyordu. Bu ziyaretiyle ilgili, onun kurmuş olabileceği bazı planlardan korkmuştu başlangıçta, ama Polina Karpovna'nın davranışlarını gördükçe dağılmıştı bu kuşkuları. Görünüşe bakılırsa, herhangi bir tehlike söz konusu değildi Rayski'nin erdemleri için.

Polina Karpovna'nın yüzüne bakarak düşünüyordu: «Benden istediği nedir acaba?».

— Petersburg'dan söz edin bana, utkularınızdan: Oh, çok mu utkunuz oldu? Öyle mi? Söyler misiniz, oranın kadınları buradakilerden güzel mi? (Aynada kendine baktı.) Bizlerden daha zevkli mi giyiniyorlar?

Çekeleyerek düzeltti giysisini, dantel şalını attı omuzundan. Beyaz, yuvarlaktı omuzları. Öyle ki, fırça için güzel bile bulmuştu onları Rayski.

Polina Karpovna, «ayakçığını» sallayıp, eteğinin altına saklarken ekledi:

— Niçin susuyorsunuz, bir şeyler söyleyin!..

Sonra Rayski'yi etkileyip etkilemediğini anlamaya çalışarak çapkın çapkın baktı yüzüne.

Rayski «Neyin nesidir bu, dur hele, şimdi anlaşılır!..» diye geçiriyordu içinden. Komik bir heyecanla,

— Her şeyi söyledim! dedi. Şimdi yalnızca... sizi öpmem kalıyor!

Yerinden kalktı, kararlı, yürüdü Kritskaya'nın yanına.

Kritskaya yapmacık bir şaşkınlıkla,

— **Mr Boris! de grâce... oh! oh! que voulez-vous** [1], dedi, hayır, Allah aşkına, olmaz acıyın bana, acıyın!

Polina Karpovna'nın üzerine, eğildi Rayski, niyetini gerçekleştireceğe benziyordu. Polina Karpovna yapmacıksız bir dehşet

(1) Boris! insaf edin... oh! oh! ne istiyorsunuz. (Fransızca)

içinde sallamaya başladı elini kolunu, kanepeden kalktı, perdeyi kaldırdı, üstünü başını düzeltti, doğru oturdu. Ama gururla kızarmıştı yüzü. Anlaşılmaz bir ışık vardı bakışında. Başını süzgün, omuzunun üzerine eğmiş, tatlı tatlı fısıldıyordu:

— **Pitié, pitié!** [1]

Rayski, kahkahayı basmamak için kendini güç tutarak,

— **Grâ-ce grâ-ce!** [2] dedi. Şaka ettim, korkmayın Polina Karpovna tehlikede değilsiniz, yemin ederim, size...

Polina Karpovna birden ayağa kalkıp, gözlerini kırpıştırarak, heyecanlı,

— Oh, yemin etmeyin! dedi. Bir kadının yaşamında korkunç anlar vardır...

Gene başını yana yatırarak, baygın baygın ekledi:

— Ama siz yücegönüllü bir erkeksiniz... Mahvetmezsiniz beni...

Rayski,

— Hayır, hayır, dedi, bir aile kadınını mahvetmek olur mu hiç!..

Bu konuşma eğlendirmeye başlamıştı onu.

— Öyle ya, çocuklarınız var... diye ekledi. Sahi çocuklarınız neredeler? Göstermeyecek misiniz onları bana?

Birden toparlandı Polina Karpovna,

— Evde yoklar... şey... diye başladı.

— Tanıştırın beni onlarla: Küçük çocukları çok severim.

— Hayır, **pardon, m-r Boris**... kentte değiller...

— Neredeler peki?

— Köyde tanıdıkların yanında.

İşin aslı şuydu: «Küçük çocuklar» dan biri on altı, öteki on dört yaşındaydı, Kritskaya da yaşlarıyla onun yaşını açığa

(1) Acıyın bana, acıyın! (Fransızca)
(2) İnsaf edin, insaf edin! (Fransızca)

vurmasınlar diye- dayılarının yanına yollamıştı onları, orada okuyorlardı.

Rayski sıkılmaya başlamıştı, eve gitmek için kalktı. Polina Karpovna onu tutmaya çalışmadığı gibi, görünüşte, gittiğine seviniyordu bile. Arabayı hazırlamalarını söyledi, Rayski ile birlikte çıkmayı çok istedi.

— Çok iyi olur, dedi Rayski, bir yere gidecektim, bırakırsınız beni!

Polina Karpovna sevindi buna, gene geçtiler sokaklardan.

Akşama doğru kente bilmeyen yoktu Rayski'nin o sabahı Polina Karpovna ile başbaşa geçirdiğini; yalnız perdelerin değil, pancurların bile inik olduğunu, Rayski'nin aşkını açıkladığını, bir öpücük için yalvardığını, ağladığını... şimdi de aşk acılarıyla kıvrandığını.

Polina Karpovna ile Rayski uzun süre dolaşıp durdular kentte. Polina Karpovna tanıdıklarının hepsinin evinin önünden geçirmeye çalışıyordu onu. Sonunda bir ara sokağı gösterdi Rayski, Kozlov'un evinin önünde durmasını söyledi arabacıya. Kritskaya, pencerede Leontiy'in, Rayski'ye elini kolunu sallayarak birtakım işaretler eden karısını görünce dehşete kapıldı,

— Bu kadına mı gelip gidiyorsunuz? dedi. Olacak şey mi bu? Rezil ettiniz beni! Sizi buraya getirdiğimi duyarlarsa ne derler? **Allons, de grâce, montez vite et partons! Cette femme quelle horreur!** [1]

Ama kolunu salladı Rayski, eve girdi.

«Başkasının gözünde çöpü nasıl da görür!» diye geçiriyordu içinden.

XII

Kritskaya ile başbaşa kalması, daha pek yakın bir geçmişte öylesine heyecanla hazırlandığı, ama Vera'nın yüzünden unuttu-

(1) Ah, yalvarırım çabuk binin, gidelim buradan! Ne korkunç bir şey bu kadın! (Fransızca)

ğu «dostluk görevini» anımsatmıştı Rayski'ye. Bu dostunun aile mutluluğunu korumak için yapmayı kurduğu şeyler belleğinde canlanınca yüreği hızlı hızlı çarpmaya bağlamıştı.

Leontiy yoktu evde, Ulyana Andreyevna kollarını açarak karşıladı Rayski'yi, ama Rayski soğuk bir tavırla geri çekildi. Ulyana Andreyevna eski dost olduklarını söyledi, «çapkın» dedi ona, kulağından hafifçe tutup kanepeye oturttu, elini bırakmadan kendi de yanına oturdu.

Bu saldırıya güçlükle dayanabiliyordu Rayski. Onu birden Ulyana Andreyevna ile eski arkadaşlığının, öğrenci çapkınlıklarının günlerine götüren bu beklenmedik baskın karşısında bocalamıştı ilk anda. Ama çok gerilerde kalmıştı bütün bunlar! Sitem etti Ulyana Andreyevna'ya:

— Ne oluyorsunuz Ulyana Andreyevna, kendinize gelin. Çocuk değiliz!..

— Benim için hâlâ o sevimli öğrenci, o çapkınsınız, ben de sizin için o uslu kız...

Birden ayağa fırladı Ulyana Andreyevna, Rayski'nin ellerinden tuttu, vals yapıyor gibi üç kere döndü onunla odanın içinde.

— Söyleyin bakalım, kim yırtmıştı entarimi, anımsıyor musunuz?..

Ulyana Andreyevna'nın yüzüne bakıyordu Rayski, Anımsamaya çalışıyordu.

— Unuttunuz değil mi? Yanınızdan gitmek istediğimde eteğimden yakaladığınızı unuttunuz!.. Peki kim önümde diz çökmüştü? Ellerimi öpen kimdi? Alın, öpün, nankör! Sizin için hep aynı Ulinka'yım ben!

Rayski göğüs geçirerek,

— Çok yazık! dedi. Geçmişteki yaramazlıklarımızı unutmadınız demek!

— Hayır, hayır... hepsini anımsıyorum, hepsini!

Elini bırakmadan bir kere daha çevirdi Rayski'yi odanın içinde.

Her an Telemakhos'unu arayan saçı başı ağarmış bir kalypso'nun kaba, kısır, gülünç cilvesine katlanmanın, aşk meleğiyle karşılaşmaya çalışan bu saf Tanrıçanın cilvesine katlanmaktan çok daha kolay olacağını düşünüyordu Rayski.

Ulyana Andreyevna, kızıl saçlarıyla kaşlarında bir parlaklık, yüzündeki çillerin arasından taşan bir kırmızılıkla ta gözlerinin içine bakıyordu Rayski'nin. Bakışında bir ışık, coşkunluk, kaygısız bir sevinç, gözüpek bir kararlılık, gizli bir kahkaha vardı.

Rayski kaçıyordu onun bu bakışından; Leontiy'den, onun işlerinden söz etmeye çalışıyordu, odanın içinde bir köşeden ötekine gidip geliyordu. Kendini sokağa atmak için on kere gitmişti kapıya, ama bunu yapmasının hiç de kolay olmadığını anlamıştı her keresinde.

Köşede oturmuş, kurbanını izleyen dişi bir aslanın kafesine düşmüştü sanki: Kapının kolunu tutar tutmaz karşısında sırtını kapıya dayamış, yüzüne gülümseyen bakışlarla, ama gülümsemeden bakan- Ulyana Andreyevna'yı görüyordu.

Ne yana dönerse, onu portrelerin bakışları gibi her yerde izleyen bu bakıştan kurtulamadığını hissediyordu.

Oturup, «görevi» üzerinde düşünmeye başladı. Nereden başlayacağını düşünüyordu. Yumuşaklığın burada işe yaramayacağının farkındaydı. Yüz karasıyla oynayan bu kadının üzerine bir «gök gürültüsü» fırlatmak, onun arkadaşının başından aşağı öylesine cömert boşalttığı ayıbı yüzüne vurmak gerekti.

Bir şey söylemeden, soğuk, tepeden tırnağa süzüyordu Ulyana Andreyevna'yı, küçümser bir tavırla hafiften gülümsemişti bile bir kere.

Ulyana Andreyevna gözlerini kaçırıyordu bu soğuk bakıştan. Sandalyenin arkasına dolanıp birden eğiliyordu Rayski'nin üzerine, çok yakından bakıyordu yüzüne, elini omuzuna koyuyordu, ya da kibarca asılıyordu kulağına, birden duruyordu olduğu

yerde, öyle kalakalıyordu, kendini toparlamaya çalışıyormuş gibi dalgın dalgın bir yana, ya da yere bakıyordu... Belki de eski günleri anımsıyordu, sonra içine çekiyordu, kendine geliyordu, gene saldırıya geçiyordu...

Rayski dikkatli dikkatli bakıyordu ona.

Ulyana Andreyevna alçak sesle, şarkı söylüyormuş gibi,

— Niçin öyle bakıyorsunuz bana eski dostum? dedi. Eskiden öyle bakmazdınız... Yüreğinizde benimle ilgili bir şey kalmadı mı yoksa? Oysa, anımsıyor musunuz, ıhlamurlar çiçek açtığında...

Rayski soğuk,

— Hiçbir şey anımsamıyorum, dedi, her şeyi unuttum!

— Nankör! diye fısıldadı Ulyana Andreyevna.

Elini Rayski'nin yüreğinin üzerine koydu, sonra kulağına asıldı, yanağını tuttu, çabucak öte yana geçti.

— Her şeyinizi Vera'ya mı verdiniz, hı? diye fısıldadı.

Rayski, Ulyana Andreyevna'yı iterek sordu birden:

— Vera'ya mı?

— Şişşt... her şeyi biliyorum, susun. Bir an için unutun sevgilinizi...

«Hayır, diye geçiriyordu içinden Rayski, başka bir zaman yapacağım bunu, Leontiy evdeyken... bir köşede, ya da bahçede öyle bir ders vereceğim ki bu kadına... nasıl bir yaratık olduğunu söyleyeceğim yüzüne karşı, yaptığının ne olduğunu açık açık söyleyeceğim, ama şimdi...»

Ayağa kalktı. Ulyana Andreyevna'yı kapıdan çekmeye çalışarak, soğuk,

— Bırakın beni Ulyana Andreyevna, dedi, başka bir gün, Leontiy evde olduğu zaman gelirim.

— Bunu istemiyorum işte, diye karşılık verdi Ulyana Andreyevna, geleceğinize sevindim, ama yalnız görmek istiyorum sizi: Hiç değilse bir saatcik benim olun, tüm benim olun... başka kimseye bir şey kalmasın! Ben de tüm... tüm sizin olmak isti-

yorum! (Başını Rayski'nin göğsüne dayamış, tutkulu fısıldıyordu.) Hep bu anı bekliyordum, düşlerimde görüyordum sizi, sizi sayıklıyordum, sizi buraya nasıl çekeceğimi bilemiyordum.

Kollarını Rayski'nin boynuna dolarken havayı öperek ekledi :

— Şans yardım etti... benimsiniz artık, benimsiniz, benimsiniz :

Rayski «Polina Karpovna değil bu, sert davranmak gerek ona!» diye geçirdi içinden, Ulyana Andreyevna'nın beline sarıldı birden, kaldırıp yana koydu, kapıyı açtı. Şapkasını sallayarak,

— Hoşça kalın, dedi, görüşürüz! Yarın...

Bir anda Ulyana Andreyevna'nın eline geçmişti şapkası. Başını yana yatırmış, şapkayı havada, alaylı alaylı sallıyordu.

Şapkayı kapmak istedi Rayski, ama çoktan öteki odadaydı Ulyana Andreyevna, peşinden gelmesini işaret ederek oradan sallıyordu ona şapkayı.

— Alın!

Rayski bir şey söylemeden bakıyordu. Bir an sustuktan sonra,

— Verin şapkayı! dedi.

— Alın.

— Verin.

— Gelip alın.

— Yere koyun.

Şapkayı yere koydu Ulyana Andreyevna, pencerenin önüne gitti. Rayski odaya girdi, birden koşup kaptı şapkayı, bu arada Ulyana Andreyevna da koşup kapıyı kilitlemiş, anahtarı cebine koymuştu.

Birbirine bakıyorlardı. Rayski'nin bakışında soğuk bir merak vardı. Ulyana Andreyevna, gözlerinin içi gülerek, küstah bir gururla bakıyordu. Onun Romalı profilinin güzelliğine bakıyordu Rayski şaşkınlık içinde.

«Evet, haklı Leontiy: Sedef işleme gibi bir profili var; ensenin, boynun çizgisi ne sert, ne temiz! Saçları da bir zamanlar olduğu gibi gür...»

Buraya niçin geldiğini anımsadı birden, kaşlarını çattı. Soğuk bir ağırbaşlılıkla,

— Ne yaptığınızın farkında mısınız? diye sordu.

Ulyana Andreyevna kollarını ona doğru uzatarak, tatlı,

— Sevgili Boris! dedi. Bahçeyi, kameriyeyi anımsıyor musunuz? Bizim için yeni bir şey mi bu yaptığım?

Kanepeye oturup, yanında Rayski'ye yer göstererek çabuk çabuk fısıldadı:

— Buraya gelin!

Rayski,

— Ya kocanız? diye sordu birden.

— Bırakın kocamı! Eskisi gibi salak gene!

Rayski sesini yükselterek sitemli, yineledi:

— Salak! Onun iyi yürekliliğine, güvenine böyle karşılık veriyorsunuz demek!

— Sevmenin olasılığı var mıdır onu?..

— Neden olmasın?

Fısıltıyla karşılık verdi Ulyana Andreyevna:

— Öyleleri sevilmez... Buraya gelin!..

— Hiç sevmediniz mi onu?

Ulyana Andreyevna hayır anlamına salladı başını.

— Niçin evlendiniz öyleyse?

— O başka şey: Aldı beni, ben de vardım. Gidecek başka yerim yoktu!

— O gün bu gündür de aldatıyorsunuz onu. Her gün... sevdiğinizi söylüyorsunuz...

— Hiçbir zaman söylemiyorum, o da sormuyor zaten. Doğrusunu isterseniz, aldatmıyorum da!

Rayski, sesine bir dehşet anlatımt vermeye çalışarak,

— Peki ne yapıyorsunuz? dedi.

Rayski'nin yüzüne hiç çekinmeden, gizli bir alayla baktı Ulyana Andreyevna; gözlerinin içi parlıyordu. Komik bir korkuyla,

— Ne mi yapıyorum!!! dedi. Sizi seviyorum, nankör, sevgili öğrenci Rayski'ye bağlı kaldım hep... Buraya gelin!

Rayski, odanın içinde ürkek ürkek dolaştırdığı bakışını Ulyana Andreyevna'nın profilinde durdurarak,

— Leontiy bilse! dedi.

— Bilmez, bilse bile bir şey olmaz. Salaktır!

— Hayır, salak değil, çok seven, güçsüz bir insan. Aile mutluluğu da bu!

Ulyana Andreyevna parladı birden.

— Neymiş mutsuzluğu? dedi. Başka bir karı bulun arkadaşınıza öyleyse. Çocuk gibi bakmak gerekir ona, kaşığı ağzına götürmesini bile beceremez. Giydirip yediriyorum onu, rahat rahat uyuyor, Latincesine çalışıyor... daha ne ister? Yeter ona bu kadarı. Aşka gelince, onun gibiler için değildir aşk!

— Kim gibiler içindir?

— Sizin gibiler için... Hadi gelin yanıma!

— Ama inanıyor size kocanız, saygı duyuyor...

— Engel olduğum yok ona: Kocamdır, daha ne ister?

— Okşamalarınızın, ilginizin onun olması gerekir.

— Onundur zaten: Öylesine iğrenç bir yaratık olduğu halde okşuyorum onu! Bir deneseniz de görseniz...

— Peki bu rezillik niye, bu Şarl!..

Gene parladı Ulyana Andreyevna:

— Nereden çıkardınız Şarl'ı? Kim söyledi bunu size! O pis büyükanneniz olsa gerek. Yalan, yalan!

— Ben duydum...

— Ne duydunuz?

— Bahçede fis-kos konuşuyordunuz ve...

— Doğru değil, yanılmışsınız! **M-r** Şarl gelince peksimetle bir bardak kırmızı şarap ister... içip gider.

Pencerenin önüne gitti Ulyana Andreyevna, canı sıkkın, saksılardaki çiçeklerin yapraklarını, çiçeklerini koparmaya başladı. Onun da yüzü bir maskeyle örtülmüştü sanki şimdi, gözlerinin içi parlamıyordu artık, saydam, renksiz, olmuşlardı, «o zaman Vera'nınkiler de böyleydi...» diye geçiriyordu içinden Rayski. «Evet, evet, evet... o bakış işte, yalan söylediği, aldattığı, bir şeylerini gizlemeye çalıştığı zaman her kadının bakışı aynı oluyor... Deniz kızlarınınki gibi!»

— Ulyana Andreyevna, ya yüreğiniz, duygularınız?

— Ne olmuş duygularıma?

— Sözün kısası, vicdanınız sızlamıyor mu; dostumu ne denli derinden horladığınızı fısıldamıyor mu kulağınıza vicdanınız?..

Ulyana Andreyevna birden döndü Rayski'ye, ellerinden tuttu,

— Ne hoş şeyler söylüyorsunuz, dedi, sizi dinlerken midem bulanıyor! Kim horluyor onu? Bakıyorum ahlak dersi veriyorsunuz bana! Leontiy hoşnut durumundan, bir şey de söylemiyor... Her şeyimi verdim ona, kendimi adadım: Huzur içinde yaşıyor, başka bir istediği de yok, oysa aşksız nasıl yaşarım ben! Benim yerimde başka bir kadın olsaydı!..

— Çok seviyor sizi!

— Sevmek kim, o kim! Sevmeyi bilmez o! Sevgi üzerine bir sözcük bile edemez; gözlerini açıp öyle bakar... bütün sevgisi budur işte! Odundan farksızdır! Kitaplarından başka bir şey görmez gözleri, burnunu sokar onlara, onlarla yatar kalkar. Varsın kitapları sevsinler onu! Kusursuz bir karı olacağım onun için, ama sevgilisi (hızla iki yana salladı başını Ulyana Andreyevna) hiçbir zaman!..

Rayski neşeli,

— Çok yeni bir felsefe sizinki, dedi, sevgiyi nikâha karıştırmıyorsunuz: Kocanıza...

— Kocama çorbası, temiz çamaşır, yumuşak bir yastık ve huzur...

— Ya sevgi?

Ulyana Andreyevna,

— Sevgiyi de... işte buna! dedi.

Birden Rayski'nin boynuna doladı kollarını, dudaklarını dudaklarına bastırıp uzun süre kaldı öyle.

Rayski sersemlemişti, olduğu yerde sallanmaya başlamıştı. Ulyana Andreyevna açmıyordu kollarını, gözlerinin içi ışıl ışıl, öpüşünün etkisine bakıyordu.

Rayski telaşlı,

— Durun... bir dakika durun... diyordu, kendinize gelin... Leontiy'in arkadaşıyım ben, benim görevim...

Ulyana Andreyevna küçük eliyle ağzını kapadı Rayski'nin, o da... öptü bu eli. Ulyana Andreyevna'nın profiline bakmamaya çalışarak, onun iri iri açılmış gözlerinin parlak bakışı karşısında gözlerini kısarak,

— Hayır! diye geçirdi içinden. Zamanı geldi artık, bu soğuk, kalpsiz heykele dersini vereceğim...

Ulyana Andreyevna'nın kollarının arasından kurtuldu, dağılan saçlarını düzeltti, bir adım geri çekildi, şöyle bir doğruldu. Soğuk,

— Peki ayıbı nereye sakladınız Ulyana Andreyevna? dedi.

Kulaklarına kadar kızardı Ulyana Andreyevna, başını Rayski'nin göğsüne dayayarak,

— Ayıp... ayıp... diye fısıldadı, öpücüklerle yakıp eritiyorum ayıbı.

Dudaklarını Rayski'nin yanağına değdirdi. Rayski sert,

— Kendinize gelin, bırakın beni! dedi. Arkadaşımın evine şeytan girip yerleşmişse, onun huzurunun koruyucu meleği olmak isterim...

Ulyana Andreyevna handiyse inledi :

— Söylemeyin, ah söylemeyin bana böyle korkunç şeyler... Sizden mi utanacağım? Başka biri olsa utanırdım... Ama sizden! Anımsıyor musunuz?.. Dehşet içindeyim, acı çekiyorum, kötüyüm, öleceğim... Yaşamaktan nefret ediyorum, burası öyle sıkıcı ki...

— Kendinize gelin, gururunuzu koruyun, bir kadın olduğunuzu unutmayın...

Ulyana Andreyevna başını Rayski'nin göğsüne bastırarak daha da sokuldu ona. Titriyordu.

— Ah, dedi, niçin, niçin böyle konuşuyorsunuz?.. Boris, sevgili Boris... siz misiniz bunları söyleyen?..

— Bırakın beni! Kollarınızın arasında soluk alamıyorum! En kutsal duyguma, arkadaşımın güvenine ihanet ediyorum... Ayıbı sizin!..

Ulyana Andreyevna ürperdi, kapıyı kilitlediği anahtarı çıkardı cebinden, Rayski'nin ayaklarının dibine bıraktı. Sonra kolları yana düştü, donuk donuk baktı Rayski'nin yüzüne, hızla itti onu, sağına soluna bakındı, başını ellerinin arasına aldı, bir çığlık -Rayski'yi korkutan, uyanan kadınlık duygusunu uyandırdığına pişman eden bir çığlık- attı.

Rayski, Ulyana Andreyevna'yı kollarından tutmaya çalışarak,

— Ulyana Andreyevna! Kendinize gelin, kendinize gelin! diyordu. Şaka ettim, bağışlayın beni!..

Ama dinlemiyordu onu Uyana Andreyevna, umutsuzca başını sallıyor, saçlarını yoluyor, yumruklarını, tırnaklarını avuçlarına batırarak sıkıyor, bir şey söylemeden hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

Şaşkın şaşkın çevresine bakınarak,

— Ne oldu bana, neredeyim? diyordu.

Birden haykırdı:

— Ayıp... Ayıp... Tanrım, ayıp... evet, yakıyor, tam şuramı! Yakalığını çıkarıp attı.

Rayski, bluzunun düğmelerini çözerek, daha doğrusu koparak açtı önünü, kanepeye oturttu onu.

Ulyana Andreyevna çığlıklar atarak, sıtma nöbeti gelmiş gibi çırpınıyordu. Sokaktan duyuluyordu bağırması.

Rayski yere diz çökmüş, Ulyana Andreyevna'nın ellerini, alnını, gözlerini öperek,

— Kendinize gelin Ulyana Andreyevna! diyordu.

Arada bir, Rayski'nin orada olmasına şaşırıyormuş gibi gözlerini iri iri açarak bakıyordu ona Ulyana Andreyevna, sonra titreyerek çekiyordu onu kendine, «Ayıp! Ayıp! Yakıyor... şuramı... soluk alamıyorum...» diyerek itiyordu gene.

Bir kadının uzun zamandır uyuyan utanma duygusunu -bu duygu büsbütün ölmemiş de, yalnızca küllenmişse- yavaş yavaş, usulca uyandırmanın gerektiğini o anda anlamıştı Rayski «Tıpkı bir ayyaşın kadehten bir çırpıda geri çekilemeyeceği gibi... diye geçirdi içinden. Deliye döner adam!»

Ne yapacağını bilemiyordu. Kapıyı açtı, yemek odasına daldı, umutsuzluk içinde karanlık bir yere girdi, aşçı kadını çağırmak için bahçeye koştu, kapıları çarparak mutfağa girdi... kimsecikler yoktu.

Testiyi kaptı, geri, Ulyana Andreyevna'nın yanına koştu: Acaba gitse nasıl olur diye geçirmişti içinden, bir an, ama Ulyana Andreyevna'yı bu durumda bırakıp gitmeyi yakıştıramamıştı kendine.

Elini kolunu sallıyordu Ulyana Andreyevna, inliyordu, gür saçları omuzlarına, göğsüne dökülmüştü. Önünde diz çöktü Rayski, dudaklarıyla kapadı ağzını, hıçkırıklarını bastırmaya çalışıyor, ellerini, gözlerini öpüyordu.

Yavaş yavaş gücünü yitirdi Ulyana Andreyevna, beş dakika kadar uyukladı, en sonunda kendine geldi, Rayski'nin yüzüne dalgın dalgın baktı, sonra birden kollarını boynuna doladı, heyecanla sıktı, başını göğsüne batırdı,

— Benimsiniz... benim!.. diye mırıldandı. Korkunç şeyler söylemeyin bana...

Üzgün, gülümseyerek yineledi Lermontov'un dizesini:

— **«Gözdağını bırak, sitem etme «Tamara'na!»**

Rayski «Tanrım! diye geçirdi içinden. Ne yapsam?»

Ulyana Andreyevna, Rayski'nin başını bırakmadan,

— Söylemeyeceksiniz değil mi? diye fısıldadı. Benimsiniz, değil mi?

Ulyana Andreyevna'nın kollarının arasında başını döndüremiyordu Rayski, o da onun boynunu, ensesini tutuyordu alttan: Romalı profili (bu yalvaran gözlerin, yarım açık ağzın, sıcak dudakların olanca güzelliğiyle) ellerinin arasındaydı...

Gözlerini ayıramıyordu Ulyana Andreyevna'nın profilinden, başı dönmeye başlamıştı... Genç kadının pembe, sıcak yanakları alev alev yanıyorlar, yüzünü yakıyorlardı. Öptü onu Ulyana Andreyevna, Rayski karşılık verdi. Ulyana Andreyevna daha da sıktı boynunu kollarının arasında ,duyulur duyulmaz bir sesle fısıldadı.

— Benimsiniz artık: Kimseye vermem sizi!..

Sitem etmeyi bırakmıştı Rayski, «korkunç» şeyler söylemiyordu... «Gökgürültüleri» susmuştu.

XIII

Rayski «dostluk görevini» yerine getirdikten sonra ara sokakta tepeye doğru ağır ağır, handiyse nereye gittiğini bilmeden yürüdü. Sokak boyunca uzanan hendekte ısırgan otlarına, yamaçta otlayan ineğe, bir çitin dibinde eşelenen domuza, uzun boş tahta perdeye dalgın dalgın bakıyordu. Geri dönüp Kozlov'un küçük evine baktı.

Ulyana Andreyevna pencerenin önünde ayakta duruyor, mendil sallıyordu ona.

Ürpererek çevirdi başını.

— Elimden geleni yaptım! diye mırıldandı.

Adımlarını çabuklaştırdı. Tepeye çıkınca durdu, dehşet içinde,

— Tanrım, Tanrım! dedi.

Hamlet ile Ofelya!.. Birden aklına gelmişti bu. Benzetmesine kendi de kahkahayla gülmeye başladı. Öyle ki, kilisenin avlusunu çevreleyen parmaklığa tutunmak zorunda kalmıştı. Ulyana Andreyevna... Ophelia! Kendisini Hamlet'e benzetmesine gülmüyordu: «Bazen herkesin Hamlet olduğu!» kanısındaydı. «İrade» dedikleri şey herkesle alay ederdi! «İrade yoktur insanda, iradenin felci vardır, diye geçiriyordu içinden, bu da onun hizmetindedir! İrade dedikleri şeye, bu aldatıcı güce gelince, **doğanın kralı** insanın yönetiminde değildir hiç de, yabancı birtakım yasalara bağlıdır, bu yasalar uyarınca, **kral**'dan onay almadan işler. Bu güç de -vicdan gibi- gerektiği biçimde davranmadığı zaman anımsatır kendini kişiye ancak; ya da -raslantıyla bile olsa- iradesi güçlü olduğu zaman, ya da kayıtsız olduğu yerde...»

Birden başını ellerinin arasına alarak,

— Leontiy! dedi. Nasıl ellerde mutluluğun! Ne gözle bakacağım yüzüne! Ne denli sağlammış iradem!

Soylu görevine ne içtenlikle hazırlanmıştı, görev düşüncesi nasıl gülümsüyordu ona! Bilincinde ne güzel bir ödül bulurdu eğer...

— Peki ne yapmam gerekirdi? diye sordu kendi kendine.

— Ağır ağır kaldırdı başını, doğruldu; yüzünde kırışıklar kayboldu, yerlerini sakin bir anlatım oldu.

— Elimden geleni yaptım, elimden gelen her şeyi yaptım! diye yineledi.

Göğüs geçirerek mırıldandı:

— Ama gerektiği gibi davranmadım...

Bu «ama» ile, bu göğüs geçirişle geldi eve. Kendi gözünde temize çıkmıştı biraz. Büyükannesiyle, Marfenka'yla oturdu masaya; yemeğini neşeyle, büyük bir iştahla yiyerek pek sevindirdi büyükannesini.

Akşam, romanında Ulyana Andreyevna tipini tamamlamak için defterlerini açtığında «Bu bölümü çıkarmak gerek roman-

dan...» diye geçirdi içinden. «Neden? Yalan söylemek, olduğundan başka görünmeye çalışmak, basitleşmek niçin? İstemiyorum, olduğu gibi bırakacağım her şeyi, yalnızca bu buluşmamızı yumuşatacağım biraz... Aşk meleğiyle Tanrıçayı bir çelenkle bezeyeceğim...»

Rayski iyice vermişti kendini romanına. Parça parça olmuş kendi yaşamı geçiriyordu sanki gözlerinin önünden. Defterlerini gözden geçirirken mırıldanıyordu kendi kendine:

— Ama anlayışsız bir okuyucu benim böyle bir insan olduğumu düşünür sonra, yalnızca böyle! Bunun ben de, Karp da, Sidor da olmayıp, yalnızca bir tip olduğunu; bir sanatçının ruhunda değişik dönemlerin, değişik tiplerin bulunduğunu anlayamaz... Ne yapacağım onları? Nereye saklayacağım on beş - yirmi tipi daha?..

İçinden bir ses fısıldadı:

— Bu on beş - yirmi tipi de ayırmalısın kendinden, heykellere koymalısın... sanatçının görevi de, «işi» de budur, bir «serap» değildir bu!

Göğüs geçirdi Rayski.

Üzgün, «Benim gibi başarısız bir sanatçıda bunu yapacak güç ne gezer!» diye geçirdi içinden.

Ulyana Andreyevna ile görüşmesinin üzerinden birkaç gün geçmişti. Bir akşam üzeri hava bozdu, Volga'nın ötesinde gökyüzü kara bulutlarla kaplandı. Fırtına giderek yaklaşıyordu. Tarlada, yolda rüzgâr döne döne havaya kaldırıyordu tozları.

Çevrede her şey susmuştu. Evi ayağa kaldırmıştı Tatyana Markovna. Bacaların ağızlarını, pencereleri, kapıları kapıyorlardı. Tatyana Markovna gökgürültülü sağanak yağmurdan korkmakla kalmaz, ondan korkmayana da -bunu serbest düşünürlük sayarak- acımazdı. Şimşek çaktıkça herkes haç çıkarırdı evde, haç çıkarmayanlara «ruhsuz» derlerdi. Yegorka'yı antreden hizmetçiler bölümüne, dışarda gök gürlerken bile hizmetçi kızlarla fingirdeşmeyi kesmediği için sürmüştü Tatyana Markovna.

Kasırga bir dev gibi yaklaşıyordu, gökgürültülerinin boğuk çatırtısı geliyordu uzaktan, tozlar kalkıyordu havaya. Bir şimşek çatı birden, köyün üzerinde keskin bir çatırtı duyuldu.

Rayski şapkasını, şemsiyesini kaptı; yağmuru daha bir yakından görmek, onun içinde olmak, ayrıntılarını izlemek, duygularının gözlemini yapmak için bahçeye çıktı.

Tatyana Markovna pencereden gördü onu, cama vurdu. Pencerenin dibine çağırdı.

— Nereye gidiyorsun Boris Pavloviç? diye sordu.

— Volga'nın kıyısına büyükanne, yağmuru seyredeceğim.

— Aklını mı kaçırdın sen? Geri dön!

— Hayır, gideceğim...

Tatyana Markovna sert,

— Geri dön diyorum sana! dedi.

Bir şimşek daha çaktı, uzun bir çatırtı duyuldu. Büyükanne içeri kaçtı hemen. Rayski uzaklaştı, yamaçtan indi, ağaçların arasında belli belirsiz uzanan patika boyunca yürümeye başladı.

Yağmur bardaktan boşanırcasına yağıyor, şimşekler birbiri ardından çakıyor, gökgürültülerinin çatırtısı dinmiyordu. Akşamın alacakaranlığıyla siyah bulutlar zifiri bir karanlığa boğmuştu çevreyi.

Yağmuru yakından görmek istediği, böylesine duygusal bir şeye kalkıştığı için pişmandı şimdi Rayski. Sağanaktan iyice ıslanan şemsiyesi su geçirmeye başlamıştı çünkü; yüzü, giysileri ıslanıyordu; ayakları vıcık vıcık çamura batıyordu bileklerine kadar... Nerede ne olduğunu unuttuğu için, sık sık ya bir tümsek, bir kütük çıkıyordu karşısına, ya bir çukura düşüyordu.

İkide bir duruyor, ancak şimşeğin aydınlığında birkaç adım yürüyebiliyordu. Buralarda bir yerde, eskiden kalma bir kameriyenin olduğunu biliyordu.

Geçenlerde, Volga kıyısına giderken sık ağaçların arasında ilişmişti gözüne bu kameriye. Ama onu nasıl bulacağını bilemi-

yordu şimdi. Oraya sığınmak, yağmuru oradan seyretmek istiyordu...

Geri dönmek, gene o sık çalıların arasından geçmek; tümsekleri, çukurları aşmak, yamacı tırmanmak güç geliyordu ona; kırk elli metre daha yürüyüp tepeye varmaya, orada çitten atlayıp yoldan köye yürümeye karar verdi.

Çizmelerin içine su dolmuştu. Çamurdan, uzun otların arasından güçlükle çekip çıkarıyordu ayaklarını. Ayrıca, şimşeklerin bu dayanılmaz parlaklığına, başının üzerindeki çatırtılara da kayıtsız değildi.

İtiraf ediyordu kendi kendine: «Pencereden de pekala seyredebilirdim yağmuru!»

Sonunda birden burun buruna geldi çitle, eliyle yokladı, bir ayağını basmak istedi... Kaydı, hendeğin içine yuvarlandı. Güçlükle çıktı hendekten, çiti aştı, yola atladı. Bu dik, tehlikeli yoldan geçen pek olmazdı. Daha çok köylüler, tek tük (kent dönüşü) yorulmuş ufak tefek atlar koşulu boş arabayla kestirme olduğu için geçerlerdi bu yoldan.

Rayski, ıslak şemsiyesini kapayıp, yararsız bir silah gibi koltuğunun altına sıkıştırmış, şimşeklerin göz kamaştıran ışığından gözlerini kısarak, kaygan çamur yolda ikide bir durarak tepeye doğru çıkarken birden bir tekerlek sesi duydu.

Kulak kabarttı, yakında bir yerde gene duydu aynı sesi. Durdu, giderek yaklaşıyordu ses. Bayırı tırmanan at sesleri, solumaları, arabacının «Deh, deh!» bağırması duyuluyordu. Şimşek daha bir seyrek çakıyordu şimdi; bu yüzden arabayı iyice göremiyordu Rayski.

Yol dar olduğu için araba tam yanından geçerken yol vermek amacıyla yana çekildi Rayski, çite yapıştı.

O anda parlak bir şimşek çaktı, arabayı aydınlattı. Rayski, besili galiba iyi cins bir çift at koşulu kapalı bir araba gördü. Birkaç kişi vardı arabada.

Bir şimşek daha çaktı, birden olduğu yerde donup kaldı Rayski: Arabadakilerin arasında Vera'yı tanımıştı.

— Vera! diye haykırdı.

— Vera'nın sesi duyuldu:

— Kimdir o?

— Ben.

Vera şaşırmış, sordu:

— Ağabey! Ne yapıyorsunuz burada?

— Ya sen?

— Eve dönüyorum.

— Ben de.

— Nereden geliyorsunuz?

— Yamacın dibinde dolaşıyordum, çalılıkta yolumu yitirdim. Tepeden gidiyorum. Sen niçin bu bayırdan geliyorsun? Yanında kim var? Bu atlar kimin? Beni de almaz mısın?

Bir erkek sesi duyuldu:

— Buyrun efendim, yer çok. Elinizi verin, yardım edeyim size!

Rayski elini uzattı, kuvvetli bir el çekti onu yukarı. Vera'dan başka Marina da arabadaydı. İkisi de, ıslanmış tavuklar gibi birbirine sokulmuş, deri bir örtüyle, yandan vuran yağmurdan korunmaya çalışıyorlardı.

Rayski alçak sesle sordu Vera'ya:

— Kimdir yanındaki? Atlar kimin? Kim sürüyor arabayı?

— İvan İvanoviç.

— Hangi İvan İvanoviç?

Vera alçak sesle,

— Ormancı! diye fısıldadı.

Rayski,

— Ormancı mı?.. dedi.

Ama susması için dirseğiyle dürttü onu Vera. Ormancı hemen önlerinde oturuyordu çünkü.

— Sonra! diye fısıldadı Vera.

«Ormancı!» diye geçirdi içinden Rayski. Büyükannesiyle konuşmasını, onun ormancıyı övüşünü, «iyi bir kısmet» üzerine üstü kapalı sözlerini anımsamıştı.

Ne dediğini bilmeden «Romanın kahramanı kimmiş meğer, diye düşünüyordu. Ormancı... ormancı!..»

Önünde oturan ormancının yüzünü görmeye çalışıyordu. Ama tam önünde geniş, yuvarlak kenarlı, yassı bir şapkayla; uzun boylu bir adamın yağmurluklu, geniş omuzları sallanıp duruyordu yalnızca. Yandan da yalnıca bir burnun belli belirsiz karaltısıyla, sanki bir sakal görüyordu...

Ormancı, dik bayırı tırmanan atları ustalıkla sürüyor, kamçısıyla kâh birine kâh ötekine vuruyor, ıslık çalıyor, şimsek çaktığında atlar irkilince dizginlere asılıyor, sonra örtünün altında oturanlara dönüyor, yakın bir ilgiyle soruyordu:

— Nasılsınız Vera Vasilyevna? Üşümediniz ya? Çok ıslandınız mı?

— Yo hayır İvan İvanoviç, çok iyiyim, ıslanmıyorum.

— Yağmurluğumu alsaydınız... dedi İvan İvanoviç. Tanrı korusun, üşütür de hasta olursunuz, sizi getirdiğim için ömür boyu affetmem kendimi...

Vera dostça bir sitemle,

— Öf, sıktınız artık! dedi. Kendi işinize bakın siz, atları sürün!

İvan İvanoviç önüne dönerken çabuk bir yumuşakbaşlılıkla yanıt verdi:

— Nasıl isterseniz!

Ama atlara ıslık çaldıktan, bağırdıktan sonra arada bir dönüp gizliden bakıyordu sanki Vera'ya.

Malinovka'yı dolanıp, Tatyana Markovna'nın avlu kapısına geldiler.

Ormancı atladı arabadan, kamçısının sapıyla vurmaya başladı kapıya. Merdivenin dibinde atları, hemen koşup gelen Prohor'a, Taraska'ya, Yegorka'ya bırakıp Vera ile ilgilenmeye başladı. Arabanın basamağında ayakta durdu, Vera'nın elinden tuttu, değerli bir şey taşıyormuş gibi özenle, saygıyla taşlığa çıkardı onu. Ellerinde mumlarla onları karşılamaya çıkan, onlara

şaşkın şaşkın bakan kadınlı erkekli hizmetçilerin önünden geçirdi, salonda kanepeye kadar götürdü, sessizce oturttu.

Rayski -üstü başı su, çamur içinde- koşmuştu arkalarından. Ne ormancının en küçük bir hareketini, ne de Vera'nın bir bakışını kaçırıyordu gözden.

Sonra antreye döndü ormancı, üstündeki ıslak şeyleri, uzun avcı çizmelerini çıkardı, kendine çekidüzen verdi, üstünü başını silkeledi, beş parmağını tırmık gibi geçirdi gür saçlarının arasından, uşaklardan bir fırça istedi.

Bu arada büyükanne Vera'ya «hoş geldin» demiş; «aklına eseni yaptığı», böyle bir gecede yola çıktığı, kendisine hiç dikkat etmediği, ona -büyükannesine- acımadığı, hiç kimsenin huzurunu umursamadığı, onu günün birinde «korkudan tabuta koyacağı» için sitemler yağdırmaya başlamıştı.

Bütün bu sitemleri hemen üstünü, iç çamaşırlarını değiştirmesi, kurulanması, ısınması, semaverin yakılması, yemiğin hazırlanması buyrukları izledi kuşkusuz.

Vera büyükannesine bir kedi gibi sokularak,

— Ah büyükanneciğim, hepsini öyle çok istiyorum ki! diyordu. Çay da, çorba da, ızgara bir şeyler de, şarap da... İvan İvanoviç de istiyor. Çabuk olsunlar büyükanneciğim!

Büyükannesini nasıl yatıştıracağını biliyordu.

Tatyana Markovna,

— Şimdi, şimdi, dedi, bak bunu beğendim işte; hepsini, hepsini getirteceğim! İvan İvanoviç nerede? İvan İvanoviç!.. Buraya gelin, ne yapıyorsunuz orada?.. Marfenka, Marfenka nerede? Odasına kapandı, ne yapar orada?

Antreden ormancının sesi geldi:

— Üstümü başımı temizleyip şimdi geliyorum Tatyana Markovna.

Yegor, Yakov, Stepan safkan bir at gibi temizlemeye çalışıyorlardı onu, giysilerini ovalıyor, fırçalıyorlardı.

Sonunda girdi odaya, büyükanneyle Marfenka'nın elini öptü büyük bir saygıyla. Yastığın altından ancak şimdi çıkarabilmişti başını Marfenka, gökgürültüsünden korktuğu için girdiği yataktan çıkabilmişti. Tatyana Markovna,

— Çabuk koş Marfenka... dedi. Saklanacağına dua et, gökgürültüsü öldürmez insanı!

Marfenka,

— Biliyorum büyükanneciğim, dedi. Daha çok köylüleri çarpar gökgürültüsü, biliyorum. Ama elimde değil, korkuyorum işte.

Bu arada Rayski, üstü başı ıslak, pencerenin yanında ayakta duruyor, gözlerini kırpmadan konuğa bakıyordu.

Yakışıklı bir gençti İvan İvanoviç Tuşin. Otuz sekiz yaşlarındaydı. Uzun boylu, geniş omuzlu, sağlam yapılıydı. Gür saçları siyah, yüz çizgileri keskin, iri gözleri bal rengi, bakışı sade, alçakgönüllü, hatta biraz çekingen, sık sakalı koyuydu. Boyuyla orantılı iri, güneş yanığı elleri vardı, tırnakları genişti.

Gri bir pardesü, dar bir yelek vardı üzerinde. Ev dokuması keten bezinden gömleğinin yakası kravatının üzerine düşmüştü. Güderi eldivenleri beyazdı, gümüş saplı uzun bir kamçı vardı elinde.

Rayski, gözlemini meraklı sürdürerek bakıyordu ona. «Yakışıklı, aslan gibi bir genç, diye geçiriyordu içinden. Ama bakışında, davranışlarında... insanın onun üzerine başka şeyler söylemesini engelleyen bir... sadelik var! Vera'nın kahramanı bu mu sahi?..»

İçinde gizli bir kıskançlık, düşünüyordu: «Niçin olmasın? Kadınlar severler böyle boylu poslu, aydınlık yüzlü, iri elli erkekleri... Kasların bu gücünü severler... Ama Vera da mı?..»

Rayski'yi ancak şimdi farkeden büyükanne ellerini birbirine vurarak,

— Sen de burada mıydın anam babam? dedi. Bu ne hal? Hizmetçiler! Yegorka! Nerede karşılaştınız? Bu karanlıkta na-

sıl gördünüz birbirinizi? Şuraya bak, sular akıyor üzerinden! Delirdin mi sen Borisciğim? Herkes evine koşuyor, sen ne akılla çıkıyorsun evden? Nereden esti aklına anlamadım gitti! Hadi çabuk git de üstünü değiş. Çayınıza rom ister misiniz İvan İvanoviç? Siz de Boris'le gidip üstünüzü değişseniz iyi olurdu... Tanışıyor musunuz? Torunum Boris Pavloviç Rayski, İvan İvanoviç Tuşin!

Tuşin, saygıyla öne eğilerek,

— Tanıştık, dedi. Yolda arabamıza aldık torununuzu, beraber geldik. Çok teşekkür ederim, değişmeyeceğim üstümü, böyle iyiyim. Boris Pavloviç, siz gidin... Ayaklarınız bile ıslak.

Büyükanne karıştı söze:

— Bu kocakarının kusuruna bakmayın ama, hepiniz yarı delisiniz galiba. Böyle bir havada yabani hayvanlar bile çıkmazlar inlerinden!.. Şuraya baksanıza, hâlâ nasıl çakıyor! Yakov, git daha sıkı kapa pancuru. Siz de bu havada Volga'yı geçtiniz ha...

Tuşin,

— Biliyorsunuz, üstün kapalı sağlam bir salım vardır. Tatyana Markovna. Vera Vasilyevna, odasındaymış gibi rahat geçti Volga'yı, bir damla düşmedi üzerine.

— Ne fırtınaydı!

— Yok efendim, fırtına neresiydi bunun, yalnızca yaşlı köylü kadınlar fırtına derler buna...

Büyükanne birden,

— Çok teşekkür ederim, dedi, ben de köylü değil miyim?

Tuşin mahçup,

— Affedersiniz, dedi, bir şey düşünerek söylemedim bunu, ağzımdan öyle çıktı! Köylü kadınların...

Gülümseyerek kesti sözünü büyükanne:

— Hadi hadi, Tanrı affetsin suçunuzu! Takıldım... Tanrı böyle yaratmış sizi, Vera'yı da: Korku nedir bilmiyor! Aslanım benim!

— İvan İvanoviç'in yanında hiçbir şeyden korkmuyorum büyükanne.

— İvan İvanoviç ayı avına gidiyor... gider misin onunla?

— Seyretmeye giderim büyükanneciğim. Bir gün beni de götürün İvan İvanoviç... Çok ilginç olsa gerek...

— Seve seve götürürüm... Vera Vasilyevna: Kışın gideceğim, siz isteyin yeter ki... Çok beğeneceksiniz.

Tatyana Markovna,

— Görüyor musunuz! dedi. Büyükannene sormak yok değil mi?

— Şaka ettim büyükanneciğim.

— Gidersin biliyorum! Peki İvan İvanoviç'i rahatsız etmekten utanmadın mı? Böyle bir havada buralara kadar getirdin onu!

Tuşin,

— Bunu ben istedim, dedi, Natalya İvanovna'dan Vera Vasilyevna'nın eve dönmeye hazırlandığını öğrenince, bu mutluluğu bana bağışlamasını diledim kendisinden...

Alçakgönüllü, gözlerinde derin bir saygı, sevgiyle baktı Vera'ya. Büyükanne,

— Bu havada ne mutluluk ya... dedi.

— Şimşek çaktıkça daha iyi görüyor yolunu insan... Vera Vasilyevna da korkmadı.

— Anna İvanovna nasıl ,iyi mi?

— Tanrı'ya şükür, selamı var... Kendi meyvelerinden yoladı size, limonluktan şeftali, sonra çilek, mantar. Arabada hepsi...

Tatyana Markovna,

— Neden yolladı o kadar şeyi? dedi. Çok var sanki! Ama şeftaliler için çok teşekkür, bizde yok şeftali. Öyle bir çay hazırladım ki ona! Borisciğim getirdi, biraz da ona ayırdım!

— Sağolun!

Gene aynı konuya döndü Tatyana Markovna :

— Bu karanlıkta Zaikonospasski tepesinden geçmeyi nasıl göze aldınız? Tanrı iyiliğinizi versin! Ya atlar gök gürültüsünden ürkselerdi... Tanrı korusun!

— Benim atlarım köpek gibi uysaldırlar, sözümü dinlerler... Bir tehlike söz konusu olsaydı göze alır mıydım Vera Vasilyevna'yı oradan geçirmeyi?

Vera karıştı söze :

— Güvenilir bir dostsunuz, hem sonra size de, atlarınıza da sonsuz güvenim var!..

O anda Rayski girdi odaya. Güzelce yıkanıp temizlenmişti, gözalıcı bir ceket vardı üzerinde. Vera'nın Tuşin'e bakışını görmüş, onun son sözcüklerini duymuştu.

«Size de, atlarınıza da sonsuz güvenim var! diye geçirdi içinden. Doğrusu, birbirlerine de pek benziyorlar!»

Tuşin karşılık verdi :

— Sağolun Vera Vasilyevna! Bu sözünüzü hiç unutmayın. Günün birinde bir şey gerekirse...

Büyükanne,

— Gene böyle bir kasırga patlarsa... dedi.

Tuşin,

— Her çeşit kasırga için! diye ekledi.

Tatyana Markovna içini çekerek,

— Evet, dedi, insan yaşamında daha kötü fırtınalar kopabilir!..

Tuşin,

— Nasıl olursa olsun, dedi. Vera Vasilyevna, yaşamınızda gök gürlemeye başlayınca Volga'nın karşısına, ormana sığının : Size -masallardaki gibi- yardım edecek ayı oradadır...

Gülümseyerek yanıt verdi Vera :

— Pekala, unutmayacağım! Masalda olduğu gibi, beni bir büyücü kaçırmaya çalıştığında hemen size koşacağım!

XIV

Tuşin'in Vera'ya derin bir içtenlik, saygılı bir ağırbaşlılık dolu sürekli bakışını izliyordu Rayski; onunla konuşurken sesindeki yumuşaklığı, gizleyemediği sevgiyi duyuyordu.

Yalnızca Rayski'nin kıskanç-gözlemci bakışından, ya da büyükannenin şefkatli dikkatinden değil, kayıtsız bir tanığın gözünden de kaçması olanaksızdı «ormancının» yüzünün, tüm bedeninin, davranışlarının Vera'ya karşı, dokunaklı bir saygıyla tutmaya çalıştığı, derin bir sempatiyle dolu olduğu.

Görünüşte, korkuyu tanımamış bu boylu poslu, güçlü kuvvetli atlet, tehlikeyi küçümseyen bu sağlıklı genç adam, güzel, güçsüz bir kızın karşısında korkuyor, onun bakışları altında siniyor, yanında ne söyleyeceğini şaşırıyor, davranışlarını -bes-belliydi bu- ölçülü tutmaya çalışıyor, kızın bakışını -bir istek okumak umuduyla- yakalamaya çalışıyor, yersiz bir şey söylemekten, baltayı taşa vurmaktan, kaba bir davranışta bulunmaktan ödü kopuyordu.

«Bu da bir köle olsa gerek!» diye geçirdi içinden Rayski, Vera'yı inceliyordu.

Onun da şaşıracağını, bu kahramana karşı duygularını çoğu gözden gizleyemeyeceğini düşünüyordu. Ormancının, Vera'nın aşk serüveninin de, gizlediği sırrının da kahramanı olduğundan kuşkusu yoktu.

«Mavi kâğıda o mektubu bu adamdan başka kim yazmış olabilir!» diye geçiriyordu içinden.

Vera'nın, duygularını nasıl açığa vuracağını merak ediyordu: Bir ürperti mi, bakışında bir parıltı mı, yoksa derin bir sessizlik mi ele verecekti onu?

Oysa böyle bir şey yoktu hâlâ. Bambaşka bir Vera'ydı bu. Onun Tuşin'e her bakışında, her sözünde -şimdiye dek Rayski'nin onda hiç kimseye, büyükannesiyle Marfenka'ya karşı bile, görmediği- bir sadelik, güven, içtenlik, sıcaklık görüyordu.

Büyükannesinden çekiniyordu sanki, Marfenka'yı önemsemiyordu biraz, ama Tuşin'e bakarken, onunla konuşurken, ona

elini uzatırken... dost oldukları beliydi.

Onun Rayski'ye sözünü ettiği, Rayski'nin kazanmaya çalıştığı, ama kazanamadığı o dostluk açık seçikti şimdi Vera'da.

Neyle kazanmıştı ormancı bu dostluğu? Neydi onları birbirine bağlayan? Nasıl anlaşmış, yakınlaşmışlardı? Bilinçli olarak mı, yani birbirlerinde hoşlandıkları özellikleri arayıp bularak, severek mi; yoksa düpedüz, kişiliklerini karşılıklı sezinleyerek, bilinçsiz olarak, herhangi bir çözümleme yapmadan mı?

Üç gün çeşitli işleri vardı kentte ormancının, Tatyana Markovna'nın evinde kalıyordu. Tam üç gün bu yeni kişiliğin, onun yaşam içindeki durumunun, Vera'nın kalbindeki yerinin anahtarlarını aradı durdu Rayski.

İvan İvanoviç'e «ormancı» demelerinin nedeni, ormanın ta içinde, kendi evinde oturması, ormanıyla kendisinin ilgilenmesi, bir yanda ağaç dikmesi, büyütmesi, öte yanda kesmesi, satması, Volga'da akıntıyla taşımasıydı. Birkaç bin hektardı ormanı. Son derece düzenli, başarılı işletiyordu onu. Volga'nın karşısında yalnız onun buharlı hızar atelyesi vardı; her şeyi kendi yönetiyor, her şeyle kendi ilgileniyordu...

İşi olmadığı zamanlar ava çıkar, balık tutar, bekâr arkadaşlarına konuk giderdi. Bazen ona konuk gelirlerdi arkadaşları. Arada bir içmeyi, eğlenmeyi -yani, azılı atlar koşulu birkaç troyka hazırlatıp, arkadaşlarıyla kırk elli kilometre ötedeki bir tanıdığa gitmeyi, orada üç gün üç gece için eğlenmeyi, sonra hep birlikte evine dönmeyi; ya da kente gelip her yanı titreten büyük bir eğlenceyle, uykulu kentin sessizliğini bozmayı severdi... Sonra ormana çekilir, üç ay sesi soluğu çıkmazdı.

Gene ağaç kesmeye, kütükleri akıntıyla taşımaya, iki işçinin yardımıyla onları enine, boyuna kesmeye başlardı; ya panayırdan aldığı, aynı troykaya koşulacak yeni üç atı birbirine alışmaları için dolaştırır, ya da kışın ormanın en sık yerinde pusu kurar, ayı bekler, kurt avlardı.

Bu eğlenceler yüzünden çok kereler haftalarca kolu sarılı yatardı. Azgın atlar omuzunu incitirdi bazen, bazen bir ayının pençe izi olurdu alnında.

Ama hoşlanırdı bu yaşamdan. Evde tarım, çoğunlukla işletmecilik üzerine kitaplar okur, orman işletmecilik uzmanı bir Alman yönetici bulundurur, ama onun dediklerini gözü kapalı uygulamaz, ondan akıl alır, sonra iki kâhyasıyla kiralık işçilerinin yardımlarıyla kendi bildiği gibi yapardı. Boş zamanlarında Fransız romanları okumayı severdi; yurdumuzun uzak köşelerinde yaşayanların çoğunluğu için olağan bu yaşamda tek incelik buydu.

Tuşin'in Vera ile, papazın evinde görüştüğünü, Vera'nın papazın karısında konuk olduğunu bildiği zamanlar oraya mahsus sık sık gittiğini öğrenmişti Rayski. Vera kendi söylemişti bunu. Papazın karışıyla Vera da gidiyorlarmış Tuşin'in -yeri uzaktan, tepeden ancak bacalarından çıkan dumandan belli olduğu için- çevrede adı **Dumancık** olan evine.

Tuşin, hiç evlenmemiş ablası Anna İvanovna ile kalıyordu; Vera ile papazın karısı Anna İvanovna'ya gidiyorlardı. Anna İvanovna'yı büyükanne de seviyordu, kente geldiği zamanlar büyük yakınlık gösteriyordu ona.

Tatyana Markovna onunla olduğu kadar hiç kimseyle seve seve kahve içmez, hiç kimseye öylesine isteyerek sırlarından söz etmezdi; belki de, Anna İvanovna ile kendi arasında toprağa, ev işlerine karşı düşkünlük yönünden bir benzerlik bulunduğundan; ya da onda kendisine karşı, ailesinin geçmişine karşı bir saygı gördüğündendi bu.

İlk karşılaşmadan sonra Tuşin üzerine bundan fazlasını söylemek olanaksızdı. Bu sade kişilik ansızın bir kalıba dökülüp bir biçim almış; yaradılışının olduğu gibi, yüzünün de kalın çizgileriyle -akıl ile duyguların ince gölgesinden uzak- öylece kalmıştı.

Her şey açık seçikti onda .Bir gözlemci için, ilk anda görülecek kadar ortadaydı her şeyi, sadeydi; çekici olmaktan, kapalılıktan, duyguluktan uzaktı. «Akıllı bir insan» -bu gücü kişiliklerinde bol bol bulunduran insanlar için genellikle söylendiği anlamda «akıllı bir insan»- denemezdi onun için; ince, oynak bir zekâsı olduğu da söylenemezdi.

Gelişmiş bir kimsede olduğu gibi, bir köylüde de bulunan zekâsı; lükse harcanmadan, doğrudan bir yaşam gereksinmesine yönelik bir zekâsı vardı. Doğruyu gösterirken, sahibinin doğru yoldan sapmasını kimi zaman engellemeyen sağduyudan öte bir şeydi bu.

Yalnızca kafanın değil, aynı zamanda yüreğin, irade gücünün zekâsıdır bu. Kalabalık arasında görülmez böyleleri, ön planda da seyrek olurlar. İnce zekâ, ustaca konuşmanın parlaklığıyla çoğu kez gizler bu çeşit kişilikleri, gölgede bırakır; ancak bu kişilikler, kaderin onları soktuğu çevrenin davranışlarında, genel olarak yaşayışında bir önder, bir düzenleyici görevi yaparlar çoğu zaman.

Tuşin'in davranışlarında, bakışlarında, konuşmalarında, ürkekliğinde Vera'ya karşı sürekli, tekdüze bir tapınış sezinliyordu Rayski; Vera'nın davranışlarındaysa heyecansız bir güven, açık, sıcak bir ilgi vardı.

Hepsi bu kadardı. Bir gölge, bir ima, özel bir anlamı olabilecek bir sözcük, değişik bir bakış arıyordu Rayski... ama hiçbiri yoktu! Vera'da hep aynı sadelik, rahatlık, güven; Tuşin'de de -Vera'ya karşı- aynı sevgi dolu saygı, «ayı gibi» yardımına hazır oluş vardı yalnızca... hepsi bu!

Hayır, Tuşin de olamazdı bu! Mavi kâğıda kim yazmıştı o mektubu?

Devrisi sabah erkenden Vera'nın odasına gidip sordu:

— Neyin nesidir bu ormancı? Aranızdaki ilişkiler?

— Dostuz, dedi Vera.

— Çok genel, değişik anlamları olan bir kavramdır dostluk. Ne anlamda dost?

— En iyi, en yakın anlamda.

— Vay canına! Üstü kapalı sözünü ettiğin, adını da söyleyeceğine söz verdiğin mutlu kişi o mu yoksa?

— Ne zaman söz verdim size?

Gitmeden önce!

— Hiç anımsamıyorum. Ne mutlu kişisinden, ne adından söz ediyorsunuz? Ne sözü verdim size?

— Ne kadar zayıfmış belleğin? Mavi kâğıda yazılmış mektubu da unuttun belki...

— Evet, evet, anımsıyorum. Hayır ağabey, belleğim zayıf değildir, benimle ilgisi varsa, en küçük ayrıntıları anımsarım. Ama, inanın, bu keresinde hiç düşünmedim bu konuda, ne konuşmamız geldi aklıma, ne de mavi kâğıda yazılmış mektup...

— Belki ben de?

Gülümsedi Vera, evet anlamına eğdi başını.

— Çok eğlendin orada anlaşılan...

Vera, yana dalgın dalgın bakarak,

— Evet, iyiydim, dedi, hiç kimse sorguya çekmiyordu beni, davranışlarımdan kuşku etmiyordu... öyle huzur içindeydim, rahattım...

— Dostun da yanındaydı kuşkusuz?

Vera evet anlamına eğdi başını gene.

Rayski çabuk çabuk konuşarak,

— Şu ormancı mı o? diye sordu.

Vera'nın yüzüne baktı. Onu dinlediği yoktu Vera'nın.

Her zamanki yüz anlatımının arkasında başka bir anlatım çekiyordu dikkati. Büyük bir sevincini örtmeye çalışıyordu güçlükle; gözlerinde, gülümseyişinde parlayan, -besbelli- hiç kimseyle paylaşmak istemediği bir ruhsal doymuşluğun ışığını saklıyordu sanki.

O ürperti, ışıltı giderek daha bir seyrek geliyordu üzerine; güvensizlik, hoşnutsuzluk dolu bakışı giderek belirsizleşiyordu; yüzünde de, duruşunda da derin bir sessizlik, huzur vardı; gözlerinde -mutluluğu tatmış gibi- coşkun bir ışık parlıyordu arada bir.

Sorular birbirini kovalıyordu Rayski'nin içinde: «Nasıl bir mutluluktur bu? Nerede, nasıl tattı onu? Bu ormancı «dostun-

da» mı buldu onu yoksa» Peki ama gizlemiyor dostluğunu, açık açık söylüyor... öyleyse sır neresinde bunun?»

— Mutlu musun Vera? diye sordu.

— Ne bakımdan?

— Bilmiyorum. Ama ne denli gizlemeye çalışırsan çalış, gözlerinden belli mutlu olduğun.

Vera gülümseyerek,

— Sahi mi? diye sordu.

Gülümseyerek baktı Rayski'ye, dalgın, sustu. Konuşmak istemiyordu. Rayski elini tuttu, sıktı: Vera karşılık verdi onun elini sıkışına; Rayski yanağından öptü, Vera ona doğru döndü, dudakları karşılaştı, o da öptü Rayski'yi, ama dalgın... Öylesine uzun zamandan beri beklediği bu öpüş sevindirmemişti Rayski'yi. Vera bilinçsiz olarak öpmüştü onu.

— Vera! dedi. Bir mutluluk duygusunun etkisi altındasın, kendinde değilsin!..

Dalgınlığından birden kurtulup sordu Vera:

— Efendim?

— Bir şey yok, ama sanki... bir engeli yıktın; utku kazandın, bu utkunun verdiği mutlulukla sarhoşsun... Nedenini bilmiyorum ama, sevinçlisin! Belki en mutlu gününü yaşıyorsun...

Mırıldandı kendi kendine Vera:

— Oh, ne uzağım mutluluğa!

Kayıtsız görünmeye çalışarak, yüksek sesle, dalgın ekledi sonra:

— Hayır, önemli hiçbir şey olmadı!

Sevgiyle baktı Rayski'nin yüzüne. Rayski,

— Çok mu seviyorsun o... diye başladı.

— Ormancıyı mı? diye kesti sözünü Vera. Evet, çok! Onun gibi insan azdır, burada en iyilerden biri, hatta en iyidir!

Gene bir kıskançlık düştü Rayski'nin içine.

— Yani buranın, en iyi erkeği, dedi. Boylu poslu, sağlıklı, hiçbir şeyden korkusu yok, ayı avlıyor, azgın atları terbiye ediyor... sonra yakışıklılığı, yakışıklılığı!

— İğrenç bir şey bu, Boris Pavloviç!

— Sevdiğin erkeğin, bulunduğu yükseklikten indirilmesi canını mı sıktı?

— Hangi sevdiğim erkeğin?

— Öyle ya, sırrının da, mavi kâğıda yazılmış mektubun da kahramanı odur! Anlat... söz vermiştin!

— Söz mü vermiştim? Ah, evet ,evet, aynı şeyi soruyorsunuz genç... Evet, odur; ne olacak?

— Hiç! dedi Rayski.

Böylesine çabuk bir sürpriz beklemiyordu, yüzü kıpkırmızı olmuştu.

— Güçlü kuvvetli bir erkek, diye ekledi, boyu posu yerinde!...

— Oysa tutkunun her şeyi bağışlatacağını söylüyordunuz!..

Rayski, omuzları titreyerek,

— Bir şey dediğim yok! dedi. Görüyorsun sakinim! Evlenecek misin onunla?

— Belki.

— Çok zengin olduğunu söylüyorlar...

— Çirkin şeyler bunlar Boris Pavloviç!

— Evet, artık gidebilirim.

Pencereden uzandı Rayski, bir kadına seslendi, Yegorka'yı çağırmasını söyledi. Yegorka gelince, Vera'nın dudaklarındaki gülümsemeyi farketmeden,

— Tavan arasından odama indir valizimi, dedi, yarın gidiyorum!

Vera'ya bakmamaya çalışarak, soğuk,

— Evet, çok sevindim! diye ekledi. Bir koruyucun var artık, tepeden tırnağa gerçek bir kahraman!..

Vera,

— Tepeden tırnağa bir insan! dedi, bir roman kahramanı değil!

— Ama insan düşünceleri var mıdır kafasının içinde? Sporcular insandırlar ya, aralarında...

— Sporcuların nasıl insanlar olduklarını bilmem ben. Ama İvan İvanoviç'in, herkesin her zaman olması gerektiği gibi bir insan olduğunu biliyorum. Söylediği, aklından geçirdiği her şeyi yapar. Düşünceleri doğru, yüreği sağlamdır... kişilik sahibidir de. Her bakımdan güvenim sonsuzdur ona, yanında hiçbir şeyden korkmam; yaşamın kendinden bile!

Rayski alaylı,

— Gördün mü ya! dedi. Özellikle fırtınalı havalarda, onun arabasındayken!.. Peki yanında neşeli de oluyor musun?

— Evet, oluyorum: Tanrı vergisi ince bir zekâsı, mizah yeteneği var; ancak, sağda solda kendini göstermeye, çevresindekilerin ilgisini çekmeye çalışmaz...

— Sözün kısası, tam bir erkek! Eh, ne yaparsın, kutlarım seni Vera... sonra da hoşça kal, derim!

— Nereye gidiyorsunuz?

— Yarın sabah yola çıkacağım, sana da uğramayacağım.

— Neden?

— Nedenini biliyorsun: Soğukkanlı olamam, odun değilim...

Elini Rayski'nin elinin üzerine koydu Vera, bir kedi gibi kurnaz, gülmekten çenesi titreyerek baktı yüzüne.

— Ya gitmenizi istemezsem?

— Kim, sen mi?

— Evet, ben.

— Neden?

Merak dolu bir bakışla Vera'nın açıklamasını bekliyordu Rayski. Vera,

— Bilin bakalım! dedi.

— Nedir istediğin, düğününde bulunmam mı?

Gülümseyerek Rayski'nin yüzüne bakıyordu Vera, elini de çekmiyordu elinin üzerinden.

— Evet, dedi, düğünümde bulunmanızı istiyorum.

Rayski, soğuk, sordu:

— Ne zaman düğünün?

Vera susuyordu.

— Evet, düğünün ne zaman Vera?

Birden sesli sesli gülmeye başladı Vera. Rayski baktı ona: Her zamankinin tersine, kahkahalarla gülüyordu.

«Hayır, o değil, ormancı değil kahramanı! diye verdi kararını Rayski. Sır hâlâ o mavi mektupta!»

Yüreğinin üzerinden bir ağırlık kalkmıştı sanki. Neşelenmiş, bir şarkı mırıldanmaya, durmadan konuşmaya başlamıştı. Bulutlar dağılmıştı, gülüyordu artık...

Vera,

— Yegor'a söyleyin, valizinizi geri götürsün, dedi.

— Niçin durdurdun beni Vera? Gerçeği söyle, her dediğine boyun eğeceğini unutma...

— Hepsine mi?

— Evet, kesinkes. Ne yaparsan yap beni, ne görev verirsen ver... yeter ki kovma yanından, her şeye razıyım...

— Her şeye mi?

Rayski büyük bir heyecanla,

— Her şeye! diye yineledi.

— Bakın ağabey, şimdi de siz kendinizde değilsiniz! Bu sözünüzü ciddiye alırsam pişman olmayın sonra...

Birden ayağa fırladı Rayski.

— Yemin ederim Vera, dedi, kabul edemeyeceğim, son damlasına dek içemeyeceğim bir istek, bir kapris, bir küçülme yoktur, yeter ki bir dakikacık olsun...

— Yeter. Kabul ediyorum, artık benim...

— Kölen miyim? Hadi söyle, söyle...

Rayski'nin gözlerinin içine «çekici» bakarak yanıt verdi Vera:

— Pekala.

— Kalayım mı öyleyse?..

— Kalın...

Sevinçten uçuyordu Rayski,

— Bu ne değişiklik! dedi. Neden istedin bunu durup dururken?

— Neden mi?..

Rayski'ye bakıyordu Vera. Rayski, yüzüne acelesiz bakan bu gözlerin, onun için anlaşılmaz bir anlatımla dolu kadife bakışını büyük bir hazla seyrediyordu. Vera, çabuk çabuk konuşarak ekledi:

— Çünkü... yarın utanacaksınız Yegor'a valizinizi tavan arasına geri götürmesini söylemeye. Gitmezsiniz çünkü!

— Hayır giderim.

İki yana salladı başını Vera.

— Söz veriyorum sana... dedi Rayski.

— Gitmezsiniz.

— Neden?

— Gitmenizi istemiyorum da ondan.

— Sen, sen, sen... Vera! Doğru mu duyuyorum, yanılmıyorum ya!

— Hayır.

— Yinele bir kere daha.

— Gitmenizi istemiyorum, bu yüzden kalacaksınız...

Rayski tuhaf bir fısıltıyla sordu:

— Neden?

Buyurur gibi fısıldadı Vera:

— Öyle istiyorum!

— Vera, sus, tek sözcük söyleme! Şu anda beni sevdiğini, bana taptığını, benim aşkımdan öldüğünü, aklının başında olmadığını söylesen inanırım, her şeye inanırım, o zaman da...

— Ne olur o zaman?

— Dünyanın en aptal insanı olurum... Usandırırım seni...

— Hiç de gereği yok, korkmuyorum.

— Sen mi... sen mi izin veriyorsun seni sevmeme... mutlu olmama, çılgınlıklar etmeme, yaşamama... Vera, Vera!

Vera'nın elini öptü. Gülümseyerek karşılık verdi Vera:

— Bunu istiyordunuz, diliyordunuz, ben de acıdım size!

— Bir şey oldu sana, mutlusun, bir başkasını da mutlu etmek istedim... bunun arkasında ne olursa olsun, kabul ediyorum, her şeye katlanacağım. Yeter ki yakınında olmama izin ver, kovma beni, kalmamı iste...

— Emrediyorum, kalın! dedi Vera.

Şefkatli bir alay vardı sesinde.

Mutluluk, beklediği gibi ansızın düşmüştü önüne Rayski'nin.

Büyük bir sevinç içinde düşünüyordu: «Haklı büyükannem, en az beklediği şey oluyor insanın! «Durulmak» diyordu, durulmayacağımı söylüyordum, ama duruldum işte! Oh, güzelim kader!»

Vera'nın yanından sarhoş gibi çıktı, koridorda Yegor'a rasladı. Valizini odasına götürüyordu.

— Geri, geri götür onu! dedi.

Odasına koştu, yatağa uzandı, heyecandan ağlamaya başladı. Hıçkırıklar arasından,

— Evet, tutku bu, tutku! diye mırıldanıyordu.

Ormancı gitmiş, her şey düzene girmişti. Çok mutluydu Rayski. Tutkusu, ormancınınki gibi sessiz, saygılı bir tapımşa dönüşmüştü.

O da ürkek ürkek kolluyordu şimdi Vera'nın bakışını, onun sesinden korkmaya başlamıştı, ayak sesini duyunca üstüne başına çekidüzen veriyor, duruşunu birkaç kere değiştiriyor, ko-

nuşurken araya Vera'nın hoşlanabileceği sözcükler sıkıştırıyordu.

Vera da mutluluğun ya da doymuşluğun gurur dolu, derin huzuru içindeydi, sessizce tadını çıkarıyordu bir şeyin; büyükanneye karşı da, Marfenka'ya karşı da iyi, yumuşak davranıyordu; ancak bazı günler huzursuz oluyor, odasına çekiliyor, bahçeye gidiyor, yamaçtan iniyordu. Eski evde Rayski ya da Marfenka onun yalnızlığını bozdukları, dolaşırken ona arkadaşlık etmek istedikleri zamanlar kaşlarını çatıyordu yalnızca. Sonra gene düzeliyor, yemekte, akşam toplantılarında herkesle konuşuyor, ev işlerinin, çiftlik işlerinin ayrıntılarına bile giriyor, Marfenka'nın elişine yardım ediyor, yün için renk seçiyor, büyükannenin bazı hesaplarını gözden geçiriyor, sonra kentteki tanıdıklara gidiyordu. Rayski ile edebiyattan söz ediyorlardı. Konuşmalarından, onun çok okuması gerektiğini anlamıştı Rayski, onu daha derin konulara çekmek yollarını arıyordu. Birlikte okuyorlardı bazı kitapları, ama her zaman olmuyordu...

Sık sık bir o yana, bir bu yana çeviriyordu ilgisini Vera. Bazen öyle anlar oluyordu, taşkın bir neşeye kaptırıyordu kendini. Bir akşam böyle bir ruhsal durumda odadan çıkıp gittiğinde Tatyana Markovna ile Rayski soru dolu bakışlarla uzun uzun bakıştılar.

— Ne oluyor böyle Vera'ya? diye sordu büyükanne. Sağlığına kavuştu galiba!

— Korkarım daha da hasta şimdi büyükanne...

— Ne diyorsun Borisciğim, görmüyor musun ne neşeli, bambaşka bir Vera oldu: Deyip gülüyor, eski huysuzluğu kalmadı...

— Eskiden böyle miydi?.. Korkarım neşe değil, sinir bozukluğu, baş dönmesi onunki büyükanne...

— Haklısın, hiç böyle olmamıştı. Evet, ne diyorsun?

— Kendinde değil, görmüyor musunuz?

Tatyana Markovna göğüs geçirerek,

— Kendinde değil! diye yineledi. Akşam akşam niçin söylüyorsun bunları bana, bütün gece uyumamam için mi? Bir kızın

kendinde olmaması hiç iyi değildir! Sen mi bir şeyler soktun aklına yoksa? Durup dururken ne diye böyle olsun? Ne yapacağız şimdi?

— Bekleyeceğiz!

Tatyana Markovna korkulu baktı Rayski'nin yüzüne. Rayski güldü. Yaşlı kadın.

— Her şeye gülersin zaten! dedi.

Sonra sert, ekledi:

— Beni dinle, Saveliy ile, Marina ile, Polina Karpovna ile, ya da Ulyana Andreyevna ile ne işler çevirirsen çevir, komediler oyna... Ama Vera ile böyle bir şeye kalkışayım deme! Senin için komedidir bu, ama benim için trajedi!

XV

Yalnızca Rayski değil, büyükanne bile kenarda durmayı bırakmış, gizliden, sürekli izlemeye başlamıştı Vera'yı. Kara kara düşüncelere dalıyordu yaşlı kadın, ev işleriyle, çiftlik işleriyle ilgilendiği yoktu, anahtarlarını masaların üzerinde unutuyordu, Saveliy ile çiftlik işlerinden konuşmuyordu artık, hesap yapmıyor, tarlalara çıkmıyordu. Her zaman olduğu gibi, gözlerini ayırmıyordu ondan Patuşka, Vasilisa hanımefendinin ne yaptığını sorduğunda «mırıldanıyor» diye yanıt veriyordu.

Tatyana Markovna üzgün, başını öne eğiyor, Vera'nın ona açılmasını nasıl sağlayacağını bilemiyordu. Bunun hemen hemen olanaksız olduğunu düşünerek başını sallıyordu; hiç değilse felaketi uzaktan görüp, geçiştirmenin bir yolunu bulmaya çalışıyordu.

«Âşık! Kendinde değil!» Her çeşit kızamıktan da, çiçekten de, sıtmadan da, ateşli hastalıktan da korkunç görünüyordu ona bu. Kime âşıktı acaba? Tanrı vere de İvan İvanoviç'e tutulmuş olaydı! Vera onunla evlenseydi içi rahat girerdi kara toprağa...

Ama büyükanne -bir kadın olarak- Vera ile ormancı arasındaki ilişkinin derinliklerine iniyor; burada bir şey varsa, bunun yalnızca bir yanda, yeni ormancının yanında olduğu, Vera'

nın ise bu aşka dostlukla, ya da minnettarlık duygusuyla -Tatyana Markovna'nın sezinlediği gibi- «nazla» karşılık verdiği sonucuna vararak göğüs geçiriyordu. Kendi kendine,

— Adamcağız tapıyor ama, diye mırıldanıyordu, her zaman hoşa giden bir şeydir bu...

Peki kimdi Vera'nın sevdiği? Kimdi? Çevredeki toprak sahipleri arasında Tuşin'den başka kimse yoktu... Görüştüğü, konuştuğu. Kentteki gençlerle yalnızca Otkupsçikin balosunda, bir de her kış iki kere vali yardımcısının evinde verilen baloda karşılaşıyordu, onlar da seyrek geliyorlardı Manilovka'ya zaten. Subaylar, danışmanlar çoktan yitirmişlerdi Vera'nın hoşuna gitmek umudunu. Hemen hiç konuşmazdı onlarla.

Sonunda vermişti kararını Tatyana Markovna:

— Papaza âşık oldu galiba! Ah! Ne korkunç bir şey bu Tanrım!

Büyük bir heyecan içindeydi büyükanne. Vera yemeğe, çaya geldiğinde dik dik, kuşkulu bakıyordu yüzüne. Bahçede gözden kaçırmamaya çalışıyordu onu. Ama Vera, büyükannesinin onu uzaktan izlediğini sezinleyince çabuklaştırıyordu adımlarını

Rayski'ye dert yanıyordu Tatyana Markovna:

— Birden kayboldu önümden, hayalet gibi! Arkasından koşmak istedim, ama bu bacaklarla nasıl yetişirim ona! Kuş gibi daldı koruya, yamaçtan indi, ağaçların arasında kayboldu.

Bu konuşmadan sonra dışarı çıktı Rayski, koruyu geçti, köye kadar yürüdü. Yakov'a rasladı orada, küçük hanımı görüp görmediğini sordu.

— Oradalar efendim, dedi Yakof, kilisenin yanında gördüm demin kendilerini.

— Ne yapıyordu?

— Dua ediyorlardı.

Kiliseye doğru yürüdü Rayski. «Dua etmeye başladı!» diye geçirdi içinden.

Koruyla şose arasında çayırda, kapısının üzerinde tunç çerçeveli, Bizans işi bir tasvir alan yıkık dökük, ahşap, küçük bir kilise vardı tek başına. Tasvir kararmıştı zamanla, boyaları yer yer dökülmüştü, İsa'nın yüz çizgileri bile zor seçiliyordu: Yalnızca göz kapakları yarı açıktı, aralarından gözler dalgın bakıyorlardı, bir de haç çıkarmak için birleştirdiği parmakları görünüyordu.

Çimenlerin üzerinde yürüyerek yaklaştı Rayski. Vera duymuyordu onu. Derin, dikkatli bakışını tasvire dikmiş, arkası Rayski'ye dönük, ayakta duruyordu. Hasır şapkasıyla şemsiyesi biraz ötede çimenlerin üzerindeydi. Her haç çıkarmak için parmaklarını birleştirmişti, ne bir dua mırıldanıyordu. Ama kıpırtısız bedeni, durgun soluğu, tasvire dikilmiş bakışı... her şeyiyle dua ediyordu sanki.

Soluk almaya çekiniyordu Rayski. Korku içinde,

«Ne için dua ediyor? diye soruyordu kendi kendine. Sevinç, neşe mi diliyor, yoksa iç acısını mı döküyor tasvire? Belki de, Tanrı'nın önünde ruhunun tüm sırlarını içtenlikle açmak isteğine kapılmıştır birden... Ama nasıl sırlardır bunlar? Ne denli güçlü olduğunu çatışmaya girince anlayan bir ruhun sırları mı, yoksa minnettarlık dolu, ışık için ağlayan bir mutluluğun sırları mı?..»

Vera birden uyandı sanki daldığı duadan. Arkasına baktı, Rayski'yi görünce irkildi. Sert,

— Ne yapıyorsunuz burada? diye sordu.

— Hiç... Yakov'u gördüm, senin burada olduğunu söyledi, geldim... Büyükannem...

Rayski'nin sözünü kesti Vera:

— Sırası gelmişken büyükannemden söz edelim biraz, son günlerde beni izliyor; bunun nedenini biliyor musunuz?

Dikkatli bakıyordu Rayski'nin yüzüne. Rayski kızardı. Çayırda koruya doğru yürüyorlardı .

— Sanırım, büyükannem her zaman... diye başladı Rayski. Vera kesti sözünü:

— Hayır, her zaman değil... Aklının ucundan geçirmezdi beni izlemeyi. (Yarı alaylı ekledi.) Beni dinleyin «kölem», kurnazlığa kaçmadan söyleyin, benim üzerime, yani aşkım, mavi kâğıda yazılmış mektup üzerine kuşkularınızı onun içine de saldınız, değil mi?..

— Hayır, mavi kâğıda yazılmış mektuptan hiç söz etmedim ona galiba...

— Demek yalnızca aşkımdan söz ettiniz. Neler söylediniz? Ona?

Rayski susuyordu, dönüp dönüp koruya bakmaya başlamıştı. Vera diretiyordu:

— Bunu bilmem gerek, söyleyin! Kaprislerimi bile yerine getireceğinize söz vermiştiniz, biliyorsunuz, oysa kapris değil bu. Söylediniz mi büyükanneme? Evet mi? «Hayır» demezsiniz elbette...

— Ne diye dil döküyorsun bu kadar? Emret... Her şeyi açayım sana. Senden söz ediyorduk. Büyükannem senin niçin dalgın olduğunu, sonra birdenbire neşelendiğini sordu...

— Evet?

— Ben de yalnızca... «sakın âşık olmasın?...» dedim.

— Büyükannem ne dedi?

— Korktu!

— Neden?

— En çok, senin kendinde olmamandan.

— Bunu siz mi söylediniz ona?

— Senin son günlerde çok neşeli olduğunu kendi farketmiş, hatta seviniyordu buna...

— Siz de korkuttunuz onu!

— Hayır, senin gerçek ruhsal durumunu söyledim yalnızca, «kendinde olmamak» deyimi korkuttu onu.

Vera ciddi,

— Beni dinleyin, dedi, büyükannemin huzuru benim için önemlidir, onun sandığından da önemlidir...

Rayski birden kesti sözünü:

— Hayır, büyükannem senin ona karşı sınırsız bir sevgin olduğuna inanıyor, ama bu inancın nereden geldiğini bilmiyor. Kendi söyledi bana.

— Tanrıma şükürler olsun! Bunu bana söylediğiniz için minnattarım size! Şimdi söyleyeceklerimi dinleyin, gözü kapalı yerine getirin. Büyükanneme gidin, birisini sevdiğim üzerine, kendimde olmadığım üzerine kuşkularını dağıtın. Bunu yapmak zor değildir sizin için; hem... beni seviyorsanız, yaparsınız.

— Bunu kanıtlamak için neler yapmam! Akşama artık...

— Hayır, hemen şimdi. Yemeğe geldiğimde gözlerinin bana eskisi gibi bakmalarını istiyorum... Duyuyor musunuz?

Rayski, olduğu yerde durarak,

— Pekala, gideceğim... dedi.

— Koşun, şimdi!

— Ya sen... eve mi?

Vera, yürümesi için handiyse emir verircesine evi gösterdi Rayski'ye. Sonra durdurdu onu:

— Bir şey daha var, büyükanneme benden hiç söz etmeyin bundan böyle, duydunuz mu?

Gülümsedi Rayski.

— Duydum, kızkardeşciğim.

— Söz mü?

Gene güldü Rayski.

— Ya o açarsa konuyu... diye başlayacak oldu.

— Siz susacaksınız, söz mü?

— Pekala.

— Merci. Şimdi koşun bakalım.

— Peki, koşuyorum... dedi Rayski.

Arada bir dönüp arkasına bakarak ağır ağır yürüdü.

Vera, daha çabuk yürümesi için kolunu sallıyordu ona, gitmesini bekliyordu olduğu yerde. Rayski iki yanı ağaçlı yolun köşesini döndükten sonra, ona bir şey daha söylemek için birden arkasına döndüğünde Vera yoktu orada.

— Evet, doğru söylüyor büyükannem: «Hayalet» gibi kayboldu! diye mırıldandı.

Tam o anda yamacın dibinde bir silah patladı. Eve doğru yürürken sordu kendi kendine Rayski:

— Kimdir orada eğlenen?

Tam zamanında geldi yemeğe Vera. Rayski'nin merak dolu bakışları içine ne denli işlemeye çalıştılarsa da... Bir değişiklik yakalayamadılar. Ne aşırı bir heyecan, ne dalgınlık. Her zamanki gibiydi, Vera.

Büyükanne iki kere yan gözle bakmıştı ona. Önemli bir şey farketmediği için rahatlamışa benziyordu. Vera'nın ona verdiği görevi yerine getirmişti Rayski, büyükannesinin içini dolduran endişeleri dağıtmıştı, ama kuşkuları söküp atamamıştı içinden. Yemekte üçü de önemsiz şeylerden bir süre söz ettikten sonra her biri kendi düşüncelerine daldı.

Vera bir elişi bile almıştı eline. Tüm dikkatini işine vermişti, ama onun ipek ipliğini ileri geri çekmekten başka bir şey yapmadığı kaçmıyordu büyükannesinin gözünden; Rayski de onun arada bir ürperdiğinin, ürkek bakışını odanın içinde dolaştırdığının, Rayski ile büyükanneye kuşkulu kuşkulu baktığının farkındaydı .

Ama bir iki gün sonra bu da geçti. Büyükannesinin yanına geldiğinde sakindi artık Vera, biraz neşeliydi bile; yalnız eskisinden daha bir sık kapanıyordu odasına şimdi, geceleri daha geç saatlere dek ışık oluyordu penceresinde.

Büyükannesinin kafasının içinde sorular dönüp duruyordu: «Ne yapıyor orada? Okumasına okumuyor... kitap yok odasında (öğrenmişti bunu büyükanne), yazıyordur belki: Kâğıdı da var, mürekkebi de.»

Tatyana Markovna'nın gururunu en çok inciten, onu üzen bu gizlilikti; «bir kız gizli mektuplaşıyor, belki de çapkının biriyle bakışıyor pencereden... hem de kim? Torunum, benim kızım, annesinin bana emanet ettiği sevgili yavrum: Korkunç bir şey bu, korkunç! Ellerim, ayaklarım bile soğuyor...» bunun, Vera'nın inanmadığı sinirliliğinden olduğunu aklının ucundan geçirmeden mırıldanıyordu Tatyana Markovna.

Bir raslantının ona bir şeyler açıklamasını, Marina'nın ağzından bir şeyler kaçırmasını bekliyordu. Rayski'nin bir gevezelik etmesinin... Ama hayır. Geceleri ne denli dolaşıyorsa, Marina'yı ne denli kuşkuyla gözetliyorsa, sorguya çekiyorsa, Vera'nın ne yaptığını öğrenmesi için Marfenka'yı oraya yolluyorsa, bir şey elde edemiyordu.

Ansızın parlak bir düşünce geldi aklına: Vera'yı öylesine huzursuz eden şeyin ne olduğunu öğrenmeye çalışacak, torununu düze çıkarmanın yollarını arayacaktı. Rayski'ye dediği gibi, uzaktan dolaşarak, «söz oyunlarıyla» yapacaktı bunu, yani örnekler vererek.

Ahlak dersi veren bir romanı olduğunu anımsamıştı. Gençliğinde okumuştu onu, okurken çok kereler ağlamıştı. Evde bir yerde olacaktı bu roman.

Anne baba, sözünden çıkıldığında tutkunun neden olduğu kötü durumları anlatıyordu roman. Genç bir erkekle bir kız seviyorlardı birbirlerini, ama anne babaları karşı çıkıyorlardı bu sevgiye, gençler uzaktan uzağa balkonlardan bakışıyorlardı, gizliden konuşuyor, mektuplaşyorlardı.

Onların bu ilişkisi başkalarınca farkediliyordu, kızın adı kötüye çıkıyor, manastıra girmek zorunda kalıyordu; delikanlıyı da babası kovuyordu evden, Amerika'ya bir yere yolluyordu.

Yazılı olan bir şeye -bu, özellikle öğretici bir şeyse- çoğu insan gibi Tatyana Markovna da inanırdı. Onu böylesine yakından ilgilendiren bu işteyse kitaba -bir muskaya ya da üfürüğe olduğu gibi- bağnaz bir umut bağlamıştı.

Sandığı açtı, bir sürü eşyanın altından çıkardı kitabı, odasında masanın üzerine, iş kutusunun yanına koydu. Yemekte iki kızkardeşe, akşamları, özellikle kötü havalarda sırayla ona bu kitabı yüksek sesle okumalarını istediğini, kendisinin okuyamadığını, gözlerinin iyi görmediğini söyledi.

Bazen Marfenka bir şeyler okurdu ona, ama edebiyata karşı oldukça soğuktu büyükanne. Ancak Tit Nikoniç tarım üzerine ilginç bir kitap; cinayet, büyük yangın gibi olaylara, ya da sağlığa değgin yazılar getirdiğinde istekle dinlerdi.

Tatyana Markovna'nın önerisine bir şey demedi Vera. Marfenka sordu :

— Sonu iyi mi bitiyor büyükanne?

— Sonuna gelince görünsün, dedi Tatyana Markovna.

Akşam Rayski,

— Nedir bu kitap? diye sordu.

Sonra aldı onu, baktı, güldü.

— Bir **Düş Açıklamaları** alın okuyun, daha iyi! dedi. Hangi kazıda buldunuz bu antikayı? Sanırım, Tit Nikoniç'ı sevdiğiniz sıralar okudunuz bu kitabı büyükanne...

Tatyana Markovna kızardı, öfkelendi.

— Aptalca şakaları bırak Boris Pavloviç! dedi. Sana oku demiyorum, karışma çocuklara!

— Ama Nuh zamanından kalma bir kitap bu...

— Ne yapalım, sen yenisin, kendi dramlarını, romanlarını kendin yaz, ama çocukları rahat bırak! Hadi başla Marfenka, Vera sen de dinle. Marfenka yorulunca sen okuyacaksn. Güzel, insanı saran bir romandır!

Vera kayıtsız, boyun eğdi. Bu arada Marfenka son sayfayı çevirmiş, orada düğünden söz edilip edilmediğini anlamaya çalışıyordu. Büyükannesi engel oldu ona.

— Baştan oku... oraya da geleceksin, dedi, ne sabırsız kızsın!

Rayski çıktı. Büyükannesinin odası okuma odasına dönmüş tü Vera'nın canı çok sıkılıyordu, ama büyükannesi ona istediğini açıktan açığa söylediğinde hiçbir zaman karşı çıkmazdı.

Önce delikanlının, sonra genç kızın anne, babaları anlatılıyordu uzun uzun, sonra -Mantague'lerle Capulet'ler[1] benzeri- iki ailenin düşmanlığının tarihine geçildi; daha sonra, bir arada büyümüş, birlikte okumuş, sonunda ayrılmış gençlerin dış görünüşleriyle kişilikleri anlatılıyordu.

Sabırla okuyorlardı Marfenka ile Vera. Üç dört akşamda ancak gençlerin karşılıklı duygularına, birbirlerine açılmalarına, ilk kez yalnız buluşmalarına gelmişlerdi. Bütün bunlar bir ahlak dersi biçiminde, sade, son derece sıkıcı anlatılıyordu.

Vera dalıyordu arada. Büyükanne ise, aşk sözcüğü her geçtiğinde alttan alttan bakıyordu ona; heyecanlanıyor mu, kızarıyor mu, rengi kaçıyor mu, anlamaya çalışıyordu. Ne gezer... esniyordu. Sonra canını sıkan bir sineği kovuyordu kolunu sallayarak, nereye uçtuğuna bakıyordu. Gene esniyordu gözlerinden yaş gelesiye.

Üçüncü akşam çaya gelmemişti Vera, çayını odasına getirmelerini söylemişti. Büyükanne onu «kitabı dinlemek» için çağırttığında da evde yoktu: Dolaşmaya çıkmıştı.

Kitaptan kurtulduğunu sanıyordu Vera, oysa acımasız Tatyana Markovna, o olmadığı için okutmamış, devrisi akşam devam edeceklerini söylemişti. Ertesi akşam çaydan sonra canı sıkkın, Rayski'ye baktı Vera. Rayski anladı onun bu bakışını, çıkıp biraz dolaşmayı önerdi.

Onun bu bakışı kaçınamıştı büyükannenin gözünden. Vera'ya kuşkulu kuşkulu bakarak,

— Biraz dolaşın gelin, sonra okuruz, dedi.

Bundan kurtuluşun olmadığını anlamıştı artık Vera, boyun eğmişti. Ne yorgunluk, ne de can sıkıntısı gösteriyordu artık, bu sıkıcı öyküyü renk vermeden, dikkatli dinlemeye başlamıştı.

(1) Shakespeare'in, aralarındaki düşmanlıktan esinlenerek Romeo Juliet'i yazdığı eski İtalya'da soylu iki aile. (Ç.N.)

Rayski dinledi, dinledi, sonra kalktı, odadan çıkarken yazar için,

— Amma da geveledi adam, dedi.

Çok güldü bu söze Marfenka.

Vera esnemiyordu artık, sineklerin nereye uçtuklarına da bakmıyordu. Ağzını açmadan oturuyor, sırası gelince tane tane okuyordu. Onun bu dikkati sevindiriyordu büyükanneyi.

«Tanrı'ya şükürler olsun, diye geçiriyordu içinden, dikkatle dinliyor, üzerinde düşünüyor...»

Uzun öykü uzadıkça uzuyordu. Gençlerin duygularının nasıl tutuştuğu, anne babalarının onlar üzerindeki denetimlerini nasıl derinleştirdikleri, onları ayırmak için nasıl ruhsal işkenceler düşünüp buldukları ayrıntılarıyla anlatılıyordu da anlatılıyordu. Marfenka'nın gözleri dolu dolu oluyordu, Vera ise gülümsüyordu arada bir, bazen de düşüncelere dalıyor, kaşlarını çatıyordu.

Tatyana Markovna düşünüyordu: «Etkisini göstermeye başladı. Tanrım, şükürler olsun sana:»

Er geç her şey biter. Birkaç bölümü kalmıştı kitabın, son akşam gelip çatmıştı. Çay masasının kaldırılmasından sonra Rayski de gitmemişti odasına, kitabı bitirmek için hep birlikte masaya oturmuşlardı.

Vikentyev de oradaydı. Yerinde oturamıyordu. Birden ayağa fırlıyor, Marfenka'nın yanına koşuyor, biraz da onun okumasına izin vermesini istiyordu. Okumaya başlayınca ya kendinden koca koca tümceler sıkıştırıyordu araya, ya da kişileri değişik seslerle konuşturarak okuyordu. Ezilen kızcağız konuşurken ince, ağlamaklı bir sesle; delikanlı konuşurken, Marfenka'ya dönerek kendi sesiyle okuyordu. Ona dönerek okumaya başladığında kulaklarına kadar kızarıyordu Marfenka, kaşlarını çatıyordu.

Delikanlının öfkeli babasının sesini Nil Andreyeviç'in sesine benzetiyordu. Çekip alıyorlardı elinden kitabı, rahat oturmasını söylüyorlardı. O zaman da, büyükannenin arkasından, kaşını gözünü oynatarak dinliyordu Marfenka okurken.

Bir ara gizliden gösterdi onu büyükanneye Marfenka. Tatyana Markovna yemek saatine dek dolaşması için bahçeye yolladı onu... okuma sürdü. Kitabın sonuna geldikleri halde hâlâ «acıklı» şeylerden söz edildiği, düğün olacağa benzemediği için üzülüyordu Marfenka.

Rayski sordu ona:

— Mutlu ya da acıklı bitsin, sana ne bundan?

— Ah, nasıl olur, ağlarım, günlerce uyuyamam!

Durum iyice kötüleşmişti. Ana babaların öğütleri, uzun, sıkıcı nasihatları sürüp gidiyordu, kara bulutlar birikiyordu birbirini seven gençlerin başları üzerinde.

Büyükanne bir ara Rayski'ye fısıltıyla:

— Vera'ya dikkat et. dedi. Nasıl dinliyor görüyor musun? Tam etkiledi onu bu roman. Bak nasıl buruşturuyor yüzünü, dudaklarını sıkıyor!...

Büyük felakete geldiler sonunda: Gençleri bahçede yakalamışlardı. Havlulardan, mendillerden bir merdiven örmüştü delikanlı, kız bu merdivenden inmişti aşağı. Birbirine sarılmış, ağlıyorlardı ki, delikanlının peşinde olanlar birden yaktıkları ışıkları üzerlerine tutmuşlardı. Korkuyla, öfkeyle bağırmaya başlamıştı herkes, delikanlının babası lanetliyordu oğlunu! Kız bayılmıştı, delikanlı acımasız babasının önünde diz çökmüştü. Sonra evlere kapatmışlardı gençleri. Birbirlerini görmelerini yasaklamışlardı. Bir ay sonra, hüzün dolu çan sesi, manastırda bir rahibe adayının rahibelik yemini edeceğini bildiriyor, Hamburg'dan kalkan bir gemi de delikanlıyı Amerika'ya götürüyordu. Gençlerin anne babaları da yalnız kalıyor, sonra bütün bir ömür can sıkıntısıyla, yalnızlık çekiyorlardı acımasızlıklarının cezasını. Son sözcük de okunmuş, kitap kapatılmış, dinleyiciler derin bir sessizliğe gömülmüşlerdi. Biraz sonra Rayski bozdu sessizliği:

— Ne acayip bir şeydi!

Marfenka gözyaşlarını siliyordu. Büyükanne,

— Sen ne söyleyeceksin Veracığım? dedi.

Yanıt vermedi Vera. Marfenka,

— İğrenç bir kitaptı büyükanneciğim, dedi, neler çektiler zavallılar!...

Büyükanne, yan gözle Vera'ya bakarak,

— Elden ne gelir? dedi. Kunigunda denen o kız büyüklerine tutkunun nasıl bir şey olduğunu, insanı nerelere götüreceğini sorsaydı olmazdı bunlar.

Rayski, onu onaylıyormuş gibi, şakacı eğdi başını büyükannesine. Tatyana Markovna sürdürüyordu konuşmasını:

— Annesine ya da babasına akıl danışsaydı kendisi için iyi olurdu, bu işler gelmezdi başına. Sen ne diyorsun Vera cığım?

Vera kapıya yürüdü, odadan çıkarken durdu, kapıya tutunarak,

— Büyükanne! dedi. Böyle saçma bir kitabı dinlemek zorunda bırakarak tam bir hafta niçin eziyet ettiniz bana?

Sonra, yanıt beklemeden, bir kedi çabukluğuyla geçti eşiği. Büyükanne geri çağırdı onu.

— Ne demek niçin? diye sordu. Eğlenmeni istedim...

— Hayır, bir şey için cezalandırmak istediniz beni. Bundan böyle bir suçum olursa bir hafta katıksız hapis verin daha iyi.

Büyükannesinin önünde çömeldi Vera, dirseğini kanepeye dayadı.

— Hoşça kalın büyükanneciğim, iyi geceler! dedi.

Tatyana Markovna onu öpmek için eğildi, kulağına fısıldadı:

— Cezalandırmak istemedim seni, günün birinde... yanlış adım atmaman için uyarmak istedim...

Vera da fısıltıyla karşılık verdi:

— Yalnış adım atsam... Kunigunde'ya yaptıkları gibi, manastıra kapar mıydınız beni?

Tatyana Markovna gücenmiş,

— Hayvan mıyım ben, dedi, o anne baba gibi canavar ruhlu muyum?... Büyükannen için böyle şeyler düşünmen ayıp, Vera...

— Ayıp olduğunu biliyorum büyükanneciğim, öyle düşündüğüm de yok... Peki ama, beni uyarmak için bu saçma kitaptan başka bir şey bulamadınız mı?

— Neyle uyaraydım yavrum? Neyle koruyaydım, sakınaydım seni?... Söyle de rahatlat beni!...

Bir şey söylemek istedi Vera, ama söylemedi, bir süre öte yana baktı, Sonra,

— Haç çıkararak kutsayın beni! dedi.

Büyükannesi onu kutsadıktan sonra elini öptü, gitti.

Rayski masadan aldı kitabı. Gülümseyerek,

— Büyük bir kitap! dedi. Evet, güzel Kunigunde'nın etkisi nasıl oldu?

Karşılık olarak derinden göğüs geçirdi büyükanne. Şaka edecek durumu yoktu. Rayski'nin elinden aldı kitabı, Paşutka'ya verdi, hizmetçiler bölümüne götürmesini söyledi. Rayski,

— Hadi büyükanne, dedi, Vera'yı doğru yola getirdiniz. Şimdi bir de Yegorka ile Marina okurlarsa bu «söz oyununu», evde erdemden geçilmeyecek!

XVI

Marfenka'yı Vikentyev bahçeye çağırdı, Rayski odasına gitti. Büyükanne derin düşüncelere dalmış, uzun süre oturdu kanepesinde. Kitaba bir ilgi duymuyordu artık. Kendini kaptırdığı ahlak dersi havasından kurtulmuştu; böylesine basit bir yola başvurduğu için kendi kendinden utanıyordu. Bakışı daha bir zeki, bilinçliydi şimdi. Bir şeyler düşünüyor, belki de, içinde uykuya dalmış eski anılarını geçiriyordu belleğinden. Karşısındakinin yüz anlatımını okuyabilen insanlar için, o anda büyükannenin yüzünde hem bir kuşku, hem şefkat, hem korku, hem de acıma vardı. Bu arada sırayla Marina, Yakov, Vasilisa gelmiş, yemeğin hazır olduğunu bildirmişlerdi. Dalgın, yanıt vermişti büyükanne:

— Ben yemeyeceğim!

Marina küçük hanımları yemeğe çağırmaya gitmişti. Vera,
— Yemeyeceğim! demişti.

Geceleri yemek yemeden yatmayan Marfenka'nın yanıtı pek şaşırtmıştı Marina'yı:

— Yemeyeceğim!

— Yatağınıza getireyim, demişti Marina.

Yanıt kısa olmuştu.

— İstemez!

Marina,

— Ne tuhaf şey! dedi. Hiç böyle olmamıştı! Hanıma bildirmeliyim durumu.

Ama Tatyana Markovna yadırgamadı haberi, yalnızca «Toplayın masayı!» dedi.

Marina gitti, Vasilisa sessizce hazırlamaya başladı hanımın yatağını.

Marina yemeği ne yapacağını sormaya gittiğinde, kimsenin yemek yemeyeceğini öğrenen Yegorka sos kabının kapağını kaldırmış, koklamış, -onu yakalayan Yakov'a dediği gibi- «tadına bakmak» için parmağını daldırıp «bir tanecik» almış; Yakov'un da aynı şeyi yapmasını söylemişti.

Yakov başını salladı, ama her zaman olduğu gibi haç çıkardı, o da «bir tanecik» aldı, tadını anlamak için yavaş yavaş çiğnemeye başladı.

— Defne yaprağı var içinde galiba, dedi.

Yegorka, parmağını haşlama çoka balığı olan kaba daldırırken,

— Şunun da tadına bakın Yakov Petroviç, dedi.

Bir çoka balığı alırken karşılık verdi Yakov:

— Hanım sormasa yarın!

Marina döndüğünde pilici bitirmişlerdi.

Başını ellerinin arasına alarak, dehşet içinde,

— Zıkkımlandınız her şeyi! dedi Marina.

Çabuk çabuk giderlerken dönüp ona kurt gibi bakan Yakov ile Yegor'un arkasından söyleniyordu:

— Sabah kahvaltıya ne çıkaracağım şimdi?

Yatak hazırdı, evin içinde her şey susmuştu. Tatyana Markovna dalgınlığından kurtuldu sonunda, tasvire baktı, ama her zaman yaptığı gibi diz çökmedi önünde, dua da etmedi, yalnızca haç çıkardı. İçindeki huzursuzluk engel oluyordu dua etmesine. Gidip yatağına oturdu, düşüncelere daldı gene.

— Nasıl uyarmalı seni? «Kutsayın beni!» diyor...

Vera ile alçak sesle konuşmasını anımsamıştı dehşetle.

«Ruhunda neler olduğunu nasıl öğrenmeli? diye geçirdi içinden. Sabah geceden hayırlıdır, şimdi yatıp uyuyayım...»

Ama uyuyamayacaktı o gece. Tam yatmaya hazırlanıyordu ki, biri tıklattı kapısını usulca. Korkuyla sordu Tatyana Markovna:

— Kim o?

Marfenka'nın sesi duyuldu:

— Benim büyükanne, açın!

Kapıyı açtı Tatyana Markovna.

— Ne o yavrum? İyi geceler dilemeye mi geldin bana? Aferin! Niçin yemek yemedin? Nikolay Andreiç nerede?

Ama Marfenka'nın yüzüne bakınca birden ürktü Tatyana Markovna. Soru yağmuruna tuttu onu:

— Neyin var Marfenka? Ne oldu? Yüzün bembeyaz! Titriyor musun? Hasta falan değilsin ya? Bir şeyden mi korktun?

Marfenka, korku içinde büyükannesine sokularak,

— Hayır büyükanneciğim, bir şey yok... buraya... diye başladı. Sizinle konuşmalıyım...

— Otur, otur... koltuğa otur.

— Hayır büyükanne, siz yatın, yanınıza oturacağım... Her şeyi anlatacağım size. Işığı da söndürün...

— Söylesene, ne oldu? korkutuyorsun beni...

— Bir şey yok büyükanne, çabuk yatalım, kulağınıza söyleyeceğim her şeyi...

Büyükanne yatağa girdi... Marfenka romanın okunması bittikten sonra bahçede olanları anlattı ona.

Vikentyev Marfenka'yı bahçeye çağırdığında şu olay geçmişti aralarında: Koruya bülbül dinlemeye gitmelerini söyledi Vikentyev.

— Siz içerde okurken ben bülbülü dinliyordum, dedi. Ah, ne güzel şakıyordu, ne güzel! Hadi gidelim!

Marfenka gitmek istemiyordu:

— Çok karanlık Nikolay Andreiç!

— Korkuyor musunuz?

— Yalnız olsam korkardım, ama sizin yanınızda korkmam.

— Öyleyse gidelim! Ne güzel ötüyor, duyuyor musunuz? Dinleyin!... Buradan duyuluyor! Şurada bir puhu kuşu ötmeye başlayınca sustu... Gidelim hadi...

Taşlıkta duruyordu Marfenka. Kararsız indi merdivenden. Vikentyev elini uzattı ona. Ağır ağır, sanki isteksiz yürüyordu Marfenka. Handiyse öfkeli,

— Şu karanlığa bakın! diyordu. Daha gelmem, çekmeyin kolumdan!

Ama Vikentyev elini bıraktığı halde, onu zorla götürüyorlarmış gibi, kendiliğinden yürüyordu. Vikentyev fısıldadı:

— Daha yaklaşın, şuraya gelin!

Marfenka, nereye bastığını bilmeden iki adım atıp durdu.

— Gelin, gelin, korkmayın!

Bir adım daha yaklaştı Marfenka. Korkudan küt küt vuruyordu yüreği.

— Çok karanlık, korkuyorum... dedi.

— Yeter artık, neden korkuyorsunuz? Kimse yok burada. Biraz daha bu yana. Dikkat edin, hendek var önünüzde. Bana yaslanın... ha şöyle!

Marfenka korku içinde,

— Ne oluyorsunuz, bırakın, kendim atlarım!... dedi.

Ama sözünü daha bitirmemişti ki, belinden tutuğu gibi kaldırmıştı onu Vikentyev, karşıya geçirmişti.

Koruya girdiler.

— Bir adım daha gitmem...

Oysa kendiliğinden yürüyordu. Ayağının altında kuru dallar çıtırdadıkça ürküyordu.

— Burada duralım, diye fısıldadı. Şşşşt... duyuyor musunuz.

Şakıyordu bülbül. Ilık gece büyülemişti Marfenka'yı. Karanlık, yaprakların yumuşak hışırtısı, bülbülün şakıması bir haz ürpertisiyle dolduruyordu içini. Kıpırdamadan sessiz duruyor, arada bir korkuyla yapışıyordu Vikentyev'in eline. Ama Vikentyev tutunca çekiyordu elini. Vikentyev,

— Ne güzel, değil mi Marfa Vasilyevna, dedi, ne güzel bir gece!

Susması için kolunu salladı ona Marfenka. Duygulanmaya başlamıştı.

İşitilir işitilmez bir sesle fısıldadı Vikentyev:

— Marfa Vasilyevna, şimdiye dek hiç duymadığım çok güzel, çok hoş bir şeyler oluyor bana... içimde bir şey kıpırdıyor sanki...

Marfenka susuyordu. Vikentyev sürdürüyordu konuşmasını:

— Şimdi bir ata atlar, soluğu kesilene dek dörtnala sürerdim onu... Ya da Volga'ya dalar, karşı kıyıya yüzerdim... Size bir şeyler olmuyor mu peki?

Marfenka ürperdi.

— Ne o? Korktunuz mu? diye sordu Vikentyev.

— Gidelim buradan. Dinledik işte, yeter. Büyükannem kızacak...

Vikentyev yalvarıyordu :

— Oh, hayır, bir dakikacık daha, Allahaşkınıza...

Olduğu yerde durdu Marfenka. Bülbül şakıyordu. Vikentyev,

— Ne diyor? diye sordu.

— Bilmiyorum.

— Bir şey anlatmak istiyordur elbet. Havaya ötmüyordur ya! Bir dinleyen vardır onu...

Marfenka,

— Biz dinliyoruz... diye fısıldadı. Her zaman dinlerim onu...

Vikentyev de alçak sesle,

— Tanrım, ne güzel! dedi. Marfa Vasilyevna...

Düşünceye daldı. Marfenka,

— Neredesiniz Nikolay Andreiç? diye sordu. Niçin susuyorsunuz? Yoksunuz sanki burada : Yanımda mısınız?

— Sanırım, içimde olanları söylüyor bülbül, şu anda benim söylemek istediğim şeyleri! Söyleyemediğim...

Gülümsedi Marfenka,

— Siz de bülbül dilinde söyleyin... dedi. Onun ne dediğini nereden biliyorsunuz?

— Biliyorum.

— Söyleyin öyleyse.

— Aşkı söylüyor.

— Ne aşkını? Kimi seviyor?

— Benim size olan aşkımı.

Kendi dediğinden kendi de korkmuştu bir an Vikentyev, ama birden dudaklarına götürdü Marfenka'nın elini, öpmeye başladı.

Marfenka birden çekti elini, çılgın gibi koşmaya başladı eve doğru, hendeği kendi atladı, soluk soluğa geçti bahçeyi, taşlığın merdivenlerini çıktı, bir an soluk almak için durdu.

Vikentyev de arkasından gelmişti.

Güçlükle soluk alıyordu Marfenka. Kapının koluna uzanırken,

— Bir adım daha atmayın... sakın! dedi. Evininize gidin!

— Marfa Vasilyevna! Meleğim, canım...

— Nasıl «canım» diyebiliyorsunuz bana: Kızkardeşiniz miyim, yoksa kuzeniniz mi?.

— Meleğim! Güzelim... her şeyimsiniz benim! Vallahi!...

— Bağıracağım Nikolay Andreiç.

Hâlâ titriyordu Marfenka. Sert bir tavırla ekledi:

— Evinize gidin!

— Durun bir dakika, söyleyin, ne oldu size?... son zamanlarda yakınlık göstermiyorsunuz bana, yalnız dolaşmaya çıkmıyorsunuz benimle...

— Çocuk değiliz artık, çocukluğu bırakmamızın zamanı geldi, hem büyükannem...

— Bir şey mi diyor büyükanneniz?

— Hayır. Demin okuduğumuz kitaptaki Richard ile Kunigunde'yı gördünüz, neler geldi zavallıların başına! Öyleyken, nasıl yapabiliriz bunu?...

— Hepsi yalandı Marfa Vasilyevna! yüzde yüz Nil Andreiç yazdı bu kitabı...

— Evinize gidin! Tanrı bilir neler diyecekler bizim için hizmetçiler...

Vikentyev üzgün,

— Sevmiyorsunuz beni artık Marfa Vasilyevna! dedi.

Bunu söylerken, alışkanlığının tersine, saçlarını bile karıştırmamıştı.

Marfenka cilveli -ama bir kasıt yoktu bu cilvesinde- karşılık verdi:

— Seviyor muydum ki? Kim söyledi size bunu? Ne saçma şeyler! Nereden çıkardınız sizi sevdiğimi? Büyükanneme söyleyeceğim!

— Ben kendim de söyleyeceğim?

Marfenka ateşli, biraz da telaşlı,

— Ne söyleyeceksiniz? dedi. Benim için hiçbir şey söyleyemezsiniz! Ne oldu size böyle bugün? Aklınızı mı kaçırdınız?...

— Evet, kaçırdım. Beni dinleyin meleğim, Marfa Vasilyevna... Önünüzde diz çöküyorum...

Yere diz çökmüştü Vikentyev.

— Susmazsanız giderim. Biraz toparlayayım kendimi, hemen gideceğim... yoksa korkuturum herkesi; zangır zangır titriyor her yanım... Hemen büyükannemin yanına çıkacağım!

Vikentyev doğruldu, kararlı adımlarla yaklaştı Marfenka'ya, elinden tuttu, handiyse zorla bahçeye götürdü onu. Marfenka elini kurtarmaya, Vikentyev'i durdurmaya çalışarak,

— Bırakın beni, gelmek istemiyorum... küstahlık sizin bu yaptığınız, ileri gidiyorsunuz!... diyordu. Nasıl yapabiliyorsunuz bunu, ne yapıyorsunuz! Bırakın beni, yoksa bağıracağım!... Bülbülünüzü dinlemek istemiyorum!

Ama ister istemez gidiyordu Vikentyev'in arkasından. Vikentyev yumuşak, ama kararlı,

— Bülbülü değil, beni dinleyeceksiniz! dedi. Çocuk değilim artık, ben de büyüdüm, dinleyin beni Marfa Vasilyevna!

Debelenmeyi birden kesti Marfenka, Vikentyev'in avucunun içindeki elini bıraktı ona, olduğu yerde kaldı. Yüreği duracakmış gibi çarpıyordu, merak içindeydi. Vikentyev sürdürüyordu konuşmasını:

— İster siz söylemiş olun bunu, ister büyükanneniz, ama çok doğru: Çocuk değiliz artık. Benim tek suçum da, çocuk olmadığınızı yüreğim bana çoktan beri söylediği halde, bunu farketmek istememendir...

Marfenka çekecek oldu elini gene, ama Vikentyev hafifçe sıktı avucunun içindeki eli, bırakmadı.

— Büyüdünüz artık, diye ekledi, bu yüzden de korkmamalısınız beni dinlemekten: Çocuk değil karşımdaki. Öylesine ele avuca sığmaz, öylesine canlı, sevimliydiniz ki, yanınızda yaşımı unutuyor, benim için henüz zamanın çok erken olduğunu düşünüyordum; evet, belki çok erkendir sizi...

Marfenka, tüm bedeni -Vikentyev'in avucunun içindeki eli de- titreyerek,

— Gidiyorum, koruda olduğu gibi... korkunç şeyler söylemeye hazırlanıyorsunuz gene, diye fısıldadı. Bırakın beni! Gidiyorum, dinlemeyeceğim, her şeyi anlatacağım büyükanneme...

— Anlatın Marfa Vasilyevna, hem de bu akşam. Bunun için korkmayın beni dinlemekten. Size öylesine alıştım, kendimi size öylesine yakın hissediyorum ki, şimdi bizi birbirimizden ayıracak olsalar... İstiyor musunuz bunu, söyleyin!

Marfenka susuyordu.

— Marfa Vasilyevna, istiyor musunuz benden ayrılmak?

Marfenka karşılık vermedi, yalnızca kolunu solladı karanlıkta. Vikentyev üzgün,

— İstiyorsanız, ayrılalım, hemen şimdi... dedi. Ne yapacağımı biliyorum o zaman: Başka bir yere atanmam için dilekçe vereceğim, Petersburg'a, dünyanın bir ucuna gideceğim... Tatyana Markovna'nın da, annemin de sözünü dinlemeyeceğim -belki cezalandıracaklardır beni bunun için, ama umursamayacağım...- ama siz isterseniz... Hemen alıp başımı giderim buradan, bir daha da dönmem! Artık başkasını sevemeyeceğimi biliyorum... vallahi sevmeyeceğim... Marfa Vasilyevna!

Marfenka susuyordu.

— Yalnızca bir sözcük söyleyin Marfa Vasilyevna, sevebilir miyim sizi? Cevabınız «hayır» ise, gideceğim, hemen şimdi... bir daha dönmemek üzere...

Marfenka birden hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı, uzaklaşmak isteyen Vikentyev'in koluna yapıştı. Vikentyev sevinçle,

— Gördünüz mü, gördünüz mü! diye haykırdı. Melek değil de nesiniz! Beni sevdiğinizi söylerken haklı değil miymişim? Evet seviyorsunuz, seviyorsunuz, seviyorsunuz! Ancak, benim sizi sevdiğim kadar değil... hayır!

Marfenka ağlayarak,

— Nasıl... söyleyebiliyorsunuz bunları bana? dedi. Ağlamama bakmayın. Bir kedi yavrusu için de, bir kuş için de ağlarım ben. Şimdi de bülbül ağlattı beni: Duygulandım, üstelik karanlık... Bir ışık olsaydı, ya da gündüz ötseydi şu bülbül, ölsem ağlamazdım... Belki seviyordum sizi, ama bilmiyordum bunu...

— Ben de bilmiyordum sizi sevdiğimi... Her şeyi bülbül yaptı: Sırrımızı açıkladı bize. Suçu onun üzerine atalım Marfa Vasilyevna... Gündüz olsaydı, ben de dünyada söyleyemezdim size... vallahi söyleyemezdim...

Marfenka,

— Şimdiyse nefret ediyorum sizden, dedi, utanıyorum. Kötü bir insansınız, ağlattınız beni, yaptığınıza da seviniyorsunuz, neşelisiniz...

— Neşeli miyim? Siz de neşelisiniz, yemin ederim, neşelisiniz, sırf... Sağolsun şu bülbül!

— İğrenç bir insansınız, dürüst değilsiniz!

Vikentyev saçlarını karıştırarak kesti Marfenka'nın sözünü:

— Hayır, hayır, böyle söylemeyin. Aptal diyebilirsiniz bana, ama dürüstüm, dürüstüm! Bundan hiç kimsenin kuşku etmesini istemem... Hiç kimse kuşku edemez bundan!

Marfenka yüksek sesle,

— Ama ben ediyorum! dedi. Dürüst değilsiniz: Zavallı bir kızı, hiç kimseye, Tanrı'ya bile, peder Vasili'ye bile açamayacağı şeyi açıklamak zorunda bıraktınız... Şimdi de, oh Tanrım, ne rezalet!

Tatyana Markovna'nın deyimiyle, bu «Tanrısal çocuk» yürekten pişmanlık gözyaşları dökmeye başladı gene. Üzgün,

— Dürüst bir davranış değil, bu, değil! diyordu. Sevmiyorum sizi artık. Neler diyecekler benim için şimdi, neler düşünecekler? Mahvoldum...

— Canım benim, meleğim!...

— Hâlâ aynı şey mi?

Vikentyev inandırmaya çalışıyordu Marfenka'yı:

— Unutmayın, çocuk değilsiniz artık!

Birden ağlamayı kesti Marfenka,

— Ne tuhaf konuşuyorsunuz! dedi. Hiç böyle görmemiştim sizi, hiç böyle olmamıştınız! Daha düne kadar olduğunuz Nikolay Andreiç misiniz? Bıldırcın kaldırmak için çavdar tarlasına daldığınızda, dün kedimin arkasından çatıya çıktığınızda olduğunuz Nikolay Andreiç misiniz? Beni güldürmek için değirmende yüzünüzü gözünüzü una buladığınız günler çok mu geride kaldı? Niçin böyle değiştiniz birden?

— Nasıl oldum Marfa Vasilyevna?

— Küstah! Böyle saçma şeyleri yüzüme karşı söyleyebiliyorsunuz...

— Siz değişmediniz mi sanki? Bugün akşam bile böyle miydiniz? Benden utanmak ya da korkmak aklınıza gelir miydi hiç? Şimdi söylediklerinizi söyleyebilir miydiniz bana? Siz de değiştiniz!

— Neden oldu bütün bunlar?

— Bülbül anlattı bize her şeyi: Orada, koruda büyüdük bir anda, olgunlaştık... Çocuk değiliz artık...

— Davranışınız da bu yüzden dürüst değil zaten. Bir çapkın gibi davrandınız... içimdeki sırrı açığa vurmaya zorladınız bir kızı...

— Ömür boyu kalamazdı ki bu sır içinizde: Bir gün, birisine açılacaktınız...

Bir an düşündü Marfenka.

— Evet, dedi, büyükannemin kulağına fısıldar, sonra da başımı yastığın altına sokar, bütün gün öyle kalırdım. Ama bu

rada... yalnınız, oh Tanrım! (Başını kaldırıp gökyüzüne korkuyla bakarak söylemişti bunu.) İçeri girmeye korkuyorum şimdi: Kim bilir nasıldır yüzüm, hemen anlar büyükannem.

Marfenka'nın eline eğilerek,

— Meleğim! Güzelim! dedi Vikentyev. Korunun karanlığı da, bülbül de sağolsunlar!

Marfenka, gene taşlığa koşarak,

— Gidin, gidin! diye yineledi. Gene küstahlaşıyorsunuz! Oysa, dünyada sizden daha dürüst, daha alçakgönüllü insan olmadığını sanıyordum, büyükannem de öyle düşünüyordu. Ama siz...

— Ne yapsam dürüst davranmış olurdum Marfa Vasilyevna? Sırrımı kime açmalıydım?

— Büyükannemin öteki kulağına... sizi sevip sevmediğimi ona sormalıydınız.

— Bu gece her şeyi söyleyin ona.

— Olmaz artık. Sizi dinlediğim, ağladığım için suçluyum ona karşı. Üzülür, hiç affetmez beni. Oysa siz hâlâ...

— Affeder, Marfa Vasilyevna! İkimizi de affeder. Sever beni...

— Herkesin sizi sevdiğini sanıyorsunuz: Bulunmaz Hint kumaşı!...

— Beni oğlu gibi sevdiğini söyler...

— Çok yediğiniz için söyler öyle, çok yiyen herkesi, **Opyonkin**'i bile sever!

— Hayır, beni sevdiğini biliyorum... öyle sanıyorum ki, gençliğimi bağışlayabilse, evlenmemize bile izin verir!

— Ne korkunç şey! Ağzınızdan çıkanı kulağınız duyuyor mu?

Gitmek istedi Marfenka.

— Marfa Vasilyevna! İnin aşağı, korkmayın benden, heykel gibi duracağım...

Bir an duraladı Marfenka, sonra birden indi taşlığın merdivenlerinden, Vikentyev'in elinden tuttu, sert bir ağırbaşlılıkla baktı yüzüne.

— Şimdi bana söylediklerinizden annenizin haberi var mı? diye sordu. Söyleyin var mı? Cevap verecek misiniz?

Vikentyev alçak sesle,

— Henüz yok... dedi.

Marfenka dehşetle,

— Yok! diye yineledi.

Birkaç dakika sustular. Sonra sordu Marfenka:

— Nasıl söyleyebildiniz bunu bana? Evlenmekten bile söz ettiniz, oysa anneniz bilmiyor daha! Dürüst bir davranış mı bu, kendiniz söyleyin!

— Yarın haberi olacak.

— Ya anne onayını vermezse?

— Dinlemem onu.

— Ama ben dinlerim... büyükannemin olduğu gibi, onun onayı da olmadan bir adım atmam. Anneniz istemezse bir daha gelmeyeceksiniz buraya, bunu unutmayın mr Vikentyev... o kadar!

Birden döndü Marfenka, yürüdü. Vikentyev,

— Annemin onaylayacağını... adım gibi biliyorum, dedi.

— Onun onayını aldıktan sonra ağlatmanız gerekirdi beni öyleyse!...

— Böyle mi bırakacaksınız beni, heyecanlandığım için bağışlamayacak mısınız?

— Çocuk değiliz; heyecanlanmak, bağışlamak yakışmaz bize. Günah, işlenmiştir...

— Günahsız insan olmaz. Bu gece Kolçino'ya gideceğim, yarın akşam üzeri buradayım... anne onayıyla. Bağışlayın... elinizi verin!

Marfenka, bir an düşündükten sonra baktı Vikentyev'in yüzüne, elini uzattı.

— O zaman... belki...

Ama Vikentyev tam tutarken korkuyla çekti elini.

— Tanrım! Büyükannem ne diyecek? Gidin artık, gidin... şunu da unutmayın, anneniz size kızarsa, büyükannem de beni affetmezse bir daha çıkmayın karşıma... utancımdan ölürüm, ömrümün sonuna dek kötü bir insan olarak anarım sizi!

Marfenka uzaklaşmış, Vikentyev de çabuk adımlarla çıkmıştı bahçeden, gitmişti.

Marfenka odasına kapanmış, sıtma nöbetine tutulmuş gibi titreyerek «Tanrım! Tanrım, büyükannem ne diyecek!» diye düşünüyordu. «Ne yaptık! Nasıl söyleyeceğim büyükanneme?... Neler çekeceğim bunun için?... Önce Vera'ya anlatsam nasıl olur acaba... Hayır, hayır, büyükanneme! Kim var acaba şimdi yanında?...»

Yakov onu yemeğe çağırdığında heyecan içindeydi, tasvire bakarak haç çıkarıyordu. Kapıyı açmadan,

— İstemiyorum! demişti.

Marina gelmişti. Canı sıkkın, yinelemişti Marfenka:

— İstemiyorum! Büyükannem ne yapıyor?

— Hanım da yemediler, demişti Marina, yatmaya hazırlanıyorlar.

Evde seslerin kesilmesini sabırsızlıkla beklemişti Marfenka, bir kedi sessizliğiyle yaklaşmıştı Tatyana Markovna'nın kapısına.

Uzun süre konuşmuşlardı fısıltıyla, büyükanne bir çok kere haç çıkararak kutsamıştı, öpmüştü Marfenka'yı. Başı büyükannesinin omuzunda, uyuyakalmıştı sonunda Marfenka. Tatyana Markovna usulca koymuştu Marfenka'nın başını yastığa, kalkmıştı, torununu bekleyen yeni mutluluk için, yaşam için gözleri yaşlı dua etmeye başlamıştı. Ama Vera için daha bir heyecanlı

dua ediyordu. Onu anımsadıkça, ak saçlı başını haçın altına dayayarak, bildiği en büyük duaları okuyordu.

Uyuyan Marfenka'nın yanına usulca girerken bir kere daha haç çıkararak kutsamıştı onu, «Vera'yı beklerken Marfenka çıktı, diye geçirmişti içinden, Kunigunde gibi... bahçede hem! «Kader» alay ediyor sanki!...»

XVII

Sözünü tuttu Vikentyev. Devrisi gün annesini getirdi Tatyana Markovna'ya, onu kapıda bırakıp, ne olacağını bilmeden -kendi deyimiyle- «sıvıştı», dairede bütün gün diken üzerinde oturdu.

Annesi genç sayılırdı. Kırk beş yaşlarındaydı. Onun gibi canlı, neşeliydi. Ama iş konularında oldukça ağırbaşlı bir kadındı. Oğluyla arasında güldürüye bir söz savaşı sürüp giderdi.

En küçük, önemsiz şeyler için -yalnızca küçük, önemsiz şeyler için- adım başı tartışırlardı. Ama sorun ciddiyse, Mariya Yegorovna her zamankine benzemeyen bir dille, gözlerinde her zamankinden değişik bir anlatımla gösterirdi annelik otoritesini... Vikentyev de -başlangıçta karşı dursa bile- akla yakınsa sonunda kabul ederdi annesinin istediğini.

İkisinin arasında görünüşte bir çatışma, ama gerçekte görünmeyen bir uzlaşma vardı. İlişkilerinin dış görünümüydü böyle.

— Şunu giy, derdi Mariya Yegorovna.

— Olmaz, şu daha iyi, diye karşılık verirdi Vikentyev.

— Mihail Andreiç'e uğrayıver.

Karşılık verirdi Vikentyev:

— İnsaf yani **maman,** sıkıntıdan patlıyorum orada.

— Saçma! Uğrayacaksın!

— Hayır **maman,** dünyada gitmem oraya, öldürseniz gitmem!

— Nikolaycığım, dinleyecek misin sözümü?

— Her zaman **maman, ama** şimdi değil.

Ne var ki, annesi bunu gerçekten istiyorsa yola koyulur, gözden kaybolana dek söylene söylene giderdi annesinin istediği yere.

Sonu gelmeyen bu tartışma arada bir kahkahalarla kesilerek sabahtan akşama dek sürerdi aralarında. İyi anlaştakları, tartışmadıkları zamanlar ise bir ölüm sessizliği çökerdi üzerlerine. İkisinden biri ortaya (karşıdan yüzde yüz itiraz görecek) bir söz altıncaya dek öyle susarlardı. Sonra başlarlardı tartışmaya.

Vikentyev'in, annesine olan sevgisi de öyle taşkın, coşkun vururdu dışarı. Birden atılırdı annesinin üzerine; kollarını boynuna dolardı, sıkardı, sıcak öpücüklere boğardı onu. Boğuşuyorlar sanardı gören...

Mariya Yegorovna kulaklarından yakalardı oğlunu, çekerdi, yanaklarını sıkardı, iterdi onu. Ama bir türlü başa çıkamazdı onunla, sonunda, kalın kalın kolları olan şişko kâhya kadın Mavra'ya seslenirdi, «kurt yavrusunu» geri çekmesini söylerdi.

Marfenka ile konuşmasından sonra hemen o gece Volga'yı karşıya geçti Vikentyev, yel gibi daldı annesinin odasına, kendisine özgü biçimde atılıp kucakladı onu, öpmeye başladı. Mariya Yegorovna tüm gücünü kullanarak onu geri ittiğindeyse diz çöktü annesinin önünde, mağrur,

— Anneciğim! dedi. Döv beni, ama dinle: Yaşamımın en önemli dakikası geldi; ben...

Oğlunun sözünün sonunu getirdi Mariya Yegorovna:

— Aklımı kaçırdım! Nereden böyle, zincirini kopardın sanki! İzin almadan nasıl geldin? Korkuttun beni, tüm evi ayağa kaldırdın. (Şaşkınlık içinde yukardan aşağı süzüyordu oğlunu, onun dağıttığı saçlarını düzeltiyordu.) Neyin var? Söylesene!

Vikentyev, henüz bilmediği birtakım engellerin, karşı durmaların korkusunu içinde duyarak,

— Anlamadın mı anne? dedi.

Mariya Yegorovna oğlunun gözlerinin içine dikkatli dikkatli bakarak,

— Bir işler çevirmişsindir gene yüzde yüz, ceza evine atmak istiyorlardır seni, dedi.

Vikentyev hayır anlamına salladı başını.

— Hiç ilgisi yok!

— Hadi söyle!

— Söyleyeceğim, ama itiraz istemem!

Mariya Yegorovna şaşkın, korkuyla bakıyordu Vikentyev'in yüzüne, düşünüyordu.

— Borca mı girdin?

Başını salladı Vikentyev.

— Hafif suvariye yazılmayı koymadın ya gene aklma?

— Hayır, hayır!

— Gene ne delilikler kuruyorsun, nereden bileyim? Her şey beklenir senden! Söyle hadi, nedir?

— Itiraz etmeyecek misin?

— Edeceğim, çünkü bir saçmalık düşündün gene galiba Çabuk söyle.

Vikentyev güç işitilir bir sesle,

— Evlenmek istiyorum! dedi.

Oğlunun ne dediğini duymamıştı Mariya Yegorovna.

— Ne? diye sordu.

— Evlenmek istiyorum!

Çabucak bir göz attı oğluna Mariya Yegorovna,

— Mavra, Anton, İvan, Kuzma! diye bağırmaya başladı. Hepiniz buraya gelin, çabuk!

Mavra yalnız geldi.

— Hizmetçilerin hepsini çağır buraya: Nikolay Andreiç aklını kaçırdı:

Mavra, tahtaya vuruyormuş gibi yaparak,

— Tanrı korusun! dedi, ödümü patlattınız hanımım!

Vikentyev, dışarı çıkması için kolunu salladı Mavra'ya. Annesi ayağa kalktığında, kolundan tutup oturttu onu,

— Şaka etmiyorum, anneciğim! dedi.

Mariya Yegorovna öfkeyle kesti sözünü:

— Çekil, dokunma bana!

Sonra bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı odanın içinde. Vikentyev kararlı,

— Şaka etmiyorum! dedi. Yarın yanıt vermek zorundayım. Ne diyorsun?

Şaşkın bir durumdaydı Mariya Yegorovna.

— Kapattıracağım seni... dedi, hem de nereye biliyor musun?...

Vikentyev fırladı yerinden, aralarında en gürültülü tartışmalardan biri başladı. Hizmetçiler gece uzun süre dinlediler onları. Bağıra çağıra tartışıyorlardı. Arada kahkahaları sağa sola koştuğu duyuluyordu Vikentyev'in. Sonra öpücük sesleri, hanımın öfkeyle bağırdığı duyuldu, Vikentyev neşeyle yanıt verdi ona... arkasından bir ölüm sessizliği -ana oğulun tam uzlaştıklarının belirtisi- geldi.

Görünüşte Vikentyev'indi utku. Ne var ki, önceden hazırlanmıştı bu utku. Gerçi Marfenka ile Vikentyev, duyguları konusunda aldanıyorlardı, gerçek duygularının ne olduğunu bilmiyorlardı ya, büyükanne ile Mariya Yegorovna bunun sonunun nereye varacağını çoktan anlamışlardı, ama birbirlerinde de, Marfenka ile Vikentyev'e de bir şey belli etmiyorlar, seslerini çıkarmadan, kendi kendilerine düşünüyor, her şeyi ölçüp biçiyorlardı... sonunda bu düğünün olumlu bir adım olacağına karar vermişlerdi.

Ama, ana oğul arasındaki ilişkilerin özelliği nedeniyle, Mariya Yegorovna ancak sıkı, heyecanlı bir cenkten sonra «evet» diyebilir, Vikentyev de ancak bir cenkten sonra anne onayını alabilirdi.

Oğlunun isteğine istemeye istemeye boyun eğmiş gibi sinirli (oysa onları kente götürecek araba kapıda hazır bekliyordu) söyleniyordu Mariya Yegorovna:

— Bakalım Tatyana Markovna ne diyecek! Razı olmazsa, ömrümün sonuna dek bağışlamayacağım seni bu rezalet için! Duyuyor musun?

— Merak etme, öz annemden çok sever beni Tatyana Markovna!

Mariya Yegorovna yandan baktı Vikentyev'in yüzüne,

— Ben hiç sevmiyorum seni, kes sesini kurt yavrusu! diye bağırdı.

Vikentyev kolunu annesinin boynuna dolamak, onu kucaklamak istedi, ama Mariya Yegorovna şemsiyesini gözdağı vererek sallad ona.

— Hele bir dene! dedi. Şapkamı buruşturursan gitmem vallahi!

Bu gözdağı karşısında duruldu Vikentyev. Annesi,

— Evlenecek adam mısın sen? diye söylendi.

Onu dinlemiyordu Vikentyev. Arabanın kapalı bölümünden arabacı yerine geçti, dizginleri arabacının elinden alıp dörtnala sürdü atları.

XVIII

Mariya Yegorovna ipekli bir rob giymiş, üzerine dantel bir pelerin almıştı; elinde sarı eldivenleriyle, yelpazesiyle son derece şıktı... genç bir kızı andırıyordu.

Tatyana Markovna'ya bayan Vikentyeva'nın geldiğini haber verdiklerinde, onu her zaman sade bir biçimde, dostça, sevinçle karşılayan yaşlı kadın birden kuşkusuz -Marfenka'dan her şeyi öğrendiği için- anladı Mariya Yegorovna Vikentyeva'nın niçin geldiğini, değişik bir tavır takındı.

Mariya Yegorovna'yı salona almalarını söyledi, kendi de, Vasilisa'ya anahtar deliğinden bakıp, konuğun nasıl giyindiğini

ona bildirmesini söyleyip, giyinmek için odasına koştu. Tatyana Markovna gümüş işlemeli, hışır hışır eden ipek bir rob giydi, Türk şalını aldı omuzlarına, iri pırlanta küpelerini takacak oldu, ama canı sıkkın, attı onları,

— Yakışmıyorlar, böyle kulağa küpe yakışır mı! diye mırıldandı.

Marfenka ile Vera'ya giyinmelerini söyledi; kahvaltıya, akşam yemeğine bayramlık masa örtüsüyle peçetelerin, antika gümüş takımların, kristal su takımlarının çıkarılmasını buyurdu. Aşçıya, Bop çeşitli yemeklerin yanında çikolatalı tatlı da yapmasını söyledi; şeker, şampanya alması için adam yolladı.

Özenle giyindikten sonra, şimdi özel olarak değerli antika yüzükler taktığı ellerini önünde birleştirerek mağrur bir tavırla girdi salona; konuğunun pek sevdiği yüzünü görünce sevincinden az kaldı bozuyordu mağrur duruşunu, ama hemen toparladı kendini, ciddileşti. Mariya Yegorovna da sevindi onu görünce, çabucak kalktı sandalyeden, ona doğru yürüdü.

— Benim deli oğlan ne diyor biliyor musunuz?... diye başladı.

Ama Berejkova'nın yüzüne bakınca sustu birden, şaşkınlıkla kalakaldı olduğu yerde.

Son derece resmi bir biçimde selamlaştılar, Tatyana Markovna kanepeye oturttu konuğunu, kendi de yanına oturdu. Dudaklarını kısarak,

— Hava nasıl bugün? diye sordu. Volga'da esmiyor ya...

— Hayır, hiç esmiyor.

— Salla mı geçtiniz?

— Hayır, kayıkla, kürekçiler geçirdi bizi, araba salla geçti.

— Ah, iyi ki anımsattınız! Yakov, Yekorka, Petruşka, kim var orada? Nereye kayboldunuz gene?

Üç uşak da gelince ekledi Berejkova:

— Söyleyin, Mariya Yegorovna'nın arabasının atlarını çözsünler, arpa versinler hayvanlara, arabacının karnını doyursunlar.

Emirleri yerine getirmek için koşarak gittiler uşaklar, oysa Tatyana Markovna odasında süslenirken araba, atları çözülüp arabalığa çekileli, arabacı da hizmetçiler bölümünde bir şişe birayı içerken arkadaşlarıyla şakalaşmaya başlayalı çok oluyordu.

Konuk,

— Yo hayır Tatyana Markovna, dedi, yarım saat kalabileceğim ancak. Allahaşkınıza tutmayın beni: Bir iş için' geldim...

Tatyana Markovna, itiraz kabul etmeyen bir sesle,

— Bırakan kim sizi? dedi. Burada otursanız hadi neyse, ta Volga'nın karşısından geliyorsunuz! Ne o, yeni mi tanışıyoruz?... Yoksa gücendirmek mi istiyorsunuz beni?...

— Ah Tatyana Markovna, size öyle minnettarım, öyle minnettarım ki! Öz annemizden iyisiniz... Nikolay'ımı da çok şımarttınız, demin gelirken ne dese bana beğenirsiniz o domuz: «Tatyana Markovna öz annemden çok sever beni!» dedi... Kulağına yapışmak istedim, yanımdan kaçıp arabacının yanına geçti, atları bir sürdü, bir sürdü, buraya gelene dek titredim korkudan.

Tatyana Markovna yumuşamıştı gene, yüzündeki mağrur anlatım tüm gitmişti.

— Yalan söyledi sayılmaz pek, diye başladı, gerçekten öz oğlum gibi severim onu! Bulunmaz bir çocuk vermiş size Tanrı...

— İnsaf Tatyana Markovna, soluk aldırmıyor bana: Her dediğime itiraz eder, tartışır benimle...

— Birbirini seven insanların tartışması haz doludur! derler.

— O kadar yüz verdiniz ona ki Tatyana Markovna, neler düşünmüş biliyor musunuz?...

Mariya Yegorovna şaşırdı, potinini yere vurmaya, bakınmaya, pelerininin eteğini çekelemeye başladı. Birden doğrulmuştu Tatyana Markovna, gene o mağrur tavrını takınmıştı Yapmacık bir kayıtsızlıkla sordu:

— Nedir?

— Evlenmeyi koymuş aklına, az kaldı öldürüyordu beni dün gece. Halının üzerinde yatıp yuvarlanıyor, bacaklarıma sarılıyordu... Bağırıyordum, öpücüklerle kapıyordu ağzımı, gülüyordu, ağlıyordu...

Berejkova, bu ayrıntıları üstünkörü dinleyerek, pek resmi,

— Nedir sorun? diye sordu.

Mariya Yegorovna kızarıp bozararak getirdi sözünün sonunu:

— Yalvardı yakardı size gelmem, Marfa Vasilyevna'yı ona istemem için...

Çok değişik bir biçimde kırıştırdı yüzünü Tatyana Markovna, hafifçe öne eğildi. Bayan Vikentyeva ekledi:

— Şimdi ne söylemeliyim ona?

Tatyana Markovna bir süre düşündükten sonra, yere makarak, ciddi,

— Bu öyle önemli bir iş ki Mariya Yegorovna, dedi, şimdi hemen bir karar veremem. Düşünmeli, sonra Marfenka ile de konuşmalıyım. Gerçi sözümden çıkmazlar kızlarım ama, gene de zorlayamam onları...

— Marfa Vasilyevna razı: Nikolay'ı seviyor...

Az kaldı bozuyordu oğlunun işini Mariya Yegorovna. Birden kıpkırmızı oldu Tatyana Markovna,

— Nereden biliyormuş? diye sordu. Kim söylemiş ona?

Şaşkın bir durumdaydı Mariya Yegorovna,

— Galiba konuşmuş Marfa Vasilyevna'yla... diye mırıldandı.

Daha bir mağrur görünmek için yalan söyledi büyükanne:

— Onun sözlerine karşılık verdiği için Marfenka şimdi, üzerinde bir eteklik, ayakları çıplak, odasında kapalı oturuyor! Oğlunuzun zavallı bir kızı yoldan çıkarmaması için, onu eve almamalarını da söyledim uşaklara!

Vikentyev'i eve almamalarını söylediği de yalandı, üstünlüğünü kesinkes göstermek için uydurmuştu bu yalanı. Kanepe-

nin arkalığına yaşlanarak ciddi, baktı konuğuna.

Mariya Yegorovna'nın yüzü de kızarmıştı. Gücenik bir sesle,

— Beni karışık bir işe sokacağını bilseydim başka türlü cevap verirdim ona dün, dedi. Onu sevdiğinizi söylüyordu ısrarla; doğrusu, bize karşı duygularınızın iyi olduğundan benim de kuşkum yoktu şu dakikaya kadar! Bağışlayın Tatyana Markovna, serbest bırakın Marfa Yasilyevna'yı... Bütün suç benim oğlumda : Asıl onun cezalandırılması gerekir... Şimdilik hoşça kalın, bir kere daha özür dilerim sizden... Emir verin getirsinler arabamı...

Mariya Yegorovna çıngırağın kordonuna uzanmıştı bile. Ama tuttu elini Tatyana Markovna.

— Arabanızın atları çözüldü, arabacınızı da -sanırım- sarhoş etmişlerdir benimkiler, evet sevgili Mariya Yegorovna'm benim, burada kalacaksınız; bugün de, yarın da, tam bir hafta konuğumsunuz...

— Rica ederim Tatyana Markovna, bu sözlerinizden sonra mı, Marfa Vasilyevna ile benim Kolya'ma bu öfkenizden sonra mı? Gerçekten haketti benim oğlum cezayı... Anlıyorum...

Tatyana Markovna yumuşamıştı. Yüzündeki kırışıklıklar kayboldu, sevinçle parladı gözlerinin içi. Şalıyla şapkasını kanepenin üzerine fırlattı.

— Dayanamayacağım artık, çok sıcak! dedi. Affedersiniz canım, çıkarın pelerininizi... şöyle, şapkanızı da... Baksanıza ne sıcak! Evet Mariya Yegorovna, ikimiz bir olup cezalandıralım onları : Evlendirelim... benim erkek bir torunum daha olsun, sizin de bir kızınız. Kucaklayın beni canım! Geleneklere bağlı kalmak istedim, hepsi o kadar. Besbelli, her yerde gitmiyor bunlar, gelenekler yani... Çocuklara biraz ders vereyim dedim, güzel bir kitabın yardımına bile başvurdum : Tam bir hafta okuduk, okuduk; kitap biter bitmez, orada yazılanların hemen hepsini yapmışlar bahçede!... Gördünüz mü dersi! Aramızda kız isteme törenlerinin falan ne gereği var! Bunun sonunun ne-

reye varacağını ikimiz de biliyorduk; istemeseydik... birlikte bülbül dinlemeye gitmelerine izin vermezdik.

Mariya Yegorovna kucakladı yaşlı kadını.

— Ah, ne korkuttunuz beni Tatyana Markovna, günah değil mi!

— Sizi değil, asıl oğlunuzu korkutmam gerekirdi! Onu haşlarsam gücenmeyin. Bakın ne diyeceğim, sesinizi hiç çıkarmayın siz... biraz korkutacağım onu. Amma işler becerirmiş yaramaz!

— Minnettar olurum size Tatyana Markovna! Dün gece, Marfa Vasilyevna ile konuştuğunu söyleyerek beni korkutmasaydı, bu kadar çabuk dünyada gelmezdim size: Marfa Vasilyevna'nın sizi nasıl sevdiğini bilirim, hem çocuktur daha. İçime bir korku düştü. «Neler söyledi acaba kızcağıza?» diye düşündüm bütün gece. Uyku girmedi gözüme. Karşınıza nasıl çıkacağımı bilmiyordum. Kolya'nın ağzından bir şey alamazsınız. Cıva gibi bir o yana bir bu yana kaçar, zıplar durur odanın içinde. Ne yalan söyleyeyim, daha çok, başımdan çekilmesi, beni rahat bırakması için razı oldum buraya gelmeye. Sanırım güzel bir papara yiyecek benden şimdi, sözümü de geri alacağım. «Hayır» deyin diye sizi kışkırtmayı bile düşünüyordum; o zaman sözde ben değil de, siz terslemiş olacaktınız onu... Bilemezsiniz neler yaptı! Bağırmalarımız, gürültümüz göklere çıkıyordu! Ah Tanrım, ne çekiyorum bu çocuktan!

— Ben de uyumadım bütün gece. Benim uslu kızım sessizce geldi. odama, zangır zangır titriyordu. «Ben ne yaptım büyükanneciğim, ne yaptım! diye mırıldanıyordu. Affedin beni, bağışlayın, bir felaket oldu!» Korktum, ne diyeceğimi, ne düşüneceğimi bilemiyordum... Zar zor anlattı her şeyi. Beş kere yarıda kesip baştan başladı, sonunda bitirdi.

— Neler geçmiş aralarında? Neler söylemiş ona **benimki?**

Gülümseyerek kolunu salladı Tatyana Markovna.

— İkisinden hangisinin ötekinden daha iyi olduğunu bilmiyorum. İkisi de birer güvercin!

Tatyana Markovna, Marfenka'dan dinlediklerini noktası noktasına anlattı. Mariya Yegorovna da, Tatyana Markovna da gözleri dolu dolu- gülüyorlardı. Berejkova,

— Bence çoktan gelmişti zamanları Mariya Yegorovna, dedi. Yalnız, daha pek genç olmaları korkutuyordu beni. Ama onlara bakınca, bundan daha yaşlı hiç bir zaman olamayacaklarını düşünüyordum.

Mariya Yegorovna,

— Zamanla akıllanırlar, olgunlaşırlar... dedi. İkisini de kucağımızda büyüttük; akıllanacak zamanları olmadı ki, aslında yaşamadılar bile!

Vikentyev geldi, ama eve değil, bahçeye. Annesinin pencereden bakmasını bekliyordu orada. Bir ağacın arkasına gizlenmişti. Derin bir sessizlik vardı evde.

Bu arada annesiyle büyükanne çok çok ilerilere gitmişlerdi. Önce büyük bir kolaylıkla drahoma sorununu karara bağladılar; sonra çocukların gelecekleri konusuna, nerede nasıl yaşayacaklarına geçtiler: Vikentyev çalışacak mıydı, kışın kentte yazın köyde mi kalacaklardı? Tatyana Markovna bunda ısrar ediyor; Mariya Yegorovna'nın çocukları Moskova'ya, Petersburg'a, hatta Avrupa'ya yollamaları önerisine kesinkes karşı çıkıyordu.

— Bozmak istiyorsunuz onları, diyordu, orada «yeni ahlaksızlıkları» görmelerini istiyorsunuz, hayır, bırakın ben öleyim, ondan sonra. İyi bir ev kadını, iyi bir anne olana dek bırakmam ben Marfenka'yı!

Mariya Yegorovna bahçede bir ağacın arkasından oğlunun başının bir görünüp kaybolduğunu gördüğünde sorunları karara bağlaya bağlaya üçüncü çocuğa gelmişlerdi. Hemen tanımıştı onu Mariya Yegorovna, büyükanneye göstermişti.

Çağırdılar onu. Sonunda içeri girmeye karar verdi Vikentyef; ama uzun süre -üstünü başını temizliyormuş, kendine çekidüzen veriyormuş gibi- oyalanmıştı antrede.

Tatyana Markovna alaylı,

— Buyurunuz Nikolay Andreiç! dedi.

Annesi de alaylı alaylı bakıyordu ona.

Vikentyev çabuk çabuk bir annesine, bir Tatyana Markovna'ya bakıyor, saçlarını karıştırıyordu.

— Merhabalar Tatyana Markovna, dedi.

Elini öptü Tatyana Markovna'nın. Çabuk çabuk konuşarak, — **Bilet konseri** getirdim size... diye başladı.

Annesi durdurdu onu:

— Neler saçmalıyorsun, kendine gel...

— Ah, konser bileti işte, yardımsevenlerin... Sizin için de aldım anneciğim, Vera Vasilyevna için de, Marfa Vasilyevna için de, Boris Pavloviç için de... Çok güzel bir konser olacak: Moskova'nın en iyi kadın şarkıcısı geliyor...

Büyükanne yan gözle baktı Vikentyev'e,

— Ne işiniz var konserde? dedi. Bahçemizde bülbüller çok güzel ötüyorlar. Gider parasız dinleriz onları.

Gülmemek için dudaklarını ısırdı Mariya Yegorovna. Vikentyev kızarıp bozardı, gülümsedi, sonra birden ayağa fırladı.

— Hemen daireye gitmem gerek, dedi.

Ama Tatyana Markovna durdurdu onu. Ciddi,

— Oturunuz Nikolay Andreiç, dedi, oturun da söyleyeceklerimi dinleyin.

Başının üzerinde kasırga bulutlarının toplandığını seyirliyordu Vikentyev, bundan nasıl kurtulacağını düşünüyordu, huzursuz! Ayaklarını topluyor, şapkasını kibarca dizlerinin üzerine koyuyor, ya da birden fırlıyordu ayağa, pencereye gidiyordu, handiyse yarı beline kadar dışarı sarkıyordu. Annesi.

— Tatyana Markovna konuşmak istiyor seninle, dedi, rahat otur.

Berejkova haşlamaya başladı Vikentyev'i :

— Vicdanınız sızlamıyor mu hiç? Size olan güvenime böyle mi karşılık verecektiniz? Bir de beni sevdiğinizi, benim de sizi oğlum gibi sevdiğimi söylüyorsunuz! İyi çocuklar böyle mi yaparlarmış? Uslu, söz dinler bir çocuk bilirdim sizi, zavallı bir kızı baştan çıkarmaya kalkışacağınızı, ona olur olmaz şeylerden söz edeceğinizi hiç sanmazdım...

Sustu Tatyana Markovna. Vikentyev üzgün, baktı annesine. Annesi,

— Nasıl? dedi. Hak ettin bunu!

Vikentyev birden,

— Tatyana Markovna, dedi, bu sabah kahvaltı edemedim, yiyecek bir şeyiniz var mı? Karnım aç...

Berejkova, Mariya Yegorovna'ya dönüp,

— Ne kurnaz, görüyor musunuz? dedi. Benim zayıf yanımı biliyor, oysa çocuk sanıyoruz biz onu hâlâ! Evlenmek istiyorsunuz ama, olmadı, beceremediniz!

Vikentyev şapkasını ters çevirdi, parmaklarıyla trampet çalmaya başladı üzerinde.

— Şapkanızı dövmeyin; onun bir suçu yok, Marfenka'yı size vereceklerini neye dayanarak umduğunuzu söyleyin, daha iyi.

Birden bembeyaz oldu Vikentyev'in yüzü, iç acısı dolu bir şaşkınlıkla önce Tatyana Markovna'ya, sonra annesine baktı. Endişeli,

— Bakın, dedi, şaka etmeyin benimle, bir şakaysa bu, çok acımasız bir şaka... Şaka mı ediyorsunuz Tatyana Markovna?

— Nereden çıkardınız şakayı?

— Bence şaka ediyorsunuz, çünkü iyiyürekli bir insansınız siz, yoksa...

Annesinin yüzüne baktı Vikentyev. Mariya Yegorovna,

— Görüyor musunuz kurt yavrusunu Tatyana Markovna! dedi.

— Hayır, şaka etmiyorum aslanım, önce benimle değil de Marfenka ile konuşmakla iyi etmedin. Çocuktur o, bu yüzden de bana sormadan bir şey söyleyemezdi sana. Peki ya ben razı olmasaydım ne olacaktı?

Birden ayağa fırladı Vikentyev,

— Demek razısınız! dedi.

İki kadın birden bağırdılar:

— Dur, dur... otur yerine!

Tatyana Markovna ekledi:

— Başka bir kıza böyle davranmak gerekir belki, ama Marfenka'ya olmaz. Önce durumu bana fısıldamalıydın canım, seni sevip sevmediğini ben onun ağzından daha iyi alırdım. Oysa sen pat diye...

— Vallahi bilmeden oldu... Tatyana Markovna...

— Yemin etmeyin, hiç sevmem...

— Her şeyi o pis bülbül yaptı...

— Şimdi «pis» oldu demek, ama dün göklere çıkarıyordun onu!

Vikentyev,

— Aklımdan bile geçirmedim, dedi, vallahi doğru söylüyorum... Ama kendimi temize çıkarmak için izninizle bir şey söyleyeceğim. (Çabuk çabuk konuşuyor, saçlarını karıştırıyor, annesiyle Tatyana Markovna'nın gözlerinin içine korkusuz bakıyordu.) Ne istediğiniz ortada sizlerin; benim uslu, terbiyeli bir çocuk gibi davranmamı, yani önce sana gelmemi anne, senin onayını istememi, sonra size başvurmamı Tatyana Markovna, sizden duygularımın iletkeni olmanızı dilememi istiyorsunuz; sonra, sizin aracılığınızla **evet** cevabını almamı, tanıkların önünde Marfa Vasilyevna'nın duygularını açıklayışını dinlememi, elini aptal bir yüzle öpmemi, sonra ikimiz, birbirimizin yüzüne

bakmadan, büyüklerimizin izniyle severek bir komedi oynamamızı... Bu mu mutluluk?

Annesi kesti sözünü:

— Yani sence gece bahçede bir kızın kulağına fısıldamak mı?...

— Evet maman, kendi gençliğini düşün...

İki kadın bir ağızdan bağırdılar:

— Ah sen! Nereden bulur bu sözleri? Bübül mü söyledi sana?

— Evet, bülbül söyledi. O ötüyordu, biz de olgunlaşıyorduk, her şeyi anlattı bize, Marfa Vasilyevna ile ben ömrümüzün sonuna dek çok şeyi unutacağız, ama o bülbüllü, o akşamı, bahçedeki o fısıltıyı, Marfa Vasilyevna'nın gözyaşlarını hiç unutmayacağız. Mutluluk budur işte, ona giden ilk adım, en iyi adım da budur... Bana bu mutluluğu verdiği için Tanrı'ya şükürler olsun; ikinize de minnettarım, anne sana, size de büyükanne... Siz de benim gibi düşünüyorsunuz, ama sırf inadınızdan itiraf etmiyorsunuz: Doğru değil yaptığınız...

Gözleri dolu dolu olmuştu Vikentyev'in.

— Her şeye baştan başlamak gerekseydi, gene çağırırdım Marfenka'yı bahçeye... diye ekledi.

Tatyana Markovna sevgiyle kucakladı onu.

— Tanrı affetsin seni iyiyürekli, sevgili torunum benim! Evet, evet sen haklısın, yalnızca seninle, başka hiç kimseyle değil, seninle bülbül dinleyebilirdi Marfenka...

Tatyana Markovna'nın ayaklarına kapandı Vikentyev.

— Büyükanne, büyükanneciğim! dedi.

— Büyükannen oldum demek, biraz erken olmadı mı? Evlenecek kadar oldun mu? İki üç yıl bekle bakalım... olgunlaş biraz.

Mariya Yegorovna onayladı:

— Akıllan! Çocukluğu bırak.

Vikentyev,

— İkiniz de razı olmasaydınız, dedi, ben de...

— Evet, sen de?

— Hemen bugün alıp başımı gidecektim; hafif süvariye girecek, gırtlağıma kadar borca batacak, mahvolacaktım.

Tatyana Markovna,

— Gözdağı da veriyor! dedi. Öyle dilediğinizi yapmanıza göz yumamam beyefendi!

— Yalnızca Marfa Vasilyevna'yı verin bana, sesimi soluğumu duymazsınız, her sözünüzü dinleyeceğim, hatta... sizden izin almadan yemek yemem...

— Yeter sana, öyle mi?

— Yeter, vallahi...

— Gene yemin ediyor, bırak yemin etmeyi, yoksa...

Koşup Tatyana Markovna'nın elini öptü Vikentyev. Yaşlı kadın,

— Hâlâ yemek istiyor musun? diye sordu.

— Hayır, yemek düşünecek durumum yok şimdi!

— Ne dersiniz Mariya Yegorovna, versek mi ona Marfenka'yı?

— Değmez buna, Tatyana Markovna, hem çok erken daha. Bir iki yıl sonra ancak...

Annesinin üzerine atıldı Vikentyev, bir öpücükle kapadı ağzını. Annesi, onu geri ittikten sonra,

— Nasıl bir ipini koparmışı evinize aldığınızı görün Tatyana Markovna! dedi.

— Bana yapamaz bunu, hizaya getiririm onu. Gel buraya...

Yaklaştı Vikentyev. Tatyana Markovna haç çıkararak kutsadı onu, alnından öptü.

Vikentyev otururken,

— Uh! dedi. İkinize de haz veriyor bana acı çektirmek. Neden bu kadar eziyet ettiniz... tükendim!

— İleride daha akıllı ol!

— Marfa Vasilyevna nerede?... Hemen gidip...

Büyükanne,

— Dur hele, sabırlı ol!... dedi. Benim kızlarım ağırdırlar!

— Gene mi sabır?

— Daha yeni başlıyor sabır: Atlayıp zıplamak, koşup oynamak bitti artık, ikiniz de çocuk değilsiniz. Kendin söylüyordun bülbülün ikinizi de «olgunlaştırdığını...» ağırbaşlı ol bakalım öyleyse!

Bu haklı uyarı karşısında biraz bozuldu Vikentyev, Marfenka'yı çağırmaya gittiklerinde de uslu uslu kaldı konuk salonunda.

Marfenka, onu almaya gelen Marina ile Vasilisa'ya,

— Dünyada gitmem oraya! diye yanıt verdi. Tanrı korusun!

Sonunda büyükanneyle Mariya Yegorovna köşede karyolanın arkasında, tasvirin altında buldular onu, çıkardılar oradan. Yüzü kıpkırmızıydı, giyinmemişti, elleriyle yüzünü kapamaya çalışıyordu.

Mariya Yegorovna ile Tatyana Markovna öpmeye başladılar onu, avutmaya çalıştılar. Ama Marfenka, herkes odasına gelip onu sırayla kutlayana dek akşam yemeğine de, kahvaltıya da gitmeyi kesinlikle reddetti.

Haber kentte duyulduktan sonra kutlamaya gelen her konuktan da öyle kaçtı.

Büyükannesi ona durumu anlatırken Vera huzur dolu bir sevinçle dinledi,

— Hanidir bekliyordum bunu, dedi.

Tatyana Markovna, göğüs geçirerek,

— Şimdi bir de yerleştirmeyi Tanrı... diye başlayacak oldu. Ama Vera kesti sözünü; telaşlı,

— Büyükanne! dedi. Beni, benim sizi sevdiğim kadar seviyorsanız... ne olur tüm şefkatinizi Marfenka'ya verin. Beni düşünmeyin.

— Seni ondan az mı sevdiğimi sanıyorsun? Yüreğim senin için daha çok sızlıyor belki...

Vera, handiyse umutsuzca yalvarıyordu:

— Biliyorum büyükanne, bu da acı veriyor bana!... Bir gün yüreğiniz benim için sızlayacak olursa, öldürür beni bu!...

— Neler söylüyorsun öyle Veracığım? Kendine gel!...

— Şaka etmiyorum büyükanne, evet, öldürür beni.

Büyükanne handiyse umutsuz,

— Peki ama niçin, niçin? dedi. Nedir kafanın içindekiler, yüreğindekiler? Seni anlayamayacağımı mı sanıyorsun? Yürek mi yok bende? Senin mutluluğun ya da mutsuzluğun ilgilendirmez mi beni sanıyorsun?...

— Büyükanne! Benim mutluluğum da, mutsuzluğum da Marfenka'nınkinden değişiktir. İyisiniz siz, zekisiniz, serbest bırakın beni...

— İçimi rahatlat Veracığım, söyle, neyin var?...

— Hiçbir şeyim yok büyükanne, ilgilenmeyin benimle, yeter...

Tatyana Markovna üzgün,

— Çok gururlusun Vera! dedi.

— Evet büyükanne, belki. Elimden ne gelir?

— Tanrı koymadı içine bu gururu!

Vera yanıt vermedi, ama büyükannesi onu anlayamadığı, kendisi de kendini büyükannesine anlatmadığı için çok acı çekiyordu. Büyük üzüntü içindeydi.

— Aç bana ruhunu, diyordu büyükanne, anlarım seni, belki hafifletebilirim acını, eğer...

— Zamanı gelince, bir başıma olmayacağım büyükanne...

size geleceğim, başka hiç kimseye değil; size, bir de Tanrı'ya! Şimdi acı çektirmeyin bana, kendiniz de çekmeyin... Peşimde dolaşmayın, ilgilenmeyin benimle...

Büyükanne fısıldadı :

— Felaket geldikten sonra geç olmayacak mı?...

Yüksek sesle ekledi :

— Pekala! İçin rahat olsun yavrum! Marfenka'ya benzemediğini biliyorum, rahatsız etmeyeceğim seni artık.

İçini çekerek öptü Vera'yı, başı önünde, çabuk adımlarla uzaklaştı. Onun mutluluğunu gölgeleyen tek bulutçuk buydu; bunun büyüyerek kara bir bulut olmaması, dağılıp gitmesi için dua ediyordu.

Vera heyecanlı, uzun süre dolaştı bahçede; yavaş yavaş geçiyordu heyecanı. Kameriyede Marfenka ile Vikentyev'i gördü, hemen yanlarına yürüdü. Haberi sabah duymuş, ama Marfenka ile konuşamamıştı.

Marfenka'ya yaklaştı, sevgiyle uzun uzun baktı yüzüne; sonra gözlerini, dudaklarını, yanaklarını öptü, öptü. Yüzünü -bebekmiş gibi- ellerinin arasına aldı, temiz çocuksu güzelliğini seyretti bir süre, sevgiyle sıktı onu kollarının arasında.

— Mutlusun sanırım! dedi.

Gözleri birden dolu dolu olmuştu, ama çabuk toparladı kendini, Vikentyev,

— Her zaman da öyle olacak! diye ekledi.

Marfenka, kızararak,

— Sen benden de mutlu olacaksın Veracığım! dedi. Baksana ne güzelsin, ne akıllısın... kızkardeş değiliz sanki! Sana göre erkek yok buralarda. Öyle değil mi Nikolay Andreyeviç?

Vera, bir şey söylemeden sıktı Marfenka'nın elini. Onu göstererek,

— Nikolay Andreyeviç, dedi, ne olduğumu biliyor musunuz onun?

Yoklamadaki bir er gibi, hiç duraksamadan cevap verdi Vikentyev :

— Bir melek!

Marfenka gülümsedi.

— Melekmiş!

Vera, bir çiçeğin çevresinde dönüp duran kelebeği göstererek,

— İşte şudur o! dedi. Özensiz bir dokunuşla rengi yok olur kanatlarının, belki kanadı bile kopar... Çok dikkatli olmalısınız! El üstünde tutun onu, sevin, okşayın, ama sakın... üzmeyin! İçinize kanatlarını koparmak isteği düştüğünde bana gelin; o zaman ben sizi!...

Gözdağı verir gibi, gülümseyerek salladı parmağını Vikentyev'e.

XIX

Mutlu olayın üzerinden bir hafta geçmişti, evde her şey eski düzenine girmişti gene. Vikentyev'in annesi evine dönmüştü. Vikentyev her gün geliyordu. Ailenin bir üyesi olmuştu. O da, Marfenka da koşup oynamıyorlardı artık. İkisi de daha bir ağırbaşlı olmuşlardı. Yalnız arada bir heyecanlı heyecanlı tartışıyorlardı, ya da şarkı söylüyorlar, ya da birlikte kitap okuyorlardı.

Ama aralarında hulyalı, şiir dolu bir duygu alışverişi yoktu. Hayal gücünün öylesine bol çeşitli güzelliklerle bezediği ince, zarif düşüncelerin alışverişi; gelişmiş zekâların o hiç bitmeyen göz kamaştırıcı hazları, o oyun yoktu aralarında.

Çözümleme de uzaktı onlara. Düşünce alışverişlerinin tek besinini, okudukları bir öykü, başkentten gelen haberler, onları çevreleyen doğanın, yaşamın yüzeyinde kalan izlenimleri oluşturuyordu.

Herkes için açık seçik, tertemiz, dupduru bir şiir, şırıl şırıl bir pınar gibi doluyordu sağlıklı yaşamlarına, gençliklerine, açık, temiz yüreklerine.

Uzaklara çekmiyordu onları; en küçük bir bulut, en küçük bir bilinmez yoktu içlerinde Gelecekleri aydınlık, sadeydi, ikisinin de önü alabildiğine açıktı. Görüş açıları, duygu dünyaları dardı.

Marfenka ancak, konuşurken Vikentyev olağan deyimlerin dışına çıktığında, bir roman ya da öykü diliyle, aşkından söz etmeye başladığında kulaklarını tıkıyor, ya da kalkıp gidiyordu.

Birbirlerine yakınlaşmaları, büyükannenin temiz ahlak anlayışıyla öğretisinin gösterdiği biçimde sade, doğaldı. Düğüne değin Vikentyev'e bir öpücük de vermemişti Marfenka, eskisinden daha bir yakınlık da göstermemişti ona... Vikentyev'in çaldığı bir öpücüğü de küstahlık olarak görüyordu hâlâ; böyle anlarda gitmekle, ya da büyükannesine söylemekle gözdağı veriyordu delikanlıya.

Ama Vikentyev ona aşktan söz etmediği, elini içtenlikle tuttuğu zamanlar veriyordu ona elini, kendi de tutuyordu Vikentyev'in elini, başını güvenle koyuyordu omuzuna, su birikintilerinden onu kucağına alıp geçirmesine ses çıkarmıyordu, şakayla saçlarını bile karıştırıyordu Vikentyev'in, ya da -tersine- bir tarak, bir fırça alıyordu eline, iyice yaklaşıyordu Vikentyev'e -öyle ki, başları birbirine değiyordu- saçlarını tarıyordu, ortadan ikiye ayırıyordu, bazen briyantinliyordu bile.

Ama bu arada Vikentyev onu belinden yakalar, ya da öperse kulaklarına kadar kızarıyordu, tarağı atıyordu kucağına, gidiyordu.

Tatyana Markovna'nın öne sürdüğü bazı nedenlerle sonbahara bırakılmıştı düğün. Evde ağır ağır hazırlıyorlardı çeyizini. Eski danteller çıkarılmıştı sandıklarından, dededen kalma altın, gümüş eşyalar toplanmıştı; yemek takımları, çamaşır, kürkler, çeşitli eşyalar, inciler, pırlantalar eşit olarak ikiye ayrılmıştı.

Tatyana Markovna bir Yahudi titizliğiyle altınları ayarlarına göre ayırıyor, incileri tartıyordu; kuyumcuları, değerli taşlardan anlayan ustaları çağırıyordu.

— Bak Veroçka, bu senin, bu da Marfenka'nın... İkinizin de her şeyi eşit, ne bir dizi inci az, ne bir gram altın fazla... İkiniz de bakın!

Ama Vera bakmıyordu. Önündeki inci, pırlanta kümesini itiyor, Marfenka'nınkine karıştırıyor, ona çok az bir şeyin gerekli olduğunu söylüyordu. Kızıyordu büyükanne, karışan incileri, pırlantaları ayırmaya koyuluyordu gene.

Rayski, annesinden kalan pırlantaları, gümüşleri vasisinden istetmiş, hepsini iki kızkardeşe armağan etmişti. Ama hepsini zamanı gelene dek kalacak biçimde sandıklarının derinliklerine saklamıştı büyükanne.

— Sana gerekecekler! diyordu. Günün birinde evleneceksin nasıl olsa.

İki kızkardeşe evden başka toprak da, köyü de vermişti Rayski, ikisi de kendilerine özgü biçimde teşekkür etmişlerdi ona bunun için. Büyükanne kaşlarını çatmış, homurdanmış, ama sonra tutamamıştı kendini, kucaklamıştı Rayski'yi.

— Çok tuhaf bir çocuksun Borisciğim, demişti, iyiyürekli bir aptal! Anlayamadım gitti seni!

Evin her yanında hizmetçi bölümünde, büyükannenin odasında, ayrıca iki odada daha masaların üzerleri elişleriyle, dikişlerle doluydu. Geniş bir yatak, dantelli yastıklar, yorganlar hazırlıyorlardı. Sabahları terziler, dikişçiler geliyordu.

Giysi, araba, ısmarlamaya Moskova'ya gitmek için izin koparmıştı Vikentyev; Marfenka'nın o güne dek gizlediği duygularının da belli olmasına neden olmuştu bu: Hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamıştı, yüzü gözü şişmişti ağlamaktan.

Ona bakarak Vikentyev de ağlamıştı. Ama, dediğine bakılırsa, onun ağlaması üzüntüsünden değil, karşısında birisi ağlarken ağlamadan, gülerken de gülmeden edemediği içindi. Gözyaşları arasından bakmıştı ona Marfenka, birden kesmişti ağlamayı.

— Evlenmeyeceğim onunla büyükanne, demişti, baksanıza, ağlamayı bile beceremiyor! Ağlarken yanaklarından aşağı akar insanın gözyaşları, onunkiler burnundan aşağı yuvarlanıyor: Şuraya bakın, koca bir damla sarkıyor burnunun tepesinden!...

Çabucak silmişti gözyaşlarını Vikentyev.

— Görüyor musunuz, koca bir oluk geliyor burnuma... dedi.

Marfenka'nın elini öpmeye davranmıştı, ama Marfenka çekmişti elini.

Vikentyev yola çıktıktan bir saat sonra eskiden olduğu gibi şarkı söylüyordu gene Marfenka : **Biricik sevgilim benim, bilemezsin ne çok severim seni!**

Vikentyev'in bir yere gidip haradan aldığı atları dolaştırıyorlardı avluda. Sözün kısası, evin içini -yalnızca Rayski ile Vera'nın farketmedikleri- neşeli bir telaş doldurmuştu.

Rayski'nin Vera'dan başka bir şeyi görmüyordu gözü. Oyalanmaya çalışıyor, çayırlarda atla dolaşıyor, ziyaretlere bile gidiyordu.

Valinin evinde birkaç danışman, büyük bir toprak sahibi, Petersburg'dan gelmiş bir yaver tanımıştı; Petersburg'da olup bitenlerden, köy tarımından, vergilerden söz etmişlerdi. Ama pek az ilgilendiriyorlardı bunlar onu.

Bu arada -istemeye istemeye- Mark'ın dediğini de yapmış, valiye kitapları kendisinin getirdiğini, tanıdıklarından birkaç kişiye verdiğini, onların da bu kitapları öğrencilere verdiklerini söylemişti.

Kitapları toplatıp yaktırmışlardı. Vali daha bir dikkatli olmasını salık vermişti Rayski'ye, ama «orada bir sorun yaratmamak için» Petersburg'a bildirmemişti durumu.

Mark, işin nasıl sonuçlanacağını öğrenmek için -ona özgü biçimde- gene gece, bahçeden geçip gelmişti Rayski'ye. Yaptığı iyilik için teşekkür etmeyi aklından bile geçirmemiş; yalnızca, bunun böyle olması gerektiğini, Rayski'ye bu fırsatı vermekle, ondan böylesine olağan bir davranışı beklemekle asıl onun Rayski'ye büyük onur verdiğini, çünkü başka türlü davranmanın «jurnalcı, çaşıt» olmak anlamına geleceğini söylemekle yetinmişti.

Leontiy'i seyrek görüyordu Rayski, evine sık gitmekten kaçınıyordu. Utkusuyla için için gururlanan Ulyana Andreyevna

tutkulu bakışlarla, kıpırtısız yüz çizgilerinde gizli bir gülüşle karşılıyordu onu. «Görevini» ne denli soylu bir biçimde yerine getirdiğinin anısı yüreğini sızlatıyordu. Yüzünü buruşturuyor, hemen ayrılıyordu arkadaşının evinden.

Ulyana Andreyevna ise değişik bir yol tutmuştu: Kocasına, arkadaşının onunla -evin içinde bir kadın değil de bir eşyaymış gibi- ilgilenmediğini, onu tanımak istemediğini, onu önemsemediğini, bunun da onun gururuna dokunduğunu anlatmaya çalışıyor; suçun, evlerine doğru dürüst insanlar getirmeyi becerememeyen, konuklarını karısına saygı göstermek zorunda bırakmayı bilmeyen kocasında olduğunu söylüyordu.

— Hiç değilse sen konuş biraz, diyordu, bırak şu kitaplarını, ilgilen benimle!

Rayski arkadaşının penceresinin dibinde gelip durduğu akşam karısının dediğini yaptı Kozlov.

— Gel Boris Pavloviç, dedi, hepten unuttun beni, karım da bana yakınıyordu demin...

Odaya girerken sordu Rayski:

— Neden yakınıyor?

— Onunla ilgilenmediğini sanıyor. «Yanılıyorsun, mağrur bir insan değildir, Rayski» diyorum. Değilsin değil mi? Hı? «Ama bir ozandır, kendi ülküleri vardır kafasının içinde, seninle uğraşabilir mi?» diyorum. Biraz ilgilensen onunla iyi olacak Boris Pavloviç: Ben yokken, sözgelimi, okuldayken uğrasan ona.

Başını çevirip pencereden dışarı baktı Rayski.

— İyisi mi perşembe, bir de cumartesi akşamları gel: O günler üç yere derse gidiyorum. Ancak gece yarısına doğru gelebiliyorum eve! Bir akşamını çıkarıver gözden, biraz eğlen, oynaş! Biliyorum, kadınlarla gevezelik etmeyi seversin! Bizimkinin dilinde de hep sen varsın...

Öteki pencereden dışarı bakmaya başladı Rayski. Leontiy sürdürüyordu konuşmasını:

— Benim elimden gelmiyor, kocasıyım çünkü... sevmesine seviyor, ben de seviyorum, seviyoruz... Daha lisedeyken bıkmıştım bu fiil çekiminden. Karımın tüm sevgisi, tüm şefkati, yaşamı, her şeyi benim içindir...

Öksürdü Rayski. «Hafiften uyarsam mı onu acaba?» diye geçirdi içinden.

— Öyle mi sanıyorsun Leontiy? dedi.

— Nasıl ya?

— «Tüm sevgisi» mi diyorsun?

— Evet, elbette. Benim eski Yunanlılarımdan, Romalılarımdan bile kıskanıyor beni. (İçtenlikle gülümsedi Kozlov.) Onlardan nefret ediyor, ama yaşayan insanları seviyor! Kadın denen yaratık her çağda aynı olsa gerek. Romalı hanımefendiler; imparatorların, konsüllerin, soyluların karıları bile sevgililerden oluşmuş bir kuyruk taşırlardı peşlerinde... Benimki fena sayılmaz: Hem ilgilendiğim de yok... evi ilgilendiren bir sorundur bu! Benim kendi işlerim var. Müşfik bir kadın, sadık da... ne yalan söyleyeyim, kimi zaman (Sesini alçaltmıştı Kozlov.) ben ihanet ediyorum ona, evde olduğunu unutuyorum...

— Doğru değil! dedi Rayski.

— Zamanım olmuyor. Sözgelimi, geçen ay Thukydides[1] ile Tacitus'un[2] Almanca iki cildi geçti elime. Almanlar ikisinin de neyi var neyi yok, hepsini sermişler ortaya. Düşün ki, ayrıntıları ben bile izleyemedim. Masanın başından kalkamıyordum. Karım «yüzüme bakmaktan iğreniyormuş!» öyle diyor. Sen uğrasan bari. Neyse ki Fransız Şarl unutmuyor bizi... Çenesi düşük ama, neşeli bir insan, eğlendiriyor Ulyana'yı!

Rayski,

— Hoşça kal Leontiy, dedi. O Şarl'ı eve almakla iyi etmiyorsun!

---

(1) Thukidides (Doğumu: M.Ö. 470) Yunanlı Tarihçi Peloponez savaşında başarısızlığı yüzünden M.Ö. 423 de sürgün edilmiştir. Peloponez savaşı üzerine yapıtı tarihsel yönden de, sanat yönünden de önemlidir. (Ç.N.)

(2) Cornelius Tacitus (doğumu: M.S. 53-54, ölümü: 117-136) Romalı tarihçi. En önemli yapıtları: **Historiarum libri**, **Annales**. Yapıtlarının tümü bulunamamıştır. (Ç.N.)

— Nedenmiş? O da gelmese başımın etini yer karım. Neden almayayım onu eve?

— Romalı hanımefendilerin olduğu gibi, karının da bir «kuyruğu» olmaması için!...

Kozlov şakacı,

— İmparatorun karısının üzerine olduğu gibi, benim Ulinka'mın üzerine de düşemez kuşkunun gölgesi. Dur hele, söyleyeceğim ona...

Rayski çabucak çıkarken,

— Hayır söyleme, Şarl'ı da alma eve! dedi.

Polina Karpovna'ya hiç gitmiyordu Rayski, ama Polina Karpovna sık sık uğruyordu. Cilveleriyle Rayski'yi öfkelendiriyor; düğün üzerine -ondan istenmeyen- öğütleriyle, özellikle «nikâhın aşkın mezarı olduğu» üzerine, kaderin birbiri için yarattığı kalplerin nikâh olmadan da eninde sonunda birbirini bulacakları (bunu söylerken baygın baygın bakıyordu Rayski'ye) üzerine düşünceleriyle büyükannenin canını sıkıyordu.

Rayski iki kere çalışmıştı onun portresi üzerinde; ona nasıl bir giysi giydireceğine, göğsüne nasıl bir çiçek koyacağına henüz karar vermediğini söyleyerek atlatıyordu onu.

Akıl veriyordu ona Polina Karpovna :

— Sarı yıldız çiçeği gitmez yüzüme, esmerim!

Başından savmaya çalışıyordu onu Rayski :

— Pekala, Pekala, sonra konuşuruz bunu!

Tit Nikonıç her zaman yalnız geliyordu; her zamanki gibi kibar, sevimliydi gene, büyükanne için çok iyi bir eş olacağı izlenimini bırakıyordu. Opyonkin her zamanki gibi konuşkan, hareketli, sarhoştu. Marfenka'ya dans etmeye gelen kadınlar, kızlar, delikanlılar Rayski'nin de, Vera'nın da canını sıkıyorlardı; Rayski onu... o da yalnızlığı arıyorlardı; Rayski ancak Vera'nın yanındayken, Vera da herkesin gözünden uzakken, köye kaçıp, yamaçtan inip, ya da Volga'nın karşısına papazın karısına gidip- «hayalet gibi» yok olduğu zamanlar mutluydular.

XX

Düşünüyordu Rayski: «Tutku istiyordum, arıyordum, ama bilmiyorum şimdi bu tutku mudur? İçimde tutkunun olup olmadığını anlamak için, kaburgalarımın tam olup olmadıklarını, bir yerimde bir çıkık bulunup bulunmadığını anlamak istiyormuş gibi yokluyorum kendimi. Yüreğim hızlı çarpmıyor işte! Tutkuya kapılacak bir yaradılışım yok anlaşılan!»

Bu arada Vera çıkmıyordu aklından.

— Söylediği gibi, her şeyden de belli olduğu gibi, sevmiyorsa beni, neden kalmamı istedi? diye soruyordu kendi kendine. Neden izin verdi onu sevmeme? Cilve, kapris mi bu, yoksa... Anlamak gerek...

Bakışlarıyla arıyordu Vera'yı bahçede, odasının penceresinde gördü onu.

Pencerenin dibine gitti.

— Yanına gelebilir miyim Vera? diye sordu.

— Gelebilirsiniz, ama kısa bir süre için.

Odaya girip Vera'nın karşısına oturdu Rayski.

— Hiç söylememeliydin «kısa bir süre için» diye! dedi. Önceden uyarmayıp, zamanı gelince kovsaydın çok daha iyi olurdu. Niçin çok kalamayacağım?

— Biraz sonra adaya gideceğim de ondan. Natali, İvan İvanoviç, Nikolay İvanoviç'la buluşacağız...

— Papaz mı Nikolay İvanoviç dediğin?

— Evet, balık avlayacak, İvan İvanoviç de tavşan...

— Ben de gelmek isterdim.

Yanıt vermedi Vera.

— Olmaz mı yoksa?

— Gelmeseniz daha iyi, grubumuzun havasını bozarsınız. Papaz derin konulara dalar o zaman, Nataliya çekinir, İvan İvanoviç de ağzını açmaz.

— Gelmeyeyim öylcyse! dedi Rayski.

Elini çenesine dayayıp Vera'nın yüzüne bakmaya koyuldu. Bir süre boş durdu Vera, sonra masasının gözünden çantasını çıkardı, boynuna asılı küçük anahtarla açtı, yazmaya hazırlandı.

— Nedir o, mektup mu?

— Evet, iki pusula yazacağım, biri Natalya İvanovna'nın çağrısına cevap. Arabacı bekliyor.

Birkaç sözcük yazıp kapadı zarfı Vera.

— Ağabey, dedi, pencereden birisine seslenir misiniz.

Rayski yerine getirdi Vera'nın istediğini. Marina geldi, pusulayı alıp arabacı Vasili'ye götürdü. Vera kollarını önünde kavuşturdu. Rayski,

— Öteki pusula? diye sordu.

— Acelesi yok.

— Ya! Gizli demek!

— Olabilir!

— Daha ne kadar benden gizli sırların olacak Vera?

— Olacaksa, her zaman olacak.

— Beni daha bir yakından tanısaydın, tüm sırlarını açardın...

— Neden?

— Öyle gerekir... seviyorum seni.

— Benim için gereksiz bu.

— Seni sıkıyorsam, benden kurtulmanın tek yolu budur ama.

— Hayır, biraz değiştiğinizden bu yana kurtulmak istemiyorum sizden.

— Seni sevmeme bile izin verdin...

— Yasaklamayı denedim... neye yaradı?

— Boş verdin sonra demek?

— Evet. Sizi serbest bırakırsam, tutkunuzun daha kolay geçeceğini düşündüm... Galiba da öyle oldu... Kendiniz söylüyordunuz «karşı durmak yalnızca güçlendirir tutkuyu...» diye,

Rayski, dudaklarında anlamlı bir gülümseme, baktı Vera'nın yüzüne.

— Çok kurnazsın! dedi. Peki giderken niçin durdurdun beni?

— Gitmeyecektiniz ki, kaç kere indirip çıkarttınız valizinizi...

— Peki, tutkumun artık geçtiği kanısında mısın şimdi?

— Tutku falan yoktu ortada zaten: Gurur, bir de hayal vardı. Sanatçısınız siz, her gördüğünüz güzelliğe vuruluyorsunuz...

— Vuruluşum güzellikten güzelliğe değişir belki, ama sen güzelliklerin güzelliğisin! Elimde olmayarak sürüklendiğim bir sonsuzluksun sen: Başım dönüyor, yüreğim duracak gibi oluyor... mutluluk istiyor canım... belki yok olmak pahasına... Yok olmakta da bir çekicilik vardır...

— Bunların hepsini daha önceleri de söylediniz... güzel bir şey değil!

— Neden güzel değil?

— Güzel değil de ondan!

— Peki ama niçin?

— Çünkü... abartılmış... dolayısıyla yalan...

— Ya gerçekse, ya içtense?

— O zaman daha da kötü.

— Niçin?

— Ahlaksızlık olur da ondan!...

— Al sana bir daha! Vera!... İnsaf et! Tıpkı büyükannem gibi konuşuyorsun!

— Evet, bu kez onun yanındayım.

— Ahlaksızlık ha!

— Evet. Don Juan'ın izinde yürüyorsunuz; ama biliyorsunuz, iğrenç bir şeydir bu...

— İğrenç bir insansam, iğrenç diyebilirsin bana Vera, ama anlamadığın şeylere çamur atma. Gerçek Don Juan temizdir,

güzeldir. İyi yüreklidir, ince ruhludur, duyguludur, insanlar arasında **chef d'oeuvre**[1] örneğidir. Böyleleri azdır kuşkusuz. Byron'un Don Juan'ında bir sanatçının yitip gittiği kanısındayım ben. Görünürdeki her çeşit güzelliğe; daha çok da dünyada en güzel yaratık olan kadının güzelliğine bu kapılışta en üstün, en yüce insan içgüdülerinin yanında, görünmeyen başka bir güzelliğe (iyiliğin, ruh inceliğinin en yüce biçimlerine) yaşam güzelliğine bir yöneliş vardır! Duyarlı yaradılışta insanların bu yumuşak içgüdülerinin altında her şeyi içine alan bir aşk gereksinmesi gizlidir! Doğanın insana verdiği bu soylu içgüdüler kalabalığın arasında, sıkışıklıkta, çamurda kabalaşıyor, çirkinleşiyor... Bu temiz ateşten benim içimde de vardır biraz, ama bu ateş sonuna dek temiz kalmadıysa, bunun suçu... çok kişinin... hatta kadınların kendilerinindir...

— Belki anlayamıyorum ben Don Juan'ı ağabey; size inanmaya hazırım... Peki ya, size karşılık vermeyeceğimi bildiğiniz halde, niçin tutku besliyorsunuz bana?

— Hayır, bilmiyorum bana karşılık verip vermeyeceğini.

Vera şaşırmış,

— Ah, hâlâ umudunuz var demek! dedi.

— Söyledim, senin özgür olmadığını, birisini sevdiğini bilmediğim sürece ölemez içimdeki umut...

— Pekala, tutalım ki karşılık verebilirim tutkunuza ağabey... ne olacak o zaman?

— Nasıl, ne olacak? İkimiz de mutlu oluruz!

— Onu bana verebileceğinize inanıyor musunuz?

Rayski'nin gözlerinin içi parladı birden,

— Oh... Tanrım, Tanrım! dedi. Her şeyimi verirdim... İtalya'ya giderdik seninle... karım olurdun...

Bir süre baktı Rayski'nin yüzüne Vera.

— Şimdiye dek kaç kadına önerdiniz böyle bir mutluluğu? diye sordu.

---

(1) Kusursuzluk, olgunluk. (Fransızca)

— Karşılaştığım bazı kimseler oldu kuşkusuz... ama böylesine güçlü hiçbiri etkilemedi beni...

— Şunu da söyleyin, bu sözlerinizi kaç kez yinelediniz: Her karşılaştığınız kadına mı?

— Bu sorularınla neyi anlatmak istiyorsun Vera? Çok kişiye söylemiş olabilirim, ama hiç böylesine içten olmadım...

Birbirinin yüzüne bakıyorlardı. Rayski,

— Kim öğretti sana bunları Vera? diye sordu.

— Yeter artık. Kısaca anlattınız söylemek istediğinizi! Gördüğünüz gibi, altı ay, bir yıl, belki biraz daha uzun bir süre için mutlu edebilirsiniz beni; yani daha yeni, daha güçlü bir güzellik gözlerinizi kamaştırıncaya, sizi kendine çekinceye dek... ben bir kenara itileceğim o zaman! Söyleyin, öyle değil mi?

— Nereden biliyorsun bunu? Niçin böylesine rahat yargılıyorsun beni? Bu düşünceleri nereden aldın? Tutkuların gelişimini nasıl öğrendin?

— Tutkuların gelişimini bilmiyorum, ama sizi öğrendim biraz... hepsi bu.

— Ne öğrendin, kimden öğrendin?

— Sizden.

— Benden mi? Ne zaman?

— Belleğiniz ne kadar zayıf! Belovodova'nın güzelliğinden nasıl etkilendiğinizi anlatan siz değil miydiniz? Onun içinde... bir kıvılcım... ya da pınar... ya da... nasıl diyordunuz unuttum, ama gerçekten şiir dolu bir biçimde anlatıyordunuz... evet, onun içinde bir şey yaratmak için boşuna uğraştığınızı söyleyen siz değil miydiniz?

— Belovodova! Bir heykel, güzel, ama soğuk, ruhsuz bir heykeldir... Ancak Pygmalion[1] aşık olabilirdi ona.

---

(1) Pygmalion: Kıbrıs kralı. M.Ö. 820-774 yılları arasında yaşadı. Mitolojide fildişinden bir kadın heykeli yapar, sonra çılgınca aşık olur yaptığı bu heykele. Dualarını kabul eden Afrodit can verir bu heykele. Pygmalion, kendi yarattığı güzel Galatei ile evlenir. (Ç.N.)

— Ya Nataşa?

— Nataşa! Anlattım mı sana Nataşa'yı?

— Unuttunuz demek!

— Güzel, ama renksiz, ürkek bir kızdı Nataşa. Güneş ışınları onu ışıttıkları süre, aşkın sıcaklığı onu sardığı süre yaşadı, ama soğukla karşı karşıya gelir gelmez kırıldı, öldü. Hemen ölmek için doğmuştu zaten.

— Ya Marfenka için neler anlattınız? Az kaldı aşık oluyordunuz ona!

— Bunların hepsi yüzeysel izlenimlerdi, bir ya da iki gün ömrü olan izlenimler... Bir tabloya haz duyarak bakmak gibi bir şey... Güneş ışınlarının sıcaklığının olduğu gibi, güzelliğin hazzını da içinde duymak; ciddi gelişmeler göstermesine izin vermeden, bir iki hafta etkisi altında kalmak suç mudur?

— En güçlü etkinin altında da altı ay kalmak, değil mi?

— Hayır, hayır. Sözgelimi, tutkuna karşılık versen, kendimi kaptırdığım bu izlenim kök salardı içimde, evlenirdik... Ömrümüzün sonuna dek beraber olurduk yani. Noksansız mutluluk ile aile birbirinden ayrılamayan iki kavramdır bende...

— Bakın ağabey. Geçmişteki en güçlü izleniminizi anımsayın, sizde bu izlenimi yaratan kişiyi şimdi karınız olarak getirin gözünüzün önüne...

— Kimdir sana bu dersleri veren? Soruma cevap vermemek için yan çiziyorsun hep!

— Asıl sizsiniz yan çizen. Sözlerinizi anımsatıyorum size yalnızca.

— Güzelliğin ta kendisisin Vera, hazların en büyüğünü veriyorsun insana! Gözlerinde olan güzellik aklında da var! Tepeden tırnağa şiirsin, zerafetsin, doğanın en ince yapıtısın! Hem güzelliğin insan düşüncesindeki en yüce biçimi, hem bu biçimin canlı bir örneğisin... sana olan aşkından nasıl ölmesin insan! Odun muyum ben? Tuşin bile, o bile eriyor...

Kolunu salladı Vera, Rayski sürdürüyordu konuşmasını:

— Neyse bırakalım bunu. Sevmiyorsun beni, bir zaman sonra benim izlenimim de soluklaşacaktır, gideceğim o zaman buradan, bir daha ne sesimi duyacaksın, ne yüzümü göreceksin. Elini ver bana, dostça söyle, kim öğretti sana bunları? Vera, kimdir bu uygarlık savaşçısı? Sana mavi kâğıda mektuplar yazan mı?...

— O da olabilir. Güle güle ağabey, iyi ki anımsattınız, bir mektup yazmalıyım...

Rayski,

— İşte mutluluk, dedi, hem «mümkün» hem «yakın» ama elde edilemiyor!

— Bensiz de bulabilirsiniz aradığınız mutluluğu, başka birinde...

— Kimde, söyle! Var mı öyle biri?...

— Yüreğini bir aylığına, altı aylığına, bir yıllığına ödünç verenlerde... ama bende bulamazsınız!

— Sen bile inanmıyorsun bana Vera, anlamıyorsun da! Daha kim inanır, anlar?

Rayski düşünceye daldı, Vera bir kâğıt aldı, kurşun kalemle birkaç sözcük yazıp katladı. Rayski,

— Marina'yı çağırayım mı? diye sordu.

— Hayır, istemez.

Yazdığı pusulayı koynuna soktu Vera, şemsiyesini aldı, başıyla selam verdi Rayski'ye, çıktı.

Rayski yemekten sonra, adaya gizlice geçebileceği uygun bir yer aramak için, evde kimseye bir şey söylemeden Volga kıyısına gitti. Geçit yoktu, bir balıkçı görmek umuduyla bakınıyordu.

Beş yüz metre kadar yürüdü, içi yarısına kadar su dolu, yarı yarıya çürümüş bir kayıkta oltayla balık tutan birkaç çocuk gördü sonunda. Bir on kapikliğe onu adaya geçirmeyi sevinçle kabul ettiler çocuklar, kürekleri almak için kulübeye koştular.

— Nereye gideceksiniz? diye sordular.

— Fark etmez, istediğiniz yere yanaşın.

— Şurada inebilirsiniz, dedi biri.

— Demin o bayla bayan da burada inmişlerdi...

— Hangi bay?

— Ne bileyim! Tepeden geldiler!

Kayıktan indi Rayski, bakınmaya başladı.

«Vera mıydı acaba?» diye düşünüyordu.

Bir erkekle buraya gelen Vera ise, biraz sonra öğrenecek demekti onun sırrını... Yüreği hızlı hızlı çarpıyordu. Sazların arasında sessizce, dikkatle yürüyor, öksürmemek için kendini tutuyordu.

Birden bir hışırtı duydu, usulca araladı sazları, baktı... Ulyana Andreyevna'yı gördü.

Kuytu bir yerde, çıplak bacaklarını suya daldırmış, kıyıda oturuyordu. Saçlarını salıvermiş, öne eğilerek denizkızı gibi ıslatıyordu. Rayski yürüdü, büyük bir taşın arkasına dolandı. Mr Şarlı, gördü, Boğazına kadar suya girmiş yıkanıyordu.

Rayski, ikisine de görünmeden uzaklaştı; Vera ile arkadaşlarının orada olacaklarını düşünerek, yabani gül ağaçlarının arasından küçük göllerin olduğu yere doğru yürüdü. Çok geçmeden ayak sesleri duydu, gizlendi. Mark geçti önünden.

Seslendi Rayski. Volohov,

— Oo, merhabalar, dedi, kimden gizleniyorsunuz?

— Gizlendiğim falan yok... öyle olsa seslenir miydim size?

— Benden gizlenmiyorsunuz ki, başka birinden gizleniyorsunuz. İtiraf edin, güzel kızkardeşinizi arıyorsunuz değil mi? Hiç iyi bir şey değil yaptığınız, ayıp, bahsi kaybettiniz, parayı vermiyorsunuz...

— Vera'nın burada olduğunu nereden biliyorsunuz?

— Göle ördek vurmaya gitmiştim, orada oturuyorlardı. Papaz da orada, Tuşin de, papazın karısı da... sizin Vera'nız da. (Alayla eklemişti bunu Mark.) Gidin, hadi gidin oraya.

— Canım istemiyor, hem oraya gitmiyordum ben.

— Benden utanmayın, bir şey kaçmaz benim gözümden. Görünmeden, uzaktan seyredecektiniz onu, değil mi? Evde o yokken canınız sıkılıyor...

— Ne saçma şeyler! Dolaşmaya çıkmıştım...

— Üç yüz rubleyi verin!

Kayıktan indiği yere doğru yürüdü Rayski. Mark da arkasından geliyordu. Şarl'ın yıkandığı yeri geçiyorlardı. Rayski uğramak niyetinde değildi oraya, ama sazların arasından Fransız çıktı karşılarına birden, öte yandan patikadan da ıslak saçları dağınık, Ulyana Andreyevna geliyordu.

Fransız da, Ulyana Andreyevna da saklanmak istediler, ama Mark seslendi onlara:

— **Charmé de vous voir tous les deux!**[1] Sizlerle karşılaşmak bir onurdur benim için!

M-r Şarl çıktı sazların arasından. Mark alaylı,

— **M-r** Rayski! **M-r** Şarl! diye tanıştırdı onları.

Seslendi:

— Ulyana Andreyevna! Buraya buyrun, saklanmayın! Gördük sizi, yabancı yok aramızda, çekinmeyin!

Ulyana Andreyevna istemeye istemeye çıktı ortaya, Rayski'ye bakmamaya çalışarak,

— Kimsenin çekindiği yok! dedi.

Volohov,

— İkiniz de ıslaksınız! diye ekledi.

Ulyana Andreyevna, Mark'a bakarak, canı sıkkın, fısıldadı Rayski'ye:

— Dünyanın en sevimsiz adamı!

Mark,

---

(1) İkinizi de gördüğüme çok sevindim! (Fransızca)

— Eh, hoşça kalın, ben gidiyorum, dedi. Kozlov nasıl? Onu niçin getirmediniz? Hava alırdı biraz! Onun yanında da rahatlıkla... yüzebilirdiniz, görmez. Şu ağacın altında oturur, Homeros'dan bir şeyler okurdu size!

Ulyana Andreyevna ile m-r Şarl'a ters ters bakıp uzaklaştı. Mark gözden kaybolduktan sonra m-r Şarl dudak bükerek,

— **İl faut que je donne une bonne leçon à ce mauvais drôle!**[1] dedi.

Sonra birlikte eve döndüler. Kozlov Rayski'ye,

— Karımla biraz dolaştığın için minnettarım sana... dedi.

Rayski,

— Bu kere **m-r** Şarl'a teşekkür et! dedi.

— **Merci, merci, m-r Charle!**

Şarl, Leontiy'in omuzunu okşayarak karşılık verdi:

— **Bien, trés bien, cher colléque!**[2]

XXI

Eve keyifsiz döndü Rayski, akşam yemeği yemedi, Marfenka ile şakalaşmadı, büyükanneye takılmadı, odasına çekildi. Devrisi gün de öyle asık yüzlü, keyifsiz indi aşağı.

Hava onun yüzünden daha karanlıktı. İnce bir yağmur çiseliyordu ara vermeden. Gökyüzü bulutlarla değil, bir buharla kaplıydı sanki. Yüz metre ötesi görünmüyordu.

Vera da neşesizdi. Geniş bir atkıyla sarınmıştı. Neyi olduğunu soran büyükannesine gece ateşi çıktığını söylemişti.

Sorular, büyükanneyi uyandırmadığı için sitemler; ıhlamur içmesi, yakı koymaları önerileri birbirini kovaladı. Şimdi kendini iyi hissettiğini söyleyerek kesinlikle istemedi bunları Vera.

Üçü sessiz oturuyor, esniyordu. Arada biri bir soru soruyor, öteki yanıt veriyordu.

(1) Bu küstaha güzel bir ders vermek gerekiyor! (Fransızca)
(2) Pekala, pekala, sevgili dostum! (Fransızca)

Vera Rayski'ye,

— Siz de adada mıydınız dün? diye sordu.

— Evet. Nereden biliyorsun?

— Yegor avluda birisine giysinizin çamur içinde olduğundan, pantolonunuzu zor temizlediğinden yakınırken duydum. «Galiba adaya gitti!» diyordu.

Rayski,

— Her şeyi de duyarsın! dedi. Yalnız değildim: Mark vardı, sonra Kozlov'un karısı...

Büyükanne karıştı söze:

— Tam da arkadaş bulmuşsun kendine! O kadını gezdiren var... m-r Şarl.

— O da oradaydı.

Gene sustular. Dağılmaya hazırlanıyorlardı ki, Marfenka geldi birden. «Günaydın» bile demeden,

— Ah, büyükanneciğim, ne çok korktum! diye başladı. Korkunç bir düş gördüm! Unutmadan anlatabilsem bari!

— Nedir anlat bakalım! Yüzün bembeyaz, neden?

Rayski,

— Çabuk anlat! dedi. Gelin hepimiz anlatalım bu gece gördüğümüz düşleri. Ben de anımsıyorum gördüğüm düşü: Çok tuhaf bir düştü! Başla Marfenka! Canım sıkılıyor bugün, pis bir hava var dışarıda... İsterseniz masal anlatalım birbirimize!

— Şimdi anlatacağım gördüğüm düşü, şimdi; ama bekleyin biraz, beş dakika sonra Nikolay Andreyeviç gelecek, onun yanında anlatacağım.

Büyükanne,

— Beş dakika sonraymış! dedi. Nereden biliyorsun beş dakika sonra geleceğini? Bekle gelir! Uyuyordur o hâlâ!

Marfenka cilveli,

— Hayır, gelecek, öyle emir vermiştim ona dün! diye karşılık verdi. Bugün köyde Foma'nın yeni doğan kızının vaftiz

töreni var: Söz verdim, orada olacağım, Nikolay Andreyeviç götürecek beni...

— Köye vaftiz törenine gitmek için yeni ipekli robunu giydin demek, hem de bu yağmurda! Bırakan kim seni? Çabuk çıkar onu hanımefendi!

— Çıkaracağım büyükanne, üzerime nasıl olduğuna bakmak için giymiştim.

— Kaç kere bakacaksın üzerine nasıl olduğuna?

— Bırakın kızı büyükanne, nişanlısına yeni giysisiyle görünmek istiyor.

Marfenka kızardı. Gizli niyetini anladıkları için canı sıkkın,

— Nereden çıkardınız bunu? dedi. Hemen gidip değişiyorum üstümü.

Rayski kolundan tuttu. Kolunu çekip yürüdü Marfenka, kapıyı açınca Vikentyev'le burun buruna geldi. Ona yol vermemek için iki yana açtı kollarını delikanlı.

Sevinçten kıpkırmızı oldu Marfenka'nın yanakları, ille de elini öpmeye çalışan Vikentyev'den kurtulmaya çalışırken,

— Çabuk olun, niçin geç kaldınız? diyordu. Şu insanın avucunun içini öpmek huyunuz da ne kötü! Ayıp oluyor!

— Avucunuzun içi öyle sıcak, öyle hoş kokuyor ki, izninizle...

— Bırakın beni! Büyükanneme günaydın demediniz daha!

Büyükannenin elini öptü Vikentyev, sonra komik bir biçimde öne eğilerek Rayski ile Vera'ya selam verdi. Rayski Vikentyev'e,

— Bu gece ne gördünüz düşünüzde, anlatın, dedi, çabuk, çabuk!

Marfenka kesti sözünü:

— Hayır olmaz, önce ben anlatacağım!

Vikentyev sabırsız,

— Oh, hayır, dedi, izin verin anlatayım, çok hoş bir düş gördüm, sözde ben...

Marfenka,

— Hayır, hayır, ben anlatacağım, dedi.

Vikentyev ondan yüksek sesle konuşmaya çalışıyordu :

— İzin verin ben anlatayım Marfa Vasilyevna, unuturum sonra, vallahi unuturum, bir ara unutmuştum zaten, sözde...

Marfenka eliyle kapadı Vikentyev'in ağzını. Rayski,

— Sırayla, sırayla! dedi. Söz sırası Marfenka'da. Buyrun Marfa Vasilyevna!

— Büyükanneciğim, sözde... Dinle bak Veroçka, ne biçim bir düştü! Nikolay Andreiç, dinleyin, size söylüyorum, niçin oturmuyorsunuz?... Dışarda aydınlık, pırıl pırıl bir gece varmış sözde, hoş çiçek kokuları, kuş cıvıltıları doldurmuş her yanı...

Vikentyev kesti sözünü Marfenka'nın :

— Gece mi?

Büyükanne bir ona, bir ötekine bakarak,

— Bülbüller geceleri öterler! dedi.

Marfenka kızardı.

— Karıştırmayın kafamı, dedi, yoksa anlatmam!

Vera'nın dışında hepsi birden,

— Hayır, hayır, anlat, anlatın! dediler.

— Evet, kuşlar...

— Gece kuş ötmez...

— Gene mi siz, Nikolay Andreiç! Duymadınız galiba, anlatmam sonra!

Büyükanneye döndü Marfenka, Vikentyev'i göstererek, yüksek sesle,

— Kedi de horlar geceleri... dedi.

— Nereden biliyorsun bunu?

— Marina söyledi, o da Semyon'dan duymuş...

Tatyana Markovna,

— Boğmacadan kalmıştır onda, bu, bol bol ıhlamur içmesi gerekir... dedi.

— Horlayan insandan korkarım ben. Zamanında bilseydim...

Birden sustu Marfenka. Rayski,

— Niçin sustun? diye sordu. Vazgeçebilirsin onunla evlenmekten. Öyle ya, geceleri uyumana engel olacaksa...

Marfenka kulaklarına kadar kızardı, koşarak çıktı odadan. Tatyana Markovna,

— Doğru değil bu yaptığın Borisciğim! dedi. Görüyorsun, kendi de üzüldü dediğine!...

Vikentyev koştu Marfenka'nın arkasından, geri getirdi onu.

— Geceleri burnuma pamuk tıkayacağım Marfa Vasilyevna, dedi.

Oturttular Marfenka'yı, gördüğü düşü anlatmaya başladı:

— Bir kontun evine girmişim gizlice... bir sürü heykelin bulunduğu galerisindeydim, içeri girer girmez saklanmıştım. Parlak ay ışığının altındaydı heykeller; karanlık köşede durmuş, onları seyrediyordum. Hepsi önümdeydi. Soluğumu tutarak bakıyordum. Hepsini gördüm: Elinde güryüzle Hercules'i de, Diana'yı da, Venüs'ü de, sonra baykuşuyla Minerva'yı... Hani beline yılanlar dolanmış bir ihtiyar vardı, onu da gördüm... Neydi adı?... Ama birden!... (Yüzünü bir korku anlatımı kapladı Marfenka'nın, bakındı.) şimdi bile korkuyla ürperiyor içim... Ne canlıydı!...

Büyükanne sordu:

— Evet, birden ne oldu?

—Korkunç bir şeydi, büyükanne! Birden kıpırdamaya başladılar sanki heykeller. Önce biri yavaş yavaş çevirdi başını, yanındakine baktı. Öteki de -gene öyle yavaş- indirdi kolunu, hiç acele etmeden uzattı ona. Diana ile Minerva idiler bunlar. Sonra Venüs doğruldu ağır ağır, adım atmadan... Ne korkunç bir şeydi!... Hayalet gibi süzülerek yaklaştı Mars'a... Sonra yılanlar, canlı gibi, kıvrılmaya başladılar ihtiyarın çevresinde:

Başını geri attı ihtiyar, canlı bir insanmış gibi kaslar çekilmeye başladı yüzünde, korkudan ha bağırdı, ha bağıracaktı. Ötekiler de, havada süzülerek gidip gelmeye başlamışlardı birbirinin yanına; bazıları pencerenin önüne gitti, ayı seyretmeye koyuldu... Hepsinin gözleri taştandı, gözbebekleri yoktu... Oh!

Ürperdi Marfenka. Rayski,

— Evet, ilginç, şiir dolu bir düş, yazacağım onu! dedi.

Marfenka anlatıyordu:

— Çocuklar sağa sola koşmaya başladılar, hepsi sessiz, ayaklarını oynatmadan... Birbirlerine akıl danışıyorlardı sanki heykeller, başlarını sallıyorlardı, fısıldaşıyorlardı... Aşk melekleri elele tutuşup, aya bakarak dönüyorlardı... Korkudan zangır zangır titriyordum. Baykuş kanatlarını çırptı, gagasıyla göğsünü kaşıdı... Mars kucakladı Venüs'ü, başını onun omuzuna koydu Venüs. İkisi oldukları yerde ayakta duruyor, ötekiler dolaşıyor ya da grup grup oturuyorlardı. Yalnızca Hercules kıpırdamıyordu. Birden o da kaldırdı başını, sonra ağır ağır doğruldu, ayağa kalktı. Kocamandı, başı tavana değiyordu! Bakışlarını şöyle bir dolaştırdı salonda, sonra benim gizlendiğim köşeye baktı... ürperdi, iyice doğruldu, kolunu kaldırdı; hepsi birden bana baktılar, bir an kıpırdamadılar, sonra hep birden bana doğru koştular...

Vikentyev,

— Peki siz ne yaptınız Marfa Vasilyevna? diye sordu.

— Bir çığlık attım!

— Ee?

— Öyle uyandım. Yarım saat titredim yatağın içinde. Fedosya'ya seslenmek istiyordum, ama kıpırdamaya korkuyordum. Gün ağarana dek uyuyamadım bir daha. Ancak yediden sonra dalabildim.

Rayski,

— Çok güzel bir düş görmüşsün Marfenka! dedi. Sanat değeri olan, ince bir düş! Bir şey eklemedin ya ona?

— Ah ağabeyciğim, ben nasıl uydururum bunca şeyi! Hâlâ gözümün önündeler, elimden gelse resimlerini yapardım...

Büyükanne,

— Havuç suyu içmelisin, dedi, kanını temizler.

Vikentyev sabırsız,

— İzninizle şimdi ben anlatayım... diye başladı, tepede büyük kiliseye doğru yürüyordum düşümde, karşıdan Nil Andreiç emekleyerek geliyordu, çıplaktı...

Tatyana Markovna kesti sözünü:

— Nişanlının yanında neler anlatıyorsun öyle!...

— Vallahi, gerçekten...

— İyi bir şey değil bu, kötüye...

Rayski kesti büyükannesinin sözünü:

— Evet Nikolay Andreiç, anlatın, anlatın!

— Sonra ata biner gibi bindim üzerine, Polina Karpovna da...

Tatyana Markovna, gülmesini güçlükle tutarak,

— Kafa şişirmeyi kesecek misin sen? dedi.

— Şimdi bitiyor büyükanne. Mark İvanoviç arkadan bir odunla sürüyordu Tıçkov'u, önde de Opyonkin, elinde bir mumla yürüyordu; müzik...

Herkes kahkahayla gülmeye başladı. Marfenka,

— Hepsini uydurdu büyükanne, şimdi uydurdu, dedi, inanmayın ona!

— Vallahi değil! Hatta herkes kıskandı beni sanki, sizin heykelleriniz gibi saldırdılar üzerime, kaçtım: Bağırmaya başlamışım, Semyon uyandırmaya geldi beni... vallahi doğru söylüyorum, inanmıyorsanız Semyon'a sorun!...

— Anlaşıldı anam babam, bir gece ravent otu, ya da tütsülenmiş perhiz yağı vereceğim sana... Kurt olmalı karnında. Akşam yemeği yemeyeceksin.

Marfenka Vikentyev'e,

— Büyükanneme anımsatacağım ilaç içeceğinizi, dedi. Görürsünüz!

Rayski Vera'ya döndü.

— Hadi Vera, sıra sende, anlat bakalım gördüğün düşü!

Anımsamaya çalıştı Vera.

— Ne görmüştüm? Evet, şimşek çakıyor, gök gürlüyordu; galiba hep aynı yere düşüyordu yıldırımlar...

Marfenka,

— Ne korkunç şey! Ben olsam bağırırdım!

Vera sürdürdü konuşmasını:

— Bir deniz kenarındaydım, önümde, denizin içinde bir köprü vardı. Köprüye çıktım, koşmaya başladım, yarısına dek koştum köprünün; bir de baktım, öteki yarısı yok, fırtına götürmüş...

— Hepsi bu kadar mı? diye sordu Rayski.

— Evet.

— Bu düş de güzel, bunda da bir şiir var!

Vera,

— Genellikle düş görmem ben, dedi, ya da unuturum gördüğümü, ama bu gece ateşim vardı: Dediğiniz şiir ondandı!

— Zaten önemli olan da içinde bir sıcaklık ya da üşüme hissetmesidir insanın, bunların ne birini ne ötekini hissetmiyorsa, kötü...

Marfenka,

— Ya siz ağabey? dedi. Şimdi siz anlatın bakalım!

— Düşünün bir kere, bütün gece uçtum düşümde.

— Nasıl?

— Kanatlanmışım gibi.

Büyükanne,

— İyiye işarettir bu, dedi, sanırım bir daha...

Rayski sürdürdü anlatmasını:

— Önce odanın içinde uçmayı denedim, çok güzel uçuyordum! Siz hepiniz salonda sandalyelerde oturuyordunuz, sinek gibi uçmaya başladım salonun içinde. Bağırıp çağırıyordunuz

bana, en çok da büyükannem bağırıyordu... Tavan süpürgesiyle beni aşağı indirmesi için Yakov'a emir bile verdi. Ama ben başımla kırdım pencereyi, dışarı uçtum, korunun üzerinde dolanmaya başladım... Ne güzellikti o öyle, ne yeni, olağanüstü bir duyguydu! Yüreğim hızlı hızlı vuruyor, kanım donuyor, gözlerim uzakları görüyordu! Bir alçalıp bir yükseliyordum, bir keresinde çok yükselince, bir ağacın arkasından Mark'ın bana nişan aldığını gördüm birden...

Tatyana Markovna,

— Herkes görür böyle şeyler, dedi, korkmaya değmez.

— Dün elinde tüfekle adada gördüm onu, düşüme girmesi ondandır... Avazım çıktığınca bağırmaya başladım ona (devam ediyordu Rayski) duymuyordu sanki, nişan alıyordu... sonunda...

— Evet, ağabeyciğim, çabuk anlatın, çok merak ediyorum...

— Uyandım tabii!

— Hepsi o kadar mı? dedi Marfenka. Ah, yazık!

— Beni vurmasını mı isterdin yoksa?

Büyükanne,

— Düşlerinde bile onunla uğraşıyorsun, diye söylendi. Seksen ruble borcunu verdi mi?

— Hayır büyükanne, ben de istemedim.

— Hepiniz geceleri yatarken az dua ediyorsunuz, sonra da böyle düşler görüyorsunuz! Anladığım kadarıyla, düşlerinize saçma sapan şeylerin girmemesi için dördünüze de acılı tuz vermeliyim.

Rayski,

— Siz de bir düş gördünüz mü büyükanneciğim? diye sordu. Anlatın. Sıra sizde!

— Boş yere çene çalacak zamanım yok benim!

Marfenka üsteledi:

— Anlatın büyükanne, ne olur!

Vikentyev karıştı söze:

— Büyükanne, izin verin ben anlatayım sizin gördüğünüz düşü.

— Sen nereden biliyorsun büyükannenin gördüğü düşleri?

— Hadi anlat bakalım.

— Köylülerin pazara buğday götürdüklerini, satıp parasını aldıktan sonra tüm parayı meyhanede içkiye verdiklerini gördünüz. Önce bunu...

Herkes gülmeye başlamıştı. Büyükanne,

— Nasıl da bildin! dedi.

— Sonra, sarhoş dönen Yakov, Yegor, Prahor ve Motka'nın samanlığa girdiklerini, orada çubuklarını yaktıklarını, bir yangın çıkardıklarını...

— Dilini eşekarısı soksun emi! Geveze şey! Kes sesini, yoksa çekerim kulağını!

Vikentyev devam ediyordu:

— Sonra, hizmetçi kadınlarla kızların bir gecede tüm reçeli, elmayı yediklerini, şekeri, kahveyi yerlere döktüklerini...

Gene gülüşmeler oldu.

— Saveliy'in Marina'yı öldüresiye dövdüğünü...

Tatyana Markovna öfkeli,

— Kes sesini diyorum!... dedi.

Vikentyev, çabuk çabuk konuşarak -öyle ki, dişlerinin üzerinde bir kabarcık bile oluşmuştu- bitirdi sözünü:

— Nihayet, bölge polisinin köyde kaldırım yaptırılmasını istediğini, eve de bir bölük yerleştirildiğini...

Büyükanne yerinden kalkıp, Vikentyev'in kulağına yapışarak,

— Şimdi nasıl? Gördün mü? dedi. Evlenecek adam, ne saçma şeyler söylüyor!

Rayski,

— Çok güzel yakaladınız büyükanne, çok! dedi.

Marfenka kahkahalarla gülüyordu. Vera bile gülümsemişti.

Büyükanne oturdu gene yerine.

— Hep böyle acayip şeyler düşünürsünüz zaten! dedi.

Rayski,

— Siz de birtakım düşler görüyor musunuz büyükanne? diye sordu.

— Görüyorum ama, sizinkiler gibi çirkin, korkunç olmuyorlar benimkiler.

— Sözgelimi bu gece ne gördünüz?

Anımsamaya çalıştı büyükanne.

— Bir şeyler gördüm ya, durun... Evet: Tarlayı gördüm, karla kaplıymış...

— Sonra? diye sordu Rayski.

— Karın üzerinde bir yonga parçası vardı...

— Hepsi bu kadar mı?

— Yetmedi mi? Tanrı'ya şükürler olsun: Ne bağırmaya, ne çırpınmaya gerek var!

XXII

Bütün gün kapalı kaldılar evde, akşam erken dağılıp yattılar. Saat onda derin bir sessizlik çökmüştü evin içine. Bu arada yağmur dinmişti. Rayski pardesüsünü giyip dışarda dolaşmaya çıktı. Avlu kapısı kapalıydı, yolda diz boyu çamur vardı. Bahçeye doğru yürüdü.

Her yan sessizdi, dal kıpırdamıyordu. Yağmur damlaları düşüyordu yapraklardan. Rayski üç kere dolaştı bahçeyi; çayırlarda, Volga'da neler olduğuna bakmak için sebze bahçesini geçti.

Karanlıktı. Bulutlar yavaş yavaş uzaklaşıyorlardı ufka doğru, yalnızca tam tepede yer yer hafiften göz kırpıyorlardı yıldızlar. Rayski bu sessizliği dinliyor, karanlığa bakıyordu, ama ne bir şey duyuyor, ne görüyordu.

Sağ yan bulutlarla kaplıydı, solda ağaçlar kara bir leke gibi duruyorlardı, daha ötede karanlık tarlalar uzanıyordu. Islak havayı iki kere içine çekti Rayski, aksırdı.

Birden, eski evin penceresinin açıldığını duydu. Başını kaldırıp baktı, ama açılan pencere bahçeye değil, tarlalara bakıyordu. Çabuk adımlarla yürüdü Rayski. Çitin üzerinden aştı, bir su birikintisinin içine atladığı halde, kıpırdamadan kaldı olduğu yerde. Alt katın penceresinden bir ses duyulmuştu. Alçak sesle sordu biri:

— Siz misiniz?

Kuşkusuz Vera'ydı bu. Ondan başka kimse kalmıyordu çünkü eski evde.

Rayski'nin dizleri titremeye başlamıştı, gene de boğuk bir sesle,

— Benim, dedi.

— Bugün çıkamadım, bütün gün yağdı. Yarın saat onda aynı yere gelin... Çabuk gidin, birisi geliyor!

Pencere kapandı. Rayski hâlâ duruyordu olduğu yerde.

Biri geliyordu bahçeden. Konuşmanın yarıda kesilmesine neden olduğu için lanetliyordu içinden, geleni... İçinde dayanılmaz bir acı duyarak soruyordu kendi kendine: «Aynı yer, dediği neresi acaba? Oh Tanrım! Gerçekmiş demek bir sırrı olduğu (ama inanamıyordu hâlâ buna) mavi kâğıda yazılmış mektup düş değildi demek!... Gizli buluşma! İşte o esrarlı «Gece»! Oysa ahlak dersi veriyordu bana!»

Ayak sesinin geldiği yana yürüdü. Karşıdan gelen,

— Kim var orada? diye seslendi.

Sonra olanca gücüyle vurmaya başladı elindeki tahtaya. Rayski, ona doğru çabuk çabuk yürüyen Saveliy'i iterek,

— Çekil be! dedi. Ne zamandan beri başladın evi beklemeye?

Saveliy,

— Hanım emretti, diye karşılık verdi. Kaçak serseriler var çevrede... Yedekçilerden de dolaşmaya çıkanlar oluyor...

Rayski, canı sıkkın,

— Yalan söylüyorsun! dedi. Marina'yı gözetliyordun...

«İğrenç bir şey bu!» demek istedi, ama demedi.

Saveliy,

— İzin verirseniz, Marina üzerine bir iki sözcük konuşmak istiyorum sizinle! dedi.

— Evet?

— Polise teslim edemez miyiz onu?

Rayski dönüp yürürken,

— Aklını kaçırmışsın sen, dedi.

Saveliy de arkasından yürüdü. Yalvarıyordu:

— Büyüklüğünüzü gösterin efendim, Sibirya'ya yollayın onu hiç olmazsa!

Rayski, Vera'nın pencereden konuşmasının ortaya çıkardığı yeni «sorun» üzerine düşünmeye dalmış, yürüyordu. Saveliy peşinden ayrılmadan,

— Bari çalışma evine yollayın onu... ömür boyu... diyordu.

Rayski durdu,

— Niçin? diye sordu.

— Gene o adam... postacı... geliyor sık sık... Kırbaçla cezalandırsalar bu kadını...

Rayski,

— Asıl seni cezalandırmalı kırbaçla! dedi. O zaman can sıkmazsın böyle...

— Nasıl isterseniz efendim!

Rayski, Vera'nın penceresine bakarak mırıldandı:

— Kimseyi de gözetlemezsin! Çirkin... bir şey bu...

Uzaklaştı. Saveliy vurmaya başladı gene tahtaya.

Gece hiç uyumadı Rayski; devrisi sabah, aydınlık gözlerinde kuru bir anlatımla girdi büyükannesinin odasına. Güneşli bir gündü. Herkes sabah kahvaltısına hazırlanıyordu. Rayski'ye günaydın derken çok neşeliydi Vera. Rayski heyecanla sıktı

elini. Bir değişiklik yoktu Vera'da: Her zamanki gibi ışıl ışıl, sakindi...

— Bugün pek şık giyinmişsin! dedi Rayski.

— Saman sarısı, sade bir bluzu şık mı diyorsunuz?

— Ya şu koyu kırmızı kurdele, ya omuzunun üzerine düşürdüğün şu saçın, ya gözalıcı bir biçimde bağladığın kemerin, ipek işlemeli potinlerin! Çok ince bir zevkin var Vera, hayranım zevkine!

— Hoşunuza gittiği için çok sevinçliyim; ancak bazen pek bir tuhaf oluyor bu hayranlığınız. Söyleyin, neden?

— Pekala, söyleyeceğim, dolaşmaya çıkalım...

— Ne zaman?

— Saat onda.

Vera kuşkulu, çabuk baktı Rayski'nin yüzüne. Onun bu bakışı kaçmamıştı Rayski'nin gözünden.

«Böyle saat onda, diye kesin değil de, onu doğru, demeliydim... Anladı...» diye geçirdi içinden.

Vera bir an düşündükten sonra,

— Peki, saat onda çıkarız! dedi. Erken daha, ona çok var.

Sonra köşeye oturdu. Rayski'nin bakışlarından bakışını kaçırıyor, sorulara cevap vermiyor, susuyordu. Saat ona gelirken iş çantasını, şemsiyesini aldı, Rayski'ye başıyla, çıkmaları için işaret etti.

İki yanı ağaçlı yolda sessiz yürüyorlardı, yana ayrılan bir yola saptılar, bahçeyi geçtiler, yamacın başında durdular. Bir bank vardı burada. Oturdular.

Rayski heyecanını güçlükle bastırarak,

— Vera! diye başladı. Sırrının bir bölümünü bilmeyerek öğrendim galiba...

Vera soğuk,

— Evet, galiba! dedi. Konuşmamı gizlice dinlediniz dün...

— Bilmeyerek oldu, yemin ederim...

Vera, Rayski'nin yüzüne şöyle bir bakarak kesti sözünü:

— İnanıyorum! Sonra?...

— Hiç... Demek... birisini seviyorsun! Kuşkular kalktı ortadan ve... Peki ama kimdir?

Vera soğuk,

— Söylemem, sormayın! dedi.

Rayski göğüs geçirdi.

— Bunu sormanın aptalca bir şey olduğunu bende biliyorum, dedi, ama öğrenmek istiyorum. Sanıyorum, ben... Ah Vera, Vera... Benden çok kim mutlu edebilir seni? Niçin bana değil de, ona inanıyorsun? Son derece soğuk, acımasız yargılamıştın beni, peki ama sevdiğin erkeğin seni altı aydan daha uzun süre mutlu edeceğini kim söyledi sana? Niçin inanıyorsun?...

— Çünkü seviyorum!

Rayski içi burkularak,

— Seviyorsun! dedi. Oh Tanrım, ne mutlu insanlar var şu dünyada! Peki, ona verdiğin bu dev mutluluğun karşılığını nasıl ödeyecek? Seviyorsun dostum. Yalnız dikkatli ol: Kime inanıyorsun?...

— Şimdilik yalnızca kendime...

— Kimi seviyorsun?

Vera soluk, esrarlı bakışını Rayski'nin yüzüne dikip,

— Kimi?... diye yineledi. Sizi seviyorum ya...

Rayski'nin soluğu kesilir gibi oldu birden.

O anda yamacın dibinde ağaçlıkta bir silah patladı.

Vera ayağa fırladı. Rayski'nin yüzü değişti,

— O mu? diye sordu.

Vera, Rayski'nin yüzüne bakmamaya çalışarak, telaşlı,

— Gitmem gerek artık, saat on! dedi.

Yamaça doğru yürüdü. Rayski bir adım attı arkasından. Olduğu yerde kalması için kolunu salladı ona Vera. Rayski endişeli,

— Ne anlamına geliyor bu atış? diye sordu.

— Beni çağırıyor...

— Kim?

— Mavi mektubu yazan... (Kendini zorlayarak fısıldadı Vera.) Sakın geleyim demeyin arkamdan! Eğer benim...

— Vera!

Yamaçtan inerken yineledi Vera:

— Sakın geleyim demeyin, bir adım atmayın! yoksa bir daha dönmem eve!

Ağaçların arasında gözden kayboldu.

Rayski umutsuzluk içinde,

— Vera! Vera! Dikkat et! diye seslendi.

Sonra kulak kabarttı aşağıya.

Ancak, çabuk çabuk yürüyen Vera'nın ayaklarının altında kuru dalların çıtırdadığını duydu iki kere, sonra kesildi sesler. Umutsuz bir kıskançlık içinde, yüksek sesle,

— Tanrım! dedi. Kimdir, kimdir bu mutlu insan?...

«Sizi seviyorum! diyor, diye geçirdi içinden. Beni! Gerçek olsaydı bu...» Dehşet içinde fısıldadı: «Ya o silah sesi? ya mavi mektubu yazan? Ne büyük bir esrar! Kimdir bu?...»

XXIII

Oysa Mark Volohov'dan başkası değildi bu; o yersiz yurtsuzdan, paryadan, ahlaksızdan başkası... Herkesten borç para alan, ona buna ateş eden, -Rayski'nin deyimiyle- Karl Moure gibi topluma savaş açmış, polis gözetimi altında yaşayan, -sözün kısası- insanlardan kopmuş o «Barbardan» başkası değildi!...

Peki Vera! Kırlangıç yuvası gibi sıcak bir köşede, büyükannesinin kanadının altında büyütülen bu zarif yaratık... En gözde gençlerin bile çekinerek baktığı, gözü pek erkeklerin, ona biraz yukardan bakmaya, gurur okşayıcı bir şeyler söylemeye cesaret edemeden, karşısında titredikleri Vera... Mağrur büyükanneyi bile dize getiren Vera... Pırıl pırıl Vera... Tehlikeli,

şüpheli bir erkekle gizliden buluşmaya gidiyordu! Onların evine girip çıkması kesinkes yasakken nerede karşılaşmıştı Mark'la? nerede tanışmıştı?

Son derece olağan bir biçimde, raslantı sonucu olmuştu bu, Geçen yıl yazın sonlarında, sonbaharın başlarında, elmaların olgunlaştığı, toplama zamanının geldiği sıralar bir akşam eski evin arkasında çitin yakınında, akasyalardan yapılmış küçük kameriyede oturmuş, dalgın dalgın kırlara, Volga'ya, uzaklardaki tepelere bakıyordu Vera. Birden, birkaç adım ötesinde bir elma ağacının dalının çitin üzerine eğildiğini farketti.

Uzanıp bakınca, çitin üzerinde pek rahat oturmuş birisini gördü. Giyinişinden, yüzünden bir köylü ya da bir uşak; yaşından da bir öğrenci olmadığı belliydi. Elinde birkaç elma vardı, aşağı atlamaya hazırlanıyordu.

Vera sordu birden:

— Ne yapıyorsunuz orada?

Adam uzun uzun baktı Vera'nın yüzüne.

— Gördüğünüz gibi, karnımı doyuruyorum.

Isırdı elindeki elmalardan birini. Çitin üzerinde eğilerek bir elma uzattı Vera'ya.

— İstemez misiniz?

Vera bir adım geri çekildi, meraklı, biraz korkarak baktı ona. Sert,

— Kimsiniz? diye sordu. Başkalarının çitinde ne dolaşıyorsunuz?

— Kim olduğum sizi ilgilendirmez. Başkalarının çitinde ne dolaştığıma gelince, söyledim size: Elma çalıyorum.

— Utanmıyor musunuz peki? Çocuk değilsiniz galiba.

— Neden utanacakmışım?

Gülümsedi Mark. Vera,

— Başkalarının elmalarını çalmaktan! dedi.

— Benimdir bu elmalar, başkalarının değil: **Siz** çalıyorsunuz onları benden!

Vera cevap vermedi. Merakla bakıyordu Mark'ın yüzüne. Mark,

— Proudhon'u okumadığınız belli, dedi.

Vera'nın yüzüne baktı uzun uzun, birden,

— Doğrusu çok güzelsiniz! diye ekledi.

— Bir an sustuktan sonra,

— Proudhon ne diyor, biliyor musunuz? diye sordu.

— **La propriéte c'est le vol!** [1]

Mark gözlerini şaşkınlıkla iri iri açarak,

— Okumuşsunuz! dedi.

Vera hayır anlamına salladı başını.

— Duydunuz öyleyse: Bu Tanrısal gerçek tüm dünyayı sarıyor zaten. İster misiniz, getireyim mi size Proudhon'u? Var bende.

— Çocuk değilsiniz, diye yineledi Vera, başkalarının elmasını çalıyorsunuz, bir de bunun hırsızlık olmadığına inanıyorsunuz, çünkü Bay Proudhon'a göre...

Birden Vera'nın yüzüne baktı Mark.

— Ama siz de okulda ya da enstitüde size anlatılanlara inanıyorsunuz... ya da... Sahi söyler misiniz, kimsiniz? Berejkova'nın bahçesidir burası, onun torunu musunuz yoksa? Güzel iki kız torunu olduğunu duymuştum...

— Kim olduğumdan size ne?

— Demek, büyükannenizin size öğrettiği gerçeklere inanıyorsunuz.

— Beni inandıran şeylere inanırım ben.

Şapkasını çıkardı Mark, öne eğilerek selam verdi.

— Ben de. Anladığım kadarıyla, bahçenizden elma koparmamı suç sayıyorsunuz...

— Yakışık almayan bir davranış.

— İnanıyorsunuz da buna?

---

(1) Mülkiyet hırsızlıktır. (Fransızca)

— Evet.

Mark, elmaları Vera'ya uzatarak,

— Ben inanmıyorum ama, gene de geriliyorum karşınızda, dedi, alın kalan dört elmayı!

— Size armağan ediyorum onları.

Mark gene çıkardı şapkasını, öne alaylı alaylı eğilerek selam verdi Vera'ya, bir elmayı daha ısırdı.

— Çok güzelsiniz, pek çok! dedi. İyisiniz üstelik, zekisiniz de. Varlığınızla bir budalanın yaşamını renklendirirseniz yazık olur. Tutup verecekler sizi, zavallı sizi...

— Acımanıza gerek yok bana! Vermeyecekler beni, elma değilim...

— İyi ki anımsattınız, elmalara teşekkür için bir kitap getireceğim size. Okumayı sever misiniz?

— Proudhon'u mu?

— Evet, Proudhon ve arkadaşlarını. Yenilerin hepsi var bende. Yalnız, büyükannenize ya da o kaz kafalı konuklarınıza göstermeyin. Gerçi tanımıyorum sizi daha, ama onlardan uzak olduğunuza inanıyorum...

— Nereden biliyorsunuz bunu? Beş dakika olmadı beni göreli...

— Gerçek hiçbir yerde gizlenemez. Hemen belli eder kendini, özgür bir aklınız var, demek ölü değil, canlısınız: Önemli olan da bu. Sonrası kendiliğinden gelir, fırsat ortaya çıkınca. İster misiniz, ben...

— Hiçbir şey istemiyorum. «Özgür aklım» olduğunu kendiniz söylüyorsunuz, sonra da avucunuzun içine almaya çalışıyorsunuz onu. Kimsiniz, beni eğitmek düşüncesi nereden geldi aklınıza!

Şaşkınlık dolu gözlerle baktı Mark. Vera çitten uzaklaşırken,

— Ne kitap getirin, ne kendiniz gelin bir daha, dedi. Bekçi vardır burada. Yakalarsa sizi, iyi olmaz!

— İşte büyükannenizin, kentin, perhiz yağının kokusu gelmeye başladı gene sizden! Oysa çayırları, özgürlüğü sevdiğinizi sanmıştım. Benden korkuyor musunuz? Sizce kimim?

Vera ilgisiz,

— Bilmiyorum, dedi, papaz okulu öğrencisi olsanız gerek.

Mark güldü.

— Neden öyle düşünüyorsunuz?

— Kılıksızdırlar, üstlerinde başlarında yoktur, her zaman karınları açtır da ondan... Mutfağa gelin, söyleyeyim karnınızı doyursunlar.

— Çok teşekkür ederim. Bundan başka bir şey çekmedi mi dikkatinizi papaz okulu öğrencilerinde?

— Hiçbiriyle tanışmadım, hem seyrek görürüm onları. Çok kaba oluyorlar, konuşmaları gülünç...

— Bizim gerçek misyonerlerimizdirler onlar, gülünç konuşmalarının hiç önemi yok. «Güçsüz ve soydan zayıf» olanlar asıl onlardır. Şimdilik gözleri kapalı ateşe yürüyorlar yalnızca, bir de özenle...

— Hangi ateşe?

— Işığa: Yeni bilime, yeni yaşama... Bunlardan habersiz misiniz sahi? Bir şeyler duymadınız mı? Ne tuhafsınız...

— Ne olmuş papaz okulu öğrencilerine?

— Karanlıkta tutuyorlar onları, kafalarının içini ölü şeylerle dolduruyorlar, üstelik kırbaçlıyorlar... biraz ateşli olanlarını -askeri okul öğrencileri arasından çıkanları yaptıkları gibi- kırbaçlıyorlar yalnızca. Onlarsa karanlıkta ışığa doğru, yeniye doğru atılıyorlar olanca güçleriyle... Sağlıklı, yaşam dolu bu gençler ciğerlerimize çekeceğimiz havayı, bizi güçlü kılacak besini getiriyorlar bize, böyleleri gereklidir toplum için...

— **Bize** dediğiniz kimlerdir?

— Kimler mi? Söyleyeyim ister misiniz? Yeni güç, geleceğin gücü...

Vera, Mark'ın yüzüne meraklı, alaylı bakarak sordu:

— Demek siz «yeni güç, geleceğin gücü» sünüz? Peki ama kimsiniz? Adınız da bir sır mıdır?

— Adım mı? Korkmayacaksınız değil mi?

— Bilmiyorum, belki... söyleyin.

— Mark Volohov. Bu pis yerde Pugaçov ya da haydut Stenka Razin adlarından daha az korkunç değildir bu ad.

Vera gene meraklı baktı Mark'ın yüzüne.

— Oo! dedi. Herkesin bildiği adınızla övünüyorsunuz anlaşılan! Sizden söz edildiğini ben de duydum. Nil Andreiç'e ateş etmişsiniz, bir bayanın üzerine köpeğinizi salmışsınız «Yeni güç» dediğiniz bu mu? Gidin hadi, bir daha da gelmeyin buralara...

— Gelirsem büyükannenize mi söylersiniz?

— Evet. Hoşça kalın!

Yürüdü Vera, Mark'ın ne yanıt verdiğini duymadı. Mark bir süre baktı arkasından. Çitten atlarken,

— Bu da elma çalmaksa! diye mırıldandı.

Ama büyükannesine hiçbir şey söylemedi Vera, yalnızca arkadaşı Natalya İvanovna'ya -kimseye bir şey söylememesini sıkı sıkı tembihledikten sonra- anlattı olanları.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

I

Biraz uzaklaşınca durdu Vera, arkasından Rayski'nin gelip gelmediğini anlamak için kulak kabarttı, sonra ağaçların arasına daldı birden; şemsiyesiyle dalları açarak, ezbere bildiği patikada bir gölge gibi koşmaya başladı.

Bir zamanlar bahçenin bir bölümünü oluşturan ağaçlıktaki yıkık dökük, yarı yarıya çürümüş kameriyeye kadar yürüdü. Kameriyenin kapısı kopmuş, basamakları kuruyup ayrılmış, tabanı oturmuştu; bazı tahtaları iyice çökmüş, bazıları da basınca sallanıyordu. Yalnızca, yan yatmış masayla, bir zamanlar yeşil iki kanepe, bir de yosun kaplı çatı sağlam kalmıştı.

Mark oturuyordu kameriyede. Masanın üzerinde bir tüfekle deri bir çanta vardı.

Elini uzattı Vera'ya, kırık basamaklardan handiyse çekerek çıkardı onu.

— Niçin geçiktiniz?

Vera saate baktı.

— Ağabeyim bırakmadı, dedi. Ama hepsi, on beş dakika geciktim. Sizden ne haber? Yeni bir şey olmadı ya?

Mark,

— Ne olmalıydı? diye sordu. Bir şeyin olmasını mı bekliyordunuz?

— Gene karakola ya da askeri cezaevine götürmediler ya sizi? Her gün bekliyorum...

— Hayır, Rayski'nin gösteriş yapmasından, yüce gönüllülük gösterip kitap olayında suçu üzerine almasından sonra daha dikkatli davranıyorum...

— Bu huyunuzu beğenmiyorum işte, Mark...

— Hangi «huyumu»?

— Kendinizden başka her şeye karşı bir soğukluk, hatta bir nefret var sizde. Hiç de gösteriş için yapmadı bunu ağabeyim: Bana bile söylemedi. İçtenlikle yapılan bir iyiliğe değerini vermek istemiyorsunuz...

— Kendimce değerlendiririm ben bir şeyi...

— Serçenin iyiliğini kurdun değerlendirdiği gibi. O bunu nasıl sade bir biçimde yaptıysa, sizin de ona aynı sadelikle, yürekten «teşekkürler» demeniz gerekmez miydi? (Vera sevgiyle salladı şemsiyesini Mark'a.) İnatçı bir kurtsunuz! Her şeyi yadsırsınız, herkesi küçümsersiniz... Gurur mudur bu yoksa?...

— Yoksa ne?

— Yoksa gene gösteriş mi, poz mu, «geleceğin gücünün» yeni biçimlenişi mi?...

Mark, Vera'nın yanına otururken,

— Ah alaycı! dedi. Gençsiniz daha, yaşamı tanımadınız, soylu geçmişin tüm güzellikleri zehirleyemedi sizi. Kişioğlunun gerçeğini ne zaman öğreteceğim size?

— Ben kurt yalanından ne zaman ayıracağım sizi peki?

— Ah ne hazır cevapsınız? Çok zekisiniz! Yanınızda hiç sıkılmıyor canım. Bunun yanında bir de...

Düşünceye daldı Mark, başını kaşıdı. Vera getirdi onun yarım bıraktığı tümcenin sonunu:

— Karakola götürseydiler sizi!... Mutluluğunuz için bir bu eksik galiba!

— Siz olmasaydınız, şimdiye değin çoktan bir yere tıkmışlardı. Siz engel oluyorsunuz...

— Gürültüsüz yaşamak canınızı sıkıyor: Fırtına istiyorsunuz! Oysa bambaşka bir yaşam vereceğinizi söylemiştiniz bana,

daha bir sürü şeyler verecektiniz? Öylesine mutluydum ki, içinde bulunduğum ruhsal durum evdekilerin bile gözünden kaçmamıştı. Şimdi eskiye dönüyorsunuz gene!

Vera'nın elini tuttu Mark,

— Ne güzel bir el, dedi.

Birkaç kere öptü avucunun içindeki eli, sonra Vera'nın yanağından öpmek için uzandı; ama geri çekildi Vera.

— Gene mi hayır? Ne zaman bitecek bu oruç? Uspen perhizi olduğu için çekiniyorsunuz galiba? Ya da, bana yakınlık göstermemenizin nedeni...

Vera elini çekerek,

— Şakalarınızdan hiç hoşlanmıyorum! dedi. Biliyorsunuz.

— Ağır mı kaçıyorlar?

— Evet, tatsız da. Önce bunu, genel olarak bu kurt tavırlarınızı bırakın: Kişioğlunun gerçeğine ilk adımınız bu olacaktır!

— Ah, ağzınız süt kokuyor daha! Çocuksunuz! Sözünü ettiğiniz şeylere bakın: Tavırlar, şakaların tatsızlığı!... Kadınlığa doğru ne yavaş ilerliyorsunuz! Önünüzde özgürlük var, yaşam, aşk, mutluluk var, siz hâlâ tavırların, şakaların üzerinde duruyorsunuz! Kişiliğiniz, kadınlığınız nerede kaldı?... Ne «gerçek»!

— Rayski gibi konuşuyorsunuz şu anda.

— Sahi ondan ne haber? Tutkusu geçti mi?

— Daha da güçlendi. Ne yapacağım, bilemiyorum.

— Ne mi? Aptal yerine koyacaksınız onu, kendinize çekeceksiniz...

Vera başını salladı.

— Çirkin, rahatsız edici bir şey bu, vicdanım sızlıyor. Yapamıyorum: Bana göre değil!...

— Vicdanınız mı sızlıyor? O sizi aptal yerine koymuyor mu sanıyorsunuz?

Vera kuşkulu salladı başını.

— Hayır, kendini kaptırdı gibime geliyor...

— Öylesi daha kötü. Bir kölesine kur yapar gibi kur yapıyor size. Bana gösterdiğiniz o şiirler, konuşmalarınızdan anlattığınız bölümler... Eğlence aradığının en açık delilleridir bunlar. Bir ders vermelisiniz ona...

— En iyisi, ona her şeyi olduğu gibi anlatmak... gider o zaman. Bilinmezliğin onu sinirli ettiğini, her şeyi öğrenirse huzura kavuşacağını, gideceğini söylüyor...

— İnanmayın, yalan söylüyor, kurnazlık ediyor. Durumu öğrenir öğrenmez nefret edecektir sizden, ya da ahlak dersi vermeye başlayacaktır, belki büyükannenize bile anlatır...

Vera, ürpererek kesti Mark'ın sözünü :

— Tanrı korusun! Ona bunu bizden başka birisi söylerse... Ah, bir an önce yapabilsek bunu! Bir zaman için gitsem buradan nasıl olur acaba?...

— Nereye gideceksiniz? Uzun süre kalabileceğiniz bir yer yok, kısa bir süre için gitmeniz de onun tutkusunu alevlendirmekten başka bir şeye yaramaz. Gittiniz, ne oldu? Evet, yapacağınız tek şey var: Gerçeği ondan gizlemek, istediğiniz yöne çekmek onu. Bırakın yansın tutuşsun, şiirler okusun, aya baksın... İyileşme umudu olmayan bir hayalperesttir o... Sonra kendine gelir, gider...

Vera içini çekti,

— Hayalperest değil, bir ozan, bir sanatçıdır, dedi. Ona inanmaya başlıyorum. Duygu yönünden, gerçek yönünden çok zengindir içi... Bana karşı, tutku dediği o şey olmasaydı yüreğinde, hiçbir şeyi gizlemezdim ondan. Sırf onu biraz soğutmak için böyle budalaca, ikiyüzlü davranıyorum... Kendine gelir gelmez ben söyleyeceğim ona her şeyi, dost olacağız...

Mark gene tuttu Vera'nın elini,

— Bırakın şimdi bunları! dedi. Ondan söz etmek için buluşmadık,

Sonra sessizce öptü avucunun içindeki eli. Vera dalgın, bırakmıştı elini Mark'a. Neden sonra, dalgınlığından kurtulmaya çalışarak,

— Ee, sizden ne haber? diye sordu.

— Neyi soruyorsunuz?

— Bu arada neler yaptınız, kimlerle görüştünüz? «Geleceğin gücü» üzerine, «doğacak güneş» üzerine, «genç umutlar» üzerine bir şeyler kaçırmadınız ya gene ağzınızdan? Her gün bekliyorum; kimileyin korkudan, can sıkıntısından ne yapacağımı bilemiyorum!

Mark gülümsedi.

— Hayır, hayır korkmayın. Bıraktım o sığırları, değmezler...

— Ah inşallah: Çok akıllılık edersiniz! Kendi alanınızda Rayski'den de betersiniz siz, bir ders sizin için daha gereklidir. Sanatçıdır o, resim yapıyor, yazıyor. Ama onun için korkmuyorum, oysa sizin durumunuz huzursuz ediyor beni. Örneğin, Lozginlerin küçük oğlu Valodya -on dört yaşında daha- artık kilisede ayine gitmeyeceğini söylemiş annesine.

— Sonra?

— Kırbaçla dövmüşler onu, kiliseye gitmek istememesinin nedenini sormuşlar. Ağabeyini göstermiş. Bu arada büyük oğlan hizmetçi kızların odasına gitmiş, bütün akşam onlara, perhiz yapmanın budalalık olduğunu, Tanrı'nın var olmadığını, kocaya gitmenin saçmalık olduğunu anlatmış durmuş...

Mark dehşetle,

— Ah! dedi. Gerçekten doğru mu bu? Hizmetçi kızların odasında! Oysa, adam bilip bir akşam saatlerce konuştum onunla, kitaplar verdim, sonra...

— O da kitapları alıp kitapçı dükkânına gitmiş, «Böyle kitaplar satmalısınız işte!...» demiş dükkân sahibine. Ya sizin için bir şey kaçırırsa ağzından, Mark... (Sevgi dolu, içli bir sitemle söylemişti bunu Vera.) Her buluştuğumuzda ayrılırken, gene görüşmemizi isterken böyle mi söz veriyordunuz bana?

Mark yüzünü buruşturarak,

— Hepsi geçmişte kaldı, dedi, size söz verdikten sonra ilişki kurmuyorum onlarla. Azarlamayın beni Vera!

Derin düşüncelere daldı Mark. Gene Vera'nın elini tutup,

— Siz olmasaydınız... yarın kaçardım buradan, dedi.

— Peki ama nereye? Her yerde durum aynı; bıyıkları bir an önce terlesin isteyen çocuklar vardır her yerde, büyümek isteyen kız çocukları da... Nasıl olsa büyükler dinlemiyorlar sizi.

Bir an sustu Vera, elini öpmek için eğilen Mark'ın saçlarını okşayarak,

— Bu rolünüzden utanıyor musunuz peki? dedi. İnanıyor musunuz ona, gerçekten bir görev olarak mı görüyorsunuz onu?

Mark başını kaldırdı.

— Rol mü? Ne rolü? Beyinleri can veren suyla yıkamak rolü mü?

— Bunun can veren su olduğuna inanıyor musunuz?

Ayağa kalktı Mark.

— Bakın Vera, dedi, Rayski değilim ben. Bir kadınsınız siz, kadın bile değilsiniz, tomurcuksunuz daha; açmak, gerçek bir kadın yapmak gerek sizi. O zaman, bir kızın düşünde bile göremeyeceği, sözle anlatılamayacak, yalnızca yaşamla elde edilebilecek bir sürü sır öğreneceksiniz... Yaşamaya çağırıyorum sizi yaşamın nerede, nede olduğunu gösteriyorum, ama eşikte durdunuz siz, ayak diriyorsunuz. Ne güzel sözler vermiştiniz. oysa çok ağır ilerliyorsunuz... bir de kendiniz akıl vermeye kalkıyorsunuz. En önemlisi de, inanmıyorsunuz!

Vera derinden gelen bir sesle, içten,

— Kızmayın, dedi, bana gerçek, dürüst görünen konularda paylaşıyorum düşüncelerinizi; sizin o yaşamınıza, tecrübelerinize doğru kararlı adımlarla ilerlememenin nedeni ise, nereye gittiğimi kendim bilmek, görmek istememdendir.

— Yani düşünmek istiyorsunuz!

— Sizin istediğiniz nedir? Düşünmemem mi?

— Çok şey istiyorum ben! Bir kere seviyorum sizi, kesin cevap istiyorum sizden... Sonra, bana inanmanızı, sözlerime kulak vermenizi! İçimde ozan Rayski'nizde olduğundan daha az heyecan, tutku mu var sanıyorsunuz? Ne var ki, güzel sözlerle

açığa vuramıyorum duygularımı; gereği de yok zaten. Gerçek tutku susar... Oysa inanmıyorsunuz siz, sözümü dinlemiyorsunuz!...

— Benden ne istediğinizi görüyor musunuz Mark: Olduğumdan aptal olmamı! Kendinizdiniz özgürlüğü sevdirmeye çalışan bana, şimdiyse efendim olmak istiyorsunuz, size bir köle gibi boyun eğmediğim için ayağınızın altında eziyorsunuz beni...

Mark,

— Bana güveniniz yoksa, kuşkular doldurmuşsa içinizi, ayrılalım, dedi, ilişkimiz böyle sürüp gidemez...

Vera kararlı,

— Evet, diye karşılık verdi, ayrılalım daha iyi, körü körüne hiç kimseye, hiçbir şeye inanmak istemiyorum! Ben, birbirimizi tanınmamız, birbirimize inanmamız için geceleri düşlerimde bile, aramızda en küçük bir bilinmezliğin, anlaşılmamış bir noktanın kalmadığını görürken siz açıklamalardan kaçınıyorsunuz... Oysa sizi bilmeden... inanamam size!

Mark, canı sıkkın,

— Ah Vera! dedi. Civcivlerin analarının kanadının altında saklandıkları gibi, büyükannenizin eteğinin altına saklanıyorsunuz hâlâ: Onun ahlak anlayışı var sizde. Rayski gibi, bir masal görünümü veriyorsunuz tutkuya...

Bakışını öte yana çevirerek ekledi:

— Gerçeği yaşamın kendinde tanısaydınız... inanırdınız. Öteki soruları bırakalım... ilişmeyeceğim onlara. Bizim için açık seçik, basittir sorun, seviyoruz, birbirimizi... Öyle değil mi?

— Bundan ne çıkar Mark?

— Bana inanmıyorsanız çevrenize bakın. Günlerinizi kırlarda, koruda geçiriyorsunuz, bu gerçekleri görmüyorsunuz... Şuraya bakın, görüyor musunuz...

Birbirinin çevresinde dolanıp duran güvercinleri gösteriyordu Vera'ya. Sonra birbirini kovalayan, bir an görünüp kaybolan iki kırlangıcı gösterdi.

— Onlardan ders alın, derin düşünmüyorlar onlar!

Vera,

— Siz de almalısınız, diye karşılık verdi, yavrularının çevresinde nasıl dönüp duruyorlar, görüyorsunuz.

Mark başını öte yana çevirdi. Vera,

— Bakın, biri daha uçtu, dedi, yiyecek aramaya gidiyor galiba...

Mark, Vera'nın gösterdiği yana bakarak, kayıtsız,

— Kışa doğru bırakıp gidecekler yuvalarını! dedi.

— Ama ilkbaharda dönecekler.

Mark,

— Bakın, haklı olduğunuz zaman dinliyorum sizi, inanıyorum, dedi. Düşüncelerimdeki keskinliği yadırgadınız, ben de tutuyorum kendimi. Eskilerin davranışlarını araştırıp öğrendim, çok yakın bir gelecekte Tit Nikonıç gibi olacağım, selam verirken onun gibi topuklarımı birbirine vuracağım, gülümseyeceğim. Ağzımı bozmayacağım hiç, kimseyle tartışmayacağım, sesim soluğum çıkmayacak. Belki yakında ayinlere bile giderim... Daha ne istiyorsunuz?

Vera göğüs geçirdi,

— Şaka bu, dedi, böyle bir şey istemedim ben!

— Ne istediniz ya?

— Her şey! Her şey olmasa bile, çok şey istedim! Bugüne dek de, kendinizi... hiç değilse benim için sakınmanızı, «beyinleri canlandırmak» işini bırakmanızı, herkes gibi olmanızı sağlayamadım...

— Ya inançlarıma göre hareket ediyorsam?

— İstediğiniz, beklediğiniz nedir?

— Aptallara öğretiyorum...

— Ne? Kendiniz biliyor musunuz? Bir yıldır burada tartıştığımız şeyi mi öğretiyorsunuz onlara? Ama sizin dediğiniz gibi yaşamanın olanağı yok. Çok yeni, yürek isteyen, çekici bir şey bu...

Mark sözünü kesti Vera'nın :

— E! Gene aynı konuya geldik! Gene ölü hava getirmişsiniz beraberinizde.

Vera müşfik,

— Her zamanki cevabınız bu, Mark! dedi. Her şey kötüdür, her şey yalandır... peki gerçek nedir, kendiniz de bilmiyorsunuz... Kuşkulu olmamın nedeni bu işte...

— Sizde içgüdü doğanın da, tutkunun da üstüne çıkmış durumda, kocaya varmak istiyorsunuz, nazlı kız! Aşk değildir bu!... Can sıkar! (Başını salladı Mark.) Bana aşk, mutluluk gerek...

Vera'nın yüzü kıpkırmızı oldu. Ayağa kalkarken,

— Mark, dedi, nazlı kız olsaydım, yalnızca kocaya varmak isteseydim, bunun için başka birini seçerdim kuşkusuz.

Mark öptü Vera'nın elini, özür diledi :

— Bağışlayın, kabalık ettim! Ama tutuyorsunuz duygunuzu, yavaştan alıyorsunuz, yaşamın tadını çıkaracak yerde bir şeyleri inceliyorsunuz, öğrenmeye çalışıyorsunuz...

— Nasıl bir insan olduğunuzu öğrenmeye çalışıyorum, çünkü şaka etmiyorum ben duygumla. Oysa siz, bir eğlence aracı olarak görüyorsunuz onu, hafife alıyorsunuz...

— Hayır, doğal bir gereksinme olarak görüyorum onu, dolayısıyla da şaka etmiyorum... Şaka ne demek! Rayski gibi uyumuyorum geceleri. Bir işkence bu! Duygularımın bu denli güçlenebileceğini hiç sanmazdım.

Handiyse öfkeli konuşuyordu Mark.

— Sevdiğinizi söylüyorsunuz, diye ekledi, benim de sizi sevdiğimi görüyorsunuz, mutluluğa çağırıyorum sizi, ama korkuyorsunuz...

— Hayır, yalnız bir aylığına, altı aylığına istemiyorum ben aşkı, o kadar...

Mark alaylı,

— Ya bütün bir ömür için ister misiniz, öteki dünyada da? diye sordu.

— Evet, bütün bir ömür için isterim! Bir gün biteceğini bilmeyeyim isterim; oysa siz biliyorsunuz, söylüyorsunuz da bunu: Böyle bir mutluluğa inanmıyorum ben, istemiyorum da onu; içten olamaz böyle bir mutluluk, güçlü olamaz...

— Ne zaman söyledim?

— Çok kereler söylediniz, belki gizli bir niyetiniz yoktu, ama benim içimde yer etti. «Uzaklara bakmanın ne gereği var? dediniz kaç kere. Dar kafalılıktır bu! Kişi mutluluğu metreyle ya da kiloyla alır gibi mi alacak? Yanından geçerken yakala onu, birkaç yudum al, bıkmamak için bırak sonra, başka mutluluklar aramaya koş! Dalından düşmesine fırsat verme elmanın, hemen kopar, yarın bir başkasını koparırsın. Bir yerde çürüyüp gitme, salyangoz gibi bir budakta asılı durma hep. Size haz verdiği sürece asılın birbirinizin boynuna, sonra ayrılın...» Söz arasında hep siz söylediniz bunları. Demek inancınız bu...

— «Demek» diyorsunuz. Bunun yapmacık olmadığını görüyorsunuz! Neden inanmıyorsunuz öyleyse?

— Başka bir şeye, daha güzel, daha gerçek bir şeye inanıyorum da onun için; hem benim istediğim...

— Beni buna inandırmak, değil mi?

— Evet! dedi Vera. Bunu istiyorum, mutluluğumun tek koşulu budur; başkasını bilmiyorum, istemiyorum da...

— Hoşça kalın Vera, sevmiyorsunuz beni, bir çaşıt gibi sınıyorsunuz, sözlerimden anlamlar çıkarıyorsunuz... Başbaşa kaldığımızda her zaman ya tartışıyorsunuz benimle, ya gizli düşüncelerimi anlamaya çalışıyorsunuz; ama mutluluk konusunda olduğumuz yerde sayıyoruz... Rayski'yi sevin: İyi bir uğraş olur size! Oyuncak bebek gibi, istediğiniz kılığa sokarsınız onu, büyükannenizin tüm düşünceleriyle bezersiniz, ya da her gün yeni bir roman kahramanı yaratırsınız ondan, sonu gelmez o zaman... Benim zamanım yok, işlerim var...

— Gördünüz mü, işleriniz var demek? Ya aşk, mutluluk?... eğlence midir onlar?

— Siz, eski dünya görüşüne uygun olarak, bir aşktan bir yaşam, bu kırlangıçlarınki gibi bir yuva mı yaratmak isterdiniz? Hep yuvada oturmak, yalnızca yiyecek bulmak için çıkmak dışarı? Yaşam bu mu sizce?

— Siz de yabancı bir yuvaya bir dakikalığına girmek, sonra unutmak isterdiniz o yuvayı...

— Evet, unutulursa. Ama unutulmazsa geri gelmek isterdim. Yoksa siz, istemesem de geri gelmemi mi buyururdunuz? Özgürlük dediğiniz bu mu? Siz nasıl isterdiniz?

Vera,

— Ben anlamıyorum bunu, dedi, bu kuş yaşamını... Çevremizi, doğayı, hayvanları gösterirken ciddi değilsiniz sanırım.

— Siz de bir hayvan değil misiniz? Bir melek, ölümsüz bir yaratık mısınız? Hoşça kalın Vera, ikimiz de yanılmışız, bana öğrenci değil arkadaş gerek...

Vera heyecanlı,

— Evet Mark, dedi, haklısınız, öğrenci değil, arkadaş gerek size, sizin kadar güçlü bir arkadaş, ama bütün bir ömür yanınızda kalacak bir arkadaş! Değil mi?

Mark, Vera'nın sorusunu duymamış gibi, ona cevap vermeden ekledi:

— Çabucak kaynaşacağımızı, sonra ayrılacağımızı sanıyordum... bünyelere, yaradılışlara, koşullara bağlı bir şeydir bu. İkimiz de özgür olacaktık. Belki ikimiz de mutluluk, sevinç, haz bulacaktık bu yakınlaşmada; belki birimiz huzur, sevinç bulurken öteki acı, huzursuzluk bulacaktı... bizi ilgilendirmezdi bu. Yaşam kendi gösterirdi bunu, bizse onun verdiği görevi yerine getirir, yasalarına boyun eğerdik körü körüne. Oysa çözümlemelere daldınız siz, bu ilişkinin sonunun neye varacağı üzerinde kafa patlatmaya başladınız, gerçeklerin yanından geçtiniz görmeden... bu yüzden de, yaşlı bir kız gibi ters düşünü-

yorsunuz. Büyükannenizin, kent züppelerinin, subayların, kalın kafalı toprak sahiplerinin etkisinden kurtaramadınız kendinizi. Gerçeğin, ışığın nerede olduğunu bilmiyorsunuz... olgunlaşmadınız daha! Yanılmışım! Uyu yavrum! Hoşça kalın! Bir daha görüşmemeye çalışalım...

Vera üzgün,

— Evet, çalışalım Mark! dedi. Birlikte mutlu olamayız... (Ellerini çırptı.) Gerçekten olamaz mıyız?... Nedir engel olan bize?... (Mark'ın elinden tutup yumuşak, durdurdu onu.) Beni dinleyin... Sonuna dek konuşalım her şeyi... Bakalım, anlaşmamızın olanağı yok mu?...

Sustu Vera, derin düşüncelere daldı.

Mark cevap vermedi, tüfeği omuzuna attı, kameriyeden çıktı, ağaçların arasında yürüdü. Vera, derin bir uykudaymış gibi, kıpırdamadan duruyordu olduğu yerde, sonra birden geldi kendine, Mark'ın arkasından onun gittiğine inanamadan-şaşkın, üzgün bakmaya başladı.

«İnanmayan insanın sevemeyeceğini söylerler, diye geçirdi içinden, ben inanmıyorum ona, demek... sevmiyor muyum onu? Gittiği için neden böyle sızlıyor içim, neden dünyam kararıyor öyleyse? Şuraya düşüp ölmek istiyorum!...»

— Mark, diye fısıldadı.

Dönüp bakmadı Mark. Biraz daha yüksek sesle yineledi Vera :

— Mark.

Mark gidiyordu. Seslendi arkasından :

— Mark :

Soluğunu tutup dinledi.

Mark çabuk adımlarla uzaklaştı. Vera'nın yüzü değişmişti, beş dakika sonra uykudaymış gibi bağladı başörtüsünü, şemsiyesini aldı, ağır ağır, dalgın çıktı yamacı.

Yürürken düşünüyordu : «Gerçek ile ışık, dedi Mark, neredesiniz gerçek ile ışık? Mark'ın dediği, beni... yüreğimin beni

çektiği yerde mi? (Düzlüğe çıkmış, küçük kiliseye doğru yürüyordu.) Yoksa burada mı gerçek?...»

Ona dalgın dalgın bakan tasvirin gözlerinin içine bakarak,

— Bunu hiçbir zaman anlayamayacak mı **o,** diye mırıldandı, buraya... bu sonsuz gerçeğe... benim yanıma, aşkımın gerçeğine dönmeyecek mi? **Hiçbir zaman!** Ne korkunç bir söz bu!

II

Dört gün koruda dolaştı durdu Vera, kameriyede bekledi, ama boşuna. Gelmiyordu Mark.

«Bir daha görüşmemeye çalışalım,» söylediği son sözcükler bunlardı. «Anlaşmamızın olanağı yok mu?» demişti Vera; ama bu umuda, bu yürek çağrısına dönüp bakmamıştı Mark.

Rayski'den kaçmıyordu artık. Boşuna izliyordu onu Rayski, bir şey göremiyor, umutsuzluğa düşüyordu. Esrarlı mektuplar yazmıyordu artık Vera, almıyordu da. Rayski'ye yakınlık gösteriyordu, ama şimdi daha bir suskun, hatta durgundu.

Küçük kilisenin önünde dua ederken eskisinden daha sık görüyordu onu Rayski. Kaçmıyordu ondan. Bir keresinde, ayine gittiği, ayin süresince de, ayin bittikten sonra uzun süre de yere diz çöküp, başı önünde, dalgın dua ettiği tepedeki köy kilisesine giderken Rayski onunla gelmek isteyince, onun bu isteğini kabul bile etmişti.

O dua ederken sessiz durmuştu arkada Rayski. Kıpırdamaya, Vera'yı daldığı duadan uyandırmaya korkuyordu. Köşede sütunun arkasında duruyor, Vera'ya bakıyordu. Sonra şemsiyesiyle pelerinini vermişti ona.

Başını kaldırıp yüzüne bakmadan tutmuştu Rayski'nin elini Vera, hiç konuşmadan, arada bir başını Rayski'nin omuzuna koyarak, yorgun, yürümüştü. Eve geldiklerinde elini sıkmış, odasına gitmişti.

Rayski'nin içini kuşkular kemirmişti yol boyunca, kendi için de, Vera için de acı çekmişti. Onun gizli acılarından, tüm

benliğini saran büyük sevgiden -bir erkeğin kadına, bir sanatçının ülküsüne beslediği sevgiydi bu- habersizdi.

Vera, Rayski'nin ruhunda bu tutkunun yanında -Rayski'nin kendisi istemişti bu tutkuyu; Vera da, onun diretişi karşısında biraz, böylelikle bu tutkuyu yatıştıracağını umarak; biraz, onun dikkatini yamaçtan başka yana çekmek için, biraz da, Mark'ın dostça alay ederek ona küçük bir «ders vermek» öğüdüne uyarak onun bu tutkuyu beslemesine izin vermişti- evet, Rayski'nin ruhunda bu tutkunun yanında hâlâ bir umudun -Vera'da, tutkusuna olmasa bile, bir dostluk duygusuna, başka bir şeye bir karşılık bulacağı umudunun- hâlâ yaşadığını bilmiyordu Vera.

Hem sonra ne kolaydı inanmak Rayski için -Vera'nın bambaşka şeyler için acı çektiğinin açık seçik ortada olmasına, yamacın dibinde esrarlı dolaşmalarına karşın- kolayca inanıyordu, inanmak istiyordu çünkü. Karşılık görmek umudunun hiç olmadığına inanmaktan bilinçsiz olarak korkuyordu bile. Bu umuda inanmak mutluluktu onun için; ne pahasına olursa olsun, sıcak tutmaya çalışıyordu onu içinde. Vera'nın esrarlı dolaşmalarını başka biçimde, kendi yararına yorumluyordu.

«Bu silah seslerinin başka bir anlamı vardır belki, diye düşünüyordu, aşk değil, başka bir esrardır burada söz konusu olan. Belki bir yanlış adımın ağır yükünü taşıyordur omuzlarında Vera; gençliğinden, toyluğundan yararlanmıştır biri, kızcağızı aşkın değil, gözdağının kötü boyunduruğu altında tutuyordu. Âşık olamaz Vera, daha küçükken düştüğü bir ağdan kendini kurtarmaya çalışıyordur; yamaçtan aşağı koşmaları da, bütün bu gizlilikler de, mavi kâğıtlara yazılmış mektuplar da gerilemeden başka bir şey olamaz... ama tutkunun önünde değil, yanlış bir adımının onu düşürdüğü, nasıl kurtulacağını bilemediği bir güçlüğün önünde gerileme... ama içindeki aşk gösterecektir sonunda kendini... bana olan aşkı üste çıkacaktır, göğsüme yaslayacaktır başını... mutluluğu orada arayacaktır...»

Vera kimileyin ona yardım ister gibi yalvarmaklı, durgun bakıyor gibi geliyordu Rayski'ye; kimileyin de, Rayski'nin, görünmeyen düşmanı yok edip onu yanlış yoldan geri çevirebilecek, düştüğü yerden kaldırabilecek, kurtarabilecek güçte olup

olmadığını kestirmeye çalışıyor gibi, soru dolu bakışını dikiyordu yüzüne.

Böyle hayaller kuruyordu hep Rayski, heyecanlanıyor, umutsuzluk uçurumunun dibine düşüyordu; sonra bir dalga çıkarıyordu onu yukarı... bütün bunların nedeni Vera'nın gelişigüzel söylediği iki sözcüktü: «Seni seviyorum...»

Mutluluktan ürperiyordu. Bunu söylerken anlamlı bakmasının hiç önemi yoktu, söyler söylemez yamaçtan aşağı koşmasının da...

«Öyle olmasa niçin söylesin? Şaka... çok acımasız bir şaka olurdu bu! Paylaşmadığı bir aşk olsa bile, aşkla şaka etmez bir kadın. Öyleyse inanmıyor bana... ona karşı olan duyguma da, nasıl acı çektiğime de!»

Bu kuşkuların, kendi yarattığı bu işkencenin çatırdayan alevi içinde acıdan kıvranıyordu Rayski, hıçkıra hıçkıra ağladığı da oluyordu, geceleri uyumuyor, Vera'nın penceresindeki soluk ışığa bakıyordu.

— Bana neler ettiğinden haberi bile yok! Uzun saçlı cellat! diye söyleniyordu.

Ansızın uyanıyordu daldığı düşten; bu «sizi seviyorum» sözündeki yalanı, Vera'nın onu sevdiğine olan sarhoş inancındaki yalanı, kendi durumundaki yalanı sezinliyordu.

Bir akşam ortalık kararırken küçük kilisenin yanında buldu onu gene. Sakindi Vera, bakışı aydınlıktı, yüzünde silah sesleri çoktan beri duyulmadığı, yamaçtan inmesi artık gerekmediği için kaderle barışmış gibi- kadere bir boyun eğiş ile sakin bir güven yanyanaydı. Vera'nın bu rahatlığını böyle yorumlamıştı Rayski. Vera'nın onu sevdiği hayaline gene bırakmaya hazırdı kendini.

Vera elini verdi Rayski'ye, onu özellikle şimdi, yüreği her zamankinden daha bir huzur doluyken gördüğüne sevindiğini söyledi. Mark ile son görüşmesinden bu yana evde de, artık her gün geldiği akşam yemeklerinde de sakin görünmeye çalışıyor, insanüstü bir güç harcıyor, herkesle konuşuyor, arada

bir şaka bile ediyor, bir şeyler yemeye çalışıyordu.

Görünüşte bir şeyin farkında değildi büyükanne, hiç değilse kuşkuyla izlemiyordu Vera'yı, yan gözle kollamıyordu.

Rayski, küçük kilisenin yanında, ürkek,

— Konuşursam bağışlar mısın beni Vera?... diye başladı.

Vera yumuşak bir sesle karşılık verdi:

— Her şeyi bağışlarım ağabey, konuşun!

— Şimdi daha bir sakin olduğun için ne mutluyum, bilemezsin! Bak ne büyük bir huzurun aydınlığı var yüzünde: Nerede buldun bu iç huzurunu? Orada mı?

Küçük kiliseyi gösteriyordu Rayski. Vera,

— Başka nerede bulabilirim? dedi.

Rayski bu kez yamacı gösterdi.

— Artık... oraya gitmiyorsun galiba?

Vera başını salladı. Alçak sesle,

— Gitmeyeceğim de, dedi.

— Tanrı'ya şükürler olsun... ne büyük bir mutluluk bu! Şimdi nereye gidiyorsun, eve mi? Elini ver bana. Götüreyim seni.

Vera'nın koluna girdi Rayski, patikada ağır ağır yürümeye başladılar. Rayski,

— Savaş veriyorsun... Vera, diye fısıldadı, bütün gücünle savaşıyorsun, saklayamazsın bunu...

Başı önünde yürüyordu Vera. Onun bu sessizliği Rayski'ye, her şeyi anlatacağı umudunu verdi.

— Sana acı veren bu tehlikeli tutkuyu yendiğin zaman...

Birden sustu Rayski, onun bu üstü kapalı sözünü Vera'nın açık bir itirafla doğrulamasını bekliyordu. Vera durgun,

— O zaman ne olacak ağabey? diye sordu.

— Dev bir tecrübeyle, her çeşit fırtınaya karşı çelikleşmiş olarak çıkacaksın...

— Nereye, ne için çıkacağım?

— En güzel bir yaşam için...

— Nasıl, en güzel bir yaşam?

Rayski, ilk zamanlar tutkuyu Vera'ya ne parlak bir biçimde anlattığını, onu tutku bulutunun altına nasıl ısrarla ittiğini anımsamış, susuyordu. Şimdiyse, onu bu bulutun altından nasıl çekip çıkaracağını bilmiyordu...

— Ömrünce erişmeye çalıştığın, sağduyulu, derin anlamlı, akla yatkın, sağlam bir mutluluk için...

Vera dalgın,

— Başka türlü bir mutluluk düşünemem ben... dedi.

Durdu, yorulmuş gibi, anlını Rayski'nin omuzuna koydu.

Vera'nın gözlerine baktı Rayski: Dolu dolu olmuşlardı. Parmağını ağrıyan noktaya bastığından kuşkusu yoktu. Vera'nın Mark ile düşünce ayrılığının başılca noktasına, «en güzel yaşama» giden yol üzerindeki temel engele değinmişti. Sevgi dolu bir sesle,

— Ağlıyorsun... Vera, dedi, yavrum!

Tam o anda bir silah sesi duyuldu yamacın dibinde, çatlak çatlak yankılandı tepede. Vera da Rayski de ürpermişlerdi.

Vera korkmuştu sanki, başını kaldırdı birden, bir dakika kadar kıpırdamadan kulak kabarttı. Gözleri iri iri açılmış, kıpırtısız bakıyorlardı. Hâlâ yaş vardı gözlerinde. Sonra birden çekti elini Rayski'nin elinden, yamaca doğru koştu.

Rayski de arkasından. Yamacın başına varmadan durdu Vera, elini yüreğinin üstüne koydu, gene kulak kabarttı.

Rayski, yüzü bembeyaz,

— Beş dakika önce sakindin Vera... dedi.

Silah sesi onu daha çok heyecanlandırmıştı aslında.

Vera çabucak bir göz attı Rayski'nin yüzüne -dinlemiyordu onu- sonra yamaca doğru yürüdü, ama daha birkaç adım atmıştı ki, geri döndü, küçük kiliseye doğru yürüdü ağır ağır.

— Evet, evet, diye fısıldıyordu, gitmeyeceğim. Neden çağırıyor beni? Bu arada bir değişiklik mi oldu düşüncelerinde acaba?... Hayır, hayır, olamaz...

Küçük kilisenin eşiğine diz çöktü, elleriyle kapadı yüzünü, öyle kaldı. Rayski sessizce yaklaştı ona arkadan.

— Gitme Vera... diye fısıldadı.

Vera ürperdi, ama bakışını ayırmamıştı tasvirden: Dalgın, duygusuzdu bakışı. Ne bir çağrının, ne bir umudun, ne de bir direnişin ışığı vardı bu bakışta. Korku içinde ağır ağır kalktı ayağa. Boris'in orada olduğundan habersizdi, onu görmüyordu sanki.

Bir kere daha duyuldu silah sesi! Vera çabuk çabuk yürümeye başladı yamaca doğru.

Silah sesine giderken düşünüyordu Vera: «Döndüğüne göre... demek benim «gerçeğim» üste çıktı ruhunda. Yoksa niçin çağırsın beni?... Oh Tanrım!»

Rayski dehşet içinde, kollarını uzatarak durdurmaya çalıştı onu:

— Vera! Vera!

Ona bakmadan, eliyle itti Rayski'nin kollarını Vera, ayakları otlara handiyse değmeden, uçarcasına uzaklaştı çayırda. Arkasına bakmadan ağaçlığa daldı, yamaca giden yolda kayboldu gözden...

Rayski olduğu yerde kalmıştı.

— Nedir bu? diye soruyordu kendi kendine. Uğursuz bir sır mı, bir tutku mu? Yoksa ikisi birden mi?

III

Akşam yemeğe geldi Vera. Durgundu. Süt istedi, istekle içti bir bardak sütü, hiç konuşmuyordu.

Büyükanne soğuk,

— Niçin bu kadar neşesizsin Veracığım? diye sordu. Hasta falan değilsin ya?

Tit Nikonıç kibar bir tavırla karıştı söze:

— Evet, bir türlü sormaya cesaret edemiyordum... gerçekten de, bir zamandan beri (Vera omuz silkmişti bu arada) değiştiniz Vera Vasilyevna, gözden kaçmasının olanağı yok bunun... zayıfladınız sanki... biraz da soluk yüzünüz... (sevgiyle gülümsedi Tit Nikonıç) Çok yakışıyor size zayıflık, çok, ama bunun bir hastalık belirtisi olup olmadığıyla da ilgilenmek gerekir.

Vera isteksiz yanıt verdi:

— Evet, dişlerim ağrıyor biraz. Çabuk geçer...

Büyükanne başka yana bakıyor, canı sıkkın, susuyordu. Rayski, iki parmağının arasında tuttuğu çatalı dalgın dalgın vuruyordu tabağa. O da bir şey yemiyor, canı sıkkın, susuyordu. Yalnızca Marfenka ile Vikentyev önlerine konan her şeyi yiyor, durmadan konuşuyorlardı.

— Şu küçük yuvarlak için ne dilersiniz? diye sordu Marfenka.

Vikentyev hiç duraksamadan yanıt verdi:

— Koynuna sıçan girsin!

— Ne demek o! Büyükannemi tutmuştum aklımdan...

İkisi da kahkahalarını tutmaya çalışıyorlardı. Marfenka, büyükannesine karşı «saygısızlığı» için kızmıştı nişanlısına.

Öte yanda Tit Nikonıç, Vera'ya anlatıyordu:

— İzninizle bir öğüdüm olacak size Vera Vasilyevna: Sağlığınıza dikkat edin. Ağustostayız, akşamları rutubetli olur hava. Çıkıp uzun uzun dolaşıyorsunuz, çok güzel bir şey bu, temiz hava ile yürüyüş kadar sağlığa yararlı başka şey yoktur. Ama gene de, ne olursa olsun, akşamları baş açık, ince tabanlı potinle çıkmamak gerekir. Özellikle zayıf bünyeli bayanlar... En iyisi, dışarı çıkarken kalınca bir başörtüsü bağlamaktır... Gördüm, keçi yününden son moda güzel başörtüler gelmiş... Üç tane al-

dım... biri size, biri Tatyana Markovna'ya, biri de Marfa Vasilyevna'ya... ama izninizi almadan sunmaya cesaret edemedim...

Büyükanne tatlı bir can sıkıntısıyla başını eğdi ona, Vera gülümsemeye çalıştı, Marfenka ise senlibenli,

— Ah, ne iyisiniz Tit Nikonıç! dedi. Yemekten sonra öpeceğim sizi: İzin verecek misiniz?

Vikentyev atıldı:

— Kıskanç bir erkeğim ben, izin vermem!

Marfenka,

— Size soran olmadı! dedi.

Tit Nikonıç çekingen, güldü.

— Emrinizdeyim Marfa Vasilyevna!... dedi. Mutlu eder beni bu...

Rayski'ye dönüp, alçak sesle ekledi:

— Ne enfes bir kız! Nasıl demeli, esintinin bile değmeye korktuğu gonca bir gül!...

Gülümseyerek şapırdattı dudaklarını.

İçini çekerek «Evet, çok doğru, güzelliğinin doruğunda bir gül! diye geçirdi içinden Rayski. Ama bu esintinin değil, kasırganın değdiği bir zambak galiba.»

Vera'ya bakıyordu. Kalktı Vera, büyükannesinin elini öptü, ötekilere selam vermeden, başını «hoşça kalın» der gibi eğip çıktı.

Ötekiler de kalktılar masadan Tit Nikonıç'ın yanına koştu hemen, aklına koyduğu şeyi yaptı.

— Başörtümü yarın yollayabilir misiniz? diye fısıldadı kulağına. Sabah Nikolay Andreiç ile Volga'ya gideceğiz de... bağlamak istiyorum onu...

Tit Nikonıç topuklarını birbirine vurarak,

— Seve seve!... dedi. Kendim getiririm...

Alnından bir kere daha öptü onu Marfenka, sonra büyükannesinin yanına koştu. Onun «Neler fısıldıyorsun orada Tit Ni-

konıç'ın kulağına?» sorusunu geçiştirmeye çalıştı :

— Hiçbir şey büyükanneciğim, hiçbir şey!

Ama başaramadı.

Tatyana Markovna'ya yalan söyleyemezdi Tit Nikonıç. Yumuşatmaya, olağan göstermeye çalışarak açıkladı Marfenka'nın dileğini.

Tatyana Markovna çıkıştı Marfenka'ya :

— Dilenci! Git yat hadi, geç oldu! Siz de evinize gidin artık Nikolay Andreiç. Güle güle, iyi geceler!

Tit Nikonıç güleryüzlü,

— Ben bırakırım sizi, dedi, her zaman olduğu gibi, yaylımla geldim gene.

Vera çıkar çıkmaz Rayski de, kimseye belli etmeden arkasından çıkmış, sessizce izlemeye başlamıştı onu. Koruya yaklaştı Vera, yamacın başında bir süre durdu, ayaklarının dibinde uzanan ağaçlığın derin karanlığına baktı, sonra pelerinine sarındı, kanepesine oturdu.

Rayski, uzakta öksürerek geldiğini haber verip yaklaştı Vera'ya.

— Yanında oturacağım biraz Vera, dedi, oturabilir miyim?

Bir şey söylemeden, yer verdi Vera.

— Çok üzgünsün Vera, acı çekiyorsun!

— Dişlerim ağrıyor...

— Hayır, dişlerin değil, her yerin ağrıyor; söyle bana... neyin var? Paylaş benimle iç acını.

— Neden? Dayanacak gücüm var! Kimseye yakındığımı anımsamıyorum.

Göğüs geçirdi Rayski,

— Seviyorsun, ama mutsuzsun, diye fısıldadı, kimi?

Vera sabırsız öte yana dönerek,

— Gene «kimi»? dedi. Öf siz de!

— Neye bu kötü alay, niçin? Neyimle hak ettim onu? Tutkuyla sevdiğim, aptalca inandığım, senin için ölmeye seve seve hazır olduğum için mi?...

Vera handiyse umutsuzluk içinde,

— Alay mı? dedi. Alay edecek durumum yok benim!

Kalktı kanepeden, iki yanı ağaçlı yolda bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı.

Ellerini oğuşturarak düşünüyordu: «Hâlâ umuyordum... umuyorum da... ne akılsızım. Tanrım! Bir hafta, iki hafta kaçmayı deneyeceğim bu burgaçtan, bir zaman için olsun... soluk almayı deneyeceğim! Gücüm kalmadı!»

Rayski'nin önünde durdu.

— Ağabey! dedi. Yarın karşı yakaya gidiyorum, belki her zamankinden çok kalırım orada...

Rayski, Vera'nın sözünü yarıda keserek, canı sıkkın,

— Bir bu eksikti! dedi.

Vera, Rayski'nin ne dediğiyle ilgilenmeden,

— Büyükanneme allahaısmarladık demedim, diye ekledi, bilmiyor gideceğimi, siz söylersiniz, sabah ortalık aydınlanırken gideceğim.

Rayski bitmiş, susuyordu.

— Artık ben de gideceğim! diye mırıldandı kendi kendine.

Vera,

— Gitmeyin, bekleyin... dedi. (Biraz içtenlik vardı sesinde sanki.) Biraz kendime geldiğim zaman...

Bir dakika kadar sustuktan sonra sürdürdü konuşmasını:

— Anlatırım size belki her şeyi... O zaman başka türlü vedalaşırız, daha güzel, ağabey kızkardeş gibi ayrılırız, ama şimdi... yapamam!... (Sabırsız salladı kolunu.) Ama boş verin! Gidin! Bir iyilik yapın bana hizmetçiler bölümüne uğrayın, Prohor'a sabah saat beşte yaylının hazır olmasını istediğimi söyleyin, Marina'yı da bana yollayın. Ben yokken gidersiniz belki (Dalgın, handiyse üzgün eklemişti bunu.) şimdiden veda-

laşalım! Tuhaflıklarını için bağışlayın beni... (içini çekti) bir kızkardeş gibi öpmeme de izin verin...

Ellerinin arasına aldı Rayski'nin başını, alnından öptü, çabuk adımlarla yürüdü. Birden geri dönüp, uzaktan,

— Her şey için teşekkür ederim, dedi. Dostluğunuz için... en çok da, burası için. Size ne denli minnettar olduğumu anlatacak gücüm yok şu anda. Allahaısmarladık, bağışlayın beni!

Gitti Vera. Rayski, her yanı uyuşmuş, duruyordu olduğu yerde. Onun için buradan, bu köşeden başka her yer bomboştu dünyada, oysa Vera gitmesini istiyordu; oraya, uçsuz bucaksız çöle yolluyordu onu! Canlı canlı mezara girmek demekti bu! Vera'nın arkasından koştu,

— Vera! diye seslendi.

Durdu Vera.

— Sen orada olduğun süre kalmama izin ver Vera... Görüşmeyeceğiz hiç, canını sıkmayacağım! Ama nerede olduğunu bileceğim, kendine gelmeni bekleyeceğim. Söz verdin, anlatacaksın bana... Demin söyledin... Burası yakın, mektup yazabiliriz birbirimize...

Rayski, dilini alev alev yanan dudaklarında gezdirerek, Vera'nın hemen gideceğinden, onun için teinelli yok olacağından korkuyormuş gibi çabuk çabuk, kesik kesik konuşuyordu.

Yüzünde yalvarmaklı bir anlatım, elini Vera'ya uzattı. Vera kararsızlık içinde sustu bir süre, yaklaştı ona.

Rayski, elini Vera'ya açmış, tutkuyla,

— Bu sadakayı esirgeme benden... Tanrı için! diye fısıldadı. Bırak benim için hem cennet hem cehennem olan bu yerde kalayım! Yaşamama izin ver, ölmeden mezara sokma beni!...

Vera'nın yüzüne unutsuz bakarak, güç işitilir bir fısıltıyla bitirmişti sözünü.

Vera, gözlerini iri iri açmış, öyle bakıyordu Rayski'nin yüzüne; birden, üşümüş gibi kaldırdı omuzlarını ,alçak sesle,

— Ne istediğinizi kendiniz de bilmiyorsunuz... dedi.

Vera'yı dinlemiyordu Rayski, ona uzattığı elini çekmeden yineledi :

— Tanrı için!

Vera ise düşüncelere dalmıştı, arada bir, bazen acımaklı, bazen kuşkulu, bakıyordu Rayski'nin yüzüne. Bir süre düşündükten sonra kararlı,

— Pekala, kalın, diye ekledi. Yazın bana, ama «tutkunuz» (küçümser bir alayla üzerine basmıştı bu sözcüğün) gene de geçmezse suçlamayın beni!

Rayski'nin yüzüne bakarak «Ama belki geçer... diye geçirdi içinden, zorla yaratılmış bir hayal bu çünkü!»

— Her şeye dayanacağım Vera, her çeşit cezaya!... Mutluluğa dayanamazdım belki! Ama acıya... tüm acıları ver bana : Onlar da yaşamın kendidir! Kovma beni, yeter, uzaklaştırma : Çok geç artık!

Vera dalgın -başka bir şey düşünüyordu- karşılık verdi :

— Nasıl isterseniz!

Neşelenmişti Rayski, gözlerinin içi aydınlanmıştı.

Vera ise üzgün, düşünüyordu : «Niçin o söylemez bunları?» Yüksek sesle ekledi :

— Pekala, öyleyse yarın değil, öbür gün gideceğim.

Vera da neşelenmiş gibiydi; onun içinde de -bir umut olmasa bile- bir niyet doğmuştu sanki.

İkisi de hem birbirinden, hem kendi kendinden hoşnuttu.

— Yalnız, Marina'yı yollayın bana öyleyse, dedi Vera, size de iyi geceler!

Tutkuyla öptü Vera'nın elini Rayski, ayrıldılar.

IV

Devrisi sabah erken Marina'ya bir pusula verdi Vera, onu birine götürüp, yanıtını getirmesini söyledi. yanıtı aldıktan

sonra neşelendi, Volga kıyısında dolaşmaya gitti, akşam büyükannesinden karşıya, Natalya İvanovna'ya gitmek için izin alıp herkesle vedalaştı, arabaya bindi -onu unutmayacağını söyleyip- gülümsedi bile Rayski'ye.

İki gün sonra sabah bir balıkçı geldi, Vera'dan -içinde tatlı birkaç sözcük olan- bir pusula getirdi. «Sevgili ağabeyciğim» gibi, «en güzel geleceğin umutları» gibi, «gelişmesine izin verilmeyen sevginin doğmakta olan kıvılcımı» v.b. gibi deyimler mutluluğa boğmuştu Rayski'yi.

Sarhoş olmuştu Rayski, ezberlemişti mektubu; kendine güveni, Vera'ya inancı geri gelmişti. Vera'yı bir gerçeğin, temizliğin, zerafetin, inceliğin ışığı altında görüyordu şimdi.

Kuşkularını unutmuştu bir anda; endişelerini de, mavi mektupları da, yamacı da unutmuştu. Masaya koşmuş, sevgi dolu, kısa bir cevap yazıp yollamıştı Vera'ya; sonra da karmakarışık duygulara dalmıştı... Vera yoktu gözlerinin önünde artık; ısrarlı, dikkatli gözlemi hayallere bölünmüş ya da geçmişe, yaşanmış geçmişe dönüşmüştü. Hayalleri bırakıp, Vera'nın sırlarının «anahtarlarını» aramaya koyulmuştu.

Ülküsünün karanlık noktalarını arıyor, aydınlatmaya çalışıyor; kendi aklını, vicdanını, yüreğini sınıyor; Vera'dan, ondan ne isteyeceği, ne dileyeceği, güzelliğin tam uyumu için neyin eksik olduğu konularında görüşlerini, öğütlerini istiyordu. Kendi yaşamını gözden geçiriyor; eski, ulaşamadığı ülkülerinde gururuna dokunan şeyleri anımsamaya çalışıyordu.

Süslerle, altınla, pırlantalarla, allıkla örtülü kadın kabalığı, çamuru dalga dalga geçmeye başlamıştı gene belleğinden. Yaşamla savaşında çektiği acıları, katlandığı ağır hakaretleri anımsıyordu; ülkülerinin nasıl bir bir döküldüklerini, onlarla birlikte kendisinin de düştüğünü, sonra -umutsuzluğa kapılmadan, kadınlardan insanlık, ruhsal güzellikle bedensel güzelliğin uyumunu bekleyerek- gene nasıl ayağa kalktığını anımsıyordu.

Önsezisi, bunun son deneme olduğunu söylüyordu ona, ülkücü kadını Vera'da ya bulacak, ya da temelli yitirecekti, haya-

linde yarattığı heykeli paramparça edecek, Diogenes fenerini söndürecekti.

Vera'da ışın demetleri arasında karanlık bir nokta -bir yalan- gördüğü için acı çekiyordu. Bu gizliliğin, günlerce kayıplara karışmanın, esrarlı mektupların, susuşun nedeni neydi? Belki de çirkin bir entrika, uğursuz bir tutku, ya da yakalanamaz bir sır gizlenmekteydi bu yalanın arkasında... «Bildiğini okur, gururludur», diyordu büyükanne. Kendi «Özgürlük istiyorum, bağımsızlık,» diyordu, ama gizleniyor, kurnazlık ediyordu! Gururlu, bağımsız insan kendinden korkmaz oysa; kendine seçtiği yolda -yalanı da, fare telaşını da küçümseyerek, cesaretle attığı adımların tüm sonuçlarını göze alarak- açıktan açığa yürür! «Her şeyi dök ortaya, gizlenme... o zaman eğileyim dürüstlüğünün önünde!» diyordu Rayski. Kendi başına buyruk kadınların kendilerine özgü aşk anlayışı, erdem anlayışı, utanç anlayışı vardır; suçlarının cezasına da gözlerini kırpmadan katlanırlar. Kendine özgü kavramları olduğu iddiasındaydı Vera, ama açıktan açığa uymuyordu bu kavramlara, gizliyordu davranışlarını; Rayski'yi de, büyükanneyi de, evdeki herkesi de, tüm kenti, tüm dünyayı aldatıyordu!

Hayır, Rayski'nin aradığı kadın değildi o! Korkunç bir şeydi bu, bir kadın için de, insanlık içinde korkunç bir şey! Yalnızca özel durumlarda dürüst olabiliyordu bir kadın: Sevdiği zaman, sevdiği erkeğe karşı, o da yalnızca sevdiği anda; ya da, doğa tüm güzelliğini elinden, aldığı zaman yeni hiçbir tutkusu kalmadığı, erkeklerin ilgisini çekemediği, savaş gücünü yitirdiği, gerçeklerine de, yalanlarına da kimsenin dönüp bakmadığı zaman!...

— Yalan... diyordu Rayski, şeytanın yeryüzüne attığı lanetlerden biridir yalan...

Vera'nın yüzündeki zeki, ince güzelliği, ruhunun dışa bu yansısını anımsayınca duygulanıyor, düşüncelere dalıyor, avutuyordu kendini:

— Yalan olamaz onda...

Ne çok gerçek vardı Vera'nın yüz güzelliğinde! «Güzellik kendi bir güçtür zaten: Hiç de sağlam olmayan başka bir güç...

yalan ne gerek ona!» Gerçeği anımsayınca üzgün, «Ama!» diye geçiriyordu içinden. Nereden çıkıyordu bu «ama» birden karşısına? Onun yaşam deneyimlerinin arasından yükseliyor; yabancı olmadığı birçok kadın yüzünden, başından geçen aşkların hemen hepsinde kendini gösteriyordu... Aşklar mı?...

Kulaklarına dek kızarıyordu Rayski, elleriyle kapıyordu yüzünü.

İçi sızlayarak «Aşklar! diye düşünüyordu. Aşksız karşılaşmalar! İnsanların yaradılışlarında, kavramlarında ne tuhaf bir büyü var! Bizler, güçlü olan biz erkekler, bu kadınların babaları, kocaları, kardeşleri, çocukları olan bizler çok ağır bir biçimde suçluyoruz onları; kendilerini küçük düşürdükleri, çamura bulandıkları, sokak kadını oldukları için... lanetlerken, bir yandan da kötü yola itiyoruz onları! Kendimize bakmıyoruz hiç... aşağılık davranışlarımızı hoşgörüyoruz!... Yüzkaramızı, küçüklüğümüzü -kadının sırtına yükleyerek- açıktan açığa taşıyoruz, gizlemiyoruz! Erkeklerle kadınlar bu alanda iyice öğrenmelidirler birbirlerini: Biri köpeklere, öbürü kedilere, sonra birlikte maymunlara dek inceleyerek gitmelidirler! Kadınla erkek arasında ahlak anlayışındaki bu ayrılık, kavramlardaki bu karışıklık, birbirini karşılıklı bu aldatışlar, kınamalar, ihanetler o zaman biter! Oysa iki ahlak düşünüp bulmuşlar erkekler: Biri kendileri için, diğeri kadınlar için!»

Anılara daldı Rayski, kanepeye uzandı. Ellerini yüzüne kapayıp uzun süre yattı; kalktığında iç acısından bitkin bir durumdaydı, renk kalmamıştı yüzünde. «Ne engin bir kabalık, yalan! Ne acı bir gerçek! Ruhsal bozulmuşluğun, bedensel bozulmuşluğun buyunduruğunda yok olup giderek yüzyıllar, kuşaklar gelip geçiyor. Yaşamın bu çılgın, bulanık selini hiç kimse, hiçbir şey durdurmuyor! Birtakım gelenekler oluşturmuş kendine ahlaksızlık, sınırlar edinmiş; insan toplumunda, kavramlar ile tutkular keşmekeşinde, yaradılışların kargaşalığında başına buyruk sürüp gidiyor...»

Sonra Vera'yı düşünmeye koyuluyordu gene; temizliğin ışını; gerçeğin, bozulmamış kavramların, kötüye kullanılmamış

bir duygunun, ruh güzelliğiyle beden güzelliğinin, bölünemeyen gerçek güzelliğin güzelliğini arıyordu onda!

Bir sorgu yargıcı gibi inceliyordu Vera'nın her adımını, kâh sevinçle ürperiyor, kâh umutsuzluğa kapılıyordu. Sonra, (eskiden olduğundan ne daha umutsuz, ne de daha inanmış) çıkıyordu bu çözümlemenin boyunduruğundan. O anda, uçsuz bucaksız bir ormanda yolunu yitirmiş, dönüp dolaşıp aynı yere geldiğini gören bir insanın hissedeceklerini hissediyordu.

Vera'nın ona karşı davranışlarındaki anlaşılmazlığı kendisinin birdenbire olan baskısıyla açıklamaya çalışıyordu : Gelir gelmez, Vera'nın güzelliğinde bir hakkı varmış gibi davranmıştı. Bu güzellik karşısında şaşkınlığını, saygısını heyecanını açığa vurmuştu. Onun ısrarlı izleyişinden Vera'nın -ilk zamanlar kayıtsız, sonra var gücüyle- kurtulmaya çalıştığını, onun tutkusuyla açıktan açığa alay ettiğini, ona hiçbir zaman -şimdi de- inanmadığını, onu kendinden uzaklaştırmaya, gitmesi için -oysa kalmasına izin versin diye yalvarıyordu Rayski- evet, gitmesi için kandırmaya çalıştığını anımsıyordu!

Neyi, nasıl düşüneceğini şaşırıyor «Evet, haklı Vera, suç bende» diye geçiriyordu içinden.

Tutkusunu, kendini ona bırakarak, -dişlerini gösteren azgın bir köpeğin yanından sağ salim uzaklaşabilmek için başını okşadıkları gibi- onu usulca okşayarak, yatıştırmaya çalıştığını anımsıyordu sonra. Peki, sevgilisinin adını -bunun, ondaki tüm umutları yok edeceğini, tutkusunu bir anda söndüreceğini bildiği halde- neden açıklamamıştı Vera?

Neye mal olurdu ona bu? Hiçbir şeye! Sırrının gene bir sır olarak kalacağını bildiği halde, tutkusunu inadına körüklemek istiyor gibi, susuyordu. Neden söylemedi? Gitmeye niçin bırakmadı onu? Hatta, Yegorka'ya tavan arasından valizini indirmesini söylediğinde kalmasını istedi... neden? Cilve yapıyordu demek, oynuyordu onunla! Büyükanneye söylemesini de istememişti, söz almıştı ondan... demek aldatıyor... büyükanneyi de, herkesi de aldatıyordu!

«Odur suçlu, o!»

Günlük yazmaya başlamıştı. Biraz heyecanla, derin saygıyla, biraz da fırtınalı, yakıcı inleyişleriyle, şarkılarıyla, ıstıraplarıyla, mutluluğuyla, kıskanç, güçlü bir tutkuyla dolu coşkun şiirler, tümceler dalga dalga boşalıyordu içinden.

Hayal gücünün ahlaka uygun bir duygu olduğunu sanarak, onda mantık, insanı insan olmayan yaratıkların tümünden ayıran o dipsiz uçurumu görerek aşkı bezediği tüm güzelliklerle bezemişti aşkı. «Belki mantıktan da ileridir bu duygu,» diye yazıyordu. Şöyle bitiriyordu düşüncelerini: «Büyük aşk ile büyük zekâ ayrılamazlar birbirinden: Zekânın genişliği yüreğin derinliğiyle orantılıdır; insanca duyguların doruğuna yalnızca yüce yürekli insanların çıkabilmelerinin nedeni budur işte... zekâları da büyüktür çünkü!» Bir sanatçı, duygulu bir âşık olarak ördüğü bu büyülü dantelin renkleri değişiyordu; kâh, tapındığı putun ayaklarının dibinde eriyip yok olarak, kâh ayağa kalkıp ıstıraplarını, mutluluğunu çınlayan kahkahalarla dile getirerek kendi de değişiyordu. Yalnızca, iyiye olan sevgisi ile ahlak konusunda sağduyusu değişmiyordu. Şöyle yazıyordu: «Tanrı'ya inan, iki kere ikinin dört ettiğini bil, dürüst ol, der bir yerde Voltaire; ben de şöyle diyeceğim: Kadın, kimi istersen sev, ama bir kedi gibi, ard niyetle değil, insan gibi sev, aşkınla da aldatma!»

«Dürüst kadın! diye yazıyordu. Bunu istemek, her şeyi istemektir! Evet, her şeydir bu! Ama bunu istememek de hiçbir şey istememektir; kadını, onun insan yanını, Tanrı'nın yaratıcılığını horlamaktır; kadının erkeğe eşitliğini açık açık, kabaca yadsımaktır -ki haklı olarak yakınmaktadırlar bundan kadınlar.- Tanrı'nın en yüce yaratığıdır kadın, evet bir Venus değildir hiçbir zaman. Dişi kedi de erkek kedi için en güzel yaratık, kedi soyunun Venus'u olarak görünür ona! Belki Venus'dur kadın, ama akıllı, yüce bir Venus... biçim güzelliğiyle ruh güzelliğinin birleştiği, seven, dürüst bir yaratık, yani kadın yüceliğinin doruğu, güzelliğin uyumu!»

Bütün bu derin düşünceleri, görüştüklerinde hepsini Vera'ya okumak umuduyla günlüğüne geçiriyordu Rayski; bir yandan da kısa mektuplarla dostça mektuplaşmayı sürdürüyordu onunla.

Kalemi bırakıp müziğe koşuyordu, seslerin içinde geçiyordu kendinden; tutkusunun, güzelliğe övgüsünün bu seslerde dile gelişine kulak veriyordu. Bu sesleri yakalamayı, onlara uyumlu bir biçim vermeyi çok istiyordu.

Bu ses dalgalarından bir müzik şiiri oluşuyordu hayal dünyasında. Bu oluşumun sırrını yakalamaya çalışıyordu, üç gün öğlene değin çalıştı, kalın bir nota defterini baştan sona doldurdu. Ama dördüncü gün, yazdıklarını çaldığında bir... polka çıktı ortaya; hem pek hüzün verici bir polkaydı bu, çalarken ağlamaya başlamıştı...

Kâğıda geçtiği o görkemli seslerin böylesine kısır bir sonuç vermesine şaşıyor; müzik tekniği için yalnızca hayal gücünün yeterli olmadığını, göğüs geçirerek itiraf ediyordu kendi kendine.

«Romanımın başına da aynı şey gelirse ne olacak?... diye düşünüyordu. Ama romanı düşünecek durumum yok: Sonra o, şimdi Vera var kafamın içinde, tutku var, yapma değil gerçek yaşam var!»

Mutlu olduğu zamanlar; kafasında, yüreğinde, tüm sinir sisteminde -içinde her şey bütün, sevinç dolu olacak kadar- güç bulunduğu zamanlar evin içinde, bahçede, köyde, çayırlarda bir masal kahramanı gibi dolaşıyordu.

Düşünceleri verimli, hayal gücü yaratıcıydı; ruhu iyilik için de, bir şeyler yapmak için de, sevgi için de -yalnızca Vera'ya değil, canlı her şeye karşı sevgi için- açıktı. İçinden taşan yumuşaklığın, sevginin, ilginin, yakınlığın ışınları her şeyin üzerine düşüyordu.

Bir yabancının, bir yakının, bir mutsuzun durumunu anlayıp, ona elini uzatmak, onu avutmak için acele etmiyordu yalnızca, karşısındakinin durumuna bile giriyordu... sözgelimi, oradan geçen birinin ayağının altında kalıp ezilmesin diye yolun ortasından alıp özenle bir dala koyduğu şu böceğin durumuna girdiği gibi...

Böyle mutluluk anlarında Raphael'in Meryem Ana'sını -daha önce Raphael yapmamış olsaydı onu- yapabilirdi, Milo Ve-

nus'unu, Apollon'u mermerden yaratabilir, Saint-Pierre tapınağını yeniden yapabilirdi!

Acı çektiği anlardaysa, tersine, güçsüz, hasta oluyordu; yemek yemiyor, çayırlarda dolaşırken bir şey görmüyor, yolu kaybediyor, karşılaştığı köylülere Malinovka'ya ne yandan, sağdan mı soldan mı gideceğini soruyordu.

Böyle günler büyükanne ile Marfenka'ya karşı soğuk, hizmetçilere karşı sert oluyor, gün ağarana dek uyuyamıyor; dalabilirse zor, rahatsız bir uykuya dalıyor, uykusunda acı çekiyordu.

Kimi zaman «Neredeyim, kimsiniz siz?» diye sorar gibi bakıyordu çevresindekilerin yüzüne.

Marfenka biraz korkmaya başlamıştı ondan. Genellikle üst kattaki odasına kapanıyordu Rayski, orada ya günlüğünü yazıyor, ya da (odanın içinde dolaşarak, kendi kendine konuşarak, ya da piyanonun başında -kendisinin pek şiirsel bir biçimde söylediği gibi- «tutku köpükleri» saçarak) çalışıyordu.

Yegorka, Rayski'nin odasını koridordan ayıran, kâğıt kaplı tahta bölmede bir delik açmış, gözetliyordu onu. Bir gün, yere tükürerek,

— Çok acayip bir şey göstereceğim size kızlar! dedi. Hadi gidip delikten beyi, Boris Pavloviç'i seyredelim Pelageya Petrovna; tiyatroya gideceğine onu seyret, öyle güzel «rol yapıyor» ki!

Pelageya, ütüyü kızdırırken,

— Zamanım yok, ütü yapacağım, dedi.

— Siz gelir misiniz Matryona Semyonavna?

— Marfa Vasilyevna'nın odasını kim toplayacak? Sen mi?

Yegorka, gene yere tükürerek, canı sıkkın,

— Ne iştir anlamadım, hiçbiri gelmiyor? dedi. Oysa burguyla bir delik açıncaya kadar canım çıktı!

Tatyana Markovna'nın dantel örücülerinden, çok meraklı bir kız olan Natalya yalvardı ona :

— Bana göstersene!

Yegorka kibar,

— Çok çok güzel bir kızsınız Natalya Fedayevna, dedi, bir küçükhanımdan farksızsınız! Size değil delikten baktırmak, aşkımı sunarak, sizi kendime eş seçmeye de hazırım, yalnız... şu suratınızı değiştirmeniz gerek!...

Öteki hizmetçiler güldüler, Natalya gücendi. Odadan çıkarken,

— Terbiyesiz! dedi. Çok terbiyesizsin!

Arkasından seslendi Yegorka:

— Elden ne gelir, suratınız tıpkı babanız Fadey İlyiç'in suratı!...

Kıkır kıkır gülmeye başladı.

Ama Pelageya ile Matryona'yı kandırdı sonunda, üçü birlikte gittiler delikten bakmaya. Sırayla bakıyorlardı. Yegorka bir Pelapeya'yı bir Matryona'yı deliğin önüne iterken,

— Bakın, bakın nasıl ağlıyor! diyordu.

Matryona acımaklı,

— Vallahi ağlıyor zavallı! dedi.

— Şimdi de kahkahayla gülüyor galiba? Sahiden gülüyor! Bakın, bakın!

Üçü de çömeldiler, kıkır kıkır gülmeye başladılar. Yegorka,

— Çok tuhaf şeyler yapıyor! dedi. Vera Vasilyevna'ya abayı yaktı galiba...

Pelageya yumruğuyla dürttü onu, korkmuş,

— Neler saçmalıyorsun sersem! dedi. Küçükhanımların adını alma ağzına! Hanım duyarsa... Gidelim artık buradan!

Bu arada Rayski handiyse aynı anda hem ağlıyor, hem gülüyordu; içtenlikle «rol yapıyor» yani duygularının etkisi altında ağlıyor, gülüyordu.

Hayalinde Vera'ya en arı, en güzel biçimleri veriyor, bunu içtenlikle, bilinçsiz olarak yapıyordu. Kendi tutkusunu ruhunda

aydınlık, dürüst ne varsa hepsiyle, ruhunun başka bir erkekten de kadından da beklediği tüm şeylerle -bazen saf, gülünç bir biçimde- yüklüyordu.

Tatyana Markovna soruyordu:

— Ne yazar durursun orada öyle? Bir dram mı, yoksa bir roman mı?

— Bilmiyorum büyükanne, yaşamı yazıyorum, bir roman çıkıyor... Sonunda ne çıkacak bilmiyorum.

— Ağlamasın da, neyle oyalanırsa oyalansın çocuk...

Bu atasözüyle, Rayski'nin yazınasının anlamını doğru olarak dile getirmiş sayılırdı Tatyana Markovna. Zamanını bu uğraşa veriyordu Rayski, hayal gücü doğal yolda çalışıyordu; böylece yaşamı farketmiyor, can sıkıntısı duymuyor, bir yere gitmek de, bir şeyi elde etmek de istemiyordu.

— Peki ama niçin geceleri yazıyorsun hep? diye sordu büyükanne. Çok korkuyorum... Ya uyuyakalırsan yazarken! Ta sabaha dek, dile kolay! Tüketeceksin kendini bu gidişle. Kart lamış salatalık gibi sapsarı oluyor yüzün bazen...

Aynaya baktı Rayski, yüzündeki değişikliğe kendi de şaştı. Burnunun çevresinde, alnında sarı lekeler vardı! gür, siyah saçlarına kır düşmüştü.

— Niçin sarışın değil de esmerim! diye mırıldandı. On yıl erken ihtiyarlayacağım!

Büyükannesine yanıt verdi:

— Önemli değil büyükanneciğim, ilgilenmeyin benimle, özgürlüğüme ilişmeyin... Uyuyamıyorum, bazen çok istediğim halde uyuyamıyorum.

— Vera gibi «özgürlük» istiyor bu da!

Göğüs geçirdi Tatyana Markovna.

— Bir özgürlüktür takmışlar kafalarına, diye ekledi; büyükanneleri zincire vurmuş onları sanki! Yazmana bir şey dediğim yok, ama geceleri yazma... içim rahat uyuyamıyorum. Saat kaçta baksam, ışık oluyor pencerende...

— Söz veriyorum büyükanne, yangın çıkmayacak, kendim tüm yansam bile...

Öfkeyle kesti sözünü Tatyana Markovna :

— Dilini eşekarısı soksun!

Odada üzerleri dolu masaların çevresinde on terzi harıl harıl çalıştığı halde, Marfenka'nın çeyizine o da iğneyle bir şeyler işlemeye çalışıyordu. Karşısında birisi çalışırken boş duramazdı Tatyana Markovna; birisi gülerken ya da ağlarken Vikentyev'in gülmeden ya da ağlamadan edemediği gibi, o da eline bir şey almadan edemezdi.

— Tanrı'yı kızdırma, kendini lanetleme, diye ekledi. Unutma; dilim benim, düşmanım benim!

Rayski birden fırladı oturduğu kanepeden, pencereye koştu, sonra kapıya... çıktı gitti. Çıkarken,

— Bir köylü mektup getiriyor Vera'dan! demişti.

Kendi kendine söylendi Tatyana Markovna :

— Şuna bakın, öz babasını gördü sanki! Oysa bu romanlarla boğuşurken bir sürü mumu boşuna yakıyor -tutumluydu büyükanne- gecede dört mum gidiyor!

V

Birkaç satırlık bir mektup gelmişti Vera'dan. Orada sıkıldığından yakınıyordu. Gerçekten de, yalnızlığın ona ağır geldiği belliydi bazı tümcelerden.

Onu görmek istediğini yazıyordu Vera; ona ihtiyacı olduğunu, ilerde daha da çok olacağını, «onsuz yaşayamayacağını» yazıyordu. Mektubun bazı yerlerinde, Rayski'nin içini sızlatan bir alay vardı sanki...

Ama bu alaya karşın, Vera'nın esrar dolu hayali bir masal ülkesinin derinliklerine çekiyordu onu. Sisten bir örtünün altında uzaklaşıyordu ondan sanki Vera. Arkasından gidiyordu, örtüye dokunuyordu, Vera'nın sırlarını öğrenmek istiyordu...

Örtüye dokunur dokunmaz kaçıyordu Vera, uzaklaşıyordu. Rayski hem bir insanın, hem bir sanatçının sevinçlerini, açılarını -bunlardan birinin nerede başladığını, ötekinin nerede bittiğini, ya da ikisinin nerede birbirine karıştıklarını bilmeden- içinde duyuyor, bazen mutlu oluyor, bazen acı çekiyordu.

Seyrek aldığı Vera'nın kısa mektuplarında dostça bir hava, onun tutkusuyla, ülkülerine olan bağlılığıyla söz arasında kimileyin açıkladığı hayalleriyle bir alaya karışıyordu. Bu mektupları okurken kimi zaman neşeyle kahkahalar atıyordu Rayski, kimi zaman kederinden, kendini tanıtmaktaki, kişiliğinin anahtarını vermekteki güçsüzlüğünden ağlamaklı oluyordu. Kendi kendine konuşuyordu.

— Bir insanı hayalleri için cezalandırmanın, onu gölgesi büyük diye, bütün bir tarlayı, bir yapının boyunu aşıyor diye cezalandırmakla aynı şey olduğunu anlayamıyor zavallı! Tutkuya da inanmıyor! Bir boa yılanının, güneş onu ısıtırken, aydınlatırken önümde zümrüt gibi, altın gibi parlayarak nasıl kıvrıldığını; karanlıktaysa nasıl karardığını, fısladığını, sivri dişlerini bana gösterdiğini görse!... Yürek sırlarını, tutkuları bilenler bu yana gelsinler, kendi görüşlerini, Mihaylovski tiyatrosunun[1] salonlarında kazandıkları felsefeyi döksünler ortaya. «Gururu kırılan bir insan sevemez.» -«Aşk à deux[2] bir bencillliktir»- «karşılık bulmayınca söner aşk» v.b.... Böyle bir ahlak dersi veriyorlar.

Yükseltiyordu sesini :

— İşte var bende tutku. Bir denemek nasıl olurdu acaba? Kovuyorlar beni, gururumla oynuyorlar, alay ediyorlar... ama gene seviyorum, hem nasıl sevmek! Kırk bin kardeş kadar değil -Shakespeare çok az söylemiş- tüm insanların hep birden sevdikleri kadar seviyorum. Her çeşit sevgi eridi benim bu sevgimin içinde. Leontiy'in karısını sevdiği saf, temiz, bir çoban sevgisini andıran o sevgiyle seviyorum; Vikentyev gibi, yaşamın

(1) Mihaylovski tiyatrosu : O zamanlar Petersburg'da bir Fransız tiyatrosu Petersburg yüksek sosyetesinin anlayacağı düzeyde güldürüler oynanırdı orada genellikle. (Ç.N.)

(2) İkili. (Fransızca)

tüm neşesi, canlılığı dolu bir sevgiyle, belki Tuşin gibi, için için hayranlık, derin saygı duyarak seviyorum, büyükannenin Vera'sını sevdiği gibi seviyorum... sonra, hiç kimsenin sevmediği gibi seviyorum. Yaradanın verdiği, okyanus gibi kıyıları yıkayan bir sevgiyle seviyorum...

Birden geldi kendine,

— Bütün bunları bir sözcükte toplayacak olursam, dedi, «sanatçı gibi seviyorum» demem gerekecek, yani başıboş bırakılmış... ya da gemi azıya almış bir hayal gücünün tüm çılgınlığıyla!

Gözlerinin önünden kişisel düşüncelerinin, duygularının, hayallerinin gözalıcı danteller biçiminde geçtiği gerçek bir yaratıcılık süreci olarak çekiyordu onu yazma işlemi. Ne var ki, sayfalar engel oulyorlardı Vera'yı unutmasına oysa yürekten istiyordu bunu Rayski- tutkusunu, yani hayal gücünü kamçılıyorlardı.

Üzgün, düşünüyordu: «Anlayamaz o bunu, bunları hayal gücümün onun için, onun etkisiyle yarattığı şeyler... saçmalıklar sayar! Demek o da anlayamaz, bir kadın da! Oysa kulaklarının öylesine küçük, zeki bir görünümü var ki!

Evet, zeki miydi Vera? Bilindiği gibi, bizde zekânın son derece incelmiş, düşük bir biçimi olan kurnazlık -özellikle kadınlarda- zekâ sayılır çoğu zaman; bu ince silaha, bu kedi zekasına, tilkinin, bazı böceklerin bile sahip oldukları zekâya sahip oldukları için böbürlenirler kadınlar! Pasif bir zekâdır bu, gizlenmek yeteneğidir, tehlikeden kaçmak, güçlükleri, sıkıntıları savuşturmak yeteneğidir.

Gücünü yitiren, dağılan tüm bir Yahudi ulusu da yüzyıllar boyu ezilmenin sonucu böyle küçük bir zekâ edinmiştir; gizlice sıyrılmıştır öteki ulusların arasında, yaşamını da, onun olan şeyleri de, varoluş haklarını da kurnazca savunmuştur.

Bu küçük zekâ günlük yaşamda başarılar kazanmasına, ufak tefek işler çevirmesine, günahlarını gizlemesine v.b. yardım eder

kişinin. Ama kadınlara hakları geri verildiğinde, ufak tefek şeylerde yararlı olan, ancak büyük, önemli işlerde hemen her zaman zararlı olduğu bilinen bu yetenek yerini, gerçek bir insan gücüne -zekâya- bırakır.»

Ancak, günlüğünden kopup da kendine geldiği zamanlar, bir iki gün içinde Vera dolduruyordu Rayski'nin kafasını gene. Temiz yürekli, dürüst Othello'nun yaradılışına olduğu gibi, onun yaradılışına da yabancı şeylerdi kuşku, inanmama, horlama... Olağan olmayan bozulmalar, boşalmalardı bunlar; tutkunun, her şeye aldatıcı, karanlık biçimler veren bilinmezliğin ürünleriydi...

Bir mektubunda dostça, kibar-alaylı sözlerinin arkasından, «Sizin Vera'nız» yazdıktan sonra şöyle eklemişti Vera:

«Dostum, ağabeyim! Sevmekle acı çekmeyi öğrettiniz bana. Ruhunuzun güçlerini paylaştınız benimle, yanılmıyorsam ruhumuzun en güzel en sevgi dolu yanlarını verdiniz bana... İşte bu sevginize güvenerek bir dileğim olacak sizden. Yurdundan sürülmüş mutsuz bir insan var burada... Kent yöneticilerinin kuşkulu gözetimi hiç eksik olmuyor üzerinden... İlişki kurabileceği kimse yok çevresinde, -kimi kayıtsızlığından, kimi korkusundan- herkes uzaklaşmış ondan. Yakınlarınızı seversiniz siz, kayıtsız da olamazsınız, ayrıca iyi, temiz, kutsal bir işi yapmaktan korkmazsınız. Ne meteliği var, ne üstüne başına giyecek bir şeyi, oysa sonbahar geldi...

Başka bir şey eklemeyeceğim buna; hepsi, her sözcüğü gerçektir yazdıklarımın: Vera'nız yalan söylemez size. Yüreğiniz yardım etmenizin gerektiğini söylerse -ki bundan kuşkum yok- yardımınızı zangocun karısı Sekleteya Burdalahova'nın adına yollayın, güvenilir bir insandır: Yardımınızın yerine ulaşmasıyla ben ilgileneceğim. Ama öyle yapın ki, büyükannem de, evde başka kimse de bir şeyin farkına varmasın.

Umarım son derece olağandır da bu paranın elden geldiğince çok olmasına çalışırsınız. Üç yüz, hatta iki yüz yirmi ruble bir yıl yeter ona. Sonbaharlık bir paltoyla bir yelek de yollarsınız (görüyorsunuz, genel olarak ruhunuzun inceliğine, özellikle de bana olan sevginize nasıl inanıyorum: Size sözünü

ettiğim zavallının köy terzisine aldırdığı ölçüyü bile yolluyorum) evet, bir paltoyla bir yelek yollarsanız soğuktan da korumuş olursunuz zavallıyı.

Bunların yanında bir de kalın battaniyeden söz edemiyorum, çünkü iyi yürekliliğinizi, bana olan sevginizi kötüye kullanmak olurdu: Başka zamana bırakıyorum bunu! Zavallı sürgün galiba kışa doğru -içi size, sizinle birlikte biraz da... bana- minnettarlık dolu olarak gidecek buradan. Sizi rahatsız etmek istemezdim, ama biliyorsunuz, bütün param büyükannemde, ona da açılamam...»

Postscriptum'u[1] okuyup bitirince, şaşkınlıkla handiyse haykırdı Rayski:

— İşe bak! Ne biçim şey?

Bakışlarını çevresinde dolaştırarak aklından bir anahtar arıyordu buna. Yüksek sesle,

— Vera yazmadı bunu, onun işi değil! dedi.

Kanepeye attı kandini birden: Kahkahalarla gülüyordu.

Tatyana Markovna'nın odasındaydı. Vikentyev ile Marfenka da oradaydılar. Rayski'nin kahkahaları Vikentyev ile Marfenka'ya geçti önce, onlar da gülmeye başladılar, dostça eşlik ettiler ona, ama sonra sonra onun kahkahalarından korkmaya başlayıp tuttular kendilerini. Özellikle Tatyana Markovna korkmuştu. Bir ilaç alıp kaşığa bile damlatmıştı. Güçlükle sakinleşti Rayski.

— Şu ilaçı iç Borisciğim.

— Hayır büyükanne, ilaç değil, üç yüz ruble verin bana...

Gene gülmeye başladı katılırcasına. Önce itiraz edecek oldu büyükanne:

— Ne yapacağını söyle parayı? Mark denen o adama mı vereceksin yoksa? Önce seksen rubleni kopar ondan bakalım...

Daha bir sürü şey söyledi.

---

(1) Not.

Başka zaman olsa, büyükannesinin bu elisıkılığıyla eğlenirdi Rayski, ona tatlı tatlı takılmak fırsatını kaçırmazdı. Ama şimdi bir sabırsızlık ateşi yakıyordu içini, ortadaki komedinin giderek büyüyen merakı sarıyordu onu.

Handiyse bir kavgaya tutuştu büyükannesiyle, bir saat amansız bir pazarlıktan sonra üç yüz ruble koparamayacağını anlayınca, sırf bir an önce bu işe bir son vermek için iki yüz yirmi rubleyi aldı.

Devrisi gün zarflayıp yolladı parayı. Sonra bir terzi buldu, kalın bir paltoyla bir yelek ısmarladı ona, bir de battaniye aldı. Beşinci gün bunların hepsini yollamıştı.

Yanıt geldi: *«Minnettarlığımı kalemimle değil, gözyaşlarımla, yüreğimle bildiriyorum size sevgili ağabeyciğim, çok sevgili ağabeyim! Bu davranışınız için ben ödüllendiremem sizi, Tanrı ödüllendirebilir ancak! Benim minnettarlığım, elinizi sıkmak, bir de yüzünüze sevgiyle uzun uzun bakmak olabilir! Zavallı sürgün nasıl sevindi armağanlarınıza! Sevincinden «gülüyor» hep. Yenilerini giydi. Yolladığınız paradan da ev sahibesine olan üç aylık kira borcunu ödedi, bir aylığını da peşin verdi. Puro için çok sevdiği, ama uzun zamandır tadını unuttuğu puro için üç ruble çıkarabildi gözden ancak...»*

«Yarın bir kutu yollarım!» diye geçirdi içinden Rayski, yolladı da. «Kendinde olmayan bir şeyi ister insan... olsa niçin istesin?»

Aklına birden, açıkgöz Yegorka'yı, mektupları balıkçıdan kimin aldığını, Sekleteya Burdalahova'nın kim olduğunu öğrenmesi için yollamak geldi. Çıngırağın kordonuna asılmıştı bile. Ama Yegor gelince bir şey söylemedi ona, yüzüne baktı yalnızca, böylesine kötü niyetli olduğu için yüzü kızardı, gitmesi için kolunu salladı Yegor'a.

İçi nefret dolu,

— Yapamam, yapamam! diye mırıldandı. Vera'nın kendisine soracağım, ne söyleyeceğine, nasıl söyleyeceğine bakacağım, yalan söylerse «elveda artık» Vera, onunla birlikte, kadınlara olan tüm inancıma da!...

Tutkusunun gelişmesini, bir doktorun hastalığı izlediği gibi, onun fotoğrafını çeker gibi izliyor -gerçekten yaşıyordu çünkü onu- bu tutkusunun bir yalan, bir serap olduğu, onu kovması, dağıtması gerektiği sonucuna varıyor, doğru da düşünüyordu. Bulutlarla kaplı gökyüzüne bakarak, bakışını yere indirip toprağın derinliklerini görmek istiyor gibi gözlerini kısarak «Peki ama nasıl? Ne yapmalıyım şimdi? diye soruyordu kendi kendine. Görevim ne yapmamı gerektiriyor? Uykuya dalmış mantığım, Cevap ver bana yolumu aydınlat, tutuşmuş şu ateşin üzerinden atlamama yardım et!»

Mantığı sakin, karşılık veriyordu: «Her şeyi bırak, kaç git buradan!»

Karar verdi sonunda:

— Evet, evet, her şeyi bırakıp kaçacağım, beklemeyeceğim dönmesini!

Tam o anda, küçük bir kâğıt parçasına yazılıp mektuba eklenmiş bir not ilişti gözüne. Şöyle yazıyordu Vera:

«Artık yazmayın, perşembe günü dönüyorum: Ormancı getirecek beni!»

Sevindi Rayski:

— Ya! İşte denek taşı! dedi. Büyükannemin «kader» dediği şey karışıyor burada işe, kurban istiyor, kahramanlık istiyor... Yapacağım istediği şeyi. Üç gün sonra burada göreceğim gene Vera'yı... Oh, ne büyük bir mutluluk bu! Milanovka'nın üzerinde ne büyük bir güneş doğacak! Hayır, kaçacağım! Bunun bana neye patlayacağını hiç kimse bilemez! Kaybettiğim huzurumun ödülünü bulamayacak mıyım acaba? Çabuk, çabuk kaçmalıyım...

Yegorka'ya seslendi, valizini indirmesini söyledi.

Gerçekten, hemen kaçması, yani Vera'yı unutması gerekiyordu. Niyetinin yarısını da yerine getirmişti. Yol için bir şeyler almaya gitmişti kente.

Sokakta valiye rasladı. Çoktan beri görüşmedikleri için sitem etti ona vali. Rayski, sağlık durumunun iyi olmadığını, birkaç günc kadar da gideceğini söyledi.

— Nereye?

Rayski keyifsiz,

— Nereye olursa, dedi, burdan... yoruldum, kendimi toparlamak istiyorum biraz, önce Petersburg'a, oradan da R- ilindeki çiftliğime gideceğim, sonra belki yurt dışına...

Vali,

— Canınızın sıkılmasından daha olağan bir şey olamaz, dedi, hep evde oturdunuz, insanlardan kaçtınız... Eğlence de gerek insana... Benimle dolaşmak ister misiniz biraz? Yarından sonra ili şöyle bir dolaşacağım...

«Yarından sonra çarşamba, diye geçirdi içinden Rayski, perşembe günü o dönecek... Evet, evet, kader uzaklaştırıyor beni... Tam utkuya ulaşmak için daha uzaklara kaçsam, buradan büsbütün gitsem daha iyi olmaz mı acaba?»

Vali ekledi:

— Çevreyi görürsünüz. Çok güzel yerler vardır ilimiz sınırları içinde: Bir ozansınız siz, yeni yeni izlenimler edinirsiniz... Volga'dan aşağı yüz elli versta ineceğiz... Albümünüzü alın, resim yaparsınız.

— Gelsem mi? diye karşılık verdi Rayski.

İçinde, tutkusuyla cenkleşmek niyetinin yanında bir umut da vardı: Vera'nın bir benzeri olmayan, ama ıstırap dolu o güzelliğin bulunduğu yerlerden olsun, büsbütün ayrılmamak umudu!

— Pekala, dedi, arkadaşlık edeceğim size.

Sıcak bir gülümsemeyle vurdu Rayski'nin avucunun içine vali, evine götürdü onu, rahat arabasını gösterdi, aşçısının arkalarından geleceğini, yanına oyun kâğıtlarını da alacağını söyledi. «Piket savaşı yapacağız sizinle, diye ekledi, sekreterimle ikimiz gittiğimiz zamanlardan çok eğleneceğim, sekreterimin çok işi olur...»

Biraz dolaşmak, yer değiştirmek, hava almak düşüncesi bile hafifletmişti Rayski'yi. Vera'yla yabancı, bulut gibi bir şey girmişti Vera ile arasına. Daha önceleri olsaydı böyle, çoktan

biterdi bu anlamsız, saçma durum! Eve dönerken mırıldanıyordu kendi kendine:

— İşte, şeytan falan kalmadı sayılır içimde!

Vali ile geziye çıkacağını söyleyip giysilerini, çamaşırlarını hazırlamasını söyledi Yegor'a.

Tutkusunu yenmek niyeti içtendi, Malinovka'ya bir daha dönmemeyi, düşünüyordu; valiyle çıktığı gezinin sonuna doğru evden eşyalarını aldırtacak, Vera ile görüşmeden gidecekti.

Bu kararından dönmemeli, Malinovka'ya bir daha -ya da uzun bir süre- ayak basmamalı, uğramamalıydı. Kâbusa benzeyen bu çatırtıdan yalnızca silik bir anının kalması için, Vera ile arasına sokmayı düşündüğü öylesine büyük bir uzaklığa da, uzun yıllara da gerek yoktu belki, iki üç yüz versta, beş- altı hafta yetecekti.

Geçmişteki -bunun kadar güçlü olmayan- deneyimlerinden biliyordu bunu Rayski. Ama son deneyim her zaman, eskilerden daha bir değişik görünür insana; hem sonra, taze tutkunun altında taze yara vardır her zaman.

Bunu da biliyordu Rayski, kendini aldatmaya çalışmıyordu bile; içindeki dayanılmaz sızıyı bir şeyle yalnızca dindirmek, yani buralardan yavaş yavaş uzaklaşmak, onu öylesine bağlayan sinirin kopmaması için Vera ile arasına birden aşılmaz bir uzaklık koymamak istiyordu. Vera'nın yaşam dolu, ince güzelliğinden de, onun kişiliğinde biçimlenen ülküsünden de birden ayrılmak istemiyordu; davranışlarındaki gizliliğe karşın, onun birisine olan tutkusundan kuşkulanmasına karşın, bir insan olarak onda da, onun... Tuşin'e olan duygularından da -kahraman Tuşin olduğundan özellikle kuşkulanıyordu- çirkin bir şeylerin olduğunu düşünmesine karşın, birden ayrılmak istemiyordu Vera'dan.

Öfkeli, «Belki Tuşin'den başkaları da vardır...» diye geçiriyordu içinden.

Sanatçı gereksinimlerini, onları insanlık gereksinimleriyle karıştırarak yaşama aktarıyor, yaşamı da gerçekte olduğu gibi alıyordu. Farkında olmadan, çok eski bir ilke uyarınca «kendini

tanımaya çalışıyor»; heyecanlı, saf yaradılışının delice atılımlarına dehşetle kulak veriyor, onları inceliyor; yaradılışını ölüm cezasına kendi çarptırıyor, yeni yasalar belirliyor, içindeki «köhnemiş insanı» parçalayıp yenisini yaratmaya çalışıyordu. Önüne koyduğu kötülük ile karanlığın acımasız aynasına bakarken dehşete kapılıyordu ama; Vera'dan -bir insan olarak canlı bir kadından, bir sanatçı olarak da bir heykelden- beklediği bu, kendi üzerinde ruhsal çalışmanın onda Vera ile karşılaşmasından çok önceleri, yaradılışının gene böyle gerçek ve hayal olarak ikiye ayrıldığı bir dakikada başladığını farkederek ölçüsüz bir sevinç duyuyordu.

Tutkuların çamuru, gürültüsü arasında gizli bir çalışmayı yüreği çarparak içten gözyaşları dökerek izliyordu. Kötü bir ateşin çatırdıları, dumanı içinde arada bir durulan, ama bütün bütün durmayan, sonra gene canlanan esrarlı bir ruh dolaşıyordu bedeninde. Bu ruh kendi üzerinde, kendi heykeli, ülküsel insan üzerinde hiç bitmeyecek bir çalışmaya -önce fısıltıyla, sonra bağırarak- çağırıyordu onu.

Onu bu çalışmaya çağıranın günlük istekler, basit korkular değil, kendi içinde güzelliği aramanın, yaratmanın içten eğilimi olduğunu anımsayınca sevinçle ürperiyordu. Ruhu -bir insan, bir sanatçı olarak- aydınlık bilinmez uzaklara, arı ülküsel insana çağırıyordu onu.

Gerçek bir dahinin çalışmasının tutkular yangınında yıkılmayacağını, yalnızca durulayacağını, yangın geçince sağlam adımlarla ağır ağır yürümesini sürdüreceğini; sonra, insan ruhunda sanat yaratıcılığından ayrı olarak başka bir yaratıcı gücün daha bulunduğunu, bedensel hırsın yanında yakıcı başka bir hırsın, kas gücünün daha olduğunu görerek içi soluğunu kesen, esrarlı bir mutluluk heyecanıyla doluyordu.

Yaşamını baştan sona belleğinden geçiriyor, düşüp ağır ağır kalktığı, temiz bir ruh onu usulca uyandırdığı, kalkmasına yardım ederken -onu cesaretlendirerek, avutarak, gerçeğe ve iyiliğe, güce olan inancını ona yeniden kazandırmaya çalışarak onu yeniden, sonu gelmez çalışmaya, daha yücelere çıkmaya çağırdığı zamanlar çektiği insanüstü acıları anımsıyordu...

Güçlerin dengeye gelişini, akıl gücüyle irade gücünün en güzel atılımlarının o yapıya harcanışını mutluluk dolu bir korkuyla izliyordu. Bu gizli çalışmayı işittiği, kendisi de çaba harcadığı, çalıştığı; taş, ateş, su verdiği zamanlar ne denli rahat, özgür olduğunu hissediyordu.

Kendi üzerinde bu yaratıcı ruhsal çalışma tutkulu, alaycı Vera'yı silip atmış sayılırdı belleğinden. Ancak arada bir anımsıyordu onu. O da sırf onu bu gizli ruhsal çalışmaya çağırmak, ona kendi içindeki kutsal ateşi göstermek, onun içinde de aynı ateşi tutuşturmak, bu ateşi içinde yaşatsın diye ona yalvarmak için...

Böyle zamanlar Vera'yı, onu şimdiye dek kimsenin sevmediği bir sevgiyle sevdiğini sanıyordu. Vera'nın da onu, putuna -bu put göğsünde böylesine bir güç, böylesine bir ateş, Vera'ya yönelmiş böylesine bir sevgi bulundurmadıktan sonra, onu ne denli bir tutkuyla sevmiş olursa olsun. veremeyeceği bir sevgiyle sevmesini istiyordu.

Önüne geleni yıkıp geçen öteki yakıcı tutkusuyla cengini içtenlikle, dürüst sürdürüyordu. Bu duyguyu Vera'nın paylaşmadığını, dolayısıyla onun, birbirini karşılıklı seven dürüst iki insan arasındaki bir tutku gibi duru, huzur dolu bir akıntıya, yani mutluluğa, hayvansal çılgınlıklardan arınıp insan sevgisine dönüşen bir mutluluğa varamayacağını hissederek savaşıyordu...

Eskiden olduğu gibi çağırmıyordu artık tutkuyu. Ruhsal durumunu, acı dolu savaşını lanetliyordu. Vera'ya, ondan kaçmaya karar verdiğini yazmıştı. Şimdi, ondan kaçmaya başladıktan sonra peşinden geliyordu sanki Vera. Hep o esrarlı örtüsünün altında, dokunuyordu ona; kızdırıyordu, uykudan uyandırıyordu onu, okuduğu kitabı alıyordu elinden, yemek yedirmiyordu ona.

Üç gün sonra kısa bir pusula aldı Vera'dan. Yalnızca soruyordu: «Neredesiniz? Neden dönmüyorsunuz? Mektup niçin yazmıyorsunuz?» Rayski'nin Petersburg'a gitmek niyetinde olması hiç ilgilendirmiyordu onu sanki, belki de mektubunu almamıştı Rayski'nin.

Eve çağırıyordu Rayski'yi. Kendisinin döndüğünü, onsuz canının sıkıldığını» Malinovka'nın bomboş olduğunu, herkesin surat astığını, Marfenka'nın gelecek hafta doğum gününden hemen sonra Volga'nın karşısına, sözlüsünün annesine konuk gideceğini, Rayski gelmezse büyükannenin can sıkıntısından patlayacağını yazıyor; bu fedakârlığı büyükannesi, bir de... onun için yapmasını çok istediğini ekliyordu.

Rayski içi nefret, kuşku dolu, «Evet, çok iyi biliyorum bu fedakârlığımın sana neden gerekli olduğunu, diye geçirdi içinden. Ben de Marfenka da olmayınca yamaçtan aşağı zıplaya zıplaya koşmaların daha bir batacak göze, ah dağ keçisi! Büyükannenin yanında daha çok kalman gerekecek, odanda yiyemeyeceksin, yemeğini herkesle birlikte oturmak zorunda kalacaksın sofraya... anlıyorum! Olmayacak istediğin! Sevinemeyeceksin... yeter artık! Bu saçına tutsaklığı silip atacağım üzerimden, utkunun hazzını tattırmayacağım sana!»

Cevabında, onunla görüşmeden gitmek niyetinde olduğunu yineledi Rayski; onun her zamanki isteğine (onu rahat bırakmak, kendi kendine de acı çektirmemek isteğine) en iyi böyle uymuş olacağını yazdı. Sonra -hayal gücünün ürünlerinde büsbütün hayal kırıklığına uğramış- yırttı attı günlüğünü.

Yukardan kar gibi dökülen bu kâğıt parçalarını yem sanıp valinin bucaktaki evinin penceresinin dibine üşüşmüşlerdi tavuklar. Sonra -onlar da hayal kırıklığına uğramış- soru dolu bakışlarla pencereye bakarak dağılmışlardı.

Rayski devrisi gün akşam üzeri kısa bir mektup aldı Vera'dan. Rayski'nin, onunla görüşmeden gitmek istemesini olumlu karşıladığını bildiriyor; **tutkusunu** (altı çizilmişti bu sözcüğün) yenmesi için ona yardım etmeye hazır olduğunu, bunun için de, bu mektubu yollar yollamaz, aynı gün, yani perşembe günü gene Volga'nın karşısına döneceğini yazıyordu. Gelip Tatyana Markovna ile, evdekilerle vedalaşmasını salık veriyordu. Böyle birdenbire gidişinin tüm kenti şaşırtacağını, büyükanneyi çok üzeceğini eklemişti.

Bu cevap handiyse sevindirmişti Rayski'yi. Yüreğinin üzerinden bir ağırlık kalkmıştı sanki. Devrisi gün, yani cuma günü,

öğleden sonra, kentin dış mahallesine girdiklerinde atladı valinin arabasından, onu gezdirdiği için minnettarlıklarını bildirdi valiye. Yol çantası elinde, koşarak geçti avlu kapısını, eve girdi.

VI

Önce Marfenka, sonra Vikentyev, onlarla birlikte de avludaki köpekler koşarak karşılamışlardı onu. Herkes, Paşutka'ya varıncaya dek herkes sevinçten ağlayacaktı handiyse. Tutkudan başı döndüğü halde, bu sıcak karşılama az kaldı onu da ağlatacaktı.

«Ah, neden yetmiyor bana bu mutluluk? diye geçiriyordu içinden. Neden bir büyükanne, bir Marfenka, bir Vikentyev değilim de... bir çeşit Vera'yım?»

Ürkek bakışlarıyla arıyordu Vera'yı.

Marfenka onun üzgün bakındığını farkettiğinden olacak pek neşeli,

— Vera da dün gitti! dedi.

— Evet, Vera Vasilyevna gitti, diye yineledi Vikentyev.

Uşaklar,

— Küçük hanım yok! dediler.

Oysa onlara bir şey sormamıştı Rayski. Sevinmeliydi buna, ama bir hüzün çökmüştü üzerine.

Tatyana Markovna'nın odasına giderken düşünüyordu: «Vera gitti diye seviniyorlar, gülümsüyorlar: Vız geliyor onlara!»

Büyükanne, Paşutka'yı dışarı çıkarıp odanın kapısını kapadıktan sonra endişeli bir yüzle,

— Ne çok bekledim seni, adam yollamayı bile düşündüm, dedi.

Rayski, Vera'dan kötü bir haber var diye korktu birden.

— Ne oldu büyükanne?

— Arkadaşın Leontiy İvanoviç...

— Evet?

— Hasta.

— Zavallı. Neyi var? Hemen gideyim... Ağır mı durumu?

— Dur hele, söyleyeyim arabayı hazırlasınlar, bu arada da hastalığının nedenini anlatayım sana. Kentte bilmeyen yok. Marfenka'dan gizliyorum yalnız. Vera birisinden öğrenmiş...

— Ne oldu?

Tatyana Markovna yüzünü ekşiterek,

— Karısı kaçtı... dedi, adamcağız yatağa düştü. Aşçısı önceki gün de, dün de gelip seni sordu...

— Nereye gitmiş karısı?

— Fransızla, Şarl ile kaçmış! Adamı bir iş için Petersburg'a çağırmışlar ansızın. Kadın da... «Hazır gidiyor, beni de Moskova'ya kadar götürsün **m-r Charles,**» demiş. Kurnazlığı bırakmamış elden: «Moskova'da akrabalarımla görüşmek istiyorum,» deyip, kocasından serbest oturma kâğıdı da almış.

Rayski,

— Büyütecek ne var bunda? dedi. Kadının Şarl ile ilişkisini kocasından başka herkes biliyordu zaten: Alay ediyorlardı onunla, hâlâ farkına varmıyordu bir şeyin. Dönecektir...

— Sonuna kadar dinle hele. Yoldan bir mektup atmış kocasına. Onu unutmasını, beklememesini, geri dönmeyeceğini, onunla artık yaşayamayacağını, bu kentte eriyip gittiğini yazıyormuş...

Rayski omuzlarını kaldırdı. Çok üzgündü.

— Oh Tanrım! Ah rezil kadın! diye mırıldandı. Zavallı Leontiy! Gizli rezalet az geldi şırfıntıya, herkes duysun istedi!... Hemen şimdi gidiyorum; ah, ne acıdım Leontiy'e!

— Ben de çok acıdım Borisciğim. Kalkıp gitmek bile istedim ona. Çocuk gibi, tertemiz bir ruhu vardır! Tanrı bilgelik vermiş ona, ama açıkgözlük vermemiş... kitaplarının içine dalmış! Kimin eline düştü zavallı?... Bak ne diyeceğim: Gözaltında değilse, buraya getir onu; eski ev bomboş, bir odasında Vera

kalıyor, o kadar... Oraya yerleştirelim... Ne olur ne olmaz diye, iki oda hazırlamalarını söyledim!

— Ne bulunmaz bir kadınsınız, büyükanneciğim! Benim aklıma şimdi geldi ancak, oysa siz odaları bile hazırlatmışsınız!...

Bir dakika için odasına uğradı Rayski. Petersburg'dan gelmiş birkaç mektup buldu. Mektuplardan biri dostu, Nadejda Vasilyevna Pahotina ile Anna Vasilyevna Pahotina'nın oyun arkadaşı Ayanov'dandı. Rayski'nin, Sofiya Belovodova'dan haber istediği, sonra da unutup gittiği birkaç mektubuna yanıt vermişti Ayanov.

Zarfı açınca, Ayanov'un arada Sofiya'dan da söz ettiğini görmüştü.

«Şu işe bak! diye geçirdi içinden. O zamanlar tazeydi içimde anısı, şimdiyse yüzünü bile unuttum! Şimdi Sekleteya Burdalahova bile daha çok ilgilendiriyor beni, Vera ile ilgili çünkü!»

Mektupları okumadan, dergileri açmadan Kozlov'a gitti. Gri, küçük evin panjurları kapalıydı. Rayski uzun süre çaldıktan sonra açtılar kapıyı.

Holü, sonra salonu geçti, Leontiy'in odasının önünde durdu. Kapıyı çalsa mı, doğrudan mı girse, kararsızdı.

Birden usulca açıldı kapı. Mark Volohov'u gördü karşısında Rayski. Üzerinde bir kadın sabahlığı, ayağında Kozlov'un terlikleri vardı. Saçı başı dağınık; uykusuz yüzü, içi bulanıyormuş gibi soluk, bitkindi, gözleri öfkeli bakıyorlardı. Canı sıkkın, alçak sesle,

— Gelebildiniz sonunda! dedi. Nerede kaldınız? İki gecedir gözümü kırpmadım... Gündüz öğrenciler geliyorlar, ama gece bir başıma...

— Neyi var?

— Neyi mi? Söylemediler mi size? Kuş kaçtı kafesten! Duyunca sevindim, kutlamaya geldim onu, ama bir de baktım, yüzü kireç gibi! Bakışları donuk donuktu, tanımadı beni. Kendinde değildi, ama şimdi düzeldi sanki. Sevincinden kahkahalar

atacak yerde üzüntüden bitiriyor kendini akılsız! Doktor getirdim, kovdu adamı, oysa hayalete döndü, farkında değil... şimdi uyuyor, uyandırmayın onu. Ben eve gidiyorum, aptalca karasevdasından kendine bir şey yapmaması için siz kalın. Kimseyi dinlediği yok, az kaldı yapıştıracaktım suratına...

Can sıkıntısından yere tükürdü Mark.

— Aşçı kadına güvenilmez... salağın biri! İlaç yerine diş macunu vermiş ona dün. Yarın akşam değiştiririm sizi...

Rayski şaşkın baktı Mark'ın yüzüne, elini uzattı. Mark, elini uzatmadan, küçümser bir tavırla,

— Neden bu iyiliğiniz? diye sordu.

— Zavallı arkadaşımı yüzüstü bırakmadığınız için minnettarım size...

Mark, ayağındaki terliklerin topuklarını birbirine vurarak, Rayski'nin elini hızlı sallarken,

— Ah, çok hoş! dedi. Hanidir size hizmet etmek için fırsat kolluyordum zaten...

— Ne oluyor size Volohov, bir sirk palyaçosu gibi durmadan ters yüz ediyorsunuz kendinizi!...

Volohov alaylı,

— Siz de hep gösteriş yapıyor, kendinize her şeyden bir pay çıkarıyorsunuz! diye karşılık verdi. Sizin minnettarlığınızdan bana ne? Kozlov'a onun kendisi için değil de, sizin o pek değerli minnettarlığınız, ya da başka bir şey için mi geldiğimi sanıyorsunuz?

— Eh, pekala Mark İvanoviç, bırakalım şimdi sizi, davranışlarınızı! Önemli olan onlar da değil, benim «gösterişim» de! İyi bir şey yaptınız...

— Gene övgü!

— Evet. Hoşuma giden ya da gitmeyen bir şeyi böyle dile getiririm ben. Kabalığın içten, doğal davranmak olduğu inancındasınız siz, bense insanın yumuşak olduğu ölçüde insan oldu-

ğu inancındayım. Bu «gösterişim» hoşunuza gitmiyorsa, çok üzülürüm, ama izin verin, nasılsam öyle kalayım!

Mark,

— Pekala, istediğiniz gibi kırıtın! diye mırıldandı.

— Leontiy'i bize götüreceğim, kendi evinde gibi yaşayacak orada. İç acısı geçmezse, huzur dolu bu yuvada temelli kalacak...

Mark, Rayski'nin elini tutup, ağırbaşlı,

— Şimdi verin elinizi işte, dedi. Önemli bir şey bu! Kuruyup gider yoksa Kozlov, çalışma gücünü yitirir. Ne evi barkı olur, ne yiyecek bir lokma ekmeği... Çok güzel bir düşünce geldi aklınıza.

Rayski,

— Benim değil, bir kadının dedi; hem aklıma değil, yüreğine geldi... bu nedenle sıkmayacağım elinizi... Büyükannem düşündü.

— Çok düşünceli bir kadın büyükanneniz! dedi Mark. Bir gün börek yemeye geleceğim ona! Yazık ki, eski saçmalıklarla dolu kafasının içi!... Evet, gidiyorum ben, göz kulak olun Kozlov'a; siz kalamazsınız, birisini oturtun yanına. Önceki gün başını suya soktuk, sonra çiğ lahanayla sardık. Bir ara dalmışım, ne yaptığını bilmeden tüm lahanayı alıp yemiş... Hoşça kalın! Çok uykusuzum, karnım da aç. Avdotya yalnızca bulaşık suyu gibi bir kahveyle ağırladı beni...

— Bakın ne diyeceğim, biraz bekleyemez miydiniz? Arabacıyı hemen yollayıp yemek getirteyim...

— İstemez, evde yerim artık yemeğimi.

Rayski ürkek,

— Belki... paranız yoktur?... dedi.

Cüzdanını çıkarmaya bile davranmıştı.

Mark, her zamanki soğuk gülüşüyle güldü birden. Rayski'nin yüzüne anlamlı anlamlı bakarak,

— Yo istemez, dedi, param var... Akşam yemeğinden önce de banyo alacağım. Kir pas içindeyim. Üstümdekilerle yatıp kalkıyorum. Bağcının evinde kalmıyorum artık, bir din görevlisinin karısının yanındayım. Bugün banyo günü, güzelce yıkandıktan sonra yemeğimi yeyip yatacağım, artık sabah kalkarım.

Rayski,

— Zayıflamışsınız, sanki hastasınız! dedi, gözleriniz...

Mark birden somurttu, yüzü daha öfkeli bir anlatımla kaplandı.

— Bence siz daha hastasınız! dedi. Aynaya bakarsanız görürsünüz : Yüzünüzde sarı sarı lekeler var, gözleriniz içe çökmüş...

— Benim birkaç sıkıntım var...

Volohov soğuk,

— Benim de, dedi. Hoşça kalın...

Gitti Mark, Rayski usulca açtı Leontiy'in odasının kapısını, parmaklarının ucuna basarak yaklaştı karyolaya.

Kozlov cılız bir sesle,

— Kimdir o? diye sordu.

Rayski, Kozlov'un elini tutup, karyolanın yanındaki koltuğa otururken,

— Merhaba Leontiy, dedi, benim!

Kozlov, yüzüne uzun uzun baktıktan sonra tanıyabildi Rayski'yi, gözlerini ondan ayırmadan çabucak sarkıttı ayaklarını karyoladan, yatağın içinde oturdu. Güçsüz bir sesle, arada durup dinlenerek,

— Gitti mi o? Mahsus uyuyor gibi yapıyordum, diye başladı. Uzun zamandır görünürlerde yoktun. Hep bekledim seni...

Elini Rayski'nin omuzuna koyup, gözlerinin içine yakından bakarak ekledi :

— Şimdi beni tiksindirmeyen tek yüz, eski arkadaşımın yüzü kaldı...

— Kentte değildim, dedi Rayski, demin döndüm, hasta olduğunu duyunca...

Başını öne eğdi Leontiy,

— Yalan söylüyorlar, dedi, hasta değilim. Numara yapıyordum...

Sustu. Birkaç dakika sonra başını kaldırdı, dalgın dalgın baktı Rayski'nin yüzüne.

— Bir şey söylemek istiyordum sana ya...

Ayağa kalktı, odanın içinde düzensiz adımlarla dolaşmaya başladı. Rayski,

— Yatsan iyi edersin Leontiy, dedi, hastasın...

Kozlov, handiyse öfkeli, karşılık verdi:

— Hasta değilim. Nedir, sözleşmiş gibi hepiniz aynı şeyi söylüyorsunuz: Hastasın, hastasın!... Mark doktor bile getirdi, ayrılmıyor yanımdan, kendimi pencereden atacağımdan ya da gırtlağımı keseceğimden korkuyormuş gibi oturuyor başucumda...

— Ama bitkinsin Leontiy, zor yürüyorsun, yatsan...

Leontiy, sandalyenin arkalığının üzerinden Rayski'ye doğru eğilip, kolunu boynuna doladı.

— Evet, bitkinim, doğru bu, dedi.

Yanağını Rayski'nin başına dayadı. Rayski birden sıcak gözyaşları hissetti alnında, yüzünde. Ağlıyordu Leontiy. İçini çekerek,

— Bitkinim, evet... dedi, ama hasta değilim... aklım başında... yalan söylüyorlar... anlamıyorlar... Ben kendim de bir şey anlamıyordum... Seni görünce... gözyaşlarım boşaldı, kendiliklerinden... Mark gibi sitem etme bana, onlar gibi... öğretmenler, arkadaşlar gibi alay etme benimle... Sözüm ona yufka yürekli bu ziyaretçilerin yüzlerinde kötü bir alay görüyorum!...

Rayski'nin de boğazında düğümleniyordu hıçkırıklar, ama Leontiy'i daha çok üzmemek için sakin görünmeye çalışıyordu. Ağlamamak için tutuyordu kendini.

— Gözyaşlarını anlıyorum, onlara saygı da duyuyorum Leontiy! dedi.

— İyi, eski bir dostsun sen... okulda da alay etmezdin benimle... Neden ağladığımı biliyor musun? Başıma geleni bilmiyorsun değil mi?

Rayski susuyordu.

— Sana göstereceğim onu...

Yazı masasına gitti Leontiy, gözünden bir mektup çıkarıp Rayski'ye uzattı.

Rayski, Ulyana Andreyevna'nın (büyükannesinin ona sözünü ettiği) mektubuna şöyle bir göz gezdirdi.

— Yırt at bu mektubu, dedi, onu sakladığın sürece düzelemezsin...

Leontiy, mektubu Rayski'nin elinden çekip alırken korkmuş,

— Olur mu öyle şey! dedi. (Gene masanın gözüne koydu onu.) Bana yazılmış tek mektubu budur, başka yok.

Hıçkırıklarını tutmaya çalışarak ekledi:

— Anı olarak bir bu kaldı ondan...

Rayski alçak sesle,

— Evet, dedi, böyle bir duygu en güzel karşılığı bulmalıydı... Ama bunu bir hastalık, çok büyük bir acı olarak kabul et Leontiy, dostum... Ancak, gene de kendini kaptırma ona. Önünde uzun bir ömür var, gençsin...

Leontiy kesti sözünü:

— Ömrüm bitmiştir, benim, eğer...

— Eğer ne?

— Eğer o... dönmezse... diye fısıldadı Leontiy.

— Böyle bir davranıştan sonra isteyebilir misin onu?... evine alabilir misin?...

Kozlov, başı ellerinin arasında, odanın içinde dolaşırken umutsuz,

— Ah Boris, anlamıyorsun! dedi. Tanrım! Hasta olduğumu söylüyorlar, acıyorlar bana, doktor getiriyorlar, gece sabahlara dek başucumda bekliyorlar... ama gene de anlamıyorlar hastalığımı, hangi ilacın bana iyi geleceğini bilmiyorlar; oysa bir ilaç...

Rayski susuyordu.

Kozlov uzun adımlarla yaklaştı ona, omuzlarından tuttu, olanca gücüyle sarstı onu, umutsuzluk içinde fısıldadı:

— O yok, hastalığım bu işte! Hasta değilim ben, öldüm: Şimdim de, geleceğim de öldü... her şeyim öldü, o yok çünkü! Git geri getir, onu, hemen canlanırım! Tutmuş, onu evime alıp almayacağımı soruyorsun! Böyle basit bir şeyi anlayamadıktan sonra nasıl roman yazıyorsun peki?...

Kozlov'un, eski çağların yaşamına baktığı o bilinçli, doğru bakışıyla sonunda çevresindeki yaşama da baktığını görüyordu Rayski, onu avutmanın olanaksız olduğunu düşünüyordu.

— Şimdi anlıyorum, dedi, ama onu bu kadar sevdiğini bilmiyordum. Kendin şaka ederdin ara sıra, ona alıştığını, eski Yunanlıların için, Romalıların için onu ihmal ettiğini söylerdin...

Acı acı gülümsedi Kozlov.

— Saçmalıyormuşum, böbürleniyormuşum. Bir şeyin farkında değilmişim Boris! Bu olay olmasaydı... hiçbir zaman da olmayacaktım. Eski insanları, eski yaşamı sevdiğimi sanıyordum, oysa canlı bir kadını... seviyormuşum. Kitapları da, liseyi de, eski yeni insanları da, öğrencilerimi de... seni de, şu arasokağıyla, çitiyle, şu üvez ağaçlarıyla bu kenti de sırf onu sevdiğim için seviyormuşum meğer! Şimdi hepsinden nefret etmeye başladım, kutba bile olsa gitmeye hazırım... Evet, yeni anladım bunu, şuraya diz çöküp onun mektubunu okuduğum zaman...

Rayski göğüs geçirdi. Leontiy sürdürüyordu konuşmasını:

— Sen de gelmiş, onu eve alıp almayacağımı soruyorsun! Tanrım! Hem de nasıl alırdım... nasıl severdim, bilse bunu...

Gene yaşlar yuvarlanmaya başladı yanaklarından. Rayski,

— Bak ne diyeceğim Leontiy, dedi, Tatyana Markovna'nın bir dileğini getirdim sana!

Leontiy dinlemiyordu onu, saçları dağınık, odanın içinde iki yana sallanarak, terliklerini sürterek dolaşıyordu.

— Büyükannem bize taşınmanı istiyor, diye ekledi. Rayski, yalnız başına canın sıkılır burada.

Rayski'nin ne dediğini duymuştu Leontiy, anlamıştı da, ama cevap olarak kolunu salladı yalnızca.

— Teşekkürlerimi söyle ona, dedi. Kutsal bir kadındır Tatyana Markovna! Acımı başkalarının evinde dindirmeye çalışacak kadar aptal mı sanıyorsun beni?...

— Başkasının evi değildir orası Leontiy, kardeşiz biz. Kan bağından güçlüdür aramızdaki bağ...

Kozlov, karyolaya uzanırken. Rayski'nin elini tuttu,

— Evet, evet, suçluyum, dedi, acımdan ne dediğimi bilmiyorum! Bencilliğimi bağışla. Sonra... sonra... hiç umut kalmayınca... kendim gelirim... kitaplığına bakmak görevini isterim senden...

— Hâlâ umudun var mı?

Kozlov çabucak doğrulup oturdu yatağın içinde, yüzünü Rayski'ye yaklaştırıp sordu birden:

— Ne yani? Umut yok mu sence?

Rayski susuyordu, arkadaşını tutunduğu bu saman çöpünden de yoksun etmek, onu bütünüyle umutsuz kılmak istemiyordu.

— İnan, ne söyleyeceğimi bilemiyorum Leontiy, dedi. Karını o kadar az tanıyorum ki, çoktan beri görmedim onu... kişiliği üzerine bilgim az.

— Evet, biraz ilgilenmedin onunla... Biliyorum, isteseydin iyi bir ders verirdin ona... Belki bu olmazdı o zaman...

İçini çektikten sonra ekledi:

— Hayır, tanıyorsun onu, Fransız'dan üstü kapalı söz etmiştin bana, ama anlamamıştım... aklımın ucundan geçiremiyordum böyle bir şeyi...

Sustu, biraz sonra handiyse sevinçli ekledi birden:

— Ya bırakırsa onu Fransız?... Belki anımsar beni... belki de...

Bir ışık aydınlatmıştı gözlerinin içini. Rayski kararsız,

— Belki... dedi.

Oturduğu yerde hafifçe doğrulup pencereden baktı Leontiy,

— Dur... nedir o?... dedi. Bir araba geliyor sanki...

Oturdu gene, başını önüne eğdi. Pencerenin önünden açık bir köylü arabası geçmişti. Kırmızı işlemeli çavuş gömleği giymiş bir köylü ayakta duruyor, dizginleri sallıyordu. Leontiy sürdürdü konuşmasını:

— Hep bekliyorum... Anımsar mı acaba diye düşünüyorum! Gece kalkmayı denedim, o Mark haydudu mengene gibi yakaladı kolumdan, yatmamı buyurdu. «Dönmeyecek, uslu yat,» dedi. Çok korkuyorum şu Mark'dan.

Soru dolu bakışlarla bakıyordu Rayski'nin yüzüne.

— Sen ne düşünüyorsun bu konuda? Mark'dan iyi tanırsın sen kadınları! Bir umut var mı... yoksa...

Rayski,

— Olsa bile, şimdi değil... dedi, belki çok sonra...

Kozlov derin bir göğüs geçirdi, ağır ağır uzandı yatağa, kollarını yüzünün üzerinde kavuşturdu. Rayski,

— Yarın bizim eve götüreceğim seni, dedi, şimdilik hoşça kal. Gece ya kendim gelirim, ya birini yollarım yanına.

Leontiy Rayski'ye bakmıyor, onu dinlemiyordu, çıktığını da duymamıştı.

Eve dönünce büyükannesine uğrayıp, Leontiy'in durumunun tehlikeli olmadığını, ama onu hiçbir şeyin de avutamayacağını söyledi Rayski. Gece Kozlov'un yayanına Yakov'u yollamaya karar verdiler. Bu arada büyükanne yemek, çay, rom, şarap -Tanrı bilir daha neler de- hazırlatmıştı.

— Niçin yolluyorsunuz bunca şeyi büyükanne? dedi Rayski. Bir şey yemiyor ki...

— O... gene gelmez mi?

— Kim?

— Kim olacak, Mark denen o adam: Çay içmek ister belki... Orada olduğunu söyledin ya...

— Ah büyükanneciğim! Hemen gidip haber vereceğim Mark'a...

Tatyana Markovna tuttu Rayski'yi

— Sakın! Kendisiyle eğlendiğimi sanar...

— Hayır, saygı duyar. Nil Andreiç değildir o, anlıyor sizi...

— Saygısını istemem, karnı doysun, gerisi ilgilendirmez beni! Mahvolmuş bir insandır o! Seksen rublenin adını hiç etmiyor tabii.

Rayski kolunu salladı, odasına gitti, Ayanov'un mektubunu, Petersburg'dan aldığı öteki mektupları, dergileri, gazeteleri okumaya koyuldu.

VII

«Neler oldu sana sevgili Boris Pavloviç? diye yazıyordu Ayanov. Rutubetli, ama her zaman genç Petersburg'umuzdan Rusya'nın hangi deliğine girdin ki, iki aydır bir satır gelmiyor senden? Bir çirozla evlenmedin ya orada? Önceleri uzun öykülerin -yani mektupların- geliyordu, ama birden senin soluğun kesildi, öyle ki, senin o kuş uçmaz kervan geçmez köyün Malinovka'dan başka bir kuş uçmaz kervan geçmez köye, Smorodinovka'ya mı atladın bu mektubum eline geçecek mi, bilmiyorum.

Haberler çok, dinle hele... Geçmiş olsun de bana, hemoroitim patladı en sonunda! Doktorumla ben öyle sevindik ki, birbirimizin boynuna sarıldık, az kaldı ikimiz de hıçkıra hıçkıra ağlayacaktık. Bunun ne büyük bir şey olduğunu düşünebiliyor musun? Kaplıcaya gitmem gerekmiyor artık. Belim daha iyi şimdi, karnıma soğuk kompres koyuyorum; biliyorsun, **pletora abdominalis**[1] *vardır bende...»*

Rayski «Ne biçim haberlerle zamanımı alıyor!» diye geçirdi içinden, okumayı sürdürdü.

«Benim Olinka giderek güzelleşiyor, din dersinde de, ahlak dersinde de, öteki derslerde de hayli başarılı. Enstitünün yöneticilerine karşı uysal, babasına karşı saygılı. Her perşembe soruyor onu şımartan amcası Rayski'nin ne zaman geleceğini, resimlerini düzelteceğini, bir yandan da öteki eline güzel bir kutu şeker sıkıştıracağını...»

Birkaç satırı atlarken mırıldandı Rayski:

— Amma da adam, hep kendinden söz ediyor!

«...Koko, peşinde matmazel Rahilda'nın peşinde koştuğu gibi handiyse yedi yıl koştuktan sonra evlendi sonunda **Eudoxie'***siyle, karısını alıp tahtakurusu bol köyüne gitti. Kamburu, büyücü kocakarıyla birlikte yurt dışına sepetlediler, şimdi biraz canlılık geldi eve. Pencereleri açmaya, içeri temiz havanın, insanların girmesine izin vermeye başladılar. Ama yemekleri hâlâ iğrenç...»*

Rayski, birkaç satır daha atlarken,

— Bana ne onlardan! diye söylendi. Kuzinimden hiç söz etmiyor, onu bile umursadığım yok şimdi!

Mırıldanarak okumayı sürdürdü:

«...onun yerine bakanlığa prens İ.V. geçsin istiyorlar, İ.V. de arkadaşlarına... sonra kadınlar kazan kaldırdılar... P.P. yetmiş bin verdi kumarda... H-ler yurt dışına gitmediler... Görür gibi oluyorum yüzünü, canın sıkılıyor, somurtuyorsun. Sofiya Niko-

(1) Karaciğer kapı damarında kan basıncı. (Latince)

layevna'dan (daha bir canlı okumaya başlamıştı Rayski) *söz etmeyecek misin? diye soruyorsun. Şimdi, şimdi, onunla ilgili haberleri* **pour la bonne bouche**[1] *sakladım...»*

— Neyse geldik! dedi Rayski. Bakalım ne haberler var ondan?

«Sen gittikten sonra da, sen buradayken olduğu gibi bağlılıkla, içtenlikle sürdürdüm senin sorununa hizmeti; yani sevimli «küçük hanımlarla» haftada iki kere kâğıt oynamayı bırakmadım; öyle ki, kardeşleri Nikolay Vasilyeviç sonunda Anna Vasilyevna'nın nişanlısı diye çağırmaya başladı beni; bir akşam, gelecekteki düğünümüz üzerine şakayı öylesine ileri götürdü ki, ablaları salondan attılar onu, koparmaya geldiği para yardımını da alamadı böylece... Ama sonra benden üç yüz ruble aldı, bu parayı senin hesabına geçtim, çünkü nişanlımdan oyunda almak umudu kalmadı onu artık. Dinle, bak neler anlatacağım!

Halalarla oynarken -gene söylüyorum- senin sorununa hizmet ediyordum, yani o mermerden kuzininde tutku uyandırmaya çalışıyordum, başarılı da sayılırdım. İtalyan kont Milari de aynı şey için çalışıyordu galiba, yani kadınlara tutku dağıttıyor, sanırım senden aşağı da kalmıyordu. Biz kâğıt oynadığımız günler damlıyordu. Nikolay Vasilyeviç de ailesinin bu mutluluğunu gördükçe sevincinden uçuyordu.

Kendi haline bırakmışlardı onları. Piyano çalıyor, söylüyorlardı. Gezmeye çıkarken bile yanlarına almıyorlardı Sofiya Nikolayevna'yı. Çünkü (bir sır olarak söylüyorum bunu sana, Petersburg'da herkesin birbirinin kulağına fısıldadığı bir sırdır bu) kuzininin puka arabası adalarda göründüğü zamanlar Milari de atla ya da kendi kupa arabasıyla orada oluyor, onun arabasının yanı sıra gidiyordu. Sofiya Nikolayevna daha da güzelleşti, dalıp dalıp gitmeye başladı, «Olympos» durgunluğundan çıktı biraz, zayıfladı da... Sonra (kolonya alıp burnuna çek!) **un faut pas**[2] *attı! Bunun ne olduğunu öğrenmeye çok çalıştım, kuzini* **Catherine'** *den bile öyle tuhaf cevaplar aldım ki, şaşarsın: Hep ikili, yedili... ne bir papaz, ne bir dam, ne as, ne onlu... boş kâğıt hep!*

(1) Sona. (Fransızca)
(2) Yanlış bir adım. (Fransızca)

Aralarında geçen aşk serüvenini hayalimde kendim canlandırmaya başlamıştım artık. Bir yerde başbaşa dolaşırken yakalandıklarını, içinde «seni seviyorum» gibi sözler olan bir mektubunun ele geçtiğini, 'ya da Rossini'nin, Bellini'nin düetleri arasında yasak bir öpücüğün sesinin duyulduğunu düşünüyordum. Ama hayır, piyano çalıyor, şarkı söylüyorlar, rahat kâğıt oynatmıyorlardı bize (Bu arada şunu söyleyeyim, onlar olmadan da tadı çıkmıyordu oyunun. Aslında yazı hiç sevmem ben, kâğıtlar ıslak ıslak olur.) O kadar gürültü yapıyorlardı ki, Nadejda Vasilyevna pamuk tıkıyordu kulaklarına... Kentte dedikodular almış yürümüştü! Mezensliler, Hatkoflar, Mışinskiler, en çok da kuzini **Catherine,** *gizli bir sevinçle fısıldaşıyorlardı :* **«Sophie a poussé la chose trop loin, sans se rendre compte des suites...»** [1] *v.b. Önüme gelene fısıltıyla ya da yüksek sesle, bunun nasıl bir* **«chose»** [2] *olduğunu soruyordum, belirli bir cevap alamadığım için, söz Sofiya'dan açılınca ben de fısıldıyordum :* **«Oui, elle a poussé la chose trop loin, sans se rendre compte des suites...»** [1] **un faux pas...»** [3]

Bunun nasıl bir **«pas»** [4] *olduğunu sorduklarında da omuzlarımı kaldırıyordum.*

Küçük bir bulut böylece belirdi kuzininin ufkunda, gelip başının üzerinde durdu! Bu arada ben, dostluk görevlerimi unutmadan, aralıksız hizmet ediyordum sorununa, sık sık kâğıt oynamaya gidiyordum halalara. Milari ile bile ahbap olmuştum, seninle yaptığımız gibi «ikimiz de rahat olalım diye- aynı saatlerde orada olmak için sözleşmeye başlamıştık...»

Rayski mektubu masanın üzerine atıp, canı sıkkın,

— Ne eşek! diye söylendi. Bana iyilik ettiğini sanıyor...

Okumayı sürdürdü sonra : *«Sen de bu hizmetime, dostluğuma karşılık, kış için en iyisinden iki kutu taze havyarla çoka*

---

(1) Sofiya davranışlarında, sonuçlarını düşünmeden, aşırıya kaçtı. (Fransızca)

(2) Davranış. (Fransızca)

(3) Evet, davranışlarında, sonuçlarını düşünmeden, aşırıya kaçtı... Yanlış bir adım attı. (Fransızca)

(4) Adım. (Fransızca)

salamurası getir bana: Ekselanslarıyla, saygıdeğer oyun arkadaşım bakanla paylaşacağım...»

Birkaç satır atladı Rayski:

«Böylece bir aile gibi taşındık Taş adasına yazlığa. Onlar V.nin bütün evini kiraladılar, ben de biraz ötede iki oda. Nikolay Vasilyeviç ayrı bir bölüme yerleşti... Nadejda Vasilyevna ile Anna Vasilyevna hazırlanıp salona çıktıkları anda, prenses Olimpiada İzmaylovna'nın geldiğini haber verdiler. Sofiya Nikolayevna da, Nikolay Vasilyeviç de yoklardı evde. Arabayla gezmeye çıkmıştı Sofiya Nikolayevna, giderken babasını da -onu bir yazlık evde bırakmak için- götürmüştü. Partinin böyle beklenmedik bir biçimde engellenmesine canları sıkıldı halaların, söylendiler. Bir saat sonra gelmemi söyleyip uzaklaştırdılar beni evden, prensesi kabul ettiler.

Üçümüz de çok mutsuz insanlarmışız! Bir daha oynayamayacağımızı ne halalarımız biliyordu, ne ben! Prensesle merdivende karşılaştım. Yüzünde öylesine sert, mağrur bir anlatım vardı ki, nasıl oldığunu bile sormaya cesaret edemedim.

Bir saat sonra döndüm, kabul etmediler beni. Devrisi gün gittim, gene kabul etmediler. İki gün, üç gün sonra gene öyle... İki hanım da hasta, «küçük hanım» yani Sofiya Nikolayevna hasta, evden çıkmıyor, hiç kimseyi kabul etmiyor... hizmetçilerinden aldığım cevaplar bunlardı.

Nikolay Vasilyeviç'in bölümüne gittim... yoktu. Hiçbir yerde de görünmüyordu: Ne **Pointe'**de[1] ne **-gizli** *olarak sık sık gittiğini söylediği- İzler'in gazinosunda. Kente, kulübe Pyotr İvanoviç'e gittim. Uzaktan, gazetesinin üzerinden yüzüme kurnaz kurnaz bakarak gülümsedi: «Niçin geldiğini biliyorum, dedi, kapı yüzüne kapandı, gelirin kesildi değil mi?...»*

Ancak şunları öğrenebildim ondan: Bir kere, kuzinina **poussé la chose trop loin**... **qu'elle a ait un faux pas**...[2] *sonra, prenses Olimpiada İzmaylovna'nın, -kadın kusurlarının bu amansız düşmanının, erdemlerinin de yılmaz savunucusunun- ziyaretinden*

(1) Ok (Petersburg'da görünümü en güzel olan yerlerden biri. Yelagin adasının ucu.)

(2) Çok aşırı gitmiş... yanlış bir adım atmış. (Fransızca)

sonra halalar birden yatağa düşmüşler, evde tüm perdeler inmiş, Sofiya Nikolayevna odasına kapanmış, herkes kendi odasında yiyormuş, ama onun da bir yerde gevezelik etmesin diye evden çıkması yasaklanmış, kont Milari adımını bile atmıyormuş eve, yalnızca çalışmayı çoktan bırakmış, gençliğinde ailenin doktoru olan, küçük hanımların, hastalıklarıyla ilgilenen (parantez içinde şunu da ekleyeyim, unutulmuş eski bir söylentiye bakılırsa, aynı zamanda onların sevgilisi)- yaşlı doktor Petrof girip çıkıyormuş eve. Sonunda şunu söyledi Pyotr İvanoviç: Nikolay Vasilyeviç'in dışında, evde herkes, yaşlı kadınların çoktan unuttukları kaplıcaya gitmeye hazırlanıyormuş gizliden gizliye, üç yıl yurt dışında kalmak niyetindeymişler.

Ne var ki, sonunda bir yolunu bulup görüştüm Nikolay Vasilyeviç'le: Bir mektup yazdım ona, «akşam» başbaşa yemek yemeye çağırdı beni. Önce, yemek konusunda alçakgönüllü olmamı diledi. Şaşkınlık içinde dudaklarını emerken acı acı yakınıyordu: «Evde perhiz var, **on est en pénitence**[1] *et suyuyla piliç yapıyor lar evde yalnızca* **et ma pauvre Sophie n'ose pas descendre me tenir compagnie**[2]**. Et nous sommes enfermés tous les deux...»**[3] *Bıldırcınları mideye indirirken «Sizin için yemek hazırlattım, ama kimseye söylemeyin!» diye ekledi. Zavallı Sofiya'sı için ha ağladı, ha ağlayacaktı.*

Sonunda, o eski bulutçuğa, aradığım o **x'e**, *yani* **pue Sophie a poussé la chose trop loin**[4] *bir olayın daha eklendiğini öğrendim. Sofiya -oh, korkunç bir şey bu!-* **a fait un faux pas**[5]**,** *Milari'nin yazdığı pusulaya cevap vermişti! Masaya yumruğunu öfkeyle indirerek gösterdi bana bu pusulayı:* **«Mais dites donc, dites, qu'est ce qu'il y-a là? à propos de quoi** *-bütün bu ah vahlar, kolonya şişeleri, bu gidiş?-* **et tout ce remueménage? Voilà ce que d'être vieilles filles!**[6]

---

(1) Hepsinin üzerine pişmanlık çöktü. (Fransızca)
(2) Zavallı Sofi' m, bana arkadaşlık etmek için aşağı inemiyor. (Fransızca)
(3) İkimiz de hapisiz. (Fransızca)
(4) Sofiya'nın aşırı gitmesine. (Fransızca)
(5) Yanlış bir adım atmış. (Fransızca)
(6) Söyleyin lütfen, nedir bütün bunlar? Neden bu telaş? Neler kuruyorlar bu yaşlı kızlar? (Fransızca)

Ayaklarını yere vuruyor, odanın içinde bir o yana bir bu yana koşuyor, şampanyada bisküvi ıslatıp emerek, sonra birtakım haplar yutarak serinlemeye çalışıyordu. «*İşin en acı yanı, zavallı* **Sophie** *kendi kendini perişan ediyor, diyordu,* **«Oui, la faute est à moi, je me suis compromise, une femme que respecte ne doit pas pousser la chose trop loin... se permettre»** [1] *diyor.* **«Mais qu'as, tu donc fait, mon enfant?»** [2] *diye soruyorum.* **«J'ai fais un faux pas...** [3] *halalarımı üzdüm, sizi üzdüm babacığım!...»* **«Mais pas le moins du monde»** [4], *diyorum, bir kulağından girip ötekinden çıkıyor!* **Et elle pleure, elle pleure... cette pauvre enfant! Ce billet...** [5] *Bakın şu pusulaya!»*

Şöyle yazıyordu puslada : **«Venez, comte, je vous attends entre huit et neuf heures, personne n'y sera et surtout, n'oubliez pas votre portefeuille atistique. Je suis etc. S.B.»** [6] *Gerçekten de çok müşfik bir baba Nikolay Vasilyeviç.* **«Le nauge a grossi grâce à ce billet** [7], *çünkü... galiba... (kulağıma fısıldadı bunu* Pahotin) **entre nous soit dit... Sophie n'était pas tout-à fait insensible aux hommages du comte, mais c'est un gentilhomme et elle est trop bien élevée pour pousser les choses... jusqu'à un faux pas...»** [8]

Hepsi bu kadar işte Boris Pavloviç! Üzgünüm, «hepsi bu kadar» olduğu, sana anlatabileceğim daha neşeli bir şeyler bulamadığım için. Sözgelimi, kuzininin siyah bir pelerin giyip evden çıktığını, köşede bekleyen kapalı bir arabaya binip hızla uzaklaştığını, sonra onu Milari ile -yüzü solgun, Milari ise mağrur- döndüğünü, bir köşe başında ondan ayrıldığını gördüklerini v.b. anlatabilseydim ne güzel olurdu. Hiçbiri olmadı bunların!

(1) Evet, hata etti, kendini küçük düşürdü, kendine saygısı olan bir kadının aşırı gitmemesi... ölçülü olması gerekir» (Fransızca)
(2) «Peki ama ne yaptın yavrum?» (Fransızca)
(3) «Yanlış bir adım attım...» (Fransızca)
(4) «Hiç de öyle değil ama» (Fransızca)
(5) Ağlıyor, ağlıyor zavallı çocuğum .Bu pusula!... (Fransızca)
(6) Gelin kont, saat sekizle dokuz arasında bekleyeceğim sizi, kimse olmayacak evde, taslakları sakın unutmayın. Kalacağım v.b.S.B.» (Fransızca)
(7) Bu pusula dağıttı bulutu. (Fransızca)
(8) Aramızda kalsın... Sofiya, kontun ona gösterdiği ilgiye hiç de kayıtsız değildi, ama efendi bir adam, kızım da, yanlış bir adım atmayacak kadar iyi terbiye görmüştür. (Fransızca)

Ama, burada en küçük bir şeyi parmağına doladı herkes, kurcaladıkça kurcaladılar, küçücük bir şeyi büyüttükçe büyüttüler, onda olmayan tümceler, hatta sevgi dolu bir de **sen** *eklediler, ama hiçbiri tutmadı bunların, dönüp dolaşıp aynı söze, yani* **Sophie a poussé la chose trop loin, quelle a fait un faux pas**... [1] *sözüne geldiler sonunda. Ben kendi açımdan, soruna elimden geldiğince hizmet etmeyi sürdürüyorum; kurnaz kurnaz susuyor, pusulada yazılanları açıklamıyor, kimseye söylemiyorum. Bazı şeyleri bildiğimi farkettikleri için peşimde dolaşıyorlar. K.R. ile karısı iki kere yemeğe çağırdı beni; M. de, ağzımdan bir şeyler kaçırırım umuduyla içiriyor beni kulüpte. Eğlendiriyor beni bu durum, ağzımı sıkı tutuyorum.*

İki hafta sonra gidecekler. Kuzinimin aşk serüveni böyle bitti işte! Ah, evet, en önemli olanı unuttum. Ablaları Nikolay Vasilyeviç'i **«dans une position trés délicate»** [2] *sokmuşlar. Kont Milari ile konuşmak, ondan bu uğursuz pusulayı geri istemek görevini vermişler ona. Nikolay Vasilyeviç, kontla konuşurken yürek çarpıntısının da, sinirinin de, tikinin de, romatizmasının da birden azdığını söylüyor. Onu sonuna dek dinledikten sonra kibarca, kurnaz gülümsemiş kont, onun bu dileğini devrisi gün yerini getireceğini söylemiş, sözünü de tutmuş, Saygılı, kibar bir mektupla birlikte pusulayı Belovodova'nın kendine yollamış Nikolay Vasilyeviç, başını öte yana çevirip, porselen bir bebeği şömineye fırlatıp parçalayarak ekledi:* **«Mais comme il riait sous cape, ce comte (il est trés fin), quand je lui de bitais toutes les sottes réflexions de mes cherées soeurs! Vieilles chiennes!**... [3]

İşte sana bir dram, sevgili Boris Pavloviç: Romanına yarar mı? Sürdürüyor musun romanını yazmayı? Sürdürüyorsan, bu dramı şu iki sözcükte toplayabilirsin. İşte sana anahtar ya da -buradaki, Rasça konuşamıyorlar numarası yapan, Fransızca

---

(1) Sofiya'nın aşırı gittiği, yalnış bir adım attığı. (Fransızca)

(2) Çok güç bir duruma.

(3) Ama değerli ablalarımın budalaca düşüncelerini ona anlatırken nasıl da gizliden gizliye (çok kurnazdır) alay ediyordu benimle. Salak kocakarılar! (Fransızca)

konuştuklarını sanan Rusların söyledikleri gibi **«le mot de l'énigme»** [1]

Ona özgü bir biçimde, konuk salonu havasıyla kapıldı kuzinin; Kont Milari ise bu ilişkiyi rayına oturtmak için uğraşıyormuş. Ortaklıkta dolaşan söylentilere bakılırsa (babası kaçırdı bana ağzından) aralarında büyük tartışmalar olmuş, Milari elinden tutuyormuş Sofiya'nın, çekmiyormuş elini Sofiya. Atını arabasının yanı sıra sürmeyi, onunla halalarının yanında görüşmeyi yeterli bulmayan Milari daha serbest olmalarını istedikçe, onu parka çağırdıkça, halalar uyurken ya da kilisedeyken geldikçe, bütün çabası boşa gidince de bir hafta uğramadıkça gözleri dolu dolu bile oluyormuş Sofiya'nın. **«Prenant les choses au sérieux»** [2] *(burada konuşulan dili Rusçaya çevirmiyorum sana, aslını veriyorum, çeviri aslı kadar canlı, parlak hiçbir zaman olamaz çünkü) evet* **«prenant les choses au sérieux»** *heyecanlanıyordu kuzinin. Öte yandan, kontun ciddi bir niyeti olduğunu gösteren bir davranışı yoktu, sonunda da... sonunda... felaket burada işte! Onun «yenilerden» olduğu, eski ülkesinde* **«mal vu»** [3] *bulunduğu, anayurdundan Paris'e «göç ettiği», orada bir süre yaşadığı anlaşılmıştı. En önemlisi de, yurdunun mavi gökyüzünün altında -Florence'da ya da Milano'da- eninde sonunda evlenmek zorunda olduğu bir de nişanlısı varmış. Prenses, prens B.P. den öğrenmişti bütün bunları... Senin Sofiya'n bir kat daha acı çekiyor şimdi: Gururu incindiği (güzelliğinin gururuna, aile gururuna ağır bir darbe indirildi çünkü) için acı çekiyor, sonra...* **un faux pas** *attığı için de... Bunun nedeni biraz da, senin onda uyandırmaya çalıştığın, bir ölçüde uyandırdığın, sonra benim de, sana olan dostluğum yüzünden onun için de yaşatmaya çalıştığım duygudur belki...*

Durumu ne olacak şimdi, bilmiyorum: Dram mı, roman mı, her neyse... boş zamanında sen bitir onu, benim zamanım yok, V.İ. niri akşam toplantısına gidiyorum. Ağırbaşlı oyuncularla oynayacağım sağlam, ciddi bir parti bekliyor beni orada.

---

(1) Esrarın anahtarı. (Fransızca)

(2) Her şeyi ciddiye alıp. (Fransızca)

(3) Kuşku altında. (Fransızca)

Hoşça kal artık. İlk ve son mektubum, ya da -belki- yazacağın romanın bir bölümüdür bu. Her bölümü bu kadar güzel olursa şimdiden kutlarım seni! Büyükannenle kızkardeşlerine saygılarımı ilet. Benim onları, onların da beni tanımamamızın zararı yok, falanca kentte sana yukarda anlattığı gibi hizmet etmeye her an hazır bir dostunun bulunduğunu söyle onlara, yeter.

İ. Ayanov»

VIII

Masanın gözüne koydu mektubu Rayski, şapkasını alıp bahçeye çıktı. Vera'nın dün, bir gece gibi- güzelliğiyle parlayarak oturduğu, belki de, bir yılan kıvraklığıyla yamaçtan aşağı süzüldüğü yerleri görmeye gittiğini biliyordu; ona acı çektiren, hâlâ için için tapındığı, bazen -bir ülkü gibi- dualar okuduğu, bazen -canlı bir dilbere olduğu gibi- aklından taşlar attığı, lanetler okuduğu Vera'nın gezdiği yerleri görmeye gidiyordu...

Tüm bahçeyi dolaştı, Vera'nın kapalı pencelerine baktı uzun uzun, yamacın başına gitti, ayaklarının dibinde yaprakları hışırdayan ağaçları seyretti dalgın.

İki yanı ağaçlı yollar karanlık koridorlar gibi görünüyorlardı. Ama evin önünde uzanan bahçeyi, canlılığını artık yitirmiş çiçekliği, sebze bahçesini ufukta yükselen ayın tayat ışınları ışıtıyordu. Yıldızlar durmadan göz kırpıyorlardı. Mehtaplı, serin bir akşamdı.

Yamacın başından Volga'ya baktı Rayski: Çelik gibi parlıyordu uzakta. Kurumuş yapraklar düşüyorlardı ağaçlardan hafifçe hışırdayarak.

Volga'ya bakarken düşünüyordu Rayski: «Orada şimdi o. Bir haber bile bırakmadan gitti hem! Kafamın içine tıka basa doldurduğu bu kötü düşüncelerin tümünü, o derinden gelen sesiyle, yürekten bir (güle güle) demekle silip süpürebilirdi! Gitti! Ne bir iz, ne bir anı bıraktı!» Başı önünde, düşüncelere dalmış, yürüyordu iki yanı ağaçlı, karanlık yolda.

Ansızın birinin ince parmakları -yırtıcı bir kuşun pencesi gibi- usulca yakaladılar onu omuzundan, aynı anda kulağına ağırbaşlı bir gülümseme geldi.

— Vera!

Birden ürpermişti Rayski, Vera'nın elini tutarken sevinç dolu bir dehşet içinde bağırmıştı. Saçları bile dimdik olmuştu.

— Buradasın!...

Rayski'nin koluna girerken gülüyordu hâlâ Vera.

— Evet, buradayım! dedi. Vedalaşmadan bırakacağımı mı sandınız sizi? Sahi öyle mi sandınız? İtiraf edin!...

Korkusundan da, onu birdenbire saran bu beklenmedik sevincinden de -şaşkın- bir durumdaydı Rayski,

— Büyücüsün sen Vera! dedi. Şimdi sitem ediyordum sana, bir haber bile bırakmadığın için! Peki ama nasıl olur?... Dün karşıya gittiğini söylemişlerdi bana...

Vera, Rayski'nin yüzünü görmeye çalışarak anlamlı güldü.

— Siz de inandınız ha? Süpriz hazırladım size, gittiğimi söylemesini tembihledim herkese... Doğru söyleyin, inanmadınız değil mi, numara yaptınız?...

— Vallahi inandım.

Rayski'nin heyecanını gururla, haz duyarak seyrediyordu Vera.

— Yemin de ediyorsunuz! dedi.

Gene gülmeye başladı. Bu kez sinirliydi gülüşü. Nazlı nazlı,

— Haber bırakmadım, ama kendim kaldım, daha iyi değil mi? diye ekledi. Söyleyin hadi!

Şaşkın durumdaydı Rayski. Vera'nın bu neşesini, canlılığını, şakacı cilvesini olağan bulmuyordu. Onun canlılığının, neşesinin arkasında bir bitkinlik, gücünün tükendiğini gizleme çabası görür gibi oluyordu. Yüzüne bakmak istiyordu. Yolun sonuna geldiklerinde ay ışığına çıkarmak istedi onu. Ürkek,

— Dur bakayım neyin var Vera? dedi. Bugün pek neşeli, şakacısın!...

Vera kolunu çekip, karanlıkta kalmaya çalışarak sabırsız, sözünü kesti Rayski'nin :

— Bakacak bir şey yok!

Omuzlarından düşen pelerinini gelişigüzel düzeltirken başını salladı. Rayski'ye sokularak,

— Neşeliyim, çünkü siz burada, yanımdasınız... diye ekledi.

Rayski, onun coşkunluğunu paylaşmadan, onu ışığa çekmeye çalışırken kuşkulu,

— Neyin var Vera? diye fısıldadı. Tuhaf bir değişiklik var sende!

Olduğu yerde duramıyordu Vera, yüksek sesle,

— Yürüyelim, yürüyelim, dedi, ne bu denetim? Hoşlanmıyorum!...

Avucunda Vera'nın elinin titrediğini, onun anlayamadığı bir korku içinde olduğunu hissediyordu Rayski.

— Hadi bir şeyler söyleyin, anlatın nerelere gittiniz, neler gördünüz, beni anımsadınız mı hiç? Tutkunuz ne alemde? Acı veriyor mu size hâlâ? Ne o, dilinizi mi yuttunuz? O «Şiir dalgaları», o «cennet ile cehennem» ne oldu? Cenneti verin bana! Mutluluk istiyorum, «yaşam»!

Çabuk çabuk, rahat konuşuyor, arada Rayski'nin omuzuna dokunuyordu. Sabırsızlığından olduğu yerde duramıyor, kısa kısa adım atıyordu. Rayski'yi kolundan çekerek,

— Nedir kaplumbağa gibi yürüyorsunuz? dedi. Yamaca gidelim, Volga'nın kıyısına inelim, bir kayığa binip dolaşalım!...

Bir gülmeye başlıyor, bir düşüncelere dalıyordu. Rayski üzgün,

— Korkutuyorsun beni Vera, dedi, iyi... değilsin!

Birden durup sordu Vera :

— Nasılım peki?

— Nereden geldi üzerine birden bu rahatlık, konuşkanlık? Öylesine ağırbaşlı, içine kapanıktın!...

— Gelişinize çok sevindim ağabey, hep pencerede sizi bekliyor, her tekerlek sesine kulak kabartıyordum...

Başını önüne eğdi Vera. Dalgın, ağır ağır yürüyordu Rayski'nin yanında. Eli Rayski'nin omuzundaydı hep, arada -bir kuşun pençesini sıktığı gibi- sıkıyordu ince parmaklarını.

Nedense bir huzursuzluk vardı Rayski'nin içinde. Vera'nın -başka zaman olsa kolaylıkla kanabileceği- sinirli, cilveli sözlerini duymuyordu artık. İçindeki tutku susmuştu. Vera'nın gizli bir heyecanı açığa vuran konuşmasına kulak verirken, hareketlerindeki sinirli çabukluğun derinlerine inmeye, ondaki bu heyecanın anlamını çıkarmaya çalışırken yüreği sızlıyordu.

Geri geri çekilerek sordu Vera:

— Niçin öyle tuhaf bakıyorsunuz yüzüme? Deli değilim!

Birden bir dehşet doldurdu Rayski'nin içini.

«Çoğu zaman böyle söylerler deliler! diye geçirdi içinden. Deli olmadıklarına inandırmaya çalışırlar herkesi!»

O da sarhoştu tutkudan, kendi için üzülüyordu; ama tutkusunu da, kendini de çoktandır tanıyor, bunun sonunun neye varacağını bilemiyordu. Şimdi Vera'yı kendini bu sarhoşluğa bırakmış görüyor, korkuyordu.

Gücünü yitiriyordu sanki Vera, çöküyordu. O huzur yoktu içinde artık, ruhsal durumunu gizlemek, kendi içine çekilmek için gücünün son kırpıntılarını toplamaya çalıştığı belliydi: Ama içinde yer yoktu, bardak dolmuş taşıyordu, heyecanı dışa vuruyordu.

Kuşkulu düşünüyordu Rayski: «Tanrım, ne olacak bu kız? Bana da güveni yok. Açılmıyor, bir başına savaşmak istiyor! Kim koruyacak onu?...»

Bir ses fısıldadı içinde: «Büyükanne»!

Vera'ya döndü, ciddi,

— Vera! dedi. Hastasın sen, büyükannemle konuşsan...

Vera yüksek sesle fısıldadı:

— Bağırmayın, susun, sözünüzü! anımsayın! Hadi iyi geceler! Yarın dolaşmaya çıkarız sizinle, sonra kente alışverişe gideriz, sonra oraya, Volga'ya... Her yere!

Rayski'nin omuzunu parmaklarıyla sıkarak, handiyse kaba,

— Sizsiz yaşayamam!... diye ekledi.

«Neyi var?» diye geçirdi içinden Rayski.

Ama Vera'nın, doğrudan ona yönelmiş sözleri, bu kaba cilveli çağrısı kendi savunmasını da düşünmeye zorlamıştı onu; kendi kişisel savaşını, buradan kaçıp gitmek niyetini anımsatmıştı ona. Yüksek sesle,

— Gidiyorum ben Vera, dedi, bittim artık, gücüm kalmadı, öleceğim... Hoşça kal! Neden aldattın beni? Neden çağırdın? Neden buradasın? Acılarımla eğlenmek için mi?... Gideceğim, bırak beni!

Vera bir adım geri çekilerek,

— Gidin! dedi. Yegorka valizinizi çıkarmadı daha tavan arasına!...

Rayski bu kasıtlı işkenceye de kendisiyle de, tutkusuyla da bu alay karşısında dehşete kapılmış, çabuk adımlarla yürüdü. Sonra dönüp arkasına baktı. On adım ötede Vera, biraz ay ışığına çıkmış, yeşillik içinde mermer bir heykel gibi kıpırtısız duruyor, gidip gitmeyeceğine bakıyordu merakla.

Dehşetle «Nedir bu? diye soruyordu kendi kendine Rayski. Neyi var? Niçin gerekliyim ona? Bıçağı sapladı, şimdi de kanın akışını, kurbanın çırpınışını seyrediyor. Ne biçim insan bu?»

Tarihin acımasız kadınlarını, kanlı mezheplerin rahibelerini, kan içinde yüzen devrim kadınlarını, sonra Yudit'den[1] Laydi Macbett'e dek kadın eliyle yapılmış tüm canavarlıkları anımsıyordu. Yürüdü, gene döndü baktı arkasına. Vera kıpırdamadan bakıyordu arkasından. Durdu Rayski.

(1) Yudit: Eski Yahudi'lerin bir kadın kahramanı. Yahudi, düşmanı Holofernes'in) içkili şöleninde içki içmiş, sonra sarhoş düşmanının başını kesmiştir. (Ç.N.)

«Ne güzellik, ne uyum var şu bedende!» diye geçirdi içinden. Olduğu yerde çakılı kalmıştı. «Korkunç bir şey, ölüm benim için bu kız!» Ay ışığının altında kıpırdamadan duran Vera'nın düzgün bedeninden ayıramıyordu gözlerini.

Sinirleriyle hissediyordu bu güzelliği, bir sızı duyuyordu içinde ona baktıkça. Ayıramıyordu gözlerini.

Kıpırdadı Vera, başını sallayarak yanına çağırdı onu. Güçsüzlüğüne lanet okuyarak adım adım yaklaştı Rayski. Karanlık yola girdi Vera, Rayski de onu izledi. Yürürken yüksek sesle, sert,

— Nedir istediğin Vera, neden rahat vermiyorsun bana? diye sordu. Bir saat sonra gidiyorum buradan!...

Birden koluna yapıştı Vera,

— Sakın yapmayın bunu, ben istemiyorum! dedi, «kölemsiniz», hizmet etmek zorundasınız bana... Siz de rahat vermiyorsunuz bana!

Bir tutku ürpertisi dolaştı Rayski'nin bedeninde. Diz çökmeye hazır olduğunu, içinde bir sesin «Evet, kölenim, emret!...» diye bağırdığını hissediyordu.

Diz çökmek, Vera'nın ayaklarının dibinde hüngür hüngür ağlamak istiyordu. Vera,

— Gereklisiniz bana, diye fısıldadı. Acı, işkence istiyordunuz, vereceğim hepsini size! «Yaşam budur!» diyordunuz, işte size yaşam, acı çekin, ben de çekeceğim, birlikte çekeceğiz... «Tutku güzel şeydir: Yaşam üzerinde uzun bir iz bırakır, bu ize de mutluluk derler insanlar!...» Kim söylüyordu bunu? Şimdi de kaçacaksınız, öyle mi? Hayır! Kalın, birlikte atacağız kendimizi o dipsiz uçuruma! «Yaşam budur, yalnızca budur yaşam!» diyordunuz... gelin yaşayalım öyleyse! Sevmeyi öğrettiniz bana, tutkuyu öğrettiniz, içimde filizlendirdiniz onu...

Rayski, geri-çekilerek, dehşet içinde.

— Mahvolacaksın Vera! dedi.

Sarhoşluğunu kovmak istiyormuş gibi başını salladı Vera,

— Belki, dedi. Ne çıkar bundan? Size ne? Bir şeyi değiştirir mi sizin için? Bu değil miydi istediğiniz? «Doğa tutkuyu, yaşayan bedenlere verir yalnızca, tutku güzel şeydir!...» diyen siz değil miydiniz? İstediğiniz oldu işte, görün de haz duyun!...

Serin akşam havasını ciğerlerine çekti birkaç kere.

Bu açık seçik, umutsuz itirafı dehşetle dinlerken kendini savunmaya çalışıyordu Rayski:

— Ama uyarıyordum da seni, «bir kurttur» tutku diyordum...

— Hayır, daha da yırtıcıdır, kaplandır. İnanmıyordum, ama şimdi inanıyorum. Eski evin bir odasındaki o taşbasma tabloyu anımsıyor musunuz: Üzerinde oturan aşk meleğine dişlerini gösteriyor bir kaplan! Anlamıyordum ben bu tabloyu, saçma bir şey olduğunu düşünüyordum, ama şimdi anlıyorum. Evet, kaplan gibi, tutku da önce sırtına alıyor insanı, sonra homurdanıyor, dişlerini gösteriyor...

Rayski'nin içinde, o gizli isime dek varmak, Vera'nın sevdiğinin kim olduğunu öğrenmek umudu kıpırdandı. Vera'nın tutkuyu kaplana benzetmesine heyecanla sarıldı.

— Bizim kuzeyde kaplan yoktur Vera, dedi, benzetmen de doğru değil. Benimki daha doğru: Tapındığın insan kurttur!

Sinirli sinirli gülerek kesti Rayski'nin sözünü Vera:

— Bravo! Evet, evet! Gerçek bir kurt! İstediğin kadar doyur karnını, gözü ormandadır hep!

Umutsuzluk içindeymiş gibi sustu birden. Sonra, göğüs geçirerek ekledi:

— Hepiniz yabani hayvansınız, o kurttur...

Alçak sesle,

— Kimdir o? diye sordu Rayski.

Onun sorusuna yanıt vermeden ekledi Vera:

— Tuşin ayıdır, gerçek bir Rus ayısı, dürüst, aklı başında...

«A! Tuşin değilmiş!» diye geçirdi içinden Rayski.

Vera sürdürdü konuşmasını:

— Uzun tüylü başına koy elini, uyu: İhanet etmez, aldatmaz... Bir ömür boyu hizmet eder sana...

Sevinmişti biraz Rayski,

— Peki ben neyim? diye sordu.

Yaklaştı ona Vera, kurnaz kurnaz baktı gözlerinin içine, yanıt vermedi.

— Farkındayım Vera, «eşek» demek istiyorsun, söyle hadi, çekinme!

Rayski'nin çevresinde ağır ağır dolanıp, her yanını gözden geçirirken alaylı, cevap verdi Vera:

— Siz mi? Eşek mi dediniz?

İçtenlikle onayladı Rayski:

— Evet, eşek dedim! Benimle nasıl oynadığını görüyor, sesimi çıkarmıyorum, kulaklarımı sallıyorum.

— Ne eşeği! Tilkisiniz siz, güleryüzlü, kurnaz bir tilki: Tuzağa çağırırken de... yumuşak, zeki, tatlı... Anladınız mı?...

Susuyordu Rayski, anlayamıyordu Vera'yı. Kolundan çekeleyerek sordu Vera:

— Konuşsanıza, niçin susuyorsunuz?

— Kurtlara karşı silahlar vardır.

— Ne gibi?

— Ben buradan giderim, sen de oraya .Yamacı göstermişti Rayski- gitmezsin bir daha...

Handiyse haykırdı Vera:

— Oraya gitmeyecek gücü verin bana! Benim hissettiklerimi hissediyorsunuz siz de, öyle değil mi? Yarın, ben bahçede dolaşırken odanızda oturmayı deneyin bakalım... Evet, oturamazsınız, yapamazsınız bunu! Kendi kendinize bir tutku yarattınız siz, ondan coşkuyla söz etmeyi, bir kadınla oynamayı biliyorsunuz yalnızca! Tilki, tilki!

Vera, ince parmaklarını Rayski'nin omuzuna bir kere daha bastırarak, zoraki bir gülümsemeyle, şaka ediyormuş gibi, ama heyecanlı ekledi :

— Bunun için mi bekledin beni? diye sordu. Bunu bana söylemek için mi?

— Evet, bunun için! Tutkuyla bir daha şaka etmemeniz, bir de şimdi ne yapmam gerektiğini bana söylemeniz için. Öğretmensiniz!... Oysa evi ateşe verdiniz, kaçıyorsunuz! «Güzel şeydir tutku, sev Vera, utanmadan sev!» Kimindir bu sözler, peder Vasili'nin mi?

Alçak sesle savunmaya çalışıyordu kendini Rayski :

— Paylaşılan, karşılıklı tutkuydu benim dediğim. İki yan da iyiyse, dürüstse güzeldir tutku... O zaman kötü bir şey olmaz tutku; gerçekten de, bütün bir ömür sürecek, dünyanın en büyük mutluluğu olur. Yalan, aldatma yoktur tutkuda, olmaması gerekir. Yanlardan biri tutkuya karşılık vermezse, öteki yan boş yere kendine bağlamaya çalışmaz karşısındakini, ya da soğuyunca, karanlığa kaçarak yalanla zehir etmez onun yaşamını, cesaretle açılır, kaderin kendi gibi -dürüstçe- açık, kaçınılmaz bir vuruşla, -ayrılıkla- bitirir işi... Kasırgalar olmaz o zaman, yaşam dolu bir ateş olur yalnızca...

— Kasırgasız tutku olmaz, dedi Vera, olursa, tutku değildir bu.

Bir süre sustuktan sonra sordu :

— Peki dürüst olmak ya da olmamaktan başka ayrılık, başka uçurumlar olamaz mı? Ben seviyorum. İşte, beni de seviyorlar, birbirimize yalan söylemiyoruz, birbirimizi aldatmıyoruz. Ama içimi kemiriyor tutku... Ne yapmam gerektiğini söyleyin.

Rayski, yüzü korkudan bembeyaz,

— Büyükanneme söyle... dedi. Bağışla beni Vera... sözümü geri ver bana.

— Tanrı korusun! Susun ve beni dinleyin! Ya! Öyle oldu demek, «büyükanneme söyle»! Gözümü korkutmak, beni utan-

dırmak istiyorsunuz!... Peki onu dinlemememi, ondan çekinmememi söyleyen kimdi? Kim alay ediyordu onun ahlak anlayışıyla?

— Neyin var Vera, söyle? Bazen açılacak gibi oluyorsun, ama hemen o esrar perdesinin arkasına çekiliyorsun gene. Karanlıklar içindeyim, hiçbir şey bilmiyorum... Bana açılırsan ne yapman gerektiğini söyleyebilirim belki...

— Neyim olduğunu bilmiyorsunuz, karanlıktasınız demek! Gelin öyleyse!

İki yanı ağaçlı yoldan çıkardı Rayski'yi Vera, kendi de çıktı, durdu. Ay doğrudan yüzüne vuruyordu.

— Bakın, görün neyim olduğunu, dedi.

Birden yüreği duracak gibi oldu. Rayski'nin. Vera'yı tanıyamamıştı. Renk yoktu yüzünde, zayıflamıştı, nefretle parlayan bakışları boş boş dolaşıyorlardı, dudakları kısıktı. Başörtüsünün altından alnına, şakaklarına karışık birkaç tutam düşmüş, çabuk hareket ettiğinde -Çingene kadınlarının olduğu gibi- gözlerini, ağzını örtüyorlardı. İpek bir kordonun zayıf düğümünün tuttuğu, kenarlarına beyaz tüylü bir kumaş geçirilmiş atlas pelerinini gelişigüzel almıştı omuzlarına. Yüzüne düşen saçlarını geri atarak,

— Neyim mi var? dedi. Bakın tanıyacak mısınız Veranızı? Övgüler okuduğunuz o «güzellik» nerede?

Acı acı gülümsedi, bir dakika kadar kapadı yüzünü eliyle, başını salladı.

Onun bitkin yüzüne, gözlerindeki hasta parıltıya bakarak fısıldadı Rayski:

— Ne yapabilirim senin için Vera? Söyle, ölmeye hazırım...

— Ölmek, ölmek! Ne yararı olur bana bunun! Yaşamama yardım edin, «tüm yaşama birtakım ışıklar saçan...» o güzel tutkuyu verin bana. O yaşamı verin, nerede olduğunu söyleyin! İçimi parçalayan kaplandan başka bir şey görmüyorum ben... Söyleyin, öğretin bana; ya da geri döndürün beni, güçlü oldu-

ğum zamana döndürün! Oysa «büyükanneme söyle»! diyorsunuz. Mezara sokayım onu demek, kendimi de!... Önerdiğiniz yol bu mu? Ya da oraya, yamaca gitmememi söylüyorsunuz... Çok geç!

— Kimi sevdiğini söyle bana, her şeyi, adını da!...

Vera, saçlarını geri atıp, pelerinini özensiz bir hareketle omuzlarına çekerek, öfkeli,

— Kimi mi seviyorum? diye sordu. Sizi!

Bir şey söylemeye korkuyordu Rayski, kıpırdamaya korkuyordu; elleri arkasında, bir ağaca dayanmış, öyle duruyordu. Vera düzensiz, çabuk adımlarla bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu önünde. Sonra durdu, derin bir soluk aldı.

Rayski dehşet içinde mırıldandı kendi kendine:

— Evet, aklını kaçırdı!

Kanepeye oturdu Vera, düşünceye daldı. Bir süre sonra, biraz kendine gelmiş gibi mırıldandı:

— Ne oluyor bana?

— Kendin özgürlük özgürlük diyordun Vera, benden de, büyükanneden de saklanıyordun, bağımsızlık istiyordun. Ben onaylıyordum yalnızca senin düşüncelerini: Ben de senin gibi düşünüyordum çünkü. Ne diye benim kafama atıyorsun böylesine büyük bir taşı? (Alçak sesle savunmaya çalışıyordu kendini.) Değil ben, büyükannem bile sokulamıyordu yanına...

Vera içini çekti, sonra Rayski'nin yanına gitti, başını omuzuna koyup güçsüz bir sesle,

— Evet... evet, sözlerime kulak asmayın benim! dedi. Sinirlerim bozuk, hepsi o kadar. Ne tutkusuymuş? Tutku falan yok ortada! Şaka ettim, sizin... benimle ettiğiniz gibi...

Rayski alçak sesle,

— Benim şaka ettiğimi mi sanıyorsun hâlâ? diye sordu.

Gülümsemeye çalışıyordu Vera, Rayski'nin elini tuttu, yumuşak,

— Elinizi koyun alnıma, bakın ne çok ateşim var... dedi. Gücenmeyin zavallı kızkardeşinizi hoşgörün! Geçecek bütün bunlar... Doktor, kadınların sinirlerinin sık bozulduğunu söylüyor... Böylesine güçsüz olduğum için kendi kendimden iğreniyorum, utanıyorum...

— Neyin var Veracığım? Söyle bana...

— Bir şeyim yok... Eve götürün beni, merdiveni çıkmama yardım edin, yeter; bir şeyden korkuyorum... Yatacağım... Bağışlayın beni, boşuna huzursuz ettim sizi... Buraya çağırdım... Gidin, unutun beni. Sıtmaya yakalandım sanki.

Yumuşak bir sesle ekledi Vera:

— Kızmıyorsunuz bana, değil mi?...

Rayski hemen elini uzattı Vera'ya, sessizce bahçeden çıkarıp avluyu geçirdi, odasına kadar götürdü onu.

— Burada, benim odamda yatması için Marina'yı ya da Maşa'yı yollayın... Ama büyükanneme bir sözcük bile etmeyin bundan!... Sinirlerim biraz bozuk, hepsi o kadar... Telaşa düşer sonra kadıncağız... Buraya gelir...

Rayski, içinde bir korku, dalgın dinliyordu onu. Vera,

— Niçin susuyorsunuz? dedi. (Huzursuz bakışını Rayski'nin yüzüne dikmişti.) Niçin öyle tuhaf tuhaf bakıyorsunuz bana?

Gülümsemeye çalışarak ekledi:

— Tanrı bilir, neler sayıkladım demin... Sırf sizi kızdırmak... benimle ettiğiniz alayların öcünü almak için... Bakın, büyükanneme bir şey belli etmeyeceksiniz! Yarın sabah erken kalka bilmek için yattığımı söyleyin, bir de... yatarken dua etsin benim için... Duydunuz mu?

Rayski dalgın,

— Duydum, duydum, dedi.

Elini sıktı Vera'nın, gidip Maşa'yı yolladı yanına.

IX

Devrisi sabah Vera'nın uyanmasını merakla bekliyordu Rayski. Kendi tutkusunu unutmuştu, hayal gücü korkuyla sus-

muş, gözleri önünde -onun deyimiyle- «bir boa yılanı» gibi kıvrılan tutkuyu, Vera'nın tutkusunu düşünüyordu.

Dalgındı, canı sıkılıyordu; Vera'ya verdiği, onu güç duruma sokan sözü -hiç kimseye, özellikle Tatyana Markovna'ya, bir şey söylememek sözünü- lanetleyerek, büyükannesinin soran bakışlarından kaçıyordu.

Tatyana Markovna birkaç kere söz açmıştı Vera'dan. Başını sallayarak,

— Pek iyi değil galiba! Vera demişti.

Rayski, sakin görünmeye çalışarak ilgisiz, sormuştu:

— Neyi var acaba?

— İyi değil işte! Son günlerde iyice fenalaştı: Başını kaldırmıyor önünden, susuyor, bazen ağlıyor sanki... Doktorla konuştum, gene sinirlerinden dem vuruyor. Genç kızlarda her zaman görülen bir sinir bozukluğuymuş sözde...

Sözünün sonunu getirmeden düşüncelere dalıyordu büyükanne.

Rayski sabırsız bekliyordu Vera'yı. Sonunda geldi. Hizmetçi kız arkasından kalın mantosunu, şapkasını, altı kalın potinlerini getirdi. Büyükannesine günaydın dedikten sonra kahve istedi, iştahla birkaç bisküvi yedi; Rayski'nin, onunla kente gelmek, dükkânları dolaşmak, sonra birlikte çayırda, koruda biraz gezmek dileğini anımsattı ona.

Bir şeyi yoktu sanki. Dünden yalnızca, davranışlarında -ona özgü olmayan- bir serbestlikle, konuşmasında -zoraki görünen- aşırı bir acelecilik kalmıştı. Kendini tutmaya çalıştığı, ruhsal ya da sinirsel bozukluğunu gizlemeye çalıştığı besbelliydi.

Marfenka'nın çeyizi için getirmeye söz verdiği son moda birtakım giysi patronlarıyla ansızın büyükannenin odasına dolan Polina Karpovna'ya giysilerin ayrıntıları üzerine sorular sormaya bile başlamıştı.

Polina Karpovan'nın bu gelişinin asıl nedeni Boris Pavloviç'in dönüp dönmediğini öğrenmekti.

Ne pahasına olursa olsun, onunla yalnız kalmaya çalışıyor, onun yanında oturmak için fırsat kolluyor; herkesi, Rayski'nin ona gizli bir şey söylemek istediğine inandırmaya çalışıyordu.

Baygın baygın bakıyordu ona, bakışlarını yakalamaya uğraşıyordu. İki kere de alçak sesle **«Je comprends : dites tout! du courage!»**[1] diye başlamıştı.

Yüzünü buruşturuyordu Rayski, geri çekilerek «Allah kahretsin seni!» diye geçiriyordu içinden.

Sonunda mantosunu giydi Vera, Rayski'nin koluna girdi,

— Gidelim! dedi.

Kritskaya da onlarla çıkmak istedi, ama Vera durdurdu onu,

— Biz yayan gideceğiz sevgili Polina Karpovna, dedi, uzun uzun yürüyeceğiz ağabeyimle, oysa etekleriniz uzun sizin, giysiniz çok güzel, dışarda da yerler ıslak...

Çıktılar.

Rayski susuyor, Vera'yı inceliyordu. Vera ise sakin görünmeye çalışıyor; havalardan, karşılaştıkları tanıdıklardan söz ediyor; şu evin bir ay önce gri, bakımsız, pencere üstlerinin kırık dökük olduğunu, ama şimdi, sıvası yapıldıktan, sarıya boyandıktan sonra ne yeni göründüğünü söylüyordu. Toplantı salonunu kışa doğru yeniden döşeyeceklerini, konuk sarayının dışını saç kaplayacaklarını bir kere daha anımsatıyor, durup, bulvar yapmak için düzeltilen sokaktaki çalışmalara bakıyordu.

Çoktan beri çıkmadığı için, kentte akla gelmeyecek şeyler düşündüklerini, onu görünce herkesin -öldüğünü sanıyorlarmış gibi- şaşırdığını farkederek, bu gezinin bu bakımdan da gerekli olduğunu söylüyordu.

Vera'nın bu dağınık sözlerine bir sözcükle bile karşılık vermiyordu Rayski; onun söylediklerinin altında bambaşka şeyler duyuyordu.

---

(1) Anlıyorum : Her şeyi söyleyin! daha cesur olun! (Fransızca)

Vera, onun bu sessizliğine bir son vermeye boşuna çalışarak,

— Sizi Polina Karpovna'dan ayırmakla hiç iyi etmedim belki? dedi.

Omuz silkti Rayski.

Vera daha bir içten sesle,

— Şaka ediyorum! dedi.

Handiyse üzgün, ekledi :

— Bugünü de, buradan gidinceye dek birkaç gününüzü de benimle geçirmenizi istiyorum. Bırakmayın beni, yanınızda olayım hep... Yakında gideceksiniz, yapayalnız kalacağım!...

— Korkarım -özellikle, hiçbir şey bilmediğim için- bir yararım dokunmayacak sana Vera. Yalnızca, büyük bir acı içinde olduğunu, felaketin yaklaştığını, ya da geldiğini görüyorum...

Ürperdi Vera. Rayski yakın bir ilgiyle,

— Neyin var? diye sordu.

Vera omuzlarını kaldırarak,

— Dışarsı serinmiş, dedi, omuzlarım üşüdü! Ne büyük bir acı hem! Hastayım, neşesizim, sonbahar geldi; sonbaharda bütün hayvanlar gibi, insanlar da kendi içlerine çekilirler.

Volga'nın üstünde yükseklerde siyah noktalardan oluşmuş eğri bir çizgiyi göstererek ekledi :

— Kuşlar bile gidiyorlar artık, bakın nasıl uçuyorlar çayırkuşları! Doğada her şeyin üzerine bir hüzün, bir karanlık çökerken, insanın ruhuna da çöküyor aynı hüzün, karanlık... Öyle değil mi?

Rayski'yi böyle bir açıklamayla aldatmasının güç olduğunu Vera kendi de biliyordu, gerçeği söylememeye çalışıyordu.

Rayski susuyor, başka, işe yarar bir anahtar bulmaya çalışıyordu.

— Vera, diye başladı, bir şey sormak istiyorum sana...

Vera huzursuz, kesti Rayski'nin sözünü:

— Nedir?

Cevap beklemeden ekledi:

— Pekala, sorun bakalım, ama bugün değil, birkaç gün sonra... Yo, şimdi sorun, nedir?

— Bana yazdığın mektuplar üzerine...

— Evet?

— Anımsıyor musun, dürüstlük konusunda görüşümü paylaştığını yazıyordun...

Vera düşünceye daldı, anımsamaya çalıştığı belliydi.

— Evet... evet... yazdım, öyle ya... yazdım... evet?

Rayski dikkatli dikkatli bakıyordu Vera'nın yüzüne.

— Sen mi yazdın o mektubu?

Vera birden, yüksek sesle,

— Kim yazacaktı ya? dedi. Elbette ben yazdım...

Bir an sustuktan sonra ekleri:

— Bakın ne diyeceğim, sizden dilediğim gibi, başka bir güne bırakalım bu konuyu. Hastayım, bitkinim... Dünkü durumumu gördünüz. Yazdıklarımın hepsini anımsayamam bile şimdi. Her şey karmakarışık kafamın içinde...

Rayski göğüs geçirdi.

— Pekala, başka bir güne kalsın! Hiç olmazsa şu kadarını söyle. Neden gerekliyim sana? Neden tutuyorsun beni? Kalmamı, bugünleri seninle geçirmemi neden istiyorsun?

Vera, iyice sokuldu Rayski'ye, kolunu kolunun arasında sıkıştırdı, daha sormaması için yalvarıyormuş gibi baktı yüzüne. Rayski sürdürüyordu konuşmasını:

— Öyle ya, sevmiyorsun beni. Oynadığın bu cilve oyununa inanmadığımı biliyorsun; buna beni inandırmaya kalkışmayacak kadar da saygı duyuyorsun bana... Kendimde olduğum zamanlar, benimle alay ettiğin kaçmıyor gözümden: Neden? Amacın ne?

Vera daha da sokuldu Rayski'ye, susması için bakışıyla yalvardı ona gene.

— Sanırım, benimle ilgili bir şeyi sormak hakkımdır. Tutkumun da, yüreğime, gururuma inen bu vuruşların da beni ne duruma soktuğunu bilemezsin...

Vera dalgın,

— Evet, gururunuza... diye yinelodi.

— Tutalım ki gururuma... gururun, yürek dedikleri şeyin ne olduğu tartışmasını bırakalım. Ama sana niçin gerekli olduğumu söylemek zorundasın. Bunu sormak hakkımdır; seni iki yüzlü, kötü yürekli bir insan saymamı istemiyorsan bu sorunu doğru, açıkyürekli yanıtlamak görevindir...

Vera başı önünde yürüyor, Rayski yanıt bekliyordu.

— Şimdi bırakalım bunu...

Rayski kolunu birden çekip öfkeyle,

— Bunu da mı bırakalım? dedi. Hayır, ben bırakmayacağım! Kedinin fareyle oynadığı gibi oynuyorsun benimle! Artık izin vermeyeceğim, yeter! Kendi sırlarını senin için uygun bir zamana bırakabilirsin, istersen hiç bile açmazsın onları, hakkındır bu; ama beni ilgilendiren şeylerin hemen açıklığa kavuşmasını istiyorum. Neden gerekliyim sana? Nasıl bir rol verdin bana, neden ne amaçla?!

Yere bakarak yumuşak bir sesle cevap verdi Vera :

— Bu rolü kendiniz seçtiniz ağabey... Sizi yollamamamı siz istediniz...

Rayski, Vera'nın haklı sitemi karşısında canı sıkkın, yana çekildi, sokağın çamurları içinde geniş adımlarla yürümeye başladı. Vera ise tahta kaldırımda yürüyordu. Biraz sonra,

— Kızmayın bana ağabey, buraya gelin! diye fısıldadı. Horlamak için alıkoymadım sizi, hayır! Buraya, yanıma gelin.

Rayski kolunu verdi ona gene.

— Yalvarırım, şimdi söz etmeyin bana, bundan, gene dünkü gibi olmamı istemiyorsanız huzursuz etmeyin beni!... Görüyorsunuz, zor duruyorum ayakta... Yüzüme bakın, elimi tutun...

Vera'nın elini tuttu Rayski. Soğuktu, kansızdı, mavi mavi çıkmıştı damarları. Boynu da beli de incelmiş yüzü canlı renklerini yitirmişti. Bir hüzün bitkinlik vardı yüz anlatımında. Gene unutmuştu kendini Rayski, yalnızca Vera'ya acıyordu...

Yalvarıyordu Vera :

— Evde bunun farkına varmalarını istemiyorum... (Ağlıyordu.) Çok güçsüzüm... Koruyun beni... Kendi kendimden koruyun!... Sonra, hava kararınca, yemekten sonra saat altıda gelin odama, o zaman... söyleyeceğim size gitmenize niçin izin vermediğimi...

Vera'nın elini tuttu Rayski, duygulanmıştı.

— Bağışla Vera, dedi, ben de kendimde değilim! Acı çektiğini görüyorum, ama sana acı verenin ne olduğunu bilmiyorum... Ancak hiçbir şey sormayacağım sana, acını dindirmem gerekirdi, ama elimden bir şey gelmiyor, çünkü ben de acı çekiyorum. Sonra gelirim, güven bana...

Vera, Rayski'nin onun elini sıkmasına, o da onun elini içtenlikle sıkarak karşılık verdi.

— Anlatacak gücüm olursa anlatacağım... diye fısıldadı.

Üzüntüsü, önsezisi sızlatıyordu Rayski'nin içini.

Dükkânları dolaştılar. Kendisi için, Marfenka için bir şeyler aldı Vera. Dükkân sahipleriyle, karşılaştıkları tanıdıklarla gene öyle rahat, çok konuşuyordu. Bazılarıyla sokakta durup önemsiz, günlük şeylerden bile söz ediyordu. Vaftiz anası olduğu yoksul bir kıza da uğradı; çocuk için aldığı basmayla battaniyeyi, annesi için aldığı entariyi verdi. Sonra, Rayski'nin birlikte gidip Kozlov'un nasıl olduğuna bakmaları önerisini seve seve kabul etti.

Bahçe kapısından girerlerken birden Mark'la karşılaştılar. Onları görünce başıyla hafifçe selam verdi Rayski'ye Mark, Rayski'nin «Leontiy nasıl?» sorusunu cevapsız bıraktı, Vera'ya hemen hiç bakmadan çabuk adımlarla uzaklaştı ara sokakta.

Vera bir an olduğu yerde donup kalmıştı sanki. Ama çabuk toparladı kendini; o da çabuk adımlarla, Rayski'nin önüne geçip taşlığa çıktı.

Mark'ın arkasından bakarak sordu Rayski :

— Neyi var? Soruma bile yanıt vermedi, ne gidişti o öyle! Sen de korktun : Yamacın dibinde ateş eden o muydu yoksa?... -şakacı, ekledi Rayski :- Elinde tüfekle gördüm onu orada da...

Arkaya dönmeden, önemsemez bir tavırla.

— Evet, o! dedi Vera.

Kozlov'un odasına girdi.

«Hayır, hayır, diye geçirdi içinden Rayski. Hırpani, evsiz barksız bir çingene onun tapındığı put olacak ha, yo, hayır! Peki ama niçin «olmasın»? Tutku acımasız, kendi başına buyruk bir duygudur! İnsan düşüncelerine, duygularına boyun eğmez, kendi bilinmez kaprislerine boyun eğdirir insanları! Ama Markla ilişki kurmuş olamaz Vera. Burada herkes gibi o da korkuyor ondan!»

Kozlov, sarhoş gibi yalpa vurarak, bir köşeden öteki köşeye dolaşıp duruyordu gene odanın içinde, başkalarının yanında yüzü asık duruyor, ağzını açmıyor; acısını ancak Rayski'nin yanında dışa vuruyor, gücünü yitiriyor, umutsuzluğa düşüyor, durumundan yakınıyordu. Sokaktan geçen her arabaya kulak kabartıyor, heyecanla kapıya gidiyor, umutsuzluk içinde dönüyordu.

Vera ile Rayski'nin onların evine taşınması önerilerini ilgisiz dinleyerek cevapsız bırakıyor ya da,

— Evet evet, ama sonra, iki... üç hafta sonra... diyordu.

Vera,

— Marfenka'nın düğününden sonra, dedi.

Onayladı Leontiy :

— Düğünden sonra, düğünden sonra! Evet, minnettarım size, ancak bir süre burada kalacağım... Çok teşekkür ederim...

Birden Vera'ya baktı, onu gördüğüne şaşırdı sanki. Yüzüne şaşkınlık içinde bakarak,

— Vera Vasilyevna! dedi. Boris Pavloviç, -Vera'ya bakıyordu konuşurken,- kitaplarını başka kimin okuduğunu, onları ayırmama yardım ettiğini biliyor musun?...

— Kim? diye sordu Rayski.

Ama Kozlov odanın öteki köşesine gitmişti çabucak, kulak kesilmişti. Sonra birden açtı pencereyi, başını dışarı uzattı. Dikkat kesilmiş, gözlerini büyük büyük açmış,

— Kimin sesidir bu?... diye sordu. Bir kadın sesi!

Uzaktan cırlak bir kadın sesi geliyordu :

— İplik!... İplik! Pamuk ipliği!...

Öfkeyle kapadı pencereyi Kozlov. Rayski,

— Kim okudu kitapları? diye sordu.

Ama onun bu sorusunu duymadı Kozlov, yatağa oturdu, başını önüne eğdi. Vera, Leontiy İvanoviç'i böyle görmenin ona çok ağır geldiğini söyledi, kalktılar. Leontiy dalgın,

— Bir şey söylemek istiyordum sana ya, Boris Pavloviç, unuttum... dedi.

— Kitaplarımı birisinin daha okuduğunu söylüyordun...

Leontiy, Vera'yı göstererek yanıt verdi birden :

— Evet, o okuyordu!

Vera'ya baktı Rayski, ama Vera dalgın dalgın pencereden dışarı bakıyor, Rayski'yi kolundan çekiyordu. Sokağa çıkarlarken,

— Gidelim, çabuk gidelim! diyordu.

Eve döndüler. Vera, aldığı şeylerin bazılarını büyükannesine verdi, ötekileri hizmetçiyle odasına yolladı, gene Rayski'yi çağırdı; koruda, çayırda dolaşmayı, Volga kıyısına kumluğa inmeyi önerdi.

Dolaşırlarken, bir tümseği göstererek,

— Oraya gidelim! diyordu.

Ama yolda Rayski'nin kolundan tutup başka bir yöne çeviriyordu onu, yüksekce bir yere çıkıp Volga'nın birden dönüş yaptığı dirseği seyretmek istediğini söylüyor, ya da kumlukta suya daha bir yakın olmak için ayakları batana dek sokuluyordu Volga'ya.

Uzaklara bakıyor, Rayski'ye bir tekneyi gösteriyor, bazen düzensiz, güçsüz adımlarla yürüyor, soluk almak için duruyor, yüzüne düşen saçların geri atıyordu. Rayski,

— Neden yoruyorsun kendini böyle Vera? dedi. İyi değilsin?

Vera, yüzünü rüzgârın estiği yana çevirip,

— İçim yanıyor sanki, dedi, hava istiyorum!

Onu sonunda eve -yemeğe bekliyorlardı onları- getirdikten sonra kendi kendine mırıldandı Rayski:

— Evet, zorluyor kendini, son gücünü toplamaya çalışıyor! Saat altıyı, havanın kararmasını beklerken,

— Sonra, sonra! diyordu.

Yemekten sonra, yorgunluktan uyuyakaldı salonda, saat altıyı vurduğunda uyandı. Hava kararıyordu.

Vera'nın odasına gitti, yoktu. Marina, küçük hanımın akşam ayinine gittiğini, ama hangi kilisede -dış mahalledekinde mi, tepedeki köy kilisesinde mi- olduğunu bilmediğini söyledi.

Dış mahalledeki kilisede olanları bir bir gözden geçirdi Rayski, Vera'yı ararken yaşlı kadınların yüzlerini ezberledi. Ama yoktu burada Vera, tepeye yürüdü.

Köy kilisesinde köşelerde, kapı diplerinde yaşlı birkaç kadın, erkek toplanmıştı. Karanlık bir köşede sütunun arkasında yere diz çökmüş, başını önüne eğmiş Vera'yı gördü. Peçesini yüzüne indirmişti.

Arkada, öteki sütunun arkasında durdu Rayski.

Vera dua ederken, onun durumunu düşünüyor, ona acıyordu. Özellikle valiyle çıktığı, geziden döndükten, Vera'nın çaresiz bir durumda olduğunu gördükten sonra acıyordu ona.

Yeni yeni çiçek açan bir yaşamın bu acısını görüyor, mutluluğu istemekten başka bir günahı olmayan genç bir ruhu kaderin nasıl ezdiğine bakıyor; yaşamın (sert, acımasız kaderin ağırlığını bir canavarın omuzlarına bıraktığı gibi, yeni açan bu zambağın omuzlarına da bırakan) yasalarına söyleniyordu.

«Güzelliğine acısaydı bari... diye düşünüyordu; acısaydı... acısaydı... Kim acısaydı? Neden? Niçin?» Kişioğlunun yaşamında kaderin (onu uğursuz bir düşünceye, acı dolu bir duyguya, kendisinden yalnızca savaşması istenen insanın kendisinin de zamanı gelene dek bilmediği, nedense gerekli, kötü bir isteğe iten kaderin) onun için hazırladığı esrarlı birtakım anlardan, yaklaşmalardan, karşılaşmalardan başka bir şey olmadığına inanası geliyordu.

Bazen de tersine, gene görünmeyen birisinin hazırladığı, insanı uğursuz bir olaydan, bir davranıştan ya da hevesten geri çeken durumlar oluyor gibi geliyordu ona. İnsan bu olayı. davranışı, hevesi atlatınca derin bir uçurumu -ancak arkada kalınca görebildiği bir uçurumu- geçmiş oluyordu.

Kendi yaşamını, başkalarının yaşamını inceledikçe, şimdi Vera'nın tomurcuklanan yaşamına baktıkça, bu yapay raslantıların oyununu; kötü aldatmaların, şaşırtmaların, kişioğlunun önüne konan uçurumların ortalarda dolaşan ışıklarını daha bir açık seçik görüyor; boşa giden çabaları, atılan yanlış adımları, sonra da bu düğümlerin -bir raslantı sonucuymuş gibi- çözülmesini... hepsini, hepsini anlıyordu...

«Ne yapmalı, kurulan bu tuzaklarla bir ölüm kalım savaşına mı girmeli, şu sade ruhlu insanların (Dua eden yaşlı kadınlara, erkeklere bakıyordu.) yaptığı gibi sağlam, durgun bir şeye mi yönelmeli? Yoksa, amaçsız akıp giden bu yaşamın bulanık dalgaları arasında boşuna çırpınmalı mı?»

«Doğru yolu bulmanın anahtarı nerede?»

Vera'ya baktı. Kıpırdamadan, gözlerini haçtan ayırmadan dua ediyordu.

Üzgün, «Zavallı!» diye geçirdi içinden Rayski, dışarı çıktı, sundurmanın altında oturup Vera'yı beklemeye koyuldu.

Kiliseden çıkınca bir şey söylemeden elini uzattı ona Vera.

Tepeden inmeye başladılar. Vera,

— Kiliseye girdiniz mi? diye sordu.

— Girdim.

Hiç konuşmadan köye indiler, geniş çayırda bahçeye doğru yürüdüler. Vera'nın başı önündeydi hep, Rayski de kendisine vaadedilen açıklamayı düşünüyor onu bekliyordu. Bilinmezliğin boyunduruğundan kurtulmak, acılarına bir açıklamayla son vermek isteği arka plana çekilmişti şimdi.

Vera'nın yanında olmanın, onun yolunu aydınlatmanın, uğursuz bir düğümü çözmesine ya da uçurumu geçmesine yardım etmenin, -elinden gelirse- tüm yaşam bilgisini, aklını, yüreğini, gücünü ona vermenin kendisi için bir görev olduğunu hissediyordu.

Vera kendi de istemişti ondan bütün bunları, sabah yarı yarıya itiraf etmişti bunu. Açık olarak itiraf etmediyse, bunun nedeni, ona özgü sakınganlığıydı kuşkusuz; belki biraz da, içinde kalan bir gurur kırıntısı engel oluyordu kendini yenik kabul etmesine...

Seve seve koşardı onun yardımına Rayski, ama hiçbir şey bilmiyordu, endişelerini başka birine açmak hakkı bile yoktu.

Peki ama izin verseydi Vera, Rayski gidip, Vera ile ilgili tüm kuşkularını açsaydı büyükannesine, istenen sonucu verir miydi bu?

Uzak bir olasalık. Büyükannenin pratik, ama eskimiş tüm bilgeliği, zekâsı Tatyana Markovna'nın zekâsından daha korkusuz, irade gücü yaşlı kadının iradesinde canlı olan Vera'nın direnci karşısında parçalanırdı.

Üstelik gelişmiş bir kişiliği vardı Vera'nın. Toplumda yeni yeni yer etmeye başlamış çağdaş kavramlara yabancı değildi; bir yerlerden başka düşünceler, hatta bilgiler edindiği, içinde yaşadığı çevreden çok çok yukarlarda olduğu belliydi. Bilgisini gizlemeye çalışıyordu ya, ağzından kaçırdığı bir sözcük, bir bilim adamının adı ele veriyordu onu bazen.

Konuşmasından da belli oluyordu düşüncelerindeki, duygularındaki kendi başına buyrukluk -ilk karşılaştıklarında Rayski'yi öylesine şaşırtan zekâsı, sonra kişiliği- her şeyi, büyükannenin karşısında ona öyle bir ağırlık kazandırıyordu ki, Tatyana

Markovna'nın, Vera'yı bir felaketten kurtarmak çabaları hiçbir zaman sonuç vermezdi.

Büyükanne, günlük yaşamda büyük bir yanlışlık yapmasını önleyebilirdi Vera'nın; bir hastalıktan, bir hakaretten koruyabilirdi onu, kendi canını tehlikeye atıp ateşin içinden çıkarabilirdi onu: Ama -Vera'da varsa- tutku gibi bilinmez bir felakette elinden ne gelirdi?

Kuşkusuz, zeki bir kadındı büyükanne, yaşamın çapraşık görünümleri üzerine derin bir bilgisi vardı. iyi bir ev kadınıydı, küçük krallığını başarıyla yönetiyordu, insan huylarını, kusurlarını, erdemlerini -Musa'nın öykülerinde, İncil'de anlatıldığı gibi- biliyordu.

Ama tutkuların insan ilişkilerini ince ince, karmakarışık ördüğü, onları -sakin köy köşelerinde hiç kimsenin düşünde bile göremeyeceği- renklere boyadığı o yaşamı bilmesi güçtü. Bu bakımdan küçük bir kızdan farksızdı!

Gençliğinde aşkı, tutkuyu, ya da buna benzer bir şeyi o da tanımıştı gerçi, ama yaşanmamış bir tutkuydu onunki, karşılık görmemiş ya da başarısızlığa uğramış, ezilmiş bir aşktı... Bir aşk dramı değil, onun içinde tutuşup gene onun içinde sönmüş, gömülmüş, aydınlık yaşamında bir iz, bir çizik bırakmamış şiir dolu bir duygu...

Bu savaşı anlayabilir miydi? Başka birine yardım elini uzatabilir, bu uçurumu geçirebilir miydi? Vera'nın tutkusuna bile inanmazdı, delil isterdi...

Yamacın dibindeki silah sesleri delil olabilirdi elbette; ama bu delillere karşı tedbir alabilirdi, ellerinde sopalarla adamlar yollardı oraya, adamı yakalattırır, böylece yeni bir darbe vururdu Vera'ya.

Vera'nın evden çıkmasına izin vermemek, onu odasına hapsetmek demek olurdu, yani özgürlüğünü elinden alıp onu küçük düşürmek, horlamak. Bunun yapılamayacağını bilirdi Tatyana Markovna.

Özgürlüğünün böylesine kabaca elinden alınmasına dayanamazdı Vera, Rayski'den Volga'nın karşısına kaçtığı gibi kaçardı büyükannesinden. Sözün kısası, bir yolu yoktu bunun! «Büyükannenin bilgisi, ahlak anlayışı içinde büyüdü Vera. diye düşünüyordu Rayski. Öyleyse, öğütleriyle yalnızca o etkili olabilir üzerinde, ya da gene bir Kunigunda'dan söz etmeye başlar, güldürür onu. Vera da, büyükannesine olan son güven kıvılcımını yitirir...»

Evet, ölmüştü artık bu otorite; özgür yaradılışlı, zeki, kişiliği gelişmiş Vera için değil, Marfenka için yararlı olabilirdi ancak.

Acısının anahtarı -böyle bir anahtar varsa- Vera'nın kendi avucunun içindeydi, ama hiç kimseye güvenemiyordu onu; ancak şimdi, güçsüz kalınca üstü kapalı bir sözcük çıkıyordu ağzından, sonra korkuyla kabuğuna çekiliyordu gene. Kendi Gordion düğümünü bir başına çözecek güçte olmadığı belliydi; ama gururu, ya da kendi güçleriyle yaşamak alışkanlığı -mahvolmak pahasına da olsa, kendi güçleriyle yaşamak alışkanlığı- engel oluyordu açılmasına!

Rayski bütün bunları, Vera'nın yanında sessiz yürürken düşünüyor, onu -artık kendi kurtuluşu için değil, onun kurtuluşu için- tam anlamıyla açıkyürekli olmaya nasıl çağıracağını bilemiyordu. Sonunda, amaca dolambaçlı yollarla yaklaşmaya karar verdi: Sorularına Vera'nın daha önceleri verdiği bazı cevaplardan bir şeyler çıkaramaz mıydı, öğrenmek istediği adı yakalayamaz mıydı, Vera'yı bu konuda düşünmeye zorlayıp, istediği, hatta söz verdiği halde yapamadığı, yapmakta büyük güçlük çektiği besbelli olan itirafını yapmasına yardım edemez miydi? Kurnazlıkla yardım etmeliydi ona. Kendinde değildi şimdi, -belki- bir şeyler kaçırırdı ağzından.

Onun bu gelişmişliğinin kaynağını öğrenmek için boş yere ne çok uğraştığını anımsadı Rayski. Nerede okuduğunu, kimin etkisi altında kaldığını; düşüncelerindeki bu korkusuzluğu, bildiği bazı şeyleri, kendine güvenini, bilincini nereden aldığını çok kereler sormuştu ona. Pansiyondaki Fransız bayan öğretmenden almış olamazdı bunları! Çevrede kimsecikler yokken, kim olmuştu onun yol göstereni, arkadaşı?

Vera'nın ona açılmasını Bu yoldan sağlayabileceğini düşünüyordu. Kayıtsız bir sesle,

— Bak Vera, bir şey sormak istiyordum sana, diye başladı. Bugün Leontiy, kitaplığımdaki kitaplardan okuduğunu söyledi, oysa şimdiye dek bir sözcük bile etmedin bana bu konuda. Doğru mu bu?

— Evet, bazılarını okudum. Ne olacaktı?

— Kimle okudun, Kozlov'la mı?

— Bazılarını, evet. Bazı yazarları o anlatıyordu bana, bazılarını da ya kendim yalnız, ya da papazla, Nataşa'nın kocasıyla okuyordum...

— Papazla hangi kitapları okuyordun?

— Şimdi anımsamıyorum... Örneğin, büyük din adamlarının kitaplarını. Nataşa ile bana açıklıyordu onları... Ona da çok şey borçluyum... Spinoza'yı onunla okuyorduk... Voltaire'i de...

Rayski güldü. Vera,

— Neden gülüyorsunuz? diye sordu.

— Büyük din adamlarının kitaplarından Spinoza'ya, Voltaire'de... bu ne geçiş! Kitaplıkta ansiklopedistlerin hepsi var. Tümünü okudun mu yoksa?

— Hayır, olanağı var mı? Nikolay İvanoviç bazılarını okuyor. Nataşa'yla bana veriyordu...

— Demek Feuerbach ve arkadaşlarına... sosyalistlerle materyalistlere kadar geldiniz!...

Hafifçe gülümseyerek karşılık verdi Vera :

— Geldik! Ama Nataşa'yla ben değil, kocası... Kurşunkalemle işaretlediği yerleri yazmamızı istiyordu...

— Neden?

— Bilmiyorum, galiba dergiye bir yazı yazıp, o düşünceleri çürütmek için...

Rayski kararlı,

— Babamdan kalan kitaplıkta bu kitaplar yoktu, nereden alıyordunuz onları? diye sordu.

Dikkat kesildi Vera, yanıt veremedi, susuyordu.

— Polis gözetimi altında olan, yardım ettiğin o sürgünden mi? Anımsıyor musun, bir mektup yazmıştın bana?...

Vera dinlemiyordu onu, düşüncelere dalmış, yürüyordu.

— Dinlemiyor musun beni Vera?

Başını kaldırdı Vera,

— Efendim? dedi. Yo, dinliyorum... Kitapları mı nereden alıyordum? Kentte... bazen bundan, bazen ondan...

Rayski,

— Volohov dağıtıyordu o kitapları... dedi.

— Belki o dağıtıyordur... Ben öğretmenlerden alıyordum...

Bir soru çaktı Rayski'nin kafasının içinde: «m-r Şarl gibi bir öğretmen olmasın bu?»

— Başka?

— Spinoza üzerine, öteki yazarlar üzerine Nikolay İvanoviç ne diyor?

— Çok şey, hepsini anımsamak güç...

Diretiyordu Rayski:

— Örneğin?

— Bunun «kendini beğenmiş zeki insanların gerçeklerden kaçmak girişimleri» olduğunu söylüyor; sözgelimi şu küçük yolların asıl yoldan ayrıldıkları, uzaklaştıkları, sonra gene ona bağlandıkları gibi...

— Başka mı? Başka? Unuttum. Bütün bu «girişimlerin gerçeğe hizmet ettiklerini, onu ateş gibi temizlediklerini, bunun kaçınılmaz bir savaş -gerçeğin utkusunun, büyüklüğünün sağlamlığı için gerekli bir savaş- olduğunu...» söylüyor. Daha neler neler var söylediği!...

— Peki «gerçek» nerede? Pilatus'un[1] bu sorusuna yanıt veriyor muydu?

Arkalarındaki kiliseyi göstererek,

— İşte orada! dedi Vera, demin olduğumuz yerde!... Daha önce bilmiyordum bunu...

Onun içindekileri birazcık olsun anlamaya çalışarak sordu Rayski:

— Onun haklı mı olduğunu sanıyorsun?...

— Sanmıyorum, biliyorum. -Rayski'ye döndü, kararlı, sordu :- Ya siz?

Evet anlamına eğdi başını Rayski.

— Bana niçin soruyorsunuz öyleyse?

— İnanmayanlar var da, senin düşüncelerini öğrenmek istedim...

— Bu bakımdan hiç gizlenmedim sizden sanırım, sık sık görüyorsunuz dua ettiğimi...

— Evet, ama duymak isterdim nasıl dua ettiğini. Söyle bana Vera, ne için dua ediyorsun?

Alçak sesle yanıt verdi Vera:

— İnanmayanlar için...

— Oysa ben bu fırtına üzerine endişelerin için dua ettiğini sanıyordum...

— Evet... benim endişem de, fırtınam da bunda!... diye fısıldadı Vera.

Rayski duyamamıştı ne dediğini.

Düzlükteki küçük kilisenin önünden geçerlerken bir an durdu Vera. Işık yoktu kilisede. Sessizce çekti içini, yürüdü. Bahçeye yaklaştıkça yavaşlatıyordu adımlarını. Eski evin önüne

(1) Pilatus: İsrail'de Roma genel valisi. İstemeyerek de olsa (ellerini yıkadıktan sonra) çarmıha gerdirmiştir İsa'yı. Sürgündeyken kendi canına kıymıştır. (Ç.N.)

geldiklerinde durdu, başıyla işaret ederek yanına çağırdı Rayski'yi.

Heyecanını bastırmaya çalışıyormuş gibi, kararsız, alçak sesle,

— Dinleyin, neler anlatacağım size... diye başladı.

— Anlat Vera...

— «Fırtınaya» karşı en güvenilir silahın... (Daha da alçatmıştı sesini) oraya gitmemek... olduğunu söylediniz...

Yamacı gösteriyordu. Rayski,

— Evet, dedi, bundan daha güveniliri olamaz.

— Sormak istiyorum size...

Rayski'nin paltosundan tutarak durdu Vera.

Sabırsızlıkla, belki biraz da kötü bir önseziyle ürpererek fısıldadı Rayski:

— Bekliyorum Vera. Dün yalnızca kendim için, içimdeki acıyı dindirmek için bekliyordum, şimdi senin için, sana yardım etmek için, ya da üzerinmeki ağırlığı atmak, karşı karşıya olduğun zor bir düğümü çözmek, belki de seni kurtarmak için bekliyorum...

Vera, dolu dolu olan gözlerini mendiliyle silerken,

— Evet, yardım edin... dedi. Çok bitkinim... hastayım... gücüm kalmadı...

— Büyükannem benden iyi yardım edemez mi sana? Ona açıl Vera; bir kadındır o, belki yabancı değildir ona acın...

Mendilini gözlerine bastırarak başını salladı Vera,

— Hayır, öyle değildir büyükannem... böyle bir şey tanımamıştır...

— Ben ne yapabilirim?... Söyle...

— Bana sormayın ağabey. Her şeyi söyleyemem. Büyükanneme de, size de... her şeyi söylerdim... bir gün söyleyeceğim de... geçince... ama şimdi elimde değil...

— Ne acını, ne başının üzerindeki tehlikeyi bilmeden nasıl yardım edebilirim sana? Açıl bana, bir başkasının aklının basit bir çözümlemesi kuşkularını açıklar sana belki, karşılaştığın güçlükleri ortadan kaldırır, düzlüğe çıkarır seni... Kimileyin, kişinin kendi durumuna korkmadan, dikkatle bakması yeter kuşkularından kurtulmasına. Sen yapamıyorsun bunu: Bırak ben dışardan bakayım. Bilirsin, iki akıl bir akıldan üstündür...

Vera, handiyse umutsuz, karşılık verdi:

— Hiçbir akıl, hiçbir çözümleme düzlüğe çıkaramaz beni, dolayısıyla, anlatmaya değmez!

— Nasıl yardım edebilirim sana?

Yaşlı gözlerle yakından baktı Rayski'nin yüzüne Vera,

— Bırakmayın beni, diye fısıldadı, gözünüz her an üzerimde olsun. Orada... (yamacı gösterdi) silah atıldığını duyarsanız... yanımda olun... yollamayın beni; gerekirse odaya kilitleyin, zor kullanın... -Başını, iniltisini tutmak istiyor gibi, umutsuzca geri atarak dehşet içinde fısıldadı:- Nerelere geldim, görüyorsunuz! Sonra... hiç kimseye, bana bile sözünü etmeyin! Benim için yapabileceğinizin hepsi bu kadar işte: Bunun için yollamadım sizi! Zavallı bir bencilim ben, gitmenize izin vermedim! Giderek gücümü yitirdiğimi hissediyordum... Kimsem yok, büyükannem anlayamaz beni... Yalnız siz... Bağışlayın!

Rayski heyecanlı,

— İyi ettin... dedi. Allahaşkına güven bana. Her şeyi anladım artık, temelli kalmaya hazırım burada, yeter ki sen huzuru bul...

Gözyaşlarını mendiliyle silerek yanıt verdi Vera:

— Hayır, bir hafta sonra temelli kesilecek silah sesleri...

Rayski'nin ellerini sıktı, başını kaldırıp yüzüne bakmadan yürüdü, taşlığın merdivenlerini, trabzana tutunarak, yavaş, düzensiz adımlarla çıktı.

X

İki gün geçti aradan. Sabahları tek başına hemen hiç görmüyordu Vera'yı Rayski. Akşam yemeğine geliyordu Vera, ye-

mekten sonra herkesle birlikte çay içiyor, olağan şeylerden söz ediyordu. Kimileyin biraz yorgun görünüyordu yalnızca.

Rayski sabahları romanının taslağı üzerinde çalışmaya başlamıştı gene. Sonra Kozlov'u görmeye gidiyor, birkaç dakikalığına valiye ya da dost olduğu kimselere uğruyordu. Akşamları ise bahçede, Vera'yı -onun isteği uyarınca- gözden kaçırmamaya çalışarak, koruda her sese kulak kabartarak dolaşıyordu.

Yamacın başındaki kanepede oturuyordu; silah sesini beklemenin ona verdiği acı ancak gece yarısına doğru diniyordu. Handiyse istiyordu silah sesinin gelmesini, ona yardım ederek Vera'yı bir felaketten temelli uzaklaştıracağını umuyordu.

Ama iki gün sessiz geçmişti işte; belirlenen sürenin, bir haftanın bitmesine beş gün kalmıştı. Rayski, Marfenka'nın yarından sonraki doğum gününde Vera'nın evden ayrılmayacağını sonra, devrisi gün Marfenka sözlüsü, sözlüsünün annesiyle Volga'nın karşısına, Kolçino'ya gidince de büyükannesini evde yalnız bırakıp bir yere gitmeyeceğini düşünüyor, böylece bir haftanın geçeceğini, Vera'nın başı üzerindeki kara bulutun da dağılacağını umuyordu. Akşam yemeğinde, yemekten sonra odasına uğramasını, ona bir görev vereceğini söyledi Vera.

Rayski geldiğinde Vera çıkmaya hazırlanıyordu. Ağlamaktan şişmişti sanki gözleri, sinirlerinin çözüldüğü belliydi, hareketleri bitkin, yürüyüşü ağırdı. Rayski koluna girdi. Çıktılar. Vera çayıra doğru yürüyünce, onun küçük kiliseye gideceğini düşünerek o yana doğru götürdü onu.

Vera derin düşüncelere dalmış, hiç konuşmadan yürüyordu Rayski'nin yanında. Ancak küçük kilisenin kapısında kurtuldu dalgınlığından. İçeri girdi. Kurtarıcının yüzüne bakmaya başladı.

Rayski kapıda durup, alçak sesle,

— Vera, dedi, sanırım benden daha güçlü bir yardımcın var senin, boşuna benim yardımımı istedin. Ben olmasam da gitmezsin oraya...

Başını evet anlamına salladı Vera. İsa'nın bakışında güç, yakınlık, destek arıyor gibiydi. Ama bu gözler her zamanki gibi

dalgın, sakin, sanki ilgisiz, bakıyorlardı onun savaşına, yardım etmiyorlardı ona... destek olmuyorlardı. Derin bir soluk aldı Vera. Bakışını tasvirden ayırarak sakin,

— Gitmem! diye doğruladı.

Yüzünde ne bir dua izi, ne bir istek vardı. Yorgunluğun, kayıtsızlığın -belki sakin bir boyun eğişin de- dalgın anlatımıyla kaplıydı. Rayski,

— Eve gidelim, ince giyinmişsin, dedi.

Vera boyun eğdi. Rayski,

— Ne görevi verecektin bana Vera? diye sordu.

Birden anımsayıp cebinden para çantasını çıkardı Vera.

— Evet, dedi. Geçen hafta kuyumcu Şmit'in dükkânında bir **porte-bouquet**[1] ayırtmıştım, onu alın. Marfenka'ya doğum günü armağanı vereceğim. Kendi incilerimden birkaçını ona koymalarını, bir de Marfenka'nın adını işlemelerini söylemiştim. İşte para.

Rayski alıp cebine koydu parayı.

— Hepsi bu kadar değil, diye ekledi Vera. Onun yaş günü sabah erken... saat sekize doğru kalkabilir misiniz?...

— Daha da neler! Gerekirse hiç yatmam...

— Şurada büyük bir bahçe var, biliyor musunuz, oraya, limonluğa gidip bahçıvanı görün. Söyledim ona. Güzel bir buket çiçek yaptırıp Marfenka uyanmadan yollayın bana... Zevkinize güveniyorum...

Güldü Rayski.

— Demek öyle! Güvenini kazanmak yolunda başarılar kazanıyorum Vera! Zevkime de, dürüstlüğüme de güveniyorsun, paranı bile vermeye korkmadın bana...

Onun bu şakasına gülümsemeye çalıştı Vera.

— Bütün bunları kendim yapardım ama, yapamam... gücüm yok... hemen yoruluyorum!

---

(1) Çiçek altlığı. (Fransızca)

Devrisi sabah gidip Şmit'den **porte-bouquet'**i aldı Rayski, Marfenka için hangi çiçeklerden buket yaptırması gerektiğini düşündü. Bu mevsimde bazı çiçekleri bulmanın olanağı yoktu, bazıları da yaramazdı.

Sonra, Marfenka'ya yaş günü armağanı mine kadranlı, zincirli bir bayan saati seçti, Tit Nikonıç'a uğrayıp, bu armağan için yarına kadar iki yüz ruble borç aldı : Bir armağana bu kadar parayı harcamasın diye elinden geleni yapacağını bildiği büyükannesiyle savaşmak istemiyordu; hem sırrını açığa vururdu belki büyükannesi.

Tit Nikonıç'ın evinde Sevr işi, aynasının zarif porselen çerçevesinde aşk melekleriyle çiçekler olan, pembe tüllü, dantelle süslü çok güzel bir tuvalet masası gördü. Aynanın çevresindeki aşk meleklerini, çiçekleri incelerken,

— Nedir bu? dedi. Bu kadar güzel şeyi nerede bulduınuz? -Gözlerini ayıramıyordu aynadan- Ne hoş bir şey!

Tit Nikonıç tatlı tatlı gülümsedi.

— Marfa Vasilyevna için! dedi. Sizin hoşunuza gitmesine çok sevindim... anlarsınız böyle şeylerden. Melek kızımıza iyi bir düğün armağanı olacağından kuşkum yok artık. Ne bulunmaz bir kızdır Marfa Vasilyevna! Şu güller kadar temizdir! Aynada o pırıl pırıl yüzüne bakarken aşk melekleri gülümseyecekler ona...

— Böyle antika bir şeyi nerede buldunuz?

— Yarına kadar Tatyana Markovna'ya da. Marfa Vasilyevna'ya da bir şey söylememenizi dileyeceğim sizden!

— Ama bin rubleden pahalıdır bu! Hem burada yok böyle şeyler...

— Dedem, annemin çeyizine koymak için kâğıt beş bin ruble vermiş buna. Şimdiye kadar babadan kalma çiftliğimde, annemin odasındaydı. Geçen ay gizlice buraya getirttim onu; kırılmaması için altı kişi sırayla yüz elli versta kucakta taşıdı onu. Yalnızca yeni tül koydurttum ona, danteli de antikadır : Görüyor musunuz, sararmış. -Gülümseyerek ekledi :- Kadınlar

per değer verirler böyle şeylere, oysa... bizim gözümüzle metelik etmezler.

Rayski,

— Büyükannem ne diyecek? dedi.

— Bir fırtına kopacak kuşkusuz, çok korkuyorum, ama iyi yüreklidir, bağışlar beni belki. İzninizle söyleyeceğim, bu iki kızı da öz kızlarım gibi seviyorum, -sevgiyle gülümsedi Tit Nikonıç- kucağımda büyüdüler, Tatyana Markovna ile birlikte yazı öğrettik onlara; kendi ailem gibidir bu aile, İhanet etmeyin bana, -diye fısıldadı,- bir sır vereceğim size, zamanı gelince, evlenirken, Vera Vasilyevna'ya da buna benzer bir armağanım olacak, sanıyorum çok beğenecek onu...

Rayski'ye, gene sanat değeri olan, antika, on iki kişilik gümüş bir yemek takımı gösterdi.

— Onun hem ağabeyi, hem arkadaşı olduğunuz için söylüyorum size, diye fısıldadı, Tatyana Markovna ile ben çok parlak, çok zengin bir kısmet istiyoruz onun için, bunu tam anlamıyla haketmiştir: İkimiz de farkındayız, -daha da alçak sesle ekledi:- her bakımdan en iyisi İvan İvanoviç Tuşin'dir, çok seviyor Vera Vasilyevna'yı, olağandırda bu zaten...

Göğüs geçirdi Rayski, eve döndü. Marfenka'nın yaş günü için Volga'nın karşısından gelen Vikentyevle, annesini, Polina Karpovna'yı, kentten gelmiş birkaç konuğu, bir de Opyonkin'i buldu orada.

Opyonkin durmadan heyecanlı heyecanlı konuşuyor, arada bir ağlamaklı oluyor, Marfenka'ya evliliğinde mutluluklar diliyordu.

Onu «iyi konukların» yanında akşam yemeğine oturtmaya çekiniyordu büyükanne, Vikentyev'e kahvaltıda onu içirmek görevini verdi, Vikentyev de çok güzel yerine getirdi bu görevi. Öyle ki, saat üçte tam «hazırdı» Opyonkin, eski evin boş salonunda derin bir uykuya dalmıştı.

Saat yedide dağıldılar konuklar. Büyükanneyle Vikentyev'in annesi çeyizle ilgili konulara dalıp gittiler. Tatyana Markovna'nın odasında konuşuyorlardı.

Vikentyev ile Marfenka da bahçeyle koruyu koşarak beş kere dolandıktan sonra köye gitmişlerdi. Vikentyev koca bir bohça götürüyordu Marfenka'nın arkasından, yürürken havaya atıp kapıyordu onu.

Bir bir dolaştı köy evlerini Marfenka, kadınlara allahaısmarladık dedi, çocukları sevdi, ikisinin yüzünü yıkadı, bazı kadınlara bebeklerine gömlek dikmeleri için basma; biraz daha büyük iki kıza entarilik basmayla, yalınayak sularda sakın dolaşmamalarını tembihleyerek iki çift pabuç verdi.

Kaçık Agaşka'ya, hizmetçi kadın Ulita'dan -dönüşünde ona yenisini diktirmeye söz verip aldığı- yün fanilayı verdi, sonbahar soğuğunda bir entariyle dolaşmamasını sıkı sıkı tembihledi, yağmurlu havalarda giymesi için ona «lastik» yollayacağını söyledi.

Kötürüm ihtiyar Silıç'ın önüne bakır para bir ruble bıraktı. Vikentyev kahkahalarla gülerek cebinden çıkarıp tahta sıranın üzerine attığı bozuklukları heyecanla topladı ihtiyar. Heyecandan elleri titreyerek birtakım bezlere sardı onları ceplerine sakladı. Bu arada bir beş kapikliği de dişiyle yoklamıştı.

Ama Marfenka, paraları saklarsa, akşam yemeği için komşularından soğan isterse, evinin önünde sundurmada oturup dilenirse verdiği parayı geri alacağını, bir daha da ona hiç gelmeyeceğini söyledi.

Bir haftalığına allahaısmarladık demek için uğradığı her evden şöyle diyerek yolcu ediyorlardı onu kadınlar:

— Prensesimiz bizim, meleğimiz, Tanrı korusun seni!

Erkeklerse bir şey demeden, sevgiyle, kurnaz kurnaz gülümsüyorlardı; ona bakarak şöyle geçiriyorlardı sanki içlerinden: «Ne yapacağını şaşırdı bizim küçük hanım; çocuklarla, kadınlarla uğraşıyor! Bir şeyler getirir durur onlara! Bizim kadınların, çocukların neyine gerek bunlar?»

Basma bir gömleği, bir kuşağı ya da küçük papuçları kayıtsız, inceliyorlardı.

XI

Gece yeni ev ışıl ışıldı. Yakında akrabası olacak konuğunu nasıl ağırlayacağım bilemiyordu büyükanne.

Konuk odasında, handiyse tavana varan, daha çok katafalkı andıran bir karyola hazırlatmıştı, Marfenka, iki odasında geç saatlere dek şarkı söyledi, piyano çaldı Vikentyev'le... sonunda, yeni bir öyküyü okumaya daldıklarında kesildi sesleri. Ama Vikentyev'in sık sık bir şeyler söylediği, yaramazlık ettiği duyuluyordu gene.

Yalnızca Rayski'nin pencerelerinde ışık yoktu. Yemekten hemen sonra gitmiş, çaya da gelmemişti.

Ay yeni evi ışıtıyordu, eski ev karanlıktaydı Avluda, mutfakta, hizmetçiler bölümünde her zamankiden daha bir canlılık vardı: Konuklarını, bayan Vikentyev ile Volga'nın karşısından gelen arabacıyla uşağı ağırlıyorlardı hizmetçiler.

Mutfakta uzun süre yandı ışıklar: Gece yemeğiyle, yarının yemeklerinin bazılarını hazırlıyorlardı.

Vera akşamın yedisinden beri odasında -önce karanlıkta, sonra bir mumun loş ışığında- boş oturuyor; dirseklerini masaya dayamış, başına bir eliyle destek etmiş, ötekiyle, önündeki kitabın sayfalarını dalgın dalgın çeviriyordu.

Kitaba bakmıyordu, bakışlarını kitapdan uzakta bir yere dikmişti. Açık pencereden odaya serin sonbahar havasından onu omuzlarına aldığı geniş bir yün atkı koruyordu. Odasında panjurları taktırmamıştı daha, çoğu zaman açık bırakıyordu pencereleri.

Yarım saat sonra ağır ağır kalktı, kitabı masanın gözüne koydu, pencereye gitti, dirseklerine dayanıp gökyüzüne, pencereleri ışıl ışıl yeni eve baktı bir süre, avluda gidip gelen hizmetçilerin ayak seslerini dinledi, sonra doğruldu, soğuktan ürperdi.

Pencereyi kapamak için bir kanadı tutmuştu ki, gecenin sessizliğinde bir silah sesi yankılandı.

Ürperdi Vera, sandalyeye yığıldı, başını önüne eğdi. Sonra bakınarak kalktı, -yüzü değişmişti- mumun bulunduğu masaya yürüdü, durdu.

Gözlerinde korku, endişe vardı. Birkaç kere oğuşturdu alnını, çabucak oturdu, ama hemen kalktı gene, omuzlarından atkıyı aldı çabucak, köşede paravananın arkasına, yatağının üzerine attı, daha bir çabuk dolabı açtı, sonra kapadı; sandalyelerin, kanepenin üzerinde gözleriyle bir şey aradı bir süre, aradığı şeyi bulamayınca bitkin, sandalyeye çöktü.

Bakışı sonunda, bir sandalyenin arkalığına asılı, Tit Nikonıç'ın armağanı tüylü başörtüsünde durdu. Ona doğru atıldı, bir eliyle başörtüsünü bağlamaya çalışırken ötekiyle dolabı açtı. Sıtma nöbetine tutulmuş gibi titriyor, bir o mantosunu, bir ötekini çekiyordu askıdan.

Eline gelen mantoya şöyle bir bakınca canı sıkkın, yere attı onu, ötekini aldı, onu da attı, sonra eline gelen robu attı, birini daha, birini daha... Dolapta asılı her şeyi tek tek ayırarak bir şey arıyor, bir yandan da başörtüsünü bağlamaya çalışıyordu.

Muma koştu sonra, getirip dolabın içine ışık tuttu. Telaşlı bir sabırsızlıkla beyaz tüylü bir pelerin, ipekli kumaştan siyah bir pelerin daha çıkardı, beyaz tüylü olanını omuzlarına aldı, başörtüsünü çıkarıp attı, tüylü pelerininin üzerine ipekliyi giydi.

Dolabın kapağını kapamadan, yerdeki giysi yığınının üzerinden atladı, mumu üfleyip söndürdü, kapıdan süzülürcesine çıktı, kapamadı kapıyı, fare gibi sessiz adımlarla indi merdivenlerden.

Gölgeden avlunun sonuna kadar yürüdü, karanlık bahçe yoluna girdi. Yürümüyor, uçar gibi gidiyordu. Aydınlık bir yerden geçmesi gerektiğinde görünmesiyle kaybolması bir oluyordu gölgesinin, ay ışığı aydınlatmaya yetişemiyordu onu sanki.

İki yanı ağaçlı yolun sonuna gelince adımlarını yavaşlattı, bahçeyi korudan ayıran hendeğin önünde soluk almak için bir dakika durdu. Sonra geçti hendeği, sevgili kameriyesinin yanından koruya girdi, yamaca yaklaştı. Aşağı inmek için eteklerini topladı...

Birden Rayski çıktı karşısına, yamaçla arasında durdu. Vera olduğu yerde donup kalmıştı.

— Nereye gidiyorsun Vera? diye sordu Rayski.

Vera susuyordu.

— Geri dönelim!

Vera'nın elini tutmak için uzandı Rayski. Vera vermedi ona elini, yanından geçip gitmek istedi.

— Vera, nereye? niçin?

Vera utanmış, yalvarmaklı,

— Oraya... son kez, diye fısıldadı, vedalaşmak için görmeliyim onu... Bağışlayın beni ağabeyciğim... Hemen döneceğim, burada bekleyin... bir dakikada gelirim... Şu kanepede oturun biraz...

Rayski, bir şey demeden sıkıca tuttu Vera'nın kolundan. Vera kolunu sallayarak,

— Bırakın, acıtıyorsunuz! diye fısıldadı.

Rayski bırakmadı. Bir itiş kakış başladı aralarında. Vera dişlerini sıkarak, olanca gücüyle kolunu kurtarmaya çalışırken,

— Durduramazsınız beni!... diyordu.

Sonunda kurtardı kolunu, koştu.

Belinden yakaladı onu Rayski, Kanepeye götürdü. oturttu, kendi de yanına oturdu.

Vera, başını nefretle, can sıkıntısıyla öte yana çevirerek,

— Ne kabalık! dedi.

— Bu güçle uzaklaştırmak istemezdim seni Vera!

Vera handiyse kaba,

— Neden uzaklaştırmaya çalışıyorsunuz beni? diye sordu.

— Belki felaketten...

— Ben istemedikten sonra kim sürükleyebilir beni felakete?

— İstemiyorsun, ama sürükleniyorsun...

— Ya kendim istiyorsam bunu?

Cevap vermedi Rayski.

— Felaket falan yok ortada, ayrılmak için... görüşmem gerek onunla...

— Ayrılmak için görüşmeye gerek yok...

— Var... görüşeceğim! Bir saat sonra da, bir gün sonra da olsa değişmez bu. Avludaki hizmetçilerin, uşakların tümünü, tüm kenti, isterseniz bir bölük de asker çağırın, gene tutamazsınız beni!

Siyah pelerinini başından omuzlarına indirdi, sinirli sinirli çekelemeye başladı kenarından.

Bir kere daha patladı silah. Koşmak istedi Vera, ama güçlü iki el omuzlarından tutup oturttu onu. Vera aşağıdan yukarı süzdü Rayski'yi, öfkeyle salladı başını.

— Bu soylu utkunuza karşılık nasıl ödül isteyeceksiniz benden? diye sordu.

Rayski susuyor, alttan alttan Vera'nın hareketlerini kolluyordu. Sinirli güldü Vera. Biraz sonra yumuşak,

— Bırakın beni! dedi.

Rayski hayır anlamına salladı başını.

Bir dakika sonra elini Rayski'nin omuzuna koyup, sevgi dolu bir sesle başladı Vera:

— Ağabeyciğim! Kızgın korlar üzerindeymiş gibi yandıysanız bir gün, mutluluk avucunuzun içine gelip birden kayarak kaçarken... ruhunuz onun peşinden koşmak isterken... bir dakika içinde korkunuzdan, sabırsızlığınızdan yüz kere öldüyseniz... Son bir umudunuzun... bir kıvılcımın kaldığı o dakikayı anımsayın... Bu da benim o dakikamdır işte! Geçecek, Bu dakikayla her şey geçecek!

— Çok da iyi olur Vera! Açıl biraz, kendine gel, kendin de gitmeyeksin oraya! Ateşli hastalar, içleri yanarken buz istediklerinde, vermezler onlara... Dün, aklın başındayken kendin gördün bu tehlikeyi, son derece olağan bir görev verdin bana, seni bırakmamamı istedin, ben de bırakmayacağım...

Rayski'nin önünde diz çöktü Vera. Yalvarıyordu:

— Ölünceye dek sizden nefret etmek zorunda bırakmayın beni! Belki kaderin kendidir orada beni bekleyen...

— Senin kaderin bu yandadır Vera: Onu dün nerede aradığını gördüm. Tanrı'ya inanıyorsun sen, başka kader yoktur...

Birden sustu Vera, başını önüne eğdi. Uysal,

— Evet, dedi, evet haklısınız, inanıyorum... Ama yolumu aydınlatmak için bir ışık istedim orada, bulamadım. Ne yapmalıyım? Bilmiyorum...

Derin bir göğüs geçirdi, yavaşça ayağa kalktı. Rayski,

— Gitme! dedi.

Doğrulup, yamaca doğru bir adım attı Vera.

— Mutluluğu inandığım o kaderin bana vermesini istiyordum, diye sürdürdü konuşmasını. Belki o yolluyor beni oraya... belki... gerekliyim orada! Ne olursa olsun, tutmayın beni artık, kararımı verdim. Güçsüzlüğümün geçtiğini hissediyorum. Kendimdeyim, eskiden olduğu gibi güçlüyüm! Orada yalnızca benim kaderim değil, bir insanın daha kaderi belli olacak. Onunla benim aramızda kazdığımız bu uçurumun sorumluluğu sizin omuzlarınıza yüklenecek sonra. Hiçbir zaman bulamayacağım huzuru, mutsuzluğumun... onun da mutsuzluğunun suçlusu olarak sizi göreceğim hep! Şimdi beni tutarsanız, mutsuzluğuma basit bir yüreksizliğin, haksız bir bencilliğin, bir kıskançlığın engel olduğunu, özgürlükten söz ederken yalan söylediğinizi düşüneceğim her zaman...

Kararsızlık içinde bocalıyordu Rayski, bir adım geri çekildi. Birden kendini toparlayıp,

— Tüm kurnazlığıyla, oyunuyla tutkunun sesidir bu! dedi. Amacına erişmek için her yola başvuruyorsun Vera. Ama dün

dua ettikten sonra, seni bırakmamam için bana nasıl yalvardığını anımsa!... Peki seni bıraktım diye benden nefret edersen kimin olacak sorumluluk?

Gene umutsuzluğa kapıldı Vera, üzgün, başını önüne eğdi. Rayski alçak sesle sordu :

— Kimdir o, söyle bana.

Vera, birden karşısına çıkan bu kurtuluş umuduna sarılıp, heyecanlı,

— Söylersem bırakacak mısınız? diye sordu.

Soru dolu bakışlarını da dikmişti Rayski'nin gözlerinin içine.

— Bilmiyorum, dedi Rayski, belki...

— Hayır, bırakacağınıza söz verin, söyleyeyim...

Kararsızdı Rayski.

O anda üçüncü kez duyuldu silah sesi. Koşmak istedi Vera, ama kolundan yakaladı Rayski. Sert, handiyse emir verir gibi,

— Eve, büyükanneme gidelim Vera, hemen şimdi! dedi. Her şeyi anlat ona...

Ama yanıt vermeden, onun elinden kurtulmak için çırpınmaya başladı Vera. Düşüp kalkıyor, heyecandan soluyor, yalvarıyordu :

— Eğer... yaşamınızda güzel bir gününüz olduysa, onun hatırı için bırakın beni!... «Sev, tutku güzeldir!» diyordunuz, Anımsayın... böyle bir dakika, böyle bir akşam verin bana... -Kollarını uzatarak fısıldadı :- «Allahaşkınıza!» Siz de Allahaşkına deyip, sizi yanımdan uzaklaştırmamamı istemiştiniz... kabul etmiştim... anımsıyor musunuz? Siz de bana verin bu sadakayı!... Hiçbir zaman kınamayacağım sizi... hiçbir zaman... elinizden geleni yaptınız. Annem bile olsa, daha çoğunu yapamazdı. ama şimdi bırakın beni, özgür olmalıyım!... Dün dua ettiğimiz Tanrı da tanığım olsun, son akşamdır bu... son! Bir daha inmeyeceğim oraya : İnanın, bozmayacağım bu yeminimi! Burada bek-

leyin beni, hemen döneceğim, yalnızca bir sözcük söyleyeceğim ona...

Bıraktı kolunu Rayski. Dehşet içinde,

— Neler söylüyorsun Vera? diye fısıldadı. Kendinde değilsin. Nereye gidiyorsun?

— Oraya... «kurta...» bir kere daha bakmaya... vedalaşmaya... sesini duymaya... belki... vazgeçer inadından ...

Yamaca' doğru koştu Vera, ama Rayski onu tutmasın diye acele ettiği için düştü, kalkmak istedi, kalkamadı.

Yalvaran gözlerle Rayski'ye bakarak kolunu yamaca doğru uzattı.

Rayski insanüstü bir güç gösterdi, içindeki acıyı bastırdı, kollarından tutup kaldırdı Vera'yı.

— Düşersin, diye fısıldadı, diktir orası, yardım edeceğim sana...

Dik yerden handiyse kucağında indirdi Vera'yı, patikada yere bıraktı. Elleri titriyordu, yüzü bembeyazdı.

Vera hızla dönüp, büyük büyük açılmış, şaşkınlık, minnettarlık dolu gözlerle baktı yüzüne, birden önünde yere diz çöktü, elini tutup dudaklarına bastırdı...

— Ağabeyciğim! Yüce gönüllü bir insansınız, unutmayacak bunu Vera! dedi.

Sevincinden bir çığlık atıp, kafesten bırakılan bir kuş gibi daldı ağaçların arasına.

Rayski olduğu yerde oturdu; dehşet içinde, Vera'nın koşarken iki yana açtığı dalların sesine, ayaklarının altında kırılan kuru dal parçalarının çıtırtısına kulak veriyordu.

XII

Yıkık dökük kameriyede Mark bekliyordu. Tüfeğiyle kasketi masadıydı. Sağlam kalmış birkaç tahtanın üzerinde bir

aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Tahtalardan birinin bir ucuna varınca öteki ucu kalkıyor, sonra ses çıkararak düşüyordu.

Bu ses sinirini bozuyordu Mark'ın.

— Ne pis müzik! diye söylendi.

Masanın yakınındaki sıralardan birine oturdu, dirseklerini masaya dayadı, iki elinin parmaklarını gür saçlarının arasına soktu.

Sigaranın birini söndürüp ötekini yakıyordu. Kibriti çaktığında yüzü aydınlanıyordu. Renk yoktu yüzünde, heyecanlı, ya da öfkeli görünüyordu.

Her silah sesinden sonra birkaç dakika kulak kesiliyor, sonra korudan yana bakarak -Vera'yı bekliyordu besbelli- dolaşıyordu patikada. Beklemesi sonuçsuz kalınca kameriyeye dönüyor, «pis müziğin» eşliğinde aşağı yukarı dolaşmaya başlıyor, gene sıraya oturup parmaklarını saçlarının arasına sokuyor, ya da ayaklarını Amerikalılar gibi masaya koyarak oturuyordu sıralardan birine.

Üçüncü atıştan sonra yedi dakika kadar dinledi gecenin sessizliğini, ama bir şey duyamayınca yüzü bulutlandı. Bir anda ihtiyarlamıştı sanki. Ağır ağır aldı tüfeğini, -besbelli gitmek niyetiyle- isteksiz yürüdü patikada; ama yavaştan alıyordu, karanlıkta adım atmakta güçlük çekiyordu sanki. Sonunda kararlı adımlarla yürümeye başlamıştı ki, birden Vera'yla burun buruna geldi.

Durdu Vera, güçlükle soluk alarak yüreğinin üzerine koydu elini.

Elini Mark tutunca endişeleri bir anda dağıldı. Şimdi yalnızca koşmanın Rayski'yle boğuşmanın verdiği yorgunluktan sık sık soluyordu. Mark ise, beklediği şeye kavuşmanın verdiği sevinci bastırmaya çalışıyor, ama bunu başaramıyordu sanki.

— Çok yakın bir geçmişte hayli titizdiniz Vera, dedi, üç kere ateş edip boşuna barut harcamam gerekmiyordu...

Vera, Mark'ın elinden elini çekip,

— Sevinç yerine sitem! diye karşılık verdi.

— Bir şey söylemek, söze başlamak için öyle söyledim; oysa sevinçten aptallaştım, Rayski gibi...

— Hiç de değil! Öyle olsaydı, gizliden, yamacın dibinde... buluşmazdık... Tanrım!

Göğüs geçirdi Vera.

— Büyükannenizin odasında çay masasında yanyana oturur bizi evlendirmelerini beklerdik! Öyle mi?

— Nasıl?

— Olmayacak şeyleri hayal etmek neye yarar? Benimle evlenmenize izin vermezdi büyükanneniz...

— Verirdi: Benim her istediğimi yapar. Bir bu mu sizin için engel?

— Gene o sonu gelmez tartışmamıza başlıyoruz Vera! Son buluşmamız bu... öyle diyorsunuz! Bir şeyler yapıp bu dayanılmaz işkenceye bir son vermeli, kızgın korların üzerinden inmeliyiz!

— Evet, son buluşmamızdır bu... Bir daha buraya gelmeyeceğime yemin ettim!

— Zaman değerli öyleyse. Temelli ayrılacağız eğer... budalalık, yani büyükannenizin inançları uzaklaştırırlarsa bizi birbirimizden. Bir hafta sonra gidiyorum, izin geldi, biliyorsunuz. Ya da birleşir, bir daha ayrılmayız...

Fısıltıyla sordu Vera:

— Hiçbir zaman mı?

Sabırsız bir kol hareketi yaptı Mark, canı sıkkın,

— Hiçbir zaman! diye yineledi. Ne büyük bir yalan vardır şu «hiçbir zaman», «daima» sözcüklerinde!... Elbette «hiçbir zaman»: Bir yıl, belki iki... belki üç yıl... Bu da «hiçbir zaman» değil midir? Süresiz bir duygu mu sizin istediğiniz? Böyle bir şey olur mu? Kumrularınızı inceleyin: Sürekli değildir sevgileri. Başınızı uzatıp yuvalarına bakarsanız görürsünüz orada nelerin olduğunu. Kendi işlerini yaparlar. yavrularını büyütür-

ler, sonra biri bir yana, öteki bir yana döner, giderler. Akılsız olanları birlikte otururlar...

Vera sabırsızlıkla kesti sözünü:

— Yeter Mark, bu süreli aşk kuramın beni de bitirdi! Çok mutsuzum, sizden ayrılmak düşüncesi değil yalnızca ruhumu karartan! Tam bir yıldır açılmıyorum büyükanneme... öldürüyor beni bu, onu daha çok öldürüyor, görüyorum. Bu işkencenin birkaç güne kadar sona ereceğini sanıyorum; bugün ya da yarın tüm içtenliğimizle açacağız birbirimize düşüncelerimizi, umutlarımızı, amaçlarımızı... sonra...

Onu dikkatle dinliyordu Mark,

— Sonra ne? diye sordu.

— Sonra büyükanneme gideceğim, bütün bir ömür için... kimi seçtiğimi söyleyeceğim ona. Ama... galiba... olmayacak bu... boşuna görüştük bugün, ayrılmak zorundayız!

Hüzün dolu bir fısıltıyla bitirmişti sözünü Vera, sonra başını önüne eğdi. Mark,

— Evet, dedi, kendimizi melek düşünürsek haklısınız elbette Vera: O zaman olabilir bütün bir ömür için. Şu ihtiyar hayalci Rayski de öyle değil mi, kadınların çok yüce bir erek için yaratıldıklarını sanıyor...

— Her şeyden önce aile için yaratılmışlardır kadınlar. Melek değildirler, öyle ama... hayvan da değildirler! Dişi bir kurt değil, bir kadınım ben!

— Olsun, aile için yaratılmış olsunlar, ne çıkar bundan? Size onur veren nedir bunda? Çocukları beslemeniz, büyütmeniz gerekmeyecek mi? Aşk değildir bu, özel bir uğraştır, dadıların, yaşlı kadınların işi! Örtü istiyorsunuz siz: Bütün bu duygular, yakınlıklar falan örtüdür yalnızca; insanların, daha cennetteyken örtündüklerini söyledikleri yapraklar...

— Evet, insanlar! dedi Vera.

Mark gülümsedi, omuzlarını kaldırdı. Vera sürdürdü konuşmasını:

— Örtü olsun, ama sizin öğretinize göre, doğanın verdiği bir örtü. Siz çekip atmak istiyorsunuz onu. Öyleyse neden ısrarla bağlandınız bana, sevdiğinizi söylediniz? Bakın, bambaşka bir insan oldunuz, zayıfladınız... Aşka ilişkin kavramlarınız böyleyken, kendinizi kentin dış mahallesinde ya da Volga'nın karşısında köyde bir sevgili bulmanızla beni sevmeniz aynı şey olmaz mıydı sizin için? Bir yıldır sizi buraya, yamacın dibine gelmeye zorlayan nedir?

Yüzünü buruşturdu Mark.

— Düştüğünüz yanlışlığı görüyor musunuz Vera : «Aşka ilişkin kavramlarınızla» diyorsunuz; oysa bir kavram değildir aşk, kapılmadır, gereksinmedir... bu yüzden de genellikle körduır. Ama ben gözlerim kapalı bağlı değilim size. Güzelliğiniz -bu bakımdan haklıdır Rayski, oldukça değişik bir güzelliğiniz var-, sonra zekânız, düşüncelerinizdeki özgürlüğünüz... bütün bunlar uzun süre köleniz olarak tutacaklardır beni, bu köleliğimin başka bir kıza ya da kadına olabilecek köleliğimden uzun sürmesini sağlayacaklardır!

Vera alçak sesle,

— Çok hoş! dedi.

—Bu «kavramlar» mahvediyor sizi Vera. Onlar olmasaydı çoktan dost olmuş, mutluluğu bulmuştuk...

— Bir süre için, sonra yeni bir duygu alırdı onun yerini, sonra bir başkası değil mi?...

Omuzlarını kaldırdı Mark.

— Bunun suçu bizim değil, doğanındır! İyi de etmiş. Yaşamın her şeyi üzerinde uzun süre durulacak olursa, insanın yolları ayağına giymesine benzer bu... «kavramlarla» yaşamaya benzer... Doğayı değiştiremezsiniz!

— Bu kavramların her biri bir ilkedir! dedi Vera. Doğanın kendi yasaları vardır, siz söylüyordunuz, insanlarınsa ilkeleri!

— Geri kafalılık da burada zaten, doğal bir eğilimden ilkeler yaratıyor, onunla ellerini ayaklarını bağlıyorlar. Aşk, doğa-

nın insana verdiği bir mutluluktur... Ben böyle düşünüyorum...

Vera ayağa kalkıp,

— Bu mutluluk birtakım görevler yükler kişiye, dedi, ben böyle düşünüyorum...

— Bir uydurma, bir hayaldir bu Vera, «ilkelerinizin», «kavramlarınızın» karmakarışıklığını görün!... Unutun bu «görevleri» aşkın her şeyden önce bir eğilim... bazen önüne geçilmez bir eğilim olduğunu kabul edin...

Ayağa kalktı Mark, Vera'nın beline sarıldı. Yumuşak, sevgi dolu bir sesle,

— Öyle değil mi? diye fısıldadı. Bunu kabul etmemek güçtür, inatçı... güzel, zeki kız!...

Vera sessizce çözdü Mark'ın kollarını.

— Bir «görevdir» tutturmuşsunuz! dedi. Mark.

Vera kararlı bir sesle yineledi:

— Evet görev! Mutluluğun en güzel yıllarını birbirine vermenin kişilere, yaşamın geri kalan bölümünde karşılıklı olarak yüklediği görev...

— Nasıl yerine getirecek bu görevi, sormama izin verir misiniz? Çorba kaynatarak, birbirine hizmet ederek, birbirinin gözünün içine bakarak; sıska, sinirleri zayıf bir eşin ya da inmeli bir ihtiyarın yanında kendisi güçlüyken, yaşam onu çağırıyorken, başka yerlere çekiyorken- «prensipler», «görev» düşünceleriyle numara yaparak, solup giderek mi? Öyle mi?

— Evet. Direnerek, o «başka yerlere» dönüp bakmayarak! O zaman numara yapmaya da gerek kalmaz, büyükannemin deyimiyle, kişinin kendini «içkiden» geri çektiği gibi geri çeker kendini yalnızca... gerçektir bu... Mutluluğu böyle anlıyorum ben, böyle de istiyorum!

— Büyükannenizin üstün bilgilerinden söz etmeye başladıysanız durum kötü! Övünüyorsunuz büyükannenizle, söyler misiniz, onun ilkeleri ne denli sağlamdırlar içinizde?...

Vera durgun,

— Övünecek bir şey yok ortada! dedi. Evet, şimdi doğru onun yanına gideceğim... «övüneceğim!»

— Ne söyleyeceksin ona?

— Burada olan her şeyi... onun bilmediği her şeyi...

Tahta sıraya oturdu Vera, dirseklerini masaya dayadı, başını ellerinin arasına aldı, düşünceye daldı.

— Neden? diye sordu Mark.

— Nedenini anlayamazsınız siz, görev duygusunu kabul etmiyorsunuz çünkü... Oysa çoktan beri yerine getirmiyorum ona karşı görevimi...

— Yaşamı yosunla, can sıkıntısıyla kaplayan bir ahlak anlayışıdır bu. Vera, Vera, sevmiyorsunuz siz, sevmiyorsunuz...

Birden ayağa kalkıp yaklaştı ona Vera, sitemli baktı yüzüne.

— Beni umutsuzluğa düşürmek istemiyorsanız böyle konuşmayın Mark! Yapmacık sayarım bunu, sevgi olmadan beni ayartmak isteği, yalan sayarım...

Mark da kalktı.

— Siz de konuşmayın böyle, dedi. Sizi ayartmak isteseydim aşk üzerine söylevler dinlemez, vermezdim burada! Çoktan yapardım bunu! Demek yapamıyorum...

Ellerini oğuşturdu Vera.

— Tanrım! Amacınız nedir Mark? Berbat ediyorsunuz yaşamınızı!

— Bakın ne diyeceğim Vera, tartışmayı bırakalım. Büyükannenizin etkisi var her sözünüzde. Çok konuşuldu bütün bunlar, ama şimdi otoritelerin, ezberlenmiş kavramların değil, gerçeğin üste çıktığı başka bir yaşam başladı...

— Gerçek... nerededir gerçek? Söyleyin artık!... Arkamızda mı? Aradığınız nedir sizin?

— Mutluluk! Sizi seviyorum! Niçin acı çektiriyorsunuz bana, niçin benimle de kendinizle de cenkleşiyorsunuz iki kurban veriyorsunuz?

Omuzlarını kaldırdı Vera.

— Tuhaf sitemler bunlar! dedi. Şöyle dikkatli bakın bana, birkaç gündür görüşmüyoruz: Nasılım?

— Acı çektiğinizi görüyorum, böylesi daha anlamsız? Şimdi de ben sorayım size: Neden geliyordunuz buraya? Şimdi neden geliyorsunuz?

Vera handiyse düşmanca baktı Mark'a.

— Durumumun... korkunçluğunu daha önce niçin görmediğimi sormak istiyorsunuz, dedi. Evet, çoktan sormuş olmalıydık bu soruyu birbirimize, bu sitemi etmeliydik... daha o zaman birbirimize de, kendi kendimize de içtenlikle cevap verip, gelmemeliydik buraya bir daha! Çok geç artık!... diye mırıldandı dalgın, ama geç, hiçbir zamandan iyidir! Birbirimize cevap vermek zorundayız bugün: Birbirimizden ne istiyor, ne bekliyorduk?...

— İzin verin her şeyi anlatayım! diye başladı Mark. Sizin aşkınızı istiyorum ben, kendiminkini de size veriyorum. Aşkta tek kural budur işte... doğanın gösterdiği özgür takasın kuralı. Bağlılığı zorlamamak, izlenime özgür bırakmak kendini, karşılıklı mutluluğun hazzını özgür tatmak... benim inandığım yasa budur... «buraya niçin geliyorsunuz?» sorunuza cevabım budur. Kurban mı gerek size? O da var. Benim için kurban değildir bu, ama siz öyle istediğiniz için kurban diyorum... bu bataklıkta daha kalacağım ben, tüm gücümü kullanacağım; bunun ne kadar süreceğini bilmiyorum... ama sizin için yapmayacağım bunu, önce kendim için yapacağım, çünkü benim yaşamım oldu artık bu; mutlu olduğum, sevdiğim sürece yaşayacağım. Soğuyunca söyleyeceğim soğuduğumu, gideceğim... beraberimde bir «görev», bir «kural» ya da «zorunluluk» götürmeden, yaşamın beni sürüklediği yere gideceğim. Burada, yamacın dibinde bırakacağım hepsini! Gördüğünüz gibi, aldatmaya çalışmıyorum sizi, her şeyi açık açık anlatıyorum. Söyleyip gideceğim! Aynı şeyi yapmaya sizin de hakkınız var. Ama oradaki geri kafalılar kendilerini de, başkalarını da aldatıyorlar... uydurdukları yalanlara da «ilkeler» adını takmışlar. Oysa kendileri gizliden yapıyorlar aynı şeyi... üstelik, kendilerine bunu bir hak edin-

mek, ama aynı hakkı kadınlara tanımamak kurnazlığını da göstermişler! Bizim aramızda eşitlik olmalıdır. Siz karar verin, dürüst bir düşünce değil mi bu?

Hayır anlamına salladı başını Vera.

— Söz oyunu! Dürüstlük, başkasının yaşamını almak, o yaşama karşılık da kendisinkini vermektir: Kural budur! Biliyorsunuz Mark, benim başka kurallarım da var...

— Eh, geldik asıl konuya! Başlarsınız artık! Kural, birbirinin boynuna taş gibi asılı durmaktır...

Yüksek sesle itiraz etti Vera:

— Hayır, taş gibi değil! Yaşamın kişiye yüklediği görevler gibi -bu görevler olmadan yaşam olmaz- bir görevi de aşk yükler kişiye, diyeceğim ben. Elden ayaktan kesilmiş, gözleri artık görmeyen yaşlı annenizin başucunda oturur, onu kucağınıza alıp gereken yere taşır, yemeğini yedirirsiniz... neden? Bu da kişiye neşe veren bir uğraş değildir; ama dürüst bir insan görev sayar bunu kendine, seve seve yapar!

— Sevmiyorsunuz siz Vera, düşünüyorsunuz!

— Siz de benim gerçeğimden kaçmaya çalışıyorsunuz! Düşünüyorum, çünkü seviyorum, bir kadınım ben, bir hayvan, bir makine değil!

— Romanlarda olduğu gibi... sonsuzluğa dek süreceğini umduğunuz... yani süresiz bir aşk... hayal ediyorsunuz! Benden bunu istemekle dürüst mü davranmış oluyorsunuz Vera? Tutalım aşkın süresiz olduğuna inandım, Vikentyev gibi güle oynaya «ölünceye dek» verdim size elimi: Daha ne isteyeceksiniz benden? «Bağımızı Tanrı'nın onamasını,» diyorsunuz, yani kiliseye gitmemi, -inançlarımın tersine- herkesin önünde ayine katılmamı... Oysa ben inanmıyorum buna, papazlardan da nefret ediyorum: Akla uygun, dürüst bir davranış olur mu bu?...

Vera ayağa kalktı, siyah pelerinini başına aldı.

— Mutluluk yolundaki tüm engelleri ortadan kaldırmak için buluştuk, dedi, oysa daha da büyütüyoruz onları! Benim kutsal saydığım şeylere siz kabaca dokunuyorsunuz. Neden ça-

ğırdınız beni buraya? Eski, bilinen gerçeği kabul ettiğinizi, bir daha bırakmamak üzere el ele tutuşacağımızı sanıyordum... Her keresinde aynı umutla indim yamaçtan... her keresinde yanıldım! Daha önce de söylediğim şeyi yineliyorum: Mark... (çok güçsüz bir sesle konuşuyordu) inançlarımız da, duygularımız da değişik bizim! Sağduyunuzun size... gerçek yaşamın, yapacağınız en güzel şeyin nerede olduğunu söyleyeceğini umuyordum...

— Neredeymiş?

— Seven dürüst bir kadının yüreğinde. Böyle bir kadının dostluğu...

Üzgün, kolunu salladı Vera. Gözleri dolu dolu oldu.

— Kendi yaşamınızı sürdürün Mark, ben yapamayacağım... kökü yok bu yaşamın...

— Sizin kökleriniz çürüyeli çok oluyor Vera!

— Olsun varsın! (Giderek zayıflıyordu Vera'nın sesi, yaşlar akıyordu artık gözlerinden.) Sizinle tartışacak, inançlarınızı aklımla, kendi inançlarımla çürütecek güçte değilim! Aklım da yetmez buna, gücüm de. Silahım zayıf, ama benim olduğu, onu kitaplardan ya da duyduklarımdan değil, kendi huzur dolu yaşamımdan aldığım için değerlidir bence ...

Bir şey söyleyecek oldu Mark, ama Vera sürdürdü konuşmasını:

— Sizi başka bir güçle yenmeyi düşünüyordum... Her şey nasıl oldu, biliyor musunuz? (Bir an oturdu tahta sıraya, dalgın konuşuyordu.) Önceleri acıyordum size. Yapayalnızdınız, hiç kimse anlamıyordu sizi, herkes kaçıyordu sizden. Acıma duygusu sizin yanınıza çekti beni. Tuhaf, uygunsuz bir şey sezinliyordum sizde. Hiçbir şeye görgü kurallarına bile değer vermiyordunuz... düşüncelerinizle umursamaz konuşmalarınızla kayıtsızdınız; yaşamla oynuyordunuz, aklı küçümsüyor, hiç kimseye hiçbir şeye saygı duymuyor, hiçbir şeye inanmıyor, başkalarının da sizin gibi olmasına çalışıyor, kötülüklerin üzerine üzerine gidiyor. yürekliliğinizle övünüyordunuz. Merak duyduğum için inceliyordum sizi, buraya gelmenize izin veriyordum, kitap alıyordum sizden,

bir zekâ, bir güç görüyordum... Ama bütün bunlar uzaktı yaşamdan... Sonra... (ne pişmanım şimdi!) düşündüm ki... Sık sık şöyle diyordum kendi kendime: «Önce benim için, sonra yaşam için sevdireceğim ona yaşamı... önce bana, sonra yaşamın başka bir şeyine saygı duyacak... bana inanacak, sonra da...» Yaşamınızı, herkesten iyi, büyük olmanızı istiyordum... dağınık yaşamınız için tartışıyordum sizinle...

Son bir yılı tümüyle anımsamaya çalışıyormuş gibi göğüs geçirdi...

— Bırakıyordunuz kendinizi benim... etkime... Ben de sizin zekânıza, yürekliliğinize bırakıyordum kendimi; birkaç... söz oyunu yakaladım...

— Hemen dönüverdiniz! Büyükannenizden korkmaya başladınız! Söz oyunlarımı yakaladığınız zaman neden bırakmadınız beni? Söz oyunu!

— Çok geçti artık. Kaderinizi heyecanla benimsemiştim... Yalnızca bu karanlık yaşam için acı çekmiyordum artık, sizin durumunuz da acı veriyordu bana, inatla yürüyordum arkanızdan, benim yardımımla yaşamı anlayacağınızı, kendiniz için zararlı, başkaları için ise tam anlamıyla yararsız- bu yalnızlığınızı bırakacağınızı düşünüyor... bir...

— Vali yardımcısı ya da danışman olacağımı sanıyordunuz...

— Adın önemi yok. Gerekli, güçlü bir insan olacağınızı umuyordum...

— Sonra iyi niyetli, herkese karşı saygılı... daha?

— Daha, ömür boyu dostum olacağınızı! Bu umudum heyecanlandırıyordu beni... heyecanım nerelere sürükledi beni, görüyorsunuz!... (alçak sesle eklemişti bunu, çevresine bakınarak ürpermişti) Bu korkunç cengin sonunda ne kazandım? (Mark'a doğru eğilip, elini omuzuna koydu) Aşktan, mutluluktan, yaşamdan... Vera'nızdan kaçıyorsunuz! Kaçmayın, gözlerimin içine bakın, sesimi duyun: Gerçek ondadır! Kaçmayın, kalın, beraber gidelim oraya, yukarı, bahçeye... Yarın bizden mutlu insan olmayacak buralarda!... Seviyorsunuz beni... Mark! Mark... duyuyor musunuz beni? Yüzüme bakın...

Eğilip Mark'ın yüzüne, yakından gözlerinin içine baktı.

Birden ayağa kalktı Mark. Elini çekti Vera'nın elinden, başını yabani bir hayvan gibi sallayarak,

— Yaklaşmayın bana Vera!... dedi.

Üç adım uzağında durdu Vera'nın.

— Asıl önemli olanı konuşmadık daha, konuşunca sıçratmayacak beni okşamanız, kaçmayacağım bu yerlerden... Bu Vera'dan, sizden kaçmazdım. Ama başka bir şeyi zorla kabul etmeye zorluyorsunuz beni... Yoksa bende o şey, ne yapabilirim? Siz düşünün karar verin Vera, söyleyin!

— Bu inanç benim içimdeyse ben ne yapabilirim? diye sordu Vera.

— Kişinin, ezberlediği birtakım inançlardan ayrılması, onda olmayan inançları edinmesinden kolaydır...

— Bu inançlar yaşamın kendidir. Söyledim size, bu inançlarla yaşıyorum ben, başka türlü yaşayamam... dolayısıyla...

— Dolayısıyla... diye yineledi Mark.

İkisi de ayağa kalktı. Konuşmak ağır geliyordu onlara, konuşmalarına gerek yoktu zaten.

Vera ipekli pelerinini başına almak istiyordu gene, alamıyordu: Kolları düşüyordu. Dönüp arkasına bakmadan gitmek kalıyordu ona. Gitmeye davrandı, bir adım attı, sıraya çöktü gene.

«Gücü nereden alınalı? diye geçiriyordu içinden. Gitmeye de, onu tutmaya da yok gücüm! Her şey bitti artık! Tutsam onu ne olacak? Yaşam değil, sonsuzluğa uzanan bir parmaklıkla ayrılmış iki cezaevi gibi iki yaşam...»

Mark üzgün,

— İkimiz de güçlüyüz Vera, bu yüzden acı çekiyoruz, dedi, gene bu yüzden ayrılıyoruz...

Hayır anlamına başını salladı Vera.

— Güçlü olsaydım, dedi, böyle gitmezdiniz buradan, yukarıya gelirdiniz benimle, gizli olarak değil, korkusuzca, koluma girerek gelirdiniz... Hadi gidelim! Mutluluğumu, yaşamamı istiyorsunuz! (Bir umut ışığı doğmuştu içinde birden, Mark'a yaklaşıp heyecanlı konuşmaya başlamıştı.) Bana inanmamış olamazsınız, numara da yapmış olamazsınız... bir cinayet olurdu bu! (Bir umutsuzluk vardı şimdi sesinde.) Ne yapmalı, Tanrım! İnanmıyor, bana gelmiyor! Nasıl inandırmalı sizi?

İnatçı, karşılık verdi Mark:

— Bunun için, benden güçlü olmanız gerekir, oysa güçlerimiz eşit; uzlaşamamamızın, cenkleşmemizin nedeni burada. Bu savaşın sonucunu beklemeden ayrılmalıyız, ya da birimiz ötekine temelli boyun eğmeli... Sizi avucumun içine alabilirdim... kişiliği zayıf herhangi bir kadını da acımadan alırdım avucumun içine. Başka bir kadında cilve, basit korku ya da akılsızlık sayılabilecek şeyler sizde güç, kadın kalesi olarak çıkıyor kişinin karşısına. Gizli bir şey kalmadı artık aramızda, açıldık birbirimize, gerekeni söyleyeceğim. Doğa çok iyi silahlandırmış sizi Vera. Eski kavramlar, ahlak anlayışı, görev duygusu, kurallar, inanç... bende bulunmayan her şey sizde tam. Heyecanlarınızda hafif değilsiniz, olanca gücünüzle savaşıyorsunuz, iki yan için de eşit koşullarda yenik sayıyorsunuz kendinizi yalnızca. Sizi aldatmak bir çeşit hırsızlık olurdu. Her şeyinizi veriyorsunuz, size karşı kazanılacak utku için de her şeyi istiyorsunuz. Ne var ki, ben veremem her şeyi, ama saygı duyuyorum size...

Vera hafifçe kaldırdı başını, yüzünde bir gurur, handiyse bir mutluluk ışığı belirdi, ama hemen eğdi başını gene. Kaçınılmaz ayrılık karşısında yüreği acıyla çarpıyordu, umutsuzluğa kapılmıştı gene. Mark'ın sözleri bir veda söylevinin başlangıcıydı.

Kameriyenin öteki ucuna gitti Mark, oradan Vera'yı dikkatle izleyerek boğuk bir sesle,

— Her şeyi söyledik birbirimize... kararı size bırakıyorum! diye başladı. Şimdi, başımın döndüğü şu karar anında bile aldatmayacağım sizi... Yapamam bunu, yapamam, duyuyor mu-

sunuz Vera, süresiz aşk vaadetmiyorum, inanmıyorum ona çünkü, sizden de istemiyorum onu, evlenmeyeceğim sizinle. Ama şimdi dünyada her şeyden çok seviyorum sizi!... Bütün bu söylediklerimden sonra bana koşarsanız... beni seviyorsunuz, benim olmak istiyorsunuz demektir...

Vera, gözlerini büyük büyük açmış, bakıyordu Mark'a, titrediğini hissediyordu. Bir kuşku çaktı kafasının içinde:

«Amacına erişmek için her yola başvuran kötü niyetli bir insan mı acaba?... **Yoksa** gerçekten alabildiğine dürüst mü şu anda?»

— Ölünceye dek mi sizin olmak? diye sordu.

Başının üzerinde duran kara buluttan kendi de korktu.

Mark «evet» deseydi, inançların bu «ölünceye dek» yüzünden ortaya çıkan geçilmez «ayrılığını» unuturdu Vera... uçurumu karşıya geçmek için küçücük bir köprü olsaydı yeterdi, sonra varsın yıkılsın, uçurumun dibini boylasındı bu köprü. Mark'ın yanında korkmaya başlamıştı.

Susuyordu Mark. Sonra ayağa kalktı. Canı sıkkın, üzgün,

— Bilmiyorum! dedi. Ben yalnızca şu anda ne yapacağımı bilirim, altı ay sonrasına bakmam. Siz de bilmiyorsunuz ne yapacağınızı. Aşkıma karşılık verirseniz burada kalacağım, sesim soluğum çıkmayacak... istediğiniz her şeyi yapacağım... (Birden Vera'nın yanına geldi.) Daha ne istiyorsunuz? Yoksa... birlikte gidelim mi buradan?

Vera'nın önünde bir şimşek çaktı sanki. Mark'a doğru atıldı, elini omuzuna koydu.

Bir cennetin kapıları açılmıştı önünde hiç beklenmedik bir anda. Bütün bir dünya gülümsemişti ona, kendine çağırmıştı onu...

«Onunla uzak bir yere...» diye geçirmişti içinden. Mutluluğun hazzı usulca tıklatmıştı ruhunun kapısını.

«Kararsızlık içinde şimdi, kurtaramıyor kendini bundan, ama şimdi böyle bu... Ben yanında olduğum zaman... yaşamın yalnızca benim olduğum yerde olduğuna inanır belki...»

İçinde durgun bir ses söylüyordu bütün bunları.

Mark ağırbaşlı,

— Böyle bir şeyi göze alabilir miydiniz? diye sordu.

Yanıt vermedi Vera, başı önünde susuyordu.

— Büyükannenizden mi korkardınız yoksa?

Başını kaldırdı Vera.

— Evet, doğru, diye fısıldadı, göze alamazsam, yalnız ondan korktuğum için alamam...

Mark geri çekildi.

— Bu kadar yaklaşmayın bana öyleyse, kocakarı izin vermez...

— Ah, hayır, verir, mutluluklar da diler bize, ama üzüntüsünden ölür! Benim korktuğum da bu işte!...

Mark'ın yüzüne uzun uzun, hulyalı bakarak,

— Sizinle gitmek! diye ekledi Vera. Ya sonra?

— Sonra... bilmiyorum. Neden bu «sonra»?

— Sonra ansızın bir şey «çekecek» sizi, bırakıp gideceksiniz beni, bir eşya gibi...

— Niçin «eşya» gibi? Dost olarak ayrılabiliriz...

Vera üzgün içini çekti.

— Ayrılmak! Ayrılık aşkın hemen yanında duruyor sizde! Oysa ben bunun bir uç, insanın hiçbir zaman karşılaşmaması gereken bir uç olduğunu... birbirini seven iki kişiyi ancak ölümün ayırması gerektiğini düşünüyorum...

Birden bembeyaz oldu Vera'nın yüzü, handiyse mağrur,

— Hoşça kalın Mark! dedi. Kararımı verdim... İstediğim mutluluğu hiçbir zaman veremeyeceksiniz bana. Mutluluk için buradan gitmeye gerek yok, buradadır o... Bu iş bitti...

Mark, kendisininkine hiç benzemeyen bir sesle,

— Evet... dedi, bir ayak önce gitmeliyim buradan! Hoşça kalın Vera...

İkisinin de yüzü bembeyaz, birbirine bakmamaya çalışarak ayağa kalktılar. Dalların arasından süzülen zayıf ay ışığında pelerinini arıyordu Vera. Elleri titriyordu, pelerinden başka şeyler geliyordu eline hep. Bir ara tüfeğe bile tutmuştu.

Mark kameriyenin direklerinden birine sırtını dayamış, öyle ayakta duruyor, bir şeyini almıyor, üzgün, Vera'ya bakıyordu.

Sonunda bulmuştu Vera beyaz pelerinini, ama bir türlü alamıyordu onu öteki omuzuna. Mark dalgın yardım etti ona.

Karanlıkta ayağını dolaştırarak basamağı arıyordu Vera, Mark yandan yere atladı, elini uzattı ona, inmesine yardım etti.

Patikada yanyana, konuşmadan -birbirlerinden bir şey bekliyormuş gibi- adımlarını giderek yavaşlatarak yürüdüler. İkisi de aynı şey için yoruyorlardı kafalarını: Oyalanmak için bir neden arıyorlardı.

Kendi açısından haklı olduklarına inanıyordu ikisi de, ama ikisinin içinde de gizli, delice bir umut vardı; Mark, Vera'nın onun yanına geçeceğini, Vera da Mark'ın yenilgiyi kabul edeceğini umuyordu. Ama bu umudun saçma bir şey olduğunu, isteseler bile bunu yapamayacaklarını, birden bambaşka bir insan olamayacaklarını, düşüncelerini, dünya görüşlerini şapka değiştirir gibi değiştiremeyeceklerini, inançlarını paylaşamayacaklarını ya da bırakamayacaklarını hissediyorlardı.

Ama bunun son buluşmaları olduğu, son kez birbirlerini gördükleri, beş dakika sonra iki yabancı olacakları düşüncesi öldürüyordu onları. Bu beş dakikayı durdurmak, tüm geçmişlerini bu dakikalara doldurmak, -yapabilirlerse- geleceğe ilişkin bir umut yaratmak istiyorlardı! Ama geleceğin olmadığını, önlerinde ölüm gibi kaçınılmaz bir ayrılığın beklediğini hissediyorlardı!

Mark'ın, alçak çitten yola atlaması, Vera'nın da ağaçların arasında patikadan yamacı çıkması gereken yere kadar yürümeleri hayli sürdü.

Ölü gibi duruyordu yamacın dibinde Vera, başını önüne eğmişti. Yaşamını geçiriyordu belleğinden, böyle acı bir dakikasını anımsamıyordu. Gözleri dolu doluydu.

Şimdi onun için tek mutluluk, bir an arkasına dönüp hiç değilse bir kere bakmaktı Mark'a, sonra çabuk adımlarla uzaklaşmak, giderken bir yandan da kaybettiği şeyi -gözleriyle olsun- ölçmekti. Giden bu mutluluk burgacına içi sızlıyordu, ama arkasına dönmeye cesaret edemiyordu: Mark'ın o uğursuz sorusuna **evet** demek olurdu bu. Derin bir hüzün içinde iki adım attı yamaca doğru.

Mark da arkasına bakmadan, öfkeli, avından homordanarak uzaklaşan yabani bir hayvan gibi yaklaşıyordu çite. Yalan dememişti, saygı duyuyordu Vera'ya, ama iradesi dışında bir saygıydı bu, iyi dövüşen düşmana savaşta duyulan saygı gibi bir şey. Bu yaşam dolu, özgür ruhu zincire vuran «ölüler kentini», «köhne kavramları» lanetliyordu.

Onun üzüntüsü dokunaklı, karşısındakinde acıma duygusu uyandıran bir üzüntü değildi; tersine öfke dolu, inatçı, uzlaşmazlığı yüzünden düşmanın yeni vuruşlarını gerektiren bir duyguydu. Bir üzüntü bile değildi bu, azgın bir umutsuzluktu.

Parça parça etmeye hazırdı Vera'yı, elde edemeyeceğini anladığında değerli bir şeyi «Hiç kimsenin olma!» diyerek parçalayanlar vardır, o da öyle parçalamaya hazırdı Vera'yı. Kendi itiraf etmişti Vera'ya, başka biri olsaydı yapardı da bunu, ama Vera'ya değil. Vera da tuzağa düşmezdi zaten... zora başvurması, bir anda haydut olması gerekecekti o durumda.

Dahası var, Vera'ya karşı kazanacağı bedensel bir utku, başka birine karşı kazanacağı utkunun vereceği hazzı vermezdi ona. Çite doğru yürürken güzel Vera'yı elden kaçırdığı, «işini» unutarak ona bu kadar zaman ve güç harcadığı için değildi öfkesi. Gururundan köpürüyordu. Güçsüzlüğü acı veriyordu ona. Vera'nın hayal gücünü, belki yüreğini de yenmişti, ama aklıyla iradesini yenememişti.

Bu alanda Vera, onun inadına eşit bir direnç göstermişti. Kişiliği vardı Vera'nın; eski, «ölmüş» yaşamdan ısrarla sağlam,

canlı bir yaşam çıkarıyordu kendine; sonra Mark için -Rayski için olduğu gibi- ona özgü bir yaşamı soluyan, kendi aklıyla, kendi gurur dolu iradesiyle yaşayan güzel bir heykeldi.

Öteki kadınlardan yüceydi. Görüyordu bunu Mark, onun aşkını kazandığı için de gurur duyuyordu. Ama Vera'yı açmak, geliştirmek, ona kendi ışığını vermek için ne denli çalıştıysa, çabasının boşa gittiğini görerek umutsuzluğa düşüyordu. Bir şey, -Vera'nın deyimiyle- inancı, sonra gençlerden bir papaz, ayrıca duygusallığıyla Rayski, ahlak dersleriyle büyükanne, daha çok da -kendi gözleri, kulakları, duyarlığı, kadın içgüdüsü, bir de iradesi- gücünü destekliyorlardı Vera'nın, Mark'ın gerçeğine karşı silahlandırıyorlardı onu; eski, olağan bir yaşamı öyle canlı renklere boyuyorlardı ki, Mark'ın yeni, taze kaynaklardan kendine edindiği gerçeği de, yaşamı da soluk, boş, düzme, soğuk görünüyordu yanlarında.

Mark'ın yeni gerçeği yaşamı Vera'nın sağlam, güçlü yaradılışını çekememişlerdi; ancak, Vera'nın onları parçalamasına, kendi gerçeğine daha bir bağlanmasına yaramışlardı.

İşte gidiyordu Vera. Ona, kumdaki izler gibi silinip gidecek buluşmalarından başka bir utku nişanı bırakmadan gidiyordu. Savaşı kaybetmişti Mark, Vera'yı kaybetmişti; yürürken Vera gibisine bir daha raslamayacağını biliyordu.

Öteki kadınlarla, özellikle «yenici» kadınlarla -çoğu, Marina'nın kendini aşklarına verdiği gibi, kendilerini yeni yaşama tutkuyla veren «yenici kadınlarla- karşılaştırıyordu Vera'yı. Onun yanında bu kadınları zavallı, basit, düşmüş -hayale, heyecana, hatta altına kendilerini kaptıran öteki düşmüş kadınlar kadar düşmüş- görüyordu. Bu kadınlar da çoğu zaman anlamadıkları, yalnızca sözlere kanıp benimsedikleri için, atıp yerine kolayca başka bir şey alabildikleri -sözgelimi, Kozlov'un karısı gibi- ilkelere kaptırmışlardı kendilerini; ama kurnazca ya da akılsızca gizliyorlardı bunu!

Arkasında, bir daha hiç karşılaşamayacağı bir şeyi bırakıp gittiğini hissederek ağır ağır yürüyordu Mark. Vera'yı aldatmak, kendine çekmek, ona «süresiz bir aşk» vaatetmek yıllarca yanında oturmak, belki evlenmek onunla...

Kaba, bayağı bir yalan kullanmak düşüncesi gene ürpertti onu... Artık Vera da kanmazdı ona zaten.

Ayağını yere vurarak sıçradı çite, bir bacağını öte yana attı.

Çitin üzerinde oturmuş, düşünüyordu: «Baksam mı ona? Gitti! Mağrur yaratık! Üzülmeye değmez, sevmiyordu beni, sevseydi gitmezdi... Ukala!...»

Vera da yamacın dibinde durmuş, karar veremiyordu: «Bir kere baksam... ne yaptığına, sonra dönüp giderim...»

Aşağı atlayacaktı Mark... çitle hendek temelli ayıracaktı onları. O zaman sağduyusuyla iradesi daha bir etkili gösterecekleri kendilerini, utku kazanılacaktı... Dönüp baktı...

Yamacın dibinde, yukarı çıkamıyormuş gibi duruyordu Vera...

Sonunda bitkin, iki üç adım atıp durdu. Sonra... usulca döndü arkasına, ürperdi. Mark çitin üzerinde oturuyordu hâlâ, ona bakıyordu...

— Mark elveda! diye seslendi.

Kendi sesinden korktu: Öylesine çok hüzün, umutsuzluk vardı sesinde.

Çabucak bu yana aldı bacağını Mark, yere atladı, birkaç adımda Vera'nın yanına geldi.

«Utku, utku! diye bağırıyordu içinden Vera. Geri dönüyor, kabul ediyor!»

O da inler gibi,

— Vera! dedi.

— Temelli mi... döndün?... Anladın sonunda... oh, ne büyük bir mutluluk bu? Tanrım, affet...

Sözünün sonunu getiremedi Vera.

Mark'ın kolları arasındaydı. Öpücüğü kapamıştı ağzını. Kucağına aldı onu Mark, yabani bir hayvanın avını götürdüğü gibi, koşarak kameriyeye götürdü.

Dönüp arkasına baktığı için Tanrı bağışlasın Vera'yı!...

XIII

Rayski yamaçta çenesi dizlerine dayalı, başı ellerinin arasında bir saat oturdu çimenlerin üstünde. Derin bir hüzün doldurmuştu ruhunu. Soylu coşkunluğunun karşılığını Vera için, kendi için acı çekerek, yüce gönüllülüğü yüzünden kendini lanetleyerek korkunç bir işkenceyle ödüyordu.

Bilinmezlik, kıskançlık, uçup giden mutluluk umutları... Önünde de hep aynı tutkunun, ona sakin bir gün, bir gece geçirtmeyen, bir dakika rahat vermeyen tutkunun acıları! Büyük güçlükle, kendini zorlayarak uyuyabiliyordu. Uyku bir dost gibi değil, ayık olmanın işkencesini başka bir işkenceyle değiştirmek için geliyordu ona.

Sabah gözlerini açtığında inatçı, hain, ona karşı soğuk Vera'nın kişiliğinde tutkunun hayalini görüyordu. Bir ismi yalnızca bir ismi onun bu ateşli hastalığına kesin vuruşu indirecek, onu iyiye götürecek, iyileştirecek ismi söylemesini istediğinde kahkahayla karşılık veriyordu ona Vera.

Yamaçta otururken, beklemekten yorulmuş gibi bakınarak, mırıldandı:

— Peki ama nerede kaldı, niçin gelmiyor?

Saatine baktı. Saat dokuz olmamıştı gittiğinde, şimdi on bire geliyordu! Beklemesini, hemen döneceğini söylemişti Vera: Ne uzunmuş bu bir saat!... «Ne oldu ona? Nerede kaldı?» diye yineledi endişeli.

Yukarı çıktı, kanepeye oturdu, kulak kesildi. Ne bir ses, ne bir çıtırdı vardı: Ağaçlardan düşen ölü yaprakların hışırtısı duyuluyordu yalnızca.

Kalkıp üç adım yürüdü yamaçtan aşağı. Hem bir ses duymak için kulak kabartıyor, hem konuşuyordu kendi kendine:

— Bekle dedi, unuttu gitti... bekliyorum hâlâ! Tanrım, gece geç saatlere dek kalıyor mu orada yoksa? Bu heykelim, güzel, mağrur Vera nasıl bir insan, nasıl bir şeydir acaba? Belki

şu anda kahkahalarla gülerek alay ediyordur benimle orada... Kimdir o? Kim olduğunu bilmek istiyorum. (Yüksek sesle, öfkeli söylemişti bunu.) İsim gerekli bana! Bir silah, bir paravana, tutkusuna bir örtü olarak bulunduruyor beni yanında... Ne tutku ya!

Mark'ınkinin aynı bir umutsuzluk doldurmuştu içini. Beş aydır kaçıyordu ondan Vera, kâh sevmesine izin vererek, kâh onu kovarak yüzüne karşı alay ediyordu onunla...

«Sevgimin karşılığı niçin böylesine bir ölüm cezası oluyor? Nedir bana yapmak istediği? Çevirdiği bütün bu dolaplardan sonra sırrını elinden alıp, o esrarlı adı ortaya çıkarmaya hakkım yok mu?»

Hızla koştu aşağıya doğru, ağaçlığa girmeden durdu, dinledi. Hiçbir şey duyulmuyordu.

— Ama bu... iğrenç bir şey... diye mırıldandı, başkasının sırrını çalmak... (Ağaçlığa girdi.) Öylesine iğrenç bir şey ki bu...

Geri dönüp üç adım yürüdü.

Kararsızlık içinde durdu, yüzündeki terleri mendiliyle silerken,

— Hırsızlık bu! diye fısıldadı. Ama yarın gene bilmece oyununa başlayacak, cilveli cilveli bakacak yüzüme, gene öfkeli, kaba gülüşüyle «Sizi seviyorum» diyecek! Bir son vereceğim artık bu işkenceye... öğreneceğim!

Verdi kararını, ağaçlığa daldı.

Dalların yüzüne çarptığını hissetmeden, ayağının altında çıtırdayan kuru her dala lanet okuyarak, el yordamıyla, hırsız gibi sessiz ilerliyordu. Buluşma yerini bilmeden, rasgele yürüyordu. Heyecanından arada bir yere oturuyor, soluk alıyordu.

Vicdan azabı bir an durduruyordu onu, kuru yaprakları hışırdatarak yürüyordu gene...

Yamacın dibinde kendi canına kıyan adamın mezarının üzerinden geçti; Vera'yı görmek, sesini duymak umuduyla bakış-

larını dolaştırarak, sessizliği dinleyerek kameriyeye doğru yürüdü.

Bu arada Tatyana Markovna'nın evinde her şey olağan sırasını izliyordu. Gece yemeğini yedikten sonra arada bir esneyerek oturmuşlardı salonda. Vatutin herkesle -Polina Karpovna'yla, bile, Vikentyev'in annesiyle de- son derece kibar, topuklarını birbirine vurarak, her kadına, onun için her şeyini vermeye hazırmış gibi bakarak konuşuyor, konuşuyordu. Kadınları «hoş» tutmaya çalışmanın gerektiğini söylüyordu.

Polina Karpovna,

— **M-r** Boris nerede? diye sordu.

Beşinci soruşuydu bunu. Yemeğe oturmalarından önce başlamıştı sormaya. Sonunda büyükanneye sormuştu. Büyükanne,

— Tanrı bilir nerede olduğunu, dedi, bir yerlerde dolaşıyordur. Kente birine konuk gitmiştir belki. Nereye gideceğini söylemez hiç... tuhaf çocuk! Arabayı nereye yollayıp aldırtacağını bilemiyorsun onu!

Yakov, Boris Pavloviç'in geç saate dek bahçede «dolaştığını» söylemişti.

Vera'yı çay içmeye çağırması için yolladıkları hizmetçi, «küçük hanımın gelmeyeceği» haberini getirmişti. Ama kendisine yemek ayırmalarını, acıkırsa isteteceğini söylemişti. Evden çıkışını Rayski'den başka gören olmamıştı.

— Yakov, demişti büyükanne, Marina'ya söyle, küçük hanım yemek istediğinde etliyi ısıtıp götürsün ona, pastayı buzluğa koysun, yumuşar yoksa! Yegorka, sen de Boris Pavloviç dönünce yemeğin hazır olduğunu bildirmeyi unutma, kendisine yemek bırakmadığımızı sanmasın... aç yatmasın!

Yakov ile Yegor,

— Başüstüne efendim, dediler.

Büyükanne canı sıkkın, üzgün,

— Gece kuşları, vallahi ikisi de gece kuşu bunların! diye mırıldandı kendi kendine. Bu mevsimde dışarda dolaşıyorlar, şu soğuğa baksana...

Polina Karpovna,

— Ben bahçeye gidiyorum, m-r Boris uzağa gitmemiştir belki, dedi. Beni gördüğüne çok sevinecektir... Esrarlı bir tavırla ekledi: -Bana bir şeyler söylemek istediğini hissetmiştim... Burada olduğumu bilmiyor anlaşılan...

Marfenka fısıldadı Vikentyev'e:

— Biliyor, gelmemesinin nedeni de bu zaten.

Vikentyev de fısıltıyla,

— Bakın ne yapacağım Marfa Vasilyevna, dedi, ondan önce çıkacağım, bir çalının arkasında gizlenip, Boris Pavloviç'in sesini taklit ederek onu sevdiğimi söyleyeceğim...

Gitmek için davranmıştı bile Vikentyev, kolundan tutup durdurdu onu Marfenka.

— Korkusundan bayılır belki, dedi, büyükannem çok kızar! Nereden geldi aklınıza böyle bir şaka?

Israr ediyordu Polina Karpovna:

— Bir dakikada gider gelirim, izin verin getireyim kaçağı...

Tatyana Markovna,

— Nasıl bilirseniz öyle yapın! dedi. Zifiri karanlık dışarısı, bir dal batmasın da gözünüze! Yegorka'yı alın yanınıza bari, fenerle yol göstersin size.

— Yo hayır, yalnız gideceğim, yanımızda kimsenin olmasını istemiyoruz...

Tit Nikonıç kibar,

— Gitmeyin! dedi. Bu rutubetli havalarda saat sekizden sonra dışarı çıkmamalı insan.

Pelerinini giyerken karşılık verdi Kritskaya:

— Ben korkmuyorum...

— Size bundan vazgeçmenizi söylemek istemezdim ama, bir hekim... Düsseldorflu bir hekim (Ren yakınlarındadır bu kent)... evet, Düsseldorflu bir hekim... soyadını unuttum... kitabını okuyorum şimdi, isterseniz size de verebilirim onu... Çok güzel sağlık öğütleri veriyor kitabında bu hekim... Şöyle diyor...

Sözünü bitirmedi: Polina Karpovna, onu beklemesini, arabasıyla eve bırakmasını söyleyip çıkmıştı: Onun arkasından saygıyla öne eğilerek kapıyı kaparken,

— Seve seve, seve seve! diyordu.

XIV

Bu konuşmasından biraz sonra yamacın başında zifiri karanlıkta ayak sesleri duyuldu ağaçların arasında. Kuru dal parçaları çıtırdıyordu, iki yana açılan dallar hızla çarpıyor, ağaçlardan yapraklar dökülüyordu. Çabuk çabuk -yaralı, ya da korkmuş yabani bir hayvan gibi- sıçrayarak çıkıyordu biri yamacı.

Giderek yaklaştı sesle, biraz sonra Rayski -yaralı bir yabani hayvandan da yabani, kudurmuş gibi- atladı ağaçların arasından yamacın başındaki düzlüğe. Kanepeye koştu, şöyle bir dikildi, iki dakika kıpırdamadan oturdu, sonra ellerini birbirine vurdu, yüzüne kapadı...

Kendinde değilmiş gibi mırıldandı:

— Düşte miyim acaba? Hayır hayır, yanıldım, olamaz! Hayal gördüm!...

Ayağa kalktı, bir şeye kulak veriyormuş gibi oturdu gene, sonra dizlerinin üzerine koydu ellerini, sinirli bir kahkahayla gülmeye başladı.

— Kuşku, soru, sır kaldı mı daha! dedi.

Gülmekten kendini öne arkaya atarak gene kahkahalarla gülmeye başlamıştı.

— Heykel! Temizlik! Ruh güzelliği! diyordu. Vera heykel! Ya o!... Zavallı «Sürgüne» yolladığım palto da kameriyenin yanında yerlerde! Kazandığı bahsin parasını da çıkarda benden,

iki yüz yirmi ruble, önceki seksen ruble ile... evet, evet! Üç yüz ruble ediyor!... Sekleteya Burdalahova!

İnliyormuş gibi kahkahayla gülmeye başladı gene: Sonra birden durdu, boş yerini tuttu.

— Oh, ne biçim bir ağrı var şuramda! diye inledi. Bir kedidir Vera! Bir paçavradır... zayıf yaradılışlı, güçsüz... bayağı, duygusal bir tutkunun çoğu zaman sağlıklı bir serseriye bağladığı o düşmüş, zavallı yaratıklardan biri!... Olsun varsın! serbesttir ama -büyük bir nefretle söylüyordu :- ona bağlanmak yanlışlığına düşen bir insanı, ağabeyini, dostunu nasıl horlayabildi böylesine! Oh öç, öç!

Birden ayağa fırladı, ona acı veren düşüncelere daldı.

Nasıl bir öç? Büyükanneye koşmak, onu hizmetçilerin ellerinde fenerlerle buraya getirmek, rezaleti göstermek ona, «İşte yirmi iki yıl koynunuzda büyüttüğünüz yılan!...» demek...

Kolunu salladı, elini ateş gibi yanan alnına koydu.

— Yeter Boris! diye fısıldadı kendi kendine. Yapmayacaksın bunu! Bu ondan değil, büyükanneden öç almak olur. Ha büyükanneden öc almışsın, ha annenden!...

Derin bir keder içinde başını önüne eğdi, sonra birden kaldırdı, deli gibi koştu yamaca doğru.

— Oysa bu paçavradan tutkunun utkusu gerçekleşiyor orada... Evet, bu karanlık gece gizledi aşkın şiirini!

Küçümser bir tavırla gülümsedi.

— Aşkın! diye yineledi. Mark! Serseri ateş, bozguncu, meyhane ilericisi! Ah! Kızkardeşim, kızkardeşciğim! Size âşık o boylu poslu, yakışıklı Tuşin'i seçseydiniz daha iyiydi! (Bir alay vardı sesinde.) Hem ormanı var, hem toprağı, hem suyu... Olimpiyat oyunlarında olduğu gibi at sürüyor! Ya bunun neyi var?

Güçlükle bir göğüs geçirdi.

— Bizim «eylemci gruptur» bu! diye fısıldadı. Eli cebindeyken yumruk gösterirler polise böyleleri; hizmetçi kızlara, zan-

goç karılarına nikâhın saçmalığını anlatmaya çalışır; Feuerbach ile, doğayı öğrenmek tutkusuyla (düzmedir bu tutku) kadınların güvenini kazanırlar sezdirmeden; bizimki gibi kişiliği zayıf, akıllı kızları kendine bağlarlar!... Kendi canına kıyan o zavallı gibi sen de yok ol orada, yamacın dibinde! alçak kız! İşte sana son sözüm!...

Yamaçtan aşağı tükürmek istedi, bir anda donup kaldı olduğu yerde. İrade gücüne, içini dolduran büyük öfkeye, küçümsemeye karşın, hayalinde Vera yamacın dibinden yukarıya doğru çıktı, onu şimdiye dek görmediği gözkamaştırıcı bir güzellikte karşısına dikildi!

Gözleri tutkuyla yıldızlar gibi parlıyorlardı. Kötü, soğuk hiçbir şey yoktu bu gözlerde; ne bir endişe vardı, ne bir hüzün; yalnızca mutluluk ışıl ışıldı... Göğsünde. kollarında, omuzlarında, tüm bedeninde canlı, sağlıklı bir yaşam, bir güç şırıl şırıl akıyor, oynaşıyordu...

Bakışında bir barışa çağrı vardı. Kaidenin üzerinde beyaz, mermer bir heykel gibi değil, canlı, büyüleyici güzelliği olan bir kadın gibi duruyordu. Bir zamanlar, Sofiya'nın güzelliğinin büyüsüne kendini kaptırmış, yürüyerek evine dönerken hayalinde gördüğü o kadın heykelini -önce soğuk, cansız duran, sonra heykelden (çevresinde yaşamın kıpırdamaya, şırıldamaya, ağaçların yeşermeye, çiçeklerin parlamaya, sıcaklığın kendini göstermeye başladığı) canlı bir yaratığa dönüşen o heykeli- andırıyordu...

O canlı kadın karşısındaydı işte! Gözlerinin önünde uyanıyordu heykeli, Vera kızlık uykusundan. Buz ile ateş hem yakıyor, hem donduruyorlardı göğsünü; içindeki acıdan kurtulmaya çalışıyordu, ama bir türlü ayıramıyordu gözlerini gururla parlayan, tüm dünyaya sevgiyle bakan, ona dostça bir gülümsemeyle elini uzatan bu güzel hayalden...

Fısıldadığını duyuyordu: «Mutluyum!»

Vera'nın ayaklarının dibinde dinlenen bir aslan gibi, sessiz, mağrur, Mark yatıyordu; ayağını onun başına koymuştu Vera... Ayılmaya çalıştı Rayski, ürperdi.

Kızkardeşinin, dilberinin, koparılan çiçeğinin «düşünden» duyduğu korku uzaklaştırıyordu onu yamaçtan; ama kıskançlık, öfke, en çok da, uyanan Vera'nın dayanılmaz, yeni güzelliği gene yamaca, aşkın utkusuna, -görünüşe bakılırsa- tüm dünyanın, doğanın kutladığı bu bayrama çekiyorlardı onu.

Sesler geliyordu kulağına: Kuşların cıvıltıları, kanat sesleri, aşkın şırıltısı, sanki tüm bahçeyi, Volga boyunu dolduran derin, tutkulu bir soluk alış...

Yamacın başında taş kesilmiş gibi duruyordu, dehşet içindeydi. Kâh Vera'nın uyanan, yeni hayalini düşünüyordu, kâh insanüstü acılar çekiyordu, yüzü bembeyaz, mırıldanıyordu: Öç, öç!

Her yanda -aşağıda da derin bir sessizlik, karanlık vardı. Birden, evden doğru yaklaşan bir gölge farketti on adım ötesinde. Dikkatle baktı. Canı sıkkın,

— Kimdir o? diye sordu.

— Ben... ben...

Canı daha sıkkın, yineledi:

— Kim?

— **Mr Boris,** benim... **Pauline!**

— Siz! Ne arıyorsunuz burada?

Polina Karpovna esrarlı,

— Hanidir bana... bir şey... söylemek istediğinizin... ama cesaret edemediğinizin... farkında olduğum için... geldim... diye fısıldadı. **Du courage!** [1] burada hiç kimse görmez, duymaz da. **Espérez tout...** [2]

— Ne «söylemek» istiyormuşum size?

— **Que vous m'aimez** [3]; oh, hanidir farkındayım... **n'est-ce pas? Vous n'avez fui... mais la passion vous a ramené ici...** [4]

(1) Ha cesaret! (Fransızca)
(2) Her şey umabilirsiniz. (Fransızca)
(3) Beni sevdiğinizi. (Fransızca)
(4) Öyle değil mi? Kaçıyordunuz benden... ama tutku geri getiriyordu sizi... (Fransızca)

Rayski kolundan tutup yamaca doğru çekti Polina Karpovna'yı. Gerçekten korkmuştu Polina Karpovna,

— Ah, **de grace! Mais pas si brusquement... qu'est ce que vous faites... mais laissez donc!...**[1] diye bağırmaya başladı.

Ama yamacın başına kadar götürdü onu Rayski, sıkıca tuttu kolundan. Sinirli,

— Aşk çekiyor canınız! dedi. Duyuyor musunuz, aşk gecesidir bu gece... İç çekişleri... öpücük seslerini duyuyor musunuz? Tutkudur bu kıpırdayan, evet, tutku, tutku!...

Polina Karpovna, kendisininkine benzemeyen, tiz bir sesle,

— Bırakın, bırakın! dedi. Düşeceğim, fenalaşıyorum...

Bıraktı onu, Rayski, kolları yana düştü, göğüs geçirdi. Sonra, yanında olduğunu yeni farkediyormuş gibi dik dik baktı Polina Karpovna'nın yüzüne.

— Defol! diye bağırdı.

Deli gibi koşmaya başladı, bahçeyi geçti, çiçek bahçesini geçti, avluya çıktı.

Avluda durdu, çevresine bakınarak derin soluk aldı birkaç kere. Kuyunun başında birisinin suyu yüzüme şapur şupur vurduğunu duydu. Yegorka gece temizliğini yapıyor, elini yüzünü yıkıyor olmalıydı.

— Valizimi getir Yegor, dedi, yarın Petersburg'a gidiyorum!

Kendi de oluktan su döktü ellerine, gözlerini, başını ıslattı... çabuk adımlarla eve yürüdü.

Biraz sonra koşarak çıktı taşlığa, bir ceketle dolaştı avluda, Vera'nın pencerelerine baktı, sonra odasına gitti gene. Vera'nın dönmesini bekliyordu. Ama karanlıkta on adım ötesi görünmüyordu, bu yüzden gözetleme yeri olarak akasya ağaçlarından yapılmış kameriyeyi seçti. Akasyaların tüm yaprakları dö-

(1) Oh, insaf edin; bu kadar sert olmaz... ne yapıyorsunuz... Bırakın! (Fransızca)

küldüğü için orada gizlenmenin olanağı yoktu, köpürüyordu Rayski.

Ortalık aydınlanana dek, kızgın korlar üzerinde oturuyormuş gibi oturdu kameriyede. Tutkusu değildi onu orada tutan, uçup gitmişti tutkusu. Hem böylesine bir «engelin» önünde hangi tutku durabilirdi! Hayır, Vera'nın -yeni Vera'nın yüzüne bir kere bakmak; bu «dişiye» onu, büyükanneyi, evde herkesi, «tüm toplumu, nihayet insanı, kadını» küçük düşürmesinin karşılığını hiç değilse küçümser bir bakışla vermek isteği yakıyordu içini!

«Açık açık sev, güven hırsızlığı yapma, mutluluğun hazzını içine sindire sindire tat, fedakârlık et, insanların saygılarıyla, aile sevgisiyle oynama, çirkin yalanlar söyleme, kişiliğinde kadını küçültme!» diye geçiriyordu içinden. «Evet, kendisi için verilen kararı, ölüm kararını bakışımda okuması için bir kere bakmalıyım yüzüne, sonra temelli gitmeliyim!»

Vera'nın dönmesini beklerken sabırsızlıktan sıtmaya tutulmuş gibi titriyordu. Bir pars gibi fırladı pusudan, yolunu kesti Vera'nın, o bakışı fırlattı yüzüne, bir sözcük söylerdi... Ne olurdu bu sözcük?

Başını kaşıyor, yüzünü oğuşturuyor, yumruklarını sıkıyor, açıyor, kameriyenin köşesinde acıdan kıvranıyordu. Birden fırladı yerinden, içine gizlendiği yol battaniyesini attı üzerinden; yüzü hain-mağrur bir sevinçle, bir düşünce ya da niyetle aydınlanmıştı.

— Kader kendi getirdi bunu aklıma! diye fısıldadı.

Avlu kapısına doğru koştu. Kapalıydı kapı. Bakındı. Saveliy'in odasında ışık gördü.

Pencereyi tıklattı, Saveliy açınca, avlu kapısının anahtarını getirmesini, o dışarı çıktıktan sonra kapıyı gene kilitlemesini söyledi. Ama önce odasına koştu, satın aldığı **porte bouqeut'i** aldı, limonluğa bahçıvana koştu. Bahçıvanı uyandırıncaya dek uzun süre çaldı kapıyı birlikte limonluğa girdiler.

Ortalık aydınlanmaya başlamıştı. Bakışlarını fidanlarda dolaştırdı, nefret dolu bir gülümsemenin aydınlığı vardı yüzün-

de. Marfenka'nın buketi için seçtiği çiçekleri gösterdi: Kalan her çeşit çiçekten koydurdu bukete. Bahçıvan güzel bir buket yaptı.

Rayski titrek bir sesle,

— Bir buket daha istiyorum... dedi.

— Gene böyle mi?

— Hayır... yalnızca turunç çiçeklerinden... diye fısıldadı Rayski.

Yüzü bembeyazdı. Bahçıvan,

— Anlaşıldı efendim, dedi, Tatyana Markovna'nın kızlarından biri evleniyor!

— Bir bardak suyun var mı? İçmek için.

Rayski, buketi çabuk yapması için sıkıştırıyordu bahçıvanı. Kana kana içti suyu. Sonunda hazırladı buketleri bahçıvan, Rayski bol bahşiş verdi ona, İki buketi de bir kâğıda sarıp özenle, çabuk adımlarla eve götürdü.

O yokken Vera'nın dönüp dönmediğini öğrenmesi gerekiyordu. Marina'yı uyandırıp çağırması için birisini yolladı. Marina gelince, gidip küçük hanım odasında mı, yoksa «dolaşmaya mı çıkmış» bakmasını söyledi.

Marina «çıkmış» cevabını getirince, Marfenka'nın buketini Vera'nın masasının üzerine koymasını, odasının penceresini de açmasını söyledi; küçük hanımın bunu ondan dün istediğini ekledi... Sonra yolladı Marina'yı, kendi de kameriyede yerini alıp, kasırga gibi uzaklaşan tutkusundan, kıskançlığından, sanki bir şeyden daha... galiba acıma duygusundan... yüreği çarparak beklemeye koyuldu.

Ama gurur kırıklığı, uzun zamandan beri katlandığı işkence, içinde insanca ne varsa hepsini silip süpürmüştü. Acıma duygusunu nefretle bastırmaya çalışıyordu. «İyi ruh» da üzgün, susuyordu içinde. Sesi duyulmuyordu; durgun çalışması durmuştu. Cinler dolmuştu içine, her şeyi parçalıyorlardı orada.

Rayski elini yanağına dayamış bakıyor, Vera'nın kaldığı eve giden dar yoldan başka bir şey görmüyor, yalnızca yalanın, aldatmanın zehirini hissediyor...

— Ya Mark denen o köpeği, ya da kendini vurmalıyım, diye mırıldanıyordu, evet, bu ikisinden birini seçmek zorundayım, ama önce yapacağım üçüncü bir şey var...

Turunç çiçeklerinden yapılmış buketi kutsal bir şey gibi tutuyordu kucağında, hazla bakıyordu ona, sık sık başını kaldırıp çiçekliğin üzerinden, iki yanı ağaçlı karanlık yola bakıyordu. Hâlâ yoktu Vera!

Artık iyice aydınlanmıştı ortalık. İnce bir yağmur çiseliyordu, yerler çamur olmuştu.

Rayski, kucağındaki buketi okşayarak, koklayarak, dudaklarında neşesiz bir gülümseme, «İki şemsiye yollasam mı onlara?» diye geçiriyordu içinden.

Birden Vera'yı gördü uzakta... öylesine kaybetti kendini, korktu, gücünü yitirdi ki, pusudan «bir pars gibi» fırlamak, Vera'nın yolunu kesmek şöyle dursun, düşmemek için tahta sıraya tutunmak zorunda kaldı. Yüreği güm güm vuruyor, dizleri titriyordu. Gözlerini yaklaşan Vera'ya dikmiş, ondan ayıramıyordu, ayağa kalkmak istiyordu... onu da yapamıyordu: Soluk alırken bile acı çekiyordu.

Vera siyah pelerinine tüm sarınmış, yere bakarak yürüyordu. Pelerini göğsünün üzerinde tutan soluk iki eli görünüyordu yalnızca. Hiç acele etmeden, başını sağa sola çevirmeden, yolda oluşan küçük su birikintilerini dikkatle dolanarak yürüyordu. Ağır ağır çıktı taşlığın merdivenini, eve girdi.

Rayski'nin ayaklarındaki zincirleri çözmüşlerdi sanki. Yüzü bembeyaz, koşarak çıktı gözetleme yerinden, Vera'nın penceresinin dibinde durdu.

Vera uykuda gibi girdi odasına. Çıkarken yerlere attığı giysilerin toplanmış olduğunu farketmedi, masanın üzerindeki buketi de, açık pencereyi de görmedi.

Ne yaptığını bilmeden iki pelerinini de çıkarıp kanepenin üzerine attı, çamurlu potinlerini çıkardı, karyolanın altından ayağıyla çekti atlas terliklerini, giydi. Sonra, yakınındaki bir şeye değil, uzaklarda bir yere bakarak kanepeye çöktü, bitkin bir durumda, gözlerini kapayıp kanepenin yastığına dayadı başıyla sırtını, uykuya daldı sanki.

Bir dakika sonra döşemeye düşen bir şeyin tok sesi uyandırdı onu. Açtı gözlerini, bakınarak çabucak doğruldu.

Yerde, pencereden atılmış, turunç çiçeklerinden büyük bir buket vardı.

Şöyle bir baktı bukete, ölü gibi bembeyaz oldu yüzü, çiçekleri yerden kaldırmadan çabuk adımlarla pencereye gitti. Uzaklaşan Rayski'yi gördü, şaşkınlığından bir an olduğu yerde dondu kaldı. Dönüp arkasına baktı Rayski, göz göze geldiler.

— Yüce gönüllü dost... «şövalye»... diye mırıldandı Vera.

Bir yeri acıyormuş gibi güçlükle derin bir soluk aldı, o anda masanın üzerinde Marfenka için ısmarladığı öteki buketi gördü, aldı onu, dalgın, yüzüne doğru kaldırdı, ama ellerinin arasından kaydı buket, Vera kendi de baygın, yığıldı halının üzerine.

BEŞİNCİ BÖLÜM

I

Devrisi gün saat ondan sonra Malinovka'nın köy kilisesinde ayin için büyük çanı çalmaya başladılar.

Evde büyük bir telaş vardı. Eski model kupa arabasını hazırlamışlardı. Arabacılar yeni mavi giysiler giymiş, saçlarını tereyağıyla parlatmış, sabahtan beri içiyorlardı. Hizmetçi kızlar kadınlar bayramlıklarını giymişlerdi; renk renk basma entariler, atkılar, başörtüler, kurdelalar içinde hepsi pırıl pırıldı. Oda hizmetçisi kızların lavanta kokusu on adım önlerinden gidiyordu.

Yegorka, Rayski'nin ona armağan ettiği kısacık ceketle yeni sayılabilecek ekose pantolonunu, kendi aldığı gök mavisi yeleğini giymiş, portakal sarısı kravatını takmıştı. Malinovka'da görülmemiş, duyulmamış derecede şıktı. Ama yanlışlıkla Tatyana Markovna'nın gözüne göründü böyle. Sert bir sesle bağırdı ona Tatyana Markovna:

— Nedir bu kılık? Bostan korkuluğuna dönmüşsün! Yıkıl karşımdan! Vasilisa! Uşak giysisi ver hepsine: Seryojka'ya da, Stepka'ya da, Petruşka'ya da, -Yegor'u göstererek ekledi:- şu soytarıya da!... Yalnız Yakov siyah frak giysin, beyaz kravat taksın. Yemekte öyle hizmet etsinler, akşam da çıkarmasınlar uşak giysilerini!

Tüm evde bir bayram havası esiyordu, yalnızca Ulita bu sabah buzluklarına, bodrumlarına her zamankinden daha bir derin gömülmüş, onu dünkü ya da önceki günkü Ulita'dan değişik bir Ulita yapabilecek bir şey giyememişti. Evet, aşçılar

handiyse günün ağarmasıyla giymişlerdi beyaz başlıklarını, durmadan dinlenmeden -ev halkı için, hizmetçiler için, Volga'nın karşısından gelenler için- kahvaltı, yemek, gece yemeği hazırlıyorlardı.

Büyükanne, gereken buyrukları sabah erken verdikten sonra saat sekizde saçını başını tarayıp giyindi; salona, yakında akrabası olacak konuğunun yanma -yaşlılığının tüm güzelliğiyle, bir hanımefendinin ağırbaşlılığıyla, mutlu bir annenin, konuksever bir ev sahibesinin içten gülümsemesiyle- çıktı.

Ak saçlı başına küçük, sade bir şapka giymişti. Rayski'nin Petersburg'dan getirdiği açık kahverengi, ipekli rob çok yakışmıştı ona. Eski, sararmış dantelden geniş bir yakalık sarıyordu boynunu. Odasında koltuğun üzerinde, konuklar kahvaltı ve yemek için geldiklerinde omuzlarına alacağı geniş Türk şalı hazır bekliyordu.

Şimdi ev halkıyla birlikte ayine gidecekti. Herkesin toplanmasını beklerken salonda, kollarını göğsünün üzerinde çapraz yapmış, ağır ağır dolaşıyor; evin içindeki telaşı, hizmetçilerin halıları temizlemek için, lambaları hazırlamak, aynaları silmek, koltukların kanepelerin kılıflarını çıkarmak için giriş çıkışlarını handiyse farketmiyordu.

Kâh bir pencereye, kâh ötekine gidiyor, dalgın dalgın bir bahçeye, bir yola, bir avluya bakıyordu. Hizmetçilere gerekli buyrukları Vasilisa ile Yakov veriyordu, Saveliy ise uşaklarla ilgileniyordu.

Vikentyev'in annesi, koyu dantelden süsleri olan **gris-de-per!** [1] bir rob giymişti. Vikentyev frakıyla, beyaz eldivenleriyle saat sekizde damlamıştı. Yalnızca Marfenka'yı bekliyorlardı.

Marfenka salona girdiğinde Tatyana Markovna'nın sevinci, gururu sonsuzdu. Doğal bir güzellikle, sağlıkla ışıl ışıldı Marfenka. Herkesin ona yakın ilgi gösteren, uşakların hepsinin yüzü içten bir dostlukla, ona karşı bir sevgiyle, bugün onun bayarmı olduğu için sevinçle apaydınlıktı- evet, herkesin ona gösterdiği yakın ilgi neşeyle aydınlatmıştı yüzünü.

(1) İnci grişi. (Fransızca)

Sabah kalktığında, bir fırsatını bulup uğramıştı odasına büyükanne. Uyanıp bakışlarını çevresinde dolaştırınca şaşkınlığından, ansızın içini dolduran sevinçten «Ah!» demişti Marfenka.

O daha uyanmadan, küçük iki odasının duvarlarını yeşillikten, çiçeklerden çelenklerle süslemişti biri. Sade sabahlığını giymek istemişti, ama onun yerinde, karyolasının yanındaki koltuğun üzerinde pembe kurdelelerle süslü dantel bir sabahlık görmüştü.

«Ah!» diye bağırıyordu ki, öteki iki koltuğun üzerinde, beğendiğini giymesi için, biri pembe, biri mavi, çok güzel iki rop görmüştü.

— Ah! diye bir çığlık attı.

Karyoladan fırladı, çoraplarını giymeden -zamanı yoktu buna- yeni sabahlığını giydi, aynaya gitti, donup kaldı birden: Tuvalet masasının üzeri armağanlarla doluydu.

Neye bakacağını, neyi eline alacağını bilemiyordu. Yeni giysilere koşmak istiyordu, ama öte yanda çok cici maun bir kutu çekiyordu onu kendine. Açtı kutuyu... eksiksiz bir tuvalet takımı vardı içinde: Gümüş kaplı kristal koku şişeleri, taraklar, fırçalar, daha bir sürü şey.

Hepsini çabuk çabuk incelemeye koyulmuştu, ama elleri titriyordu. Bir şişeyi alıyordu eline, ötekini görüyordu sonra, onu bırakıp bir başkasını alıyordu, fırçayı görüyor, gümüş saplı fırçayı görüyordu... hepsinin üzerinde de «M» harfi vardı. Kutunun kapağına yapıştırılmış küçük kağıtta «Yakında annen olacağım» yazılıydı.

Büyük bir heyecana kapılmıştı Marfenka, kutuyu kaparken,

— Ah! dedi.

Bu kutunun yanında birkaç kutu daha vardı. Hangisini eline alacağını, açacağını bilemiyordu. Aynaya şöyle bir baktı, gözünün üzerine düşüp, armağanları incelemesine engel olan gür saçını özensiz, geri attıktan sonra kutuların hepsini aldı tuvalet masasının üzerinden, gidip karyolasına oturdu.

Açmaya korkuyordu onları, oyalanıyordu, en küçüğünü açtı sonunda.

Tek taş zümrüt bir yüzük vardı içinde.

— Ah! diye bir çığlık attı.

Yüzüğü parmağına takıp uzattı kolunu, uzaktan uzun uzun baktı yüzüğe.

Biraz daha büyük başka bir kutuyu açtı. Bir çift küpe vardı içinde. Kulaklarına taktı onları, karyoladan kalkmadan uzanıp aynada kendine baktı. Sonra iki kutu daha açtı; üzerine pırıl pırıl elmas taşlar serpiştirilmiş, gözleri yakuttan, kıvrılmış yılan biçiminde kocaman iki bilezik buldu.

Sonunda en büyük kutuyu açtı, yaşı kadar -yirmi bir- pırlantayı birden karşısında görünce şaşkınlığından «Ah!» diye bağırdı gene.

Kutunun içindeki küçük bir kâğıt parçasında şöyle yazıyordu: Bütün bunlara en değerli armağanımı, en iyi dostumu... kendimi eklemekle mutluyum! Sakının onu. Sevgili Vikentyev'iniz.»

Gülmeye başladı Marfenka, sonra çevresine bakındı, küçük kâğıdı öptü, kulaklarına kadar kızardı; karyoladan atlayıp, tatlılarını koyduğu küçük dolabına gizledi kâğıdı. Başka bir şeyler daha var mı diye tuvalet masasına koştu gene, küçük bir kutu daha buldu.

Rayski'nin armağanıydı bu: Marfenka'nın adının baş harfi işlenmiş, mine kadranlı, zincirli saat. Gözleri büyük büyük açılmış, baktı saate, sonra öteki armağanları gözden geçirdi, çelenklerle, çiçeklerle süslü duvarlarda gezdirdi bakışlarını... birden masanın üzerine bıraktı kendini, elleriyle kapadı gözlerini, sıcak gözyaşları dökerek hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Mutluluktan içini çekerek,

— Tanrım! dedi. Neden bu kadar çok seviyorlar beni? Kimseye bir iyilik yapmadım, yapmıyorum!...

Büyükannesi böyle -giyinmemiş, ayakları çıplak, parmaklarında yüzüklerle; bilezikleri, pırlanta küpeleri takmış, gözleri yaşlı- bulmuştu onu. Önce korkmuştu, bu gözyaşlarının nedenini öğrenince sevinmiş, Marfenka'nın yüzünü gözünü öpmüştü. Onu okşayarak,

— Tanrı'nın sevgili kulu olduğun için yavrucuğum, diyordu, herkesi sevdiğin için Tanrı da seni seviyor, yüzüne bakan herkesin içini bir sıcaklık, mutluluk dolduruyor!...

Gözyaşlarını silerken karşılık verdi Marfenka:

— Nikolay Andreiç'i anlarım: Sözlümdür, annesi de olur, ya ağabeyim Boris Pavloviç: Ona ne benim yaş günümden!...

— Herkese neyse ona da aynı şey! Sana bakmak haz, mutluluk veriyor ona: Alçakgönüllüsün, temizsin, iyi yüreklisin, büyükannenin sözünü dinliyorsun!... (Para değeri bilmez çocuk! -diye mırıldandı kendi kendine,- böyle pahalı armağanlara parayı nereden bulup da veriyormuş bakalım, gösteririm ona ben!) Senin o ağabeyin akılsızın biridir, ama! tuhaf bir akılsız,

— Çok iyi sezinlemiş yalnız, büyükanneciğim: Ne zamandır mavi bir saat, böyle mine kadranlı bir saat istiyordum!...

— Peki, büyükannene sormayacak mısın sana bir şey armağan etmemesinin nedenini?

Marfenka öpücüğüyle ağzını kapadı Tatyana Markovna'nın,

— Büyükanneciğim, dedi, mutlu olmamı istiyorsanız, her zaman sevin beni...

Tatyana Markovna,

— Sevgim her zaman sevgidir, dedi. (Marfenka'yı haç çıkarak kutsarken ekledi:) Al sana benim her zaman için armağanım! Bu kutsamamı benden sonra da unutma hiç...

Elini cebine soktu.

— Büyükanneciğim! İki giysi armağan ettiniz ya!... Bu yeşilliklerle çiçekleri kim astı peki?

— Sözlünle Polina Karpovna dün... yolladılar hepsini Senden gizledik... Bu sabah gün ağarmadan Vasilisa ile Paşutka

getirip süslediler... Roplara gelince, senin çeyizindendir onlar. Daha olacak kuşkusuz. Al...

Küçük bir kutu çıkardı cebinden (üzerinde dört büyük pırlanta olan bir haç vardı içinde) haçı Marfenka'nın boynuna taktı; sonra, üzerinde o günün tarihiyle «Büyükannesinden torununa» yazılı sade, düz bir bilezik çıkardı.

Büyükannesinin eline yapıştı Marfenka, az kaldı ağlamaya başlayacaktı gene.

— Büyükanneciğiniz her şeyi -bir şeyleri vardır- ikinize, Veroçka ile sana eşit olarak paylaştıracaktır! Hadi çabuk giyin!

— Bugün çok güzelsiniz büyükanne! Haklı ağabeyim, Tit Nikonıç yüzde yüz âşık size...

Tatyana Markovna yarı kızmış,

— Kes sesini geveze! dedi. Veroçka'nın yanına git, bak bakalım neyi var- Ayine geç kalmasın! Ben giderdim ama, merdiveni çıkmaya korkuyorum...

Marfenka giyinmek için acele ederek,

— Hemen gidiyorum, hemen... dedi.

II

Bayıldıktan yarım saat sonra ayıldı Vera, çevresine bakındı. Açık pencereden gelen serin hava vurmuştu yüzüne. Bakışlarını odanın içinde dolaştırarak doğruldu hafifçe, sonra ayağa kalktı, pencereyi kapadı, sallanarak karyolaya kadar yürüdü, yatmaktan çok düştü üzerine, akşam oraya attığı atkıyı üstüne çekip hareketsiz kaldı.

Bitkindi, derin bir uykuya daldı. Aklı başında, iradesi yerinde olduğu halde, yorgun bedeni bir zaman için duygusuzlaşmıştı. Yüzünde renk yoktu, ölü gibi uyuyordu.

Derin uykusundan üç saat sonra, avluda hizmetçilerin, uşakların sesleri, tekerlek takırtıları, ayin çanı uyandırdılar onu.

Gözlerini açtı, çevresine bakındı, gürültüye kulak verdi, bir an kendine geldi, sonra birden kapadı gözlerini gene, kendini uykuya ya da acıya bıraktı yeniden.

O anda biri usulca tıklattı odasını. Kıpırdamadı Vera. Sonra daha hızlı vurdular kapıya. Vera duydu, hemen kalktı yataktan, aynaya baktı, kendinden korktu.

Dağılan saçını eline doladı çabucak, kıvırıp büyük, bir tokayla gelişigüzel tutturdu, atkıyı omuzlarına aldı. Bu arada Marfenka için ısmarladığı buketi de kaldırmıştı yerden.

Bir kere daha tıklattılar kapıyı :

— Geliyorum! dedi Vera.

Açtı kapıyı. Marfenka, güzelliğiyle de, giysisiyle de, neşesiyle de bir gökkuşağı gibi ışıl ışıl daldı içeri.

— Neyin var Veracığım? diye sordu. Hastasın sen!...

Yüzündeki neşe bir anda uçup gitmiş, yerini korkuya bırakmıştı. Vera bitkin,

— Evet, biraz... diye yanıt verdi. Eh, kutlarım seni...

Öpüştüler. Vera gülümsemeye çalışarak,

— Ne güzelsin, kıyafetin de çok güzel! dedi.

Ama gülümseyemedi. Dudaklarını güler gibi yapmıştı, gözleri gülümsememişti. Gözleri henüz kapanmamış bir ölününki gibi ışıksız, kıpırtısız bakışı bu gülümseme çabasına ters düşüyordu.

Kendini tutamayacağını anlayınca hemen buketi aldı Vera, Marfenka'ya verdi.

Çiçekleri koklarken büyük bir sevinç içinde,

— Ne hoş bir buket! dedi Marfenka.

Buketin altında eline sert bir şey gelince,

— Bu nedir peki? diye ekledi.

Üzerinde Marfenka'nın adının baş harfi yazılı, incilerle süslenmiş gözkamaştırıcı **porte-bouquet**'di bu. Gene ağlamaya hazırdı Marfenka.

— Ah Veracığım, ah sen, sen!... diye başladı. Amma da seviyormuşsunuz beni hepiniz!... Ben de sizi, hepinizi seviyorum... hem de ne çok, Tanrım!... Bakalım ne zaman, nasıl anlayacaksınız bunu; ben anlatamıyorum çünkü!...

Vera duygulanmıştı, ama bir yanıt veremedi Marfenka'ya, yalnızca derin bir göğüs geçirip elini omuzuna koydu.

— Oturacağım Marfenka, dedi, gece hiç uyuyamadım...

— Büyükannem ayine çağırıyor seni...

— Gelemeyeceğim canım, biraz rahatsız olduğumu... bugün odamdan çıkamayacağımı... söyle.

Marfenka korkmuş,

— Nasıl, hiç mi gelmeyeceksin yanımıza? diye sordu.

— Evet. Yatacağım biraz, dün üşüttüm galiba. Yalnız, büyükanneme hafif üşüttüğümü söyle...

— Biz senin yanına geliriz o zaman.

— Sakın! Dinlenmeme engel olursunuz...

— Pekala, öyleyse her şeyi sana buraya yollarız... Ne çok armağan geldi bana... çiçek... şeker yollamışlar!... Göstereceğim hepsini sana...

Kimlerin ne armağanlar verdiğini anlattı Marfenka. Vera ilgisiz dinliyordu onu.

— Evet, evet, iyi... dedi, çok güzel! Göster... Sonra gelir bakarım...

Manfenka, yerdeki buketi görünce birden,

— Bu nedir? Bir buket daha! dedi. Niçin yerlerde sürünüyor?

Turunç çiçeklerinden yapılmış buketi alıp Vera'ya verdi. Bembeyaz oldu Vera'nın yüzü.

— Kime geldi bu? Kim yolladı? Ne güzel bir şey!

Vera güçlükle,

— O da... sana... dedi.

Komidinin gözünü çekti, eline gelen ilk kordelayla birkaç toplu iğne aldı, parmaklarını güçlükle oynatarak Marfenka'nın yakasına birkaç turunç çiçeği taktı. Sonra öptü onu, bitkin bir durumda kanepeye çöktü. Marfenka endişeli,

— Gerçekten hastasın, dedi, baksana, bembeyaz yüzün! Büyükanneme söylesek mi? Doktor çağırtır... İvan Bogdanoviç'e haber yollayalım ablacığım... Tam da doğum günümde hastalanman ne kötü! Bütün günüm zehir olur artık!

— Önemi yok, önemi yok, geçer! diye fısıldadı Vera. Büyükanneme bir şey söyleme, korkutma onu!... Şimdi git artık, yalnız bırak beni... dinleneceğim...

Marfenka öpmek istedi onu, ama gözlerinin dolu dolu olduğunu gördü birden. Kendi de ağlamaya başladı. Vera, gözyaşlarını, onları gözlerinden hırsız gibi çalıyormuş gibi silerken alçak sesle sordu :

— Ne oldu sana?

— Sen ağlarken ben nasıl tutarım kendimi Veracığım? Neyin var? Dostum benim, ablacığım! Bir üzüntün var, söyle bana...

— Bir şeyim yok, bana bakma sen, sinirlerim bozuk, ondandır... Yalnız, büyükanneme söylerken çok dikkatli ol, yoksa telaşa kapılır...

— Başının ağrıdığını söylerim, ağladığından söz etmem hiç, yoksa bütün gün üzülür.

Gitti Marfenka. Vera kapıyı kapadı onun arkasından, kanepeye uzandı.

III

Kimi arabayla kimi yayan, herkes ayine gitmişti. Rayski gün ağırırken eve döndükten sonra aynada kendini tanımamış, Marina'dan bir bardak şarap istemiş, içmiş kendini yatağa atmıştı.

Vera'nınkinden iyi değildi durumu. Yorgunluktan, uzun süren bedensel, ruhsal acılardan bitkin, ateşler içinde yanarken

kendini sağlıklı bir dostun kolları arasına atıyormuş, kendini onun bakımına bırakıyormuş gibi- bırakmıştı kendini uykuya. Görevini yerine getirmişti uyku, onu Vera'dan da, Malinovka' dan da, yamaçtan da, dün tanık olduğu dramdan da uzaklara götürmüştü.

Hep başka şeyler görmüştü düşünde. «Şiirin dalgaları» da yoktu, «tutkunun köpükleri» de... Petersburg'da evinde, boş bıraktığı atölyesinde yalnızdı, yarım bıraktığı tablolarına bakıyordu kayıtsız.

Sonra, arkadaşlarıyla birlikte St.-George'da oturmuş, iştahla yer, içerken gördü kendini. Bekâr gençlerin akşam yemeklerinde genellikle konuşulan bayağı, saçma şeyler söylüyor, dinliyordu... canını sıkıyordu bu, -düşünde bile- uyumak istiyordu.

Şiirden, duygusallıktan uzak, sağlıklı bir uykudaydı, bu uyku onu öylesine sarmıştı ki, kilisenin çan sesiyle uyandığında iki üç dakika, onunla dün arasında bir duvar gibi duran bedensel rahatlığın etkisi altında kaldı.

Nerede olduğunu, -belki- kim olduğunu bile unutmuştu. Doğa kendini göstermiş, bu derin uykuyla içindeki güç dengesini sağlamıştı. En küçük bir acı duymuyordu şimdi. Her şey iz bırakmadan kaybolup gitmişti.

Gerindi. Nedense içinde bir rahatlığın, huzurun olduğunu, çok zamandır böylesine güzel uyumadığını, sağlıklı uyanmadığını hissederek ıslık çalmaya bile başlamıştı. Bilinci yerine gelmemişti daha.

Ama sonraki iki üç dakika birden anımsattılar ona dünü. Kendinde değilmiş gibi oturdu yatağın içinde, başka bir güç de kalkmaya zorluyordu onu. İki dakika kıpırdamadan oturdu, bir şeye inanamıyormuş gibi büyük büyük açtı gözlerini, inanınca ellerini başının üzerinde birleştirdi, yastığa bıraktı kendini gene, birden ayağa fırladı. Ama şimdi bambaşka -dün en korkunç andakinden bile başka- bir yüzü vardı.

Dünkünden değişik bir acı, yeni bir cin girmişti içine... Dün yamaca gitmek için hazırlanırken Vera'nın kapıldığı aynı

telaşa, heyecana şimdi de o kapılmıştı; sandalyelerin üzerine atılmış giyeceklerinin bir birini, bir ötekini alıyordu.

Çıngırağın ipini çekip Yegor'u çağırdı, onun yardımıyla -yelekten önce redingotunu giyerek, kravatı unutarak- giyinebildi sonunda. Evde ne olup bittiğini sordu; hasta olan Vera'nın dışında herkesin ayine gittiğini öğrenince donup kaldı, yüzü değişti, koşarak çıktı odadan, eski eve gitti.

Usulca tıklattı Vera'nın odasının kapısını; ses veren olmadı içerden. İki dakika bekledikten sonra yokladı kapıyı. İçerden kilitli değildi.

Yavaşca açtı kapıyı; yüzünde bir dehşet anlatımı, -öldürmeye gelmiş biri gibi- sessizce girdi içeri. Parmaklarının ucuna basarak yürüyor, soluk almasına engel olan heyecanından her an düşmekten korkuyor, zangır zangır titriyordu. Yüzü kireç gibiydi.

Kanepede yatıyordu Vera, yüzü kanepenin arkalığına dönüktü. Saçları yastıktan dökülmüş, handiyse yere değiyorlardı, gri robunun eteği -terlikli ayaklarını açıkta bırakarak- gelişigüzel sarkmıştı kenardan.

Dönmedi bu yana; dönüp, gelenin kim olduğuna bakmak için şöyle bir kıpırdanmıştı yalnızca, ama -besbelli- dönememişti.

Yaklaştı ona Rayski, yanında yere diz çöktü, dudaklarını terliğine değdirdi. Birden döndü Vera, bir an baktı Rayski'ye, yüzü acı dolu bir şaşkınlıkla gerildi. Öfkeyle arkasını dönerken, terlikli ayağını -bakmadan eliyle çabucak düzelttiği- eteğinin altına alarak, boğuk bir sesle,

— Nedir bu Boris Pavloviç, komedi mi, roman mı? dedi.

Rayski sönük, güç işitilir bir sesle,

— Hayır Vera, trajedi! dedi.

Kanepenin yanındaki masanın üzerine oturdu. Onun oturduğunu duyunca bu yana döndü Vera, dikkatli dikkatli baktı yüzüne; gözleri şaşkınlıkla açıldı. Şimdiye dek hiç böyle gör-

memişti Rayski'nin yüzünü; bu yüzün anlamını, yeni Rayski'yi anlıyordu da galiba.

Atkıyı attı üzerinden, ayağa kalktı, Rayski'nin yanına gitti. Bir anda unutmuştu içindeki tüm fırtınayı. Kendi ruhundaki öldürücü acının bir benzerini başkasının yüzünde görmüştü. Elini Rayski'nin omuzuna koyup,

— Ağabeyciğim, neyin var? dedi. Mutsuzsun **sen!**

Kadın yüreğinde yüce ne varsa -acıma, fedakârlık, sevgi- hepsi vardı sanki bu üç sözcükte, Vera'nın sesinde.

Rayski, bu şefkatten, bu beklenmedik, sıcak **sen** sözcüğünden duygulanmış, büyük bir minnettarlıkla baktı Vera'nın yüzüne. Dün Rayski, kendi acısını unutup onun yamaçtan inmesine yardım ettiğinde Vera da aynı minnettarlıkla bakmıştı ona...

Dün Rayski'nin içinden insan ruhunun en aydınlık özelliklerinden birinin ışığı taştığı gibi, Vera da bilmeden, Rayski'nin yüce gönüllüğüne yüce gönüllülükle karşılık vermişti.

Karışık duygular içinde titriyordu Rayski. Yaptığından duyduğu pişmanlık giderek güçleniyordu. Sıcak gözyaşlarında erimişti her şey.

Yüzünü Vera'nın ellerinin arasına bıraktı; her şeyini yitirmiş, yitirecek başka şeyi kalmamış bir insan gibi hüngür hüngür ağlamaya başladı. Hıçkırıklar arasından,

— Ne yaptım ben! diyordu. Seni, bir kızı, kızkardeşimi horladım! Ben değildim, bir insan değildi bunu yapan: Yırtıcı bir hayvan yaptı bunu! -Ancak şimdi kendine gelmiş gibi dehşet içinde çevresine bakındı- Neydi bu olan?

Vera sevgi dolu bir sesle, müşfik,

— Üzülme, beni de üzme... diye fısıldadı. Acı bana, dayanamıyorum. Ne durumda olduğumu görüyorsun...

Onun yüzüne bakmamaya çalışıyordu Rayski. Vera gene uzandı kanepeye. Rayski dehşet içinde fısıldadı:

— Ne büyük bir darbe indirdim sana! Bağışlamanı bile isteyeceğim senden: Olanağı yoktur bunun. Çektiğimi biliyorsun Vera...

— Senin darben... bir anlık bir acı verdi bana. Sonra, onu kayıtsız bir elin indirmeyeceğini anladım, beni sevdiğine inandım... Ancak o zaman sezinledim bu haftalarda, özellikle dün... neler çektiğini. Üzülme, suçlu değilsin, ödeştik...

— İşlediğim cinayeti haklı göstermeye çalışma Vera: Bıçak her zaman bıçaktır. Bıçakladım ben seni...

— Uyandırdın... Uyuyordum sanki; hepinizi, seni de, büyükannemi de, kızkardeşimi de, evdekileri de düşte gibi görüyordum; huysuz, soğuktum, kendimi bilmiyordum!...

— Şimdi ben ne yapmalıyım Vera? Gitmek... Nasıl bir durumda gideceğim? Ölüm cezamı burada çekmeme; hiç değilse kendimle, olanlarla biraz barışmama izin ver...

— Yeter artık, küçük bir yanlışlığı hayal gücün bir cinayet olarak gösteriyor sana. Bunu nasıl bir durumda, nasıl bir heyecan içinde yaptığını anımsa!...

Sustu Vera. Biraz sonra elini Rayski'ye uzatarak,

— Sana karşı dostluktan başka bir şey yok içimde, dedi, suçlamıyorum seni, suçlayamam; insanların ne büyük yanlışlıklar yapabileceklerini biliyorum artık...

Güçlükle konuşuyordu Vera, Rayski'yi biraz avutabilmek için kendini zorladığı belliydi.

Vera'nın uzattığı elini sıktı Rayski, içini çekti.

— Bir kadının olması gerektiği gibi iyi yüreklisin Vera... bu «yanlışlığı» da aklınla değil, yüreğinle yargılıyorsun...

— Hayır, sen kendine karşı sertsin... Senin yerinde başkası olsaydı, seninle edilen onca saçma alaydan sonra haklı sayardı kendini... Biliyorsun o pusulaları... İyi niyetle, seni uyarmak, şakalarına karşılık vermek için bile olsalar, bir şeyi değiştirmez bu... Gene de öfke, alay vardı onlarda! Oysa senin alay

ettiğin yoktu... Anlayacağın, boş yere öfkeyle doluydu içimiz, hiçbir şeyi anlamıyorduk... Aptallık! Budalalık! Dün benim çektiğim acıdan çok acı çekiyordun sen...

— Oh, hayır! Kendimle de, hiçbir şey anlamadığınız, telaşa kapıldığınız için sizinle de alay ettiğim oluyordu bazen. Özellikle, «sürgün» için palto, battaniye, para istediğin zaman...

Gözlerini iri iri açtı Vera, şaşkınlıkla baktı Rayski'nin yüzüne.

— Ne parasından, paltosundan söz ediyorsun? Hangi sürgün? Bir şey anlamıyorum dediklerinden...

Biraz aydınlandı Rayski'nin yüzü.

— Bunun senin düşüncen olmadığından kuşkulanmıştım zaten, şimdi bu konuda bilginin olmadığını görüyorum.

Para ile giysi yollamasının yazılı olduğu iki mektubu kısaca anlattı Rayski.

Vera'nın dudakları bile bembeyaz olmuştu.

— Nataşa'yla ben, yazımızı birbirine benzeterek sırayla mektuplar yazıyorduk sana, kızdırmaya çalışıyorduk seni, hepsi o kadar... dedi. Başka bir şey yazmadım ben... hiçbir şeyden haberim yok!...

Sözünü alçak sesle bitirmiş, yüzünü öte yana dönmüştü.

Bir sessizlik oldu. Rayski düşüncelere dalmış, halının üzerinde bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Vera, bu konuşmadan sanki bitkin düşmüş, dinleniyordu.

— Bu olay için özür dilemeyeceğim senden... dedi. Sen de telaş etme hiç. Barışacağız... Yalnız bir sitemde bulunacağım sana: Buket konusunda acele ettin. Oradan geliyordum... olanları önce sana anlatmak, çektiklerinin biraz olsun karşılığını vermek için çağırtmayı düşünüyordum seni... Ama acele ettin!

— Ah! dedi Rayski. Bir bıçak vuruşudur bana bu!

— Bırakalım bütün bunları... sonra, sonra... Şimdi bir dost, bir ağabey olarak yardım, önemli bir hizmet dileyeceğim senden... Kabul edecek misin?

— Vera!

Başka bir şey söylemedi Rayski, ama onun yüzüne bakınca, ondan her şeyi isteyebileceğini anladı Vera.

— Gücüm varken, bu yıl olup biten her şeyi anlatacağım sana...

— Neden? Bilmek istemiyorum, bilmek zorunda değilim...

— Sözümü kesme! Güçlükle soluk alıyorum, oysa zaman çok değerli; Her şeyi anlatacağım sana, sen de gidip büyükanneme anlat...

Rayski'nin bakışları şaşkınlıkla takıldı kaldılar Vera'nın gözlerine, yüzü korkuyla kaplandı. Vera sürdürdü konuşmasını:

— Ben yapamıyorum, dilim tutuluyor. Ölürüm, anlatamam...

Rayski korkudan güçlükle,

— Büyükanneme mi? Niçin? diye sordu. Sonunun neye varacağını düşün bunun... Neler olmaz kadıncağız?... Her şeyi gizlemek daha iyi değil mi?...

— Çok düşündüm bunu: Sonuç ne olursa olsun, gizlememek, her şeyi göze almak gerek! Belki o da ben de ölürüz, aklımızı yitiririz... ama aldatamam onu. Çoktan bilmeliydi olanları, ama ona başka bir şey söylemeyi umuyordum... Bu yüzden de susuyordum... -Başını yastığa' bırakırken alçak sesle ekledi:- Ne yaşam!

Rayski de alçak sesle,

— Her şeyi... dün akşamı da mı anlatacağım?... dedi.

— Evet...

— Ya kim olduğunu?...

Vera evet anlamına belli belirsiz eğdi başını, öte yana döndü.

Rayski'yi yanına, kanepeye oturttu, fısıltıyla, arada durarak, Mark'la arasındaki ilişkisinin öyküsünü anlattı. Bitirdikten sonra atkıya sarındı, soğuktan titreyerek uzandı gene kanepeye. Rayski, yüzü bembeyaz, kalktı.

İkisi de korku içinde, susuyordu. Vera büyükannesini, Rayski büyükanneyle Vera'yı düşünüyordu.

Rayski'nin -bu kez tutku ateşine kapılmış, öç alma duygusundan gözü dönmüş olarak değil, görev duygusunun kaçınılmaz bilinciyle- bıçağı bir kere de yürekten sevdiği bir kadına indirmesi gerekiyordu!

«Evet, çok korkunç bir dilek bu, gerçekten önemli bir hizmet,» diye geçiriyordu içinden. Durgun bir sesle,

— Ne zaman söyleyeyim? diye sordu.

— Bir an önce! O bunu öğreninceye dek acı çekeceğim, oysa daha bir sürü acım var... «En büyük acım bu değildir!» diye geçirdi içinden. Tuvalet masasını göstererek ekledi: -İspirtoyu ver bana, orada bir yerlerde olacak... Şimdi de git artık... yalnız bırak beni... yoruldum...

— Bugün konuşamam büyükannemle: Konuklar var! Durumu öğrenince ne duruma düşeceğini Tanrı bilir! Yarın!

— Ah! dedi Vera. Yarına dek yaşayacak mıyım! Bir şeyler yap, yarına dek oyala onu... bir şeyler söyle... bir şeyden kuşkulanmasın... kimseyi yollamasın buraya...

İspirtoyu verdi ona Rayski, başka bir şeyin gerekli olup olmadığını, hizmetçiyi yollamasını isteyip istemediğini sordu.

Başını sabırsız salladı Vera, bakışıyla gitmesini söyledi, bir şey görmemek için gözlerini kapadı sonra. Gözlerine gün ışığı değmesin, kulaklarına en küçük bir ses ulaşmasın diye çevresinde zifiri bir karanlık, dipsiz bir sessizlik olsun istiyordu. Taşlaşmak, bir bitki olmak, hiçbir şey düşünmemek, hissetmemek, anlamamak için yeni, görülmemiş bir ruhsal durum, aklının da tüm güçlerinin de körleşmesini, donmasını istiyordu sanki.

Rayski ise, buraya gelirken üzerine çökmüş ağırlıktan daha korkunç yeni bir ağırlıkla çıkmıştı. Altında ezildiği ağırlığın birini bir ölçüde kaldırmıştı Vera, ama taşınamayacak başka bir ağırlık yüklemişti üzerine.

IV

Kalktı Vera, Rayski'nin arkasından kilitledi kapıyı, gene yattı. Tepesinde asılı duran kederin, korkunun kara bulutu eziyordu onu. Rayski'nin dostluğu, yakınlığı, bağlılığı, yardımı başlangıçta -suda boğulmak üzere olan bir insanın bir yudum hava almak için başını bir an sudan çıkardığı gibi- rahat bir soluk almak amacıyla yaslandığı hafif bir dayanak yerine geçmişti onun için. Ama Rayski çıkar çıkmaz suyun dibini boylamıştı sanki gene. Umutsuz,

— Her şey bitti artık! diye fısıldadı.

Önünde bağlılıkların, ailenin (kadın yaşamını oluşturan şeylerden hiçbirinin) bulunmadığı kupkuru bir bozkır görüyordu yalnızca.

Mezar gibi derin bir uçurum vardı önünde, hepsi o kadar. Büyükannesinin karşısına çıkıp şöyle demesi gerekiyordu: «Sevgine, ettiğin anneliğe böyle karşılık verdim işte, güveninle böyle alay ettim... kendi bildiğimi okumayı buraya dek vardırdım!...»

Umutsuzluk içinde, yarı uyuyordu sanki; düşünde büyükannenin -her şeyi öğrenince- onun yüzüne bakışını görüyor, sesini -bir ses bile değildi bu, dehşetin, ölümün derinden gelen birtakım mırıltılarıydı- duyuyordu...

Sonra neler olacak bilmiyor, korkunç düşüne daha bakmak istemiyor, yüzünü yastığa daha da bastırıyordu. Gözyaşları gözlerine yaklaşıyor, geri dönüp yüreğine gidiyorlardı.

Bir düşünce aydınlattı yüzünü birden, gülümseyerek, hazla,

— Ya ölürsem! diye fısıldadı.

Ama o anda kapısının dışında ayak sesleri, birisinin sesini duydu... büyükannesinin sesiydi bu! Elleri ayakları tutuldu birden. Yüzü bembeyaz, kıpırdamadan, dehşet içinde kulak verdi kapının hafiften, ama korkunç vurulmasına.

— Kalkmayacağım, kalkamam... diye fısıldadı.

Bir kere daha tıklattı kapıyı büyükanne. Vera -böyle anlarda nereden geldiği bilinmeyen o güçle- birden toparladı ken-

dini, ayağa fırladı, gözlerini sildi, gülümseyerek yürüdü büyükannesine kapıyı açmaya.

Tatyana Markovna, Marfenka'dan Vera'nın hasta olduğunu, bütün gün odasından çıkmayacağını öğrenince, durumu görmeye kendi gelmişti. Bir göz attı Vera'nın yüzüne, kanepeye çöktü.

— Uh, ayinde yoruldum! dedi. Zor çıktım merdiveni! Neyin var Veracığım, hasta mısın?

Dikkatli bakışını Vera'nın yüzünde durdurmuştu. Vera doğum günü sabahı annesine ne söyleyeceğini dadısından öğrenmiş küçük bir kız çocuğunun sesiyle, nazlı,

— Yavrunuzun doğum günü kutlu olsun! dedi.

Öptü büyükannesinin elini. Ne söylemek gerektiğini ona belleğinin nasıl anımsattığına, dilinin bu sözcükleri nasıl çıkardığına kendi de şaşıyordu! Gülümsemeye çalışarak,

— Önemli sayılmaz! diye ekledi. Dün ayaklarımı ıslatmışım biraz. başım ağrıyor!

Ama aralarından üst dişlerinden iki üçü göründüğü halde gülümsememişti dudakları.

Tatyana Markovna, Vera'ya bakmamaya çalışarak- bir zorlama duymuştu çünkü sesinde, dudaklarında onun olmayan yabancı bir gülümseme görmüştü, yalan söylediğini hissetmişti ağırbaşlı,

— Dün ispirtoyla ovmak gerekirdi başını; yok mu ispirton? dedi. Aşağı inecek misin?

Gücünü aşan bu olağanüstü sınav korkuyla ürpertti Vera'nın içini. Şaşkın bir durumdaydı. Tatyana Markovna hoşgörüyle,

— Dinlen! dedi. Daha hasta olursun sonra...

Ama bu hoşgörü daha büyük bir dehşete düşürdü Vera'yı. Kişinin vicdanı sızlarken her zaman sandığı gibi, büyükannesinin her şeyi sezinlediğini, itirafının geç kaldığını sanıyordu.

Bir dakika, bir sözcük daha... büyükannesinin kolları arasına atardı kendini, her şeyi anlatırdı ona! Gücü yetmiyordu Bunu yapmaya; evdekileri kendi dramıyla büyükannesinin dramına tanık etmek düşüncesi tutuyordu onu. Kendini biraz toparlayarak,

— İzin verin yemeğe inmeyeyim büyükannecciğim, dedi, yemekten sonra gelirim belki...

— Nasıl istersen, yemeğini buraya yollarım.

Vera, ne dediğini bilmeden,

— Evet... Evet... Karnım aç zaten... dedi.

Tatyana Markovna öptü onu, saçlarını okşadı, «bayan konuklardan belki odasına gelmek isteyenlerin olabileceğini, ya Marinka'ya, ya Maşka'ya, ya da Nataşka'ya odasını toplatmasının iyi olacağını» söyleyip çıktı.

Kanepeye çöktü birden Vera, bir süre oturduktan sonra kolonya şişesini aldı, başıyla şakaklarını ıslattı. Ellerini başına koyarken,

— Ah, nasıl zonkluyor başım, nasıl ağrıyor! diye mırıldandı. Tanrım, ne zaman bitecek bu işkence? Bir an önce anlatsam her şeyi! Sonra varsın bütün dünya bilsin, görsün!...

Gökyüzüne baktı, ürperdi, perişan bir durumda kanepeye attı kendini.

Büyükanne kapkaranlık bir yüzle geldi odasına.

Konuklarla ilgileniyor, oturup kalkıyor, onları ağırlıyordu; ama Vera'nın yanına gidip geldikten sonra onun kendinde olmadığının farkındaydı Rayski. Ne yaptığını bilmiyordu sanki; çoğu yemekten istemedi sofrada, Petruşka tabakları düşürüp kırdığında dönüp bakmadı bile o yana... Bir şey anlatırken birden susuyor, düşünceye dalıyordu.

Yemekten sonra konuklar, eylül güneşinin güçsüz ışınlarından yararlanarak, balkon diye kullanılan geniş taşlığa kahve, likör, sigara içmek için çıktıklarında da aralarında dolaşmayı sürdürdü Tatyana Markovna. Yalnız, bazen unutuyordu onla-

rın orada olduklarını, omuzundaki Türk şalını ikide bir düzelterek, dalgın dolaşıyordu. Sonra birden geliyordu kendine, zoraki konuşmaya başlıyordu.

Rayski neşesizdi, büyükannesinden ayırmıyordu gözlerini. Büyükannesi yanına geldi bir ara, kesik kesik konuşarak,

— Vera'nın bir şeyi var! Gördün mü onu? Acı çekiyor! diye fısıldadı.

— Hayır, görmedim, dedi Rayski.

Tatyana Markovna kuşkulu kuşkulu baktı yüzüne.

Polina Karpovna yoktu. Hasta olduğunu bildirmiş, Marfenka'ya çiçekle yeşil dal yollamıştı. Rayski, dünkü olayı herhangi bir biçimde açıklamak, bu arada onun bir şeyler sezinleyip sezinlemediğini anlamak için sabah kendi gitmişti Polina Karpovna'ya. Dün akşam yemeğini bir arkadaşının evinde yediğini, orada içkiyi biraz fazla kaçırdığını, «o taşkınlığının» da bu yüzdan olduğunu açık açık söylediği halde, Polina Karpovna, gücenme perdesinin arkasına beceriksizce gizlenmiş bir sevinçle karşılamıştı onu.

Özür dilemişti, Polina Karpovna gülümseyerek bağışlamıştı onu. Sonra da, o gün karşılaştığı tanıdıklarına, Rayski'nin ona olan aşkından söz ederken her keresinde şöyle başlamıştı:

— Gördünüz mü, söylememiş miydim size!

Yemekte, bir gün önce kente inen Tuşin de vardı. Dolaşması için güzel bir midilli armağan etmişti Marfenka'ya.

Alçakgönüllü, «Büyükanneniz izin verirse», diye eklemişti.

Tatyana Markovna Vikentyev'i göstererek, -ama başka bir şey düşünüyordu o anda- dalgın,

— Benim sözüm önemli değil artık, ona sorun! demişti.

Vera'yı sordu Tuşin, onun hastalığına, yemeğe gelmemesine üzülmüştü sanki. Heyecanlandığı belliydi.

Vera'nın yemekte olmaması onu neden böyle birdenbire telaşlandırdı diye kuşkulu kuşkulu bakmaya başlamıştı Tatyana Markovna, Tuşin'e. Vera'nın konukların yanında bulunmaması

ilk kez olan bir şey değildi: Tuşin buradayken de birçok kereler çıkmamıştı konukların yanına Vera, Tuşin'i de heyecanlandırmamıştı bu. «Dünden bu yana ne geçti Vera'nın başından?» sorusu dönüp duruyordu kafasının içinde.

Armağan ettiği tuvalet masası yüzünden önce az kaldı kavga edecekti Tit Nikonıç'la; sonra odasında on beş dakika kadar yalnız konuştu onunla. Bu konuşmadan sonra Tit Nikonıç'ın üzerine de bir dalgınlık geldi. Topuklarını daha bir az vurmaya başladı birbirine; kadınlarla konuşurken bile bir Rayski'ye, bir Tuşin'e öylesine tedirgin, öylesine dikkatli bakıyordu ki, Rayski de Tuşin de şaşkın bakışlarıyla, onlardan ne istediğini soruyorlardı. Ama birden toparlıyordu kendini Tit Nikonıç, kadınlara «hoş» şeyler anlatmaya koyuluyordu...

Sabah son derece neşeliydi Tatyana Markovna. İki hafta sonra kutlayacakları Vera'nın yaş gününün, şimdi kutladıkları Marfenka'nın yaş gününden parlak olması için neler yapması gerektiğini düşünüyordu yalnızca. Oysa Vera, yaş gününde. kesinlikle ya Anna İvanovna Tuşina'ya ya da Natalya İvanovna'ya gideceğini söylemişti.

Ama öğleden sonra öylesine değişmişti, her şeye öylesine kuşkuyla bakmaya, kulak kabartmaya başlamıştı ki, burnunu önündeki yulafının içine kulaklarına dek sokmuş, kaygısız, rahat karnını doyurmaya çalışırken ansızın bir hışırtı duyan, ya da bilinmeyen, görünmeyen bir düşmanın kokusunu alan bir ata benzetiyordu onu Rayski. Kulaklarını birden diker at, başını kaldırır, güzel bir biçimde arkasına döndürür, gözlerini büyük büyük açıp, burnuyla soluyarak dinler. Bir tehlike yoktur... Sonra ağır ağır döner yemliğe, -gene dinleyerek- başını acele etmeden sallar üç kere; korkacak bir şeyin olmadığına kendini inandırmaya, sesin nereden geldiğini anlamaya çalışıyormuş, ya da ne denli uyanık olduğunu düşmana belli etmek istiyormuş gibi, düzenli olarak üç kere vurur ayağını yere sonra gene daldırır burnunu yulafın içine... Ama daha bir dikkatlidir şimdi, arada başını kaldırıp arkasına bakar. Kuşkuludur artık, tetiktedir. Yulafını yerken omuzunda kaslar çekilir, kulağı arkaya öne, sonra gene arkaya döner.

Büyükanne de konuklarla ilgilenirken arada birden anımsıyordu Vera'nın «bir şeyi» olduğunu, kendinde olmadığını, her zamankinden değişik, daha kötü bir durumda bulunduğunu, onu şimdiye dek hiç böyle görmediğini... gene dalıyordu. Marfenka gelip- Vera'nın rahatsız olduğunu, kiliseye gelemeyeceğini söylediğinde önce kızmıştı Tatyana Markovna.

— Senin için, ailesinin mutluluğu için garipliklerini sonraya bırakabilir, ayine gelebilirdi, demişti.

Ama onun yemeğe de inemeyeceğini öğrenince telaşa kapılmış, kendi çıkmıştı yanına. Üşüttüğüne inanmamıştı Vera'nın. Yüzünden anlamıştı bunu; sonra, saçını düzeltirken hiç belli etmeden alnına dokunup, ateşi olmadığını saptamıştı.

Gelgelelim yüzünde renk yoktu Vera'nın, kanepeye uzanmıştı, hem sonra giyinik, hiç soyunmamış gibi... En çok da Vera'nın o ölgün gülümsemesi huzursuz etmişti onu.

Vera ile Rayski'nin dün akşam uzun süre bir yerlere gittiklerini, ikisinin de gece yemeği yemediğini anımsıyordu. Rayski'yi inceliyordu. Rayski kaçmaya çalışıyordu onun bakışlarından, böylelikle Tatyana Markovna'nın kuşkularını güçlendiriyordu.

Rayski'nin ruhunda şimdiye dek olanlardan daha dayanılmaz bir acı vardı. Büyükannesi için de; zavallı, güçsüz, yapayalnız, tesellisiz Vera için de korkuyla sızlıyordu yüreği.

Gülümsemişti ona Vera, elini uzatmıştı, dostluğunun güzel haklarını vermişti... sonra da onun gözlerinin önünde, yıldırım gibi çarpan, şaşkına çeviren vuruşun ağırlığı altında umutsuzluğa düşmüştü.

Rayski, Vera'ya gösterdiği yakınlığın, ilginin daha çok kendisi için yararlı, hoş olduğunu, ama bu ilgisinin Vera'nın durumunu -ağır bir hastanın acılarını yakınlarının gösterdikleri ilgi dindiremediği gibi- pek az hafiflettiğini görüyordu.

Hastalığın kökünü kazımak gerekirdi, oysa yalnızca Vera'da değildi bu kök; büyükanneye de, öteki koşulların -elden kaçan mutluluğun, ayrılığın, solan yaşam umutlarının- oluştur-

duğu karmakarışık bileşime de... her şeye uzamıştı! Evet, avutmak kolay değildi Vera'yı!

Büyükanneye de acıyordu! Ne korkunç, beklenmedik bir acı yok edecekti iç huzurunu! «Birden kendini bırakırsa neler olur?» diye soruyordu kendi kendine. Öyle ya, daha bir şeyden haberi olmadığı halde şaşkın bir durumdaydı kadıncağız! Bu düşünce gözlerini yaşartıyordu Rayski'nin.

Oysa bu kadının... annesinin yüreğine bıçağı daha da derine saplamak zorundaydı!

«Ya ikisi de dayanamazlarsa! diye düşünüyordu. Natalya İvanovna'yı çağırtsam mı acaba? Ama önce Vera'ya sormalıyım, o...»

Ama o, yemekten sonra konukların arasında görünmüştü birden... açık renk bir rop giymiş, boğazını bağlamış, omuzlarına kalın bir pelerin almıştı.

Çok şaşırmıştı Rayski onu görünce. Gündüz bitkin bir durumdaydı, konuşamıyordu bile, oysa kendi çıkıp gelmişti şimdi! Onun konuklardan özür dileyişini, dudaklarında olağan bir gülümsemeyle onların geçmiş olsun dileklerini dinleyişini, Marfenka'ya gelen armağanlara bakışını izlerken şöyle geçiriyordu içinden Rayski: «Bu gücü nereden alır kadınlar?»

Tatlı almadı Vera, ama içinin yandığını söyleyerek soğuk bir dilim karpuz yedi; konukların yanında çok kalamazsa gücenmemeleri için önceden uyardı onları.

Vera gelince büyükanne rahatlamıştı biraz, ama tam o anda, Rayski'nin yüz anlatımının değiştiğini, onun Vera'ya bakmamaya çalıştığını farketmişti. Belki de ilk kez lanetliyordu konuklarını. Oysa kâğıt oynamaya oturmuşlardı, daha çay içecek, gece yemeği yiyeceklerdi, bayan Vikentyev da sabah gidecekti.

İki ateş arasındaydı sanki Rayski. Bir yandan Tatyana Markovna fısıldıyordu kulağına:

— Neyi var Vera'nın? Biliyorsundur...

Öte yandan Vera'nın umutsuz bakışı sesleniyordu ona:

— Ah, bir an önce her şeyi anlatın büyükanneme!

Ne yapacağını şaşırmıştı Rayski!

Tuşin'in bakışı da bir tuhaftı Vera'ya. Büyükanne de, Rayski de, -en çok Vera- farketmişlerdi bunu.

Tuşin'in bu bakışı dehşete düşürüyordu Vera'yı. İçinde bir ses fısıldıyordu: «Biliyor mu yoksa? Bir şey mi duydu?» Çok değer verirdi ona, Tuşin, dünyada en temiz en yüce insan onun olduğunu düşünürdü! Şimdi sessizce kaçacaktı onun saygısından Vera... Hayır, varsın o da öğrensindi! Bu korkunç işkencenin yerini acılar -yalancı bellenmek acısı- alsındı varsın!

Tuşin'e alçak sesle, yüzüne bakmadan «hoş geldiniz» dedi. Tuşin ise ilgiyle bakmıştı yüzüne, tuhaf bir çekingenlikle bakışını yere indirmişti.

— Hayır, dayanamayacağım! Aklından neler geçirdiğini öğrenmeliyim... Bir daha öyle, her zamankinden değişik bakarsa bana... herkesin içinde düşerim...

Tam o anda -sanki bilerek- gene öyle bakmıştı ona Tuşin!

V

Dayanamadı Vera, konuklardan izin istedi; Tuşin'e, onu izlemesi için, hiç kimsenin görmediği bir işaret yapıp çıktı.

— Odama götüremem sizi, dedi, bahçede dolaşalım biraz.

— Serin değil mi ama, rahatsızsınız...

Sabırsız, karşılık verdi Vera:

— Önemi yok, önemi yok, gidelim...

Tuşin saatine baktı, bir saat sonra gideceğini söyledi, atları avluya çıkarmaları için haber yolladı, gümüş saplı kamçısını aldı, yağmurluğunu koluna attı, Vera'nın arkasından bahçeye yürüdü.

Vera içi ürpererek,

— Doğrudan konuya gireceğim İvan İvanoviç, diye başladı, neyiniz var bugün? Sanki... sanki bir şey var kafanızın içinde...

Yüzünü pelerininin içine soktu, içinin ürpertisinden omuzlarını kaldırarak sustu.

Tuşin yanında, bir şey düşünerek sessiz yürüyordu. Bakmaya korkuyordu ona Vera.

— Bugün hastasınız Vera Vasilyevna, dedi Tuşin, iyisi mi başka bir zamana bırakayım... Yanılmadınız, konuşmak istiyordum sizinle...

Vera sabırsız, kesti sözünü:

— Hayır İvan İvanoviç, bugün! Neyiniz var? Bilmek istiyorum... Ben de sizinle konuşmak isterdim ama... Geç kaldım galiba... Bir banka otururken ekledi:- Ayakta duramıyorum, oturacağım...

Vera'nın içindeki dehşetin, acının farkında değildi. Tuşin; onun da «onunla konuşmak» niyetinde olduğunu söylediğini duymamıştı. Kafasının içinden kendi düşüncesi vardı yalnızca. Oysa Vera'nın içini, onun her şeyi bildiği, şimdi Rayski gibi bıçağı indireceğim düşüncesi yakıyordu.

— Ah, olsun varsın! diye geçiriyordu içinden. Bütün vuruşlar birden gelsin, bitsin bu iş!...

Tuşin'in durumu nereden, nasıl öğrendiği soruları kafasının içine burgu gibi işlerken,

— Söyleyin hadi! dedi.

— Bugün buraya gelirken...

Handiyse haykırdı Vera:

— Anlatın hadi!

— Yapamıyorum Vera Vasilyevna, elimde değil!

İki adım geri çekildi Tuşin. Vera güçlükle fısıldadı:

— Acı çektirmeyin bana!

Birden Vera'ya döndü Tuşin,

— Sizi seviyorum... diye başladı.

— Bunu biliyorum. Ben de sizi... Yeni bir şey değil bu! Başka?... Bir şey... duydunuz mu...

Tuşin, Vera'nın bir ses falan duyduğunu düşünerek çevresine bakındı,

— Nerede? Ne? diye sordu. Bir şey duymuyorum.

Vera'nın heyecanını farketmiş, içi bir sevinçle dolmuştu. «Zekidir, sırrımı sezinleyeli çok oluyor, paylaşıyor da duygumu... heyecanlanıyor, açık açık, kısaca söylememi istiyor...»

Bir anda geçmişti bütün bunlar aklından.

— Öylesine soylu, öylesine güzelsiniz ki Vera Vasilyevna... Öylesine temizsiniz ki...

— Ah! diye umutsuz bir çığlık attı Vera, kalkmak istedi, kalkamadı. -Alay ediyorsunuz benimle... edin! Alın elinize o kırbacı, hakettim bunu!... Ama siz misiniz bunu yapan İvan İvanoviç!

Yüzünde acı bir şaşkınlık, yalvarır gibi birleştirdi ellerini Tuşin'in önünde.

Tuşin korkuyla bakıyordu ona.

«Kızcağız hasta!» diye geçirdi içinden. Heyecanlı, korkmuş,

— Hastasınız Vera Vasilyevna, dedi, zamanını iyi seçemediğim için bağışlayın beni.

— Ha bir gün sonra ha bir gün önce, hepsi bir değil mi sanki... Ama bir şey söyleyecekseniz... Birden söyleyin yalnız, şimdi!... Ben de sizi buraya, bahçeye niçin çağırdığımı söyleyeceğim...

Gene umut doldurmuştu Tuşin'in içini. Sevincinden kendini güçlükle tutarak,

— Doğru mu gerçekten? dedi.

Onun bu gür, sevinç dolu sesine kulak verdi Vera,

— Ne doğru mu? diye sordu. (Daha bir sakin, ekledi:) Benim aklıma geleni değil, başka bir şey söylemek istiyorsunuz siz...

— Hayır, sanırım... onu...

— Söyleyin hadi, bir son verin bu işkenceye!

— Sizi seviyorum...

Tuşin'e bakıyor, bekliyordu Vera.

— Eski dostuz, dedi, ben de sizi...

Birden doğruldu, donup kaldı, soluk almıyordu handiyse. Tuşin,

— Hayır Vera Vasilyevna, diye başladı, sizi ayrıca bir kadın olarak... dünyada en çok saygıya değer kadın olarak seviyorum! Bu duygumu birazcık olsun paylaştığınıza inanabilseydim... hayır, çoktur bu, değmem buna... umduğum gibi, doğru bulduysanız bu duygumu... başka birini sevmiyorsanız... orman kraliçem olun benim, karım olun... o zaman dünyada benden mutlu insan olmayacaktır!... Size söylemek istediğim, ama uzun zamandır söylemeye cesaret edemediğim buydu işte! Yaş günüzde söylemeye karar vermiştim, ama dayanamadım, bugün, aile bayramınızda, kızkardeşinizin doğum gününde söylemeye geldim...

Ellerini başının üzerinde birbirine vurdu Vera. Kendini Tuşin'in kollarına bırakırken,

— İvan İvanoviç! diye inledi.

Tuşin, başında saçlarının dimdik olduğunu hissetti. «Hayır, sevinç değil bu! diye geçirdi içinden. Böyle sevinç olmaz!»

Banka oturttu Vera'yı. Kendini toparladıktan sonra,

— Neyiniz var Vera Vasilyevna? dedi. Hasta mısınız, yoksa çok büyük bir kederiniz mi var?...

— Çok büyük, İvan İvanoviç, çok büyük, öleceğim!

— Neyiniz var söyleyin allahaşkına, ne oldu? Benimle konuşmak istediğinizi söylediniz; demek gerekliyim size... Yapamayacağım şey yoktur! Emredin, budalalığımı unutun... Ne gerek... ne yapmam gerek?

— Hiçbir şey, diye mırıldandı Vera, size şunu söylemeliyim... Zavallı İvan İvanoviç, siz de!... Ne diye içesiniz benim

zehirimi? Tanrım! (Gözleri kupkuru, gökyüzüne bakıyordu.) Ne bir duam var, ne gözyaşım! Hiç kimse hafifletemez acımı, yardım edemez bana!

— Ne oluyor size Vera Vasilyevna? Neler söylüyorsunuz dostum, nedir bu derin umutsuzluk?

— Bir vuruş daha neden? Yeterince indi tepeme! Kimi sevdiğinizi biliyor musunuz siz?

Tuşin'in yüzüne uyuyormuş gibi, ölgün gözlerle bakıyordu Vera, güçlükle konuşuyordu.

Kendi kendine sorular sorarak, sonra bu soruları unutmaya çalışarak susuyordu Tuşin. Yağmurluğunu kenara attı, yüzündeki teri sildi. Bu sözler tüm umutlarının uçup gitmesine, Vera'nın başka birini sevdiğini anlamasına yetmişti... Başka bir şey düşünemiyordu. Derin bir göğüs geçirdi. Vera'nın açıklamasını bekliyor, kıpırdamadan oturuyordu.

Elini tuttu Vera,

— Zavallı dostum! dedi.

Bu sade sözcükler yüreğini sızlattı Tuşin'in, gerçekten «zavallı» olduğunu hissetti. Kendine, daha çok da Vera'ya acıyordu. Vera'nın onun olmayacağını bilmiyordu daha, ama hissediyordu bunu.

— Teşekkür ederim! diye mırıldandı. Bağışlayın beni Vera Vasilyevna, bilmiyordum. İlginiz umut vermişti bana. Bir budalayım ben, başka bir şey değil... Önerimi unutun, eskiden olduğu gibi, dost bilin beni... Buna değersem tabii. (Alçak sesle eklemişti bunu.) Yardım edemez miyim size? Benden yardım bekliyordunuz yanılmıyorsam?

— Buna değerseniz mi? Ya ben değer miyim?

— Vera Vasilyevna, siz benim için her zaman yükseklerde olacaksınız...

— Düştüm o yükseklerden zavallı İvan İvanoviç, düştüm; kimse kaldıramaz beni artık... Nereye düştüğümü öğrenmek ister misiniz? Gidelim, şimdi hafifleyeceksiniz...

Ağır ağır, sallanarak, koluna yaslanarak yamacın başına götürdü Tuşin'i.

— Burayı biliyor musunuz?

— Evet, biliyorum; kendi canına kıyan biri gömülüdür orada...

— Sizin «temiz» Vera'nız da orada gömülüdür: Yok artık o... Bu yamacın dibindedir...

Yüzü bembeyazdı Vera'nın, kararlı bir umutsuzluk içinde konuşuyordu.

Tuşin, mendiliyle yüzünü yelleyerek,

— Neler söylüyorsunuz? diye fısıldadı. Hiçbir şey anlamıyorum... Anlatın bana Vera Vasilyevna.

Hafifçe doğruldu Vera, koluyla Tuşin'in omuzuna yaslandı, gücünü toplamak için durdu, sonra üç dakika kadar önüne, yere baktı, alçak sesle, kesik kesik birkaç tümce söyledi, oradaki kanepeye çöktü. Tuşin'in yüzünde renk kalmamıştı.

Birden sallandı olduğu yerde. Dengesini kaybetti sanki, kanepeye oturdu. Karanlıkta bile görmüştü Vera yüzünün ne denli beyaz olduğunu.

Sonra, ağır ağır, yavaşça kalkarken, dudaklarında tuhaf bir gülümseme, zayıflığından utanmış gibi,

— Bir ayı çarptı bana sandım! dedi.

Vera'nın yanına oturdu.

— Kimdir o, nerededir? diye fısıldadı.

— Bu soru ürpertti Vera'yı. Tuşin'in ağzında ne şaşartıcı, kaba doğal olmaktan uzaktı! Tuşin'in, bir kadının herkes için açık seçik olan duygusuna böylesine acımasız el atmasını, ondan, kadınların hiç kimseye göstermedikleri açıkyürekliliği istemesini anlayamıyordu. İçin için şaşıyordu buna: «Niçin? Özel birtakım nedenleri olmalı... nedir bunlar?» Kendini zorlayarak, korkusuz,

— Mark Volohov! dedi.

Bir an donup kaldı Tuşin. Sonra kamçısını kaptı birden, sapından tuttu iki eliyle, dizine vurarak parça parça etti onu, odun parçalarıyla gümüş parçalarını öfkeyle çarptı yere. Vera'nın yüzüne yaklaştırdı yüzünü, düşmanının üzerine atılmaya hazır bir yırtıcı hayvan gibi saçları dimdik, zangır zangır titreyerek,

— Onu da böyle parça parça edeceğim! diye bağırdı.

Aşağıyı göstererek ekledi :

— Şimdi orada mı?

Yalnızca sık sık soluduğu duyuluyordu. Vera şaşkın baktı bir süre yüzüne, geri çekildi. Tuşin'den kendini korumaya çalışıyormuş gibi kollarını öne uzatarak, dehşet içinde,

— Korkuyorum İvan İvanoviç, acıyın bana! Gidin! diye fısıldadı.

Kendini zor tutuyordu Tuşin,

— Önce onu öldüreceğim, sonra... gideceğim! dedi.

— Bunu, benim acımı dindirmek için mi, yoksa... kendiniz için mi yapacaksınız?

Yere bakarak sustu Tuşin. Sonra geniş adımlarla bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Sinirden hâlâ titriyordu.

— Ne yapmalıydım, söyleyin bana Vera Vasilyevna! dedi.

— Önce sakinleşin, onu niçin öldürmek istediğinizi, benim böyle bir şeyi isteyip istemediğimi söyleyin.

— Sizin düşmanınızdır, dolayısıyla -güç işitilir bir sesle ekledi :- benim de...

— Düşmanı öldürmek mi gerekir?

Başını önüne eğdi Tuşin, kamçısının parçalarını gördü ayaklarının dibinde, yaptığından utanmış gibi eğildi, topladı onları, yağmurluğunun cebine koydu. Vera,

— Şikâyetçi değilim ondan, dedi, bunu unutmayın... Suçlu olan yalnızca benim... o suçsuzdur...

Sesinde öylesine derin bir hüzün, iç acısı vardı ki, birden elini tuttu Tuşin,

— Vera Vasilyevna, dedi, çok acı çekiyorsunuz!

Vera susuyordu. Tuşin, acımayla, şaşkınlıkla bakıyordu yüzüne.

— Hiçbir şey anlayamıyorum, dedi, «o suçsuzdur», «Şikâyetçi değilim» diyorsunuz; öyleyse benimle konuşmak istediğiniz nedir? Neden çağırdınız beni buraya?...

— Her şeyi bilmenizi istedim...

Sustu Vera, dönüp yamaca bakmaya başladı. Tuşin de bir süre baktı oraya, sonra Vera'ya döndü. Bakışlarında bir soru, durdu karşısında.

— Bir dakika beni dinleyin Vera Vasilyevna, karanlıkta bırakmayın beni. Sırrınızı (Bu sözcüğü söylerken zor tutmuştu kendini.) yalnızca sizi ilgilendiren sırrınızı bana açmayı uygun bulduğunuza göre, her şeyi anlatın...

— Bugünkü yüz anlatımınızı, bana tuhaf tuhaf bakışınızı... anlayamadım. Her şeyi biliyorsunuz sandım, kafanızın içinde olanları öğrenmek istedim... Acele ettim... Ama önemi yok, er geç söyleyecektim size... Oturun, dinleyin beni, sonra da soğuyun benden.

Dirseklerini dizlerine dayadı Tuşin, ellerini yüzüne kapadı, dinlemeye başladı.

Vera kısaca her şeyi anlattı ona. Ayağa kalktı Tuşin, üç dakika bir aşağı bir yukarı dolaştı, sonra durdu Vera'nın önünde.

— Bağışladınız mı onu? diye sordu.

— Ne için bağışlayacağım? Görüyorsunuz... tek suçlu benim...

— Temelli ayrıldınız mı artık... yoksa kendine gelip döneceğini umuyor musunuz?

Başını salladı Vera.

— Ortak hiçbir şeyimiz yok... Çoktan ayrılmıştık zaten. Bir daha görmeyeceğim onu.

Tuşin bir an düşündükten sonra,

— Ancak şimdi anlamaya başlıyorum, -dedi, boyunduruktan salınmış öküz gibi soludu- Alçakça aldatıldığınızı sanmıştım.

— Hayır, hayır...

— Beni yardıma çağırıyorsunuz sandım. Ayının «hizmet etmek» zamanı geldi diye düşünüyordum, -cebinden kırbaçın parçasını çıkarıp göstererek ekledi :- Az kaldı gerçekten ediyordum size «ayı hizmetini». Kim olduğunu küstahça sormamın nedeni buydu... Allahaşkınıza bağışlayın beni, geri kalanı da söyleyin : Neden, açtınız bana bunu?

— Beni olduğumdan iyi sanmayın... Sonra, bana saygı duymanızı istemiyordum...

— Nasıl başaracaksınız bunu? Sizin için şimdiye dek nasıl düşünmüşsem bundan böyle de öyle düşüneceğim. Size saygı duymamak ise elimde değildir.

Bir ışık aydınlattı Vera'nın gözlerinin içini, ama hemen kayboldu.

— Bana saygı duymaya zorlamak istiyorsunuz kendinizi. İyi yürekli, yüce gönüllü bir insansınız; zavallı, düşmüş bir kadına acıyorsunuz... kaldırmak istiyorsunuz onu... Yüce gönüllülüğünüzü anlıyorum İvan İvanoviç, ama istemiyorum. Benim için gerekli olan bunu bilmeniz ve... elimi size uzattığımda elinizi çekmemenizdir.

Elini uzattı ona Vera, Tuşin öptü bu eli. Sabırsız, üzgün dinliyordu Vera'yı. Ağırbaşlı, handiyse gücenmiş bir tavırla,

— Vera Vasilyevna! dedi. Hiç kimseye zoraki saygı duyamam ben. Tuşin yalan söylemez. Birinin önünde saygıyla eğiliyorsam, ona saygı duyuyorum demektir... yoksa eğilmem. Eskiden olduğu gibi eğiliyorum önünüzde, sevmeye gelince -bağışlayın, söylemek zorunda kaldım bunu- eskisinden çok seviyo-

rum sizi, çünkü... mutsuzsunuz. Benimki kadar büyük bir acınız var! Mutlu olmak umudunuzu yitirdiniz... -üzgün, handiyse umutsuz ekledi :- Ama boş yere açtınız bana sırrınızı... Bunu başka birinden duysaydım, gene soğa ermezdi size olan saygım. Bu sırrınızı hiç kimseye açmamalısınız. Yalnız sizindir, kimse de kınayamaz sizi olanlar için.

Tuşin, sözünü bitirir bitirmez güçlükle derin bir soluk aldı. Bu soluğun ağırlığını Vera'dan saklamaya çalışmıştı. Elinde olmadan titriyordu sesi. Vera'nın üzerindeki ağırlığını hafifletmeye çalıştığı bu «sırrın» şimdi yalnızca Vera'yı değil, onu da ezdiği belliydi. Acı çekiyordu ama ne pahasına olursa olsun, bunu Vera'dan gizlemeye çalışıyordu...

— Bir şeyi değiştirmez bu, dedi Vera, bugün, bana evlenme önerisinde bulunduğunuz gün açmak zorundaydım size onu... Aldatamazdım sizi.

Tuşin hayır anlamına salladı başını.

— Önerime kısaca **hayır** diyebilirdiniz. Ya da, bir dost bildiğiniz için beni, bana bu onuru verdiğiniz için, bu **hayır**'ı biraz boyamak, parlatmak amacıyla yumuşak bir tavırla, başkasını sevdiğinizi söyleyebilirdiniz, olur biterdi. Kimi sevdiğinizi bile sormazdım. Bu sırrınızı ise... kendinize saklamalıydınız; aldatma diye bir şey olmazdı bunda. Ama, başkasını sevdiğiniz halde korkunuzdan ya da başka bir amaçla... kabul etseydiniz önerimi... aldatma, «düşüş» bu olurdu işte, belki «gururun yitirilişi» bile... Ama hiçbir zaman yapmazsınız bunu siz. -Başıyla yamacı gösterdi Tuşin, kendi kendine konuşuyormuş gibi, fısıltıyla ekledi :- Yoksa... bir mutsuzluk yanlış adım...

İçinde olup bitenleri Vera'nın sezinlememesi için iç acısını bir ayı kuvvetiyle yenmeye çalışıyor, güçlükle konuşuyordu.

— Mutsuzluk! diye mırıldandı. Yamaçtan o suçsuz, siz suçlu olarak ayrıldınız! Gerçek nerede?

— Nerede olursa olsun, gene söylerim size İvan İvanoviç. Sizin için değil, benim için gerekliydi bu... Biliyorsunuz... dost-

luğunuza ne çok değer verdiğimi: Bunu sizden gizlemek büyük bir acı olurdu benim için. Daha iyiyim şimdi, gözlerinize bakabilirim, aldatmadım sizi...

Boğazına düğümlenen hıçkırık engel oldu konuşmasına; mendilini gözlerine götürdü. Tuşin de az kaldı ağlayacaktı, ama ürperdi yalnızca, eğilip öptü gene Vera'nın elini. Heyecanını gizlemeye çalışarak, çabuk çabuk,

— Bu başka konu, dedi; minnettarım size, mennettarım! Büyük bir iyilik ediyorsunuz bana Vera Vasilyevna. Bana beslediğiniz dostluğun başka bir şeyden etkilenmediğini görüyorum, demek güçlüdür! Büyük bir tesellidir bu benim için! İkimiz de kendimize geldikten sonra ...kimi zaman mutlu edecektir beni bu...

— Ah İvan İvanoviç, yaşamımdan şu bir yılı silip atmanın olanağı olsaydı...

— Bir an önce unutun onu: Silip atmakla aynı şeydir...

— Buna katlanacak duygusuzluğu, gücü nerede bulmalı?

— Dostlarınızda, diye fısıldadı Tuşin, bu arada... bende de...

Derin bir soluk aldı Vera. Daha bir rahat solumuştu sanki... yanıbaşında bir gücün büyümekte olduğunu; Tuşin'in kişiliğinde (gölgesiyle, kayalık etekleriyle onu korkunun felaketlerinden, fiziksel tehlikelerden değil, umutsuzluğun yıkıcı ilk saldırılarından, tutkunun hâlâ tüten yaralarından, acı düş kırıklığından koruyacak) sağlam, sert bir dağın yükselmekte olduğunu hissediyormuş gibi, temiz havayı çekti içine gene. Gözyaşlarını silerek,

— Dostluğunuza inanıyorum İvan İvanoviç, dedi. Teşekkür ederim. Biraz rahatladım... büyükannem sorunu olmasa daha da rahatlardım...

— Haberi yok mu hâlâ?

Bu sorusunda bir sitem olduğunu hissedip sustu birden Tuşin. Başını önüne eğdi. Bunu duyunca Tatyana Markovna'nın nasıl sarsılacağını düşünüyor, ama bu korkusunu Vera'ya belli etmemeye çalışıyordu. Vera,

— Görüyorsunuz, bugün konuklar var, olanağı yok, dedi. Yarın her şeyi öğrenecek... İyi geceler İvan İvanoviç, çok acı çekiyorum, gidip yatacağım.

Tuşin uzun uzun baktı Vera'ya.

«Tanrım! diye geçirdi içinden. Ne aptal şu Volohov... ya da şeytan!» Öfkeyle titriyordu.

— Bir buyruğunuz yok mu bana? diye sordu. İstemez miydiniz...

— Evet var, Nataşa'ya söyleyin, yarın ya da öbür gün bana gelsin.

Tuşin ürkek,

— Önümüzdeki hafta da ben gelebilir miyim? diye sordu. Sakinleşip sakinleşmediğinizi öğrenirdim...

— Kendiniz de sakinleşin İvan İvanoviç. Hadi şimdi güle güle. Ayakta zor duruyorum...

«İyi geceler» dileyip ayrıldı Tuşin. Atları tepeden aşağı öyle sürdü ki, az kaldı yoldan çıkıyordu araba. Arada -alışkanlıkla kamçısına atıyordu elini, ama cebindeki parçalar geliyordu eline. Çıkarıp yola attı onları sonunda. Volga'yı karşıya geçmek için geç olmuştu, o geceyi kentte bir arkadaşının evinde geçirdi, sabah erken gitti evine.

VI

Devrisi gün de oldu sonunda. Ev gürültülü, neşeli uyandı. Uşaklar, aşçılar, arabacılar telaşlı koşuyorlardı: Bazıları kahvaltı hazırlıyor, bazıları arabaları hazırlıyordu. Kalkar, kalkmaz, sarhoş olana dek içmişlerdi bazıları.

Büyükanne Marfenka'yı Volga'nın karşısına, yakında akrabası olacak bayan Vikentyeva'nın evine yolcu ederken -her zamankinin tersine- sessiz, biraz üzgündü. Uzun uzun öğütler vermemişti ona, her şey için inceden inceye uyarmamıştı onu; Marfenka'nın, yanına neleri, hangi giysilerini, eşyalarını alacağı üzerine sorduğu sorulara bile dalgın, «Aklına geleni al, «diye cevap vermişti. Vasilisa'ya, Marfenka ile yolladığı hizmetçi kız Natalya'ya da, gereken şeyleri hazırlamalarını söylemişti.

Yavrusunu Mariya Yegorevna'ya, onun sözlüsünün annesine teslim etti; Vikentyev'i de son derece ciddi bir tavırla uyardı; orada, köyde sözlüsüne -özellikle yabancıların, komşuların yanında- saygılı davranmasını, burada onun yanında, annesinin yanında olduğu gibi, -buna başka bir anlam verebilecekleri için- serbest davranmamasını... sözün kısası, orada Marfenka ile burada olduğu gibi korularda, bahçelerde koşmamasını söyledi.

Bu uyarılardan Vikentyev'in -davranışlarını ayarlamayı bilmediğini düşündükleri için gücenmiş gibi- biraz kızardığını, annesinin de alt dudağını ısırmaya, potininin topuğunu yere vurmaya başladığını farkedince dostça bir tavır takındı Tatyana Markovna, «sevgili Nikolay»ının omuzunu okşadı, bu sözlerinin ne denli gereksiz olduğunu kendisinin de bildiğini, ama kocakarılık alışkanlığıyla, gevezelik etmeden duramadığını ekledi. Sonra sustu, göğüs geçirdi, konuklar yola çıkana dek bir daha açmadı ağzını.

Kahvaltıya Vera da gelmişti. Yüzü soluktu. Gözlerine bakılırsa, hiç uyuyamıştı sanki. Şimdi daha iyi olduğunu, ama başının hâlâ biraz ağrıdığını söylemişti.

Tatyana Markovna yumuşak davranıyordu ona, Mariya Yegorovna Vikentyeva ise, konuşurken birkaç kere dikkatli dikkatli bakmıştı yüzüne. Neyi olduğunu, hasta değilse bu baş ağrısının nereden geldiğini, dün yemeğe neden inmediğini, sonra gelip hemen neden gittiğini, arkasından Tuşin'in neden çıktığını, karanlıkta neden bir saat dolaştıklarını, -daha birçok şeyi- anlamaya çalışıyordu sanki...

Ama kurnaz, zeki bayan Vikentyeva bu soruların başka bir biçimde kendilerini göstermelerine izin vermemişti; yalnızca bakışlarında belirmişlerdi, o da bir an için... Ne var ki, bayan Vikentyeva kuşkulu bakışını hemen ilgi dolu bir bakışa çevirdiği halde, Vera okumuştu bu soruları bakışında. Tatyana Markovna da okumuştu.

Vera kayıtsız kalmıştı bu sorulara, ama Tatyana Markovna birden başını önüne eğmiş, yere bakmaya başlamıştı.

Üzgün, «Başkaları öğreniyorlar, bense bilmiyorum! diye geçiriyordu içinden. Oysa kucağımda büyüdü... benim yavrumdur!»

Soluktu Vera'nın yüzü, taş gibiydi; hiçbir şey anlatmıyordu. Mariya Yegorovna ile de, Marfenka ile de, Vikentyev ile de her konuda konuştuğu halde, yaşam durmuştu sanki bedeninde. Kızkardeşine yakın bir ilgiyle, kalın papuç alıp almadığını sordu, kalın yün giysi almasını salık verdi, kendi yol battaniyesini önerdi ona, Volga'yı geçerken, rüzgâr çarpmaması için arabadan çıkmamasını söyledi.

Sabah erken dolaşmaya çıkan Rayski de, yüzünde onu bir savaş, ya da çok önemli, uğursuz bir olay bekliyormuş, kendini ona hazırlıyormuş gibi tuhaf, kararlı bir anlatımla gelmişti kahvaltıya. Bir şeyler oluyordu içinde, açıklığa kavuşuyordu, ya da belirleniyordu. Dünkü bulut yoktu. Ötekilere baktığı gibi soğukkanlı bakıyordu Vera'ya, Tatyana Markovna'nın bakışlarından da kaçırmıyordu bakışını. Böylece yeni bir şaşkınlığa düşürmüştü büyükannesini.

«Yeni bir şeyler var bunda, diye geçiriyordu içinden Tatyana Markovna; dünkü gibi bakmıyor, dün söylediklerinden başka, onlara ters düşen şeyler söylüyor: Tanrım, nedir bütün bunlar?»

Rayski, iki gün kalmak için onlara konuk geleceğine söz verdi ana oğul Vikentyevlere; Vikentyev'in birlikte ava çıkmak, balık tutmak önerisini büyük bir ilgiyle karşıladı.

Sonunda hazır oldular konuklar. Tatyana Markovna ile Rayski kıyıya kadar geçirdiler onları. Vera, Marfenka'ya iyi yolculuklar dileyip evde kaldı.

Vera'nın yaşadığı dünya önceleri de dardı, ama şimdi daha bir daralmıştı. Olağanüstü, derin yaradılışı çevresinde bulduğu gözlemlerle, küçük deneylerle yetiniyordu. Birkaç kişi toplumun yerini tutuyordu onun için. Başkalarının birçok karşılaşmadan, çok yerlerden yıllar boyu, toplayabildiğini o Volga'nın bu yakasında iki üç köşede onun için tüm toplumu oluşturan beş altı kişide, kısa zamanda kavramların olgunlaştığı, az ya da çok

belirgin görüşlere dönüştüğü birkaç yıl içinde toplamıştı. İçgüdüsü, kişisel iradesi, genç kızlık yaşamının yasalarını koymuşlardı onun için; yüreği de büyük bir duyarlıkla, yanılmadan, kimlere içtenlik gösterebileceğini söylüyordu ona.

O da sakınarak gösteriyordu içtenliğini, Marfenka gibi herkese bol keseden dağıtmıyordu. Yabancılardan yalnızca papazın karısı bir çeşit sırdaşıydı, Tuşin'i de dostu bilir, bunu açık açık söylerdi. Başka kimse yoktu...

Yaşamın ana çizgisini gözden kaybetmiyordu hiç; ufak tefek olaylardan, çevresinde toplanmış olağan kişilerden önemli sonuçlar çıkarıyordu; yaşamı kuşatan köhneleşmişliğin, zorbalığın, yaradılışlardaki kabalığın üzerinde deniyordu irade gücünü.

Bu sade kanaviçeye daha karışık bir yaşamın, -bilmediği, ama sade yaşamın satırları arasında aklının özlediği, kişiliğinin istediği başka satırlar okuyarak tanıdığı- başka isteklerin, duyguların engin, gözüpek süsünü işlemeyi başarmıştı.

Yanına yöresine bakıyor; gerçekte olanları değil, olması gereken şeyleri, olmasını istediği şeyleri görüyordu. Bunlar olmadığı için de, çevresindeki sade yaşamda canlı, gerçeğe uygun yalnızca bir şeyi alıyor, ona -bazıları dışında- çevresindekilere ters düşen bir biçim veriyordu.

Düşünce, bilgi alanlarında da içtenlik alanında olduğu gibi sakıngan, elisiz kıydı. Eski evin kitaplığında önceleri -can sıkıntısından- rasgele, bir seçim yapmadan raftan aldığı bir kitabı okuyordu; sonra meraktan okumuş, en sonunda ilgiyle, heyecanla okumaya başlamıştı.

Çok geçmeden, başkalarının akılları arasında öndersiz bu dolaşmanın amaçsız, yararsız olduğunu sezinlemişti. Kozlov'u kurnazlıkla konuşmaya zorluyor, o konuşurken hemen hiçbir şey sormuyor, onu dinlediğini de belli etmiyordu. Çevresindekilerin bilmedikleri şu ya da bu şeyi bildiği için övünmekten özellikle kaçınıyordu. Kozlov'un anlattıklarının ışığı altında bir kere daha okuyordu aynı kitapları, bu kez daha bir ilginç, anlam yüklü buluyordu onları. Genç papazın isteği üzerine, ona kitaplar götürüyor, onun da düşüncelerini, şu ya da bu yazarın etkisi al-

tında öne sürdüğü görüşlerini dalgın, bir din lisesi öğrencisi olmadan dinliyordu.

Sonunda Mark çıkmıştı ortaya. Vera'nın o zamana dek okuduğu, bildiği her şeye yeni bir bakış -göksel, yersel otoritelerin tümünü, eski yaşamı, eski bilimleri, eski erdem, kötülük kavramlarını kesinkes, baştan sona küstahça yadsıyan bir bakış- getirmişti. Vera'nın üzerinde çabuk bir başarı kazanmış, utkuya ulaşacağını ummuş, ama yanılmıştı...

Bir yerden ansızın boşalan bu gözüpek, kimileyin ilginç düşünceler selini görünce şaşırmıştı Vera, ama gözü kapalı, başkalarından üstün olmak isteğiyle atılmamıştı hemen bu selin içine; yeni havarinin coşkun öğretisine gene öyle sakıngan, heyecanlı kulak vermeye -biraz da geri kalmış görünmek korkusundadı bu- başlamıştı.

Vera'nın dikkatini ilk çeken, utkunun titrekliği, tek yanlılığı ile yer yer, sanki özellikle uydurulmuş bir propaganda yalanı olmuştu. Bu propaganda için büyük güçler, yetenekler, oynak bir zekâ, bencillikle kendine güvenin doymak bilmez bir susamışlığı yaşamın sade, açık seçik, hazır gerçeklerini -sırf hazır oldukları için, gibi geliyordu Vera'ya- yıkmak amacıyla harcanıyordu sanki.

Yeni gerçek denen şeye bu ısrarlı koşuşta kimileyin, eski gerçek konusunda yalnızca bir acemilik görür gibi oluyordu Vera. Oysa yeni gerçeğe tüm ruhsal güçlerin deneyiyle, savaşıyla değil, çok daha ucuz bir biçimde, savaşsız, birdenbire ulaşırdı insan. Eskiyi -erdemleriyle, kötülükleriyle- bir yadsıma yatıyordu bu acemiliğin temelinde. Nereden türedikleri bilinmeyen isimsiz, geçmişleri de, gelecekleri de, yasaları da olmayan birtakım insanlar eski olan her şeyi körükörüne kötülüyorlardı.

Mark'ın öğretisinde, heyecanlarında yaslanabileceği, sevebileceği inandırıcı, yaşayan bir şey bulmuştu Vera. Eski yaşamda öylesine sağlam, güvenilir olan şeydi bu. Vera'nın, eski yaşamın gülünç, zararlı çirkinliklerini, çürümüş tüm pisliklerini bağışlamasına neden işte bu sağlam, yaşayan, güvenilir şeydi.

Eskinin çirkinlikleri ve yaşamasını engelleyen pislikleri yüzünden acı çekiyordu Vera, zincire vurulmuş hissediyordu kendini bazen. Gerçek uğruna elini coşkun yaradılışlı bir arkadaşa, bir dosta (belki bir kocaya bile) uzatmaya hazırdı... Yalnız biri olsa, eski düşmanlarına karşı savaşa seve seve girerdi; yalanı kazıyıp atmak, pisliği temizlemek, karanlık köşeleri aydınlatmak, -yalnızca Tıçkov'ların değil, büyükannesinin de, kendi sağduyusundan çok geçmişe bağlı büyükannesinin de ölmüş, parça parça olmuş seslerine kulak asmadan- elinden gelirse büyükannesini de başka bir yöne döndürmek isterdi. Ama bunun için, gerçeğin ilerde olduğuna yürekten, kesinkes inanması gerekirdi.

Kendine güvenle yürümüyordu. Tersine, kuşkular vardı içinde. Yanılmıyor muydu acaba? Öğretmeni yanlış yolda olamaz mıydı? Öğretmeninin öylesine coşkuyla koştuğu yerde, kişioğlunu geçmişin tüm zincirlerinden kurtarmakla kalmayıp, ona Amerika'nın yolunu da açabilecek, insanların yepyeni, tertemiz bir hava solumalarına olanak sağlayacak, kişioğlunu olduğundan yücelere çıkaracak, ona sahip olduğu şeylerden çoğunu verecek öylesine temiz, aydınlık şey gerçekte var mıydı acaba?

Mark'ın vaadettiği mutluluklara kulak veriyordu Vera, onun getirdiği kitapları okuyordu, geçmişin otoritelerine başvuruyordu, aklından karşılaştırıyordu onları... ne yeni bir yaşam buluyordu, ne mutluluk, ne gerçek, ne de gözüpek öğretmenin ona vaadettiği şeyleri, onu çağırdığı yeri...

Ama gidiyordu Mark'ın peşinden; bu tuhaf, yürekli insanın içinde gizli olan şeyleri öğrenmek heyecanıyla gidiyordu.

Şimdilik, çoğunluğun inandığı, sevdiği, güvendiği şeylerin tümünü acımasız bir yadsıma vardı yalnızca. Düşmanlıkla, küçümsemeyle belirliyordu bunu Mark. Ancak, Vera da benimsemiyordu geçmişin çoğu şeyini. Mark olmadan da görüyordu hastalıkları: Amerika'nın nerede olduğunu bilmesi gerekti. Ama onun Kolomb'u ona gerçeğin, erdemin, sevginin, insan gelişiminin, olgunluğunun yaşam dolu, tutku dolu ülküsünü gösterecek yerde, toplumu günümüze dek yaşatan her şeyi yutmaya hazır

bir sıra mezar gösteriyordu yalnızca. Firavunların, şişman sığırları yiyen, ama şişmanlamayan sıska sığırlarıydı bunlar.

Gerçek adına, insanı yaşayan bir beden olarak düşünüyordu Mark, onun öteki yanını yok sayıyordu. Duyguların yalnızca kısa süreli karşılaşmalardan, kaba hazlardan oluştuğunu söylüyor; insanı hayvandan ayıran, onun yaşamını süsleyen düşü bile yadsıyordu.

Yaşamın akışını da onun asıl amacı olarak göstermeye çalışıyordu. Bir maddeyi, onu oluşturan parçalara ayırdığında, böylece maddenin taşıdığı anlamları da parçaladığını sanıyordu.

Oluşum yasalarını bulup çıkarırken, bu yasaları yaratan görünmeyen gücü de -onu anlayacak güçte olmadığı için yadsıyarak- yok ettiğini sanıyordu. Küçük kimyasal, fiziksel deneylerle sonsuzluğu da, ölümsüzlüğü de parçalayarak dindeki, felsefedeki tüm umutlara sonsuzluğun, ölümsüzlüğün kapılarını kapıyor; elindeki küçük çubukla -kaldıraçla olduğu gibi- uzak dünyaları sallamayı, tüm evreni dinsel umutlardan, «köhnemiş» insanların eğilimlerinden uzaklaştırmayı düşlüyordu.

Bu arada insanda ruhu, ölümsüzlüğe birtakım hakları olan insanı yadsırken değişik bir gerçeği, değişik bir dürüstlüğü, iyi düzene, soylu amaçlara birtakım yönelişleri savunuyor; insanların -onun deyimiyle- (sıcak havalarda böceklerin büyük bir sütun oluşturacak biçimde bir araya gelip birbirine çarparak döndükleri, üredikleri, beslendikleri, ısındıkları, sonra yarın gene böyle bir sütuna yer bırakmak için yaşamın anlamsız akışı içinde yitip gittikleri gibi) özel bir yaşam düzeninde bütün bunların gereksiz olacağını sezinleyemiyordu.

«Evet, diye düşünüyordu Vera, öyleyse insanın, yaşamının sonunda daha iyi, daha temiz, daha dürüst, daha iyi yürekli olmaya çalışmasının gereği yok hiç de. Neden çalışsın? Kırk elli yıllık bir yaşam için mi? Bunun için, karıncaların kışlık yiyeceklerini hazırladıkları gibi, günlük yaşamı sürdürmesini sağlayacak bir yetenek, kurnazlıkla anlamdaş bir dürüstlük edinmelidir kendine insan; kimileyin pek kısa olan yaşamında üşümemesi, rahat etmesi için gerekli şeyleri toplamalıdır... Karın-

calar için ülkü diye bir şey olur mu? Karınca erdemleri gerek... Ama bu öyle mi? Deliller nerede?»

Oysa Mark yalnızca dürüstlük, gerçek, iyilik istemiyordu; öğretisine inanç da istiyordu. Kendine beslenecek inanca karşılık, gelecekte ölümsüzlüğü vaadeden, bu vaadine güvence olarak da şimdide her isteyene, kapısını her çalana istediğini veren başka bir öğretininki gibi gözü kapalı bir inançtı istediği.

Yeni öğreti kendinde olandan başka bir şey vermiyordu: Aynı yaşamı -yalnız horlanmalarla, düş kırıklıklarıyla dolu yaşamı- veriyor, ileride de ölüm ile çürümek vaadediyordu. Erdemlerinin özünü eski öğretinin kitabından almış, bu erdemlerin anlamına kapılmış; onların ruhuna, derinliğine inmeden, eski öğretinin göstermekten sakındığı büyük bir öfkeyle, sabırsızlıkla istemişti bu «öze» uyulmasını. «Yeni güç» kendine yalnızca bedensel bir yaşam aldıktan sonra, yıkılan eskinin yerine yeni, güzel bir yaşam ülküsü yaratmamıştı.

Genç havarinin öğretisinin yeni gerçekler, yeni mutluluk, yeni buluşlar diye verdiği şeyleri inceleyince, bu öğretide iyi, doğru olan şeylerin yeni olmadıklarını, bunların hepsinin, eskiden yana olan insanların onları aldıkları aynı kaynaktan alındığını, Mark'ın öylesine gururla, esrarlı savunduğu yeni «uygarlığın», bütün bu yeni düşüncelerin tohumlarının eski öğretide bulunduğunu şaşırarak görüyordu Vera.

Bu yüzden, daha bir yürekten inanıyordu eski öğretiye; ne denli ilerlerse ilerlesin, kişioğlunun bu öğretiden -doğru yolu bırakmadığı, ya da düşmanlarının bile aynı kaynaktan yararlandıklarını görüp geri dönmediği sürece- hiçbir zaman uzaklaşmayacağına; sonra, bu öğretinin, yalnızca yanlışlıkları dışarda bırakan tek, en kusursuz, en eksiksiz yaşam ülküsü olduğuna inancı güçleniyordu.

Öğretmeninin kişiliğinden de kuşkulanmaya başlamıştı Vera... geri çekiliyordu; hatta, yeni tanıştıklarında, onun küstahça konuşmalarını iki kere dinledikten sonra büyükannesine yakınmıştı ondan, büyükannesi de uşakların bahçeye göz-kulak olmalarını söylemişti. Volohov yamaç yanından geliyordu. Kendi

canına kıyan adamın mezarı üzerine anlatılanların verdiği bağnaz korku uzaklaştırıyordu uşakları oradan. Vera'nın ona güvenmediğini farkediyordu Mark, bu güvensizliği yıkmayı koymuştu kafasına... sonunda başardı da.

Vera (handiyse kendi de farkında olmadan) inanmaya başlamıştı Mark'ın tek yanlı, yüzeysel heyecanlarının içtenliğine; güvensizliği bir şaşkınlığa, yakın ilgiye dönüşmüştü. Bazen öyle anları oluyordu ki -ama seyrekti böyle anları- yaşama değgin, insanlara değgin sessizce, kendi kendine edindiği, topladığı -çoğunluğun da benimsediği- ilkelerinin doğruluğu konusunda kuşkuya düşüyordu.

Onu yaşatan şeylerin hepsi üzerinde düşüncelere dalıyordu... yeni endişeler, yeni sorular doldurmuştu içini, Mark'ı -onunla Volga'nın karşısında (o gidince Mark da geliyordu arkasından), yamacın dibindeki kameriyede buluştuklarında- daha bir heyecanla, dikkatle dinlemeye başlamıştı.

Vera (kişisel gözlemleriyle, mantığıyla, irade gücüyle silahlanmış olarak) açık seçik bir yalan, bir söz oyunu gördüğü her yerde cenkleşiyordu Mark'la, ortadaki dumanı dağıtıyordu. Mark öfke içinde ayaklarını yere vuruyor; doktrinlerinden, otoritelerden bataryalar kuruyordu... ama yıkılmaz bir duvarla karşılaşıyordu her keresinde. Öfkeden kuduruyordu, «kurt» gibi gösteriyordu dişlerini; ama Vera'nın karşılığı kadife gözlerinde -hiç görmemişti Mark böyle göz- yansıyordu. Alnına inanç dolu, müşfik bir el değiyordu; yakında olmasa bile, utkuya ulaşacağını, avını ele geçireceğini hissediyor, içinden uluyarak uzanıyordu Vera'nın ayaklarının dibine.

Hazır olmadığı konularda sesini çıkarmadan dinliyordu Vera, havarinin kendi doktrinine kendisinin inanıp inanmadığını anlamak için dikkatle izliyordu onu. Sarsılmaz, sağlam bir dayanağı, deneyi var mıydı, yoksa zekice ya da parlak bir varsayıma mı kaptırmıştı kendini yalnızca, bunu öğrenmeye çalışıyordu. Çok büyük bir geleceğe, çok geniş bir özgürlüğe, İzida'nın tüm örtülerinin kaldırılmasına çağırıyordu onu Mark. Bu geleceği de handiyse yarın kadar yakında görüyor; Vera'yı bu yaşamın hiç değilse bir bölümünü tatmaya, üzerinden eskiyi

silkip atmaya, -ona inanmasa bile- tecrübesine inanmaya çağırıyordu. Alaylı, «o zaman Tanrılar gibi» olacağını ekliyordu.

Vera yürüyor, savaşını sürdürüyordu. Farkında olmadan yavaş yavaş kendi etken duruma geçmişti: Mark'ı denenmiş iyiliğin, gerçeğin yoluna döndürmeye, onu önce bedensel mutluluğun değil, insan sevgisinin gerçeğine çekmeye çalışıyordu; sonra kendi içindeki inancın, umutların derinliklerine indirecekti onu...

Mark bazı şeylerde yenilgiyi kabul etmiş, Vera'nın bazı isteklerine boyun eğmişti: Acayip çıkışlar yapmayı bırakmıştı, kent yöneticilerinin üzerine üzerine gitmiyordu artık, daha bir düzenli yaşamaya başlamıştı, ahlaksızlığıyla övünmüyordu.

Mutluydu Vera... Tatyana Markovna ile Rayski'nin farkettikleri heyecanın nedeni buydu. Gücünün şimdilik Mark'ın yaşayış biçimi üzerinde etkili olduğunu hissediyor; aralıksız bir çalışmayla, fedakârlıklarla yavaş yavaş mucizeyi yaratacağını umuyordu. Bunun ödülü de kadın mutluluğu, yüreğinin istediği erkeğin sevgisi olacaktı.

Yeni, güçlü bir insanı topluma kazandıracaktı. Zekiydi Mark, tuttuğunu koparan bir insandı; Tuşin gibi içten olur, çalışırsa... yaşamı belli demekti Vera'nın. Boşuna yaşamış olmayacaktı. Ama bilmiyordu ne olacağını.

Bu arada -tutkulu, duyarlı yaradılışı sonucu- Mark'ın kişiliğine kapılmış; onun kendine, yürekliliğine, ondaki bu yeniye, iyiye yönelişe tutulmuştu... ama onun öğretisine, yeni gerçeklerine, yeni yaşamına âşık olmamış; yaşama, mutluluğa değgin eski, sağlam kavramlara bağlı kalmıştı. Yeni soruna, yeni uğraşa çağırıyordu onu Mark, ama yasak kitapların dağıtılmasından başka yeni sorun, yeni uğraş görmemişti daha...

Uğraşın, bir şeyler yapmanın gerekliliğini kabul ediyor, boş durduğu için önce kendini suçluyordu. Zamanını değerlendirmesini; ev işlerine, bir ölçüde de köye kendini alıştırmasını bildiği için Marfenka'ya imrenerek, yakın gelecekte sade, sıkı bir çalışma planı çizmişti kendine.

Sonunda, bir yanın utkusuyla değil, iki yanın da yenilgisiyle (temelli ayrılıkla) sona eren Mark'la arasındaki bu ağır savaştan sırf, nasıl olursa olsun, kurtulmak için kızkardeşinin uğraşlarını paylaşmaya hazırlanıyordu şimdilik.

Tatyana Markovna ile Rayski konukları yolcu ederlerken Vera'nın aklından geçmişti bütün bunlar.

Bazen «Şimdi ne yapıyor o kurt? diye soruyordu kendi kendine. Utkusunu mu kutluyor acaba?...»

Sonunu getiremiyordu bu düşüncesinin, ürperiyordu.

Masanın gözünü çekti, Mark'ın sabah erken balıkçıyla yolladığı mavi kâğıda yazılmış mektubu aldı. Bir dakika kadar baktı ona, biraz düşündü... zarfı açmadan masanın gözüne geri attı.

Öteki acıların hepsi ruhunun derinliklerinde kalmıştı. Şimdi yeni bir korkuyla -büyükannenin ne olacağı korkusuyla- amansız bir savaş başlamıştı içinde.

Rayski bir ara, Tatyana Markovna'ya durumu herkes gittikten sonra, öğreneceklerinin onun üzerinde yaratabileceği etkiyi uşakların görmemesi için akşam anlatacağını fısıldamıştı ona.

Rayski ona endişesinden söz ederken bir sızı saplanmıştı Vera'nın göğsüne. Felaketin büyüklüğünü bu sızıyla ölçüyor, akşam olmadan ölmeyi istiyordu.

Her şeyi Rayski ile Tuşin'e açmak biraz hafifletmişti onu, rahatlatmıştı. Denizcilerin fırtınada gemiyi hafifletmek için yükün bir bölümünü denize attıkları gibi, yüreğinin üzerindeki ağırlığın bir bölümünü atmıştı. Ama asıl ağır yük ruhunun dibindeydi, ruhunun kayığı da iyice batmıştı suya, yanlarından su alıyordu, yeni, beklenen çalkantıyla batabilirdi...

Hayalinde bir Rayski'nin, bir Tuşin'in kolları arasına bırakıyordu kendini, bir saat dinleniyor, sonra gene eğiyordu başını.

— Yaşayamam, yaşayamam! diye fısıldıyordu.

Küçük kiliseye gitti, önünde diz çöküp dehşet içinde baktı tasvire uzun süre. Bir heykel değil de, canlı bir kadın olduğu

acılı soluk alışından belliydi yalnızca. Tasvir dalgın, gözleri yarı açık bakıyordu Vera'ya, ama görmüyordu onu sanki; parmaklarını haç çıkararak kutsar gibi birleştirmişti, ama kutsamıyordu onu...

Bu gözlere tutkuyla baktı Vera, bir belirti bekledi, ama hiçbir şey olmadı. Umutsuzluk içinde, bitkin, uzaklaştı oradan.

VII

Büyükanne eve döndükten sonra hesaplarla ilgilenecek olmuştu önce, ama çok geçmeden satıcı kadınların, terzilerin hepsini yolladı, Rayski'yi sordu. Onun bütün günlüğüne Kozlov'a gittiğini söylediler uşaklar. Gerçekten de, akşama dek Tatyana Markovna ile başbaşa kalmamak için Kozlov'a gitmişti Rayski.

Vera'ya adam yolladı büyükanne, nasıl olduğunu, başının ağrısının geçip geçmediğini, akşam yemeğine inip inmeyeceğini sordurdu. Başının şimdi daha iyi olduğunu, yemeğini odasına istediğini, biraz erken yatacağını söyledi gelen uşağa Vera.

Bu arada yeni olmayan bir de olay olmuştu uşaklar bölümünde. Saveliy odunla dövmüştü Marina'yı. Konukların gidecekleri gün sabaha karşı Marina'nın odada olmadığını farkedince aramaya çıkmıştı, bayan Vikentyeva'nın uşağının kaldığı odadan sessizce çıkarken görmüştü onu. Öğlene dek tavan aralarında, sebze bahçesinde saklanmıştı Marina, Saveliy'in unuttuğunu düşünerek çıkmıştı ortaya sonunda.

Dizginin kayışıyla vurmaya başlamıştı Saveliy. Marina yeminler ederek, Saveliy'in yanıldığını, bunun «onun kılığına giren şeytan» olduğunu, vb. söyleyerek dört dönmüştü odanın içinde. Ama Saveliy dizginin kayışını bırakıp eline odunu alınca, birinci vuruştan sonra «suçluyum» diye bağırarak ayaklarının dibine yığılmıştı, onu bağışlaması için yalvarıp yakarmaya başlamıştı.

Bir daha yapmayacağına her şeyi üzerine, bu arada «çocuklarının» üzerine de yemin ediyor; bir daha böyle bir şey yaparsa Tanrı'nın onu iki dünyada da cezalandırmasını, canını almasını

söylüyordu. O zaman durmuştu Saveliy, odunu bırakmıştı, ceketinin koluna silmişti yüzünün terini.

— Pekala, demişti, suçunu kabul ettiğine, Tanrı'nın adını andığına göre, öyle olsun! Vurmayacağım artık, bırakacağım seni.

Kolunu sallayıp uzaklaşmıştı.

Bütün bu olanları ona ilettiklerinde Tatyana Markovna öfkeyle buruşturdu yüzünü, canını sıkmaması için, kolunu sallayarak gitmesini işaret etti Vasilisa'ya.

Ziyaret için birkaç bayan geldi, Volga'nın karşısından toprak sahibi ile kentten birkaç konuk daha geldi. Hepsi de akşam yemeğine kaldılar.

Vera Vasilyevna'nın hasta olduğunu duymuş, onun için gelmişlerdi. Tatyana Markovna Vera'nın önceki gün üşüttüğünü, iki gündür odasından çıkmadığını söyledi konuklara. Ama bu yalan -bu düzme hastalığın altında neyin gizlendiğini bilmediği için- ıstırap veriyordu ona; doktoru çağırtmaya bile cesaret edemiyordu, Vera'nın hasta olmadığını, ortada -bir nedeni olması gereken- ruhsal bir hastalığın bulunduğunu hemen anlayacağından korkuyordu.

Gece yemek yemedi, Tit Nikonıç da kibarlığından, «İştahı olmadığını» söyledi. Sonunda Rayski geldi. Yüzü soluktu biraz. O da yemedi. Masada -Tatyana Markovna'nın arada bir ona diktiği soru dolu bakışlarını farketmiyormuş gibi, yüzünde ağırbaşlı bir anlatım- sessiz oturdu.

Sonunda topuklarını birbirine vurdu Tit Nikonıç, Tatyana Markovna'nın elini. öptü, gitti. Yatağı hazırlamalarını söyledi Tatyana Markovna. Rayski'ye bakmıyordu hiç. Soğuk bir tavırla «iyi geceler» diledi. Yüreği de, gururu da derinden incinmişti.

Çevresinde, yakını olan insanların arasında esrarlı, önemli bir şeyler oluyordu da, bir yabancı gibi, ya da eskimiş, canlılığını yitirmiş, işe yaramaz bir kadın gibi kenarda bırakıyorlardı onu.

Ona açılmalarını engelleyen saygıyı, korkuyu, acıma duygusunu getirmiyordu aklına hiç.

Rayski, onunla biraz konuşmak istediğini, hiç belli etmeden uşakları yollamasını söyledi alçak sesle. Tatyana Markovna korkuyla duran bakışlarını Rayski'nin gözlerinin içine dikti. Burnu bile bembeyaz olmuştu. Titrek bir sesle,

— Kötü bir şey mi var? diye sordu.

Şaşırdı Rayski, kararsız.

— Hayır... dedi. Bence kötü bir şey değil...

Tatyana Markovna alçak sesle,

— Bence, dediğine göre... kötü bir şey! dedi. Baksana, yüzün bembeyaz, kötü bir şey olduğunu sen de biliyorsun demek.

Yatmayacağını, Boris Pavloviç'le biraz oturacağını söyleyip bir bir yolladı hizmetçileri, alıp odasına götürdü Rayski'yi.

Eski Voltaire koltuğuna oturdu, lambanın karpuzunu koyup yazı masanının üzerinde uzağa itti.

Yarı karanlıkta oturuyordu. Başı önünde, Rayski'ye bakmadan bekliyordu. Rayski, «kötü şey»e elinden geldiğince yumuşak, dikkatli yanaşmaya çalışarak anlatmaya başladı.

Dudakları titriyordu, konuşamıyordu kimi zaman. Dinlenmek için duruyor, gücünü topladıktan sonra sürdürüyordu konuşmasını.

O anlatırken oturduğu yerde hiç kıpırdamıyordu büyükanne, bir sözcük söylemiyordu. Sonlara doğru kendi kendine fısıltıyla konuşmaya başlamıştı. Rayski, Tatyana Markovna'nın odasından çıktığında gün yeni yeni ışıyordu.

Rayski sözünü bitirince ayağa kalktı Tatyana Markovna, ağır ağır, güçlükle doğruldu, sonra eliyle masaya tutunarak gene öyle ağır ağır indirdi omuzlarıyla başını. Soluktan çok inîltiye benzeyen bir ses geldi göğsünden.

Yüzündeki anlatımdan korkmuştu Rayski, önünde yere diz çökerek,

— Büyükanneciğim! dedi. Kurtarın Vera'yı...

— Çok geç yolladı seni büyükannesine, diye mırıldandı Tatyana Markovna. Tanrı kurtarsın onu! Bildiğin gibi koru onu, avut! Büyükanne yok artık!

Yürüdü. Rayski yolunu kesti, dehşet içinde,

— Büyükanneciğim, neyiniz var, ne oluyor size? dedi.

Tatyana Markovna, koltuğun önünde, yere bakarak, dalgın,

— Büyükanneniz yok artık... dedi.

Rayski'nin beklediğini görünce öfkeyle bağırdı:

— Git, git! Gelme bir daha yanıma... Kimse de gelmesin, her şeyi bildiğin gibi yap... Hepiniz... hepiniz bırakın beni!

Hâlâ olduğu yerde çakılı gibi duruyordu. Bakışı donuktu. Uyuyormuş gibi bakıyordu. Bir şey söylemek istedi Rayski. Sabırsız, kolunu salladı ona Tatyana Markovna,

— Onun yanına git, koru onu! diye fısıldadı. Büyükanne yapamaz bunu, büyükanne yok artık!

Rayski'nin gitmesi için sertçe salladı kolunu. Dehşet içinde, yüzü bembeyaz, çıktı Rayski. Her şeyi Yakov'a, Vasilisa'ya, Saveliy'e bıraktı. Uzaktan uzaktan izlemeye koyuldu büyükannesini. Onun pencerelerinden, kapısından ayırmıyordu gözünü.

Rayski çıkınca Tatyana Markovna koltuğa çöktü genç, kendinden geçip derin bir uykuya daldı sanki, ortalık iyice aydınlanana dek öyle kaldı.

Hiç yatmayan Rayski ile Yakov, Vasilisa sabah erken Tatyana Markovna'nın dünkü kıyafetiyle, başı açık, omuzlarında Türk şalı, kapıları ayağıyla açarak, odalardan, koridorlardan geçip evden çıktığını, bahçeye indiğini gördüler. Tunç bir heykel kaidesinden inmiş, yürüyormuş gibi, hiç kimseye, hiçbir şeye bakmadan gidiyordu.

Çiçeklikten, bahçenin iki yanı ağaçlı yollarından yamaca doğru yürüdü. Başı dimdik, bir yana dönmeden, hep uzaklara bir yere bakarak, geniş düzenli adımlarla, ağır ağır inmeye başladı yamaçtan. Ağaçlıkta kayboldu gözden.

Rayski gizliden, ağaçların arkasına saklanarak izliyordu onu.

Durmadan yürüyordu Tatyana Markovna. Kameriyenin yanına varınca başını önüne eğdi, çakılıp kaldı orada. Soluğunu tutarak yaklaştı arkadan Rayski.

Tatyana Markovna ellerini başının üzerine koyup inler gibi,

— Benim günahım! dedi.

Çabuk adımlarla yürüdü birden, Volga'nın kıyısına çıktı, tam suyun dibinde durdu. Kıpırdamıyordu gene...

Rüzgâr eteklerini, şalını dalgalandırıyor, saçlarını uçuruyordu; farkında değildi bir şeyin.

Aklına gelen bir düşünceyle ürperdi Rayski'nin içi : Kendini suya atacak!

Ama ağır ağır geri döndü Tatyana Markovna, ıslak kumda derin ayak izleri bırakarak geniş adımlarla yürüdü.

Daha bir rahat soluk almıştı Rayski, ama gizlendiği çalıların arkasında, gene geniş adımlarla, sessiz yürüyüşüyle önünden geçen Tatyana Markovna'nın yüzünü görünce daha büyük bir dehşete kapıldı.

Tanımamıştı büyükannesini. Bir bulut çökmüştü sanki yüzüne Tatyana Markovna'nm; büyük bir acıydı bu bulut, Rayski'nin bu gece onun omuzlarına bıraktığı o «kötü şey»di. Bu acıyı yaşlı kadının omuzlarından kimsenin kaldıramayacağını biliyordu Rayski.

Doğruydu Tatyana Markovna'nın dediği, büyükanne yoktu artık. Büyükanne değildi bu, Tatyana Markovna değildi. Ailenin, içi sevgi, şefkat dolu annesi, Malinovka'nın sahibesi değildi... Her şey onunla yaşardı, mutlu olurdu Malinovka'da. O da mutluydu burada, küçük krallığını sağduyuyla, mutlu yönetirdi.

Kendi yürümüyordu sanki, başka bir güç taşıyordu onu. Ne geniş adım atıyordu, başını da -bu «kötü şey»le yüklü- omuzlarını da ne dik, yüksekte tutuyordu! Ayakları onun değilmiş

gibi çıkıyordu yamacı ağaçların arasından; şalı düşmüştü omuzundan, ucu yere değiyor, toz kaldırıyordu. Donuk, uysal bir korkuyla dolu gözlerini hiç kırpmıyor, uzaklara bakıyordu.

«Kötü şey»in dışında her şeyin anlatımı, bilinci ölmüştü yüzünde. Bir uyurgezer ya da ölü gibiydi.

Bir kaza olmasın diye gözden kaçırmamaya çalışıyordu onu Rayski, ağaçların arasında güçlükle izleyebiliyordu onu. Dik yamacı dinlenmeden çıkıyordu. Yalnız bir kere iki koluyla yaslandı bir ağaca, başını kollarına dayadı, derinden soluyormuş gibi,

— Benim günahım! diye yineledi.

Fısıldadı sonra :

— Çok ağır, yardım et bana, kaldıramayacağım!

Gene doğruldu, giysisinin, şalının parçalarını çalılarda bırakarak insanüstü bir güçle çıkmaya başladı dik yamacı.

Bu tanımadığı, olağanüstü kadını şaşkınlık, dehşet içinde izliyordu Rayski. «Derin acılara ancak büyük ruhlar böylesine güçlü katlanabilirler, diye geçiriyordu içinden. Kartallara olduğu gibi, onlara da bulutların üzerinde uçmak için kanatlar, uçurumların dibine bakmak için gözler verilmiştir. Acıya bu kadının katlandığı gibi, inanan bir ruh katlanabilir... hem yalnız kadınlar dayanabilirler böyle bir acıya! Dünyayı döndüren büyük güçten vardır kadın ruhunda. Ancak kadınlar kendileri de, erkekler de farkında değildirler bunun. Bu büyük gücü, onları yönetmesini de, -gururlarından- onlara sağduyuyla boyun eğmesini de beceremeyen erkekler ezmişlerdir. Kadınlar da, doğanın onlara verdiği güçlerden habersiz, erkek gücünün alanına saldırıyorlar... bu karşılıklı saldırıdan da karışıklık doğuyor.»

Tatyana Markovna'ya bakarak, dehşet içinde düşünüyordu Rayski : «Büyükannem değil bu!» Her yana kaderin ağır vuruşlarının indiği; kişiye (kaba kas gücünün, sağlam akıl gururunun değil) derin kederlere dayanabilmek, acı çekmek, sabretmek, umutsuzluğa düşmemek gücünün gerekli olduğu önemli

anlarda ailede ansızın bir kahraman olarak ortaya çıkan kadınlar vardır, büyükannesinin onlardan olduğuna inanıyordu.

Tarihe geçmiş bir çok kadın, büyükannesiyle aynı paralelde geçiyordu belleğinden. Eski çağların bir Yahudi kadınını, Kudüslü bir hanımefendiyi, bir boy'un anasını görüyordu onda... Halk arasında yayılan kör inancı, korkuyu... «Tanrı'nın gökten inişini anlamayan halkımızın başından alınacak taç, Romalılar gelip alacaklar!» gözdağını küçümseyen, mağrur bir gülümsemeyle dinleyen kadını görüyordu. O kadın İsrailoğullarının başına Tanrı'nın eliyle konan tacın sarsılmazlığından kuşku etmiyordu, inanmıyordu bu sözlere. Ama olanlar olduktan sonra, «Romalılar gelip alınca» bu karşı durulmaz vuruşun nereden indiğini anlamış, ayağa kalkmış, tacını çıkarıp bir şey söylemeden, yakınmadan, erkeklerin yüreksizce döktükleri, -başlarını taşlara vurarak- Kudüs'ün duvarlarını yıkadıkları gözyaşlarını dökmeden, gözlerinde yalnızca, taşlaşmış bir boyun eğiş dehşeti, üstü başı perişan, Tanrı'nın elinin onu sürüklediği yere yürümüştü düşen ulusunun arasından; -şimdi bu büyükanne gibi- tepesine inen vuruşun gücüyle de, onu taşırken gösterdiği kendi gücüyle de övünüyormuş gibi taşımıştı yüzünde bu kutsal acıyı.

Bir acı gecesi daha geldi Rayski'nin aklına: Rusya'nın büyük Marfa'sı. Moskova prensleri zincire vurup işkence etmişlerdi ona; ama o Novgorod'un yok olan onurunun büyük, derin acısına zindanda bedeniyle, -ama ruhuyla değil- boyun eğmiş, prensine bağlı kalarak ölümü beklemiş, Moskova'ya hep karşı olmuş, özgür kentinin yöneticisi olarak can vermişti.

Büyük acılara katlanmış başka kadınların hayalleri de -canlı gibi- toplaşıyorlardı belleğinde. Kocalarının izniyle sarayı manastıra değişen, rahibe olan; yürekliliğini, gücünü hücrede de yitirmeyen Rus çariçeleri... kötü anlarda ulusunun başına geçip onu kurtaran başka çariçeler...

Gökleri sarsan devlerimizle zindanlara giden eşleri de böyle bir güçle yürümüşlerdi; önemli bir yerleri, önemli bir adları varken, yalnızca kadın ruhunun gücü ile, onlarda bulunduğunu o zamana dek kendilerinin de başkalarının da bilmediği bir

güzelliği -altını ateşte tavladıkları gibi, prens kocalarına hizmet ederken, onların da, kendilerinin de başına gelen «kötü şey»i taşırken kaba bir uğraşın ateşinde, dumanında tavladıkları güzelliklerini- götürmüşlerdi beraberlerinde.

Kocaları da, kendileri için yeni bu güzelliğin karşısında eğilerek erkekçe katlanmışlardı acıya. Harcadıkları çaba, çektikleri acı kavurmuştu onları, bitirmişti, ama ruh büyüklüğünü yitirmemişlerdi, sınavlar arasında ölümsüz güzellikle -toprağın altında binlerce yıl kalmış büyük heykellerin, oradan zamanın yaralarıyla çıktıklarında bile büyük ustasının yarattığı ölümsüz güzelliğiyle parladıkları gibi- parlamışlardı.

Bu büyük gücü -çevresinde her şey yere yığılırken, yıldırımın vuruşu altında durmak gücünü- sade halktan Rus kadını da yangında, alevler küçük evini, varını yoğunu, çocuklarını yutarken gömü bulur gibi birdenbire, bilinçsiz olarak bulur içinde.

Büyükanne gibi, Novgorod'lu Marfa gibi, o çariçeler, prensesler gibi, o da yüzünde sessiz, taşlaşmış bir dehşetle uzaklaşır yangından; gözlerini kırpmadan gökyüzüne bakarak, başını çevirip alevlerle dumanın oluşturduğu sütuna bakmadan, ateşin içinden çekip çıkardığı bebeğini taşıyarak, yaşlı annesini kolundan çekerek, yere düşmüş, toprağa parmaklarını geçirmiş, arkasına bakıp alevleri lanetleyen yüreksiz kocasını bakışlarıyla da ayağıyla da dürterek güçlü adımlarla yürür...

Gücü tükenip nerede duracağını ya da düşeceğini bilmeden, yanmış bacaklarıyla kararlı yürür, yürür. Yanıbaşında başka bir gücün yürüdüğünü, yalnız başına taşıyamayacağı bu «kötü şey»i onunla birlikte taşıdığını bilir!

Açık, ama hiçbir şey görmeyen gözlerinin bakışında acı çekmek, dayanma gücü vardır. Yüzünde güzellik, bir çilekeşin büyüklüğü ışıl ışıldır. Yıldırım çarpar, ateş kavurur kadın gücünü, ama öldüremez...

Rayski, acımasız hayal gücünün yarattığı, acı anlarında kafasının içini dolduran bu davetsiz hayalleri dehşetle kovuyor; dikkatini yakınındaki çilekeşe çeviriyor; onun gözleriyle bak-

maya, ruhuna yerleşen acının nasıl bir şey olduğunu anlamaya çalışıyordu.

Düşmüştü Tatyana Markovna'nın krallığı, evi boşalmıştı; kutsal, değerli hazinesi de, gururu da, varı yoğu da düşman eline geçmişti! Yıkıntılar arasında, yapayalnız dolaşıyordu sanki. Ruhu da bomboştu! Huzur, kıvanç, güzel yaşam bırakıp gitmişlerdi mutlu yuvayı.

Bu mutlu yuvasında boşluğun soğukluğunu görüyordu şimdi Tatyana Markovna... dünya boşalmıştı onun için. Gücünü toplamak, ciğerlerine hava çekmek, sık, yakıcı soluğundan kavrulan dudaklarını ıslatmak içinmiş gibi durduğu zamanlar dizleri titriyordu; yere yığıldı yığılacaktı... ama ona güç veren bir ses fısıldıyordu içinde: «Yürü, düşme... varacaksın oraya!»

Bir anda yok oluyordu bitkinliği, yürümeye başlıyordu gene. Akşama dek dolaştı, bütün gece odasında koltuğunda oturdu: Sayıklamayla, iniltilerle dolu korkunç bir yarı uykuya dalıyor, sonra uyanıyor, uyandığına üzülüyordu... Sabah gün ağarırken kalktı, yamaca, kameriyeye gitti gene, kırık basamağında başını döşemenin çıplak tahtalarına dayayıp uzun süre oturdu, sonra çayırlara gitti, Volga kıyısında çalıların arasında kayboldu gözden.

Çayırda bilmeden küçük kiliseye yürüdü, başını kaldırıp tasvire baktı... yeni bir dehşet, eskisinden büyük bir dehşet doldurdu gözlerinin içini. Bir şey yana itti onu sanki.

Yaralı bir hayvan gibi dizinin üzerine düştü, ağır ağır doğruldu, şalıyla yüzünü tasvirden saklayıp düşe kalka çabuk adımlarla uzaklaştı oradan. «Benim günahım!» diye inliyordu...

Uşaklar korku içindeydiler. Vasilisa ile Yakov hemen hiç çıkmıyorlardı kiliseden, dua ediyorlardı. Vasilisa, hanımı iyileşirse Kiyev azizlerine yürüyerek gitmeyi adamıştı, Yakov ise kilisenin büyük tasvirinin önüne altın kaplamalı kalın bir mum koymayı.

Öteki uşaklar, hizmetçiler köşelere saklanıyor; kapı aralarından hanımlarının çayırda, koruda deli gibi dolaşmasına bakı-

yorlardı. Marina bile sersemlemişti, aklını kaçırmış gibi dolaşıyordu ortalarda.

Yalnızca Yegorka kıkır kıkır gülmeyi, hizmetçi kızlara takılmayı deniyordu arada; kızlar kovuyorlardı onu, Vasilisa ise «dinsiz» diyordu...

Devrisi gün hiç yemek yemedi büyükanne. Rayski karşısına çıkıyor, onunla konuşmaya çalışıyordu; yolundan çekilmesi için sertçe kolunu sallıyordu ona büyükanne.

Sonunda bir maşrapa süt aldı Rayski, kararlı adımlarla yaklaştı Tatyana Markovna'ya, kolundan tuttu. Tatyana Markovna, tanımıyormuş gibi baktı yüzüne, maşrapayı gördü, elleri titreyerek, ne yapacağını bilmeden aldı onu Rayski'den, sütü ağır, iri yudumlarla son damlasına dek kana kana içti.

Yalvardı ona Rayski:

— Büyükanneciğim, eve gidelim, kendinize de bize de acı çektirmeyin! Öldüreceksiniz kendinizi.

Kolunu salladı Tatyana Markovna,

— Tanrı doldu içime, kendim dolaşmıyorum, dedi. Onun gücü taşıyor beni... sonuna dek harcamalıyım bu gücü. Yere yığıldığımda kaldırırsınız...

Sonra,

— Benim günahım! diye mırıldandı.

Yürüdü. On adım uzaklaşınca durdu, Rayski'ye döndü. Yanına koştu Rayski. Tatyana Markovna,

— Dayanamazsam... ölürüm... diye başladı.

Başın eğmesi için işaret etti Rayski'ye. Rayski önünde yere diz çökünce başını göğsüne bastırdı, öptü, elini üzerine koydu.

— Seni kutsamamı kabul et, dedi, onlara da söyle... Marfenka ile ona... zavallı Vera'ya... duydun mu, ona da!...

Ağlamaya başlamıştı Rayski, büyükannenin elini öperek,

— Büyükanneciğim! dedi.

Elini çekti Tatyana Markovna, yürüdü; ağaçlıkta, Volga'nın kıyısında, çayırlarda dolaşmaya gitti.

Gözyaşlarını silerek arkasından bakarken düşünüyordu Rayski: «Bambaşka bir dünyası vardır inanan ruhun! Sevdiği şeyler için ancak inanan bir ruh acı çekebilir, sevebilir, kendisinin de, başkalarının da yanılgılarının cezasını çekebilir!»

Vera'nın durumu büyükannesininkinden iyi değildi. Büyükannesiyle konuşmasını ona anlatmak için sabırsızlanıyordu Rayski. İkinci gün Vera -yüzü soluk, bitkin bir durumda- sabah erken onu çağırtıp, büyükannesinin nasıl olduğunu sorduğunda, bir yanıt vermeden, bahçede dolaşan Tatyana Markovna'yı göstermişti Rayski.

Pencereden geri gelmiyordu Vera artık, büyükannenin -omuzlarında «kötü şey»in ağırlığı- dolaşmasını dikkatle izliyordu. Bir ara onun yüzündeki anlatımı yakalamış, dehşet içinde yere düşmüş, sonra kalkmıştı. Pencereden pencereye koşuyor, dua ediyormuş gibi uzatıyordu kollarını büyükannesinin arkasından.

O da deli gibiydi; eski evin bakımsız salonlarında kapıları açıp kapayarak, kendini antika kanepelere atarak, masalara çarparak dolaşıyordu.

Büyükannesinin yanına gitmek için koşuyor, ama dehşet içinde duruyordu birden; yaşlı kadına görünmek, onu öldürmek olurdu belki.

Gerçek işkence başlamıştı Vera için. Kendisinin de, başka -ama yakın- birisinin de ruhuna bıçağın ne denli derinlere saplandığını ancak şimdi farketmişti. Bu zavallı yaşlı kadının, -daha dün mutluyken, şimdi üstü başı perişan, benzi soluk, bitkin, onun suçunun cezasını çeken büyükannesinin- ne büyük bir acı içinde kıvrandığını görüyordu.

— O neden acı çekiyor? diye soruyordu kendi kendine. Kutsal bir kadındır! Ya ben!...

Tatyana Markovna'nın onu kutsadığını söyledi Rayski. Vera boynuna atıldı Rayski'nin, hıçkıra hıçkıra ağladı uzun süre.

İkinci günün akşamı Vera'yı büyük salonun köşesinde, yarı giyinik, yere oturmuş buldular. Boris ile, hemen o gün gelen papazın karısı handiyse zorla kaldırdılar onu, götürüp yatağına yatırdılar.

Rayski doktor çağırdı, Vera'nın sinirlerinin bozuk olduğunu anlatmaya çalıştı ona. Sinirleri yatıştırıcı bir şurup yazdı doktor. Vera içti şurubu, ama yatışmadı; ikide bir uykuya dalıyor, çok geçmeden uyanıyor, büyükannesini soruyordu.

Sonra dalıyordu gene.

Papazın karısının -her sırrını bilen, onları herkesten saklayan, kişiliğinin kendisininkinden çok güçlü olduğunu bildiği için ona boyun eğen, onun düşüncelerini kesinkes benimseyen, her isteğine evet diyen, ama Vera'nın başı üzerinde gökgürültüsü çatırdamaya başladığında bu gökgürültüsünü taşımasına, Vera'nın yatışmasına yardım edemeyen sevgili dostunun- kulağına mırıldanıp durduğu şeyleri dinlemiyordu Vera.

Onun mırıltısını dinlemeden,

— İçecek bir şey var bana! diye fısıldadı. Konuşma, öyle otur, kimseyi alma içeri... Büyükannemin nasıl olduğunu öğren.

Geceyi de böyle geçirdi Vera. Dalmışken birden uyanıyor, alçak sesle kendi kendine konuşuyordu:

— Gelmeyecek büyükannem! Sevmiyor beni büyükannem! Affetmeyecek beni büyükannem!

Üçüncü gün hiç kimseye görünmeden çıktı evden Tatyana Markovna. Rayski uykusuz geçirdiği iki gecenin yorgunluğuna dayanamamış, büyükanne evden çıkınca onu uyandırmalarını söyleyip, biraz dinlenmek için uzanmıştı.

Ama Yakov ile Vasilisa sabah erken kiliseye ayine gitmişlerdi; Paşutka da, dışarı çıkan hanımını görünce korkusundan, kilerde duran çalı süpürgelerinin arkasına gizlenmiş, orada uyuyakalmıştı. Öteki hizmetçilerin de her biri bir yana gitmişti.

Ama Saveliy görmüştü hanımın yamaçtan indiğini; sallanarak, ağaçlara tutunarak yürüdüğünü, sonra çayıra gittiğini.

Rayski koşarak gitti Tatyana Markovna'nın peşinden; onun çayırda ağır ağır eve doğru yürüdüğünü gördü köşeden. Arada bir duruyor, köylülerin evleriyle vedalaşıyormuş gibi arkasına bakıyordu. Rayski yanına gitti, ama bir şey söylemeye cesaret edemedi. Büyükannesinin yüzündeki yeni bir anlatım şaşırtmıştı onu. Uysal dehşetin yerini acı bir şeyin bilinci almıştı sanki. Rayski'yi görmedi büyükanne, kendi «kötü şey»inin gözlerinin içine bakıyordu.

Gözleri açık olduğu halde, krallığının yıkıldığını, yerini yakın gelecekte issizlığın soğukluğunun alacağını görüyordu düşünde. O anda gördüğü korkunç düşü Rayski sonra kendisinden öğrenecekti.

Arkasına dönüp köye bakarken -pırıl pırıl, düzenli evler değil- bakımsız, kimsenin ilgilenmediği, yarı çürümüş evler, sürüyle sarhoş, dilenci, hırsız görüyordu. Tarlalar bomboştu, yabani otlar, ısırganlar diz boyuydu...

Dehşetle çevirdi başını, bahçeye girdi, bakışlarını çevresinde dolaştırarak durdu. Evleri, avluyu tanıyamamıştı.

Bahçe, çiçeklik, sebze bahçeleri birbirine karışmış, otla kaplanmıştı. İnsan ayağı basmazdı oraya; çaylak avını götürürdü oraya yalnızca, rahat rahat yerdi...

Yeni ev yana yatmış, biraz da toprağa gömülmüştü; uşakların evleri çökmüştü; yıkıntılar arasında yapayalnız bir kedi miyavlayarak dolaşıyor, bir cezaevi kaçağı çökük çatının altında gizleniyordu.

Ürperdi yaşlı kadın, eski eve baktı. Buralarda canlı ne varsa hepsi dehşetle kaçıp gittiği halde eski ev -kasvetli, sıvaları dökülmüş, koyu kahverengi tuğla duvarlarıyla- ayakta duruyordu hâlâ.

Pencerelerinde cam yoktu, çerçeveleri çürümüştü, yıkık döküük odalarında rüzgâr, yaşamın son izlerini de koparıp götürerek esiyordu.

Şöminenin içinde bir puhu kuşu yuva yapmıştı, ayak sesi duyulmuyordu hiç, yalnızca onun gölgesi... artık yok olmuş,

ölmüş Vera'sının gölgesi, iniltisini rüzgârın uğultusuna karıştırarak süzülüyordu kara, çatlamış parkelerin üzerinde, rüzgârın peşinden koşuyor, bahçeyi geçiyor, yamaçtan aşağı kayıp kameriyeye gidiyordu...

Rayski, büyükannesinin yüzünde bir damla gözyaşının ağır ağır yuvarlandığını, sonra donmuş gibi durduğunu gördü. Sallandı yaşlı kadın, düşecek gibi, tutunacak bir yer aradı.

Koştu Rayski, Vasilisa'nın yardımıyla eve götürdü onu, koltuğuna oturttu, hemen doktor getirmeye gitti. Yüzlerine bakıyordu Tatyana Markovna, ama tanımıyordu onları. Hüngür hüngür ağlamaya başladı Vasilisa, ayaklarının dibine yığıldı.

— Anacığım, Tatyana Markovna! diye ağlıyordu. Kendinize gelin, haç çıkarın!

Haç çıkardı büyükanne, derin bir soluk aldı; işaretle, konuşamadığını, ona içecek bir şey vermelerini söyledi.

Ne yaptığını bilmiyormuş gibi yatağına uzandı. Vasilisa üstünü çıkardı, sıcak havlular koydu her yanına, kollarını ayaklarını alkolle ovdu, sonra zorla bir bardak şarap içirdi ona. Doktor hastayı rahatsız etmemelerini, uyuması için yalnız bırakmalarını, yazdığı ilaçları da vermelerini söyledi.

Dikkatsiz biri «büyükannenin yatağa düştüğünü!» söyledi Vera'ya. Üzerinden yorganı attı Vera, Natalya İvanovna'yı itti... Büyükannesinin yanına gidiyordu. Ama Tatyana Markovna'nın derin bir uykuya daldığını söyleyip durdurdu onu Rayski.

Akşama doğru Vera da hastalandı. Ateşi çıktı, sayıklamaya başladı. Bütün gece çırpındı durdu, uykusunda büyükannesini sayıkladı, ağladı.

Rayski ne yapacağını iyice şaşırmıştı, sonunda yaşlı doktor Pyort Petroviç'i çağırmaya, ona Vera'nın sinir bozukluğundan nedenini söylemeden kuşkusuz söz etmeye karar verdi. Sabahı sabırsızlık içinde bekliyor, Vera ile Tatyana Markovna'nın odaları arasında mekik dokuyordu.

Büyükanne yüzü örtülü yatıyordu. Uyuyor mu, yoksa hâlâ içindeki acıyı yenmeye mi çalışıyor, bakmaya korkuyordu Rays-

ki. Parmaklarının ucuna basarak Vera'nın yanına giriyor, Natalya İvanovna'ya soruyordu:

— Nasıl?

Vera'nın başucunda oturan Natalya İvanovna,

— İkide bir uyanıyor, ağlıyor, sayıklıyor! diyordu.

Odasına döndü Rayski. Bedeni de, ruhu da yorgun, kendini karyolasına bırakırken,

— Tanrım! dedi. Bu huzur dolu köşede böylesine dramlarla, böylesine insanlarla karşılaşacağımı aklımın ucundan geçirir miydim? Sade yaşam ne büyükmüş, ne korkunçmuş gerçekte! Böylesine bir çatırtıdan sonra nasıl sağlam kalabiliyorlar insanlar? Oysa bizler orada bir araya toplaşmış, kendi yaşamımızı, tutkularımızı aşçıların lezzetli yemekler pişirdikleri gibi pişirmeye çalışıyoruz!...

VIII

Sabah Vera'nın durumu daha iyi değildi. Uyuduğu halde ateşi inmemişti. Sık sık uyanıyor, kendini bilmeden yatıyordu.

Tatyana Markovna'nın yanına gitti Rayski, Vasilisa ile birlikte yatak odasına girdi.

— Vasilisa, bak bakalım nasıl? diye fısıldadı. Ürkmesinden korktuğum için yaklaşmak istemiyorum yanına.

— Uyandırayım mı onu?

— İyi olurdu, Vera hasta... Pyort Petroviç'e adam yollasam mı, bilmiyorum...

Rayski sözünü bitirmemişti ki, Tatyana Markovna doğruldu birden, yatağın içinde oturdu.

— Vera mı hasta? diye sordu.

Rahat bir soluk aldı Rayski.

Tatyana Markovna'nın daha dün ölgün, taşlaşmış olan yüzünü birden yaşam, telaş, korku kaplamıştı. Dışarı çıkması için kolunu salladı Rayski'ye ve yarım saatte hazırlandı.

Geniş, ama sessiz adımlarla, yüzünde bir korkuyla geçti avluyu, Vera'nın odasına çıktı. Hiç yorgun değildi sanki. Yaşam geri gelmişti bedenine. Yüzündeki korkuya, bir dostuna bakıyor gibi sevinçle bakıyordu Rayski.

Sessizce girdi Vera'nın odasına Tatyana Markovna, onun soluk, uyuyan yüzüne uzun uzun baktı, yaşlı doktoru çağırtmasını fısıldadı Rayski'ye. Ancak o zaman farketti papazın karısını, yorgun yüzünü gördü, kucakladı onu, onun odasına gidip dinlenmesini söyledi.

— Kimseye gerek yok artık : Ben buradayım! dedi.

Vera'nın karyolasının başucunda bir yer hazırladı kendine.

Doktor geldi. Tatyana Markovna, nedenini gizleyerek ustalıkla anlattı ona Vera'nın hastalığını. Büyük heyecan belirtileri buldu Vera'da doktor, ilaç verdi, sakinleşirse, bu hastalığın tehlikeli sonuçları olamayacağını söyledi.

Yarı uykuda, ilaçları aldı Vera, akşam da derin bir uykuya daldı.

Tatyana Markovna karyolanın başucunda arkada oturdu, başını -öte yandan- aynı yastığa koydu. Uyumuyordu. Vera'nın her kıpırdanışını büyük bir duyarlılıkla izliyor, soluk alışını dinliyordu.

Vera arada uyanıyor, «Uyuyor musun Nataşa?» diye soruyor, yanıt alamayınca gözlerini kapıyordu gene. Biraz sonra acı dolu bir iç çekişle gene açıyordu gözlerini, durumunu anımsayıp inliyordu...

Yarı uykusuna dalmak için sabırsızlanıyordu; gece karanlık, korkunç bir zindan gibi görünüyordu ona.

Bir ara kıpırdandı, su istedi. Yastığın arkasından bir el uzattı ona bardağı.

Gözlerini açıp gene kapadıktan sonra sordu Vera :

— Büyükannem nasıl?

Kısa süren bir sessizlikten sonra ekledi :

— Nataşa, neredesin? Buraya gel. Niçin saklanıyorsun benden?

Yanıt veren olmadı.

Derin bir göğüs geçirdi Vera, gene uyuklamaya başladı. Bir ara ayılır gibi olup, üzgün,

— Büyükannem gelmeyecek! Büyükannem sevmiyor beni! diye fısıldadı. Büyükannem affetmeyecek beni!

Tam başının üzerinde bir ses duyuldu:

— Geldi büyükannen! Seviyor seni büyükannen! Affetti seni büyükannen!

Yatağından fırladı Vera, Tatyana Markovna'nın boynuna atıldı.

— Büyükanneciğim! diye bağırdı.

Baygın bir durumda başını büyükannesinin göğsüne bastırdı.

Tatyana Markovna yatağına yatırdı onu, ak saçlı başını bu soluk, acı kaplı, güzel yüze dağılmış koyu, gür saçların yanına koydu.

Vera, bir anne gibi bağlı olduğu bu yaşlı kadının göğsünde kendine gelince, bir şey söylemeden, dere gibi akıttığı gözyaşlarıyla, hıçkırıklarla içindeki tüm acıyı, pişmanlığı dışa vurdu.

Tatyana Markovna sessizce dinliyordu onun hıçkırıklarını, ağlamasına engel olmadan gözyaşlarını mendiliyle siliyor, yalnızca başını göğsüne bastırıyor, durmadan öpüyordu.

— Sevmeyin beni büyükanne... atın beni... değmem ben... sevginizi, şefkatinizi kızkardeşime verin...

Büyükanne cevap olarak daha da bastırdı onu göğsüne. O da ağlamaya başlamıştı.

— Benim şefkatim gerek değil artık kızkardeşine, dedi, ama bana senin sevgin gerek... bırakma beni Vera, kaçma artık benden, öksüzüm ben!

Vera olanca gücüyle sıktı onu.

— Annem benim, diye fısıldadı, affedin beni...

Büyükanne öpücüğüyle kapadı ağzını.

— Sus, söz etme bundan... hiç!

— Sözünü dinlemedim... Tanrı cezamı verdi...

Tatyana Markovna birden dehşetle kesti Vera'nın sözünü:

— Ne diyorsun Vera?

Yüzü bembeyaz olmuştu. Bir an koruda, yamacın dibinde dolaşıp duran tuha yaşlı kadına benzemişti gene.

— Evet, büyükanneciğim, yalnızca kendi aklımla irade gücümün bana bütün bir ömür yeteceğini, hepinizden zeki olduğumu sanıyordum...

Tatyana Markovna derin bir soluk aldı. Besbelli, başka bir düşünce ya da önsezi huzursuz ediyordu onu.

— Benden zekisin, benden çok da okudun, dedi, Tanrı büyük bir sezgi vermiş sana, ama büyükannenden tecrübeli değilsin...

«Şimdi... tecrübeliyim de!» diye geçirdi içinden Vera, yüzünü büyükannesinin omzuna dayadı.

— Alın beni buradan, Vera yok artık, diye fısıldadı. Marfenka'nız olacağım... Bu eski evden kaçmak, oraya, sizin yanınıza gelmek istiyorum.

Büyükanne bir şey demeden okşuyordu başını. İki baş yanyana yastığa düştüler usulca. Vera da, büyükanne de konuşmuyorlardı artık. Birbirine iyice sarılmış, kucak kucağa sabaha karşı uykuya daldılar.

IX

Sabah kalktığında ateşi yoktu Vera'nın, titremiyordu da, yalnızca benzi uçuktu, yorgundu. Büyükannesinin göğsünde ağlayarak iyileşmişti. Hastalığının geçtiğini söyledi doktor, ama birkaç gün odadan çıkmamasını istedi.

Her şey eski düzenine girdi. Vera'nın yaş günü -onun isteği üzerine- sessiz geçti. Volga'nın karşısından ne Marfenka geldi, ne Vikentyevler. Bir uşakla, Vera Vasilyevna'nın keyifsiz olduğu, odasından çıkmadığı haberini yollamışlardı onlara.

Tuşin saygı dolu bir mektupla Vera'nın yaş gününü kutlamış, gelmek için izin istemişti.

Vera «Bekleyin, iyileşmedim daha» diye yanıt yazmıştı.

Yaş günü için kentten gelenleri de Vera'nın hasta olduğunu söyleyerek geri çevirdiler. Yalnızca hizmetçi kızlar -her şeye karşın- renkli giysilerini giymiş, kurdelalar takmış, karanfil kremi sürünmüşlerdi; arabacılarla uşaklar da sarhoş olana dek içmişlerdi gene.

Vera ile büyükanne arasında yeni bir ilişki başlamıştı. Büyükanne, -Rayski gibi- yaşamında büyük yer tutan bu olayı sindirmesi hiç de kolay olmadığı halde, yapmacık bir hoşgörüyle acı çektirmiyordu Vera'ya; insanların içine işlemiş, «düşüşün» nedenlerine bile bakmayan katı ahlak anlayışının bu «hatayı», «mutsuzluğu» belki de «düşüşü» damgaladığı kesin horlama da yoktu davranışlarında.

Birbirine ağırbaşlı bakıyor, az konuşuyorlardı. Daha çok önemsiz, günlük şeylerden söz ediyorlardı. Ama karşılıklı bakışlarında sessiz bir konuşma oluyordu.

İkisi de birbirini inceliyor, ama konuşmaya başlamaktan korkuyorlardı sanki. Tatyana Markovna «düşüşü» savunmak için de, haklı göstermek için de bir sözcük etmiyor, bu konuda hiçbir şeyi anımsatmıyordu; bunu Vera'nın da unutması için çalıştığı belliydi.

Bir o kadar daha sevgi gösteriyordu torununa şimdi. Ama kasıtlı, yapmacık değildi bu... eleştirisini, duygularını gizlemek için böyle davranıyordu. Gerçekten de -Vera şimdi, ona açılana, hatta yanlış adımını atana dek olduğundan daha sevimli, ona daha yakınmış gibi- daha bir müşfikti.

Büyükannesinin bu içtenliğini görüyordu Vera, ama kendini daha hafif hissetmesine yetmiyordu bu. Sert bir biçimde

yargılanmasını, cezalandırılmasını bekliyor, istiyordu. Sözgelimi, büyükannesi altı aylığına ya da bir yıllığına uzaklaştırsaydı onu yanından, uzak köyüne yollasaydı; aldatılmış, horlanmış güven duygusunun, sevgisinin yaralarını sarsaydı kendi elleriyle : Sonra bağışlasaydı onu, çağırsaydı, ama -Vera birkaç yıl tüm gücüyle, zekâsıyla, yüreğiyle çalışarak bu annenin sevgisini kazanıncaya dek- uzun süre sarmasaydı onu sevgiyle, şefkatle... Ancak o zaman huzura kavuşturdu Vera, -Rayski'nin dediği gibi- «zamanın kişioğlunun yaşamından her şeyi sildiği» gerçekse, ancak o zaman içi rahatlar, ya da -hiç değilse- unutabilirdi.

«Her şeyi mi?» diye soruyordu kendi kendine, üzgün. Önce hep birlikte Vera'nın yüzüne bakıp, sonra her biri kendi vuruşunu indirmek için peşpeşe gelen acılarını silemezdi zaman.

Bu acılardan birkaçını çekmişti, şimdi ise en korkunçlarından birini çekiyordu. Hiç kimsenin bilmediği, zamanın silme olasalığı bile pek zayıf olan en korkuncu ise içinde gizleniyordu daha.

Onu düşünmemeye çalışıyordu Vera. Şimdi yalnızca, büyükannesini bu acıya nasıl alıştıracağını, onun tepesine inen vuruşları nasıl hafifleteceğini düşünüyordu.

Büyükannesinin bu suskunluğunu, ona karşı bu yeni şefkatini anlıyordu. Bununla birlikte, gizli birkaç bakışını da yakalamıştı büyükannesinin... bu bakışlara ne anlam vereceğini bilmiyordu.

Büyükannenin çok acı çektiği belliydi. Üzüntü değiştirmişti onu, kamburu çıkmıştı, rengi sararmıştı, yüzündeki kırışıklara yenileri eklenmişti. Ama Vera'ya bakarken, onu dinlerken birden dimdik oluyor, doğruluyordu. Vera'da eski Vera'yı, torununu değil, daha cana yakın, daha çok sevdiği kızını şimdi bulmuş gibi şefkatle aydınlanıyordu bakışı.

Niçin daha cana yakın? Büyükannesinin, derin yüreği acıya açıldığı için şimdi onu belki daha çok seveceğini düşünüyordu Vera. Yaptığına pişman zavallı, hasta bir kızı cezalandırmaya acıyordu da... günahını bir Hıristiyan merhametiyle örtmeye karar vermişti belki.

Uysal uysal düşünüyordu: «Evet, başka türlü olamaz. Ama bu merhameti, bu sadakayı kaldırmak ne acı Tanrım! Düşmek, hiçbir umudu olmadan kalkmak... yalnızca başkalarının gözünde değil, büyükannemin, annemin gözünde de umutsuz kalkmak!»

Belki eskisinden çok titreyecekti üzerine büyükannesi, hoş tutacaktı onu... ama doğanın, kaderin horladığı zavallı bir alığı, aklını yitirmişi; ya da daha kötüsü önüne herkesin sadaka gibi merhamet attığı düşmüş, kötü durumda bir din kardeşini tuttukları gibi hoş tutacaktı!

Gurur, insanlık ortamı, saygı görmek hakkı, onur... hepsi paramparça olmuştu! Kişioğlunu bezeyen, onu insan yapan çelenkten bu çiçekleri koparırsanız, bir eşyadan farksız olur kişi.

Toplum acıyarak bakar düşene, büyükannenin Vera'yı cezalandırdığı gibi suskunluğuyla cezalandırır onu. Ruhunda insanın doğal gururu, saygı görmeye hakkı olduğu bilinci bir zamanlar yaşamış, başını dik tutmuş bir insanın böyle yaşaması olanaksızdır!

Birkaç aşk serüveni duymuştu; düşenleri toplumun nasıl yargıladığını, her yandan gelen vuruşlara bu zavallıların nasıl dayandıklarını anımsıyordu.

«Ben neyimle onlardan iyiyim? diye düşünüyordu Vera. Oysa Mark da, Rayski de bu... «Rubicon'un» ötesinde yeni, güzel bir yaşamın başladığına nasıl inandırmaya çalışıyorlardı beni! Evet, yeni bir yaşam, ama ne «güzel» değil mi!»

Büyükannesi acıyordu ona: Yalnız bu öldürebilirdi insanı! Oysa bir zamanlar saygı duyardı ona büyükannesi, övünürdü onunla; düşüncelerinde, davranışlarında özgür olduğunu kabul eder, serbest bırakırdı onu, güvenirdi ona! Şimdi hiçbiri yoktu bunların! Boşa çıkarmıştı büyükannesinin güvenini, gururunu da sürdürememişti!

Kendi evinde bir dilenciydi. Yakınları düşmüş görüyorlardı onu, yaklaşıyorlardı yanına, sonra başlarını öte yana çevirip, gururla «Bir daha doğrulamayacaksın zavallı, bizimle aynı ola-

mayacaksın bir daha, Tanrı için bağışlayalım seni!» diye düşünerek, acıdıklarından örtüyorlardı üstünü...

«Eh, bağışlayın bakalım, boyun eğiyorum! Ama sadaka değil, öfke, gökgürültüsü istiyorum ben... Gene gurur istiyorum! Boyun eğiş nerede? Temiz bir kadının sitem dolu bakışına katlanmak, bu bakış altında yıllarca bütün bir ömür bembeyaz kesilmek, yakınmaya cesaret edememek olurdu boyun eğmek. Yapamayacağım bunu! Her şeye dayanacağım: Rayski ile Tuşin'in merhametli yücegönüllülüklerine de, büyükannemin -belki elinde olmayan küçümsemesini gizleyen- acımasına da... Küçük görüyor beni büyükannem!» Tüm bedeni sarsılıyordu Vera'nın bunları düşünürken; kaçıyordu büyükannesinin bakışından, odasında sessiz, üzgün oturuyor, Tatyana Markovna ona derin bir şefkatle... ya da -onun sandığı gibi- acıyarak baktığında başını öte yana çeviriyor, bakışını yere indiriyordu.

O anda -her zaman olduğu gibi- yaşamının temizliğinin, güzelliğinin, tatlı tüm kokularının Mark'la karşılaşmadan önceki günlerde kaldığını, tüm huzurunun o uğursuz akşam sona erdiğini sanıyordu... Ürperiyordu.

Başkalarının ne düşündüğüne karşı umursamazlığı yitip gitmişti. Mark'ın dediği «salakların» gözünde küçük düşmek bile acı veriyordu ona. Onların ona duydukları hayranlığı arıyordu: Herkesten gördüğü, artık yitirdiği saygıyı özlüyordu!

Acı bir gülümsemeyle «Ah, hiç değilse «Kunigunda» aklımı başıma getirseydi!» diye geçiriyordu içinden.

Dua etmek istiyor, ama edemiyordu. Ne için dua edecekti? Gökgürültüsünün önünde uysal uysal başını eğmekten, ona katlanmaktan başka yapabileceği bir şey kalmıyordu. Eğmişti başını, -düşündüğü gibi- «horlanmanın» ağırlığını taşıyordu.

Dıştan herkese sakin görünüyordu, ama gözleri içe çökmüştü, beyaz yüzünde renkler oynaşmıyordu artık, yürüyüşünün inceliği, davranışlarının rahatlığı kaybolmuştu. Zayıflıyordu, yaşamın ona ağır geldiği belliydi.

Hiç kimseyle, hiçbir şeyle ilgilendiği yoktu. Nataşa İvanovna'yı evine yollamıştı, odasından dışarı çıkmıyor, yemeğini bü-

yükannesiyle yiyor, yaşlı kadın yüzüne dikkatli baktığında, onunla şefkatli, yumuşak konuşmaya başladığında başını önüne eğiyordu. Daha bir suskun, durgundu şimdi; Tatyana Markovna'nın sözle ya da bakışıyla açığa vurduğu her isteğini yerine getirmek için Paşutka'dan çabuk davranıyordu.

Evde sesi soluğu duyulmaz olmuştu. Sessiz, bir gölge gibi dolaşıyor, bir şeyi karşısındakinin gözünün içine bakmadan, fısıltıyla istiyordu. Hizmetçilere buyruk vermeye korkuyordu. Vasilisa ile Yakov yüzüne acıyarak, Yegorka küstahça, oda hizmetçisi kızlarsa alaylı bakıyorlarmış gibi geliyordu ona.

Vasilisa ile Yakov'un bakışı karşısında bakışını önüne indirirken; başını Yegorka'dan, hizmetçi kızlardan çabucak öte yana çevirirken «İşte (yeni yaşam) dedikleri!» diye geçiriyordu içinden. Oysa Rayski'den başka hiç kimsenin bir şeyden haberi yoktu evde. Ama Vera'ya -onun durumunda olan herkese olduğu gibi- sırrını evde herkesin yüzünde okuyormuş gibi geliyordu.

Vera'yı incelerken düşüncelere dalıyordu Tatyana Markovna. Vera'nın kaderi onu da etkiliyordu sanki. O da hemen hiç kimseyle konuşmuyor, az uyuyor, işlerle az ilgileniyor, buğday için gelen tüccarla da, kâhyayla da görüşmüyor, evde kimseye buyruk vermiyordu. Dirseğini masaya dayayıp oturuyor, başını ellerinin arasına alıyor, uzun süre yalnız kalıyordu.

O da, Vera da Rayski'ye bağlanmışlardı. Onun ruh temizliği, yumuşaklığı, her sözcüğünde kendini gösteren içtenliği, gevezeliğe varan açık yürekliliği, sonra hayale düşkünlüğü... bütün bunlar Vera'yı da, Tatyana Markovna'yı da biraz avutuyor, oyalıyorlardı.

Kimileyin gülümsetebiliyordu bile onları Rayski. Ama ikisinin de, tüm evin de üzerine bir bulut gibi çökmüş hüznü dağıtmak için boşuna çalışıyordu. Onun saygısının, büyükannesinin şefkatinin zavallı Vera'ya eski canlılığını, gururunu, kendine güvenini, zekâ ve irade gücünü kazandıramadığını görüyor, üzülüyordu.

Vera fısıldıyordu ona:

— Büyükannem hor görüyor beni, acıdığı için seviyor! Yaşayamam böyle, öleceğim!

Tatyana Markovna'ya koşuyordu Rayski, Vera'nın yeni acılarını iletiyordu ona. Büyükannenin -kendinde değilmiş gibi- Vera'nın bu sessiz iniltilerini dinleyip, kendinde onu avutacak gücü bulamayınca yüzü bembeyaz, dua etmeye gittiğini görüyor, dehşete kapılıyordu.

Söz arasında bazen şöyle fısıldıyordu Vera'ya Tatyana Markovna :

— Sen de dua et!

— Siz dua edin benim için, ben edemiyorum! diye karşılık veriyordu Vera.

— Ağla! diyordu büyükanne.

— Gözyaşım yok!

Sessizce kendi köşelerine çekiliyorlardı sonra.

Onlara bağlanmış, onların dostu olmuştu Rayski. Gözünde Vera ile büyükanne çok yükselmişler, kutsal birer insan olmuşlardı. Onların her sözcüğünü, her bakışını tutkuyla yakalıyor; büyükannenin mi, Vera'nın mı karşısında duygulanacağını, ağlayacağını bilemiyordu.

Hayalinde yarattığı uyumlu güzelliğin heykeli Vera'da bitiyordu. Ama hemen bunun yanında başka bir heykel -güçlü bir eski çağ kadının heykeli- büyükannede başlıyordu. Vera tutkunun, sınavın ateşiyle kendini tanıyana, bilene dek temizlenmiş, arınmıştı; Tatyana Markovna ise...

Sağduyunun, gücün bu kaynağını nereden almıştı? Küçücük bir kızdı! Anlayamıyordu bir türlü Rayski; büyükanne bir bilmeceydi onun için. Boşuna arıyordu anahtarı.

İkisi de yalvarıyorlardı Rayski'ye; temelli burada kalmasını, evlenmesini, bir yuva kurmasını söylüyorlardı.

— Dayanamayacağımdan korkuyorum, diye karşılık veriyordu Rayski, hayal gücüm birtakım ülküler, sinirlerimse yeni duygular ister gene, can sıkıntısı kemirmeye başlar içimi! Bir

sanatçının erekleri nelerdir? Yaratıcılık... onun yaşamı budur işte!... Hoşça kalın! Yakında gidiyorum!

Genellikle böyle bitiriyordu sözünü, Vera ile büyükanneyi daha çok üzüyordu. İçinde bir keder, bu kederin arkasındaysa bir boşluk, can sıkıntısı hissediyordu.

Büyükanne hüzün dolu suskunluğuna gömülüyor, Vera kederinin acısıyla sessiz sedasız tükeniyor, günler geçiyordu. Vera'nın iç acısı sürekliydi, dinmek bilmiyordu, Tatyana Markovna'nın hüznü de Vera'yı incelediği ölçüde artıyordu.

Vera hastayken geceleri eski evde kalıyordu Tatyana Markovna, Vera'nın karyolasının karşısındaki kanepeye uzanıp, uyumasını bekliyordu. Ama çoğu zaman, birbirinin uyumasını beklerken, uyanık olduklarını farkediyorlardı.

— Uyumuyor musun Veracığım? diye soruyordu büyükanne.

Büyükannesini kandırmak için gözlerini kapayarak karşılık veriyordu Vera :

— Uyuyorum.

Biraz sonra Vera yakalıyordu büyükannesini ona bakarken,

— Uyumuyor musunuz büyükanne?

— Şimdi uyandım, diyordu Tatyana Markovna.

Öte yana dönüyordu.

Acılar içinde kıvranıyordu Vera : «Yaşayamayacağım! Huzurum yok, hiçbir zaman bulamayacağım onu!»

Büyükanne içini çekerek düşünüyordu : «Hayır, unutamayacaksın bu acını! Bu kızı huzura kavuşturmak için kendini cezalandırmanı buyuruyor Tanrı...»

— Buradan yanınıza ne zaman alacaksınız beni büyükanne?

— Düğünden sonra, Marfenka gidince...

— Ben şimdi istiyorum, soluk alamıyorum burada, uyuyamıyorum...

— Acele etme, biraz iyileş, o zaman...

Susuyordu Vera, ısrar edemiyordu. «Almaz! diye geçiriyordu içinden. Nefret ediyor benden...»

X

Gene böyle uykusuz geçen bir gecenin sabahı adam yollayıp Tit Nikonıç'ı çağırttı Tatyana Markovna. Tit Nikonıç, «enfes kız» Vera Vailyevna ile Tatyana Markovna'yı tehdit eden hastalık ve sinir bozukluğunun kazasız belasız atlatıldığını düşünerek neşeli gelmiş, armağan olarak da kocaman bir karpuzla bir ananas getirmiş, topuklarını birbirine vurduktan sonra iltifatlar yağdırmaya başlamıştı. Kar beyazı gömleğiyle, sarı keten pantalonuyla, altın düğmeli mavi frakıyla, son derece tatlı gülümsemesiyle ışıl ışıldı.

— Çok değerli Boris Pavloviç'in bana armağan getirdiği kazağı ilk kez giyiyorum bugün, kutlayın beni... dedi.

Ama Tatyana Markovna'nın yüzünü görünce birden donup kaldı, korktu.

Tatyana Markovna pelerinini omuzlarına aldı, başörtüsünü bağladı, bir şey söylemeden, onu izlemesini işaret etti Tit Nikonıç'a. Bahçeye çıktılar. Vera'nın bankına oturdular. Tatyana Markovna iki saat konuştu, sonra ayaklarının ucuna basarak eve döndü. Tit Nikonıç ise, Tatyana Markovna'ya uğramadan, perişan bir durumda ayrıldı Malinovka'dan. Evde uşağına arabasını hazırlamasını söyledi, kiralık at getirtti, birkaç yıldır adımını atmadığı köyüne gitti.

Rayski ona uğradığında köyüne gittiğini öğrenince şaşırdı. Büyükannesine sordu. Büyükannesi, köyünde durum biraz karışık olduğu için gittiğini söyledi.

Vera her zamankinden daha bir durgundu. Çoğunlukla kanepeye uzanıyor, yere bakıyor ya da eski evin odalarında benzi uçuk, gözlerinin çevresinde sarı lekeler bir aşağı bir yukarı dolaşıp duruyordu.

Böyle anlarda alnında kesikin bir çizgi -geleceğin kırışığı- beliriyordu. Aynada kendine bakarak acı acı gülümsüyordu. Ba-

zen, gözünde mavi kâğıda yazılı, açılmamış mektubun bulunduğu masaya yaklaşıyor, anahtarı alıyor, birden dehşetle uzaklaşıyordu oradan.

«Nereye kaçmalı, nereye gizlenmeli tüm dünyadan?» diye geçiriyordu içinden.

O gün akşama dek -dünün geçtiği, besbelli yarının da geçeceği gibi- geçti zaman. Akşam oldu, gece oldu. Vera yattı, mumu söndürdü. Gözleri açık, karanlığa bakmaya başladı. Unutmak, uyumak istiyordu, ama dalamıyordu bir türlü.

Karanlıkta gözlerinin önünde karanlıktan da siyah birtakım lekeler dolaşıyordu. Pencerelerin cılız ışığında birtakım gölgeler dalgalanarak koşuyorlardı. Ama korkmuyordu Vera. Sinirleri ölmüştü. Köşeden birden bir hayalet çıksaydı önüne, odasına bir hırsız, bir katil girseydi sessizce, şaşkınlıktan donup kalmazdı; bir daha yataktan kalkmayacağını söyleselerdi, telaşa kapılmazdı.

Karanlığa, dalgalanan gölgelere, karanlıkta kaynaşan siyah lekelere, dönüp duran birtakım çemberlere bakıyordu.

Odasının kapısı açılıyor gibi geldi ona birden, işte gıcırdadı... Dirseğine dayanarak doğruldu, bakışını kapıya dikti.

Bir ışıkla, ışığın önüne tutulmuş bir el gördü. Bakmayı bıraktı, başını yastığa koyup uyuyormuş gibi kapadı gözlerini. Gelenin, elinde kandille Tatyana Markovna olduğunu görmüştü. Omuzundaki atkıyı sandalyenin üzerine koydu Tatyana Markovna, sessiz adımlarla karyolaya yaklaştı. Beyaz bir gecelik vardı üzerinde, başı açıktı, bir hayaleti andırıyordu.

Kandili Vera'nın başucundaki küçük masaya koydu, geçip karyolanın karşısındaki kanepeye oturdu. Öylesine sessizdi ki, kandili masaya koyarken tık çıkmamış, otururken kanepe gıcırdamamıştı.

Vera'ya bakıyordu. Vera, gözleri kapalı, yatıyordu. Tatyana Markovna, elini yanağına dayamış, gözlerini ayırmıyordu ondan, arada bir soluğunu tutarak göğsündeki ağırlığı hafifletmeye çalışıyordu.

Bir saati aşkın bir zaman geçti aradan. Vera birden açtı gözlerini. Tatyana Markovna gözlerini kırpmadan bakıyordu ona.

— Uyuyamıyor musun Veracığım?

— Uyuyamıyorum.

— Neden?

Bir sessizlik oldu. Tatyana Markovna'nın yüzüne bakıyordu Vera. Yaşlı kadının yüzünde renk olmadığını görebiliyordu.

«Bu vuruşu kaldıramıyor, diye geçiriyordu içinden, iyi numara da yapamıyor, gerçek üste çıkıyor...» Alçak sesle,

— Neden geceleri de acı çektiriyorsunuz bana büyükanne? diye sordu.

Büyükanne bir şey söylemeden bakıyordu.

Vera da aynı sürekli bakışla karşılık verdi ona. Gözleriyle konuşuyorlardı, galiba anlıyorlardı da birbirini.

— Öyle bakmayın bana büyükanne, bakışınız öldürüyor beni. Küçük görecekseniz, kovun beni bu evden, daha iyi... Büyükanne! Dayanamıyorum artık! Affedin beni, bunu yapamayacaksanız diri diri bir yere gömün beni! Kendimi Volga'ya atardım ya...

— Aklından geçenlerle ağzından çıkanlar niçin başka Vera?

— Peki siz niçin susuyorsunuz? Neler düşünüyorsunuz? Suskunluğunuzu anlayamıyorum, acı veriyor bana bu. Bir şey söylemek istiyorsunuz, söylemiyorsunuz...

— Söylemek çok güç Vera. Dua et, elinden gelirse... konuşmadan anla büyükanneni...

— Denedim dua etmeyi, ama yapamıyorum. Ne için dua edeceğim? Bir an önce ölmen için mi?

Tatyana Markovna, Vera'yı avutmayı bir kere daha deneyerek,

— Her şey unutulup gitti, dedi, seni üzen nedir?

Kanepeden kalkıp Vera'nın yanına karyolaya oturdu.

— Hayır unutulmadı, dedi Vera. Suçum gözlerinizde yazılı... Konuşuyor gözleriniz...

— Ne diyorlar?

— Artık yaşayamayacağımı, her şeyin... mahvolduğunu.

— Büyükannenin bakışlarını okumayı bilmiyorsun!

Vera yüzünü duvara dönerek,

— Öleceğim, biliyorum! dedi. Ama bir an önce ölsem, ah, bir an önce!

Tatyana Markovna sessizce salladı başını.

Vera hüzün dolu bir kararlılıkla yineledi:

— Yaşayamam artık!

Tatyana Markovna göğüs geçirdi.

— Yaşayabilirsin!

Büyükannesine döndü Vera,

— Olanlardan... sonra mı?... diye sordu.

— Evet...

Şimdi Vera umutsuz bir göğüs geçirdi.

— Bilmiyorsunuz büyükanne... öyle bir insan değilsiniz!...

Tatyana Markovna Vera'ya doğru eğildi, güç işitilir bir sesle fısıldadı:

— Öyleyim!...

Vera çabucak, tutkuyla iki kere baktı büyükannesinin yüzüne, bir kere daha baktı, sonra üzgün, yastığa koydu başını. Kendi kendine konuşuyormuş gibi,

— Kutsal bir insansınız siz! dedi. Benim durumumda hiçbir zaman olmadınız. Günahsız bir insansınız!

— Günahkâr! diye fısıldadı Tatyana Markovna.

— Herkes günahkârdır... ama benim kadar değil...

— Senin kadar...

Vera dirseğine dayanarak doğruldu birden, bakışında da sesinde de bir korku vardı.

— Ne? diye sordu.

— Senin gibi bir günahkârım ben de...

İki eliyle büyükannesinin kolundan tuttu Vera, yanağını yanağına bastırdı. Titreyerek, ince bir sesle,

— Neden iftira ediyorsun kendine? dedi. Zavallı Vera'nı avutmak, kurtarmak için mi? Büyükanne, büyükanneciğim, yalan söyleme!

Yaşlı kadın kendini zorlayarak,

— Hiçbir zaman yalan söylemem ben, diye fısıldadı, sen de bilirsin bunu. Şimdi mi söyleyeceğim?

Yere kayıp diz çöktü Vera'nın önünde, ak saçlı başını göğsüne yasladı :

— Bir günahkârım ben... günahkâr... Sen de beni affet!

Korkudan donmuş kalmıştı Vera. Dünyaya yeniden geliyormuş gibi gözlerini şaşkınlıkla büyük büyük açarak,

— Büyükanne... diye fısıldadı. Olabilir mi böyle bir şey?

Yaşlı kadının başını göğsüne bastırdı birden.

— Ne yapıyorsun? Neden söylüyorsun bunu bana?... Sus! Sözlerini geri al! Duymadım, unutacağım hepsini, düş gördüm sayacağım... benim için cezalandırma kendini!

Yaşlı kadın, karyolanın yanında yere diz çökmüş, başını önüne eğmiş,

— Elimde değil, Tanrı böyle buyuruyor! dedi.

— Ayağa kalk büyükanne!... Yanıma gel!...

Başını göğsüne yaslayıp ağladı büyükannesi.

Vera da çocuk gibi hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamıştı.

— Neden söyledin bunu bana?...

— Öyle gerekiyordu! (Gökyüzünü gösterdi yaşlı kadın.) **Onun** buyruğu bu, torunumdan af dilememi buyurdu. Affet beni Vera, önce sen affet. O zaman ben de seni affedebilirim... Sırrımı saklamak, onu beraberimde mezara götürmek istemem hiç doğru değildi... Günahımla mahvettim seni...

- Umutsuzluktan... kurtarıyorsun beni büyükanne...

— Kendimi de Vera. Tanrı affedecek bizi, ama temizlenmemizi istiyor önce! Günahımın unutulduğunu, bağışlandığını sanıyordum. Susuyordum, herkes temiz bir insan sanıyordu beni, yanılıyorlardı! Aranızda «boyalı tabut» gibiydim, oysa içimde dokunulmamış bir günah gizliydi! İşte şimdi, senin günahın su yüzüne çıkardı onu! Cezalandırdı beni Tanrı... Yürekten affet beni...

— Büyükanneciğim! Annesini affedebilir mi insan? Kutsal bir kadınsın sen! Senin gibi bir anne daha yoktur yeryüzünde... Bilseydim... çıkar mıydım sözünden hiç?

Tatyana Markovna kesti Vera'nın sözünü:

— Öteki korkunç günahım da budur! Sustum, geri çekmedim seni... yamaçtan! Mezarından kalkıp bu yaptığımın hesabını soracak annen; hissediyorum, düşlerime giriyor hep... Şimdi burada, yanımızdadır...

Yaşlı kadın korkulu bakışlarını odanın içinde dolaştırarak, kollarını dua ediyor gibi kaldırdı.

— Sen de bağışla beni rahmetli! dedi.

Bir ürperti dolaştı Vera'nın bedeninde. Tatyana Markovna ekledi:

— Sen de affet Vera! İkiniz de affedin!... Dua edelim!...

Vera kaldırmaya çalışıyordu büyükannesini yerden.

Tatyana Markovna güçlükle ayağa kalktı, kanepeye oturdu. Vera kolonya ile su verdi ona, şakaklarını kolonyayla ovdu, yatıştırıcı damla verdi. Sonra kendi halının üzerine oturdu, büyükannesinin ellerini öpmeye başladı.

Tatyana Markovna, kendini biraz toparladıktan sonra,

— Bilirsin, eninde sonunda her şey çıkar ortaya! diye başladı. Kırk beş yıl iki kişinin arasında kaldı bu! Vasilisa ile o! Bu sırrın bizimle birlikte mezara gideceğini sanıyordum. Ama ortaya çıktı işte! Tanrım! Aklı başında değilmiş gibi konuşuyordu. Tatyana Markovna; ayağa kalktı, kollarını kurtarıcısının tasvirine doğru uzattı.- Bu yıldırımın bir gün de bir başkasını...

yavrumu çarpacağını bilseydim, büyük kilisenin önündeki alanda, herkesin ortasında itiraf ederdim günahımı!

Vera şaşkın bir durumda, gözlerini iri iri açmış, bakıyordu büyükannesinin yüzüne, inanmaya korkuyordu; her hareketini, her bakışını heyecanla inceliyor; bunun, yaşlı kadının onu -düşen torununu- kurtarmak, ayağa kaldırmak için başvurduğu soylu bir davranış, yüce gönüllü bir amaç olduğundan kuşkulanıyordu. Ama ölen annesini anarak dua edişi, yere diz çöküşü, ağlayışı... Hayır, böylesine rol hiçbir aktris yapamazdı; üstelik tepeden tırnağa dürüstlük, gerçek dolu bir insandı büyükanne!

Göğsüne bir sıcaklık, yüreğine bir hafiflik dolmuştu Vera'nın. Uykudan uyanıyormuş gibi bir canlanma oluyordu ruhunda. İçine yaşamın gene dalga dalga yığıldığını, ruhunun kapısını huzurun bir dost gibi sessizce çaldığını; karanlık, bomboş bir tapınağı andıran ruhunun aydınlandığını, dualarla, umutlarla yeniden dolduğunu hissediyordu. Çiçek bahçesine dönmüştü mezar...

Kanı damarlarında rahat akmaya başlamıştı. Uzaklar, usta ellerin onardığı bozuk bir saat gibi, kıpırdanmaya başlıyordu gene yavaş yavaş. İnsanlar yakınlık gösteriyorlardı ona, doğa olanca güzelliğiyle parlamaya başlıyordu.

Yarın dinç, canlı, huzur içinde kalkacaktı, sevdiği yüzleri görecekti, Rayski'nin -onun, kendisi için en güzel, en şiir dolu düş olduğunu söylerken- yalan söylemediğine inanacaktı. Eskisi gibi, onun dostluğu gurur, mutluluk verecekti Tuşin'e; -dediği gibi- «daha çok sevecekti onu». Büyükannesiyle bir büyükanne-torun değildiler artık, birbirlerine yakın, birbirinden ayrılmayan, birbirinin dengi iki dosttular.

Büyükannesiyle yürekten konuşmaya başlayınca -Rayski'ye de olduğu gibi- farkında olmadan sen demeye başlamıştı ona. O soğuk siz'i derinlere gömmüştü yüreği. Büyükannesine sen demek hakkını da bırakmak niyetinde değildi bir daha.

Suçunu itiraf etmesinden sonra büyükannesinin ona karşı artan şefkatini, sevgisini ancak şimdi anlıyordu. Evet, taşınmaz büyük acısını ihtiyar omuzlarına almıştı büyükannesi, onun

suçunu kendi suçuyla silmiş, bu suçu «onurun yitirilmesi» olarak kabul etmemişti. Onurun yitirilmesi! Dünyanın bu en haktanır, en ince ruhlu kadını; herkesi seven, görevlerini öylesine titizlikle yerine getiren bu kadın; hiç kimseyi hiçbir zaman incitmeyen, hiç kimseyi aldatmamış, tüm yaşamını başkalarına veren bu kadın; herkesin saygı duyduğu bu kadın «düşmüş, onurunu yitirmişti!»

Demek o da -Vera da- bir büyükanne olmalıydı, tüm yaşamını başkalarına vermeliydi; görevini yerine getirerek, bitmez tükenmez fedakârlıklar yaparak, durmadan çalışarak «yeni» bir yaşama, onu yamacın dibine sürükleyen yaşama benzemeyen bir yaşama başlamalı... İnsanları, gerçeği, iyiyi sevmeliydi...

Bütün bu düşünceler bir burgaç gibi dönüp duruyorlardı kafasının içinde, birtakım bulutların üzerine oturtmuş, uçuruyorlardı onu sanki. Ellerindeki ayaklarındaki zincirleri çözdüklerinde bir suçlunun duyduğu o hafifliği duyuyordu üzerinde.

Birden ayağa kalktı...

— Büyükanneciğim, dedi, affettin beni, herkesten, Marfenka'dan bile çok seviyorsun beni, farkındayım! Peki benim seni ne kadar sevdiğimin sen farkında mısın? Seni böylesine sevmeseydim, bu kadar acı çekmezdim! Birbirimizi uzun zaman tanıyamadık!...

— Şimdi öğreneceksin her şeyi, dinle itiraflarımı... ya sert bir biçimde kına beni, ya bağışla... Tanrı da bizi bağışlasın...

— İstemiyorum, bilmem gerekmez, korkuyorum! Niçin?...

— Şimdi benim de, bundan kırk beş yıl önce çekmem gereken acıları çekmem için. Senin günahını çaldım! Tanıyorsun onu, Boris de tanıyacak. İhtiyar Kunigunde'nın ak saçlarıyla o da alay etsin!...

Büyükanne, büyük bir kararlılıkla başını sallayarak heyecanlı, iki kere bir köşeden ötekine gidip geldi odanın içinde.

Katı ağırbaşlılığıyla, kendine güveniyle, mağrur tavrıyla, aile büyüklerinin portrelerinin bulunduğu galerideki eski kadın portresine benziyordu gene. Yüzünde bir acıyla, bu acıyı yenen

bir gurur anlatımı yanyanaydı. Onun karşısında zavallı hissediyordu kendini Vera. Gözlerinin içine ürkek ürkek bakıyor; yaşamla savaşa yeni yeni çıkan kendi gücünü büyükannesinin yaşlı, yaşamla uzun yıllar cenkleşmiş, ama hâlâ sağlam, görünüşte hiç zayıflamamış gücüyle karşılaştırıyordu.

«Anlayamadım onu! Bu derinliğin yanında benim o ünlü 'akıllılığını' hiç kalır...» diye düşünüyordu. Yardım etmek istiyordu büyükannesine; itirafına engel olmaya, bitkin ruhundan gereksiz, ağır acıları uzaklaştırmaya çalışıyordu. Önünde yere diz çöktü, ellerinden tuttu.

— Şu anda benim için neler yaptığını kendin de hissediyorsun büyükanne, dedi. Bu borcunu tüm yaşamımı bile versem, ödeyemem. Daha ileri gitme artık, cezan burada bitiyor! İlle de istersen, geçmişine değgin bir iki sözcük fısıldarım ağabeyimin kulağına... Şimdiye dek olduğu gibi gizli kalsın gene sırrın! Nasıl acı çektiğini gördüm, bir de itirafınla kendine daha çok ıstırap çektirmeyi niçin istiyorsun! Mahkeme sona erdi... dinlemek istemiyorum. Seni dinlemek, yargılamak bana düşmez. Bırak, yalnızca saygı duyayım kutsal ak saçlarına, yaşamın boyunca saygı sevgi besleyeyim! Dinleyemeyeceğim: Son sözüm budur!

Göğüs geçirdi Tatyana Markovna, sonra kucakladı Vera'yı.

— Öyle olsun! dedi. Tanrı buyruğu gibi boyun eğiyorum kararına... ak saçlarıma acıdığın için de minnettarım sana...

— Şimdi senin odana gidip birlikte dinlenelim, dedi Vera.

Tatyana Markovna handiyse kucağında taşıdı onu eve, kendi karyolasına yatırdı, kendi de yanına uzandı.

Vera, büyükannesinin kolları arasında ısınmış, uykuya dalınca Tatyana Markovna usulca kalktı, kandili aldı, elini önüne tutup (Vera'nın gözlerine ışık düşmesini önleyerek) birkaç dakika duygulu baktı bu alnın, kapalı gözlerin soluk, temiz güzelliğine, büyük bir heykeltraşın elinden çıkmış gibi temiz, ince yüz çizgilerine, beyaz mermeri andıran yüzündeki huzura, rahatlığa...

Kandili yerine koydu, uyuyan torununu haç çıkararak kutsadı, dudaklarını alnına değdirdi, karyolanın önünde yere diz çöktü. Handiyse kendinden geçmiş, dua etmeye başladı :

— Acı ona Tanrım! Öfken geçmediyse, ona çektireceklerin bitmediyse... bırak onu, gene benim ak saçlı başıma vur!...

Duasını bitirdikten sonra, Vera'nın üzerine eğilip uzun süre daha oturdu, sonra usulca yattı yanına, başını kollarının arasına aldı. Vera arada bir uyanıyor, gözlerini açıp büyükannesine bakıyor, sonra gene kapıyordu; büyükannesinin içine girmek istiyormuş gibi giderek daha çok bastırıyordu yüzünü göğsüne.

XI

Günler geçiyordu. Malinovka'nın üzerine sessizlik inmişti gene. Önüne set çekilen bir ırmak gibi, bir aksiliğin durdurduğu yaşam, engeli aşmış, şimdi daha bir durgun sürdürüyordu gidişini.

Ama iç huzuru yoktu bu sessizlikte. Sonbahar doğanın olduğu gibi, insanların üzerine de çökmüştü sanki. Herkes düşünceli, dalgın, sessizdi; herkesten bir soğukluk yayılıyordu çevreye, ağaçlardan yaprakların döküldüğü gibi, insanlardan da gülümsemeler, gülüşler, sevinçler dökülmüştü. Büyük acı geride kalmıştı, ama yaşamın rengi, havası değişmişti.

Vera ile büyükannesi arasında sıkı, sessiz bir bağ oluşmuştu. O akşamdan bu yana, günahlarını karşılıklı olarak itiraf etmelerinden sonra birbirlerini avuttukları halde, birbirleri için tam olarak rahatlamamıştı içleri. İkisi de, gelecekten endişe ederek soru dolu bakışlarla, biraz da kuşkulu bakıyorlardı uzaklara.

Vera, bir yer sarsıntısı gibi gelen, yaşlı kadının ruh dünyasını çalkalayan bu ani telaşı büyükannesinin atlatıp atlatamayacağını soruyordu kendi kendine. Tatyana Markovna'nın gözlerinden, onun yeni Vera'ya Vera'yı bekleyen -yaşlı umduğundan bambaşka- bilinmez geleceğe alışıp alışamadığını anlamaya

çalışıyordu. Yaşlılık günlerinin mutlu uykusundan kendi isteyerek uyandığı için ruhunun derinliklerinde -kendi de bilmedensızlanmıyor muydu acaba? Ruhu eski aydınlığını, huzurunu bulacak mıydı bir daha?

Öte yandan Tatyana Markovna da Vera'nın geleceğinin nasıl olacağını anlamaya çalışıyordu; «günahını» bağışlatmak için, kaderin onun omuzlarına yüklediği boyun eğmek görevini taşıyamayacağından korkuyordu. Kırılan gururu, küçük düşürülen kişiliği onun genç, ince güçlerini kemirerek tüketecek miydi? Geçecek miydi acısı, yoksa süreğen bir hastalığa mı dönüşecekti?

Kendiliğinden, küçük krallığının yönetimini eline almıştı gene büyükanne. Vera ev işlerine dalmıştı; özellikle Marfenka'nın çeyiziyle ilgileniyor, ona kendi zevkini, emeğini koyuyordu.

Yaşamın ona -zekâsına, güçlerine göre- verebileceği önemli bir uğraşı beklerken, yanında yöresinde karşısına çıkacak işlerden -ne denli basit, küçük olursa olsun- kaçmamaya karar vermişti. Günlük, küçük bir işi küçümsemenin altında; yepyeni bir uğraş, bir iş aramanın ya da beklemenin altında çoğunluk ya tembelliğin, ya yeteneksizliğin, ya da sağlıksız, gülünç bir gurur düşkünlüğünün, aklıyla güçlerini olduklarından yüksek görmek hastalığının yattığını düşünüyordu.

«İş» yaratmanın olanaksız olduğuna, sırası gelince onun da koşulların zorlamasıyla kendiliğinden ortaya çıkacağına, işin böyle olağan bir yolla doğduğuna, ancak bu yolun önemli, gerekli olduğuna karar vermişti.

Dolayısıyla, çevresine dikkatli bakmalıydı kişi, yerini kendisinden sonra sıradaki işe bırakacak yapılmamış bir işin bulunup bulunmadığını anlamaya çalışmalı, aldatıcı bir ışığın, ya da -Rayski'nin deyimiyle- bir «serabın» peşinden koşmamalıydı.

Asıl önemli olan, kişinin hiçbir şey yapmadan oturmaması, sürekli bir «dinlenmede», elini kolunu bağlayıp «mutlu bir uykuya» dalıp gitmemesiydi.

Eskisinden soluktu Vera'nın yüzü: gözlerinde daha az ışık, davranışlarında daha az canlılık vardı şimdi. Bütün bunlar has-

talığının sonucu olabilirdi. Herkes de böyle düşünüyordu. Başkalarının yanında olağandı davranışları, dikiş dikiyor, bazı şeyleri söküyor, terzi kadınlarla gevezelik ediyor, listeleri, hesapları gözden geçiriyor, büyükannesinin buyruklarını yerine getiriyordu. Hiç kimse olağandışı bir şeyin farkında değildi.

— Küçük hanım düzeliyor, diyorlardı uşaklar.

Rayski de farkındaydı ondaki iyiye gidişin; onu dalgın gördüğü, kimileyin gözlerinde bir parlayıp kaybolan gözyaşları yakaladığı zamanlar, bunların uzaklaşan kasırganın, tutkunun izlerinden, kalıntılarından başka bir şey olmadıklarını düşünüyordu. Yaşamından hoşnuttu Rayski; içindeki heyecanlar tutkusunu körükleyen kuşkular, rekabet, kıskançlık, tüm engeller ortadan kalktığı ölçüde giderek duruluyorlardı.

Büyükannesinin ısrarı üzerine Vera (Tatyana Markovna kendi yapamamıştı bunu) Rayski'ye, yaşlı kadının geçmişteki erkek kahramanı Vatutin olan aşkı üzerine üstü kapalı bir iki sözcük fısıldamış, ama «günah»tan söz etmemişti. Ama bu yarı güven Rayski için bilinmezliğin çözülmesine yetmemişti. Onun gözünde bir kız çocuğu olan büyükanne bu «kötü şeyin» ağırlığını bir genç kız kararlılığıyla değil, erkekçe kaldırdığı gibi, Vera'yı huzura kavuşturacak, onu ruhsal çöküntüden, umutsuzluktan kurtaracak gücü nerede bulmuştu?

Ama apaçık ortadaydı büyükannenin bunu başardığı. Vera'nın aklı üzerinde, güveni üzerinde nasıl kurmuştu bu egemenliği? Aklı almıyordu bunu Rayski'nin, giderek daha çok şaşıyordu büyükannesine, bu şaşkınlığını da elinde olmadan belli ediyordu.

Büyükannesine karşı davranışlarında derin, ince bir saygı, ağırbaşlı bir boyun eğiş vardı şimdi? Onun sözlerine ettiği itirazlar onunla sürdürdüğü eski gülünç savaş yerlerini, onun her sözcüğüne, her isteğine, niyetine tatlı bir saygıya bırakmışlardı. Davranışlarında bir ölçü, handiyse çekingenlik bile vardı.

Onun yanında kanepeye uzanmıyor, odasının kapısını o açtığında ayağa kalkıyor; köye tarlalara bakmaya gittiğinde uslu uslu arkasından yürüyor, onun çiftlikle ilgili anlattıklarını sa-

bırla dinliyordu. Rayski'nin büyükannesine karşı her davranışına, ruhsal yönden güçlü kadınların çevrelerinde ister istemez uyandırdıkları o şaşkınlık dolmuştu.

Ancak, büyükanne utkuyu kazadıktan, güçsüz insanların yüzüstü yere kapaklandıkları yerde ayakta kaldıktan, yalnızca kendisinin değil, başka birinin de kaderinin ağırlığını -burada, Rayski'nin gözleri önünde- sağduyuyla, ruhsal büyüklükle kaldırdıktan sonra yavaş yavaş olağan bir kadına dönüşmeye başlamıştı gene; güçlerini, büyüklüğünü -zamanı gelene dek- saklayıp birden nasıl büyüdüğünü, bir kahraman olduğunu, ne büyük bir iş yaptığını unutmuş gibi, yaşamın ufak tefek işlerine dalmıştı.

Uşaklarla hizmetçiler arasında, onların anlayamadıkları, üzerlerinden geçip giden bir bulutun bıraktığı bir şaşkınlık, ağırlık vardı. Durgunlaşmışlardı uşaklar. Ne bir gürültü, ne bir küfür, kahkaha geliyordu avludan; hizmetçi kızlar Yegorka'yı sokmuyorlardı yanlarına, onlar da durulmuşlardı.

En güç durumda olan Vasilisa'ydı. Yakov ile adakları vardı. Hanımları kendine gelir, iyileşirse Yakov kilisede tasvirin önüne altın kaplamalı büyük bir mum koyacak, Vasilisa da yayan Kiyev'e gidecekti.

Bir sabah Yakov, onda duran tasvirlerin kandil parasından mum için biraz para alıp erkenden kayıplara karıştı. Sabah ayinden sonra, adadığı mumu yerleştirdi tasvirin önüne.

Ama aldığı paradan biraz artmıştı. Sık sık haç çıkararak çıktı kiliseden, kentin dış mahallesine gitti, artan parayı da orada bıraktıktan sonra yanaklarında, burnunda hafif bir kızarıklık, «çakırkeyif adımlarla» geldi eve.

Yanlışlıkla Tatyana Markovna'ya göründü öyle. İçkinin kokusunu uzaktan aldı büyükanne; şaşırmış,

— Neyin var senin Yakov? diye sordu. Neden...

Yakov, başını saygıyla yana eğip, ellerini göğsünde birbirinin üzerine koyarak karşılık verdi:

— Becerdim hanımım!

Adağını yerine getirmeyi «becerdiğini» Vasilisa'ya da söyledi. Vasilisa baktı Yakov'un yüzüne, birden heyecanlandı. Onun da bir adağı vardı, ama hanımının hastalığını, düğün hazırlıklarının telaşı arasında unutmuştu.

Yakov birden yerine getirivermişti adağını, hem de bir sabahta, şimdi mutlu, dolaşıyordu. Oysa o yayan Kiyev'e gitmeyi adamıştı!

— Nasıl yürürüm onca yolu! diye mırıldanıyordu. Gücüm yok! -Bacaklarını yokluyordu.- Kemik bile yok bacaklarımda, her yanım löp et! Vallahi yolda ölür kalırım. Tanrım sen yardım et bana!

Gerçekten löp etti her yanı. Odasında, pencerenin önünde likör şişelerinin arasında sandalyesinde otuz yıl oturmakla, temiz havaya çıkmadan, -yalnızca hanımının çevresinde, bir de kilerlere giderken- ağır ağır yürüyerek dolaşmakla bağlamıştı bu yağı. Yalnızca kahve, çay içer; -perhiz günleri dışında bile- ekmek, patates, salatalık yer, balık ağzına seyrek koyardı.

Karşı karşıya olduğu sorunun çözümünde ona yardımcı olsun diye Peder Vasili'ye gitti. Saygıdeğer «pederlerin» bazen, adak adayanların adaklarını -adak adayanın bunu yapacak güçte olmadığı gerekçesiyle- affettiklerini, ya da adağı başkalarına verdiklerini duymuştu.

Yolda soruyordu kendi kendine:

— Adağımı başka birinin yerine getirmesini söylerse, kimi bulacağım?

Ne için bu adağı adadığını anlattı peder Vasili'ye. Kiyev'e gitmesinin gerekip gerekmediğini sordu. Peder Vasili,

— Adamışsan gitmemek olur mu? dedi. Gideceksin elbette!

— Ama korkudan bulundum bu adakta, hanımımın öleceğini sanıyordum. Oysa üç gün sonra ayağa kalktı. Onca yolu nasıl teperim?

— Doğru, yakın sayılmaz Kiyev! Demek öyle ha: Adak ada, sonra yan çiz! -Azarlıyordu onu peder Vasili.- Hiç iyi bir şey değil bu. İçinde istek yoksa, adamayacaktın...

— Var pederim, ama gücüm yok, çok pişmanım, kiliseye kadar yürüyünce bile soluk soluğa kalıyorum. Yetmişimi geçtim. Hanımım aylarca yatak döşek yatsaydı, son dua okusaydık ona, papaz kutsal yağ sürseydi de, Tanrı benim günahkâr duamla ayağa kaldırsaydı onu, o zaman sürüne sürüne de olsa giderdim. Oysa bir hafta bile yatmadı.

Peder Vasili gülümsedi.

— Peki nasıl olacak? dedi.

— Başka bir adakta bulunsam? Değiştirilebilir mi adak?

— Ne gibi başka bir adak?

Vasilisa düşünmeye başladı.

— Perhiz yapardım; ölünceye dek ağzıma et koymazdım...

— Et sever misin?

— Hayır, görünce midem bulanır! Tadını bile unuttum...

Gene gülümsedi Peder Vasili.

— Olur mu? dedi, bir adak aynı derecede ağır, ya da daha ağır bir adakla değiştirilebilir ancak, oysa sen daha kolayını seçiyorsun!

Vasilisa göğüs geçirdi. Peder,

— Girmek istemediğin bir perhiz yok mu? diye sordu. Düşün bakalım!

Düşündü Vasilisa, olmadığını söyledi. Peder,

— Öyleyse Kiyev'e gitmen gerek! dedi.

— Bu kadar şişman olmasaydım seve seve giderdim, Tanrı tanığım olsun giderdim!

Düşünceye daldı Peder Vasili.

— Nasıl bir kolaylık bulmalı? diye mırıldandı. Neleri seversin, en çok hangi yemekleri yersin?

— Çayı, kahveyi severim... sonra mantarlı, patatesli bulgur çorbasını...

— Kahve seversin demek?

— Tiryakisiyim.

— Oldu işte, kahveyi bırak, içme!

Vasilisa derin bir soluk aldı.

«Evet, diye geçirdi içinden, gerçekten zor bir iş bu, yayan Kiyev'e gitmekten aşağı kalmaz!»

— Peki ne yiyeceğim pederim? diye sordu.

— Et.

Onunla alay edip etmediğini anlamak için Peder Vasili'nin yüzüne baktı Vasilisa.

Ona bakarak gülüyordu sanki, Peder Vasili.

— Öyle ya, sevmiyorsun eti, eziyet etmelisin kendine.

— Bunun ne yararı olur pederim, perhiz yapmamış olurum hem...

— Perhiz günleri de et ye! Yararına gelince, dinçlik verecektir sana. Altı ay süre sana: Tut kendini, böylece adağını yerine getirmiş olursun.

Eve son derece endişeli döndü Vasilisa, devrisi gün yeni adağını titizlikle uygulamaya başladı: Sabahları hanımına kahvesini getirirken, dumanı tüten cezveden göğüs geçirerek öte yana çeviriyordu burnunu.

Marina'ya bir şeyler olmuştu. Hanımın hastalanmasından önce bir tuhaflık, durgunluk gelmişti üzerine. Ocağın yanındaki sedire uzanıyordu sık sık. Sonra hasta olduğunu, ayakta duramadığını söyleyip yatmıştı.

Üzerine kalın bir battaniye örterken söyleniyordu Saveliy:

— Tanrı cezalandırıyor seni!

Vasilisa hanıma bildirdi durumu. Tatyana Markovna Melankolika'yı -hastalandıklarında hizmetçileri, köylüleri yolladıkları kadını- çağırttı.

Melankolika, hastayı uzun uzun muayene ettikten sonra Vasilisa'ya fısıltıyla, Marina'nın hastalığının onun bilgisini aştığını söyledi. İki yüz versta ötedeki komşu kente kliniğe yolladılar onu.

Arabayla Saveliy kendi götürmüştü onu; dönüşünde de, çevresini alan uşakların sorularına karşılık bir şey söylemek istemiş, ama hepsinin yüzüne bakmıştı yalnızca, bir parmağını kıvırıp, alnını her zamankinden çok kırıştırmış, sonra yere tükürmüş, arkasını dönüp küçük odasına girmişti.

Bir buçuk hafta sonra Marfenka sözlüsüyle, sözlüsünün annesiyle döndü. Giderken olduğundan neşeli, mutlu, sağlıklıydı. İkisi de şişmanlamıştı. İkisi de beraberlerinde kahkahalar, canlılık, gürültü, koşuşma, neşeli konuşmalar getirmişlerdi ya...

Eve geldikten iki saat kadar sonra, coşkunluklarına kimsede, hiçbir şeyde karşılık bulamayınca üzerlerine bir ürkeklik gelmiş, durulmuşlardı. Kahkahaları, neşeli sesleri çevrelerinde -boş bir evdeymişler gibi- boğuk bir yankı yaratıyordu yalnızca.

Her şeyin üzerine bir duman çökmüştü sanki. Kuşlar bile Marfenka'nın onlara yem verdiği taşlığa gelmiyorlardı artık. Kırlangıçlar, sığırcık kuşları, korunun yaz sakinleri hep gitmişlerdi, Volga'nın üzerinde turnalar bile görünmüyordu. Kedi yavruları kaybolmuş, çiçekler solmuştu, bahçıvan koparıp atmıştı onları; evin önünde çiçek bahçesinin yerinde, arasında ölü otlarla, kazılmış siyah toprak, boş evlekler vardı. Bazı ağaçların bedenleri hasırla sarılmıştı. Koru giderek daha çok çıplaklaşıyordu. Volga bile, donmaya hazırlanmış, kararmıştı.

Doğaydı bu! Kişide bir başına kasvet yaratmaz doğa, onun karamsarlığını güçlendirir. Şaşkın bakışlarını çevresinde dolaştırarak soruyordu kendi kendine Marfenka:

— Peki bu insanlara ne oldu? Eve ne oldu?

Yuvası, üst kattaki küçük odaları canlılığını, neşesini yitirmişti. Vera ile birlikte hüzün dolu bir sessizlik yerleşmişti eve.

Marfenka'nın gözleri yaşlıydı. Neden değişmişti her şey? Eski evden niçin taşınmıştı Vera? Tit Nikonıç neredeydi? Büyükanne niçin hiç bağırıp çağırmıyordu ona -Marfenka'ya;- Volga'nın karşısında bir hafta yerine bir buçuk hafta konuk kaldığı için neden ağzını açıp bir sözcük bile söylememişti? Artık sevmiyor muydu onu yoksa? Vera ablası eskiden olduğu gibi çayırda, koruda bir başına neden dolaşmıyordu? Neden, herke-

sin yüzünden düşen bin parça oluyordu, kimse birbiriyle konuşmuyordu, gitmeden önce olduğu gibi, sözlüsünden söz ederek takılmıyorlardı ona? Büyükanneyle Vera niçin susuyorlardı? Ne olmuştu herkese?

Bazı sorularına yanıtlar vererek şöyle böyle yatıştırmışlardı onu. Öteki sorularınıysa yanıtsız bırakmışlardı. Şöyle diyorlardı:

— Vera bu eve, eski evdeki, onun odasındaki sobalar artık eskidiği için geçti.

— Tit Nikonıç, köyündeki bazı karışıklıkları yoluna koymak için gitti köyüne.

— Vera üşüttüğü, üç gün ateşler içinde yattığı için çıkmıyor dolaşmaya.

Marfenka, ablasının -şimdi iyi olduğu halde- «ateşler içinde» hasta yattığını duyunca korktu, ağlamaya başladı.

«Büyükannesiyle Vera'nın niçin hep sustukları, büyükannesinin onu niçin azarlamadığı -onu sevmediği anlamına geliyordu bu-» sorusuna karşılık Marfenka'nın yüzünü ellerinin arasına aldı Tatyana Markovna, göğüs geçirerek, dalgın öptü onu alnından. Bu daha da üzdü Marfenka'yı.

— Atla dolaştık büyükanne, Nikolay Andreyeviç bayan eyeri getirtmiş. Sonra yalnız kayığa bindim, kendim kürek çektim, köylü kadınlarla koruda dolaştım!

Büyükannesi belki bunlar için kızar, onu azarlar umuduyla anlatıyordu Marfenka.

Tatyana Markovna -sanki sitemli- salladı başını; ama bu sitemin yapmacık olduğu, büyükannesinin o anda başka bir şey düşündüğü kaçmamıştı Marfenka'nın gözünden. Biraz sonra da uzaklaşmıştı yanından büyükannesi, gidip Vera'nın yanına oturmuştu.

Marfenka üzülüyor, ablasını kıskanıyor, ama bunu söylemeye korkuyor, gizli gizli ağlıyordu. Marfenka'nın belki ilk ciddi üzüntüsüydü bu; öyle ki, farkında olmadan, Malinovka ile sakinlerinin üzerine bir bulut gibi çökmüş ağır havanın etkisi altına o da girmişti.

Vikentyev'in yanında sessiz oturuyordu. Birbirinin kulağına fısıldayacakları bir şeyleri yoktu. Sırlarından eskiden de herkesin içinde yüksek sesle söz ederlerdi. Rayski çok seyrek rahat konuşturabiliyordu Marfenka'yı, ya da, Vikentyev öylesine gülünç şeyler söylüyordu ki, tutamıyordu kendini artık, farkında olmadan bir kahkaha atıyor, ama korkuyordu bu kahkahasından, sağına soluna bakıp susuyor, parmağını sallıyordu sözlüsüne.

Bu suskunluk, ağırbaşlılık, hüzün Vikentyev'e göre değildi. Sözlüsünü gene Kolçino'ya götürmelerine, düğüne ekimin sonuna dek orada kalmalarına Tatyana Markovna'dan izin istemesi için kandırmaya çalışıyordu annesini. İzin kolay, çabuk çıkınca çok sevindi Vikentyev; gençler de bir çift kırlangıç gibi neşeli cıvıltılarla kaçtılar sonbahardan; sıcağa, aydınlığa, kahkahalara, gelecekteki yuvalarına uçtular.

Ne var ki, büyükannenin gözünden kaçmamıştı Marfenka'nın durgunluğu; onun dikkatini her çeşit sorundan, düşünceden, geri çekmeye, kuşkularını dağıtmaya çalışmış; onu yolcu ederken neşeli, tasasız bir tavırla, «orada uslu durursa» kendisinin de Kolçino'ya geleceğini söylemişti.

Rayski Tit Nikonıç'ı almaya gitti, perişan bir durumda getirdi onu. Zayıflamıştı, yüzünde renk kalmamıştı, güçlükle adım atıyordu. Ancak Tatyana Markovna'yı, onun yaşadığı odaları gördükten, buranın havasını soluduktan sonra; peçetenin ucunu yakasına sokup masaya oturduktan, pencerenin önünde Tatyana Markovna'nın koltuğunun yanında tabureye ilişip, onun doldurduğu çayı yudumladıktan sonra yavaş yavaş toparladı kendini, elinden oyuncakları alınıp sonra verilen bir çocuk gibi sevinmeye başladı.

Sevincinden gülmeye başlıyordu birden, peçetesiyle ağzını kapıyordu, heyecanlı heyecanlı oğuşturuyordu ellerini, ayağa kalkıyor, durup dururken öne eğilerek selam veriyordu odadakilere, hızla birbirine vuruyordu topuklarını. Herkes ona gülmeye başlayınca o herkesten çok gülüyor, peruğunu çıkarıp çıplak başını oğuşturuyor, Paşutka'nın yerine Vasilisa'nın yanağını okşuyordu.

Sözün kısası, biraz aklı başında değildi, ancak üçüncü gün geldi kendine... o zaman ötekiler gibi durgunlaştı.

Malinovka'da bir kişi daha eklenmişti aileye. Bir gün Kozlov'la gelmişti yemeğe Rayski. Karısının bırakıp kaçtığı Kozlov'a burada gösterilen yürekten, sevinç dolu karşılama, hiçbir yerde, hiç kimseye gösterilemeyecek kadar sıcaktı.

Kozlov'un acısından haberi olduğunu büyük bir ustalıkla gizlemişti Tatyana Markovna. Böyle durumlarda genellikle zoraki bir suskunlukla karşılarlar konukları, ama Tatyana Markovna şakayla karşılamıştı Kozlov'u, herkes de onu izlemişti.

— Ah **sen** (Çoktan beri sen derdi ona Tatyana Markovna) yok musun Leontiy İvanoviç! Unuttun gittin bizleri! Seni iyi ağırlayamadığımı, yemeklerimin hoşuna gitmediğini söylüyor Boris: Böyle bir şey dedin mi ona?

Leontiy,

— Hoşuma mı gitmiyormuş? dedi. Rayski'ye dönüp, sert bir tavırla sordu: Ne zaman söyledim sana böyle bir şey?

— Herkes güldü. Leontiy de gülümsedi isteksiz.

— Şaka ediyorsunuz! dedi.

Başkalarının yanında kendini tutmasının, acısını gizlemesinin gerektiğini anlayacak kadar düzelmişti. Yere bakarak alçak sesle.

— Evet, dedi, çoktandır uğrayamıyordum size, karım... Moskova'ya... akrabalarını görmeye gittiği için gelemedim...

Tatyana Markovna,

— Bizde kalsana sen de, evde yalnız canın sıkılır... dedi.

— Karımı bekliyorum... ben yokken gelir belki.

— Gelince haber verirler sana, bizim evin önünden geçecek zaten... Hemen durdururuz onu. Eski evin penceresinden yol görünür.

Kozlov başını kaldırıp Tatyana Markovna'nın yüzüne bakarak, heyecanlı,

— Sahi... dedi -sevinmişti-. Evet, Moskova yolu görünür oradan.

— Görünür, buraya taşının onun için...

— Doğru, belki...

Rayski karıştı söze:

— Bugün bırakmam seni artık Leontiy, yalnız canım sıkılıyor; seninle birlikte ben de eski eve yerleşeceğim. Marfenka'nın düğününden sonra da gideceğim. Büyükannemle Vera'nın yanında bir koruyucu, dost, yardımcı olarak kalacaksın.

Odadakilerin yüzüne baktı. Leontiy.

— Evet, dedi, çok teşekkür ederim, ancak onlara yük olmaktan...

Büyükanne,

— Utanmıyor musun... diye başladı.

— Bağışlayın Tatyana Markovna!

— Gevezelik edeceğine yemeğini ye; çorban soğudu...

Kaşığını eline alırken gülerek,

— Sahi, karnım çok aç! dedi Leontiy. Kaç gündür ağzıma bir şey koymadım...

Bir yere -belki de Moskova yoluna- dalgın dalgın bakarak içti çorbasını; başka bir tabakta getirilen böreği, sonra et yemeğini hiç konuşmadan yedi.

Yemekten sonra pencereden dışarı bakarak,

— Burası çok güzel, sakin! dedi. Yeşillik de var hâlâ, hava temiz... Bak ne diyeceğim Boris Pavloviç, kitapları gene buraya getirsem nasıl olur?...

— Çok iyi olur, ama bana ne soruyorsun, senindir hepsi, ne istersen yap...

— Hayır, hayır, işime yaramazlar artık! Buraya taşıyacağım onları, burada saklayacağım, yoksa Mark denen o harif gene.

Yüksek sesle öksürdü Rayski. Vera başını kaldırmamıştı elindeki dikişten, Tatyana Markovna pencereden dışarı bakmaya başlamıştı.

Rayski eski eve götürdü Kozlov'u; büyükannenin onun için karyola hazırlamalarını, gece sobayı yakmalarını, pencerelerine ek çerçeveleri takmalarını söylediği odayı gösterdi ona.

Kozlov pencereden pencereye koşuyor, Moskova yolu görünenini arıyordu.

XII

Kapalı sonbahar günlerinden birinde, sabah kahvaltısından sonra odasında oturmuş, elinde iğne, dantel bir yakalığın üzerinde özenle çalışırken Yakov mavi kâğıda yazılmış bir mektup getirdi Veraya. Mektubu bir «delikanlının» getirdiğini, yanıt beklediğini söyledi.

Vera bir göz attı mektuba, (sanki şaşkınlıktan) donup kaldı, bir dakika kadar almadı onu Yakov'un elinden, sonra aldı, masanın üzerine koyup kısaca,

— Pekala, sen git! dedi.

Yakov çıktıktan sonra, dalgın üfledi yüksüğünün içine, işini sürdürmek istedi, ama kolları işiyle birlikte kucağına düştüler birden.

Dirseklerini masaya dayayıp elleriyle yüzünü kapadı. Umutsuz,

— Ne işkence! diye fısıldadı. Bitecek mi bir gün bu acı?

Sonra kalktı, bunun eşi, açılmamış öteki mektubu aldı, yanyana koydu ikisini, deminki gibi oturdu gene, elleriyle yüzünü kapadı.

— Ne yapsam? Birbirimizden temelli ayrıldıktan sonra nasıl bir yanıt bekleyebilir benden? Çağırıyor mu beni yoksa?...

Yo hayır, yapamaz bunu!... Ya çağırıyorsa?...

Ürperdi Vera.

Ruhunun derinliklerine şöyle bir göz attı, Mark'ın umuduna nasıl karşılık verebileceğini anlamaya çalıştı. «Söylenmez bu yanıt, diye geçirdi içinden, açığa vurulmaz böyle yanıtlar! Kendi sezinlemediyse... benden hiçbir zaman öğrenemez onu!»

Üzerinde tanıdık elyazısı olan bu mavi zarfa, onu açmak için acele etmeden bakıyordu. Yanlış bir şey yapmaktan çekinmesi, ya da «kaplan»ın dişlerinden korkması değildi bunun nedeni. Rayski'nin deyimiyle, bu «boğa yılanı»nın, birkaç gün öncesine dek onu kıskıvrak sarmış, soluğunu kesen bu «boğa yılanı»nın önünden sürünerek geçişine kayıtsız bakıyordu sanki, sırtının parlaklığı da gözlerini kamaştırmıyordu artık. Eskisinden başka bir duyguyla irkilerek öte yana çeviriyordu başını.

Onu birden uçurumun karşı yanına geçiren -oysa savaştan bitkin düşen, yorulan Vera temelli bu yana geçmiş, arkasından da köprüyü yıkmıştı- bu mektup boğacak gibi oluyordu onu. Mark'ın ona nasıl yazabileceğini aklı almıyordu. Onu bırakıp kaçan kendi değil miydi?

Yamacın üstünde ne biçim bir değişikliğin olduğunu bilseydi yazmazdı kuşkusuz. Haber vermeliydi ona, adam bekliyordu... Mektupları okusa mıydı acaba?... Evet, okumalıydı!...

İki mektubu birden açtı; önce, geleli çok olanı okumaya başladı :

«Gerçekten görüşmeyecek miyiz bir daha, Vera? İnanılacak şey değil bu. Birkaç gün önce bir anlamı olabilirdi bunun, ama şimdi ikimiz için de ağır, yararsız bir fedakârlıktır bu. Mutluluğa varmak için bir yıldan çok didindik... ona varınca da ilk kaçan sen oldun, oysa aşkın sonsuz olduğunu söyleyen sendin. Akıl alacak şey mi bu?»

— Akıl alacak şey mi bu? diye yineledi Vera.

Durdu. Sonra yendi güçsüzlüğünü sanki, okumayı sürdürdü:

«Buradan gitmeme izin çıktı, ama bırakıp gidemiyorum seni şimdi, dürüst bir davranış olmaz bu... Amacıma eriştiğim, artık rahat gidebileceğim düşünülebilir: Senin böyle düşünmeni istemiyorum... Bırakmam seni, beni seviyorsun çünkü...»

Vera'nın mektubu tuttuğu eli kucağına düştü. Bir dakika sonra yavaş yavaş okumaya başladı gene :

«...ayrıca, ben de kendimde değildim. Mutlu olacağız Vera! Şuna inan ki, bitmek bilmeyen tartışmalarımızın, savaşımızın tümü tutkunun maskesinden başka bir şey değildi. Maske düştü artık, tartışacağımız bir şey kalmadı. Sorun çözüldü. Gerçekte çoktan beri bir ayrılık, çatışma yoktu aramızda. Sonsuz aşk istiyorsun sen : Herkes ister aynı şeyi, ama yoktur böyle bir aşk...»

Bir dakika durdu Vera.

— Sonsuz heyecandan söz ediyor! diye geçirdi içinden.

Acı acı gülümsedi. Okumayı sürdürdü sonra :

«Bu gerçeği sana söylemekle hata ettim. Yaşam kendi ulaştırmalıydı seni ona. Bundan böyle hiç dokunmayacağım senin inançlarına; bizim için onlar değildir gerekli olan... tutku gerektir bize. Onun kendi yasaları vardır; senin inançlarınla alay ediyor, bir zaman sonra da sonsuz aşkla edecektir. Şimdi beni de, benim planlarımı da zorluyor... Ben boyun eğiyorum ona, sen de eğ. İkimiz birlik olursak, birlikte hareket edersek ucuz kurtuluruz elinden belki, sağ salim uzaklaşırız; oysa yalnızlık ağır, iğrenç geliyor bana...»

Acı gülümsemeyi andıran bir şey belirdi Vera'nın dudaklarında.

«Benimle gelmene izin vermezler sanırım, olasılığı da yoktur bunun! Böyle bir şeyi çılgın bir tutku yaptırabilir sana, ama ben beklemiyorum bunu : Sen kafasız bir dişi, ben de bir çocuk değiliz. Ya da, benimle gelmeye karar verebilmen için başka, benimkilerle aynı inançların; dolayısıyla başka bir gelecek, senin için kendinin de, yakınlarının da istedikleri gelecekten başka bir gelecek, yani benimki gibi : Bilinmeyen, belirsiz, bir köşesiz ya da «yuvasız», evsiz barksız bir gelecek olmalıdır önünde. Benimle gelmenin olanaksız olduğunu kabul ediyorum. Bu bakımdan, bir fedakârlık etmem gerekiyor, yani fedakârlık etmek istiyorum şimdi, ediyorum da. Büyükanneden izin koparabileceğini umuyorsan, evlenelim, burada kalacağım, ta ki... anlayacağın, süresiz olarak. Her şeyi yaptım Vera, bu

söylediğimi de yapacağım. Şimdi sıra sende. Şunu unutma: Birbirimizden ayrılırsak, saçma bir komediye -sana çirkin rolün düştüğü bir komediye- benzeyecektir bu. Durumu öğrenince önce Rayski gülecektir!

Görüyorsun, o zaman olduğu gibi, şimdi de her şey için uyarıyorum seni...»

Vera kolunu salladı, -sanki bir sabırsızlık, handiyse bir umutsuzluk vardı bu kol sallayışında- ilgisiz, son satırları okudu.

«Cevabını bekliyorum. Ev sahibem Sekleteya Burdalahova'nın adına yaz.»

Mektubu okumak yormuştu sanki Vera'yı. Kayıtsız bir tavırla kenara koydu onu, Yakov'un biraz önce getirdiği ötekini aldı.

Kurşun kalemle, çabuk yazılmıştı.

«Birinci mektubumdan sonra her gün dolaştım durdum yamacın dibinde, seni bekledim. Biraz önce hasta olduğunu, evden çıkmadığını öğrendim Vera, gel ya da -hastaysan- iki sözcük yaz bana. Eski eve gelebilirim...»

Dehşet içinde durdu Vera, sonra çabuk sonuna dek okudu mektubu:

«Bugün senden cevap alamazsam yarın saat beşte kameriyede olacağım... Gitmeli miyim, kalmalı mı? Bir an önce karar vermek zorundayım. Hiç değilse bir sözcük söylemek için gel, vedalaşmak için gel eğer... Hayır, inanmıyorum, ayrıldığımıza inanmıyorum. Ne olursa olsun bekleyeceğim seni, ya da cevabını. Hastaysan ben gelirim...»

«Tanrım!... diye geçirdi içinden Vera. Hâlâ orada, kameriyede!... Buraya gelmekle gözdağı veriyor bana... Mektubu getiren çocuk bekliyor... «Boğa yılanı» sıkıyor hâlâ!... Gitmedi... her şey ölmedi!...»

Şifonyerinin gözünü çekti çabucak, birkaç kâğıt çıkardı, mürekkep kalemini aldı, mürekkebe batırdı, yazmak istedi... yazamadı. Elleri titriyordu.

Kalemi bıraktı, dirseklerini masaya dayayıp ellerini yüzüne kapadı gene, gözlerini kapadı, düşüncelerini toplamaya çalıştı. Ama karmakarışıktı düşünceleri, toplayamıyordu onları; iç acısı, yüreğinin çarpması engel oluyordu ona. Oradaki acıyı dindirmek istiyor gibi göğsünün üzerine bastırıyordu ellerini, kalemi kâğıdı çekiyordu önüne, bir dakika sonra bırakıyordu.

«Yapamıyorum, gücüm yok, soluk alamıyorum!» Avucuna kolonya döküp alnına, şakaklarına sürüyordu, sonra mektupların bir birine, bir ötekine bakıyordu, masanın üzerine atıyordu onları, kararlı mırıldanıyordu: «Yapamıyorum, nasıl başlayacağımı, ne yazacağımı bilemiyorum! Eskiden ne yazdığımı, ne söylediğimi, nasıl söylediğimi anımsamıyorum ona... Her şeyi unuttum!

Mektubu getiren çocuk ne yanıtı bekliyor? Verebileceğim bir yanıt var: Yapamam, gücüm yok, hiçbir şey yok içimde!»

Aşağı indi, koridordan geçti, Yakov'u buldu, çocuğa gitmesini, yanıtı sonra yollayacağını söylemesini söyledi.

Yavaş yavaş yukarı çıkarken soruyordu kendi kendine: «Sonra ne zaman? Ona yazacak gücü bugün akşama dek bulabilecek miyim kendimde? Ne yazacağım hem? Aynı şeyi gene: «Yapamayacağım, hiçbir şey istemiyorum, yüreğimde bir şey kalmadı...» Ama yarın kameriyede bekleyecek. Boş yere beklemek sinirlerini bozacak, silah atarak çağıracak beni gene, sonra uşaklarla, büyükannemle çatışacak!... Kendim gidip, bu yaptığının «dürüst, akla uygun» bir davranış olmadığını söylesem... Yüce gönüllülükten söz etmeye değmez ona: Kurtlar bilmezler yüce gönüllülük nedir!...»

Bütün bu düşünceler birbiri peşinden geçiyordu aklından, kâh kalemi alıyordu eline gene, sonra atıyordu, kâh kendi oraya gitmeyi, Mark'ı arayıp bulmayı, bütün bunları ona söylemeyi, sonra da arkasını dönüp yanından uzaklaşmayı düşünüyor... yamaca gitmek için acele ettiği gece olduğu gibi, pelerinini, başörtüsünü almak istiyordu. Şimdi de o zaman olduğu gibi pelerinini, başörtüsünü boşuna arıyordu elleri. Her şey düşüyordu elinden, bitkin oturuyordu kanepeye, ne yapacağını bilemiyordu.

Büyükannesine mi söyleseydi? Gerekeni yapardı büyükannesi, ama mektuplar üzerlerdi onu. Büyükannesini üzmek istemiyordu.

Ağabeyi Boris'e söylese, Mark'ın umutlarına, onunla görüşmek girişimlerine son vermek görevini ona verse... Rayski Gerçekten en yakın dostu, savunucusuydu. Ama tutkusu sönmüş müydü acaba; «duygusu», tutkusunun kıpırdanışı, «hayal dünyasında onun yansısı» silinmiş miydi... «Silinmişse, -diye düşünüyordu Vera-, bunun nedeni belki de savaşın, rekabetin sona ermesi, çevreye sessizliğin, huzurun inmesidir. Tutkumun kahramanının yeniden ortaya çıkması, durulan can sıkıntısını gene uyandırırsa Rayski'nin içinde, uğradığı hakareti anımsatırsa ona... içten aracı rolünü kaldıramaz, öfkeye kapılır, başka, tehlikeli bir rol alır üzerine.»

Tuşin! 'Evet! O kaldırabilirdi bunu, yanlışlık yapmazdı, olur ki ulaşırdı amaca. Ama rakibiyle yüz yüze getirmek Tuşin'i; mutluluk umutlarını gizlice çalan bir insanla buluşturmak onu!

Vera, ona büyük bir saygı, sevgi besleyen Tuşin'in o kurt ini kahramanıyla, onu düşüren, geleceğini paramparça eden insanla buluştuğunda neler hissedeceğini düşünüyordu! İki erkeğin yamacın dibinde buluşmalarının bir kurtla bir ayının buluşmasına dönmemesi için nasıl bir irade gücü, kendini tutabilme gücü olmalıydı Tuşin'de?

Başını hayır anlamına salladı Vera. Bu mektupları Tuşin' den saklamamaya, ama onu dramının şöyle ya da böyle sonuçlandırılmasına karışmaktan uzak tutmaya karar vermişti. Tuşin'in ona acıdığı için yardım etmesini de istemiyordu, Mark' tan yakındığını düşünmesini de. Hayır, hiçbir şey için suçlamıyordu Mark'ı... Tanrı korusundu onu böyle bir şeyden!

Başvurabileceği kimsesi yoktu işte! Bu üç kişinin göğsünde umutsuzluğundan kurtuluşu bulmuştu, yitirdiği kendine güvenini de buluyordu yavaş yavaş, ruhunun yeniden huzura kavuştuğunu hissediyordu.

Birkaç hafta, birkaç ay, daha huzur, dostluk dolu bir yaşam sürseydi, ayaklarının üzerinde doğrulabilirdi ağır ağır, yeni

bir yaşama başlayabilirdi. Ama bu üç kişiye kollarını güvenle uzatmayı geciktiriyordu... gururundan değildi bu artık, onlara acıdığından, onlara olan sevgisinden uzatmıyordu.

Ne var ki, daha fazla beklemenin de olanağı yoktu. Yarın gene bir mektup getireceklerdi, gene yanıt vermeyecekti, bu kez kendi çıkıp gelecekti...

«Oh, Tanrı korusun! diye geçiriyordu içinden. Felaket kaçınılmaz olduğuna göre, daha az ağır olanını seçmeliyim... büyükanneme vermeliyim mektupları, gerekeni bırakmalıyım o yapsın!» Büyükannesi de yanılmazdı, anlıyorlardı birbirlerini artık.

Biraz daha düşündükten sonra Tuşin'e bir pusula yazdı. Yarım saat önce ona boyun eğmeyen aynı kâğıtlar, aynı kalem şimdi uslu uslu boyun eğiyorlardı ona. Parmakları, çabuk çabuk işleyerek iki satır yazdılar:

«Gelebilirseniz, yarın sabah gelin! Çoktandır görmüyorum sizi... görmek istiyorum. Canım sıkılıyor.

Pusulayı Prohor'la iskeleye yolladı; orada onu «Dumancık»a götürmeleri için, Tuşin'in her gün kente inen adamlarına vermesini söyledi.

Sırlarını saklardı eskiden Vera; içine kapanır -insanlardan kaçarak, kendini çevresindeki insanlardan güçlü hissederek- hep kendi dünyasında yaşardı. Şimdi tersi olmuştu bunun. İlk ağır denemede o denli güçlü olmadığı anlaşılmıştı.

Gururunun cezasını ödemiş, fırtına anında birden güçsüz hissetmişti kendini, fırtına geçtikten sonra ise zavallı, çaresiz bir öksüz... bir çocuk gibi uzatmıştı kollarını insanlara.

Eskiden güvenini -bir sadaka gibi- sırdaşına, arkadaşına, papazın karısına armağan ederdi yalnızca. Herkesten sakınırdı güvenini, dirhem dirhem verirdi. Şimdi -başı önünde, gururu kırılmış- yardım arıyordu, çevresinde ondan güçlü, ondan doğru düşünebilen insanların olduğunu hissediyordu.

Arkadaşına, günlük yaşayışının en küçük ayrıntılarını, en önemsiz olayları, hissettiklerini, izlenimlerini, hatta duygularını

anlattığı olurdu; Mark'la ilişkilerini bile açmıştı ona, ama acı olayı gizlemişti ondan, yalnızca her şeyin bittiğini, temelli ayrıldıklarını söylemişti. Papazın karısı yamaç olayını sonuna dek bilmiyor, Vera'nın hastalığını da ayrılığın verdiği umutsuzluğa yoruyordu.

Vera Marfenka'yı da Natalya İvanovna'yı sevdiği gibi severdi, ama ikisini de çocuk gibi, bazen -belki- arkadaş gibi severdi. Her şey durulduktan sonra gene çağıracaktı Natalya İvanovna'yı, günlük yaşamın ufak tefek şeylerinden söz edecekti ona... Natalya İvanovna fısıltıyla «evet, evet» diyecekti hep onu dinlerken, yalnız duygularını paylaşacaktı.

Ama önemli anlarda büyükannesine gidecekti gene, Tuşin'i çağırtacaktı, ağabeyi Boris'in odasının kapısını çalacaktı.

Şimdi de üçüne başvurmuştu.

XIII

Mektupları cebine koydu, sessiz adımlarla, dalgın, Tatyana Markovna'nın yanına gitti, oturdu.

Büyükanne gelinin yatağını biraz önce gözden geçirmiş, terzi kadınla yastıklara ne kadar tül, ne kadar dantel gideceğini ölçmüş, koltuğuna oturmuştu.

Şöyle bir baktı Vera'ya, sonra bir daha baktı, endişeli bakışını yüzünde durdurdu.

— Ne oldu Vera, sinirlerin mi bozuk?

— Hayır, yorgunum. Mektup aldım, oradan...

Büyükannenin yüzü değişti birden.

— Oradan mı?

— Birini çok önce almıştım, açmamıştım ama; bugün bir tane daha geldi. İşte buradalar, oku büyükanne.

İki mektubu masanın üzerine koydu Vera.

Tatyana Markovna kendini güçlükle toplayıp, mektuplara bakmamaya çalışarak,

— Neden okumam gerekiyor Veracığım? diye sordu.

Vera yanıt vermedi. Yüzünde bir can sıkıntısı anlatımı farketti büyükanne.

— Orada olup bitenleri bilmem senin için gerekli mi?... dedi.

— Gerekli, büyükanne, oku.

Tatyana Markovna gözlüğünü taktı, okumaya başlarken can sıkıntısıyla öteye itti mektubu,

— Okuyamayacağım canım, dedi. İyisi mi, bilmem gereken şeyleri sen kısaca söyle bana...

— Anlatamam büyükanne, gücüm yok, soluğum kesiliyor... Öyleyse ben okuyayım sana...

Bazı sözcükleri, deyimleri atlayarak alçak sesle okudu mektupları Vera, ikisini de buruşturup cebine soktu. Tatyana Markovna koltuğunda önce doğrulmuş, sonra -acısını bastırmaya çalışarak- kamburlaşmıştı. Dikkatli baktı Vera'nın gözlerinin içine. Titrek bir sesle,

— Ne düşünüyorsun Veracığım? diye sordu.

Vera sitemli,

— Ne düşündüğümü mü soruyorsun? dedi. Sen ne düşünüyorsan, onu!

— Biliyorum. Ama... evlenmeyi öneriyor, burada kalmak istiyor. Belki... adam olursa... seni severse... -Ürkek ürkek konuşuyordu Tatyana Markovna.- mutlu olacağını... umuyorsan...

— Evet ama, önce bir «komedi»ye benzetiyor evliliği, sonra evlenme öneriyor! Mutlu olmam için bunun bana yeteceğini sanıyor... Büyükanne! Beni anladığın halde niçin soruyorsun?

— Neye karar vereceğini bana sormaya geldin...

Kararsız, ürkek konuşuyordu büyükanne, Vera'nın mektupları ona niçin okuduğunu hâlâ bilmiyordu çünkü. Mark'ın küstahlığı heyecanlandırmıştı onu, Vera için -tutkusunun tehlikeli

bir dönüş yapmasından korkarak- endişe ediyor, heyecanını da, endişesini de gizliyordu. Vera,

— Bunun için gelmedim büyükanne, dedi. Bu konuda her şeyin çoktan karara bağlandığını bilmiyormuş gibi konuşuyorsun. Hiçbir şey istemiyorum ben, güçlükle ayakta duruyorum... şu anda soluk alabiliyorsam, canlanmayı umuyorsam, tek nedeni vardır bunun: Hiçbir şey bilmemem, duymamam, her şeyi temelli unutmam... Oysa o anımsattı! Oraya çağırıyor beni, mutluluk vaat ediyor, evlenmek istiyor... Tanrım!...

Umutsuzluk içinde omuzlarını kaldırdı Vera.

Tatyana Markovna'nın endişesi geçmişti. Koltuğunda rahat, şöyle bir kıpırdandı, eteğini düzeltti, masanın üzerindeki kırpıntıları eliyle süpürdü. Sözün kısası -korkudan birden donup kaldıktan sonra kendine gelen bir insan gibi- canlanmıştı.

Vera, gücünü gene toplayarak,

— Büyükanne! dedi. Hiçbir şey istemiyorum ben! Yalnız şunu anla: Şimdi bir mucize bambaşka bir insan yapsa onu, eskiden onun olmasını istediğim gibi bir insan olsa, benim inandığım her şeye inansa, bir zamanlar onu sevdiğim gibi sevse beni... gene dönüp bakmam çağrısına...

Sustu Vera. Büyükanne soluğunu tutmuş, cennet kuşunun ötüşünü dinler gibi dinliyordu onu.

— Hiçbir zaman mutlu olamam onunla: Önceki Mark'ı hiçbir zaman unutamam, yeni Mark'a da inanamam. -Yanağını büyükannesinin elinin üzerine koydu:- Çok acı çektim, diye fısıldadı, ama sen okudun ruhumu, anladın beni, kurtardın... anamsın sen benim!... Neden soruyorsun, kuşku ediyorsun? Bu acıların karşısında hangi tutku durabilir? Böyle bir yanlışlığı yinelemenin olanağı var mıdır?... Hiçbir şey yok artık benim içimde... Boşluk, soğuk, bir de -sen olmasan- umutsuzluk...

Gözlerinden yaşlar akıyordu Vera'nın. Başını büyükannesinin omuzuna koydu.

Tatyana Markovna, kendini güçlükle tutarak, bir yandan Vera'nın gözyaşlarını eliyle silerken,

— Unut bunları artık, boş yere üzme kendini! dedi. Hani bir daha söz etmeyecektik bundan...

— Bu mektuplar olmasaydı söz etmezdim. Huzur gerek bana... Büyükanne! Götür beni buradan, sakla... yoksa öleceğim! Yoruldum... gücüm kalmadı... dinlendir beni biraz... Oysa oraya çağırıyor beni o... kendi gelmek istiyor...

Daha çok ağlamaya başladı.

Yavaşça ayağa kalktı büyükanne, Vera'yı kendi yerine oturttu, doğruldu. Sesi titreyerek,

— Ya! diye başladı. Öyleyse, hâlâ seninle uğraşıyorsa, sana acı çektiriyorsa... bu gözyaşlarının hesabını bana verir!... Büyükannen korur, savunur seni yavrum, için rahat olsun: Bir daha duymayacaksın adını...

Zangır zangır titriyordu büyükanne.

Birden ayağa kalktı Vera, Tatyana Markovna'nın yanına gitti, şaşırmış,

— Ne yapmayı düşünüyorsun? diye sordu.

— Seni çağırıyor; aşk randevusuna, senin yerine ben gideceğim yamacın dibine... bakalım bir daha mektup yazar mı sana, buraya gelir mi, seni çağırır mı?...

Odanın içinde dolaşıyordu büyükanne, çok öfkeliydi. Kesik kesik konuşarak,

— Yarın saat kaçta gelecek kameriyeye? diye sordu. Beşte demiştin galiba?

Vera şaşkın şaşkın bakıyordu hâlâ büyükannesinin yüzüne. İki elini tutup sokulgan,

— Büyükanneciğim! Anlamadın beni. Heyecanlanma, ondan yakınmadım. Şunu iyiç unutma: Her şeyde tek suçlu benim... Bendeki değişiklikten haberi yok onun, bunun için yazdı. Yalnızca haber vermek gerekir ona, ne kadar hasta olduğumu, ne büyük bir umutsuzluk içinde bulunduğumu anlatmak gerekir, oysa sen -yanılmıyorsam- savaşmaya gidiyorsun onunla! Benim

istediğim bu değil. Kendim yazmak istedim ona, ama yazamadım... görüşecek gücüm de yok... istesem bile...

Durdu Tatyana Markovna, düşünceye daldı. Vera sürdürüyordu konuşmasını:

— İvan İvanoviç'den dileyecektim, ama beni ne kadar sevdiğini, bir zamanlar benimle ilgili ne niyetler beslediğini biliyorsun... Bütün bu umutlarını yıkan insanla karşı karşıya getirmek olmaz onu!

Tatyana Markovna başını sallayarak,

— Olmaz! diye onayladı. Hem onu niçin karıştıracaksın? Tanrı bilir, neler geçer aralarında... Olmaz! Bir ağabeyin var senin, her şeyi biliyor, bir kızkardeş gibi de seviyor seni: Boris!

Vera susuyordu.

«Evet, ama yalnızca kızkardeş gibi sevseydi...» diye geçirdi içinden. Rayski'nin ona olan tutkusunu açmak istemiyordu büyükannesine: Kendi sırrı değildi bu.

— İster misin, ben konuşayım Boris'le...

Ağabeyini bu işe karıştırmayı sakıncalı buluyordu Vera.

— Sen dur büyükanne, dedi, ben söylerim ona.

Rayski'nin yüreğine, zekâsına, duygularına güveniyordu, ama sınır tanımaz hayal gücüne, heyecanına güvenemiyordu.

— Ya ağabeyimle haber yollarım, ya gücümü toplayıp kendim cevap yazarım, ne durumda olduğumu bildiririm, buluşmak umutlarını siler atarım. Şimdilik, kameriyeye gelmemesini, boşuna beklememesini haber vermeliyim kendisine...

Büyükanne, birden,

— Bunu ben yaparım! dedi.

Vera büyükannesinin gözlerinin içine heyecanla bakarak,

— Ama kendin gitmeyeceksin değil mi? dedi. Görüşmeyeceksin onunla? Unutma, yakınmıyorum ondan, bir kötülük edilsin istemiyorum ona...

Büyükanne öte yana bakarak,

— Ben de istemiyorum! diye mırıldandı. Korkma, ben gitmeyeceğim, ama öyle yapacağım ki, kameriyede bekleyemeyecek...

— Sana verdiğim bu yeni üzüntü için de bağışla beni büyükanne!

Göğüs geçirdi Tatyana Markovna, öptü Vera'yı.

XIV

Yarı rahatlamış çıktı büyükannesinin odasından Vera. Mark'ın yarın onu kameriyede beklemesine engel olmak için büyükannesinin ne gibi bir önlem alacağını merak ediyordu. Rayski'nin tutkusu üzerine hiçbir şey bilmeyen Tatyana Markovna'nın ona haber vermeden- Rayski'yi oraya yollamasından, buna hazır olmayan Rayski'nin de, henüz büsbütün sönmemiş tutkusunun, hayallerinin etkisinde kalarak kötü bir şey yapmasından korkuyordu.

Rayski'nin dışarı çıkmadığını öğrenince, eski eve onu görmeye gitti. Kozlov'un onların yanına taşınmasından bu yana Rayski de eski evde kalıyordu. Mektuplardan söz edecekti Rayski'ye, bunu nasıl karşılayacağına bakacaktı, duruma göre de, büyükannesi Mark'la görüşmek görevini ona verirse, nasıl davranması gerektiğini anlatacaktı.

Eski evin iç içe odalarından bir gölge gibi geçiyordu. Zamanın koyulaştırdığı parkelerde yürüyerek, üzerleri örtülü aynaların, sarılı saatlerin önünden, eski ağır koltukların, masaların arasından geçerek, eskiden onun olan odaları geride bıraktı, pencereleri kentin dış mahallesine, çayırlara bakan küçük odalara geldi. Rayski'nin kaldığı odanın kapısını usulca açtı, eşikte durdu.

Rayski masada oturuyordu. Yaptığı eskizleri, suluboya portreleri, yarım bıraktığı tablo taslaklarını ünlü yapıtların küçük kopyalarını koyduğu çalışma çantasının üzerine eğilmiş, içindekileri düzene koyuyor; bu arada, çantayı dolduran ede-

biyat karalamalarını, notlarını, denemelerini, yarım kalmış şiirlerini, öykülerini ayırıyordu.

Romanı için birikmiş çalışmaları özenle ayırdıktan sonra derin düşüncelere dalmıştı. Bakışı donuktu. Kâğıtları ayırırken kâh başını sallıyor, kâh göğüs geçiriyor, kâh gözlerinden yaş gelesiye esniyordu.

Üzgün «Altı yıl önce, sergilemek için büyük, derin anlamlı bir tablo yapmaya karar vermiştim... diye geçiriyordu içinden. Böyle bir tabloya insanın yıllarını vermesinin gerektiğini anladım sonra... Şimdi de böyle bir yük alıyorum omuzlarıma: Roman yazmak!!! Yalnızca taslaklarının ağırlığı kiloları buldu... Ne çok yazı, not, bilgi var burada!... Akıllılık mı benimki? Roman! Bir sürü kişi, durum, olay! Oysa tüm gücüm, ilgim, kendi romanım Vera'dadır benim. Onu yazmalıyım! Evet, öyle!... Her şeyi bırakıp yalnızca onu yazacağım. Hafifleteceğim kendimi, bütün bu safrayı atacağım. Neler neler yok onda!»

Vera ile ilgili olmayan kâğıtların hepsini çabuk çabuk ayırmaya başlamıştı. Yalnızca Vera'nın kişiliği üzerine düşüncelere, onunla ilgili olaylara, onunla konuşmalara yer verilmiş kâğıtları bıraktı; sevgiyle okumaya başladı onları.

Birden bıraktı kâğıtları. Yeni bir düşünce şaşırtmıştı onu.

«Neden onun yağlıboya bir portresi yok bende hâlâ?» diye sordu kendi kendine. Çünkü, Marfenka ile daha ilk karşılaşmalarında, ilk izlenimlerinin etkisi altında tuvale geçmişti onun yüz çizgilerini, çok da canlı olmuştu bu çizgiler. «Gerçek var portrede, canlılık, doğruluk var her şeyinde... omuzlarla kollardan başka her şeyinde...» diye geçiriyordu içinden. Oysa Vera'nın portresi yoktu; onun portresi yanında olmadan mı gidecekti buradan?... Şimdi bir engel kalmamıştı ortada; tutkusu dağılmıştı, Vera da kaçmıyordu ondan... Portre yanındayken daha kolay yazardı romanını: Canlı gibi duracaktı karşısında Vera...

Bakışını kaldırdı çantasından... Karşısında Vera duruyordu! İrkildi.

— Büyükannemin «kader» dediği şey yolladı seni buraya!... dedi.

Onun korktuğunu farkeden Vera'nın çenesi titredi gülümsemekten. Rayski ise gözlerini ayırmıyordu ondan.

Kızkardeşinin güzelliği sarmıştı onu gene. Ama eski parlak, sıcak, yakıcı, mağrur, kadife bakışlı güzellik değildi bu şimdi; o zamanlar esrarlı, bilinmedik büyüsünün yakalanamaz bu kıvılcımları yüzünden Vera'ya dediği gibi «gecenin» göz kırpışları da yoktu şimdi karşısındaki güzellikte.

Çevresine parlak, yakıcı ışınlar yayan gençliğin, güzelliğin bilinçsiz parıltısı kaybolmuştu...

Vera'nın gözlerinde bir hüzün, derin bir yorgunluk vardı. Yüzündeki heyecanlı, canlı anlatım gitmiş, yerini duru bir solukluk almıştı. Gülümseyişinde gurur da yoktu, zor tutulan, sabırsız dinç güçler de. Yumuşakbaşlılıkla elem sessizce yerleşmişlerdi yüz anlatımına; tüm bedenine dalgın, ince bir çekicilik, hüzün dolu bir huzur sinmişti.

Kollarını Vera'ya sevgiyle uzatırken «Bir zambaktır bu! diye geçiriyordu içinden. Eski Vera nerede? Hangisi daha iyi: Bu mu, öteki mi?»

Yaklaştı ona Vera. Eskiden olduğu gibi, ayaklarını yere sürterek, her yanını oynatarak yürümüyordu şimdi. Durgun, ölçülüydü yürüyüşü. Ayak sesi hafif, kuruydu.

— Sana engel oldum, dedi. Ne yapıyorsun? Seninle konuşmak istedim biraz...

Rayski gözlerini ayırmıyordu ondan.

— Neden öyle bakıyorsun?...

Onun sorusunu duymamıştı Rayski, şaşkın bakışını yüzünden ayırmadan fısıldadı:

— Dur Vera! Şuraya otur...

Vera'yı küçük kanepeye oturturken ekledi:

— Şöyle!

Çabucak köşeye gitti, bir şeyler aradı orada, tuval gerili bir çerçeve aldı, sehpayı çıkardı, boya kutusunu aramaya koyuldu her yanda.

— Ne yapmak istiyorsun? diye sordu Vera.

— Sus Vera, sus, bunca zaman görmedim güzelliğini, gözlerim kördü sanki! Şimdi seni görür görmez iliklerime işledi güzelliğinin ışınları, sanatçıyı uyandırdı. Bu heyecanlarımdan korkma! Çabuk, çabuk ol, şu an geçmeden ver bana bu güzelliğini... Senin portren yok bende...

— Nasıl bir düşünce bu böyle Boris! Ne güzelliğinden söz ediyorsun! Şimdi neye benzediğimi biliyorum! Vasilisa, yüzümün bir ölününkinden bile soluk olduğunu söylüyor... Başka zamana bırak...

— Güzelliğinin değerini bilmiyorsun sen: **Chef d'oeuvre**[1] sın sen! Başka zamana bırakmanın olanağı yok. Bak, tüylerim diken diken oldu, her yanım karıncalanıyor... şimdi boşalacak gözyaşlarım... Otur... bu coşkum geçersé her şey mahvolur!

— Yorgunum ağabeyciğim... bitkinim, ayakta duramıyorum... Üşüyorum da; soğuk burası...

— Üstünü örterim, rahat oturturum seni, bana bakmazsın, ben burada yokmuşum gibi serbest olursun...

Vera'nın eline bir kitap verip kanepeye oturttu onu Rayski; arkasına, kolunun altına yastıklar koydu, omuzlarına kendi İskoç battaniyesini atıp önünü güzelce örttü.

— Başını da istediğin gibi tut, dedi, nasıl rahat edersen... İstediğin gibi hareket et, istediğin yere bak, istersen hiçbir yere bakma... benim burada olduğumu unut!

Vera kayıtsız, bitkin oturdu, düşündü bir an,

— Ah, seninle konuşmaya gelmiştim, dedi, mektupları gösterecektim sana...

Rayski susuyor, Vera'ya bakarak tebeşirle çiziyordu tuvale. On dakika geçti aradan.

(1) Mükemmellik. (Fransızca)

Vera alçak sesle,

— Mektup aldım... Mark'dan... dedi.

Rayski susuyor, tebeşirle çiziyordu.

On beş dakika geçti. Paletini aldı Rayski, boyaları karıştırdı üzerinde, Vera'ya -hırsızlık ediyor gibi- telaşlı, heyecanlı bakarak yüz çizgilerini tuvale geçmeye başladı.

Vera birkaç kere daha söz etmişti mektuplardan. Rayski susuyor, onu ilk kez görüyormuş gibi bakıyordu yüzüne.

— Beni dinlemiyor musunuz ağabey?

Çabuk çabuk konuşarak karşılık verdi Rayski :

— Evet... evet... dinliyorum... «Mark'dan mektup aldım»... diyorsun... Nasılmış, iyi miymiş?..

Şaşkın baktı Rayski'nin yüzüne Vera. Onun üzerinde kızgın demir etkisi yapacağını düşünerek, Mark'ın adını etmekten korkuyordu... oysa Mark'ın sağlığını soruyordu o...

Rayski'nin yüzüne biraz daha bakınca şaşkınlığı geçti Vera'nın. Mark'ın yerine ona uşak Karp'dan, Sidor'dan söz etseydi, etkisi aynı olurdu. Bir makine gibi dinliyor, duymuyordu.

Vera'nın sesini dinliyordu yalnızca; kendini işine vermiş, yalnızca Vera'yı görüyor, onun sözlerinin anlamını kavrayamıyordu, bir şey düşünmeden yineliyordu onun söylediğini.

— Neden cevap vermiyorsun? diye sordu Vera.

— Sonra, sonra Vera, allahaşkına! Şimdi konuşma benimle... içinden bir şeyler düşün. Ben yokum burada...

Gene konuşmaya başlayacak oldu Vera; ama Rayski dinlemiyordu onu artık, telaşlı boyuyordu yüzü...

Çok geçmeden daldı Vera. İçindeki elem ya da mektupların verdiği endişe değildi daldığı; Mark'ın gelip gelmeyeceğini ,büyükannesinin ne yapacağını düşünüyordu. Birbirine karışmış bulanık duyguların, anıların arasında düşüncelerini bir duyguda, bir noktada toplamaya boşuna çalışıyordu.

Isınmak için battaniyeye sarınıyor, arada bir Rayski'ye bakıyor, ama onun ne yaptığını pek farkedemiyordu. Düşünüyor,

düşünüyordu hep. Genç, ama derinden sarsılmış, henüz durulmamış yaşamının akışı bakışlarında yansıyordu sanki. Hepsi vardı bakışlarında: Düşünceleri, kederleri, yaşamın içinden çıkan sorularla cevaplar, huzur susamışlığı, gizli acılar, geleceğin ürkek bekleyişi...

Rayski ise -sanatçı heyecanıyla yüzü bembeyaz- sessiz, kendini işine vermiş, Vera'nın gözleri üzerinde çalışıyordu. Arada bir başını kaldırıp ona bakıyor, ya da onunla ilk karşılaşmasının anısına, o zamanki tutku dolu izlenimine dalıyordu. Bir ölüm sessizliği vardı odada.

Birden durdu Rayski. Vera'nın dalgın, hiçbir şeye bakmayan, ama dipsiz bir uçurum gibi derin, anlamlı bakışının sırrını bulmaya çalışıyordu.

Fırçayı tuvalde gözbebeğinin üzerinde gezdiriyor, gerçeği yakalamaya uğraşıyordu... duyguları yakalıyordu da; ama orada, Vera'nın bakışında başk bir şey daha, uyuyan bir güç vardı. Başka bir renk koyuyor, gölge vuruyor... tüm çabasına karşın, başaramıyordu: Vera'nın gözlerini yapabiliyor, ama bakışını veremiyordu.

Fırçasının altında Sofiya'nın gözlerini birden aydınlatan, öğretmeninden aldığı o iki sihirli noktayı, o iki kıvılcımı boşuna yardıma çağırıyordu.

Bu bakışı vermek için uzun süre uğraştıktan sonra,

— Hayır, noktalar yeterli değil burada! dedi.

Düşünceye daldı, boyaları karıştırdı, portreden geri çekildi, gene baktı.

— Beklemek gerek! diye mırıldandı.

Yanakları, burnu, saçları boyamaya başladı.

Yarım saat çalıştıktan sonra gözlere döndü gene.

— Bir kere daha... on kez! dedi. Gene olmazsa, bırakacağım: Olmayacak demektir!

Vera'ya döndü.

— Şimdi beş dakika şuraya bak Vera. -Nereye bakacağını gösteriyordu ona.- Şu noktaya...

Vera'ya baktı... Uyuyordu Vera. Sessizlik içinde donup kaldı Rayski, soluk almaya korkarak bakıyordu ona. Duygulu,

— Oh, ne güzellik bu! diye fısıldadı. Tam zamanında uyudu doğrusu. Evet, onun bakışının -tüm dramının, romanının bulunduğu bakışının- resmini yapmaya kalkışmak bir küstahlıktı. Greuze bile bırakırdı fırçayı burada.

Vera'nın yüzüne bakarak; uyuyan düşüncesinin, duygunun, güzelliğin canlı biçimini seyretmenin hazzını içine sindirerek, kapalı yaptı gözleri.

Sonra, paletiyle fırçasını bıraktı, usulca eğildi Vera'nın üzerine, -daha da usulca- dudaklarını değdirdi soluk eline, sessiz adımlarla çıktı odadan.

XV

Devrisi gün öğleden sonra avlu kapısında nal sesleri duyunca pencereden baktı Vera, yağız bir atla avluya giren boylu poslu Tuşin'i görünce bir anda sevinçle parladı gözleri.

Aynanın karşısında kendine çekidüzen verirken «Boris ağabeyim de resmimi yapacak ne buldu bende?» diye geçiriyordu içinden .

Alt kata indi, bütün odaları geçti, salondan antreye açılan kapının kolunu tuttu. O anda öte yandan da Tuşin tutmuştu aynı kapının kolunu. Birlikte açtılar kapıyı, çarpıştılar, gülümsediler birbirlerine.

Vera,

— Yukardan gördüm sizi, karşılamaya indim... dedi.

Tuşin'in yüzüne dikkatli bakarak sordu birden :

— Hasta değilsiniz ya?

Tuşin, Vera ondaki değişikliğin farkına varmasın diye başını öte yana çevirdi, mahçup,

— Hasta olmam ben! dedi. Ya siz nasılsınız?

— İyi sayılırım. Biraz rahatsızlandım, az kaldı yatacaktım. Geçti artık... -Vasilisa'ya döndü.- Büyükannem nerede?

Vasilisa, hanımın çaydan sonra Saveliy'i alıp bir yere gittiğini söyledi.

Tuşin'i yukarı odasına buyur etti Vera.

Kanepenin biri bir ucuna biri öbür ucuna oturdular. Susuyorlar, gizliden bakıyorlardı birbirlerine.

«Rengi solmuş, diye geçiriyordu içinden Vera, zayıflamış. Horlanan duyguları, boşa çıkan umutları eziyorlar onu...»

Huzursuz gibiydi Tuşin, ama «horlanan duygularından» çok, Vera'nın durumu üzerine, onun dramının bitip bitmediği üzerine endişeleriydi onu huzursuz eden.

Kendi sıkıntısı «horlanan duyguları, boşa çıkan umutları» ilk günler çok ağır gelmişti ona. Bu ağırlığı kaldırabilmek için onun bünyesinin o ayı sağlamlığı, ona vergi o ruh gücü gerekliydi insana... Bu gücü sayesinde; kıskançlığa, öfkeye, küçük pazarlıklara -kötü tutkuları oluşturan bu hastalıkların tümüne- yabancı, dosdoğru, temiz ruhu sayesinde kazanmıştı bu savaşı.

Vera'nın günahsızlığına inanıyordu; ona olan temiz, derin tutkusunu ayakta tutan bu inancı ile, Vera'nın alımlı güzelliğinin büyüsü, sonra Tuşin'in onun zekâsına, dürüstlüğüne güveni -bu üçü- tutkusunun bedensel bencilliğini yok ediyor, onu yalnızca umutsuzluktan kurtarmakla kalmıyor, Vera'dan soğumasına da engel oluyorlardı.

Vera ona açıldığı anda bile -büyük acısına karşın- Vera'nın suçlu değil, «mutsuz» olduğuna içtenlikle inanıyordu, bunu ona söylemişti de o zaman. Şimdi de öyle düşünüyordu. Her şeyde suçlu Mark'ı sayıyordu. Gözü dönmüş bir insan olduğu kanısındaydı onun.

Tuşin'in içinde -kederin arasından, duyguların bu keşmekeşinin, acının, gurur kırıklığının arasından- gizliden gizliye güçsüz bir umut ışığı sızıyordu. Eski noksansız, dev mutluluk umudu değildi bu kuşkusuz; ama Vera'yı büsbütün kaybetmemek, onun dostluğuna her zaman sahip olmak umudu, bir gün de onun durgun, sağlam yakınlığını kazanmak, sonra da... sonra...

Daha ötelere gidemiyordu Tuşin. Bunun arkasından Vera'nın şimdi ne olacağı sorusu geldiği için korkuyordu. Gerçekten bitmiş miydi Vera'nın dramı? Ne kaybettiğini anlayıp aklını başına toplamamış mıydı Mark? Elinden kaçırdığı mutluluğun peşinden koşmamış mıydı? Yamacı çıkmaya, ona ulaşmaya çalışmıyor muydu? Vera da geri dönüp bakmamış mıydı gene? Mutlu olmak için -Tuşin'in de, Vera'nın kendisinin de mutluluğu anladıkları gibi mutlu olmak için ellerini bir daha ayrılmamak üzere uzatmamışlar mıydı birbirine?

Sözün kısası, Vera ona mektupları gösterdiğinde Tatyana Markovna'nın yüreğine saplanan aynı soru, aynı kuşkular şimdi Tuşin'e acı veriyorlardı. Bu soru dönüp duruyordu kafasının içinde. Mark'ın düşüncelerinde direttiğine, yamacın dibinde kaldığına inanamıyordu. «Salak değil, kör değil ya...»

«Bir şey için sevmiştir onu Vera... diye düşünüyordu. Hayır, onu sevmenin olasılığı yoktur, yalancı bir kapılıştı Vera'nınki... Aklı başına gelecek Mark'ın, dönecek; mutlu olacak Vera... İnşallah! İnşallah!» Vera'nın mutluluğu için dua ediyordu, böyle anlarında yüzü bembeyaz oluyor, «sevgiden, mutluluktan, Vera'dan, bütün o **«sonra... sonra... sonra...»** lardan uzak, mahvolan geleceği için duyduğu umutsuzluktan zayıflıyordu.

«Nasıl şeydir bu yaşam? diye geçiriyordu içinden. Dünyada Vera Vasilyevna'nın varlığını bilmeden önceki yaşamı yaşayamam artık bir daha. Onsuz her şey durur, yaşam durur!»

Koca ağaçları bir başına kesiyor, bıçkı atölyesinde çalışmaları daha yakından izliyor, kâhyaların yerine büroda defterleri kendi tutuyor, ya da -ormanda dörtnala yirmi versta yol gidip gelerek- atı kendi eğitiyor... içindeki acıyı, bütün bu soruları dindirmeye, onlardan kaçıp kurtulmaya çalışıyordu; ama ıslık çalarak esen bir sonbahar yeli gibi geliyordu arkasından «Volga'nın karşısında neler oluyor şu anda?» sorusu.

Kaç kez kıyıya gelmiş, karşıya bakmıştı! İskeleden ağır ağır ayrılan sala bindiği atla birlikte atlamayı, karşıya geçip Malinovka'da tepeye çıkmayı, durumu öğrenmeyi, sormayı ne çok istemişti!..

Ama «bekleyin» demişti Vera, bu «bekleyin» kutsaldı onun için.

Şimdi, cebinde onun pusulasıyla gelmişti. O çağırmıştı onu, ama dörtnala çıkmamıştı tepeyi, ağır ağır girmişti avluya, arabacıların onu farkedip atını almalarını sabırla beklemiş, hiç acele etmeden inmişti atından, kapının kolunu ürkek ürkek tutmuştu. Vera'nın odasına geldiğinde bile -Vera'nın neyi olduğunu, onu neden çağırdığını, ne beklemesi gerektiğini bilmeden- korkarak, kaçamak bakıyordu yüzüne.

Başlangıçta ikisi de sıkılıyordu. Vera'nın sıkılganlığı, bir dost olsa bile, gene de bir yabancı sayılan Tuşin'in onun «sırrını» bilmesinden geliyordu. Birdenbire, bir heyecan anında, sinirleri son derece bozukken, onun -bazı sözlerinden- her şeyi bildiğini sandığı bir sırada açılmıştı ona.

Açılmamasının da olanağı yoktu: Tuşin'in dostluğunun güzelliğine büyük değer veriyor, onun saygısını çalmak istemiyordu. Üstelik, evlenme önerisinde bulunmuştu ona. Ne olursa olsun, haberi vardı şimdi Tuşin'in onun «günahından...» bu çok ağırdı! Utanıyordu. Başını önüne eğmiş, Tuşin'in bakışlarından kaçırıyordu bakışlarını.

Tuşin'in sıkılganlığı, umutlarını Vera'ya zamansız açmasından, Vera'nın bu umutlarına korkunç bir açıkyüreklilikle karşılık vermesinden geliyordu... kendi için, Vera için sıkılıyordu.

İkisi de birbirini anlıyor, susuyorlardı.

Sonunda Vera -Tuşin'e bakmamaya çalışarak- boğuk bir sesle,

— Bağışladınız mı beni? dedi.

— Ben, sizi mi? Ne için?

— Çektiklerinizin hepsi için İvan İvanoviç. Çok değiştiniz, zayıfladınız, ağır geliyor size bu... farkındayım. Büyükanneminkiyle sizin acınız benim için gerçekten büyük bir ceza...

— Benim acım sizi üzmemelidir Vera Vasilyevna. Benimdir o. Kendim istedim onu, sizse valnızca hafiflettiniz... Anımsadınız beni, beni görmek istediğinizi yazdınız: Gerçekten doğru mu bu?

— Doğru, İvan İvanoviç .Üçünüz -büyükannem, siz, bir de Boris ağabeyim- olmasanız dayanamam yalnızlığıma.

— Acı, diyorsunuz! Gözlerimin içine bakın hele! Sanırım, şu anda birden şişmanladım gene.

Ansızın sevinen insanların yüzünü kaplayan o pembelik belirmişti yanaklarında.

— Görüyorum, dedi Vera, sizlere yaptıklarım bu yüzden daha büyük acı veriyor bana. Büyükanneme neler oldu!

— Neler? Sormaya korkuyordum ben...

Vera, -Tatyana Markovna'nın itirafı dışında- bu iki hafta içinde olanların hepsini anlattı Tuşin'e.

Onun Mark'dan söz etmesini bekliyordu Tuşin. Ama bir sözcük bile etmedi ondan Vera. Tuşin dalgın.

— Bir an önce toparlasanız kendinizi! dedi. Her şey geçer, unutulur...

— Unutulur, ama bağışlanamaz...

— Hiç kimsenin, bağışlayacağı bir şey yok...

— Başkaları unutsa, bağışlasa bile ben kendim unutamam, bağışlayamam kendimi... diye fısıldadı Vera.

Yüzünü bir ıstırap anlatımı kapladı.

— Biraz kendime gelmeye, unutmaya başlamıştım, diye ekledi. Düğün yakın, çok iş var, çalışmaya dalıp unutur gibi olmuştum...

— Bir şey mi oldu, bir engel mi çıktı?

— Evet... dün çok bozuldu sinirlerim; şimdi de iyi değilim. Bir şey olmasından korkuyorum... Evet, haklısınız, bir an önce toparlamalıyım kendimi... Her şey bitti sanıyordum... Gidecektim buradan!

Önüne bakarak susuyordu Tuşin. Pembelikle bir anlık sevinç uçup gitmişlerdi yüzünden.

Bir şey mi oldu? diye sordu. Bir... hizmet gerek mi size Vera Vasilyevna?

— Evet önemli bir şey oldu. Ama bu hizmete çağırmayacağım sizi İvan İvanoviç.

— Beceremem diye mi?

— Hayır, ondan değil! Her şeyi biliyorsunuz, alın okuyun...

Masanın gözünden alıp Tuşin'e verdi mektupları. Tuşin okudu, iyice zayıfladı sanki, geldiğinde olduğu gibi bembeyaz kesildi genç yüzü.

— Evet, burada gereksizim ben kuşkusuz: Bir başınıza üstesinden gelebilirsiniz...

— Gelemem İvan İvanoviç...

Soru dolu bakışlarını Vera'nın yüzüne dikti Tuşin.

— İki sözcük yazamıyorum ona, gidip kendisini de göremiyorum...

Yavaş yavaş kendine geldi Tuşin, gözlerini Vera'nın yüzünden ayırmadan kaldırdı başını. Vera sürdürüyordu konuşmasını:

— Oysa bir cevap yazmalıyım; orada, kameriyede bekliyor, ya da -cevap vermezsem- kalkıp buraya gelecek... ne ki, elimde değil...

Tuşin önüne eğilip, çizmelerini gözden geçirirken,

— Nasıl bir cevap? diye sordu.

— Büyükannem gibi siz de nasıl bir cevap vereceğimi soruyorsunuz? Okumadınız mı mektupları? Mutluluk vadediyor bana, evlenmek istiyor...

— Evet?

Vera biraz sinirli,

— Evet! diye yineledi. İki satırlık bir cevap yazmayı denedim ona dün: «Sizin yanınızda hiç mutlu olmadım, evlendikten sonra da olamam. Bir daha görmeyeceğim sizi. Hoşça kalın!» Ama yapamadım. Gitmek, bunu kendim söylemek, sonra dönüp gelmek istedim... ayaklarımın üzerinde duramıyordum, düşüyordum. Bendeki değişiklikten haberi yok, içimin hâlâ tutkuyla yandığını sanıyor,bu yüzden de umut besliyor, yazıyor...

Her şeyi söylemek gerek ona, ama yapamıyorum! Yardım isteyeceğim kimsem de yok: Mektupları okuyunca barut gibi parladı büyükannem. Dayanamayacağından korkuyorum... ben de...

Birden ayağa kalktı Tuşin, Vera'nın yanına geldi.

— Beni anımsadınız «Tuşin dayanır, yardım eder...» diye düşünüp, beni çağırdınız... öyle mi? dedi.

Yüzü aydınlanmıştı.

— Hayır İvan İvanoviç, öyle değil, dedi Vera. Çok kötü bir durumdayım... sizi görmek istedim. Siz buradayken daha bir rahat oluyorum sanki...

— Vera Vasilyevna!

Gene pembeleşti yanakları. Vera,

— Sizi oraya yollamak mı?.. diye ekledi. Hayır, bir kere daha hakaret etmeyeceğim size; yüzüne soğukkanlı bakamayacağınız birisiyle... karşı karşıya getirmeyeceğim sizi... Hayır, hayır!

Başını iki yana salladı Vera. Tuşin,

— Hakaret! dedi. Vera Vesilyevna!..

Konuşmak istiyordu, ama dua ediyormuş gibi birleştirdi ellerini yalnızca Vera'nın önünde. Gözlerinin içi parlıyordu genç kızın yüzüne bakarken.

Vera minnettarlık dolu bir şaşkınlıkla bakıyordu ona. Bir ilginin, bir görgü kuralının -böylesine küçük şeylerin, hem de bütün bu olanlardan sonra!..- onu mutlu ettiğini görüyordu.

Üzgün, «Ne çok seviyor beni! Niçin?..» diye geçiriyordu içinden. Tuşin,

— Hakaret! diye yineledi. Evet, zeytin dalıyla yollasaydınız beni oraya, yamacı çıkıp buraya gelmesine yardım etmemi isteseydiniz, ağır bir görev olurdu benim için. Barış güvercini rolünü yakıştıramazdım kendime; ama mutlu olacağınızı bilsem... giderdim.

Vera «Büyükannem de, -yaşasaydı- annem de giderdi... diye geçirdi içinden. O da hazır gitmeye mutluluğumu aramaya, ken-

disininkini kaybetmeye!..» Handiyse ağlamaklı,

— İvan İvanoviç! dedi. İnanıyorum size, yapardınız bunu! Ama gene de yollamazdım sizi oraya.

— Yollamazdınız biliyorum, iyi de etmezdiniz. Ama ayı rolümden çıkmanın gereği yok bunun için. Yazamadığınız şu iki satırı ona iletmek bir mutluluktur doğrusu Vera Vasilyevna!

Başını önüne eğdi Vera.

«Her şeyine karşılık!.. yalnızca bu mutluluğu verebilirim ona...» diye düşünüyordu.

Onun durgunlaştığını görünce birden umutsuzluğa kapıldı Tuşin, sustu; gururu, sevinci, bakışındaki parlaklık, yanaklarındaki pembelik... hepsi uçup gitmişti. Düşüncesizce açığa vurduğu sevinci için, ağzından kaçırdığı «mutluluk» sözcüğü için pişmanlık duyuyordu.

Vera'nın -kendisinin de dediği gibi, verebileceği başka kimsesi olmadığı için- ona verdiği dostça, basit bir görevi umutlarına dolaylı bir destek saydığı için kızıyordu kendi kendine: «Genç bir akılsızlık ettim!»

Bu birdenbire sevinciyle, bu «mutuluk» sözcüğüyle evlenme önerisini yinelemişti sanki Vera'ya, ayrıca onun Mark'dan ayrılmasına bencilce sevindiğini de açığa vurmuştu.

Tuşin'e bakıyordu Vera, onun mutlu umutlarının uçurumundan aşağı bir kere daha yuvarlandığını anlamıştı. Yüreği, kadın içgüdüsü, dostluğu... hepsi zavallı Tuşin'in yardımına koşmuştu. Onun tüm umutlarının temelli yıkılmasına engel olmaya çalışıyor, bulunduğu durumda ona verebileceği tek umudu -sınırsız güven, saygı umudunu- sağlam tutuyordu.

— Evet İvan İvanoviç, sizden ne beklediğimi şimdi anlıyorum. Kendi kendime bile itiraf etmemiştim bunu, bu yardımı da sizden istemeye hiçbir durumda karar veremezdim. Ama siz yüce gönüllülükle öneriyorsunuz bunu bana, çok sevindim, minnettarım size. Sizin gibi hiç kimse yardım edemez bana, çünkü sizin gibi hiç kimse sevmiyor beni...

— Böyle konuşmakla şımartıyorsunuz beni Vera Vasilyevna, ama haklısınız! Ruhumu okuyorsunuz...

Vera,

— Onu görmek size ağır gelmeyecekse... dedi.

— Hayır... düşüp bayılmam.

— Öyleyse bugün saat beşte kameriyeye gidin söyleyin...

Tuşin'in ne söyleyeceğini düşündü Vera. Sonra kurşun kalemi aldı, Tuşin'e söylediği iki satırı, bir şey eklemeden olduğu gibi yazdı. Kâğıdı Tuşin'e verirken,

— İşte cevabım, dedi. Verin ona, gerekirse... kendinizden istediğinizi ekleyebilirsiniz; her şeyi biliyorsunuz...

Cebine koydu kâğıdı Tuşin. Vera çabuk çabuk konuşarak,

— Şunu unutmayın, diye ekledi, hiçbir şeyde suçlu bulmuyorum onu... hiçbir şey için yakınmıyorum ondan... dolayısıyla...

Sustu. Tuşin bekliyordu. Yana bakarak alçak sesle bitirdi sözünü Vera :

— Kamçınızı yanınıza almanıza gerek yok!..

Tuşin derin soluk aldı.

— Hakettim bunu!

Vera, elini ona uzatarak kesti sözünü :

— Bağışlayın. Bir kınama değildi bu, Tanrı korusun! Bir anda aklıma geldi, söyledim. Bu buluşmanızda neleri istediğimi, neleri istemediğimi bu bir sözcükle kolayca anlatabildim, siz de anladınız...

— Üzüldüğüm, bu sözcük olmadan anlayamayacağımı sanmanızdı...

— Bağışlayın beni, hastayım...

Vera'nın uzattığı elini sıktı Tuşin.

XVI

Çok geçmeden Tatyana Markovna döndü, Rayski geldi. Tatyana Markovna ile Tuşin birbirleriyle karşılaşmaktan sıkıl-

dılar biraz. İkisinin içinde de bir sıkılganlık vardı : Tuşin biliyordu Tatyana Markovna'nın, onun Vera'ya açıldığından haberi olduğunu; Tatyana Markovna'ya da Vera'nın aşk serüveninden, «günahından» Tuşin'in haberinin olması acı veriyordu.

Tuşin'in bakışlarında hüzün, Tatyana Markovna'nın konuşmalarında Vera için sıkılganlık, Tuşin'e karşı da yakınlık vardı. Önemsiz şeylerden bile biraz sonraki söz ediyorlardı sanki; ama birbirlerine karşılıklı duydukları sevgi yemek saatine doğru üste çıktı; toparlamışlardı kendilerini, birbirlerinin sözlerinin içine -birbirlerinin duygularına, kişiliklerine güvenerek- bakmaya başlamışlardı. Yaklaşmışlardı bile sanki birbirine; sustukları anlarda bakışlarıyla, olanlar üzerine -gerekseydi sözle söyleyecekleri şeyleri- söylüyorlardı birbirine.

Yemeğe dek Tatyana Markovna'nın yanında kaldı Vera. Mark'ın onu kameriyede beklememesi için büyükannesinin ne gibi bir önlem almış olabileceğini anlamaya çalışıyordu; daha doğrusu, bunun telaşı içindeydi. Yamacın dibindeki randevüye gitmek isteğine kapılmaması için yemekten sonra da ayrılmamaya karar vermişti büyükannesinin yanından.

Ama yemeğe dek, dünkü konuşmalarından hiç söz etmemişti Tatyana Markovna; yemekten sonra ise, Rayski odasına çıkınca, Tuşin de, paltosunu giyip, «bir iş için» bir yere gidince, oda hizmetçilerinin hepsini, Marfenka'nın çeyizi için ayrılan gümüş çaydanlıkların, cezvelerin temizlenmesi için işe koştu.

Bu yönden rahatlamıştı Vera. Yalnızca Tuşin'i düşünüyordu artık. Korkudan yüreği duracak gibi çarparak, üzgün «Kötü şey olmasa orada! diye geçiriyordu içinden. Bu kadarla bitse ne iyi olurdu! Ne oluyor şimdi acaba orada?»

Orada ise, beşe on beş kala kameriyeye doğru yürüyordu Tuşin. Buraları bilirdi, ama -besbelli- uzun zamandır hiç gelmemişti buraya, bu yüzden bir sağına, bir soluna bakıyor, belli belirsiz patikada kâh bir yana, kâh öte yana yürüyor, kameriyeyi bir türlü bulamıyordu. Ağaçların sık oldukları bir yerde durdu. Kameriyenin buralarda bir yerde olduğunu anımsıyordu. Bir süre bakındı. Telaşlı, saatine baktı. Saat beşe yaklaşıyordu, ama ne kameriye vardı görünürlerde, ne Mark.

Birden, uzakta telaşlı bir ayak sesi duydu. Köknar ve çam ağaçlarının arasından biri görünüp kayboldu.

«O galiba!..» diye geçirdi içinden Tuşin, yorgun bir at gibi iki kere derin soluk aldı, yanındaki köknar fidanını ileri geri salladı şöyle bir, ellerini cebine soktu sonra, olduğu yerde çakılı gibi durdu.

Mark pusudan fırlar gibi fırlamıştı birden Tuşin'in bulunduğu yere, şaşkın şaşkın bakınırken onu görmüş, donup kalmıştı.

Bir dakika kadar baktılar birbirinin yüzüne, kasketlerine dokundular sonra. Volohov telaşlı bakınıyordu. Sonunda yüksek sesle,

— Kameriye nerede? diye sordu.

— Ben de onu arıyorum, ne yanda olduğunu bilmiyorum!

— «Ne yanda mı? Tam yerinde bulunuyorsunuz: Daha dün sabah buradaydı»...

İkisi de susuyor, kameriyeye ne olduğunu bilmiyorlardı. Durum şuydu: Tatyana Markovna, Mark'ın «onu kameriyede beklemeyeceğini» söylemişti Vera'ya, söylediğini de yapmıştı. Onun Vera ile konuşmasından bir saat sonra Saveliy, yanına -omuzlarında baltalarla- beş köylü almış, yamacın dibine gitmişti, iki saat içinde kameriyeyi parçalayıp tahtalarını, direklerini evlerine taşımışlardı köylüler. Büyükannenin emriyle, köylü kadınlarla çocuklar da bir yonga parçası bırakmamışlardı orada.

Devrisi sabah Tatyana Markovna, yanına bahçıvanla Saveliy'i, iki de uşak alıp gitmişti oraya, kameriyenin olduğu yeri hemen düzelttirmiş, çiğnetmiş, çıplak yerlerine çim koydurmuş, birkaç da köknarla çam diktirmişti.

Kendi kendine sitem ediyordu: «İş işten geçtikten sonra geldi aklım başıma! Veroçka bana her şeyi anlatınca hemen parçalatsaydım kameryeyi... pis herif anlardı belki durumu, o uğursuz mektupları yazmazdı!»

Gerçekten anlamıştı pis herif.

«Kocakarı öğrendi her şeyi, onun işidir bu! diye geçirdi içinden. Dürüst davrandı Vera: Her şeyi anlattı ona!»

Tuşin'e döndü, başını hafifçe eğerek selam verdi, dönüp gitmek istedi, ama onun demir gibi, dimdik bakışını görünce durdu.

— Ne yapıyordunuz burada, dolaşıyordunuz falan mı? diye sordu. Neden öyle bakıyorsunuz bana? Konuk musunuz yukarıda?

Tuşin soğuk, ama kibar,

— Evet, konuğum, dedi. Dolaşmaya değil, sizinle görüşmeye geldim.

Birden dönüp sordu Volohov:

— Benimle mi?

Soru dolu bakışlarını Tuşin'in gözlerinin içine dikmişti. Bu arada şöyle geçirmişti içinden: «O da mı biliyor yoksa? Vera'nın talibi galiba... Bu orman Othellosu'nun amacı bir dram yaratmak değil ya... «kan, kan istemiyor ya!»

— Evet, diye yineledi Tuşin. Size bir şey getirdim.

— Kimden? Kocakarıdan mı?

— Hangi kocakarıdan?

— Hangisinden olacak! Berejkova'dan!

— Hayır.

Handiyse korkulu sordu Mark:

— Vera'dan mı?

— Vera Vasilyevna'dan mı diye sormak istiyorsunuz yanılmıyorsam?

— Evet evet, Vasilyevna'dan. Neyi var, hasta mı? Ne yolladı bana?..

Bir şey söylemeden pusulayı verdi Tuşin. Mark çabucak okudu onu, önemsemez bir tavırla paltosunun cebine soktu, kasketini çıkardı sonra, Tuşin'in karşısında düştüğü durumun

sıkıcılığından, duyduğu acıdan, öfkeden değil- başını oğuşturmaya başladı.

— Her şeyi... biliyor musunuz? diye sordu.

— İzninizle cevap vermeyeceğim bu sorunuza. Aldığınız pusulaya cevap olarak bir şey söyleyecek misiniz?

«Seninle mi yollayacağım cevabımı? diye geçirdi içinden Mark. Hayır!» Yüksek sesle, soğuk karşılık verdi:

— Hiçbir şey söylemeyeceğim.

— Umarım yerine getirirsiniz dileğini, bir daha rahatsız etmezsiniz onu, kendinizi anımsatmazsınız ona... yazmazsınız, buralara gelmezsiniz...

— Size ne bundan? Sözlüsü müsünüz? Neden soruyorsunuz?...

— Bu hizmeti ona yapmam için sözlüsü olmama gerek yok, yalnızca dostu olmam yeter.

Volohov, havayı gerginleştirmeye çalışıyormuş gibi,

— Yazarsam, gelirsem ne olacak? diye bağırdı.

— Vera Vasilyevna'nın bunu nasıl karşılayacağını bilmiyorum. Bana görev verirse, gerekli bulduğu şeyi yaparım gene...

Mark alaylı,

— Ne uslu, saygılı bir dostsunuz öyle! dedi.

Tuşin bir süre, ciddi baktı yüzüne.

— Evet, haklısınız, öyle dostuyum... dedi. Unutmayın Bay Volohov, şu anda Tuşin'le değil, bir kadınla konuşuyorsunuz. Onun yerini aldım, ne söylerseniz söyleyin, bırakmayacağım bu yeri. Onu bir daha rahatsız etmemenize Vera Vasilyevna'nın isteğinin yeteceğini sanıyordum. Önemli bir hastalıktan yeni yeni kurtarıyor kendini...

Çimenlerin üzerinde, konuşmadan bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu Mark. Son tümcesi üzerine Tuşin'in yanına geldi. Handiyse yumuşak,

— Neyi vardı? diye sordu.

Tuşin yanıt vermedi.

— Bağışlayın beni, parladım birden, bunun budalaca bir şey olduğu biliyorum! Ama görüyorsunuz, ben de iyi değilim...

— Çok üzgünüm. Demek size de huzur gerek... Bu pusulaya bir cevap verecek misiniz?

Yanıtını Tuşin'le yollamak istemiyordu Mark.

— Kendim vereceğim cevabımı, yazacağını...

— Vera Vasilyevna kesinlikle istemiyor bunu. Onun başka türlü davranamayacağına da ben söz verebilirim size... Hastadır, sağlık durumu için huzur gereklidir ona, huzuru bulması sizin ona kendinizi anımsatmamanıza bağlı. Bana söylediklerinizi ileteceğim kendisine, gördüklerimi de anlatacağım...

— Bakın, diye başladı Volohov, iyiliğini mi istiyorsunuz onun?

— Elbette.

— Gördüğünüz gibi, seviyor beni, söyledi size...

— Hayır, böyle bir şey görmüyorum, o da söz etmedi bana sizi sevdiğinden. Yalnızca bu pusulayı verdi; bir de, bundan böyle sizinle görüşmeyeceğini, görüşmek istemediğini, sizden mektup almak da istemediğini bildirmemi söyledi.

Mark, bir ağacın dibindeki, daha sabah getirilmiş yeni toprağı ayağıyla eşeleyerek,

— Ne saçmalık, dedi, kendine de başkalarına da acı çektirmek! Gerçek bir... dostuysanız, bu işkenceden, bu hastalıktan, zayıflıktan... her şeyden kurtarabilirsiniz onu! Kendiniz söylüyorsunuz hasta olduğunu...

— Tutkudan hastadır demedim...

— Sinirleri neden bozuk öyleyse?

— Mektuplarımızdan, kameriyede beklemenizden, kendinizin gelip onu göreceğinizi söyleyerek verdiğiniz gözdağından. Dayanamıyor, size yalnızca bunu söylememi istedi.

— Böyle diyor ama, ya kendi...

— Her zaman gerçeği söyler o!

Birden sordu Mark:

— Neden size verdi bu görevi?

Yanıt vermedi Tuşin.

— Güveniyor size, öyleyse siz anlatabilirsiniz ona, mutluluğa karşı durmanın ne denli büyük bir delilik olduğunu. Orada, evinde bulamayacak mutluluğu çünkü... Kendine de, başka birine de eziyet etmemesini salık verseniz ona, büyükannesinin bu ahlak ilkesini sarsmaya çalışsanız... Üstelik, öneride bulunuyorum...

Tuşin sözünü kesti:

— Vera Vasilyevna'yı anlamış olsaydınız, onun bir şey «anlatılacak», «salık verilecek» insanlardan olmadığını çoktan bilirdiniz. Sonra, «büyükannesinin bu ahlak ilkesini» sarsmayı gerekli bulmuyorum, ben de aynı ilkeye bağlıyım çünkü.

Mark sinirli,

— Vay canına! dedi. Çok iyi bir diplomatsınız, görevinizi büyük bir ustalıkla yerine getiriyorsunuz!

Tuşin susuyor, Mark'ı inceliyor, onun, istese de istemese de, sonunda bir yanıt vereceğini düşünüyordu.

Bu suskun serinkanlılık çıldırtıyordu Mark'ı. Parçalanmış kameriye de, Tuşin'in bir aracı olarak karşısına çıkması da umutlarının sona ermekte olduğunu, Vera'nın artık kararsız olmadığını, onunla bir daha görüşmemek kararından dönmeyeceğini gösteriyorlardı.

Vera'nın gerçekten, ona olan tutkusundan acı çekmediği -yoksa büyükannesine, hele hele Tuşin'e açılır mıydı?- düşüncesi sinsice yer ediyordu içinde. Vera'nın, tutkunun bile kıramayacağı inadını eskiden beri bilirdi; bu nedenle son gerilemesini yapmıştı umutsuzca: Evlenmeye, bu kentte belirsiz bir süre için -ama, kesinkes, temelli değil, tutkusu sürdüğü sürece- kalmaya karar vermişti. Aşka değgin kendi düşüncelerinin doğruluğuna inanıyor, bu aşkın ikisi için de aynı biçimde sona ereceğinden, «birbirinin boynunda ağırlık olacaklarından» kuşku etmiyordu; sonra da...

Birbirinden soğumaya başladıklarında, büyükannesinin ilkesinden Vera'nın kendisinin döneceğini umarak düşünüyordu bu «sonra» üzerinde.

Oysa bu fedakârlığının -evlenmek önerisinin- de boşa gittiği anlaşılıyordu. Kabul etmemişlerdi bu fedakârlığını. Tehlikeli bir insan değildi, gerekli bile değildi artık. Yolluyorlardı onu. Daha dün --onlara inanmayarak- alay ettiği acıları çekiyordu şimdi. «Saçma» diye geçiriyordu içinden. Hâlâ mağrur,

— Ne yapacağımı bilmiyorum, dedi, sizin diplomatik göreviniz karşısında cevap veremem. Kameriyeye bir daha gelmeyeceğim kuşkusuz, yerinde yeller esiyor çünkü...

Tuşin,

— Mektup da yazmayacaksınız, çünkü eline geçmeyecek, diye ekledi. Eve de gelmeyeceksiniz, çünkü kabul etmeyecekler sizi...

Öfkeli, sordu Mark :

— Siz kimsiniz? Ne o, başında nöbet mi tutacaksınız yoksa?

— Vera Vasilyevna isterse, tutarım. Ama evin bir büyüğü vardır burada, sonra... uşaklar. Ne var ki, bir bayanı rahatsız etmeyeceğinizi umarım...

— Bu ne budalalık! diye bağırdı Mark. Uydurdukları birtakım zincirlerle kendi ellerini ayaklarını bağlamışlar insanlar... ille acı istiyorlar...

Küçük düşmemek, yanıt vermemek hakkını kendinde saklayarak buradan biraz olsun mağrur gitmek istiyordu. Ama onun başka bir yanıt veremeyeceğini biliyordu artık Tuşin. Mark da hissediyordu bunu, yavaş yavaş gerilemeye başlamıştı.

— Yakında gidiyorum, dedi, bir hafta sonra. Vera... Vasilyevna bir dakika görüşemez mi benimle?..

— Kesinlikle görüşemez, hastadır.

— İlaç alıyor mu?

— Onun için tek ilaçtır gerekli olan : Kendinizi ona anımsatmamanız...

Mark alaylı, kesti Tuşin'in sözünü :

— Pek inanmıyorum size. Galiba... ilgisiz değilsiniz ona karşı, ve...

Köknar fidanını bir daha salladı Tuşin, ama bir şey söylemedi. Kendini Mark'ın yerine koyuyor, onun içinde ne büyük bir acının, öfkenin olması gerektiğini anlıyor, bu yüzden kendini tutuyor, Mark'ın öfkeli çıkışlarına öfkeyle karşılık vermiyor; yalnızca, Mark'ın, gitmek zorunda bırakılmamak için gurur dolu bir inatla, ya da bir tutku kalıntısıyla, Vera'ya bir kere daha yazmasından, onunla görüşmeyi denemesinden, onu heyecanlandırmasından korkuyordu. Mark'ın bu çeşit bir davranışta bulunması olasılığını ortadan kaldırmak istiyordu.

— Bana inanmasanız da... delil var elinizde... dedi.

— Elyazısı... evet. Bir önemi yoktur bunun. Bir denizdir tutku. Bugün fırtınalıdır, yarın sütliman... Belki üzülüyordur şu anda, sizi bana yolladığına...

— Sanmam; böyle bir şey olabilecek olsaydı, sezinlerdi yollamazdı beni. Anladığım kadarıyla, hiç tanımıyorsunuz onu. Neyse, her şeyi söyledim size, isteklerine uyarsınız sanırım... Bir cevap vermeniz için ısrar etmeyeceğim artık...

— Cevap falan yok! Gideceğim...

— Onun için gerekli olan cevap da budur zaten...

— Onun için değil, sizin için, belki bir de romantik Rayski için, sonra kocakarı...

— Evet, bizim için, belki- tüm kent için de! Yalnız, bu cevabınıza tam olarak uyacağınız konusunda söz vereceğim Vera Vasilyevna'ya. Hoşça kalın.

— Hoşça kalın... şövalye...

Kaşlarını biraz çatarak sordu Tuşin :

— Ne?

Mark, yüzü bembeyaz, öte yana bakıyordu. Kasketine dokundu Tuşin, yürüdü. Mark olduğu yerde duruyordu hâlâ.

XVII

Yamacın dibinden yakışıksız, çirkin bir durumda, -bir zamanlar Rayski için kehanette bulunduğundan bile- kötü bir biçimde ayrıldığı düşüncesi öfkeyle dolduruyordu içini. Aşk serüveninin bir uçurumda bittiğini, bu uçurumdan arkasına bakmadan uzaklaşmak zorunda olduğunu anlıyordu. Ne üzülen vardı gittiğine, ne arkasından «güle güle» diyen... bir düşman gibi -ama zayıf bir düşman gibi, ayrıldıktan iki hafta sonra unutulup giden, araya bir tepe girdiğinde anımsanmayan bir düşman gibi- yolcu ediyorlardı onu...

Nedendi bütün bunlar? «Hiçbir suçu yoktu!» Oysa son kez bile görüşmek istemiyorlardı onunla. Besbelli, bir tutku ayartmasının korkusu değildi bunun nedeni; sanki kaba bir hakaretle, araya başka birini koyarak kovuyorlardı onu!

Bu başka biri de -nezaket sınırlarını aşmadan- Vera'nın isteğine uygun buyruklar veriyordu ona; azgın bir konuğu bir hırsızı, kapı bacayı kapayıp köpeği salıvererek uzaklaştırdıkları gibi dikkatle uzaklaştırmaya çalışıyordu onu. Evin büyüğünden, uşaklardan söz etmişti... polisten yardım isteyeceğini söylemediği kalmıştı bir...

Yürürlükteki -bu kentin de bağlı olduğu- her çeşit düzeni küçümsemekle; özgür, akıllıca bulduğu topumsal biçimlere, koşullara sıkı sıkı bağlanmakla belki kendisiydi suçlu olan (hoşgörüyle suçluyordu kendini Mark.)

Bunun için mi tutkusundan utanıyordu Vera? Onun doğru yola getirmekten umudunu kesince -insanların, bir raslantı sonucu ya da bilmeden kurulan kötü bir dostluktan kurtulmak için genellikle yaptıkları gibi- araya başkalarını sokarak ondan kurtulmaya çalışmasının nedeni bu muydu?

Bu aracı da -onun kışkırtmalarına karşın- tutmuştu kendini. Besbelli, bunun nedeni tehlike korkusu değil; Vera için yüz kızartıcı bir olay, aracının kendi için de değersiz bir insanla çatışma korkusuydu. Bütün bunların yanında bir de yanıt vermek gerekiyordu! Oysa tekti yanıt: Onun tersliklerini karşıladığı soğuk kibarlığıyla onu küçük düşüren bu «şövalyenin»,

«diplomatın» dikte ettiği yanıttan başka yanıt yoktu, olamazdı. Ne denli yan çizmeye çalıştıysa, sonunda vermişti cevabı Mark!

Ama ne karar vermiş olursa olsundu Vera -hastaysa, onunla görüşecek gücü yoksa- geçmişin anısına... hiç değilse son mektubunu yazmalıydı ona. Varsın sönsündü içindeki tutku ateşi, ama dostça ayrılabilirdi ondan, önündeki bilinmezliğin dipsizliğine, onun dünya görüşüne yaslanamayacağını söyleyebilirdi... birbirine saygı duyarak ayrılabilirlerdi. Oysa değil saygıyla yolcu etmek, son sözü söylemeye değer bulmuyormuş gibi, çok kötü bir suç işlemiş gibi uzaklaştırıyordu onu Vera... Neydi suçu? Son kez görüşmelerini anımsıyordu, suç sayılabilecek bir şeyi olmamıştı...

Haklıydı, her bakımdan haklıydı: Peki neydi bu sessiz, kaba ayrılışın nedeni? «Örümcek kafalı» insanların yaptıkları gibi, «düşünde» suçlayamazdı onu Vera... Hayır! Üstelik fedakârlıklar yapıyordu şimdi Mark: İşlerini bırakıyor, evlenmeye razı oluyordu!.. Neyeydi, dostça bir mektubun yerine bu bıçak, kısa ama özlü bu pusla; kendi yerine bu aracı neyeydi?

Evet, bir bıçaktı bu, acı veriyordu ona. Beyninden topuğuna dek bir soğukluk dolmuştu içine. Ama hangi el saplamıştı bu bıçağı? Kocakarı mı yol göstermişti ona? Hayır, öyle bir insan değildi Vera, bir şey öğretilemezdi ona! Demek kendi yapmıştı. Ama neden? Neydi Mark'ın suçu?

Ağır ağır yürüdü çite dek, tembel tembel çıktı üzerine, ayaklarını sarkıtarak oturdu. Yola atlamıyor, kafasının içindeki bir soruya yanıt bulmaya çalışıyordu: «Ne yaptım?» Son buluşmalarında Vera'yı ne denli «dürüst» uyardığını anımsıyordu. Sözlerinin anlamı şuydu: «Unutma, önceden her şeyi söyledim sana ,bütün bu söylediklerimden sonra elini uzatırsan bana... benimsin demektir, ama suçlu ben değil, sen olacaksın o zaman...»

Handiyse yüksek sesle,

— Akla yakın bu! dedi.

Birden kireç gibi bembeyaz kesildi. Hemen yanıbaşında yerden pis bir koku, bir duman yükselmiş gibi allak bullak

oldu yüzü. Çitten yola atladı, arkasına bakmadan, o zamanki gibi... ...

Vera'yı burada, yamacın üzerine çökmüş bir tehlikenin içinde bırakıp nasıl gittiğini anımsıyordu. «Gidiyorum», demişti (dürüstçe), yürümüştü, ama dönüp arkasına bakmıştı, Vera'nın umutsuz **elveda** çığlığını bir çağrı kabul etmiş, koşmuştu bu çağrıya...

«Ne yaptım?» sorusunun bu ilk yanıtı bir balyoz gibi inmişti kafasına.

Tepeden aşağı yürüyordu. Bıçak işini sürdürüyor, giderek daha derinlere saplanıyordu. Belleği -acımasız- seriyordu gözlerinin önüne yakın geçmişin olaylarını.

Evlenme törenini, «süresiz aşkı» -bu fedakârlığı yapmadan utkuya ulaşacağını umarak- yadsırken mağrur bir tavırla şöyle demişti Vera'ya: İnanmayan bir insanın kilisede nikâh kıydırması dürüst bir davranış değildir!» Oysa şimdi kendi öneriyordu bu töreni! Bilememişti! Zamanında değerlendirememişti Vera'yı, tepmişti, gururla uzaklaşmıştı... ancak birkaç gün sonra anlamıştı değerini...

Gene indi tepesine balyoz: «Yaptığın bu işte!»

Kendini beğenmişliğin sarhoşluğundan ayılan bilinci şöyle diyordu; «Mantıkla, dürüstlükle iki paravana yaptın kendine, zavallı bir kızı kendi heyecanının da, senin heyecanının da günahını çekmek üzere bir başına bırakıp bu iki paravananın arkasına sindin; yalnızca bir şey vaat ettin kızcağıza: «Beraberinde ne bir «görev» ne bir «ilke» ne bir «sorumluluk» göstermeden gitmek... Ona bıraktın bütün bunları... kızcağız güçsüz düştüğünde «dürüstçe» acımadın ona; sonra, tutkuya «akıllıca» bir yön vermedin, «mantığının» yadsıdığı şeylere kendini «namussuzca» bırakarak tutkunu doyurmak için yollar aramaya koyuldun; ilerisi için yalnızca ayrılık vadettin inatla! Peşinsıra sürükledin... içindeki zehiri döktün! Yaptığın bu işte!» Bir kere daha indi kafasına balyoz.

«Yüzüne karşı «şakadan», «kurt» dedi sana, -inmeyi sürdürüyordu balyoz.- Şimdi kurdun yırtıcılığına ek olarak bir de

tilki kurnazlığı, her şeye havlayan bir köpeğin arsızlığı kalacak Vera'nın belleğinde; insanla ilgili hiçbir şey kalmayacak! Nasıl böylesine kör olabilmişti, çok önceden anlayamamıştı seni, kapılmıştı sana, kaybetmişti kendini!.. Gurur duy, hiç unutmayacak seni!»

Her şeyi anlıyordu Mark: Vera'nın kısa, özlü pusulasını da, hastalığını da... onun yerine yamacın dibinde Tuşin'in görünmesini de anlıyordu.

Birkaç gün sonra Kozlov gördü onu; Rayski'ye ,onun Novgorod iline, yaşlı teyzesinin yanına gideceğini, sonra gene orduya alınması için dilekçe vereceğini söyledi.

XVIII

Akşam, geç saatlere dek konuştu Tuşin'le Rayski. Daha bir dikkatli yeni yeni bakmaya başlamışlardı birbirinin gözlerinin içine. İkisi de birbirini daha yakından tanımak isteğiyle ayrılmış, bu yüzden de birbirinin üzerinde iyi izlenim bırakmışlardı.

Akşam, bir hafta onun konuğu olması, ormanını, bıçkı atelyesinde buharlı makinenin çalışmasını, işçilerini, -genellikle- onun orman işletmesinin tümünü görmesi için Raysk'yi evine davet etmişti Tuşin.

Vera'nın portresini bitirmek istiyordu Rayski, bu yüzden evet diyememişti bu çağrıya. Ama devresi sabah erken uyandı, avluda nal sesi duyup pencereden bakınca Tuşin'i yağız atına binmiş, giderken gördü. Birden, onunla gitmek isteği doldurdu içini.

— İvan İvanoviç! diye seslendi. Ben de sizinle geliyorum! Giyininceye dek, on beş dakika bekleyebilir misiniz?

Atından inerken karşılık verdi Tuşin:

— Çok sevindim buna! Acele etmeyin, bir saat bile olsa, beklerim!

Rayski'nin odasına gitti. Tatyana Markovna ile Vera duymuşlardı onların konuşmalarını. Hemen giyinip, çaya çağırdı-

lar onları. Bu arada bir saat oyaladı onları Tatyana Markovna. Öyle bir kahvaltı hazırlatmaya kalkıştı ki, masaya biftekten başka bir şey getirirlerse hemen kalkıp gitmekle gözdağ vermek zorunda kaldılar Rayski ile Tuşin. Biftekten önce çeşit çeşit şeyler getirdiler, sonra balık, balıktan sonra av eti. Sıra tatlıya gelmişti ki, Rayski ile Tuşin kalktılar, «hoşça kalın» deyip çıktılar.

Rayski'ye bir at eyerlediler. Arkalarından Tatyana Markovna, Anna İvanovna'ya armağanlarla dolu bir araba hazırlattı. Böylece Rayski ile Tuşin evden -istedikleri gibi- saat sekizde değil, ancak onda çıkabildiler, on buçukta Tuşin'in salına bindiler.

İvan İvanoviç, Tatyana Markovna ile de, sonra yolda Rayski ile de konuşurken durgun, dalgındı. Az konuşuyordu.

Vera'dan hiç söz etmediler yolda, Onun sırını ikisinin de bildiğini biliyorlar, bu yüzden onun adını söylemekten çekiniyorlardı. Ayrıca Rayski, Tuşin'in evlenme önerisinden de, davranışından da, bu dramda ona ne acı bir rolün düştüğünden de haberdardı.

Durumu öğrenince, Tuşin'e değgin tüm önyargıları bir anda kaybolmuş, yerlerini önce meraklı bir gözleme, sonra -Vera ona her şeyi anlatınca- bir yakınlığa, saygıya, hatta bir hayranlığa bırakmıştı.

Şaşkınlığı Vera'nın bu dostunu incelediği ölçüde artıyordu. Hayal gücü bu konuda da gerekli hizmeti yapmaktan geri kalmıyordu ona; güçlü bir ışıkla aydınlatıyordu Tuşin'i, ama romantik bir ülkü yaratmıyordu ondan: Bunun için fazlasıyla sadeydi, açıktı Tuşin'in romantik olmaktan uzak kişiliği.

«Dumancık» da bir hafta kalıp, Tuşin'i kendi evinde, tarlalarında, ormanında, işçilerinin arasında, atölyesinde görünce; onunla odasında şöminenin başında geceleri gün ışıyana dek konuşunca tam anlamıyla anladı onu Rayski, çok şeyine hayran kaldı. Onu daha çok şaşırtan, bu sade, sağlam kişiliği Tuşin'de bulan, ona büyükannesiyle kızkardeşinin yanında yer veren Vera'nın sezgisi, duyarlığıydı.

Vera'nn Tuşin'e duyduğu bu yakınlık başka bir tutkunun, -genellikle öteki eğilimlerin, hatta bağlılıkların tümünü silip süpüren bir tutkunun- alevlenmesiyle sarsılmamıştı. Vera'nın Tuşin'e beslediği dostluk duygusu o zaman da sürdürmüştü canlılığını, güçlülüğünü. Yalnız bu bile, Tuşin'in nasıl bir insan olduğu konusunda çok şey anlatıyordu.

Tuşin'de bulduğu, sevdiği gücün gerçekte her insanda bulunan genel bir güç olduğunu içgüdüsüyle sezinliyordu Vera. Onun Tuşin'e beslediği sevgi seyrek raslanan dar bir kapılma değil, genel bir duygu olduğu gibi, Tuşin'in gücü de genel bir güçtü.

Tutkuyla, yani fiziksel olarak sevmemişti Tuşin'i : Kişinin bilincine, iradesine bağlı bir şey değildir bu; bir sinir teline (en budala sinir teline, diye düşünüyordu Rayski, evet, en önemsiz bir görevi -bu arada âşık olmak görevini de- yapan en budala sinir teline) bağlıdır.

Vera -dostu olduğunu söylediği halde- yalnızca bir dost olarak sevmemişti Tuşin'i; ayrıca bir insan olarak -ilkeleri gereği, dostlukta her çeşit yararı yadsıyarak, Tuşin'in dostluğundan kendi için bir şey beklemeden- yalnızca bir «insan» olarak da seviyordu onu; Rayski ile ilk görüşmelerinde Tuşin'e olan duygusunu böyle anlatmış, yani onu bir «insan» olarak sevdiğini söylemişti.

Tuşin üzerine Vera'dan dinlediklerini kendi gözlemleriyle karşılaştırıyordu Rayski. Her dediği doğru çıkıyordu Vera'nın. Rayski'nin, esrarlı her şeyi, ya da cilayla, boyayla gizlenmiş her köşeyi ona öylesine ustalıkla açan çözümleme gücü yerini hemen hiç «cilası», «boyası» olmayan bu sade, açık kişiliğe doğal bir eğilime bırakmıştı.

Değerli bir maden külçesi gibi, doğuştan tertemiz bir insandı Tuşin. Gerçekten de, çıkar üzerine kurulmuş bir sevgiden, ya da -karısına, annesine, kardeşlerine beslediği- zorunlu sevgiden değişik bir sevgi besleyebilirdi ona insan.

Ona bakarken, onu dinlerken, onun iş konusunda tutumunu çalışmasını; uşaklarına, kahyalarına, köylülerine çevresin-

deki herkese; ilişkisi olan, birlikte çalıştığı, ya da düpedüz konuştuğu, bir arada yaşadığı herkese- karşı davranışlarını incelerken Rayski, Tuşin'de uyumlu bir biçimde yan yana bulunan birtakım -görünüşte- karşıtlıklara şaşıyordu. Sözgelimi konuşmasının, tavırlarının yumuşaklığıyla düşüncelerindeki, davranışlarındaki kararlılık handiyse katılık- yan yanaydı; görüşlerinin sarsılmaz doğruluğu, haktanırlığı, iyi yürekliliğiyle; sonradan edinilme değil (doğuştan) ince yücegönüllülüğü, hoşgörüsü yan yanaydı; gene, kişisel yeteneklerine dokunaklı bir güvensizlikle, kendinden ürkek, çekingen bir kuşkunun karışımı, işlerini yönetişindeki ,davranışlarındaki bir yüreklilikle, direşkenlikle yan yanaydı.

İçinde, kendisinin de farkında olmadığı doğal, handiyse yanılmaz bir yaşam ve çalışma yöntemi vardı. Ne yaptığını bilmiyor gibi yapıyordu bir şeyi, ama sonunda onu gerektiği biçimde (akıllı çoğu insanın düşünerek, bilimsel yollardan giderek yapacağı biçimde) yaptığı anlaşılıyordu.

Rayski, Tuşin'in onun üzerinde bıraktığı ilk izlenimleri, onu biraz akılsız bile sandığını anımsıyordu. Başkaları, özellikle «zeki» insanlar, her şeyden önce zekânın dış belirtilerini, onun «cilasını», «renklerini», «sivri ucunu» arayan, bunları kendilerinde bulunduran, ama cilanın, renklerin altında bulunması gereken önemli şeyi olmayan insanlar da öyle sanırlardı onu...

Rayski, şimdi Tuşin'i daha yakından, tam anlamıyla içten incelerken, bu aldatıcı «akılsızlığın» gerçekte zekâ ile ruh ve irade gücünü oluşturan özelliklerin tümünün dengesinden başka bir şey olmadığını görmüş; Tuşin'de bunların hepsinin iç içe bulunduğu, hiçbirinin üste çıkmaya çalışmadığı, öne atılmadığı, ötekilerden daha bir parlamadığı, göz kamaştırmadığı ağır ağır, ama sağlam bir biçimde insanı kendine çektiği sonucuna varmıştı.

Tuşin'in yüreği aklının yanı sıra uslu uslu yürüyor, çarpıyordu... bütün bunlar yaşama, işe gidiyor, harcanıyorlardı; dolayısıyla, iradesi de onun zekâ gücüyle ruh gücünün söz dinler silahı oluyordu.

Ona doğanın verdiği güçlerin yönetiminde canlı bir müzik yapıtı seslendiriliyormuş gibi, uyumlu gidişini sürdürüyordu yaşamı.

Ona -hemen hemen hazır olarak- verilmiş hammaddenin işlenmesinde üstün hizmetleri, başarıları olmamıştı Tuşin'in. Şimdi de yoktu. Kendi yolunun, kendi kaderinin yaratıcısı değildi: Bir gezegene olduğu gibi, ona da -üzerinde döneceği- bir yörünge çizilmişti. Gerekli ısıyla, ışıkla donatmıştır gezegeni doğa, bu dönüşün durmaması için gerekli koşulları sağlamıştır... gezegen de, kendisine çizilmiş yoldan hiç sapmadan sürdürür dönüşünü.

Evet. Ama gerçekte bir gezegen değildi Tuşin, sapabilirdi yolundan. Doğanın düzenli çalışan makinelerine karşı rüzgârların, çarpışların, dirençlerin zorlaması da; kötü, kendini beğenmiş irade gücünün etkisi de bozabilirdi.

Oysa böyle bir bozulma yoktu Tuşin'de. Dıştan gelen tehlikeli zorlamaları ruh gücüyle püskürtüyordu. Kendi ateşi sürekli olarak yanıyordu içinde. Aklıyla yüreği, iradesi arasındaki uyumu hiçbir zaman bozmuyor, yana sapmıyordu, sağlam adımlarla yürüyordu yolunda; onu belki de doğayla kaderin çıkardıkları -bu yüzden de handiyse bilmeden durduğu- akıl ile ahlakın doruğundan inmiyordu.

Bilindiği gibi, bu doruğa bilinçli olarak -acılar, fedakârlıklar yoluyla, bütün bir ömür çalışıp didinmekle- ulaşmak çok güçtür; oraya başkalarının ya da yararlı koşulların yardımı olmadan kesinkes ulaşan insan öylesine azdır ki, bunun hiç kimsenin başaramadığı söylenebilir; çoğu kimse -yaşamla boğuşmaktan yorulup, umutsuzluğa düşüp, ya da sıkılıp- yarı yolda durur, yana sapar, sonra ruhsal yönden gelişme, doruğa ulaşma görevini unutur gider, ya da inancını yitirir.

Ama dorukta duruyordu Tuşin, inmiyordu oradan. Kendisine verilen yeteneği -insan olmak yeteneğini- saklamıyor, çevresine yayıyordu; kendini -şimdi olduğu gibi- kendi yapmadığı, onu öyle doğa yarattığı için de bir şey kaybetmiyor, tersine kazanıyordu.

«Hayır, Tuşin'in akılsızlığı değildir bu, diye düşünüyordu Rayski, ruh güzelliği, aydınlık, yüce bir ruh güzelliğidir! Doğanın yumuşaklığının ta kendisi, onun hazır, sağlam biçimler verilmiş iyi güçleridir. Kişioğlunun burada görevi, bu doğal sadeliğin güzelliğini içinde duymak, saklamak, ayrıca onu gerektiği gibi taşımak, yani değerini bilmek, ona inanmak, içten olmak, gerçeğin ince güzelliğini anlamak, bu güzellikle yaşamak; dolayısıyla, yürek gücüne, -akıl gücünden çok olmasa bile- hiç değilse onunla eşit değer vermektir.»

Ama insanlar bu güçten «yılan zekâsına» değer vererek, «güvercin sadeliğinden» yüzleri kızararak, bu sonuncuyu saf insanlara yakıştırarak utandıkları sürece, akıl yüceliğini ruh yüceliğine yeğ tuttukları sürece anlamsızdır oraya ulaşmayı düşlemek, dolayısıyla kişioğlunun gerçek, sağlam gelişmeye varacağını ummak...

Ruhsal yönden herkesin kendine göre gerektiğince gelişmiş olduğunu, bu gelişmişliğini -cebinde tütün tabakası taşır gibi- içinde taşıdığını, bunun «kendiliğinden anlaşıldığını», bunu açıklamanın bile gereksiz olduğunu söylediklerinde, toplumun onsuz olamayacağını herkes kabul ediyor; dürüstlüğün, içtenliğin, haktanırlığın toplumsal yaşamın da, kişisel yaşamın da özü, temel yasası olduklarına inanıyor. Yalnızca «dürüstlük, dürüstlüğün, dürüstlükle» vb...

— Hepsi yalan bunların! diyordu Rayski. Çoğu insanda ruhsal gelişimin başlangıcı bile yoktu; -üstün zekâlı insanlar bile böyledir bazen- yalnızca, yol harçlığı gibi alınmış izlenimleri için birkaç kuralları (ilke değil) ile göstermelik görgü kavramları vardır, o kadar. Bu kurallara uymayanları çıkarıp atarlar aralarından, ya da bir yere kapatırlar.

Çoğunlukla ilkelerin **decorum**'u[1] vardır; ilkelerin kendileriyse sallantılıdır, seyrek görünürler, -nişan gibi- ayrıcalığı olan, seçkin kişileri süslerler yalnızca. «Onun alnında kocaman bir şiş var!» der gibi derler «Onun ilkeleri vardır!» diye.

(1) Görüntü. (Latince)

Gelişmenin, kuralların topluma kazandırılmasının, onların ilkelere dönüştürülmesinin gerekliliğini, sözgelimi demir yollarının gerekliliğini savunur gibi içtenlikle, ısrarla savunan biri çıksa -belki- alay ederler onunla. Bunun yanında, akıl gelişimi alanında en küçük bir umursamazlığı bağışlamazlar: Gürültü koparan son Fransız ya da İngiliz yapıtını okumamışsa, en yeni politik, ekonomik beliti bilmiyorsa, politika alanında son evreden, fizikte son önemli buluştan haberi yoksa, yandığı gündür...

«Yaşamak yeteneğini» birbirine büyük yararlar sağlamak olarak, yani «görünmek» yeteneği olarak alıyorlar; onu, gerçekte olması gereken kişi «olmamak» hakkıyla yan yana koyuyorlar. Yaşamak yeteneği diye ise, başkalarının da, kendinin de huzur içinde olması için herkesle iyi geçinmek yeteneğine; kötü olanı gizleyip, yararlı olanı öne sürmek, yani gerektiği anda gereken özelliklerini -kişinin, müziğin kendini yönetemediği halde, onu tuşlara dokunarak yönettiği gibi- harekete geçirmek yeteneğine diyorlar.

Moliére'in **zourgeois-gentilhomme'u**[1] gibi, yaşamayı bildiğinden kuşku etmeden yaşıyordu Tuşin; «olağan şeyler söylediğini» aklının ucundan geçirmiyor, -bunun onun için iyi olup olmadığına bakmadan- tekdüze yaşayıp gidiyordu. Zeki, keskin bakışlı Vera'nın onu kısaca, son derece doğru olarak tanımladığı gibi, bir «insan»dı.

Rayski bütün bunları, Tuşin'in yanında altı gün kaldıktan sonra, onunla birlikte geri dönerken arabada düşünüyordu. Çevresindeki tarlalara, uzaklardaki köylere bakarak şöyle geçiriyordu içinden: Tuşin'ler bizim gerçek «çalışanlarımız», sağlam «geleceğimizdir»; gerektiğinde; bütün bunlar özgür olduğu, tüm serapların, uyuşukluğun, şımarıklığın yerlerini gerçek «iş»e, binlerce «iş»e bırakarak ortadan kaybolduğu zaman çıkacaklardır öne. Bu seraplarla birlikte gönüllü «çilekeşler» de kaybolacaklardır, onların yerini toplumun her basamağında «işçiler», «Tuşin'ler» alacaklardır...»

Duyarlı yaradılışı gereği, bu yeni, sade, yumuşak, aynı zamanda güçlü kişiliğe tutulmuştu Rayski. «Dumancık»da daha

(1) Soylu burjuva. (Fransızca)

çok kalmayı düşünüyordu. Tuşin'in işletmeciliğinin derinlerine inmek istiyordu. Ancak yüzeydeki düzeni kavrayabilmiş, bu işletmenin ilk bakışta dikkati çeken ürünlerini görebilmiş, onun işleyişinin özüne girememişti.

Olağan, her yerde görülen şeyler -kargaşalık, köylülerin yoksulluğunun izleri, ince direkler üzerine oturtulmuş kulübeler, gübre yığınları, kirli su birikintileri, çürümüş kuyular, köprüler, dilenciler, hastalar- en küçük bir kendini bırakmışlık görmemişti köyde.

Rayski Tuşin'e, her yapısının yeni, sağlam, terterniz olduğuna, köyünde sazla örtülü tek dam bile bulunmadığına şaştığını söylediğinde, hoşnutluğunu belirttiğinde, bu kez Tuşin şaşırmıştı.

— Köy yaşamından, işletmecilikten anlamadığınız nasıl belli! dedi. Orman içinde saz dam... Daha pahalıya çıkar bu! Orman senin, köylü evlerini ne diye sağlam yaptırmayasın?

Tuşin'in yaptıklarını değerlendirecek kadar bilgisi yoktu bu konularda Rayski'nin. Köylüler arasında küçük işlerin düzenli yürütülmesi için polis gibi bir kuruluşun, sonra banka gibi, okullar gibi başka kuruluşların olduğunu farkedebilmişti yalnızca.

Konuğunu kendi işleriyle «sıkmamak» için çok şeyi gizlemişti ondan Tuşin. Bir sanatçı olarak ona en sevdiği uğraşını, ormanını göstermek için acele etmişti.

Ormanın görünümü gerçekten şaşırtmıştı Rayski'yi. Adım başı canlılığın, ilginin, bilimin izleri görünen bir park gibiydi burası. İş yerinde canla başla çalışıyordu herkes. İşçiden çok mal sahibine benziyorlardı köylüler; kendi işlerinde çalışıyorlardı sanki.

Rayski'nin sorusuna şöyle karşılık vermişti Tuşin :

— Kendi köylülerime de, işçi olarak tuttuğum köylülere de gündelik veriyorum... niçin çalışmasınlar?

Bıçkı atölyesi Rayski'ye -genişliğiyle de, temizliğiyle, rahatlığıyla örnek İngiliz kuruluşlarına benzeyen handiyse lüksüyle

de- olağanüstü bir şey gibi görünmüştü. Çelik bölümleri, bakır bölümleri pırıl pırıl makineler gerçekten göz kamaştırıyorlardı.

Oraya girince Tuşin kendi de bir işçi olmuştu sanki birden. En küçük ayrıntılarla ilgileniyor, makinelere sokuluyor, onları gözden geçiriyor, çarklara elle dokunuyordu.

Atölyenin bürosuna girdiklerinde çok şaşırmıştı Rayski : Birden elli altmış işçi dolmuştu içeri. Tuşin'in çevresini almıştı; her kafadan bir ses çıkıyor, bazıları bir dilekde bulunuyor, bazıları bir şeyi açıklamaya çalışıyordu...

Onlarla bir saat kadar konuştuktan sonra, konuğuyla ilgilenmediği için birden mahcup oldu Tuşin, bu kargaşalık için özür dileyerek çıkardı onu kalabalıktan, güzel yerleri göstermeye götürdü.

Rayski çalışma koşullarının, kişiliklerin bu değişikliğine, yeniliğine; atölyeye, su yoluyla Petersburg'a, yurt dışına kadar gönderilecek bu orman ürünü yığınlarına kendini öylesine kaptırmıştı ki, bu büyük uğraşın anlamını, işleyişini incelemek için bir hafta daha kalmaya karar vermişti burada.

Ama kalamadı. Tatyana Markovna'dan bir mektup aldı. «Bir iş» için acele gelmesini yazıyordu büyükannesi.

Tuşin de onunla gelmeyi çok istemişti. Rayski'yi «geçirmek» için geldiğini söylüyordu ama, asıl amacı, Tatyana Markovna'nın Rayski'yi neden çağırdığını öğrenmekti : Vera'ya bir şey mi olmuştu, gene bir yardımı dokunabilir miydi ona? Volohov'la buluşmasını; sonra onun, gideceğini ne isteksiz, ne zoraki söylediğini anımsıyordu endişeli.

Kente doğru yol alırlarken kafasının içinde hep aynı sorular dönüp duruyordu : «Gitti mi acaba? Bir mektup daha mı yazdı yoksa? Gene sinirlerini mi bozdu?».

Eve gelince önce Vera'nın yanına gitti Rayski, taze izlenimlerinin de etkisi altında, Tuşin'in kişiliğini olanca büyüklüğüyle; yaşadığı, çalıştığı ortamdaki önemiyle parlak bir biçimde çizdi ona; bu arada Tuşin'e olan hayranlığını, içinde ona karşı doğmakta olan yakınlığı da anlattı.

Toprak sahibi, orman sahibi bu sade Rus'u, bu becerikli insanı, işçileri arasında en güçlü, en iyi işçi olan, aynı zamanda onların geleceklerini de, şimdilerini de en iyi biçimde düzenleyen bu işvereni Rayski Volka boylarının bir Robert Owen'i[1] gibi görüyordu!

— Çok az söz etmişti bana onun çalışmalarından!.. diye bitirdi sözünü.

Vera sevinçle dinliyordu Rayski'yi. Yanaklarında bir pembelik belirmişti. «Ayının ve ininin onda bıraktığı hoş izlenimi Vera'ya aktarmakla gösterdiği sabırsızlığı -şaşmaz çözümlemesiyle ona bir anlam vererek- Tuşin'i sıcak bir biçimde anlatışı, onun yaşadığı yerlerin, oradaki insanların, orman köşesinin parlak tablosu... her şey handiyse heyecanlandırmıştı Vera'yı.

Rayski'nin anlattıklarında -Tuşin'de sade kişiliğin gerçeğini ince bir duyarlıkla bulup sevebildiği için- kendine bir övgü sezinliyordu Vera, hoşuna gidiyordu bu.

— Ağabeyciğim, dedi, senin bu anlattığın İvan İvanoviç değil: Çoktan beri tanırım onu... kendini anlatıyorsun sen. Asıl iyi olan, kendi portreninde güzelliğinden kuşku etmemen. Tuşin'in insan yönünü sezinlediğim için beni de övmekten geri kalmıyorsun! Ama güç bir şey değildir bu! Büyükannem de anlıyor onu, seviyor, burada herkes de...

Vera, Tuşin'i daha çok, başka türlü... sevmediği için üzülüyormuş gibi göğüs geçirdi.

Bir şey söylemeye hazırlanıyordu Rayski, ama tam o anda uşak girdi içeri, büyükannesinin acele onu istediğini söyledi.

Birden telaşlandı Rayski.

— Söyle lütfen Vera, dedi, niçin çağırttı beni büyükannem?

---

(1) Robert Owen (1771-1858) İngiliz sosyalistlerinden. Dokuma tezgâhları vardı. İşçi sınıfının yaşama koşullarını üretici kooperatifleri kurarak düzeltmeyi amaç edinmiş, ülküsünü İngiltere'de gerçekleştiremeyeceğini görünce Amerika'ya gitmiş, orada New Harmony (Yeni Uyum) adını verdiği bir çiftlik kurmuş, bu denemesinde de başarılı olamayınca yurduna dönmüştür. İngiliz işçi kuruluşlarının temelini atan odur. (Ç.N.)

— Bilmiyorum, bir şeyler dönüyor ya... Bana söylemiyor, ben de sormuyorum, ama bir şeylerin olduğunun farkındayım.

Birden duruldu, dostça tavrı kayboldu, hüzünlü bir dalgınlık geldi üzerine,

— Gene bir şeylerin olmasından korkuyorum orada!.. diye ekledi.

Rayski Vera'nın yanından çıkarken Tuşin'in, onu görüp göremeyeceğini Vera'ya sorması için yolladığı uşak girmişti odaya. Buyurmasını söyledi Vera.

XIX

Rayski içeri girince Paşutka'yı dışarı yolladı büyükanne, odanın kapısını kilitledi. Sinirli olduğu belliydi. Rayski korkmuştu. Büyükannesinin karşısına otururken,

— Kötü bir şey mi oldu büyükanne? diye sordu.

Tatyana Markovna öte yana bakarak üzgün,

— Olması gereken şey oldu, dedi.

— Çabuk söyleyin, diken üzerinde gibiyim!

— O ihtiyar domuz Tıçkov senden de benden de aldı öcünü! Geçmişimi kurcalayıp, bir yerlerden, deli bir kadından bazı şeyler öğrenmiş... Ancak, bir şey çıkmadı bundan... Geçmişe pek aldırmazlar insanlar, zaten bir ayağım çukurda, kendimi düşündüğüm yok. Ama Vera...

İçini çekti. Rayski,

— Nedir? dedi.

Tatyana Markovna üzgün,

— Vera'nın başından geçen şey gizli olmaktan çıktı artık... diye fısıldadı. Dedikodu aldı yürüdü kentte... Pazar günü kilisede vali yardımcısının karısı bana Vera'yı -hasta olup olmadığını- iki kere sorduğunda, ne cevap vereceğimi duyabilmek için iki kadın başlarını uzatınca önce bir şey anlamamıştım. Sağıma soluma bakındım. Herkesin yüzünde aynı soru vardı: «Vera nasıl?» «Hastaydı, şimdi iyi», dedim. Bu kez neyi olduğu soru-

ları yağmaya başladı her yandan. Nasıl çıktım o soruların altından, bilemezsin! Hepsi anladı...

— Açık açık söylenen bir şey oldu mu?

— Tanrı korusun, neyse ki üstü kapalı konuştular. Dün Tit Nikonıç bazı haberler getirdi. Dedikodular o herife yönelmiyor...

Başını öte yana çevirdi büyükanne. Rayski sordu:

— Kime yöneliyor peki?

— İvan İvanoviç'e... İşin kötü yanı da bu! Oysa hiçbir günahı yok adamcağızın... Anımsıyor musun, Marfenka'nın doğum günü gelmişti, ağzını açmadan oturuyordu, kimseyle bir sözcük konuşmuyor, ölü gibi duruyordu; Vera gelince canlanmıştı... anımsıyor musun? Konukların gözünden kaçmamıştı bu. Vera'yı sevdiği çoktan beri bilinen bir şey zaten... Sır saklamakta hiç becerikli değildir İvan İvanoviç. Ayrıca, Vera ile birlikte bahçeye çıktığı, sonra Vera'nın çıkıp odasına kapandığı, onun da arabasına binip gittiği kaçmamıştı kimsenin gözünden... O gün niçin gelmiş biliyor musun?

«Evet» anlamına salladı başını Rayski .

— Biliyorsun demek? Böyle işte... şimdi de Vera ile Tuşin herkesin dilinde.

— Peki ben nasıl karıştım bu işe? Tıçkov'un beni de karıştırdığını söylediniz...

— Seni Polina Karpovna karıştırdı! O akşam sen geç saat Vera ile dolaşırken, seni aramaya çıkmıştı. Bir şeyler söylemişsin ona... -alay etmiş olacaksın- ama o başka türlü yorumlamış... seni de karıştırdı! Senin başlangıçta Vera'ya âşık olduğunu, seni ondan kendisinin geri çektiğini, bir «uçurumdan», yamaçtan «kurtardığını» söylüyor! Her yerde aynı şeyden dem vuruyor! Aranızda ne geçti orada? Vera'yla neler gizliyordunuz? Onun sırrını daha önceleri de biliyordun galiba, ama büyükannenden saklıyordun «anahtarları!» Görüyorsun işte ne sonuç verdi senin o «özgürlüğün!».

Derin bir soluk aldı Tatyana Markovna. Rayski yumruklarını sıktı, öfkeli.

— Yetmedi o ihtiyar bostan korkuluğu karıya! dedi. Yarın gösteririm ona...

— Kızacak adamı buldun sen de! Değmez! Gülünür ona ancak, inanan da olmadı zaten söylediklerine. Ama o ihtiyar dedikoducu köpek, Marfenka'nın doğum günü Vera'nın Tuşin'le ortadan kaybolduğunu, bir gün önce de gece geç saatlere kadar ortalarda görünmediğini, sonra gidip yattığını öğrendi... Polina Karpovna'nın anlattıklarını işine gelen biçime soktu. «O gece de, bir gün önce de Rayski'yle değil, Tuşin'le dolaşıyordu Vera!..» Tüm kente o yaydı bu dedikoduyu! Ayyaş bir kadının benimle ilgili bazı şeyler söylemesi de tuz biber ekti üzerine... Her şeyi dallandırdı budaklandırdı Tıçkov...

Bakışını önüne indirdi Tatyana Markovna; bir an kızarmıştı yüzü. Rayski ağırbaşlı,

— Bu başka şey! -dedi. Heyecanlı heyecanlı dolaşmaya başladı odanın içinde.- Verdiğiniz ders yetmedi Tıçkov'a. Ben başka türlü yineleyeceğim aynı şeyi...

— Neler kuruyorsun? Sakın! En iyisi hiç dokunmaman ona! Bunun yalan olduğunu kanıtlamaya kalkışacaksın, belki kanıtlayacaksın da. Pek öyle zor bir iş de değildir bu; Marfenka'nın doğum gününden bir gün önce İvan İvanoviç'in nerede olduğunu bulup ortaya çıkarmak yeter. O gün Volga'nın karşısında, evindeyse, o zaman gerçeğin nerede olduğunu araştırmaya kalkışacaklardır... Koruda kiminleydi Vera? Kritskaya bahçede yalnız gördü seni, Vera aşağıdaydı...

Başını önüne eğdi Tatyana Markovna.

Rayski koltuğa attı kendini. Vera için üzgün,

— Ne yapmalı öyleyse? diye sordu.

Tatyana Markovna derin bir hüzün içinde, alçak sesle,

— Tanrı neyi gösterirse! dedi. İnsanları insanlarla yargılar Tanrı, onları önemsememek olmaz! Boyun eğmeliyiz! Çilemiz bitmedi demek!..

Gene çekti içini.

Rayski odanın içinde dolaşıyordu. Durumun güçlüğünü ikisi de anlıyor, susuyorlardı. Bir dramın ucundan yalnızca yüzeysel belirtileri yakalamıştı toplum. Vera'nın insanlardan kaçması, Tuşin'in ona karşı her zaman son derece saygılı davranması, Vera'nın davranışlarında büyükannesine bağımlı olması... bütün bunları biliyordu toplum, alışmıştı da bu duruma.

Ama şimdi anlaşılmaz, esrarlı bir leke eklenmişti bunlara; Rayski'nin Vera'nın çevresinde telaşlı dolaşışı dikkati çekeli çok oluyordu, -bir görüşmelerinde ona bunu çıtlatan- Ulyana Andreyevna'nın kulağına kadar bile gitmişti. Kritskaya da farkındaydı durumun, buna kayıtsız da değildi kuşkusuz. Tuşin'in saygı dolu yakın ilgisini herkes biliyordu, ona Vera'nın gelecekteki sözlüsü gözüyle bakan yalnız Tatyana Markovna değildi.

Genel olarak iki olayı bekliyorlardı kentte: Marfenka'nın Vikentyev'le evlenmesini -ki bu gerçekleşmiş sayılırdı- onun peşinden de Vera'nın Tuşin'le evlenmesini. Ama beklenenin tersine, anlaşılmaz bir şey olmuştu şimdi. Kızkardeşinin doğum günü bir dakika görünmüştü konukların arasında Vera, hiç kimseyle handiyse bir sözcük bile konuşmamış, Tuşin'le bahçeye gitmiş, sonra odasına çekilmişti; Tuşin de -evin hanımına allahaısmarladık demeden- gitmişti.

Kritskaya'dan, aile bayramından bir gün önce Vera'nın Rayski'yle uzun uzun dolaştığını öğrenmişlerdi. Bundan sonra Vera'nın hasta olduğu duyurulmuştu, Tatyana Markovna kendi de hastalanmış, evin kapıları konuklara kapatılmıştı. Rayski, içi yanıyormuş gibi dolaşıyor, herkesten kaçıyordu; bir hastalıktan söz ediyorlardı doktorlar...

Evliliğin adını eden yoktu. Evlenme önerisinde niçin bulunmuyordu Tuşin, ya da -bulunduysa- niçin kabul edilmemişti önerisi? Rayski'nin Vera'yı baştan çıkardığı kuşkusu da önemini yitirmişti: Öyleyse... Rayski niçin evlenmiyordu onunla? Kamuoyu -oluşmak, kendi yargısını vermek için- hiç acımasız, kimin haklı kimin suçlu olduğunu bulmaya çalışıyordu.

Tatyana Markovna da, Rayski de durumun ağırlığını hissediyor, bu yargıdan -Vera için kuşkusuz- korkuyorlardı. Vera korkmuyordu, bir şeyden haberi yoktu çünkü. Bunlarla ilgile-

necek durumda değildi. İçindeki korkular, acılar sarmıştı benliğini... tüm gücünü bu acıyı dindirmek için ayağa kaldırmıştı, ama şimdilik bir yararı olmuyordu bu çabasının.

Rayski, uzun bir sessizlikten sonra birden,

— Büyükanne! dedi. Önce, sizin her şeyi İvan İvanoviç'e anlatmanız gerek. Onun bu iftirayı nasıl karşılayacağına -iftira ona yönelik olduğu için bu konuda karar vermek ona düşer- ne karar vereceğine bakarak, ona göre davranmalıyız. Onun vereceği karardan korkmayın. Tanıyorum onu artık... Doğru karar verecektir. Vera'nın kötülüğünü istemeyecektir; seviyor onu... Vera'dan bir sözcük bile etmediğimiz halde anladım bunu. Vera'nın kendinden bile çok üzülüyor onun için. İki trajedi sürüp gidiyor Tuşin'in içinde. Buraya benimle gelmesinin nedeni de, bana yazdığınız mektubun onu korkutmasıdır... Vera için korktu gene tabii. Sonra ben Polina Karpovna'ya giderim, belki Tıçkov'la da görüşürüm...

— Tıçkov'la görüşmeni istemiyorum!...

— Böyle bırakmak olmaz bunu büyükanne!..

— İstemiyorum Boris!

Tatyana Markovna'nın sesi öylesine kararlı, sert çıkmıştı ki, başını önüne eğmişti Rayski, bir sözcük daha söylememişti. Tatyana Markovna devam ediyordu :

— Bir yararı olmaz bunun. Ne yapmak gerektiğine hemen karar verdin; evet, önce İvan İvanoviç'le konuşmak gerek. Bu dedikoduların kaynağını öğrenmek, onlara başka bir biçim vermek ya da... gerçeği söylemek için -göğüs geçirerek eklemişti bunu Tatyana Markovna- Kritskaya'ya gitmenin gerekip gerekmediğini sonra göreceğiz. Bakalım İvan İvanoviç nasıl karşılayacak bunu. Söyle, bana gelsin, ama Vera'ya bir şey belli etme. Bir şeyden haberi yok... inşallah da olmaz!

Vera'nın odasına gitti Rayski, Tuşin'i Tatyana Markovna'nın yanına yolladı.

XX

Tuşin odasına girince heyecanlandı Tatyana Markovna. Tuşin bir şey söylemeden, önüne bakarak selam verdi. O da heyeca-

nını bastırmaya çalışıyordu. İlk anda ikisi de kaçırmışlardı birbirinden bakışlarını.

Karşılıklı olarak birbirinin yarasına dokunmaları gerekiyordu. Şimdiye dek -her zaman anlamlı anlamlı bakıştıkları, hüzün dolu suskunluklarından birbirini anladıkları halde- ikisi arasında bu yara üzerine en küçük bir sözcük bile geçmemişti. Şimdi yüz yüze, açıkca konuşmaları gerekiyordu.

Susuyorlardı. Tatyana Markovna göz ucuyla bakıyordu Tuşin'e. Son iki üç hafta içinde onda olan değişiklikleri farketmesine yetmişti bu: O mağrur, kendine güven dolu havası kaybolmuştu, bazı anlar donuk donuk bakıyordu, hareketleri ağırlaşmıştı. Zayıflamıştı, rengi solmuştu.

Neden sonra sordu Tatyana Markovna:

— Vera'nın yanından mı geliyorsunuz? Nasıl buldunuz onu?

— Fena değil... galiba iyi... sakin...

Göğüs geçirdi Tatyana Markovna. Tuşin'in yüzüne bakmamaya çalışarak, alçak sesle,

— Ne sakinliği! dedi. Doğrusu sizi de çok huzursuz etti, İvan İvanoviç!

— Önemi yok! Önemli olan Vera Vasilyevna'yı huzura kavuşturmak.

— Tanrı vermiyor ona huzuru, kader vermiyor! Yavaş yavaş düzelmeye başlamıştı, ben de aile içi üzüntümü -evden dışarı taşmadığı sürece- unutacak gibi oluyordum, ama şimdi dışarı taştı...

Tuşin, silah sesi duymuş gibi dikkat kesildi birden. Tatyana Markovna kararsız, sürdürüyordu konuşmasını:

— İvan İvanoviç... bir dedikodudur aldı yürüdü kentte. Boris'le ben o ikiyüzlü Tıçkov'un maskesini düşürmüştük, biliyorsunuz. Bu yaşıma yakışmazdı belki ama, iyice azıtmıştı artık... Dayanamadım! Bu kez bizim maskemizi o düşürüyor...

— Sizin mi? Kimin... sizin mi?

— Benim için bir şeyler söylemiş, ama kulak asan olmadı dediklerine, ölü bir insanım ben... ama Vera için...

— Vera Vasilyevna için mi?

Bir ıslık çaldı Tuşin. Tatyana Markovna,

— Oturun İvan İvanoviç, dedi, evet onun için. Belki gereklidir bu, belki bir cezadır... Ama sizi de karıştırdılar...

— Beni mi? Vera Vasilyevna ile mi?

— Evet İvan İvanoviç. Asıl kötü olan da bu!

— Ne söylediklerini öğrenebilir miyim?

Tatyana Markovna anlattı ona dedikoduları.

— Ailemde bir huzursuzluğun olduğunu farketmişler kentte; sizin Vera'yla bahçeye, yamacın başına gittiğinizi, orada oturduğunuzu, heyecanlı heyecanlı bir şeyler konuştuğunuzu, sonra gittiğinizi öğrenmişler... Vera'yla benim hasta olmamız, hiç kimseyle görüşmemiz de bunlara eklenince... buradan çıktı işte dedikodu!

Sessizce dinliyordu Tuşin. Bir şey söylemek isteyince susturdu onu Tatyana Markovna :

— İzin verin, sonuna dek anlatayım. Boris Pavloviç... Marfenka'nın doğum gününden bir gün önce, akşam... Vera'yı aramaya gitmişti...

Sustu Tatyana Markovna. Tuşin sabırsız,

— Sonra? diye sordu.

— Peşinden Kritskaya çıktı. Boris'in heyecanlı olduğunu farketmiş... Vera üzerine bazı şeyler söylemiş Boris... Polina Karpovna kendi üzerine almış bunları. İnanmadılar ona kuşkusuz -herkes bilir nasıl bir insan olduğunu- şimdi de o akşam Vera'nın koruda kiminle olduğunu öğrenmeye çalışıyorlar... Bu uğursuz yamacın dibinden bir bulut yükseldi, hepimizi sardı... sizi de.

— Benim için ne diyorlar?

— Vera'nın o akşam koruda yamacın dibinde birisiyle olduğunu... bu birisinin siz olduğunuzu...

Sustu Tatyana Markovna. Tuşin saygılı,

— Ne yapmamı isterdiniz? diye sordu.

Tatyana Markovna kararlı,

— Olanları, gerçeği söylemek gerek, dedi. Şimdi önce kendinizi korumalısınız : Her zaman temiz bir insandınız, öyle de kalmak zorundasınız... Bize gelince, Vera ile ben, Marfenka'nın düğününden hemen sonra Novoselovo'ya, benim köyüme gideceğiz, temelli orada kalacağız... Bir an önce Tıçkov'a gidin, Marfenka'nın doğum gününden bir gün önce kentte olmadığınızı, dolayısıyla yamacın dibinde olamayacağınızı söyleyin...

Sustu Tatyana Markovna, düşünceye daldı. Üzgündü. Tuşin oturuyordu. İyice öne eğilmiş, başını eğmiş, ayaklarına bakıyordu. Birden kaldırdı başını,

— Böyle söylemesem?.. diye sordu.

— Nasıl bilirseniz öyle yapın İvan İvanoviç. Başka ne söyleyebilirsiniz?

— Tıçkov'a -yo hayır, ona değil, onunla konuşmak bile istemiyor canım- başkalarına, kentte olduğumu (gerçektir bu çünkü : Volga'nın karşısında değildim, iki gün burada, bir arkadaşımın yanında kaldım) Marfenka'nın doğum gününden bir gün önce... yamacın dibinde (bu doğru değil ama olsun varsın) Vera Vasilyevna ile olduğumu söylerim... Sonra, ona evlenme önerisinde bulunduğumu, önerimi kabul etmediğini, bunun beni de sizi de üzdüğünü, çünkü sizin benim yanımda olduğunuzu, buna Vera Vasilyevna'nın da üzüldüğünü, ama bu olayın dostluğumuza bir zararı dokunmadığını eklerim... Gelecekte bir... umudun... düşünmek vaadinin olduğundan da söz edebilirim belki...

Tatyana Markovna dalgın,

— Yani evlenmek istediğinizi, ama bunun olmadığını... söyleyeceksiniz, dedi. Evet, bu denli iyi yürekli siniz... böyle de olabilir elbet. Ama bırakmayacaklardır bunun peşini sonra, hep bekleyecek, ne zaman evleneceğinizi soracaklardır. Vaat ömür boyu vaat olarak kalmaz ki...

— Unuturlar Tatyana Markovna. Hele -söylediğiniz gibi- giderseniz... Unutmazlarsa... Vera Vasilyevna da, siz de huzursuz olacaksınız... -Alçak sesle ekledi Tuşin:- O zaman kabul edersiniz önerimi...

Tatyana Markovna'nın yüzü değişti birden. Sitemli,

— İvan İvanoviç! dedi. Vera ile beni ne sanıyorsunuz? Düşmanlarımızın ağzını tıkamak, bir iftirayı değil, acı gerçeği örtbas etmek için Vera'ya olan eski sevginizden, yücegönüllülüğünüzden mi yararlanacağız? Sonra ömür boyu, siz de o da huzur nedir bilmeyesiniz öyle mi?.. Sizden bunu beklemezdim İvan İvanoviç!

— Doğru değil bu! Yücegönüllülük falan yok ortada! Siz bana bu dedikoduyu anlatırken, beni şöyle demek için çağırmış olsaydınız diye geçiriyordum içimden: «İvan İvanoviç, sen de karıştırıldın bu işe, onu da kendini de kurtar!» İşte o zaman -Vikentyev gibi- birden «büyükanne» derdim size, önünüzde diz çökerdim. -Üzgün ekledi Tuşin:- Öyle de olması gerekirdi! Kusura bakmayın ama Tatyana Markovna, bir konuya önce eski gelenekler, ilkeler, -özellikle de- nasıl oldu, ne derler açısından bakıyorsunuz, kendi aklınızla yüreğiniz arkadan geliyor. Oysa önce aklı, yüreği alsanız böylesine üzülmezdiniz, benim saçlarımda da daha az ak olurdu, Vera Vasilyevna da...

Aklı başına gelmiş gibi durdu Tuşin. Ses tonu değişti birden, çekingen,

— Affedersiniz! dedi. Başkalarının işine soktum burnumu. Vera Vasilyevna adına da karar veriyorum... oysa ancak o verebilir bu kararı!

— Gördünüz mü İvan İvanoviç, benim «aklım, yüreğim» hanidir sizden yanaydı, ama kader karşıydı size! Şimdi, acıdığınız için alırdınız Vera'yı, o da sizinle -gene söylüyorum- sizin... yücegönüllülüğünüz için evlenirdi... Bu mudur istediğiniz? Dürüst, doğru bir davranış mıdır bu, Vera ile ben yapabilir miyiz bunu? Tanırsınız bizi...

— Vera Vasilyevna, söylediği duyguyu bana gerçekten besliyorsa hem dürüst, hem doğru bir davranıştır... Bir «insan»,

bir dost olarak seviyor beni -onun kendi sözleridir bunlar- kuşkusuz, olduğumdan büyük değer veriyor bana... Büyük bir mutluluktur benim için bu! Demek zamanla... iyi bir koca olarak da sevebilir...

— İvan İvanoviç, neler getirir size bu evlilik biliyor musunuz?.. Ne acılar!.. Düşünün! Oh Tanrım!

— Başkalarının işlerine karışmam ben Tatyana Markovna, çok üzüldüğünüzü görüyorum, engel de olmuyorum size: Peki, siz niçin benim yerime düşünmek, hissetmek istiyorsunuz? -Birden kararlı bir sesle ekledi Tuşin: — Bu evliliğin bana neler getireceğini, neler getirmeyeceğini -izin verin- ben bileyim! Ölünceye dek sürecek bir mutluluk getirecektir! Belki daha elli yıl yaşarım... elli yıl sürecek bir mutluluk! O kadar yaşamazsam, on yıl, yirmi yıl olsun...

Vera ve Tatyana Markovna onu anlayamadıkları için, çevresinde dolaşıp duran, bir türlü yakalayamadığı bu mutluluğu ona vermeye razı olmadıkları için handiyse umutsuzluk içinde kaşıdı başını. Sahip olabilseydi bu mutluluğu... o ayı pençeleriyle nasıl yapışırdı ona... bir daha bırakmazdı! Oysa anlamıyorlardı onu, göremiyorlardı; yolunun ortasında birden yükselip kaybolan dağları -aşkının, iç acısının dev gücüyle parçalamıştı onları- daha da yükseltmeye, büyütmeye çalışıyorlardı!

Boşuna mı girmişti bu cenge, ayakta kalmıştı?.. Kavuşmamıştı yok olan aşkına! Yıkamadığı tek dağ vardı: Başkasını seviyordu Vera, o başkasıyla mutlu olmayı düşlüyordu... gerçek uçurum buradaydı işte! Ama bu düş ölmüştü artık, -Vera'nın deyimiyle- ölüyordu «Hiçbir zaman yalan söylemez o, ne söylediğini de bilir», diye geçiriyordu içinden Tuşin) öyleyse hiçbir şey, dağ falan kalmamıştı ortada! Oysa anlamıyorlardı onu, çeşitli engeller çıkarıyorlardı karşısına!

Öfkeyle «Ah, yoklar artık, yoklar, yoklar!» diye mırıldanıyordu kendi kendine, handiyse nefretle bakıyordu Tatyana Markovna'nın yüzüne.

Sesini yükseltti gene, heyecanlı,

— Tatyana Markovna! diye bağırmaya başladı. Yürümesini engelleyen ormansa, keser onu, denizleri gemilerle geçer, dağları deler... hiçbir engel tanımaz kişioğlu! Oysa burada ne orman var, ne deniz, ne dağ: Duvarlar vardı, yıkıldı hepsi, bir uçurum vardı, o da kalktı ortadan! Üzerine köprü atar geçerim, bacaklarım titremez... Verin bana Vera Vasilyevna'yı, verin onu bana! -Handiyse haykırıyordu- Kucağımda geçireceğim onu bu uçurumun üzerinden, köprüden... mutluluğuma, Vera Vasilyevna'nın da huzuruna hiçbir şeytan engel olamayacak... yüz yıl yaşasak bile olamayacak! Ecem olacak, ormanlarımda, benim kanadımın altında her çeşit tehlikeden uzak yaşayacak, -binlerce bile olsalar- tüm yamaçları unutacak! Nasıl oluyor da anlayamıyorsunuz beni?!

Birden ayağa kalktı, mendilini gözlerine bastırdı, umutsuz, dolaşmaya başladı odanın içinde.

Tatyana Markovna, kısa süren bir sessizlikten sonra, gözyaşları arasında, alçak sesle,

— Ben anlıyorum İvan İvanoviç, dedi, ama benim elimden bir şey gelmez...

Birden durdu Tuşin, gözyaşlarını sildi, gür saçlarına tarak gibi geçirdi parmaklarını, Tatyana Markovna'nın ellerini tuttu.

— Bağışlayın beni Tatyana Markovna, dedi, asıl önemli olanı unutuyorum hep: Ne dağ var ortada, ne orman, ne uçurum... geçilmez tek engel var: Vera Vasilyevna, benim yanımda bulacağından daha mutlu bir yaşam istiyor...

Şaşırmış, duygulanmış Tatyana Markovna bir şey söylemek istedi, ama Tuşin konuşturmadı onu.

— Gene suç bende, dedi. Konuyu dağıttım... beni bırakalım, asıl sorundan uzaklaştırdım sizi. Dedikoduları anlatmak için çağırmıştınız beni. Bunların beni telaşlandıracağını düşünüyordunuz değil mi? İçiniz rahat olsun artık, Vera Vasilyevna'nın endişelerini de dağıtın; bu dedikoduları duymaması için alıp götürün onu buradan! Bana gelince, umursadığım yok bir şeyi!

Gülümsedi Tuşin.

— Yakışmıyor bana bu incelik. Dedikoduları umursamayacağım, kentte herkese söz arasında, burada şimdi konuştuğumuz gibi söyleyeceğim: Vera Vasilyevna ile evlenmek istediğimi, ama olumsuz cevap aldığımı, bunun beni de, sizi de, evde herkesi de üzdüğünü... çünkü uzun zamandır umutla beklediğimi... **Öteki** yarın ya da öbür gün temelli gidiyor (yoluna koydum işi)... sonra her şey unutulacak. Önceleri de korkmazdım hiçbir şeyden, şimdi değer vereceğim bir şey kalmadı artık... Vera Vasilyevna'nın karım olmayacağına karar verildikten sonra yaşamışım yaşamamışım, bir şeyi değiştirmez bu...

Tatyana Markovna, yüzü heyecandan bembeyaz,

— Vera karınız olacak İvan İvanoviç, dedi, eğer... unutulursa bu tabii... geçmişte kalırsa... (Sabırsızlık belirten bir hareket yaptı Tuşin) bu yamacı dipsiz bir uçurum saymazsanız... Onu nasıl sevdiğinizi ancak şimdi anladım...

Tuşin'in gözlerindeki yaşlara inanmaya korkuyordu hâlâ; tüm geleceğini değiştirecek, mahvolmuş Vera'sını kurtaracak gibi görünen onun bu içten sözlerine inanmaya korkuyordu...

Tuşin, yaşlı kadına geniş adımlarla yaklaşıp,

— Olacak mı? diye sordu. (Başında saçlarının dimdik olduğunu, bedeninde bir ürpertinin dolaştığını hissediyordu) Tatyana Markovna! Olmayacak bir umutla kandırmaya çalışmayın beni, çocuk değilim! Söylediğim her şey doğrudur benim, bana söylenen her şeyin de doğru olmasını, isterim! Kim söylüyor bana bunun gerçekleşeceğini, Vera Vasilyevna'nın... bir gün...

— Büyükanne söylüyor: Bunu Vera'nın kendisinin söylemesiyle benim söylemem arasında fark yoktur artık...

Tatyana Markovna'nın yüzüne minnettarlıkla baktı Tuşin, elini tuttu. Tatyana Markovna, Tuşin'in birden büyüdüğünü, gençleştiğini, eski Tuşin olduğunu farketmiş gibi -handiyse korkuyla- çekti elini, çabuk çabuk konuşarak,

— Ama acele etmeyin İvan İvanoviç! dedi. Bir büyükanne gibi değil, bir kadın gibi konuşuyorum şu anda: Acele etmeyin,

çok erken daha, Vera'nın bunu düşünecek durumu yok! Perişan bir durumda hâlâ, bırakın toparlasın kendini! İlişmeyin ona, uzun süre kendi haline bırakın onu! Sinirleri bozuk, kaldıramaz sonra... anlayamaz da sizi, heyecana kapılıp, onu elinizden kaçırmak istemediğinizi, ama sonra aklınızın başınıza geleceğini sanar. Rahat bırakın onu. Demin aklımdan, yüreğimden söz ettiniz; şimdi, «acele etme» diyor bana ikisi de. Evet, büyükannesiyim onun, ama böyle bırakacağım bu işi, siz de benim gibi yapın... Unutmayın size söylediğimi...

— Tek sözcüğünüzü unutmayacağım: **«Olacak»**... Bana yaşama gücünü bu sözcük verecek. Görüyor musunuz Tatyana Markovna ,ne yaptı bana bu sözcüğünüz?..

— Görüyorum İvan İvanoviç, boşa konuşmadığınıza da inanıyorum. Bu sözcüğün ağzımdan çıkmasının nedeni de budur. Ama böylesine sarılmayın ona... Korkuyorum...

Tuşin, Tatyana Markovna'nın yüzüne yalvarmaklı bakarak, alçak sesle,

— Umut besleyeceğim... dedi. Ah, Vikentyev gibi ben de «Büyükanne» diyebilsem size bir gün!

Tatyana Markovna, onu yalnız bırakması için işaret etti Tuşin'e; Tuşin çıkınca koltuğa çöktü, mendiliyle kapadı yüzünü.

XXI

Devrisi sabah bir pusula yolladı Rayski; Kritskaya'ya, saat yarımda onu ziyaret etmesine izin vermesini istedi. **«Charmée, j'attends»** [1] vb. diye yanıt aldı.

Kritskaya'nın perdeleri inik, odaları sigara dumanı doluydu. Beli kemerli, geniş kolları dantelden beyaz tül bir rop vardı üzerinde; yakasına sarı bir yıldız çiçeği iliştirmiş, yüzüne hafiften pudra sürmüştü. Konuk odasında karşıladı Rayski'yi. Kanepenin önünde masa hazırdı, hemen yanında iki servis.

---

(1) Çok sevindim, bekliyorum. (Fransızca)

Rayski, anlamlı bakışını Polina Karpovna'nın gözlerinin içine dikip, onu başıyla selamlayarak,

— Veda ziyaretimdir bu! dedi.

Kritskaya korkuyla kesti sözünü:

— Veda ziyaretiniz mi! Duymak istemiyorum! Gideceksiniz demek, tam birbirimize... Olamaz! Şaka ettiniz: Kötü bir şaka bu! Hayır hayır, çabuk gülün, bu korkunç sözünüzü geri alın!..

Gözlerini masaya dikti birden Rayski, sevinçli,

— Nedir bu? dedi. Taze havyar!

Polina Karpovna koluna girdi, üzerinde zengin bir kahvaltının hazır beklediği masaya götürdü onu. Rayski tabaklarda gezdiriyordu bakışlarını. Kristal üç tabakta havyar vardı.

— Sevdiğinizi biliyorum... evet, seviyorsunuz...

— Havyarı mı? Görünce titremeye bile başladım! Gümüş tabakların kapaklarını birbiri ardından açarken yeni bir hazla ekledi: — Ya bunlar ne? Ah ne çapkınsınız Poline Karpovna: Pirzola için bile özel çatalınız var. Ah, mantar... **gençlik yıllarının görkemi! pettit-fours, bouchées de dames!** [1] Ah! Buzlu şampanya da! Ah! -Ellerini hazla oğuşturarak döndü Polina Karpovna'ya:- Ne yapmak istiyorsunuz bana? Amacınız nedir?

— İşte, işte bunu bekliyordum, bu gülümsemenizi, şakanızı, gülüşünüzü... evet! Gitmekten söz etmeyin bana. Üzüntüye paydos artık! **Vive l'amour et la joie!** [2].

Rayski ürkmüş, «Vay canına! Nasıl **«abandon!»** [3] biraz korkunç bile...» diye geçirdi içinden.

Kritskaya buyur etti onu:

— Oturun, yanyana oturalım, şuraya!

Kolundan tuttu, yanına oturttu; çocuklara, yaşlılara yaptıkları gibi, peçeteyi boyuna taktı kırıtarak.

---

(1) Tatlı çeşitlerinin adları. (Fransızca)

(2) Yaşasın aşk ile sevinç! (Fransızca)

(3) Coştu. (Fransızca)

Havyara aç aç bakarak bekliyordu Rayski. Polina Karpovna tabağı sürdü önüne, çabuk çabuk yemeye başladı Rayski. Polina Karpovna kendi koydu onun tabağına pirzolayı, kristal bardağını şampanya doldurdu, kendine kadehle aldı. Küçük pastalardan cilveli cilveli atmaya başladı ağzına.

Kızartılmış av etinden, iki bardak şampanyadan sonra -birbirinin sözlerinin içine yakından (Polina Karpovna kurnaz, cilveli; Rayski sorar gibi, korkmuş) bakarak, kadeh tokuşturarak içmişlerdi şampanyalarını- sonunda bozdular sessizliği.

Polina Karpovna, önemli bir şey bekliyormuş gibi,

— Ne söyleyeceksiniz bana? diye sordu.

— Ah, ne nefis havyar bu! Hâlâ gelemedim kendime!

Polina Karpovna cilveli,

— Görüyorum... görüyorum! dedi. Çıkarın artık ağzınızdan baklayı, numarayı bırakın...

— Rayski, bir yudum daha şampanya alırken,

— Ah! dedi.

— **Enfin la glace est rompue?** [1] Kim kazandı? Kimin dediği çıktı? **A votre santé!** [2].

— **A la votre!** [3].

Kadeh tokuşturdular. Polina Karpovna,

— Anımsıyor musunuz... o akşamı? dedi. «Doğanın aşkı kutladığını» söylediğiniz akşamı...

Rayski keyifsiz,

— Anımsıyorum! diye fısıldadı. Her şey o akşam oldu!..

— Gerçekten öyle! Biliyordum! Zavallı bir kız... **une nulité, cette pauvre petite fille, qui n'a que se figure...** [4] güçsüz ağında tutabilir miydi sizi?.. Ne bir tecrübe, ne bir parlaklık... yabani!..

---

(1) Demek, buz kırıldı? (Fransızca)
(2) Sağlığınıza. (Fransızca)
(3) Sizinkine. (Fransızca)
(4) Bir hiç, güzel bir yüzünden başka bir şeyi olmayan küçük, zavallı bir kız. (Fransızca)

— **Buyez-et du courage!** [1] dedi.

— Evet, tutamazdı! Kurtuldum...

— Çoktandır aradığınızı da buldunuz: İtiraf edin!..

Bir an duraksadı Rayski. Polina Karpovna,

Bardağı Rayski'nin önüne sürdü. Bardaktaki şampanyanın hesini içti Rayski, Polina Karpovna hemen doldurdu onu.

— İtiraf edin...

— Ediyorum.

— Ne oldu orada... koruda?.. Çok heyecanlıydınız. Söyleyin... umduğunuzu bulamadınız değil mi?..

— Evet, bulamadım...

— Başka türlü olmasının olanağı var mıydı ki? Siz ve o... köylü bir kız!

Mağrur, şöyle bir doğruldu Polina Karpovna, aynada kendine baktı, kolunun dantelini düzeltti. Kayıtsız görünmeye çalışarak,

— Neler oldu orada? diye sordu.

Rayski, kendini toparlamış gibi,

— Benim sırrım değil bu! dedi.

— **Oh, je respecte les secrets de famille...** [2] İçsenize!...

Rayski'nin önüne sürdü bardağı. İki yudum aldı Rayski. Göğüs geçirerek,

— Ah! dedi. Pencereyi açamaz mıyız?.. İçim sıkılıyor!

Pencereyi açmaya koştu Polina Karpovna.

— **Oh, je vous comprends! Voilà des sels, du vinaigre de toilette...** [3]

Rayski, mendiliyle yüzünü yelleyerek,

— Hayır, teşekkür ederim! dedi.

— O akşam ne korkunçtunuz! Tam zamanında yetiştim değil mi? Ben olmasaydım yamacın dibine dönecektiniz belki! Ne vardı orada, koruda?.. Hı?

---

(1) İçin... korkmayın. (Fransızca)
(2) Oh, aile sırlarına saygım vardır. (Fransızca)
(3) Oh, anlıyorum sizi! İşte tuz, işte baharatlı sirke. (Fransızca)

Ah, sormayın!

— **Buvez donc!** [1]

Tembel tembel bir yudum içti Rayski. Kendi kendine konuşuyormuş gibi,

— Mutluluğu bulacağımı sandığım orada... dedi, ne duysam...

Polina Karpovna soluğunu tutarak,

— Ne duydunuz? diye fısıldadı.

Sesli sesli derin bir soluk aldı Rayski.

— Ah! Kapıyı açın!

— Tuşin vardı orada, değil mi?

Bir şey söylemeden evet anlamına eğdi başını Rayski, bir yudum daha içti.

Polina Karpovna'nın yüzünü hırçın bir sevinç kapladı.

— **Dites tout** [2].

Alçak sesle başladı Rayski:

— Dalgın dalgın bir başına dolaşıyordu orada... (Polina Karpovna, kulağını onun ağzına dayamış, saatinin kösteğiyle oynuyordu.) İzliyordum onu, kesin cevap almaya kararlıydım... Yamaçtan indi, birden çıktı karşısına...

— O mu?

— Evet.

— Biliyordum, bunun için çıktım bahçeye... Oh, biliyordum, **qu'il y a du louche!** [3] Ne yaptı Tuşin?

— Merhaba Vera Vasilyevna! dedi. İyi misiniz?

Kritskaya,

— Riyakâr! dedi.

— Vera korktu birden...

— Yalandan!

---

(1) İçin hadi. (Fransızca)
(2) Her şeyi anlatın. (Fransızca)
(3) Bunda bir bit yeniği olduğunu. (Fransızca)

— Hayır, gerçekten korktu; hemen bir ağacın arkasına gizlendim, dinlemeye başladım. «Nereden geliyorsunuz? diye sordu Vera. Hangi rüzgâr attı sizi buraya?» Tuşin «İki gün kalmaya geldim... dedi. Yarın, kırkardeşinizin doğum gününde... Bugünü seçtim...»

— **Eh bien?** [1]

— **Eh bien!** [2] «Karar verin Vera Vasilyevna, dedi, yaşayıp yaşamamam sizin kararınıza bağlıdır!»

Polina Karpovna,

— **Ou le sentiment va-t-il se nicher!**... [3] bu da onda!... dedi.

— Vera yalvarmaklı bir sesle «İvan İvanoviç!» dedi. Tuşin hemen kesti sözünü: «Vera Vasilyevna! izin verin, ya yarın Tatyana Markovna'ya gidip, sizi ondan isteyeyim, ya da Volga'ya atayım kendimi!..»

— Tam böyle mi söyledi?

— Noktası noktasına!

— **Mais il est ridicule!** [4] Vera ne cevap verdi: «Ah, oh!» diye mi?

— Vera «Olmaz İvan İvanoviç, dedi, izin verin, bana beslediğiniz bu derin duyguya karşılık verip veremeyeceğime kendim karar vereyim. Altı ay süre tanıyın bana, o zaman ya **hayır** ya **evet** derim...» Oh, ne boğucu bir hava var burada! Hiç esinti yok mu?

Polina Karpovna'ya bakarak şöyle geçiriyordu içinden: «Gerisini o uydurur artık, bu kadar yeter galiba!»

Polina Karpovna'nın yüzünde tam bir düş kırıklığı vardı.

— **C'est tout?** [5] diye sordu.

İnce bir sesle cevap verdi Rayski:

— **Oui!** [6] Ama umudunu gene de kesmedi Tuşin, devrisi

(1) Sonra? (Fransızca)
(2) Sonra! (Fransızca)
(3) Bakın hele, nerelere gizleniyor duygu. (Fransızca)
(4) Ama gülünç bir insandır o. (Fransızca)
(5) Hepsi bu kadar mı? (Fransızca)
(6) Evet. (Fransızca)

gün, Marfenkanın doğum günü, onun son sözünü öğrenmek için geleceğini söyleyip yürüdü, Vera yolcu etti onu... Anlaşılan, devrisi gün Tuşin'in umutları güçlendi, bizimkilerse temelli yok oldular...

— Hepsi bu demek! Oysa onun için de, sizin için de neler söylediler burada! Tatyana Markovna'ya, o saygıdeğer, kutsal diyebileceğim kadına da acımadılar!... Ne yılan ruhlu insanlar var şu dünyada!... O iğrenç Tıçkov...

Bu kez Rayski tuttu soluğunu, dikkat kesildi,

— Büyükannem için neler dediler? diye sordu.

Büyükannesinin aşkı üzerine Vera'dan da, Vasilisa'dan da üstü kapalı bazı şeyler duymuştu. Ama hangi kadının geçmişinde bir aşk serüveni yoktu? Kırk yıl gerilerde kalmış bir olayın küllerinden ne canlatılabilirdi? Bir yalan, bir iftira mı? Bunu öğrenmeli, Tıçkov'un ağzını şöyle ya da böyle tıkamalıydı.

Alçak sesle, sokulgan,

— Büyükannem için neler dediler? diye yineledi sorusunu.

— **Ah, c'est degoutant**[1]. Hiç kimse inanmıyor Tıçkov'a. İçkiden aklını yitirmiş yoksul bir kadının ağzından laf almaya çalışacak kadar küçüldüğü için herkes alay ediyor onunla... Anlatamam...

Rayski kibar,

— Rica ediyorum... dedi.

Polina Karpovna, ona doğru eğilerek,

— İstiyor musunuz? diye fısıldadı. İstediğiniz her şeyi yaparım, her şeyi...

Rayski sabırsızlanıyordu :

— Evet?...

— Her zaman Uspen kilisesinin kapısında oturan o kadının dediğine bakılırsa, sözde eskiden Tit Nikonıç Tatyana Markovna'yı seviyormuş, Tatyana Markovna da onu...

Rayski sabırsız, kesti Kritskaya'nın sözünü :

(1) Ah, iğrenç bir şey bu. (Fransızca)

— Biliyorum bunu, duydum... Bunda öyle büyütülecek bir şey yok...

— Ama, toprağı bol olsun, kont Sergey İvaniç istemiş Tatyana Markovna'yı...

— Bunu da biliyorum, büyükannem istememiş... kont başkasıyla evlenmiş, büyükannemin de Tit Nikonıç'la evlenmesine izin vermemişler. Bütün olay bu. Vasilisa anlattı bana...

— **Mais non!** [1] hepsi bu kadar değil. Ben inanmıyorum elbet, olamaz böyle bir şey! Tatyana Markovna gibi bir insan!...

Rayski ağzından söz almaya çalışıyordu Polina Karpovna'nın:

— Başka neler söylüyor sarhoş kadın?

— Bir gece kontun... Tatyana Markovna ile Vatutin'i limonlukta **rendez-vous**'larını [2] gözetlediğini... Ama ne **rendez-vous**... Hayır, hayır... -Kahkahayla gülmeye başlamıştı Polina Karpovna.- Tatyana Markovna gibi bir insan! Kim inanır buna!

Birden dikkatle dinlemeye başlamıştı Rayski. Kafasının içinde birtakım düşünceler beliriyor, bu söylentiler soluğunu kesiyordu. Alçak sesle,

— Sonra? diye sordu.

— Kont bir tokat atmış Tit Nikonıç'a...

Yerinden fırlayarak kesti Kritskaya'nın sözünü Rayski:

— Yalan! Kibar bir insandır Tit Nikonıç... Bu hakarete boyun eğmezdi...

Hemen karşılık verdi Kritskaya:

— Ben de «yalan» diyorum zaten! Tit Nikonıç da boyun eğmemiş... -diye devam etti.- Kontun ayaklarını yerden kesmiş, gırtlağını sıkmış. Orada bir yerde, çiçeklerin arasında eğri ağızlı bir bahçıvan bıçağı bulmuş, az kalmış kesiyormuş kontu...

Rayski'nin yüzü değişti. Meraktan güçlükle soluk alarak,

— Ee? diye sordu.

(1) Ama değil. (Fransızca)
(2) Buluşma. (Fransızca)

Tatyana Markovna tutmuş kolunu, «Bir soylusun sen, haydut değil, kılıcın var!» demiş, ayırmış onları. Tatyana Markovna'nın adını kötüye çıkarmak istemedikleri için, düello etmeleri olanaksızmış. Rakipler söz vermişler birbirine: Kont hiç kimseye bir şey söylemeyecek, Tit Nikonıç da Tatyana Markovna ile evlenmeyecekmiş... Tatyana Markovna'nın evlenmemesinin nedeni buymuş işte... Böylesine iğrenç bir iftirayı yaymak yakışır mı insana?...

Heyecandan derin bir soluk aldı Rayski.

— Görüyorsunuz, yalan hepsi! dedi. Kim görmüş, dinlemiş olabilir onları?

— Bahçıvan oralarda bir yerde uyuyormuş, her şeyi görmüş, duymuş sözde. Sesini çıkarmamış, korkmuş, köle bir köylüymüş... Bu sarhoş kadın ise onun dul kalan karısıymış, kocasından duymuş, şimdi önüne gelene anlatıyor... Saçma elbette, kim inanır buna! Başta ben söylüyorum: Yalan, yalan! Kutsal, saygıdeğer Tatyana Markovna'mız!... -Gene kahkahayla gülmeye başlamıştı Kritskaya, ama birden tuttu kendini.- Sizin neyiniz var? **Allons donc, oubliez tout! Vive la joie!**[1] Neden çattınız kaşlarınızı? Kesin artık. Söyleyeyim, daha içki getirsinler!

— Hayır, hayır, korkuyorum...

Polina Karpovna baygın,

— Neden korkuyorsunuz, söyleyin... dedi.

— Fena oluyorum... içkiye alışık değilim!

Ayağa kalktı Rayski, Polina Karpovna da kalktı...

— Bir daha görüşmemek üzere hoşça kalın...

— Nereye? Hayır, hayır!

— Bu tehlikeli yerlerden, yamaçlardan, uçurumlardan kaçıyorum!... Hoşça kalın, allahaısmarladık!...

Şapkasını kaptığı gibi çıktı.

Polina Karpovna donup kalmıştı olduğu yerde, biraz sonra hızla çekti çıngırağın kordonunu. Odaya giren hizmetçi kıza,

(1) Unutun her şeyi! Yaşasın neşe! (Fransızca)

— Arabamı hazırlasınlar! dedi. Sen de giyinmeme yardım et... dışarı çıkacağım!

Polina Karpovna'nın evinden ayrılırken her şey uçup gitmişti Rayski'nin kafasının içinden, yalnızca bir şey, «dedikodu» kalmıştı! Sarhoş kadının anlattıklarında, bu dedikodulda gerçek payı olduğunu hissediyordu...

Geçmişin, büyükannesinin tüm yaşamının anahtarı elindeydi.

Her şey apaçıktı şimdi onun için: Büyükannesinin niçin böyle olduğu da; onun bu ruhsal gücünün, bilgeliğinin, yaşam bilgisinin, duygululuğunun nereden geldiğini de biliyordu. Vera'nın güvenini öyle çabuk nasıl kazandığını, onu nasıl yatıştırdığını, kendisinin neden böyle heyecanlandığını da biliyordu artık. Vera da biliyor olmalıydı her şeyi...

Yaşlı kadının kişiliği olanca büyüklüğüyle yükselmişti karşısında.

Vera üzerine, kendi üzerine, Tuşin üzerine çıkan dedikodulara başka bir yön vermeyi düşünürken bilmeden, aile geçmişinin unutulmuş, ama canlı bir sayfasına, başka bir drama -kahramanları için tehlikeli olmaktan çıkmış bir drama: Kırk yıl geçmişti üzerinden- raslamıştı, derinden sarsmıştı onu bu dram.

Anlıyordu şimdi büyükannesini. Onun odasına girerken heyecandan, yüreği duracakmış gibi çarpıyordu. Uydurdukları öyküyü Kritskaya'ya nasıl anlattığı konusunda bilgi vermeyi unutmuş, dikkatli dikkatli bakıyordu büyükannesinin gözlerinin içine.

Tatyana Markovna, biraz geri çekilerek, şaşırmış,

— Borisciğim! dedi. Ne o, fıçıyla mı içtin?...

O da bir an dikkatli baktı Rayski'nin yüzüne; onun, derin anlamlı bakışını farkedince sorar gibi bakacak oldu... ama birden sırtını döndü ona.

Rayski'nin, onunla ilgili «dedikoduyu» öğrendiğini anlamıştı.

XXII

Marfenka ile Vikentyev'in düğünü de olmuştu sonunda. Herkesin beklediğinin tersine, son derece sade geçmişti düğün. Kentin yalnızca ileri gelenleriyle, çevreden birkaç toprak sahibi çağrılmıştı. Gelenlerin sayısı elliyi bulmuştu gene de.

Köy kilisesinde pazar günü ayinden sonra kıydılar nikâhlarını; sonra konuklara eski evde (orada son bir kere daha yemek için bir hafta öncesinden sabunla yıkamışlar, temizlemişler, fırçalamışlardı salonu) zengin bir kahvaltı verdiler.

Ne su gibi akmıştı içki, ne coşanlar olmuştu, ne ileri geri konuşanlar, ne neşeyle bağırıp çağıranlar. Bu sadeliğe en çok şaşıranlar, kaşla göz arasında içtikleri halde -ama kendilerini kaybedecek kadar değil- hizmetçiler olmuştu; istedikleri gibi içemedikleri için düğünün neşesiz geçtiğini söylüyorlardı.

Evin hanımı her zamanki titizliğini burada da göstermiş; arabacıların, ahçıların, uşakların sarhoş olmalarına izin vermemişti. Hepsi gerekliydi: Ahçılar kahvaltıyı hazırlayacaklardı, uşaklar sofrada hizmet edecekler, arabacılar yeni evlileri hep birlikte iskeleye kadar yolcu ederlerken arabaları süreceklerdi. Ondan önce de bir sürü iş vardı. Bütün hafta çeyizi taşımışlardı Volga'nın karşısına: Giyecekleri, eşyaları, eski evdeki değerli şeylerin bir bölümünü... sözün kısası, çok şey yapmışlardı, işleri çoktu.

Marfenka şirinliğiyle, yeni açmış bir gülün tüm güzelliğiyle bir meleği andırıyordu. O gün yüzünde yeni bir anlatım, yeni bir çizgi belirmişti; dalgın gülümseyişinde, kirpiklerinde kimileyin beliren gözyaşlarında kendini gösteren yeni bir duygululuk gelmişti üzerine.

Önündeki yaşamın bilinci, geleceğin uzaklığı, görev duygusunun katılığı, utkuyla mutluluğun esintisi... bütün bunlar onun yüzüne de, güzelliğine de ince, dokunaklı bir gölge veriyorlardı. Güvey alçakgönüllü, handiyse çekingendi; canlılığı kayıplara karışmış, şakaları susmuştu, heyecanlıydı. Büyükanne dalgın-mutlu, Vera durgun, soluk yüzlüydü.

Rayski bir ağabey sevgisiyle bakıyordu geline. Marfenka giyinip odasından çıktığında, heyecanla «Ah!» demiş, sonra onun turunç çiçeklerinden gelin buketinde solmuş, kurumuş birkaç çiçek görünce, korkmuştu. Durumu kavrayınca sordu hemen:

— Nedir bu Marfenka?

Marfenka içten,

— Doğum günümde Vera'nın bana armağan ettiği buketin çiçeklerinden... dedi.

Rayski, solmuş çiçekleri buketten çıkarmaya razı etti onu, bunun -hemen orada uydurduğu- bir uğursuzluğa yol açabileceğini söyleyip, kendi de çabuk çabuk yardım etti onun kurumuş çiçekleri çıkarmasına.

Sonra her şey yolunda gitti; büyükannesinin boynundan güçlükle geri çektikleri yeni gelinin hıçkırıkları bile...

Büyükanne de zor tutuyordu kendini. Benzi uçuktu: Uzun yıllar koynunda, kucağında, dizlerinin üstünde büyüttüğü yavrusunu götüren sala kıyıdan bakarken ayakta durabilmek için olağanüstü güç harcadığı belliydi.

Ancak evde, kollarının arasının boşalmadığını, oraya tutkuyla Vera'nın atıldığını, sevgisinin aynı güçle bu yavrusuna da -acı bir tecrübe sonucu yaşamın bilincine varan, olgunlaşan bu yavrusuna da- ait olduğunu anladığında kendini artık tutamamış, hüngür hüngür ağlamaya başlamıştı.

Düğünden sonra evine gitmedi Tuşin. Kentte bir arkadaşının evinde kaldı. Devrisi gün mimarla geldi Tatyana Markovna'ya. Günlerce planları incelediler; sonra iki evi, bahçeyi, çalışmaları gözden geçirdiler; gelecek ilkbahara yapılması düşünülen değişiklikler üzerinde hesaplar yaptılar, konuştular, yazıp çizdiler.

Eski evde değerli ne varsa hepsi (eşyalar, tablolar, sağlam kalmış parkeler bile) alınmış, bir bölümü yeni eve yerleştirilmiş, bir bölümü geniş yüklüklere, hatta tavan aralarına taşınmıştı. Tatyana Markovna ile Vera Novoselovo'ya gitmeye hazırlanıyorlardı. Sonra Vikentyevlerde konuk kalacaklardı. Tuşin.

ilkbaharda yazı «Dumancık»da, ablası Anna İvanovna'nın yanında geçirmelerini öneriyordu.

Buna göğüs geçirerek karşılık veriyordu Tatyana Markovna:

— Bilmiyorum İvan İvanoviç! Söz vermeye korkuyorum, ama olmaz da demiyorum: İnşallah! Vera'ya bağlı!...

Ama Tuşin, ne olur ne olmaz diyerek, değerli konuklarını ağırlamak için evde yapılması gereken değişiklikler üzerine hemen görüşmüştü aynı mimarla.

Rayski eski evden yeni eve, kendisine ayrılan odalara geçmiş, Kozlov, Tatyana Markovna ile Vera gittikten sonra geleceğine söz verip evine gitmişti. Tuşin kendi evine çağırmıştı onu. Başını kaşımıştı Kozlov, bir an düşünmüş, içini çekmiş, Moskova şosesine bakarak,

— Sonra, kışın... demişti, şimdi bekliyorum...

Sözünün sonunu getirmemiş, düşüncelere dalmıştı. Karısına yazdığı mektubun yanıtıydı beklediği. Ulyana Andreyevna bir süre önce ev sahibesine bir mektup yazmış, ondan... evde bıraktığı kışlık mantosunu yollamasını istemiş, kendi adresini de vermişti. Kocasından hiç söz etmemişti. Kozlov kendi yollamıştı mantoyu, heyecanlı bir de mektup yazmıştı, çağırmıştı onu, dostluğundan, hatta aşkından söz etmişti...

Zavallı Kozlov! Yanıt gelmemişti karısından. Az az gitmeye başlamıştı okula, ama derslerde hüzne kapılıyordu, dalgındı; onun büyük kederine karşı acımasız, onu yalnızca «komik» gören öğrencilerinin şakalarını, yaramazlıklarını farkedemiyordu.

Tuşin, Tatyana Markovna yokken Malinovka ile ilgilenmeyi üzerine almıştı. «Kışlık evim» diyordu oraya. Her hafta gelip evle, köyle, uşaklarla, hizmetçilerle -hanım Novoselovo'ya yalnızca Vasilisa, Yegor bir de ahçıyı, arabacıyı götürüyordu ilgileneceğini söylüyordu. Tatyana Markovna öteki uşakları, hizmetçileri bırakıyordu. Yakov ile Saveliy'e Tuşin'in sözünden çıkmamalarını buyurmuştu.

Rayski büyükannesiyle Vera'nın portrelerini bitirmiş, Kristkaya'nın yarım kalan portresine de yalnızca sarı bir yıldızçiçeği eklemişti.

Düğünden bir hafta sonra, iki güne kadar gideceğini söyledi.

— Yegor, tavan arasından valizimi indir, giysilerimi, çamaşırlarımı hazırla.

Bu keresinde Yegor da inanmamıştı gideceğine. Giysileri, çamaşırları, ayakkabıları toplarken, ince birkaç gömleği pek yeni bulmadı, bu yüzden kendi için bir kenara ayırdı onları; gereksiz gördüğü pantolonları, bir yeleği, topukları aşınmış bir çift potini de ayırdı...

En üzgün olan Tit Nikoniç'di. Eskiden olsa, dünyanın bir ucuna giderdi Tatyana Markovna'nın peşinden, ama «dedikodudan» sonra -hiç değilse sıcağı sıcağına- gitmesi pek yakışık almazdı. Geçmişteki olayı -yarı deli bir kadından başka tanığı kalmadığı için kentte kimilerinin inanmadığı, kimilerinin de unuttup gittiği olayı- doğrulayabilirdi bu.

Ne var ki, yıl başında Novoselovo'ya gelmesine izin vermişti Tatyana Markovna. «Duruma göre belki kalırsınız da,» demişti. Bunu duyunca derin bir soluk almıştı Tit Nikoniç; Tuşin'in, o zamana dek onun yanında konuk kalması çağrısına da sevinmişti.

Vera'nın Tuşin'le nişanlanacağı üzerine çıkan dedikodu birden susmuş, gene bir bekleyişe dönüşmüştü. Kritskaya'nın evinde Rayski'nin kahvaltı etmesinden sonra her şey Tuşin'in üzerine yıkılmış, bununla birlikte, Vera'nın yamacın dibinde onunla dolaşmasına değgin sorular kalkmamıştı ortadan.

Ama büyükannenin Tuşin'le konuşmasından sonra ne Tuşin, ne Vera, ne de Tatyana Markovna bir sözcük etmişlerdi bu konuda. Karanlık nokta yalnızca kentli için değil, olayların içinde olanlar için, yani Tuşin ile büyükanne için de bir nokta olarak kalmıştı.

Tatyana Markovna Vera'nın Tuşin'e olan duygularına, kendisinin onun üzerindeki etkisine çok güveniyordu ama, içine usulca birtakım kuşkular sokuluyordu gene de. Vera'nın onun sözünü dinleyeceğine inanıyordu; gerçekten dinlerdi sözünü

Vera... ama körü körüne değil. Tatyana Markovna da istemezdi zaten böyle bir şeyi, her dediğini Vera'ya yaptırmaya kalkışmazdı.

Vera'nın yüreğinin vereceği karara güveniyordu: Onun İvan İvanoviç'i bir insan, bir dost gibi sevdikten sonra, bir koca gibi de sevmemesinin olanaksız olduğunu düşünüyor, bunun için onun, önce İvan İvanoviç'in karısı olmasının, yani doğrudan amaçtan başlamasının gerektiğine inanıyordu.

Vera'nın durumunu anlıyordu; bu yüzden de zamanın henüz erken olduğuna, şimdilik böyle bir şeyin düşünülemeyeceğine karar vermişti. Ama huzuru bulacak mıydı bir gün Vera, böyle bir gün gelecek miydi? Çok değişik bir kişiliği vardı onun, önceden kestirmek güçtü bunu.

Vera'nın Tuşin'le evlenmesini olup bitmiş bir iş gibi gösteren söylentiler kulağına dek geldiğinde bu yüzden için için korkuyordu Tatyana Markovna, yüzünü buruşturuyordu.

Yalnızca Vera'nın bir şeyden haberi yoktu. Kuşku etmiyor, Tuşin'i eski dostu olarak görmeyi sürdürüyordu. Tuşin'e, yamacın dibinde kendini olanca büyüklüğüyle göstermesinden, iç acısına yiğitce katlanmasından, ona eski saygısıyla, içtenliğiyle elini uzatmasından, aynı anda hem iyi yürekli, hem haktanır, hem de yücegönüllü olmasından sonra -onun yaradılışındandı bu; ondan daha bilgili, daha gelişmiş olan ağabeyi Rayski ne güçlüklerle erişmişti bunlara- evet, aynı anda hem iyi yürekli, hem haktanır, hem de yücegönüllü olmasından sonra daha çok değer veriyordu Tuşin'e.

XXIII

Yola çıkmadan bir gün önce Rayski'nin odasında giysiler, çamaşırlar, ayakkabılar, öteki eşyalar dağılmıştı her yana; masanın üstü Rayski'nin götürmeyi düşündüğü dosyalarla, resimlerle, defterlerle doluydu. Son iki üç gün içinde edebiyat çalışmalarını, -bu arada, romanının taslağından çıkardığı, Vera üzerine notlarının bulunduğu kâğıtları da- yeniden gözden geçirmişti.

Baba evinde geçirdiği son gece kendi kendine,

— Deneyeceğim bir kere, burada, yerinde başlayacağım, demiş, yazı masasının başına oturmuştu.- Hiç değilse bir alt bölüm yazacağım! Sonra uzakta, bütün bu insanlardan, kendi mutkumdan, bu dramlardan, komedilerden uzaklaştığımda daha bir iyi göreceğim onları... Uzaklık şiirsel bir görünüm verecektir hepsine. Yaratıcı gücün gerçek yapıtını, ufak tefek olaylardan arınmış kendimi göreceğim... Deneyeceğim bir yol!...

Temiz bir kâğıt aldı çabucak, başına büyük harflerle yazdı :

V E R A

Roman...

Romanının kaç bölüm olacağını düşündü.

«Bir cilt... roman değil, uzun öykü olur bu, diye geçirdi içinden. İki ya da üç olur... ama üç cildi de üç yılda yazarım ancak! Hayır, iki yeter!...» Yazdı : «Roman. İki bölüm.»

— Şimdi epigraf... çoktan hazır zaten epigraf!... diye fısıldadı.

Doğrudan belleğinden, Heine'nin şu şiirini, altına da yeni yapılmış çevirisini[1] yazdı :

Nun ist es Zeit, das ich mit Verstand
Mich aller Thorheit entled'ge,
Inc hab'so lang, als ein Komöndiant
Mit dir gespielt die komöndie.

X

Die prächt'gen Coulissen, sie waren bemalt
Im hoch romantischen Stile,
Mein Rittermantel hat goldig gestrahlt.
Ich fühlte die feinsten Gefühle.

(1) A.K. Tolstoy'un çevirisinden söz ediliyor. (Volga'ya İnen Yamaç'ın 1970 Kişinyov baskısı editörü A. Stolova'nın notu).

Artık yeter! Bırakmalıyım bu çılgınlığı!
Toplamalıyım aklımı başıma!
Usta bir aktör gibi, yeter,
Seninle dram oynadığım.

X

Perde arkası gözalıcıydı,
Ne gürdü sesim;
Şapkamda bir tüy, pelerinim ışıl ışıl,
Heyecan da... hepsi ne güzeldi!
Und nun ich mich gar säuberlich
Des tollen Tands entled'ge.
Noch immer elend fühle ich mich,
Als spielt' ich noch immer komöndie.

X

Ach, Gott! im scherz und unbewusst
Sprach ich, was ich gefühlet;
Ich hab'mit dem Tod in der eignen Brust
Den sterbenden Fechter gespielet!
Gerçi attım artık bütün bu anlamsızlıkları,
Gerçi yok artık tiyatronun saçmalıkları,
Ama ağrıyor yüreğim hâlâ,
Oynuyormuşum gibi dram.

X

Yalancı acı sandığım şeyin,
Etimde bir sızı olduğunu anladım,
Oh Tanrım, içimde ölüm yarası,
Gladyatörün ölümünü oynuyorum!

Yazdıktan sonra bir kere okudu şiiri, dirseklerini masaya dayayıp başını ellerinin arasına aldı, aynada yüzüne bakmaya başladı. Çok zayıfladığını, yüz çizgilerinde eski canlı renklerin, oynaklığın kalmadığını içi sızlayarak gördü. Gençliğin, dinçliğin izleri tüm silinmişti. Çok çökmüştü bu altı ay içinde. İşte, gümüş gibi parlıyordu şakaklarında ak saçlar. Eliyle gür, siyah saçlarını kaldırdı -gene içi sızlayarak- saçlarının seyrekleştiğini, kırlaştığını gördü. Göğüs geçirerek,

— Evet: **İçimde ölüm yarası-gladyatörün ölümünü oynuyorum!**... diye mırıldandı.

Kalemi alıp yazmak istedi. O anda Yegor geldi, sabah onu kaçta uyandıracağını sordu. Rayski, onu uyandırmalarının gerekmediğini, kendisinin kalkacağını, belki hiç yatmayacağını, çünkü çok «iş»i olduğunu söyleyip, dışarı çıkması için kolunu salladı Yegor'a.

Gece yemeğinde kızlara anlatmıştı bunu Yegor; beyin, sonbaharın başında olduğu gibi, gece -yüzde yüz- gene «tuhaf şeyler» yapacağını eklemiş,

— Çok acayip oluyor... acıyor insan ona, bazen de korkuyor! diye bitirmişti sözünü.

Epigrafın altına şöyle yazdı Rayski:

İ T H A F

Düşünceye daldı sonra, üç kere gidip geldi odanın içinde sonra birden oturdu, yazmaya başladı.

«Bayanlar! sizlerle doludur bu yapıt, -çabuk çabuk yazıyordu,- size ithaf ediyorum onu! Hoşgörüyle kabul edin! Düşmanlıkla, kurnazlık dolu sözlerle, terslikle karşılansa da... duygularıma, hayal gücüme, kalemime neyin önderlik ettiğini siz- ler anlarsınız! Yapıtımı, -kendimi de- güçlü savunmanıza, himayenize bırakıyorum! Yalnızca sizden bekliyorum... «ödül» -durdu, karaladı «ödül» sözcüğünü, «beğeni» yazdı yerine, onu da karaladı, «hoşgörü» yazdı.

Elimde Diogenes'in feneri, -yazmayı sürdürüyordu uzun süre bir meczup gibi dolaştım durdum aranızda; ülküm için, heykelim için ölmez güzelliğin çizgilerini aradım sizde! Tüm engelleri aştım, hepsine katlandım acıların (elbette engeller de olacak, acılar da... başka türlü olmaz yoksa: «Hastalıklar içinde doğmuştur çocuklarım, der...» -diye geçirdi içinden) -yılmadan yürüdüm yolumda, yapıtıma doğru. Güzelliğinizin yanında yanlışlıklarınızı, tutkularınızı, düşüşlerinizi gördüm; size kapılarak kendim de düştüm, gene kalktım sonra... hep yüce bir dağın doruğuna çağırdım sizi; şeytanca düşüncelerle, boş şeylerin parlaklığıyla değil, sizleri kusursuzluğa götürecek bir gücün adına çağırdım... kendinizle birlikte bizleri de -çocukla-

rınızı, babalarınızı, kocalarınızı, kardeşlerinizi ve... dostlarınızı- oraya götürecektiniz!...

En yüce güzelliğinizden, büyük gücünüzden -kadın sevginizden- esinlenerek, güçsüz elimle bir kadın çizdim; onda hiç değilse -yalnızca bakışlarınızın, gülümseyişlerinizin, biçim güzelliğinizin, ince tavırlarınızın değil- ruhunuzun, aklınızın, yüreğinizin -en iyi güçlerinizin tüm yüceliğinin- soluk bir gölgesini tanıyacağınızı umarak yaptım bunu.

Bilimin derinliklerine de çağırmadım sizi, kadınlar için yaratılmamış kaba bir uğraşa da; tartışmaya girmedim sizinle, üstünlüğünüzü tartışmasız teslim ettim. Sizinle biz eşit değiliz: Bizden yükseksiniz, güçlüsünüz, bizler sizin için bir aracız. «Elimizden ne karasabanı alın, ne küreği, ne de kılıcı,» derdim size. Sizin için toprağı kazarız, süsleriz, derinliklerine ineriz, denizleri aşarız, yıldızları sayarız... sizler, dünyaya getirin bizi yalnızca, çocukluğumuzda, gençliğimizde gözünüz gibi sakının bizi, dürüst insanlar olarak yetiştirin; emeğe, insanlığa, iyiliğe, yaradanın içinize koyduğu o sevgiye alıştırın bizi... yaşam savaşına dayanmamıza; arkanızdan, her şeyin kusursuz olduğu, ölümsüz güzelliğin bulunduğu yere varmamıza yeter bu!

Kaba, sinsi zorbalığın omuzlarınıza yüklediği çok ağırlığın izlerini silip atmıştır zaman; geri kalanını da siler, yüreğinizle aklınızın birleşik, yüce güçlerine özgürlüğü verir... yolunuzda açıktan açığa yürürsünüz o zaman; bizim, kendi özgürlüğümüzü kullandığımızdan daha iyi kullanırsınız bu özgürlüğü!

Kurnazlığı atın gitsin -güçsüzlüğün silahıdır kurnazlık- onun karanlık, aşağılık girişimlerini, amaçlarını da atın...»

Durdu Rayski, bir süre düşündü, düşündü... son iki satırı karaladı.

— Uygunsuz şeyler söylemeye başladım galiba! diye mırıldandı. Oysa Tit Nikoniç bayanlara karşı her zaman «kibar» olmak gerektiğini söyler.

İthaftan sonra iri harflerle yazdı:

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Ayağa kalktı, çabuk adımlarla dolaşmaya başladı odanın içinde. Nereden, nasıl başlayacağını, ne söyleyeceğini düşünüyordu.

Yarım saat dolaştıktan sonra yavaşlattı adımlarını. Kafasının içindeki birtakım güçlüklerle cenkleşiyordu sanki. Adımları giderek yavaşlıyor, sessizleşiyordu. Sonunda, bir taşa çarpmış, ya da bir şey ona çarpmış gibi şaşkın, durdu odanın ortasında. Korku içinde fısıldadı:

— Evet... daha ne istiyorum, belki «yüce bir dağın doruğu» nun yerine, birden... Ne geldi aklıma böyle birden!

Derin düşüncelere daldı: «Vera'nın dramını yazarken düşüşünü uçurumlarla çevreleyeceğim, Rus kızlarının karşısına yanlış bir örnek çıkarmış olacağım böylece... onlar da, keçiler gibi birbiri arkasından koşup atlayacaklar yamaçlardan aşağı!... Rus yurdunda çoktur yamaç! Anneler, babalar ne diyecekler buna?...»

Beş dakika kadar öyle durdu olduğu yerde, sonra bir kahkaha attı birden... gene çabuk adımlarla dolaşmaya başladı.

«Onları... keçilere benzettiğimi bilselerdi nasıl bembeyaz kesilirlerdi Rus Vera'ları, nasıl kızarırlardı kulaklarına dek Rus Marfenka'ları...»

Göğüs, geçirerek, üzgün,

— Bu değil roman yazmama engel, dedi, başka bir şey var,... Sözgelimi... sansür!

Çok hoş bir şey bulmuş gibi, handiyse sevinçle yükseltti sesini:

— Evet, sansür engel olur! Başka? -Düşünceye daldı... Başka bir şey yok galiba, öyleyse yazmak kalıyor...

Adımlarını yavaşlattı; romanının konusu, kuruluşu, henüz açık seçik bilmediği psikolojik çatısı, Vera'nın kişiliğini nasıl vereceği, olayların akışı üzerine düşüncelere daldı. Dalgın oturdu masaya, kollarını masanın üzerine yatırdı, başını kollarının üzerine koydu. Biraz sonra başını kaldırıp, kuru uç kalemle yazmak istedi, kalem yazmayınca tembel tembel soktu onu mürekkep hokkasına, daha da tembel, başladı :

«Bir gün...»

Düşündü sonra, kollarının üzerine koydu başını, devamını düşünmeye koyuldu. On beş dakika geçmişti aradan, gözlerini daha bir sık kırpmaya başladı. Uykusu gelmişti.

Otururken biraz kestirmenin zor olacağını anladı, kanepeye geçti, başını kanepenin yumuşak kenarına koydu, bacaklarını uzattı. «Biraz dinleneyim, sonra başlarım...» diye geçirdi içinden... çok geçmeden de daldı. Odanın içinde düzenli soluk alışı duyuluyordu şimdi yalnızca.

Uyandığında ortalık ışıyordu. Ayağa fırladı; düşünde yeni, beklenmedik bir şey görmüş, Amerika'yı bulmuş gibi korkulu, şaşkın bakındı.

— Düşlerime de giriyor heykel! diye mırıldandı. Her şeyde, her yerde o! Ne anlamı var acaba? Bir şeyin belirtisi olmasın sakın?

Masaya yaklaştı; kâğıtlara, yazdığı önsöze dikkatli baktı bir süre, göğüs geçirdi, başını salladı, -ağır olsa gerek- düşünceye daldı. Öfkeli,

— Ne yapıyorum ben? dedi. kendi kendine. Zamanımı, gücümü neye harcamak istiyorum? Bir yılım daha boşa gitti! Romanmış!...

Kâğıtları kenara itti eliyle, mektupların bulunduğu gözü karıştırdı heyecanlı heyecanlı; bir ay önce ressam Kirilov'dan aldığı mektubu çıkardı, çabucak bir göz gezdirdi, bir kâğıt aldı, oturdu. Yazmaya başladı :

«Sevgili Kirilov, düşüncelerim canlılığını yitirmeden, önce size açmak için sabırsızlanıyorum sanatın, yaratıcı gücün be-

nim için şimdi açılan yeni, beklenmedik yönünü... İtalya'ya, Roma'ya gideceğinizi yazdığınız mektubunuza cevap olarak, -ne olur ne olmaz, belki yolda oyalanırım, düşüncesiyle- bu iki satırı hemen yazıyorum size, Petersburg'a geliyorum. Allahaşkınıza bekleyin beni... sizinle geleceğim! Beni de alın! Varlığımın nedenini ancak bugün anlayan bu köre, deliye acıyın! Uzun süre dolaştım durdum karanlıkta, az kaldı cinayet işliyordum; yani -yanlış yolda yürüyerek- öldürüyordum Tanrı vergisi yeteneğimi! Tablolarımda yetenek belirtisi buluyordunuz: Fırçayı bırakmamam gerekirdi, oysa müziğe döndüm ben, sonra edebiyata atıldım... sözcüğün tam anlamıyla, şaşkın ördek gibi bir o yana koştum, bir bu yana! Roman yazmaya kalkıştım! Durduran da olmadı beni... sanatta bir plastik sanatçı, bir putperest, eski bir Yunanlı olduğumu siz de söylemediniz! Kendi kendime bir «anlamlı, canlı Venus» düşündüm! Ben kim, kişilerin, ortamın resmini vermek; yaşamın ilkelerine anlam kazandırmak, onlara ışık tutmak kim! Felsefe, çözümleme!

Benim işim biçimler, dış görünüş, sinirlerde yansıyan güzelliktir!

Roman için başka bir şey... en önemlisi, yıllar gereklidir. Gücümün kalemimde olduğuna inansaydım emeğimi de, zamanımı da esirgemezdim!

Ama gene de saklayacağım bu kâğıtları: Belki... Hayır, yalancı bir umutla aldatmayacağım kendimi artık! Yaratıcı gücüm kalemde uzlaşmıyor. Yaşamın çapraşık sorunlarına dalmak bana göre değil! Bir plastik sanatçısıyım ben, yineliyorum: Güzelliği görmektir benim işim, onu «kırnazlığa kaçmadan» içtenlikle vermek sanatımda...

Bu kâğıtları belki de şunun için saklarım: Günün birinde, nelere tanık olduğumu, başkalarının nasıl yaşadıklarını, benim nasıl yaşadığımı, neler hissettiğimi (ya da -daha doğrusu- etimde neler duyduğumu), nelere katlandığımı anımsamak için...

Ben öldükten sonra biri bulur kâğıtlarımı:

Benim yaktığım gibi yakar lambasını.

Belki yazar...

Şimdi ne olduğumu bilmek istiyor musunuz?... Heykeltraş! Evet, heykeltraş... şaşırmayın, kızmayın da! Belirtileri, çağrışımları anlayamadım uzun süre; Vera'yı da, Sofiya'yı da, birçoklarını daha, önce neden heykel biçiminde gördüğümü anlayamadım... ancak şimdi inandım buna! Her şey açık artık benim için!

Bir plastik sanatçısıyım ben. Siz de biliyorsunuz bunu, yetenek buluyorsunuz bende. Demek silahımı, bir de gideceğim yolu bulmam kalıyor! Hayal gücünün silahı olarak kiminin parmakları tutmak için, kiminin parmakları tuşları kavramak için biçimlenmiştir... benim parmaklarımsa şimdi anladığım gibi- yontmak, çamura biçim vermek için... Görüş gücüm var, ince zevkim de **-feu sacre** [1] *de- öyle değil mi? Bu görüştesiniz! Hayır demeyin, dinlemem sizi; iyisi mi kurtarın beni, beraberinizde götürün, yeni yola, Pheidiasların*[2] *Praksiteleslerin*[3]*, Canovaların*[4]*, -bunlar gibi pek azının daha- yoluna girmeme yardım edin.*

Benim, sayıları pek az olan bu insanlardan biri olamayacağımı kimse söyleyemez... Hayal gücüm fazlasıyla zengindir. Kıvılcımları -sizin de söylediğiniz gibi- yaptığım portrelere saçılmıştır; hatta cılız müzik denemelerimde parıldamaktadır!... Bir öyküde, romanda, dramda ya da komedide parlamamalarının nedenine gelince...» Hapşırdı Rayski.

«Evet, gerek bu! diye geçirdi içinden. Plastik sanatın adamıyım ben, yalnızca plastik sanatın. Müziği yadsıyorum, öteki yeteneklerime ek oldrak verilmiştir bana müzik yeteneğim. Müziğe de, romana da harcadığım zamanı, gücü lanetliyorum... Hoşca kalın Kirilov... itiraz etmeyin: Yeni sanat ve çalışma ülkümü yıkmayı kalkışırsanız öldürürsünüz beni. Kuşkularınızla kararsızlığa düşürürsünüz beni belki... serapların dalgaları arasında, can sıkıntısı içinde temelli yitip giderim! Heykel sanatında başarısız olursam (Tanrı korusun böyle bir şeyden!

---

(1) Kutsal ateş. (Fransızca)
(2) Pheidias (M.Ö. 500-430) Ünlü Yunan heykeltraşı. (Ç.N.)
(3) Praksiteles (M.Ö. 392-320) Ünlü Yunan heykeltraşı. (Ç.N.)
(4) Canova (1557-1822) Ünlü İtalyan heykeltraşı. (Ç.N.)

inanmak istemiyorum: **Başarılı** *olacağıma inanmamı gerektiren çok şey var,) kendim cezalandıracağım kendimi, romanımın başarılı olacağından ilk kuşku edeni (Volohov'du bu) -nerede olursa olsun- bulacağım, kutlayacağım. Şöyle diyeceğim ona: Evet, haklısın,* **başarısızım!** *Ama bırakın, o zamana dek umutla yaşayayım!*

Roma'ya! Roma'ya! Sanatın bir lüks, eğlence değil, emek, haz, yaşamın kendi olduğu yere! Hoşça kalın! Yakında görüşmek umuduyla!»

Çabuk çabuk topladı kâğıtları, öyle karmakarışık tıktı onları büyük, eski çantasına... üzerinden ağır bir yük atmış gibi derin bir yük atmış gibi derin bir «oh» çekti, neşeyle oğuşturdu ellerini...

XXIV

Değerli konuğu yolcu etmek için sabah erkenden ayaklanmıştı bütün ev. Tuşin de, yeni evli Vikentyevler de gelmişlerdi. Marfenka olağanüstü güzel, mutlu, utangaçtı. Ona yöneltilen her bakıştan, her sorudan kızarıyordu yüzü; bu son hafta tanıdığı dopdolu yaşamın her şeyinin -duygularının, inceliklerinin, duyarlı düşüncelerinin- yakalanmaz kıpırtısı kaplamıştı yanaklarını. Peşinden ayrılmıyordu Vikentyev; bir şey mi istiyor, bir eksiği mi var, bir şey mi huzursuz ediyor onu diye gözünün içine bakıyordu.

Mutlulukları çok yeniydi henüz, çevrelerinde ne var ne yok, hepsini büyük bir bencillikle yutuyordu. Kendilerinden başka kimseyi farketmiyorlardı sanki. Oysa hüzünlü ya da dalgın insanlar vardı çevrelerinde. Neyse, öğleden sonra gördüler başkalarını, bencilliklerinden sıyrıldılar. Marfenka yüzünü astı, ağabeyine sokulmaya başladı. Kahvaltıda, derin derin soluk alarak, uzaklara bakarak, dalgın, hüzünlü, önündeki mayonezi yiyen Kozlov'dan başka kimse ağzına bir şey koymadı sofrada.

Tatyana Markovna, Rayski'nin, çiftliğini kızkardeşlerine vermeden önceki durum, hesaplar üzerine konuşmayı denemişti birkaç kere Rayski'yle; ama Rayski her keresinde öyle yorgun bakmıştı yüzüne ki, hesapları bir kenara atmıştı sonunda bü-

yükanne; yalnız, sakladığı altı yüz rublesini vermişti ona. Rayski, büyükannesinin yanında, bu paranın üç yüz rublesini Vasilisa ile Yakov'a verdi, gidip hizmetçilerle uşaklara dağıtmalarını, ona gösterdikleri «dostluk, yakınlık, sevgi» için de hepsine teşekkür ettiğini söylemelerini istedi. Tatyana Markovna,

— Çok bu... deli! Kafa çekecekler bu parayla... diye fısıldadı kulağına.

— Bırakın ne yaparlarsa yapsınlar büyükanneciğim, köleliklerini de kaldırın, salıverin hepsini...

— Seve seve yapardım bunu, hemen gitsinler! Vera ile bana bir oda hizmetçisi kızla bir uşak yeter de artar bundan böyle. Ama gitmezler ki! Nereye gidecekler? Hazır ekmeği bulmuşlar...

Kahvaltıdan sonra herkes aldı Rayski'nin çevresini. Marfenka, iki gözü iki çeşme ağlıyordu: Üç dört mendil ıslatmıştı. Vera kolunu koymuştu Rayski'nin omuzuna, dudaklarında hüzün dolu bir gülümseme, bakıyordu yüzüne. Tuşin dalgındı. Vikentyev'in yüzünde dostça bir gülümseme vardı, ama bir damla gözyaşı yuvarlandı burnunun üzerinde. Marfenka, «vişneye benziyor» dedi, utana utana aldı bu gözyaşı damlasını kocasının burnundan, mendiliyle.

Büyükanne yüzünü buruşturuyor, duygulanmak korkusuyla tutuyordu kendini. Rayski'ye döndü bir ara, sitemli,

— Bizimle kal! dedi. Nereye gittiğini kendin de bilmiyorsun...

— Roma'ya gidiyorum büyükanne...

— Niçin? Papayı görmeye mi?

— Heykel yapmaya...

— Ne?

Yeni planlarını büyükannesine anlatması uzun sürerdi... bu yüzden boş verdi.

Omuzuna yapışan Marfenka,

— Kalın ne olur ağabeyciğim, kalın! diye yalvarıyordu.

Vera susuyordu. Kalmayacağını biliyordu Rayski'nin. Onun kişiliğini, şimdi niçin, nereye gittiğini anladığı için; onun, boş

zamanlarını, ömrünün sonuna dek kendinde yalnızca hissedeceği «yeteneklerini» nasıl değerlendireceğini bildiği için; ama gerçek yeteneğini hiçbir zaman bulamayacağını ondan yararlanamayacağını, onu bir şeye uygulayamayacağını da bildiği için, üzgün bakıyordu yüzüne.

— Ağabey, diye fısıldadı. Gene can sıkıntısı doldurursa içini bir gün, buraya, seni anlayanların, sevenlerin yanına, bu köşeye uğrayacak mısın?...

— Kuşkun olmasın bundan Vera! Yüreğim bir yuva sıcaklığı buldu burada: Hepinizi seviyorum; benim tek, değişmez ailemsiniz siz, başkası da olmayacak! Büyükannem, sen, Marfenka... her yerde yanımda olacaksınız; ama şimdi tutmayın beni! Hayal gücüm, benim... olmadığım yerlere çekiyor beni! -sesini alçalttı:- Kafamın içinde bir şeyler kaynaşmaya başladı... birkaç yıl sonra senin... mermerden bir heykelini yapacağım...

Gülümsedi Vera, çenesi titremeye başladı.

— Ya romanın? diye sordu.

— Ben öldükten sonra kim isterse ilgilensin kâğıtlarımla: Hayli materyalim var... Benim alnımda senin heykelini yapmak yazılı...

— Bir yıl geçmez, gene âşık olursun, kimin heykelini yapacağını şaşırırsın...

— Belki olurum, ama senden başka hiç kimseyi sevmeyeceğim, senin heykelini yapacağım mermerden... İşte böyle, karşımda durduğun gibi!...

Tatlı tatlı gülümseyerek bakıyordu yüzüne Vera. Rayski ısrarlı,

— Kesinlikle! dedi. Evet, kesinlikle!

Tatyana Markovna karıştı söze:

— Gene «kesinlikle» diyorsun! Oralarda ne yapacağını bilmiyorum, ama «kesinlikle» dediğine göre, sonunda bir şey çıkmayacak demektir!

Bir köşede dalgın oturmuş, ayrılış sahnesine bakan Tuşin'in yanına gitti Rayski. Ona doğru eğilip, gözlerinin içine bakarak,

— Hepimizin istediği... şey bir gün gerçekleşirse İvan İvanoviç... diye fısıldadı.

Tuşin anlamıştı onun ne demek istediğini.

— Hepimizin mi, Boris Pavloviç? dedi. Gerçekleşecek mi bu?

— Gerçekleşeceğine inanıyorum, başka türlü olamaz çünkü. Büyükannemle, onun «kaderi» isterlerse...

— Başka birinin daha... benim «kaderimin» de istemesi gerek...

Rayski kararlı,

— İsteyecek! dedi Bu gerçekleşirse... nerede olursam olayım, beni telgrafla haberdar edeceğinize söz verin: Vera'nın tacını ben tutmak istiyorum kilisede...

— Pekala, gerçekleşirse... söz veriyorum...

— Ben de gelmeye söz veriyorum.

Kozlov bir kenara çekti Rayski'yi. Fısıldayarak, karısını arayıp bulması için uzun süre yalvardı ona, bir mektupla karısının adresini verdi, Rayski mektubu cüzdanına özenle yerleştirince rahatladı ancak. Yalvarmaklı,

— Konuş onunla... bana yaz... diye ekledi. Buraya... gelmek isteyecek olursa... telgraf çek bana: Karşılamak için Moskova'ya kadar giderim onu...

Rayski, şimdilik dinlenmesini, kış tatilini Tuşin'in yanında geçirmesini salık verdi, -içi burkularak- öte yana döndü.

Hüzün dolu bir sessizlik içinde dışarı çıktılar, arabanın yanına gittiler. Marfenka ağlıyordu hâlâ. Vikentyev beşinci mendili vermişti ona.

Son anda, arabaya binerken döndü Rayski, onu yolcu eden kalabalığa son bir kere daha baktı. Rayski, Tatyana Markovna, Vera ve Tuşin bakıştılar... bu bakışta, dördünün de gördüğü, altı ay süren kötü bir düşün, çektikleri acıların parıltısı bir an görünüp kaybolmuştu... Hiçbiri bir şey söylemedi. Bu bakışı ne Marfenka anlamıştı, ne kocası... biraz ötede toplanmış hizmetçiler de anlamamışlardı.

Rayski bu bakışla, kafasının içinde bu düşle çıktı yola, gözden kayboldu

XXV

Petersburg'a iner inmez doğru Kirilov'a koştu. Onu gördüğüne inanamıyormuş gibi tuttu kolunu. Kirilov'un onu beklemesine çok sevinmişti Heykel sanatına değgin yeni düşlerini bir kere daha anlattı ona. Kirilov yüzünü buruşturdu -öyle ki, burnu sakalının içinde kaybolmuştu- canı sıkkın, öte yana döndü.

— Ne büyük yenilik ya! Mektubunuzu alınca «Aklını mı kaçırdı yoksa?» diye düşündüm. Evet, bir yeteneğiniz var, niçin döndünüz gene yolunuzdan? Kurşun kalemi alın elinize, akedemiye girin yeniden... -taş basma organ resimlerinin bulunduğu kalın bir kitabı gösterdi Kirilov:- Şundan bir tane satın alın. Şimdi de heykel diye tutturdunuz demek. Çok geç artık... Nereden esti aklınıza?

— Evet, öyle sanıyorum ki, parmaklarımda (beş parmağını birleştirdi Rayski) heykel için gerekli şey var...

— İyi ki anladınız! Öyle olsa bile, çok geç artık!

— Ne demek geç? Tanıdığım bir teğmen var, yapıyor!..

— Teğmen yapabilir, ama sizin... saçlarınıza ak düştü!

Sinirli sinirli salladı başını Kirilov. Rayski tartışmaya girmedi; kalkıp heykelcilik profesörüne gitti, öğrencileriyle tanıştı, iki hafta devam etti atölyesine. Evine çamur yığdı; baş, kol, göğüs modelleri getirdi; önlüğünü giyip heyecanla çalışmaya başladı. Geceleri uyumuyor, bir yere çıkmıyordu. Yalnız heykelcilik profesörüyle, onun öğrencileriyle görüşüyor, onlarla İsak kadetraline gidiyordu. Orada, bu yeni sanatın ayrıntılarına, inceliklerine dalıyor, Vitali'nin yapıtları karşısında hayranlığından donup kalıyordu. Sözün kısası, coşku içindeydi: Heykellerden başka bir şey görmüyordu gözü; Ermitaj Müzesi'nden çıkmıyor, Kirilov'u bir an önce İtalya'ya, Roma'ya gitmeleri için sıkıştırıyordu.

Kozlov'un dileğini de unutmamış, onun verdiği adreste karısını bulmak için Gorohovaya'da bir **chambres garnies'a** [1] gitmişti. Koridora girdiğinde bir vals, konuşmalar gelmişti kulağına. Ulyana Andreyevna'nın sesini tanımış, kapıyı açan kıza kartıyla Kozlov'un mektubunu vermişti. Biraz sonra dönmüştü kız, ezilip büzülerek, Ulyana Andreyevna'nın evde olmadığını, Çarköy'e ahbaplarının yanına gittiğini, oradan da doğrudan Moskova'ya geçeceğini söylemişti. Dışarı çıkmıştı Rayski; bir kadınla karşılaşmıştı kapıda, kimi aradığını sormuştu kadın. Kozlov'un karısının adını vermişti Rayski. Kadın yalan söylemişti:

— Kendileri hasta, yatıyor, kimseyle görüşmüyorlar!

Kozlov'a bir şey yazmamıştı Rayski.

Ayanov'la pek az görüşebildi. Eşyalarını onun evine taşıdı. kendi dairesini boşalttı. Vasisinden ipotek ettiği yere karşılık oldukça büyük bir para alıp ocakta Kirilov'la Raffaello'nun Meryem Ana'sının, «Gece»nin, Correggio'nun Tiziano'nun Paolo Veronese'nin, vb. vb. önünde saygıyla eğilmek için önce Dresden'e gitti.

Dresden'de her gün öğlene kadar Kirilov'la galeride geçirdi zamanını... arada bir de tiyatroya gitti. Hollanda'ya, İngiltere'ye, Paris'e gitmeleri için sıkıştırıyordu Kirilov'u. Ama İngiltere'ye gitmemekte diretiyordu Kirilov.

— Ne işim var İngiltere'de? diyordu. Gitmek istemiyorum. Değerli yapıtlar hep özel galerilerdedir orada. Sokmazlar bizi içeri. Genel galeri de zengin değil... Yalnız gidin siz. Ben Paris'e, Louvre'a gideceğim. Orada beklerim sizi.

Öyle yaptılar. Ama İngiltere'de Rayski de ancak iki hafta kalabildi. Şaşkınlıktan ağzı açık kalmıştı. Toplumsal yaşamdaki büyük değişiklik ezmişti onu orada... Neşe dolu Paris'e koşmuştu. Sabahları Louvre'a gidiyor; akşamları korkunç kalabalığın, neşeli kahkahaların, sarhoşların, bir burgaç gibi dönen yaşamın içine dalıyor, orada yalnızca burgaçtan kaptığı düşüncelerin, gözlemlerin, izlenimlerin derinliklerine inmesini engeleyen bir baş dönmesi götürüyordu beraberinde.

(1) Döşeli odalar. (Fransızca)

İlkbaharın ilk ışıkları Alpler'in arkasından yeni yeni görünmeye başlamıştı ki, iki sanatçı İsviçre'den İtalya'ya geçtiler.

Rayski, her çeşit izlenimi heyecanla içine sindirirken, izlenimlerin birinin yerini öteki alırken, sanattan doğaya, yeni yeni insanlara, yeni yeni karşılaşmalara koşarken en derin üç izleniminin, en değerli üç anısının büyükanne, Vera bir de Marfenka olduğunu... bu üçünün ondan bir an ayrılmadıklarını, her yeni duygusuna dolduklarını, boş zamanlarını bile kapladıklarını, onlarla arasında -kişiye hazların en büyüğünü de, kaderin kötü bir dokunuşu sonucunda acıların en büyüğünü de tattıran- o güçlü bağın olduğunu hissediyordu.

Her yerde karşısındaydı bu üçü. Denizde bir dalga köpürerek kırıldığında, Alpler'de bir tepe ışıdığında... büyükannesinin ak saçlı başını görür gibi oluyordu. Velasques'in, Gerard Dove'un yaşlı kadın portrelerinde büyükannesini gördüğü gibi; Murillo' nun tablolarında Vera'yı, Grauze'un -bazen de Raffaello'nun- genç kız başlarında Marfenka'yı görüyordu.

İsviçre yamaçlarının dibinde Vera'yı görüyordu, kayalarının tepelerinde Vera ile umutsuz cengini... Sonra atılmış bir buket, Vera'nın acılarını, çektiklerini... Hepsini... Her şeyi...

Ürperiyordu, ayılıyordu gördüğü düşten, sonra gene görüyordu aynı şeyi : Gülümseyerek, sevgiyle uzatıyorlardı ona kollarını.

Alpler'in ötesinde karşısına üç dev varlık -doğa, sanat, tarih- çıktığında da izlediler onu bu üçü...

Bedenini handiyse sarsan yeni izlenimler duyarak coşkuyla bıraktı kendini burada doğaya, sanata, tarihe...

Roma'da Kirilov'la bir atölye kurdu Müzelerin, sarayların, tarihsel kalıntıların arasında; doğanın güzelliğini umursamadan atölyeye kapanıyor, çalışıyordu. Sonra, ona, canlılığını yitirmiş insanlık ile yaşayan insanlığın binlerce yılını -tüm görkemiyle, çirkinliğinin tüm çıplaklığıyla- yansıtan parlak, hareketli, kocaman bir tablo gibi görünen kalabalığın arasına karışıyordu...

Bu coşkun sanat yaşamının içinde de bir an unutamıyordu ailesini, kendi insanlarını. Başka topraklarda kök salamadı, her zaman bir konuk, gelip geçici biri saydı kendini oralarda. Çalışmadığı, güneyin etkileyici renklerinin güçlü etkilerinden kurtulabildiği anlar çoğu zaman geriye, yurduna çekiyordu onu bir şey. Doğanın, sanatın bu ölümsüz güzelliğini içine doldurmak, taşlara sinmiş tarihi ruhuna yüklemek, hepsini Malinovka'sına götürmek istiyordu...

Vera'sı, Marfenka'sı, büyükannesi oradaydılar; sevgiyle çağırıyorlardı onu. Onların arkasında onlardan daha güçlü bir şey daha, yüce bir büyükanne daha -Rusya- vardı...

S O N

ANKARA 1979

40 TL.